Fordította
KÁLLAI TIBOR

WILLIAM L. SHIRER

„ITT BERLIN”

RÁDIÓTUDÓSÍTÁSOK A NÁCI NÉMETORSZÁGBÓL

MAGVETŐ
BUDAPEST

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 6.

A *Bevezetést* John Keegan, az *Előszót* Inga Shirer Dean írta

A fordítás alapjául szolgáló mű
William L. Shirer: *"This is Berlin". Radio Broadcasts from Nazi Germany.*
Woodstock–New York, 1999, The Overlook Press

A kötet megjelenését a Magyar Könyv Alapítvány támogatta

B 180909

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTÉRIUMA

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000876602

© William L. Shirer Literary Trust, 1999
Hungarian translation © Kállai Tibor, 2001

Magvető Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft.
Honlap: www.magveto.hu
E-mail: magveto@lira.hu
Felelős kiadó Morcsányi Géza

Készült a Gyomai Kner Nyomda Rt.-ben,
a nyomda alapításának 119. esztendejében, 2001-ben
Felelős vezető Papp Lajos vezérigazgató
66/386-211
http://www.lang.hu/gykner.nyomda
E-mail: gykner@lang.hu
E-mail: knernyomda@nap-szam.hu

Felelős szerkesztő Dávid Anna
Műszaki vezető Bezúr Györgyi
Kiadványszám 7930
Megjelent 30,6 A/5 ív terjedelemben,
Times betűtípusból szedve
ISBN 963 14 2266 6

Tartalom

Bevezetés. *John Keegan* 7

Előszó. *Inga Shirer Dean* 11

Prológus 21

A rádiótudósítások 25

Tájékoztató kronológia 407

BEVEZETÉS

William L. Shirer a világ egyik leghíresebb újságírójaként halt meg 1993-ban, két hónappal kilencvenedik születésnapja előtt. Legismertebb munkája, a monumentális *A Harmadik Birodalom felemelkedése és bukása* (1959; magyarul: 1996) a kortárs történetírás egyik legsikeresebb alkotása, bár Shirer már a *Berlin Diary*vel (Berlini napló) is nevet szerzett magának. Mindkét könyv anyagát a német fővárosban gyűjtötte, ahová a *Chicago Tribune*, majd pedig a Columbia Broadcasting System (CBS) riportereként érkezett még Hitler hatalomra jutása előtt, s ahol a náci korszak első hét évét is töltötte.

Shirer különleges és nem mindennapi személyiség volt, ugyanakkor tipikus képviselője nemzedékének is; azok közé a magabiztos, ténykereső és rámenős amerikaiak közé tartozott, akik elutaztak a fiatal Egyesült Államokból, hogy aztán honfitársaikkal megosszák tapasztalataikat az Óvilág és a földgolyó hozzá tartozó vagy tőle függő vidékeinek eseményeiről. Ilyen amerikai volt még Theodore White, Virginia Cowles és Ed Murrow is, akik döntő módon befolyásolták Shirer életét. Ők teremtették meg az új zsurnalisztikát, jóval azelőtt, hogy Tom Wolfe megalkotta volna rá az elnevezést. E műfaj egyik előfutára John Reed, a *Tíz nap, amely megrengette a világot* szerzője. Ő azonban túl részrehajló volt ahhoz, hogy az amerikai pionírok igazi társaságához sorolhassuk. Hemingway pedig túl egocentrikus; keverte a nagy eseményekről készült beszámolót a személyes élménnyel, s ezt a dilemmát csak a regényformával oldotta meg. Cowlest, Murrow-t és Shirert viszont igazi új zsurnalisztának nevezhetjük – erre utal elfogulatlanságuk, tartózkodásuk az öntetszelgéstől, őszinte ellenállásuk a cenzúrával, gyanakvásuk a hírmanipulálással szemben, elszántságuk, hogy mindent a saját szemükkel lássanak, valamint szenvedélyes igazságkeresésük.

Fontos körülmény, hogy Shirer, akárcsak Hemingway, chicagói volt, s majdnem ugyanahhoz a generációhoz tartozott. Az amerikai Közép-Nyugat fővárosa a Nagy Háború előtti években, amikor ez a két ember felnőtt, a Keleti Part Európa-centrikusságától eltérő amerikai energikusság és függetlenség forrása volt, amely büszkén hirdette a nagy ország „szívének" szabadgondolkodó és tekintélyt nem tisztelő szellemiségét. Amerika szíve az Óvilágban, s mindabban, ami hozzá kapcsolódott – fennmaradt osztályhierarchiájában, imperialista lelkületében, merev konformizmusában és az egyéni kezdeményezés elnyomásában – olyan társadalmat látott, amely rég megérett a leleplezésre.

A spanyol polgárháború idején Spanyolország volt az a terep, ahol az új zsurnaliszták színre léphettek – bár Theodore White már egy ideje dolgozott a régi korrupt Kínában, Virginia Cowles pedig Közép- és Dél-Európa Versailles teremtette ingatag államaiban. Az új zsurnalisztika amerikai misszionáriusai számára azonban a nácizmus előretörése kínált igazán nagy esélyt. Shirer e misszionáriusok legkiválóbbja volt. Már Hitler 1933-as birodalmi kancellárrá való kinevezése előtt bekerült az európai mélyvízbe – a *Chicago Tribune* és más lapok tudósítójaként több európai országban dolgozott, s kiválóan megtanult németül és franciául.

Újságírói sikereinek legfontosabb színtere Németország lett. 1937-ben, amikor megint utolérte a kivándorolt amerikai újságírók által a gazdasági világválság éveiben már megszokott végzet: a munkanélküliség, találkozott Ed Murrow-val, a CBS befolyásos berlini újságírójával. Murrow, aki később a bombázott Londonból beszélt Amerika hiteles hírforrásaként, ott a helyszínen munkát kínált neki. S amikor Murrow visszatért Angliába, Shirer lett a CBS első számú európai tudósítója, először bécsi, majd berlini székhellyel. 1938-ban indította, többnyire a pattogó „Itt Berlin" bejelentkezéssel indított tudósításainak sorozatát, amely híressé tette őt egész Amerikában.

Berlin 1938-ban már teljesen a náci uralom alatt állt; nemcsak a birodalmi kormányt, hanem a városi kormányzatot és az újságírást is ellepték a nácik. Minden német újság és rádióadás tartalmát a dr. Joseph Goebbels vezette Tájékoztatási és Propagandaminisztérium diktálta, és keményen ellenőrizték a külföldi sajtó tevékenységét is. 1939 szeptemberében, amikor kitört a háború Lengyelországgal, s szinte azonnal Franciaországgal és Belgiummal is, Shirer rádiótudósításait szigorú cenzúra alá helyezték. Shirer a legfontosabb kötelességének érezte minden tény ismertetését, amelyről még hagyták beszélni. Bizonyos mértékig sikerült lazítania az ellenőrzésen azzal, hogy baráti viszonyt alakított ki egyik-másik cenzorral, akik eleinte „barátságosan" és „méltányosan" bántak vele. Később, a háborús helyzet súlyosbodásával, ahogy mondta, az „óvatos írás" módszerével és sajátos amerikai kifejezések használatával igyekezett elkerülni a cenzor kék tollát. 1940 szeptemberében, amikor a németek már elvesztették az angliai csatát, s így annak lehetőségét is, hogy a Csatornán keresztül lerohanják Angliát, Shirer felismerte, hogy többé már nem tud túljárni a cenzorok eszén. Decemberben, amikor az angliai csata befejeződött, a német inváziós flotta szétszóródott, és Berlin ellen rendszeres, bár hatástalan légitámadásokat intézett az angol légierő bombázó különítménye, Shirernek nem engedték, hogy tanúja legyen e támadásoknak vagy jelentést küldjön róluk. Ekkor úgy döntött, újságírói tevékenységének immár semmi értelme, s jobban teszi, ha visszatér az Egyesült Államokba. „A Gestapo azzal vádol, hogy az amerikai hírszerző szolgálatnak dolgozom" – mondta főnökeinek. Méltóképpen bizonyította ezzel a berlini évek alatt tanúsított feddhetetlenségét.

Miről tudósított Shirer? A legvilágosabban azt érezzük ki ezekből a berlini tudósításokból, hogy Shirer igazán benne élt az akkori német mindennapokban. Az általa megismert Németországot 1939-ben nem lelkesítették a háborús kilátások. Túlságosan is elevenek voltak még az 1918-as vereség emlékei, az azt megelőző és követő antant-blokád alatt átélt nélkülözések, majd a versailles-i szerződés kikényszerített aláírása ahhoz, hogy az egyszerű német polgár örülni tudjon a franciákkal és az angolokkal való ellenségeskedés kiújulásának. Ezért is beszél oly gyakran Shirer a berliniekre erőszakolt hadigazdaság kihatásairól: a még az éttermi ételekre is kiterjedő jegyrendszerről s a szigorú ruhaelosztási rendszerről, melyben még egy zokni vagy harisnya beszerzése is akkora gondot jelentett, hogy a meleg felsőruházatról az ember inkább le is mondott. Shirer hálát adott magának, hogy még a háború kitörése, 1939. szeptember 1. előtt vett egy új télikabátot. A háború elsötétítést is hozott, bár az angol bombatámadások nem sok kárt okoztak még 1940 őszén. A légiriadók a pincékbe kergették a berlinieket, de reggelenként legföljebb egy-egy furcsa kis bombatölcsért vagy egy-egy kiégett házat láthattak. A háború a hazai fronton csak az újságcímek szintjén zajlott, s nem jelentett komoly veszélyt vagy megpróbáltatást.

A propagandaminisztérium által ellenőrzött német sajtó és rádió az eseményekről csak erősen kilúgozott tudósításokat közölt a német publikummal. Sokat szidták az angolokat, de a franciákat és a *Lügenlord*nak (Hazugság Lordjának) titulált Winston Churchillt is, akit már akkor rendszeresen pocskondiáztak, amikor még nem is volt miniszterelnök. Mentorával, Ed Murrow-val közösen készített 1940. január 18-i jelentésében Shirer egy olyan német népről beszélt, amely egy újabb 1918-tól retteg. „Mindennap azt sulykolják beléjük, hogy nincs más választásuk: vagy megnyerik a háborút, és akkor fényes jövő vár rájuk, vagy pedig elvesztik, és akkor olyan béke köszönt be, amelyhez képest Versailles maga az igazságosság és méltányosság. Erről győzködik őket mostani vezetőik. És nem szabad alábecsülni azt az áldozatot, amelyet bármelyik német képes lesz meghozni, hogy elkerüljék Versailles-t vagy valami még annál is rosszabbat." Versailles minden német számára a világ egy olyan települését jelentette, amely nemcsak vereséget mért Németországra, hanem nyomort, területvesztést és megalázást is hozott. Hitlert az az ígérete juttatta hatalomra, hogy eltörli a versailles-i szerződést. Egyetlen német sem volt képes szembenézni a dolog megismétlődésével, vagy pláne valami még rosszabbal.

Shirer csak akkor szívhatott szabad levegőt, ha Németországból nagy néha semleges területre menekült – 1940. május 10-ig Hollandiába, azután pedig Svájcba. De még akkor is óvatosan kellett fogalmaznia a jelentéseiben, melyeket Berlinben is hallgattak, ha nem akarta elveszíteni a sajtótudósítói engedélyét. Amikor visszatért Berlinbe, a cenzúra és az ellenőrzött hírek sötét árnyéka ismét leereszkedett, s elborította őt a modern történelem egyik legdrámaibb nyarának egész ideje alatt. Télen már torkig volt mindennel. Feleségét és kislányát akkor már hazaküldte. 1940 decemberében azt írta a CBS News hírigazgatójának, hogy „már semmi értelme Németországban maradni". A többi független amerikai tudósítót már majdnem mind elűzték, s bár Shirer kapcsolata a német hivatalokkal korrekt, a német rádióval és hadsereggel pedig egyenesen „barátságos" maradt, a valódi hatalom a Gestapo kezében volt, s az, mint már említettük, megvádolta őt, hogy „az amerikai hírszerző szolgálatnak" dolgozik. Európa, így mondta, „teljesen német uralom alá került", s hogy

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 6.

„többé nincs lehetőség csak egy kicsit is objektív tudósításokat küldeni". Ezért aztán el is határozta, hogy elutazik és nem tér vissza. „...nem létezik többé az az európai kontinens, ahová vissza lehetne térni az olyan fajta tudósítások kedvéért, amilyeneket én is készítek."

A Shirer-féle amerikaiak azután visszatértek és helyreállították az „olyan fajta tudósítások" hitelességét és tisztességét – igaz, a szövetséges felszabadító hadseregekkel együtt érkeztek. 1941 és 1944 között az „Itt Berlin" stílusa eltűnt a megszállt Európa rádiós hullámhosszairól, s az amerikaiaknak nem volt rádiótudósítói posztjuk Hitler birodalmán belül. Maguk az európaiak pedig, akik minden másra inkább ki voltak éhezve, mint a goebbelsi propagandaminisztérium hazugságaira, a börtönt kockáztatták, ha pár szónyi igazságot nagy titokban meg mertek hallgatni a BBC adásaiból. Az „Itt Berlin" emlékeztetheti a multimédia által elkényeztetett olvasót, hogy milyen fojtogató érzés a sajtóelnyomás viszonyai között élni, s hogy az élethez és a boldogsághoz mennyire nélkülözhetetlen a teljes szólásszabadság.

Kilmington, Anglia, 1999. július

John Keegan

ELŐSZÓ

Apámat mindig bámulatba ejtette a saját élete. Sohasem szűnt meg csodálkozni azon, hogy ő a csendes, kisvárosias Iowából olyan helyekre jutott el, méghozzá a modern történelem két legviharosabb évtizedében, mint Kabul, Ur, Babilon, Delhi, Párizs, Bécs és Berlin. És álmélkodott a sors kacskaringóin is, amelyek oda vezették őt. Mesélt nekünk az afganisztáni hegyi hágókról, arról, hogy Indiában Gandhi mellett menetelt, a nürnbergi náci nagygyűlések félelmetes látványáról, a berlini háborús elsötétítések koromfekete éjszakáiról és a zuhanó bombák vijjogásáról, a hegyekről és a folyókról, a festményekről és a kávéházakról. A mesék papírsárkányként szálldostak az amerikai közép-nyugati gyermekkor tájai felett, melyek mindvégig oly szorosan őhozzá tartoztak, dacára mindannak, amit e tájaktól távol leélt egész felnőttkorában látott és tapasztalt.

„Én még a lovas kocsi korszakában születtem" – emelte föl gyakran a mutatóujját, és vidáman sorolta azokat a találmányokat és hétköznapi használati tárgyakat, amelyeket mi gyerekek már természetesnek tekintettünk. De az ő Amerikája tényleg csak akkor lépett be az új évszázadba, lóvontatta agrárország volt, amelyet gázlámpák világítottak be. Apám néhány hónappal a vérzékenységben szenvedő cárevics előtt született, több mint egy évtizeddel az oroszországi kommunista forradalom előtt, s még megérte a szovjet birodalom felbomlását. Berkshire Hills-i házában, ahol élete utolsó huszonöt esztendejét töltötte, a kandallópárkányon a berlini fal egy darabját őrizgette, melyet egy barátja hozott neki.

Nagyapám, a chicagói jogász, aki bírósági ügyvédként egyre komolyabb hírnévre tett szert, 1913-ban halt meg, amikor apám kilencéves volt. Nagyanyámnak nem sok választása maradt, el kellett adnia a chicagói házat, s visszatérni a keretek közé szorított kisvárosi élethez az iowai Cedar Rapidsbe, a szüleihez. Gyermekként én meg a nővérem unottan hallgattuk, amikor apánk belekezdett egy újabb történetbe a hajnali újságkihordásról meg arról, hogy tojást is árult, hogy segítsen a család anyagi helyzetén. De ezek mögött a történetek mögött az imádott apa korai elvesztésének mély bánata húzódott meg, egy olyan veszteségé, amely kirekesztette a családját a préri csendes éjszakáiban oly izgalmasnak, sokat ígérőnek és távolinak tűnő világból.

Apám rendíthetetlenül hitt a szerencsében. Gyakran mondogatta, hogy „a megfelelő időben a megfelelő helyen kell lenni", és így vált lehetővé a nagy újságírói karrier. Ez az ő számára hozzátartozott a dologhoz: 1925-ben Európába utazott egy ba-

rátjával és kollégájával, s mivel Párizs azonnal lenyűgözte, megpróbált újságírói munkát találni. S bár már középiskolás korában dolgozott egy Cedar Rapids-i helyi lapnak, rájött, hogy az ő kisvárosi neveltetése nem veheti föl a versenyt azoknak a gazdag ifjaknak az előképzettségével, akik a keleti part elit egyetemein végeztek, s akik a 20-as években csapatostul érkeztek Párizsba. Eltelt hát egy nyár a turistáskodás örömeivel, de közben semmi sem lett az újságíróságból; egyik párizsi laphoz sem vették föl. Már összecsomagolt és készült búcsút mondani Párizsnak, amikor az ajtó alatt talált egy cédulát, rajta a *Chicago Tribune* állásajánlatával. Olvasószerkesztői munkát kínáltak heti 15 dolláros bérrel, amiből még az akkori Párizsban is nehéz volt megélni. Apám mégis azonnal elfogadta. S ezzel örökre megváltozott az élete, és az elkövetkező húsz évben megtalálta „a megfelelő helyet".

Kilenc évvel később, amikor már folyékonyan beszélt németül és franciául, de elboldogult spanyolul és olaszul is, Ausztriából, Olaszországból, Franciaországból, Németországból, Kelet-Európából, a Balkánról, Afganisztánból, Indiából és a Közel-Keletről tudósított. Feleségül vett egy bécsi fotográfust, s 1933-ban összeadták a pénzüket, hogy egy év alkotószabadságra menjenek Spanyolországba, ahol apám egy indiai témájú regényen dolgozott. Megismerkedtek szomszédjukkal, a híres gitárművész Andres Segoviával, olvastak, úsztak, kirándultak és vendégségbe jártak. 1934-ben, amikor a pénzük már megfogyatkozott, visszatértek Párizsba, ahol apám olvasószerkesztőként helyezkedett el a párizsi *Herald*nál, ami nagy anyagi lecsúszást jelentett a fiatal külföldi tudósító számára, de más választása nem volt. Közben figyelte a berlini események alakulását, s 1934 júniusában ezt írta a naplójába: „Szeretnék egy posztot kapni Berlinben. Ott most olyasmi történik, amiről szívesen tudósítanék." Nem egészen két hónap múlva régi barátja, Arno Dosch-Fleurot munkát ajánlott neki Berlinben a Universal Service-nél, a két Hearst távirati iroda egyikénél. Apám boldogan elfogadta az ajánlatot, s átköltözött a német fővárosba, ahonnan aztán tudósíthatott Adolf Hitler és a náci párt felemelkedéséről.

Három év múlva megint munkanélküli lett. Öt éven belül harmadszor veszítette el az állását, s nem ez volt az utolsó ilyen eset. Ezúttal azért kellett távoznia, mert Hearst a veszteséges Universal Service felszámolása mellett döntött. Apám csak rövid időre lélegezhetett föl, amikor állást kapott a másik Hearst-cégnél, az INS-nél. Egy hónap sem telt el, s egy augusztusi estén, amikor épp egy jelentésen dolgozott az irodában, táviratban kapta meg a kéthetes felmondási időről az értesítést. S a karrierjét oly nagyban meghatározó szerencse újabb felbukkanásaként rögtön érkezett egy másik távirat is, Edward R. Murrow-tól. Apám nem is figyelt oda, s a rá jellemző higgadtsággal vagy éppen csüggedéssel befejezte a jelentést, s elment egyet sétálni, „kicsit szomorúan", ahogy aznap este följegyezte a naplójába. Amikor visszatért az irodába, akkor fedezte föl a táviratot:

NINCS KEDVE VELEM VACSORÁZNI PÉNTEK ESTE AZ ADLONBAN? MURROW, COLUMBIA BROADCASTING.

A felesége, Tess éppen gyereket várt, ő maga munka nélkül lézengett, szerencsétlen alaknak és harminchárom évesen öregnek érezte magát – így aztán valószínűleg nagyobb reményekkel fogadta Murrow vacsorameghívását, mint később bevallotta, bár erre a médiumra, a rádióra nem sok figyelmet fordított, és Murrow neve is csak távolról volt ismerős neki.

A két férfi rögtön megtalálta a közös hangot. Mindketten kisvárosi amerikaiak voltak, és azonnal otthon érezték magukat Európa fővárosaiban. Hasonló liberális politikai nézeteket vallottak, és hasonló volt az erkölcsi felfogásuk is. Azon az estén kötődött meg apám életének legszorosabb barátsága a tisztelet, a jóindulat és a bizalom alapján, s ezt a barátságot az intenzív munka és az idő érlelte tovább.

Ed Murrow-nak, mint apám később rájött, harcolnia kellett alkalmazásáért. Murrow, akinek abban az időben nem voltak hírlapírói tapasztalatai, olyan riportert keresett, aki jól ismerte Európát, jól beszélte nyelveit, s voltak kapcsolatai és forrásai is. Hanem ott volt a hang problémája. Murrow mély hangjával és elegáns artikulációjával szemben az apámnak színtelen hanghordozása és magasan csengő beszédhangja volt. Murrow-nak hallania is kellett ezt a hangot, és tudta, hogy valószínűleg komoly segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy riporterét fölvegyék. A vizsga, a berlini posta- és távíróhivatal egy kicsi és poros szobájában maga volt a tévedések vígjátéka. A CBS berlini képviselőjének, aki az adás elején bemutatta apámat, ki kellett rohannia a kávéházba, ahol ebédelt, mert ott felejtette a kéziratát. Percekkel az adás kezdete előtt ért vissza. Apámnak túl magas volt a mikrofon, ezért azt mondták neki, hogy emelje föl a fejét, amitől aztán még vékonyabb lett a hangja. Másodpercekkel az adás kezdete előtt ládákat tolt a mikrofon alá, a hangmérnök segítségével fölmászott rájuk, s ahogy ott ült, levegőben lógó lábakkal, nagyon is jól tudta, hogy állása nem is annyira attól függ, amit mond, hanem inkább attól, ahogyan mondja.

New Yorkban nem keltett különösebb benyomást. De Murrow kitartása megmentette. Azt a feladatot kapta, hogy szervezze meg a rádióadásokat, és keressen további rádióriportereket. Tulajdonképpen sem Murrow-tól, sem apámtól nem azt várták, hogy beszéljenek az adásban, s csak a következő év februárja, a németek ausztriai bevonulása után engedték őket mikrofon elé.

1938-ban a rádiót a szórakoztatás eszközének és a könnyebb hírek továbbítójának tekintették. Pár évvel korábban az *Editor and Publisher* azt fejtegette, hogy a rádió „csak felületesen foglalkozhat a hírekkel..., legyen benne egy-két hírközlemény, s néhány szokásos napi jelentés, pár szó a részvényárfolyamokról, gabona- és árujelentések, időjárás, sporteredmények és... intim pletykatémák." A rádiós híradások 1920-ban kezdődtek, de az évtized végén az olyan kommentátorok, mint H. V. Kaltenborn és Lowell Thomas még mindig kivételnek számítottak a rádiózásban, amely nem sokkal kínált többet az újságcímeknél.

Egyelőre, míg Európa rohant a háború felé és egyre inkább Hitler irányította az eseményeket, a műsorkínálat továbbra is különböző színvonalú szórakoztató programokból állt, gyakran olyan, a jobb kulturális „megértést" célzó műsorokkal megtűzdelve, mint a bulgáriai gyermekkórusok vagy a hollandiai tulipánfesztivál be-

mutatása. 1930-ban új, a londoni öthatalmi konferenciáról tudósító hírműsor jelentkezett Európából, de az időeltolódás és a hangrögzítés tilalma miatt az anyag akkor került adásba, amikor az amerikaiak többsége már aludt. Mégis hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a rádió sajátos, rádiós híreket képes közvetíteni, a közvetlenség és az egyidejűség érzetét is keltve, amire a nyomtatott újságlapokon nincs lehetőség.

A rádióban rejlő lehetőségek nem kerülték el a németek figyelmét sem. Joseph Goebbels már világosan látta, hogy mekkora hatalma van a rádiónak a meggyőzésben, a tájékoztatásban és a félretájékoztatásban. Nem sokkal Hitler 1933-as hatalomra jutása után Goebbels és frissen létrehozott Tájékoztatási és Propagandaminisztériuma kiépítette azt az apparátust, amely az adóállomástól a személyzetig a rádiózás minden részletét ellenőrizte. „Ami a XIX. században a sajtó volt, az a XX. században a rádió" – jelentette ki Goebbels. Olcsó rádiókészülékeket gyártottak a németek számára, az utcákon, az éttermekben és a kávéházakban pedig hangszórókat helyeztek el. S amikor Németország már háborút viselt, gyakran buzgó felügyelők tűntek fel, hogy ellenőrizzék, mindenki megáll-e az adásokat hallgatni, melyek közül a legfontosabbakat vészjósló zenével, felhívásokkal és csendszünetekkel vezettek be. A pincéreknek félbe kellett hagyniuk a felszolgálást, a vendégeknek pedig az evést az ilyen hivatalos közlemények elhangzásakor.

Murrow elképzelése a rádiós újságírásról és a lelkesítő távlatok, melyek e két, oly gyorsan barátságot kötött fiatal amerikai előtt álltak, komoly ösztönzést jelentettek. Apám, aki sohasem rajongott a populáris kultúráért, szívvel-lélekkel vetette bele magát a munkába. Decemberben, egy tiroli citerazene- és táncdalprogramot javasolva ezt írta Murrow-nak:

> „...tudod, ez egy olyan tánc, amelyben összevissza csapkodják magukat, nagy ricsajozás közben... Az adásnak tényleg 30, nem pedig 15 percesnek kell lennie, ha tudsz időt szakítani."

Még mindig gyakorlatlan volt, tapogatózva járt. Amikor a Columbia egyik közkedvelt gyermekkórusának műsorát állította össze, ezt írta Ednek:

> „...az adás egész ideje alatt a stúdióban tartod a kölyköket?... nem lesz abból felfordulás, hogy ott lökdösődnek a mikrofon körül, és mind egyszerre akar majd beszélni?"

Murrow, kissé bölcsebben, így válaszolt: „ezek gyerekek: EGYET megszólaltatni, az lesz a nehéz!"

Akadtak vidám perceik is: „Beszélj, kérlek a revüügynökségekkel, hogy van-e olyan papagájuk, amelyik hajlandó mikrofonba beszélni" – táviratozta Murrow apámnak 1937 decemberében. „Angolul kell beszélnie a papagájnak?" – tudakolta apám. „Jó lesz németajkú is" – válaszolt Murrow.

A szórakoztató és a hírműsorok elkülönítése későbbi fejlemény. 1938 decemberében, kilenc hónappal Hitler ausztriai bevonulása után apám hosszú táviratot küldött a CBS-nek, s abban egy lehetséges karácsonyi, játékokkal foglalkozó, lausanne-i adásról ír, amely „kiállított csecsebecséket és zenélő játékszereket mutatna be".

Bár a rádiótörténészek az 1938. márciusi Anschluss-tudósításokat tekintik fordulópontnak a rádiós híradások történetében, pár nappal az ország náci megszállásával lezárult ausztriai válság és első gyermekének egyre közelgő megszületése előtt apámat Jugoszláviába hívták, hogy még egy gyermekkórussal készítsen műsort. Távollétében lezajlott megszületésem nem ment simán, anyám hetekig volt utána igen súlyos állapotban.

A kritikus márciusi hónapban apám ide-oda szaladgált: látogatta a kórházban anyámat, akinek az állapota nem akart javulni, gyűjtötte az anyagot a kaotikusan felgyorsult eseményekről, és igyekezett bejutni a rádióba, hogy adásba kerülhessen. Pályafutásában Ausztria volt az igazán embert próbáló témakör. Amikor Hitler csapatai bevonultak Bécsbe és megszállták a rádiót is, apám nem tudott jelentést leadni. Az állami tulajdonban lévő európai rádiórendszerek többségével speciális szerződést kötött NBC-nek, mint általában, nagyobb szerencséje volt.

Apám türelmetlenül igyekezett érintkezésbe lépni a Varsóban tartózkodó Eddel, de ismételt próbálkozásai sem jártak sikerrel. Végül befutott Ed lengyelországi hívása. „Repülj el Londonba. Mi tart vissza? – mondta Murrow. – Holnap este odaérsz, és leadhatod az első cenzúrázatlan szemtanú-beszámolódat." Ed átjött Bécsbe, folytatni a Columbia ottani tudósításait. Apámnak pedig sikerült feljutnia egy berlini, majd pedig egy londoni gépre.

Másnap a Columbia új igazgatója, Paul White New Yorkból egy „európai körkapcsolást" rendelt. A körkapcsolás, ami ma a televíziós híradás bevett szerkesztési sémája, benne a fontos események helyszíni tudósításaival, akkoriban még újdonságnak számított a rádióban. Próbálkoztak vele korábban is, de nem a hírműsorokban, s még amikor hónapokig készítették elő a dolgot, akkor is gyakoriak voltak az időzítési és adáshibák. Ezúttal mindössze nyolc óra maradt a dolog megszervezésére. Ráadásul éppen vasárnap délután volt, és nem tartózkodott a városban sok olyan ember, akire a Columbiának szüksége volt a műsor elkészítéséhez. Apám mégis ezt írta aznap este a naplójába: „Minél többet gondolkozom rajta, annál egyszerűbbnek tűnik az egész." Eddel minden fővárosban ismerték az amerikai sajtótudósítókat, és a különböző európai rádióállomások igazgatóit és főmérnökeit is. Murrow vállalta a berlini és a bécsi végpont megszervezését, elmagyarázva apámnak, hogy miként lehet technikailag kivitelezni. Ahol nem áll rendelkezésre rövidhullámú adóállomás, ott a telefonvonalakat kell használni. Rómával bajok voltak, de az ottani riporter telefonon is továbbíthatta a tudósítást New Yorkba. Az adás kezdetére figyelmeztető New York-i jeleket nem mindig lehetett hallani, ezért minden riporter pontosan egy előre meghatározott időpontban kezdte és fejezte be a mondanivalóját. És repültek mindenfelé az időt, engedélyt és frekvenciákat kérő táviratok.

A dolog simán ment, időbeli csúszások és műszaki zavarok nélkül. Abban „a fél órában a rádió teljes értékű hírmédiumként talált magára" – írja *Prime Time* című könyvében Alexander Kendrick. Véleményét mások is osztották. A *Cavalcade* angol magazin elismerően említette „az európai fővárosokból érkező helyszíni tudósításokat és a hozzájuk fűzött külügyi szakértői kommentárokat", amelyek folyamatos információkkal látták el Amerikát. „Szerencsések azok az angolok, akiknek olyan rádiójuk van, amellyel fogni lehet a Columbia adásait."

Az új vállalkozás izgalma és az erősödő barátság érzése azonban mégiscsak összekeveredett a náci Németország valóságával. Apám, akkortájt, amikor Murrowhoz csatlakozott, azt írta a naplójába, hogy a náci párt és háborús készülődése

> „mindent ellepő, nem oszló, sötét felhőként borul rá egész életünkre. Gyakran próbáltuk elszigetelni magunkat ettől az egésztől. Három menedékünk volt: mi magunk, a könyveink,... a barátaink,... a Berlin környéki tavak és erdők."

Amikor a szüleim 1938-ban, nem sokkal a születésem után úgy döntöttek, hogy anyámnak Svájcba kell költöznie, apám egyedül maradt. Az elkövetkező két és fél évben anyám a genfi CBS-irodát vezette, ahonnan táviratokkal és telefonon tudott kommunikálni New Yorkkal, a náci lehallgatás veszélye nélkül, és üzeneteket tudott váltani Berlinben tartózkodó apámmal, aki alig várta, hogy néha átugorhasson hozzánk Svájcba, és kiszabaduljon az egyre fullasztóbb Németországból.

Ugyanannyira utálta a náci Berlint, amennyire szerette Párizst. Kényelemben élt az Adlon Hotelban, de a telefonokat lehallgatták, a szobákat titokban átkutatták, s a személyzetet mindenki a Gestapo informátorának tartotta. S mindenütt ott voltak az egyre erősödő antiszemitizmus jelei: a Kristallnacht betört kirakatai, a parkokban a feliratok, hogy zsidóknak tilos leülni a padokra, meg a durva gúnyrajzok az újságokban. Az ebben az időszakban szintén Berlinben tartózkodó Howard K. Smith írta le „a hermetikusan lefojtott atmoszférát, a depresszió szörnyű rohamait, amelyek visszatérő rendszerességgel törtek rá mindnyájunkra", és amelyet a sajtó világában Berlin Bluesként emlegettek.

Egy rádióriporterre még további lelki megpróbáltatások is vártak. Voltak nagyon fontos tudósítások, amelyek nem jutottak el a hallgatókhoz. Nem lehetett fogni az adást a rossz idő vagy a napfoltok miatt, megszakadt a közvetítővonal vagy eleve hozzá sem lehetett jutni, az ellenséges országok meggátolhatták az adás továbbítását, Németországban és a megszállt országokban a rádióriporter számára mégis a cenzúra okozta a legfőbb nehézséget. A bürokratikus előírásoknak megfelelően a németek kijelentették, hogy a rádióműsorokat ellenőrzésre be kell mutatni a propagandaminisztériumnak, a külügyminisztériumnak és a katonai főparancsnokságnak, míg a hírlapírók táviratait nem cenzúrázták, bár önmagában is elég gátló volt a betiltás vagy még súlyosabb következmény állandó veszélye. Apámnak, aki az időeltolódás miatt késő éjszaka adta le a jelentéseit, körülbelül az adás megkezdése előtt egy órával kellett bevinnie a kéziratot. Három cenzor ült egy asztal körül és figyelmesen végigolvasta az anyagot. Apámnak életre szóló kudarcélményeket sikerült itt begyűjtenie. S amikor viccelődve megemlítettem neki, hogy az egyik cenzor, egy megrögzött náci, akit volt szerencséje Berlinben megismerni, a Harvardon bukkant fel, amikor én is odajártam, apám egyáltalán nem találta mulatságosnak a dolgot. Olyan dühroham tört rá, amilyet ritkán láttam nála, és azóta sem felejtem el.

Minthogy a legtöbb német a brit angolt ismerte, a cenzorok megtévesztésére apám gyakran próbált amerikai köznyelvi fordulatokkal operálni, és bevetette a tartózkodó, hűvös iróniát és egyfajta ártatlan hanghordozást is. Amikor például azt akarta érzékeltetni, hogy Chamberlain brit miniszterelnök Hitlert támogatta Csehszlovákiával szemben, így beszélt:

> „...egy dolog biztos: Mr. Chamberlaint bizonyosan meleg fogadtatásban részesítik. Ma este az volt itt Berlinben a benyomásom, hogy Mr. Chamberlain igen népszerű figurának számít errefelé."

Lengyelország lerohanása után egy filmtudósítást mutattak be az újságíróknak, zártkörű vetítésen. A látottakról beszámoló apám utolsó két mondata így hangzott:

> „Megemlítettem, hogy volt még valami ebben a filmtudósításban, amit érdekesnek találtam: azt a képsorozatot, amelyen hosszú szakállú és hosszú fekete kabátos lengyel zsidók útépítő brigádokban dolgoznak Lengyelországban."

Ezek a technikák azonban nem mindig váltak be, mert az egyik cenzor hosszabb ideig élt az Egyesült Államokban. Célszerűbb volt néhány olyan dolgot eléjük terjeszteni, magyarázta apám, amiről tudni lehetett, hogy azonnal kihúzzák, és reménykedni, hogy mást viszont benne hagynak.

A német főváros egyre fokozódó elszigeteltségében, ahogy mikrofonba mondott szavai elszálltak a nagy sötétségbe, apám nem mindig volt biztos abban, hogy a hallgatók meg is értik őt. Amíg Németország hadba nem lépett Angliával, ő és Murrow rendszeres levél-, távirat- és telefonkapcsolatot tartott Angliával. Ekkorra ez is megszűnt. A cenzúra is szigorúbb lett: az apám által összeállított anyagnak néha a nagyobb részét kihúzták. Semmiféle hivatalos megnyilatkozással kapcsolatban nem lehetett használni például az „állítólagos", az „állítása szerint" és az „úgymond" kifejezéseket, mivel ezek indirekt módon megkérdőjelezik a kijelentések igazságát. A „náci" szót pedig azért tiltották *[az angol nyelvű riportokban – A ford.]*, mert a cenzorok tudták, hogy hangzásában hasonlít az angol „nasty" (mocskos, undorító) szóra. Csak a „nemzetiszocialista" kifejezést használhatták. Apám 1939 végén ideges hangú táviratokat váltott Paul White-tal, a CBS New York-i hírigazgatójával, melyekből kiderült, hogy már nem nagyon volt ínyére a cenzúra által megcsonkított tudósításokkal jelentkezni. Apám, vélhetőleg White dorgálására, válaszul ezt írta, a táviratok takarékos nyelvén:

WHITE: MÉLTÁNYOLOM INGERÜLTSÉGÉT DE NEM TUDOM FOLYTATNI HA NEM MONDHATOK SEMMIT MIUTÁN EGÉSZ ESTE KÜSZKÖDTEM A CENZORRAL ELŐZŐ KÉT ANYAGON. NINCS KEDVEM FOLYTATNI TÖBBÉ. CENZÚRA KEMÉNY ÉS HIVATALOS HÍREK ELREJTENEK MINDEN ROSSZAT ÉS MI CSAK TÚLTAKTIKÁZZUK MAGUNKAT BERLINBEN. SHIRER"

továbbá:

WHITE: NEM ÉRTEM AZ ÁLLÁSPONTJÁT MIVEL CENZOR ÁLTALI TÉNYKIHÚZÁS ÉRTELMETLENNÉ TESZI AZ ANYAGOT. KÉPTELENSÉG HOGY ÉN CSAK HIVATALOS PROPAGANDATÉMÁKAT KÖZVETÍTSEK. KÉREM TÁVIRATOZZA EL A SZÖVEGET TESSNEK HA BÁRMILYEN ÜZENETET KAPOTT TEGNAP INNEN KIVÉVE TŐLEM. FURA DOLGOKAT SEJTEK. SHIRER."

Apám 1940 decemberében elhagyta Berlint. Súlyos formában tört rá megint a Berlin Blues, s egy ideje úgy érezte, németországi napjai meg vannak számlálva. Sokszor elmesélte nekünk, hogy attól félt, kémkedéssel fogják vádolni, és lecsukják. Több riporter is így végezte, köztük Richard C. Hottelet, a United Press munkatársa, akit koholt vádak alapján börtönöztek be. Howard K. Smith emlékeztetett, hogy „önfeláldozás és merő szerencse kellett ahhoz, hogy valaki az országban maradjon és ne legyen hajlandó a nácik játékszabályaihoz igazodni".

Anyám és én októberben elutaztunk Genfből, és a megszállt Franciaországon át Lisszabonba vezető szívszorító utazás után végleg New Yorkban maradtunk, s így apám ettől kezdve meg volt fosztva az anyám által kínált svájci menekülési és kikapcsolódási lehetőségtől is. Apámnak hiányzott a szoros kapcsolat Murrow-val. Még egyszer összejöttek Európában: egy hétre Portugáliában, ahová Ed is elment, hogy elbúcsúzzon távozó kollégájától és barátjától. Apám ezt írta naplójába 1940. december 13-án, amikor a hajó elhagyta a lisszaboni kikötőt:

„mindketten egész nap nyomott hangulatban voltunk az elutazás miatt, hiszen nagyon közeli munkatársak voltunk ott az utóbbi három, viharos esztendőben, és olyan, igazi barátság szövődött köztünk, amilyen csak ritkán adódik az ember életében, s kétségtelenül valami abszurd, s talán szentimentális módon az volt az előérzetünk, hogy a háborús véletlenek, esetleg egy kis bomba teszi utolsóvá ezt a mostani viszontlátást."

Mégsem ez volt az utolsó találkozásuk, de kapcsolatuk hamarosan megromlott, s nem sokkal a háború után szomorú véget ért. Akkor történt mindez, amikor apámat kirúgták a CBS-től, s ő ezért Murrow-t hibáztatta, aki közben a CBS alelnöke lett. 1964-ben bekövetkezett halála előtt nem sokkal Ed megpróbálta jóvátenni a dolgot, és meghívta a szüleimet a New York állambeli Pawlingban lévő farmjára. Fájdalmas volt a szakítás mindkét család számára: anyám is nagyon szerette Janet Murrow-t, aki a húgom keresztanyja volt. Apám mindig mondogatta, hogy teljesen sohasem ismerhetünk meg egy másik embert, s néha egészen kevéssé ismerjük az illetőt. Mind a mai napig nagy csalódás számomra, hogy apám nem fogadta el Ed békülési ajánlatát. A felszínen kellemes volt az a délután, ahogy elbeszélgettek a régi időkről és a régi barátokról, de amikor a rákos fájdalmaktól verejtékező Ed a dzsipjén körbevitte a birtokon az egésztől vonakodó apámat, ő eltökélten csak felszínes dolgokról volt hajlandó beszélni. Ed, akit egykor szeretett, s aki nyilvánvalóan oly közel járt a halálhoz, félreérthetetlenül igyekezett, hogy megbeszéljék a történteket, s hogy begyógyítsák a sebeket. Apám, erőltetett fecsegésével, megakadályozta ezt. Amikor nem sokkal a halála és két hónappal a kilencvenedik születésnapja előtt ismét rákérdeztem a dologra, arcára komor elszántság ült ki. Nem akarta hagyni, hogy Ed felhozza a dolgot, mondta. Annak ellenére sem, hogy Ed haldoklott? – kérdeztem. – Így igaz – felelte kurtán, lezárva a témát.

Apám Massachusetts nyugati vidékén, Berkshire Hillsben töltötte élete utolsó huszonöt évét. Talán a gyermekként megismert egyszerűbb, kisvárosi élethez való visszatérés volt ez, bár ő nem így látta. A vidéki életet jobbnak tartotta egy író számára, s miután a rádiós pályafutása az ötvenes években véget ért, egyre több időt kezdett tölteni északnyugat-connecticuti farmunkon. New York már terhes volt számára, túl sok volt a barát, akikkel ebédelni és vacsorázni kellett, és túl sok a színház és a zene, amelyek elcsábították őt az íróasztal mellől. Gyakran mondogatta, s azt hiszem, a végén már hitte is, hogy áldás volt számára, hogy kirúgták a CBS-től. Kapott egy esélyt, hogy teljesen új fejezetet nyisson az életében, olyat, amely sokak szerint párját ritkítja Amerikában.

Hosszú élete utolsó három évtizedében író lett, ami mindig is akart lenni. Egykori reményeitől eltérően nem képzelet szülte nagy művek szerzője, mint kedvelt XIX. századi francia és orosz regényírói, hanem az általa látott események történetírója, aki hosszú évek könyvtári és levéltári kutatómunkájával mélyítette el ismereteit. Idősebb korában külsőre barátságos, tősgyökeres közép-nyugatinak nézett ki, aki a hosszú teleken piros gyapjú manókalapjában és jó öreg kapucnis zubbonyában sétálgatta körbe a kis New England-i falut, ahol berendezte otthonát, nyári délutánokon pedig farmernadrágban és szalmakalapban dolgozgatott nagy veteményeskertjében.

Húszas és harmincas éveiben azonban nagyon is távol volt ettől a csendes kis falutól. Mahatma Gandhi tanítását hallgatta az emberi szellem nagyszerűségéről, azután pedig az ezt a szellemet lerombolni képes mérhetetlen gonoszsággal ismerkedett Adolf Hitler országában. Látta, hogyan veszíti el lelkét és lelkiismeretét Beethoven, Luther, Goethe és Schiller nagyszerű hazája és apai őseinek szülőföldje. Megtanulta, mint gyakran emlegette is, milyen vékony és sérülékeny tud lenni a civilizáció külső máza. Mi történt és miért, ezt a kérdést tette föl újra meg újra, s élete hátralévő részében erre kereste a választ.

Lenox, Massachusetts, 1998. december

Inga Shirer Dean

PROLÓGUS

Shirer, CBS. London, 1938. március 12.

[Ez az Anschlussról szóló beszámoló volt Shirer első fontos tudósítása. Londonból továbbította, minthogy a frissen hatalomra került nácik nem engedték be a bécsi rádióba. Pár nappal korábban még a jugoszláviai Ljubljanában járt, ahol a szénbányászok gyermekeinek énekkarát bemutató adást készített elő a Columbia rádióállomás School of the Air (kb. „Iskolarádió" – A ford.) *című műsora számára. Bécsbe visszatérve arról értesült, hogy Schuschnigg kancellár Hitlerrel szembeszegülve váratlanul népszavazást rendelt el ezzel a kérdéssel: „Kiáll-e ön egy független, szociális, keresztény, német és egyesült Ausztria mellett?"]*

Hát, minden nagyon gyorsan történt Bécsben tegnap este. Egész napos repülés után nemrég érkeztem meg Bécsből Prágán, Drezdán, Berlinen és Amsterdamon keresztül, mert a közvetlen Bécs–London járatra már nem kaptam jegyet.

Amikor tegnap visszatértem Jugoszláviából, elég feszült állapotokat találtam. Egyesek azt mondták, a választási izgalmak. Mint tudják, dr. Schuschnigg osztrák kancellár váratlanul népszavazást írt ki vasárnapra. Hitler és a nácik évek óta követelték már – erre tessék, most megkapták. Az is nyilvánvaló volt azonban, hogy nem tetszett nekik. Miért? – kérdeztem tőlük –, azt felelték, hogy a formája nem tetszik nekik, és nem tisztességes, hogy ilyen hirtelen rendezték meg. Ők is úgy látták, mint Bécsben mindenki, hogy ezen a népszavazáson valószínűleg Schuschnigg győz majd.

Ahogy tegnap reggel hazafelé igyekeztem az állomásról, azt láttam, hogy a bécsi utcák tele vannak szórva röplapok millióival, melyek a Schuschnigg és az osztrák függetlenség melletti szavazásra biztatják a lakosságot. Szórták őket teherautókról, szekerekről, konflisokból és hátizsákból, de még repülőgépről is. Amikor hazaértem, észrevettem, hogy egy rádiós közvetítőkocsi áll a sarkon. Tölcséres hangszóróiból válogatás harsogott dr. Schuschnigg legutóbbi beszédeiből, arra szólítva föl a hallgatókat, hogy álljanak ki mellette. A közvetítőkocsi mögött egy rendőrökkel teli busz parkolt. Ezt egy kicsit furcsállotta velem lévő egyik barátom. Azon tűnődött, hogy a kormány vajon ennyire elbizonytalanodott.

Senki sem tudott Hitler ultimátumáról. Az tegnap délelőtt 10 óra körül érkezett. Déli tizenkettő előtt a városközpont felé sétáltam. Itt is, ott is középiskolások kisebb

csoportjai tűntek fel, akik „Heil Hitler!" kiáltásokkal és náci karlendítéssel üdvözölték egymást. Sok rendőrt is láttam, akik udvariasan vigyáztak a fiatalokra.

Beültem egy kávéházba, ahol két barátom várt rám. Bejött néhány osztrák újságíró is és elmondták, hogy a nácik épp most verték be a monarchisták irodáinak ablakait, és hogy a monarchisták, akik Habsburg Ottó visszatéréséért küzdenek, eléggé beijedtek. De a kávéházban senki sem volt túlságosan ideges. Be kell vallanom, nekünk még mindig az volt az érzésünk, hogy a népszavazás békésen fog lezajlani. Hallottuk a rádiófelhívást, hogy a katonai tartalékosok tartsák fönn a rendet. Most már tudjuk, hogy ez volt dr. Schuschnigg első válasza Hitler ultimátumára; de akkor még azt gondoltuk, hogy csak a népszavazás békés lebonyolításáról volt szó.

Délben kiléptem a kávéházból, és a város szívébe, az Operaház felé ballagtam. Ott pár száz szocialista gyülekezett. Ökölbe szorított kezüket lendítették üdvözlésre. Velük szemben, az utca másik oldalán, a német utazási iroda előtt egy hasonló méretű náci csoport fasiszta karlendítéssel válaszolt nekik. Az iroda falán egy egész alakos Hitler-kép függött.

Az Operánál akkor nem sok minden történt, így a rendőrség feloszlatta mindkét csoportot. Az egykori császári palotához mentem, és arra figyeltem fel, hogy az udvar tele volt munkásokkal zsúfolt teherautókkal. A kocsikat Schuschnigg-plakátok díszítették. A munkások náciellenes és a kormányt éltető jelszavakat kiabáltak. Onnan a munkásnegyedbe siettem, de semmi érdekeset nem láttam. Azért említem ezeket a dolgokat, mert pár órával később, mint Önök is emlékeznek rá, a rádióban elhangzott drámai búcsúbeszédében dr. Schuschnigg kijelentette, hogy a Németországból származó hírek a munkások által okozott vérontásról és egyebekről, az ő szavaival élve, A-tól Z-ig hamisak.

Én nem a személyes véleményemet osztom meg Önökkel, hanem arról számolok be, amit a két szememmel láttam. Nem láttam Bécsben munkások által előidézett rendzavarást. De amikor ma délben Berlinbe érkeztem, azt láttam, hogy az újságok a bécsi, ahogy ők fogalmaztak, vörös rendzavarásokról tudósító rikító főcímekkel jelentek meg. S itt van előttem Hitler birodalmi kancellár ma reggel oly nagy érdeklődéssel várt saját újságjának címlapja. Egész oldalas szalagcíme így hangzik: NÉMET-AUSZTRIÁT MEGMENTETTÉK A KÁOSZTÓL.

Itt Londonban folyton azt kérdezgetik tőlem, hogy kik voltak azok a berlini nácik, akik a tegnap esti nagy fordulatot előidézték. Nos, erről ellentmondó jelentések érkeztek Bécsből és Berlinből is; de ma kora reggel hivatalos értesítést kaptunk Bécsben, hogy Rudolph Hess, Hitler helyettese és jobbkeze az este folyamán megérkezett, és egyenesen a Kancelláriára ment.

Ausztria ellenállása a nemzetiszocializmussal szemben ténylegesen tegnap, március 11-én este 6 óra 15 perckor roppant össze, amikor a rádióban bemondták, hogy a népszavazást határozatlan időre elhalasztották.

Az utcán a munkások körében jól lehetett érzékelni a döbbenetet. Sokan közülük fel voltak fegyverezve s a vasútállomások és a középületek körül őrködtek. Amikor a hangszórókból elhangzott a rádióközlemény, szétszéledtek és nagy óvatossággal

hazalopóztak. Ez a közlemény ugyanakkor jeladás volt a nácik számára, hogy jöjjenek elő és foglalják el a főváros utcáit.

Még este 6-kor is, másként álltak azonban a dolgok. Az Operától alig egy saroknyira egy nagy téren haladtam át, ahonnan két szál rendőr egy kb. 500 fős náci csoportot terelt kifelé a legkisebb bonyodalom nélkül. Fél óra múlva viszont már nem lehetett ráismerni a fővárosra.

Amikor bejelentették, hogy nem lesz népszavazás, a nácik tízezrével tódultak a belvárosba. Különös tömeg volt ez. Az Európában és a Keleten eddig eltöltött tizenkét év alatt ilyet még sosem láttam. Biztosan megrészegítette őket a lelkesedés és az öröm, de nem voltak rosszindulatúak. Valamilyen mámort okozhatott nekik a náci üdvözlés és a „Heil Hitler!" kurjongatása. Mégsem fordult elő, hogy inzultálták volna a hozzám hasonló külföldieket, akik nem lengették a karjukat és nem kurjongattak velük együtt, ahogy az 1933-ban Németországban bizony előfordult. A tömeget a dr. Schuschnigg búcsúbeszédét követő lelkesedés fűtötte. Különösen az a felhívás tetszett nekik, hogy a bevonuló német csapatokkal szemben senki se tanúsítson ellenállást.

Ha jól emlékszem, este tíz körül már Bécs legnagyobb bevásárlóutcájáig sodródtam a tömeggel. Azt is észrevettem, hogy a rendőrség már teljesen átállt. A lányok virágot tűztek a kabátjukra, a fiatalemberek pedig horogkeresztes karszalagot húztak. A tömeggel együtt sodródott több száz rendőr is, ugyanúgy, mint én. És csak ekkor figyeltem föl rá, hogy több száz fiatalember csodálatosan kicsípte magát: barna SA- és fekete SS-uniformisban feszítettek – érezni lehetett a naftalinszagot.

Éreztem, hogy a tömegnek ezúttal határozott célja van. És volt is. Pár perc múlva benyomult a Vaterland-front székháza előtti kisebb térre. Néhány vezetőforma alak gyorsan letépte a kormány szavazási plakátjait és a Vaterland-front zászlóit, és a tömeg fülsiketítő éljenzése közepette felhúzta a horogkeresztes lobogót.

Ezután a tömeg nagyobb része diadalmasan vonult tovább a szövetségi Kancelláriá felé, ahol annak idején Metternich irányította a Monarchia külügyeit, s ahol 1934 júliusában, mint tudjuk, Dollfusst megölték. Amikor a tömeg feltűnt, mint mesélték, hat őrt álló katona bezárta a kapukat, amelyeken keresztül 1934-ben a náci puccsisták bevonultak. Mire azonban odaértem, a kapuk már újra nyitva voltak. Azonnal megéreztem, hogy a nácik munkához láttak. Az öreg épület homlokzatán fények villództak. Hamarosan megérkezett egy közvetítőkocsi, és az osztrák rádión keresztül sugározni kezdte híradásait. A balkonra elkezdtek fölszerelni egy mikrofont.

A tömeg közben folytatta a szeme elé kerülő Vaterland-frontos zászlók leszaggatását. A Kancellária mellett egy új épület épült, s ennek tetején hatalmas lobogó lengett, rajta a Vaterland-front jelvényével. Vagy húsz náci serényen felmászott az állványzatra és letépte ezt is. Nemsokára horogkeresztes zászló lengett a helyén.

Ezután furcsa jelenet következett: húsz fiatalember összeállt, piramist alkotott, s egy kis termetű alak – akit nyilván a testsúlya miatt választottak ki – ügyesen felkapaszkodott az erős vállakon, s kezében nagy horogkeresztes zászlóval a Kancellária erkélyére mászott.

Körülbelül éjfélre fölszerelték a mikrofont az erkélyre, s onnan hangzottak el a hivatalos bejelentések a (kb. százezresre nőtt) tömeg, és a rádión keresztül az egész ország számára.

Éjjel 1 óra 30 perckor egy náci vezetőt láttunk az erkélyre lépni. Őrült éljenzéssel fogadták. Amikor a tömeg elcsendesedett, odalépett a mikrofonhoz és felolvasta az új kormány névsorát. Ez a kormány, ismereteim szerint egy kivétellel csupa náciból áll. Ekkor metsző széllel hideg, szemerkélő eső érkezett, amely gyorsan havazásba fordult. A tömeg oszladozni kezdett. S minthogy Bécsben éjfél után nem közlekednek a buszok és a villamosok, az emberek gyalogosan indultak hazafelé. Kettőkor már nem sok rendőrt lehetett látni az utcákon. Inkább civil ruhás, de bajonettel felszerelkezett nácik tartották fönn a rendet. Éjjel háromra az utcák elcsendesedtek.

Amikor ma délelőtt kilenckor elindultam Bécsből, már pont úgy nézett ki, mint bármelyik német város a Reichben – a legtöbb házon vörös, fehér és fekete horogkeresztes zászló lengett. Az utcán az emberek náci karlendítéssel és „Heil Hitler!" kiáltással üdvözölték egymást. Három órával később Berlinben szinte észre sem vettem, hogy egy másik városba érkeztem. Ugyanaz a látvány, ugyanaz a zászló, ugyanaz a rituálé. És ugyanazt a szlogent harsogták – „Egy Birodalom, egy nép, egy vezető!" Hát, ezt kapták. És nagyon is gyorsan.

A RÁDIÓTUDÓSÍTÁSOK

Berlin, 1938. szeptember 19.

[A müncheni válság idején Shirer már elhagyta Bécset, s székhelyét Berlinbe tette át.]

Jó napot, Amerika! Berlinből jelentkezem.

Németország, akárcsak Európa többi része, ma este Prágára figyel.

De ha közvetlenül az utca emberének hangulatából ítélünk – és sok emberrel beszélgettem itt, amióta ma reggel megérkeztem Prágából –, akkor azt mondhatjuk, hogy megkönnyebbült várakozással figyelnek.

Három hete jártam itt utoljára. Akkor, de akár csak egy héttel ezelőtt is az emberek még csak találgatták, hogy mire számíthatnak, ma este viszont egy dologban már biztosak. Háború nem lesz.

– Hát nem csodálatos? – hallottam talán ma százszor is az emberektől, akik nem titkolták megkönnyebbülésüket. – Hát nem csodálatos? Nem lesz háború. Béke lesz.

Ma pedig, ahogy jöttek a hírek, hogy Anglia és Franciaország – jegyezzük meg: Anglia és Franciaország – belement az egyezségbe, amely a Szudéta-vidék nagy részét Németországnak engedte át, nagyon is érezhető volt a lelkesedés, mindenki örült, akivel csak találkoztam.

És nemcsak a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt tagjai, hanem mások is. Mindannyian úgy vélekedtek, hogy hivatali működésének kétségtelenül legnagyobb győzelmével ajándékozta meg őket Hitler kancellár.

– És ne felejtse el – mondta nekem ma este egy német újságíró –, hogy ez vérontás nélküli győzelem volt.

Ennek a tudata uralkodott el ma este az embereken. Hogy Hitler kancellárnak vérontás nélkül sikerült elérnie a célját.

– Mint a Rajna-vidék elfoglalása. Mint az Anschluss Ausztriával. Békésen, háború nélkül végrehajtva. – Egy tucat embertől hallottam ma ezeket a mondatokat.

Bárkivel beszéltem is, ma egyetlen ember sem akadt, aki egy pillanatig is kételkedett volna abban, hogy a csehek elfogadják a francia–angol javaslatokat.

Tegnap este Prágában, s ma reggel, elutazásom előtt csehekkel beszélgetve én nem voltam ebben ennyire biztos. De lehet, hogy ma estére Prágában is megváltozott a helyzet. Megbízható friss információm azonban erről még nincs. Prágában nagyon súlyos döntést hoznak. De mint már mondtam, itt Berlinben a németek úgy gondol-

ják, hogy a végeredmény csak az elfogadás lehet. Az utca embere nem hiszi, hogy bármi más szóba jöhet. És örül.

Az tény, hogy itt az emberek még tegnap is meg voltak győződve arról, hogy nem lesz háború. Barátaim mesélték, hogy ezrek kocsikáztak ki a Szudéta határra – szép idő volt, nyárias meleg –, s ott piknikeztek, elmerengve a határon túl kéklő, szeretett Szudéta hegyeken.

S miközben a berlini utcákon az emberek az események alakulásától megkönnyebbülve és jókedvűen mentek haza, a Szudéta határvidéken a tetőfokára hágott a hangulat – különösen a szudétanémetek körében, akik átjöttek erre az oldalra.

Én majdnem egész este egy hangosbeszélő mellett üldögéltem, és a drezdai szudéta tömeggyűlés közvetítését hallgattam. Sok ezer ember gyűlt össze egy nagy csarnokban, és lelkesedésük szinte az őrületig fokozódott.

Tényleg leírhatatlan volt.

Történetesen már ebben az országban dolgoztam Hitler kancellár első két nagy sikerének idején is. 1935-ben, amikor széttépte a versailles-i szerződést, bejelentette a katonai sorozás visszaállítását, és nekilátott a modern német hadsereg megszervezésének.

Azt hittem, hogy akkor láttam a tömeglelkesedés tetőfokát.

Egy évvel később, amikor visszafoglalta a Rajna-vidéket, le-föl utazgattam a Rajna mentén, s ahogy a német csapatok bevonultak, a lelkesedés még magasabbra hágott. Néha egészen hihetetlen volt.

De ma este... Egyszerűen nem találok szavakat. Rémületes tömeghisztériának voltunk tanúi. 10-15 ezer ember, többségében a Birodalomba átjövő szudétanémet – ne feledjük, hogy Drezda közel van a cseh határhoz – két óra leforgása alatt rekedtre ordította magát. Az a diadalüvöltés, amely egy hatalmas futballstadionban a hazai csapat győztes gólja után harsan fel, szinte semmi ahhoz képest, amit ma este volt szerencsénk hallani.

Két csatakiáltás hallatszott, s ezek némiképp hasonlítottak egyik-másik amerikai egyetemi futballcsapat szurkolótáborának ütemes ordításához.

Az egyik így hangzott:

Adolf Hitler, mach uns frei
Von der Tschechoslowakei.

Fordításban: Adolf Hitler, szabadíts meg minket Csehszlovákiától. Németül szépen rímel és tetszetős ritmusa van.

A másik csatakiáltás már ismerősebb:

Egy Birodalom, egy nép, egy Führer.

És az egybegyűltek egyre csak ezeket skandálták, az ember már azt hitte, hogy vagy a hangszálaik szakadnak bele, vagy az épület mennyezete szakad le rájuk.

A ma esti drezdai nagygyűlés fő szónoka Herr Sebekovsky volt, a fiatal szudéta küldött. Hangja, ahogy a rádióból harsogott, el-elcsuklott a felindultságtól. Nehéz volt elképzelnem, hogy Herr Sebekovsky ugyanaz a fiatalember, akivel nem egészen két hete csendes és nyugodt délutáni beszélgetést folytattam a szudétanémetek prágai központjában. Akkor Sebekovsky egy halk szavú, fiatal üzletember benyomását keltette. Megfontoltan ismertette és indokolta a karlsbadi autonómiakövetéseket Csehszlovákián belül.

Alig két hete volt ez! Most úgy tűnik, mintha évszázadokkal ezelőtt történt volna.

Mondanivalójának nagy részét Herr Sebekovsky a határon túli szudétanémetekhez intézte, akik közül sokan minden bizonnyal hallgatták a rádiót.

– Szudéta testvéreim odahaza! – üvöltötte. – Tartsatok ki! Már közeledik felszabadításotok órája! – Erre rettenetes ordítozás tört ki a csarnokban, s ő csak hosszú percek múlva tudta folytatni: – Tartsatok ki! Elmegyünk hozzátok. És ezúttal nem fegyvertelenül.

Sejtem, hogy szavai és ígéretei nem túl sok ember vidítottak föl, mert személyes tapasztalataim vannak a szudétanémetek nézeteiről. A múlt héten, amikor átutaztunk a vidéken, odajöttek hozzánk és idegesen kérdezgették: „Mikor jönnek? Tényleg jönnek? És mikor?"

Ennyit a szudétanémetekről.

Itt Berlinben a sajtó tele van egyéb kisebb hírekkel. Elhoztam magammal néhány mai újságot, hogy önök is képet kaphassanak arról, hogy mi áll bennük.

Itt van például az *Angriff:* egy jellegzetes főcím az állítólagos csehszlovákiai állapotokról. Azt mondja: PÁNCÉLKOCSIK TAPOSTAK EL NŐKET ÉS GYERMEKEKET. PANASZKODNAK A SZUDÉTA-VIDÉKIEK. Egy másik cím ugyanebből a lapból: CSEHSZLOVÁKIÁT LEÍRTÁK. A LONDONI KORMÁNYÉRTEKEZLET EREDMÉNYE.

A *Deutsche Allgemeine Zeitung*nak ez az egyik, holnapi címlap-címe (kaptam belőle egy lenyomatot): A VÉRES REZSIM URALMA ALATT. A CSEHEK ISMÉT NÉMETEKET GYILKOLTAK MEG. S a lap főszerkesztője kéthasábos vezércikket írt ezzel a címmel: BANDITÁK. Elolvastam: a csehekre érti.

A *Börsen Zeitung* címoldalán vastag betűkkel ez virít: GÁZTÁMADÁS AUSSIG ELLEN? A cikkben egy állítólagos cseh tervről van szó, mely szerint mérges gázt vetnének be Aussig (Ústí nad Labem) város német lakosai ellen. Vádolják Moszkva különleges ügynökeit is.

A *Hamburger Fremdenblatt*ban, az egyik vezető vidéki napilapban ez a cím olvasható: ZSAROLÁS, FOSZTOGATÁS ÉS LÖVÖLDÖZÉS. NAPRÓL NAPRA FOKOZÓDIK A CSEH TERROR A NÉMET SZUDÉTA-VIDÉKEN.

A *Nachtausgabe,* a széles körben olvasott esti hírlap pedig ezzel a címlap-címmel jelent meg: VESZEDELMES KÁOSZ PRÁGÁBAN. MOSZKVA A SZUDÉTA-VIDÉK KATASZTRÓFÁJÁBAN REMÉNYKEDIK.

Gyakorlatilag minden lap ügyet csinál az Aussig elleni állítólagos gáztámadási tervekből.

De nem azért vagyok itt, hogy elmondjam a személyes véleményemet a csehszlovákiai helyzetről. Viszont úgy gondolom, valószínűleg érdekli önöket, hogyan is mutatják be az ottani helyzetet a berlini lapok.

Holnapután Godesbergben találkozik Chamberlain brit miniszterelnök és Hitler birodalmi kancellár. Ma este csupa nyüzsgés az a kisváros.

Egyik barátom – és egyik felderítője a külföldi tudósítók seregének, akik holnap megrohanják a kisvárost – ma ott járt, s nemrég telefonon számolt be a látottakról.

Az egész város, mesélte, ünnepi zászlódíszbe és fenyőgally-dekorációba öltözött. És nemcsak horogkeresztes zászlók lobognak a szélben. Union Jack is. *[Nagy-Britannia lobogója. – A ford.]* Sok ezer Union Jack.

A városka derék polgárai hivatalosan persze még nem tudják, hogy pontosan kinek is szól ez a nagy kidekorálás – a találkozót nyilvánosan még nem jelentették be. De nem hivatalosan a polgárok természetesen nagyon jól értesültek.

A kis Dreesen Hotelt, ahol Hitler 1926-ban, a börtönből hazafelé menet szállt meg, és amelynek tulajdonosával összebarátkozott, mára szintén kipofozták.

A hallt ma délután kicsinosították virágokkal, valamint német és angol zászlókkal díszítették.

Hitler kancellár a kis lakosztályban száll meg, amely egész évre le van foglalva a számára. Valószínűleg ott tartják majd a megbeszéléseket is.

Mr. Chamberlain valószínűleg a közeli Petersberg, a hét híres rajnai hegy egyikének valamelyik hoteljében száll majd meg.

Egy dolog biztos: Mr. Chamberlaint bizonyosan meleg fogadtatásban részesítik.

Ma este az volt itt Berlinben a benyomásom, hogy Mr. Chamberlain igen népszerű figurának számít errefelé.

Köln, 1938. szeptember 21., 23.35

Jó napot, Amerika! Németországból, Kölnből jelentkezem.

Ma este este Godesbergről szeretnék önöknek beszélni, erről a gyönyörű, békés és csöndes, Rajna-vidéki kisvárosról, ahol holnap történelmi jelentőségű megbeszélését tartja Hitler kancellár és Mr. Chamberlain. Hitler kancellár délelőtt tízkor különvonattal érkezik ide, Mr. Chamberlain pedig repülőgéppel Londonból, nem sokkal déli tizenkettő után.

Én fél órája jöttem el Godesbergből, kocsival, ide Kölnbe.

A Rajna mentén autózva nagyon érdekes látványban lehet ma részünk. A Rajna fölött mindenütt a Union Jack lobog. Mellette pedig a horogkeresztes zászló. Úgy látszik, a világnak ezen a táján, ma este ez nagyon népszerű.

Maga Godesberg, ez a körülbelül 24 ezer lelkes, álmos kisváros ma ugyancsak dörzsölhette a szemeit.

Mert hiszen volt már alkalma Hitler kancellárt látni korábban is, még azelőtt, hogy az ország legnagyobb embere lett volna, meg azután is. Hitler 12 évre lefoglalt magának egy lakosztályt a Hotel Dreesenben.

Arra azonban még sohasem volt alkalmuk a derék godesbergieknek, hogy ne csak a német Reich vezetőjét pillanthassák meg, hanem a Brit Birodalom fejét is. És a godesbergiek most fel vannak villanyozva.

Ma délután elsétáltam a folyóparton a Hotel Dreesenig, ahol Hitler kancellár fog lakni. Meghatározhatatlan stílusú épület, akárcsak a Rajna partján sorakozó hasonló szállodák többsége. Fehér téglaépület stukkódíszekkel. A folyó felőli oldalon pedig nagy felirat: RHEIN HOTEL DREESEN – NYÁRI ÉS TÉLI SZÁLLÓ.

A szállodában már nagy volt a sürgés-forgás. Virágokat és fenyőgallyakat hordtak be. Húzták fölfelé a Union Jackeket és a horogkeresztes zászlókat.

A kancellár szobáiból – abból a szobából is, ahol holnap Mr. Chamberlainnel fog tárgyalni – csodálatos kilátás nyílik a Rajna túlsó partján meredeken emelkedő hét hegyre, a híres Siebengebirgére. Ezek egyikének tetején emelkedik a történelmi nevezetesség, a Drachenfels, vagyis Sárkányszikla vára.

Ám a Hitler kancellár szállodájából nyíló kilátást össze sem lehet hasonlítani a Mr. Chamberlain szállodájából feltáruló panorámával. A brit miniszterelnök a folyó túlpartján száll meg, a Petersbergen, a körülbelül 300 méterrel a folyó fölé magasodó hét hegy egyikén.

Ma ott ebédeltem.

Úgy tűnik, Godesberg nem elég fontos város ahhoz, hogy hídja is legyen, így aztán kompon keltünk át a Rajnán. Mellesleg, a komp felé hajtva sok lovas kocsit láttam. Godesberg ilyen fajta városka. Ahogy átértünk a túlpartra, a lovas kocsikat előzgetve a szerpentin hajtűkanyarjaiban tíz perc alatt felértünk a hegy tetejére, s ott betereltek bennünket a Petersberg Hotelba, ahol Mr. Chamberlain szállása lesz.

A kilátás fenséges. A Rajna keskeny szalagként fut a hegyek között. A középkori várak romjai viseltes ékkövekként díszítik a hegycsúcsokat. A szép tiszta időben a folyó felső vidéke felé, úgy 50 kilométerre is el lehetett látni, az Eifel-hegységig. Ez a táj megihlette Goethét, valamint Beethovent is, aki a folyásirányban 8 kilométerre lévő Bonnban született.

Mr. Chamberlain szobái úgy helyezkednek el, hogy a lehető legszebb kilátást nyújtsák erre a gyönyörű tájra.

Láttam ezt a három szobát. A szálloda igazgatóhelyettese volt szíves és körbevezetett.

Mr. Chamberlain nappalijában egy nagy Louis Quinze-asztalra mutatott. Egyik sarkán nem éppen odaillő módon egy áramvonalas, modern tárcsás telefonkészülék állt. Az asztal mögött a falat nagy kép díszítette, egy olyan viktoriánus vagy talán previktoriánus munka, amelyet a mai kritikusok szerintem mulatságosnak és kissé szentimentálisnak találnának. Valaki azt mondta, hogy a címe „A széttépett levél". Mindenesetre tényleg valami ilyesmit ábrázol.

A szobában sárga és rózsaszín krizantémokkal teli hatalmas vázák álltak. A nappaliból egy óriási, harminc méter széles tornácra lehetett kilépni, ahonnan Mr. Chamberlain majd kedvére gyönyörködhet az általam az előbb lefestett panorámában.

A másik két helyiség, az étkező és a háló egyszerűen csak kellemes, tetszetős szállodai szoba.

Aztán visszamentünk Godesbergbe, amely mellesleg fürdőhely is, gyógyfürdő. Hőforrásait a gyógyulni vágyók látogatják. Talán önök is kíváncsiak, mit lehet itt ki-

kúrálni. Ma este az egyik városatya megajándékozott némi szakirodalommal. Azt olvasom benne, hogy „Bad Godesberg gyógyfürdői közismerten a szívbetegségek és az olyan idegrendszeri bántalmak kezelésében a leghatékonyabbak, amelyeknél idegerősítő hatás elérése kívánatos".

Godesberg, 1938. szeptember 22., 18.15

Jó napot, Amerika! Németországból, Godesbergből jelentkezem.

A godesbergi Dreesen Hotelből beszélek. A közvetlenül a fejünk felett lévő szobában folytatta csaknem egész délután történelmi jelentőségű megbeszéléseit a Német Birodalom kancellárja és a Brit Birodalom vezetője.

Azt mondtam, történelmi jelentőségű, és minden jel szerint az is, bár az események olyan gyorsan peregnek, hogy egyesek itt már azt kezdték gondolni, hogy a két államférfi találkozója nem egyéb formalitásnál – vagyis a részletek tisztázásánál.

Ugyanis ma olyan hírek érkeztek ide, hogy a Szudéta-vidékiek, a Reich támogatásával már megindultak Csehszlovákiába. S hogy ma este már horogkeresztes zászlót lenget a szél két olyan csehszlovákiai szudéta központban is, mint Aasch és Eger.

Innen úgy tűnik, hogy a lavinát nem lehet megállítani.

Most pedig lássuk ezt a mai megbeszélést itt a Dreesen Hotel emeletén.

Hitler kancellár különvonata délelőtt tízkor futott be. A Londonból érkező Mr. Chamberlain déli tizenkettő után harminchat perccel landolt Kölnben. Mi, újságírók majdnem mind kimentünk elé a repülőtérre, de mint várható volt, a miniszterelnök nem mondott semmit. Úgy láttam, nagyon komoly arckifejezéssel érkezett, s nem sok időt vesztegetett a formalitásokra. Érthető módon a szóban forgó ügy foglalkoztatta, olyannyira, hogy még az esernyőjét is a repülőgépben felejtette, úgy kellett utána hozni. Egyébként ragyogó idő volt, melegen sütött a nap.

A Hitler személyes testőrségéből kiállított díszőrség – válogatott SS-legények fekete uniformisban és acél rohamsisakban – fegyverrel tisztelgett Mr. Chamberlain előtt, s ő karlendítéssel viszonozta az üdvözlést.

Mr. Chamberlain nem találkozott azonnal Hitler kancellárral. Egyenesen a szállodájába hajtatott a Petersberg tetejére, s miután megcsodálta a panorámát, megebédelt a brit nagykövettel, Sir Nevile Hendersonnal. A szállodában megjegyezte barátainak: „Jó repülőutam volt. Szép volt az idő. Alacsonyan repültünk, s így gyönyörködhettem a tájban."

Nem sokkal délután 4 óra előtt Mr. Chamberlain beleült Hitler kancellár egyik Mercedesébe, leereszkedett a Rajnához, s átkelt rajta ugyanazon a kompon, amelyen mi mindannyian is közlekedünk. Csatlakozott hozzá a német külügyminiszter, Herr Ribbentrop is.

Itt, a Dreesen Hotelban Herr Hitler a teraszon várta a vendéget. Szívélyesen kezet ráztak, s aztán a kancellár felvezette Mr. Chamberlaint az emeleti kis tárgyalószobába. A formalitásokkal töltött öt perc után mindenki visszavonult, a német és az angol tanácsadók is, és Mr. Chamberlain és Herr Hitler kettesben maradt, hogy megbeszéljék és eldöntsék, milyen sorsot szánnak Európának.

Egyetlen ember volt még velük, Schmidt professzor, Herr Hitler tolmácsa.

Még túl korai volna bizonyossággal nyilatkozni arról, hogy miről tárgyaltak vagy mit határoztak.

Mr. Chamberlain azonban a jelek szerint bizonyos javaslatokkal érkezett. Állítólag három javaslata volt.

1. Nemzetközi bizottság a Szudéta-vidék számára, amely megszervezné a csehek visszavonását és a lakosságcserét.

2. A négy nyugati nagyhatalom felhívása egy béke- és nyugalmi időszakra, amely alatt a jelenlegi európai helyzetet tisztázni lehetne.

3. Nemzetközi garancia a Csehszlovákiából megmaradt területekre.

Ennek alapján önök talán fogalmat alkothatnak arról, hogy mi van a levegőben, de azért még várnunk kell pár napot, hogy lássuk, mi jön ki mindebből.

És most nézzük a Németország másik széléről érkező híreket. A jelentések szerint ma a csehkatonai és rendőri egységek visszavonultak Eger körzetéből, s helyüket a cseh határt átlépve azonnal elfoglalta a Szudéta Légió, amely a németországi oldalon egész héten fegyverkezett.

Pár perccel ezelőtt lementem a szállodába és megvettem a *Kölnische Zeitung* esti kiadását. Szeretném ismertetni önökkel e lap tudósítójának első telefonjelentését abból a régióból, amely tegnapig még Csehszlovákiához tartozott, mától kezdve azonban már a mindent elnyelő Reich része. A tudósító az Eger melletti Graslitzból jelenti a következőket.

„Ez az első telefonbeszélgetés Kölnnel Eger körzetéből azóta, hogy a németek átvették a közrend felügyeletét – mondja a kolléga. – Mi, német újságírók ma reggel 8 óra 20 perckor léptük át a volt cseh határt, bár csak némi nehézség árán.

Ma reggel 6 óra 20 perckor érkezett a hír a mi oldalunkra, hogy a csehek visszavonulnak. Rettenetes öröm fogott el mindenkit Klingenthalban, a birodalmi németeket és a szudétanémet menekülteket is. A tömeg »Nyitva a határ! Szudéta-Németország szabad!« kiáltásokkal viharzott végig Klingenthal utcáin." (Klingenthal kisváros a határ német oldalán.)

„Mi, újságírók – folytatja a német kolléga –, lassan haladtunk az úton Graslitz felé, az autó hűtőrácsán horogkeresztes zászló lobogott. Amerre csak elhaladtunk, az utcák tele voltak emberekkel, akik folyamatos Heil! Heil! Heil! kiáltásokkal üdvözöltek bennünket. A nagy tömegben csak nagyon lassan hajthattunk. Negyed óra múlva végre elértük a piacteret, ahol az örömmámorban úszó tömeg végképp elállta kocsink útját. Kénytelenek voltunk kiszállni, és azt láttuk, hogy abban a pillanatban tűzték ki a cseh járási hivatalra az első horogkeresztes zászlót. Mindezt a helyi telefonközpontból jelentem."

Ezután elmeséli, hogyan vonultak el az utolsó csehek ma reggel 8 óra 20 perckor. Az utóvéd-csapatok páncélosok voltak.

S itt van az Eger város lakóihoz intézett kiáltvány, amely épp most érkezett a *DNB*-től, a hivatalos német hírügynökségtől.

„Eger járás német lakosaihoz: »Hazánk szabad, s mi csatlakozunk a Birodalomhoz. Ebben a rendkívüli órában megkérjük minden bajtársunkat, hogy őrizze meg a teljes rendet és nyugalmat. Rendőri szolgálatunk a cseh állammal kötött megállapodás alapján átveszi a frontharcosok szervezetét. A frontharcosok parancsait feltétel nélkül teljesíteni kell. Szülőföldünk zavarmentes átvételének garantálása érdekében mindenkit megkérünk, hogy egyelőre maradjon az otthonában. Eger város német lakosai, akik oly sok nehéz éven át tartották magukat a szigorú fegyelemhez, ezekben, a teljes felszabadulás előtti utolsó órákban is őrizzék meg a rendet és a nyugalmat.«"

Ebből a hivatalos kommünikéből úgy tűnik, mintha az egész dolog a cseh hatóságokkal megállapodva és velük egyetértésben zajlana. És békésen.

Egy másik egeri *DNB*-jelentésben is azt olvasom, hogy megállapodás született a cseh rendőrséggel és katonasággal a kivonulásról.

De volt a cseh katonáknak egy csoportja, amely, úgy látszik, nem vonult ki azonnal Egerből. A *DNB* azt jelenti, hogy a *temetőt* még mindig cseh egységek őrzik.

A *DNB* azt is hangsúlyozza, hogy az egész mai okkupáció békésen és rendben zajlott le.

Szóval, az események gyorsan követik egymást. Épp ma egy hete Eger utcáin járkáltam, és csak bámultam a Hotel Victoriát, melynek homlokzatát csúnyán megrongálták a géppuska-lövedékek és a kézigránátok. Akkor mindenfelé cseh rendőröket és katonákat, páncélautókat és tankokat lehetett látni.

Alig egy hete volt ez.

Godesberg, 1938. szeptember 22–23., 01.25

Jó napot, Amerika! Németországból, Godesbergből jelentkezem.

Ma már másodszor szólok önökhöz a godesbergi Hotel Dreesenből, ahol ma délután több mint három órán át tárgyalt egymással Hitler kancellár és Chamberlain miniszterelnök.

De hogy mit határoztak, vagy egyáltalán miről volt szó itt a fejünk fölött abban a kis tárgyalószobában, azt még nem hozták nyilvánosságra.

Csak azt tudjuk, hogy a tárgyalások nem értek véget az első találkozó után – nem úgy, mint a múlt héten Berchtesgadenben. A hivatalos kommüniké szerint a megbeszélések holnap folytatódnak.

Azután megkaptuk a brit miniszterelnök felhívását, melyet a Rajna fölötti hegyi szállodából adott ki, és amelyben azt kéri, hogy ne legyenek incidensek a Szudétavidéken.

Nem sokkal azután, hogy Mr. Chamberlain ma este 7 óra 15 perckor elhagyta Hitler kancellár szállodáját, személyi titkára összehívta a tudósítókat a Petersberg tetején lévő hotelba. A komp már nem járt, ezért vagy nyolc kilométert kellett autóznunk

a Rajna mentén lefelé, míg Bonnban találtunk egy hidat, s egy fél óra múlva mindannyian kifulladva értünk föl a hegytetőre. Felolvasom önöknek Chamberlain miniszterelnök nekünk kiosztott nyilatkozatát:

„A Miniszterelnök megbeszélést folytatott a német Führerrel, amely délután 4 órakor kezdődött és nem sokkal 7 óra után ért véget. A tárgyalásokat holnap reggel folytatni kívánjuk.

Addig is, a Miniszterelnök megítélése szerint, az a legfontosabb, hogy minden résztvevőnek és minden érintettnek eltökéltséget kell mutatnia, hogy biztosítsák, hogy Csehszlovákiában a helyi viszonyok olyanok legyenek, hogy semmiféle módon ne zavarják a megbeszélések menetét. A Miniszterelnök ezért a legnyomatékosabban felszólít mindenkit, hogy segédkezzen a rendezett állapot fenntartásában, és tartózkodjék minden olyan cselekedettől, amely alkalmas lehet incidensek előidézésére."

Ez volt Mr. Chamberlain nyilatkozata.

Az itt kapható esti lapok majdnem egyformán osztották föl címlapjaikat és főcímeiket a Chamberlain–Hitler találkozó és az egeri járás szudétanémet visszafoglalása között, amely a lapok szerint ma reggel kezdődött.

A német sajtó azt írja, hogy a visszafoglalás rendben zajlott le, és a cseh rendőrséggel és katonasággal egyetértésben zajlott le.

„Csodálatos fegyelem – Leírhatatlan öröm" – ezzel a címmel írt az eseményekről a ma esti kölni újság.

S önök is elképzelhetik, mekkora volt az öröm az itteni emberek körében, amikor megérkeztek a hírek, hogy náci horogkeresztes zászlók lobognak mindenfelé azon a vidéken, amely tegnap még Csehszlovákiához tartozott.

Épp egy hete jártam Egerben, s természetesen sehol sem láttam horogkeresztes zászlót. Tényleg gyorsan peregnek az események.

De ma, írják a német újságok, náci zászló került gyors egymásutánban a városházára, a városi templomra, egy sor középületre, s végül a magánházakra is.

Most itt éjjel 1 óra 30 perc van. Úgy látom, a Rajnán túl a hegytetőn Mr. Chamberlain szállodájának lámpái majdnem mind égnek. Itt, Godesberg városában a derék polgárok mind alszanak.

Berlin, 1938. szeptember 24., 24.05

Jó napot, Amerika! Berlinből jelentkezem.

Ma este végre talán egy kicsit többet tudunk arról, hogy hol is tartunk.

Még hat nap béke áll előttünk. És mától pontosan egy hétre megtudhatjuk, hogy béke lesz-e vagy háború.

Amennyire most meg tudjuk ítélni, a Mr. Chamberlain és Herr Hitler között éjjel 1 óra 30 perckor befejeződött godesbergi megbeszélés óta tisztábban látunk. Itt Godesbergben ma kora reggel még mindannyian bizonytalanok voltunk abban, hogy tulajdonképpen mire is jutott a brit miniszterelnök és a német kancellár.

De ma este, Berlinből nézve, egyértelműnek látszik, hogy a helyzet a következő:

Herr Hitler azt követelte, hogy Csehszlovákia legkésőbb a következő szombatig egyezzen bele a Szudéta-vidék Németországnak való átengedésébe. Mr. Chamberlain beleegyezett, hogy ezt a követelést továbbítja a csehszlovák kormánynak. S a puszta tényt, hogy ő – a Brit Birodalom politikai vezetőjének minden tekintélyével felruházva – magára vállalta azt a feladatot, hogy Herr Hitler követeléseit közli a prágai kormánnyal – itt, és szerintem máshol is úgy értékelik, hogy Mr. Chamberlain maga is támogatja azokat a követeléseket.

Épp ezért ma este itt Berlinben csak kevesen gondolják, hogy Csehszlovákia vissza fogja utasítani. Épp ezért kapcsolja össze a ma esti német sajtó Adolf Hitler és Neville Chamberlain nevét, a béke igazi megmentőiként emlegetve őket. És épp ezért hiszik a németek, mindazok, akikkel ma kora reggel, a repülőgépre várva, majd pedig este itt Berlinben beszélgettem, hogy végül is béke lesz. S hogy Németország vérontás nélkül megkap három és fél millió szudétanémetet, a gyönyörű és gazdag területtel együtt.

És mit gondolnak önök, mi az új szlogen ma este Berlinben? Minden esti hírlapban olvasható. Így hangzik: „Hitlerrel és Chamberlainnel a békéért."

Mr. Chamberlain kétségtelenül nagyon népszerű figura lett itt Németországban. A német külügyminisztérium hivatalos orgánuma, a *Diplomatic Correspondence* ma este ezt írta: „A német nemzet köszönetet mond Mr. Chamberlainnek azokért az erőfeszítésekért, amelyekkel megteremtette az alapját, hogy a csehek és a szudétanémetek békés elválására leselkedő konfliktusveszélyt elháríthassuk. A miniszterelnök alig egy hét leforgása alatt nagyon értékes munkát végzett a béke szolgálatában. Tisztán látja, hogy a német követelések nem lépik át az önrendelkezésnek azokat az alapelveit, amelyeket minden felelős tényező elismert."

A berlini *Der Angriff*, a leginkább szókimondó náci esti lap azt írja, hogy az a meleg fogadtatás, amelyben ma reggel Kölnben Mr. Chamberlaint részesítették, mielőtt beszállt volna a londoni gépbe, „újabb bizonyítéka annak, hogy ez az okos és széles látókörű államférfi mennyire elnyerte a német nép szimpátiáját".

Ugyanez a lap még arról is beszél, hogy Mr. Chamberlain és Hitler kancellár, hogyan (idézzük) „fáradozott éjt nappallá téve a békéért".

Másfelől viszont, a német sajtó szerint, Beneš cseh államelnök épp ellenkezőleg, a háborúért fáradozott éjt nappallá téve. És minden mai esti lap, amely, mint már említettem, közli az új, „Hitlerrel és Chamberlainnel a békéért" szlogent, közöl egy másik, Csehszlovákiának tulajdonított szlogent is, amely így hangzik: „Benešsel és Sztálinnal a háborúért".

Nézzük meg a ma esti és a holnap reggeli berlini lapok főcímeit.

A *Nachtausgabe* címoldalán a következőket olvashatjuk: PRÁGAI MOZGÓSÍTÁS – ÚT A HÁBORÚ FELÉ. ADOLF HITLER TERVE – JAVASLAT A BÉKÉRE.

Az *Angriff* főcímei ezt így tolmácsolják: A PRÁGAI VEZETŐK SZABOTÁLJÁK CHAMBERLAINT. NÉMETORSZÁG, ANGLIA ÉS FRANCIAORSZÁG MEG AKARJA MENTENI AZ EURÓPAI BÉKÉT.

A *Börsen Zeitung* még egyszerűbben fogalmaz: CHAMBERLAIN ÉS ADOLF HITLER A BÉKE MELLETT. CSAK PRÁGA AKAR HÁBORÚT.

Visszatérve a hírekre: Herr Hitler ma délután repülőgéppel visszatért Berlinbe, és tanácskozott legfontosabb munkatársaival, egyebek közt Göring tábornaggyal, aki, mint ma bejelentették, tökéletesen kigyógyult nem régi betegségéből.

Mi itt Németországban teljesen el vagyunk zárva Csehszlovákiától. Ma egyetlen vonat vagy repülőgép sem közlekedett a két ország között. Megszakadt a távíró- és a telefon-összeköttetés is. A csehszlovákiai távíró- és telefonvonalak többsége Németországon keresztül éri el a külvilágot, de ma este hivatalosan cáfolták, hogy ezeket az összeköttetéseket Németország szakította volna meg. Itteni hivatalos személyiségek azt mondták, hogy a csehszlovák postaügyi minisztérium arról tájékoztatta a berni nemzetközi postahivatalt, hogy a berni konvenció 27. cikkelye értelmében a Csehszlovákia felé menő vagy felől jövő összes magánjellegű távíró- és telefon-összeköttetést megszakították.

Berlin, 1938. szeptember 25., 23.40

Jó napot, Amerika! Berlinből jelentkezem.

Berlinben ma este az a friss hír, hogy Hitler kancellár, az itteni előzetes értékelés szerint, történelmi jelentőségű beszédet fog tartani helyi idő szerint este 8 órakor – a New York-i idő szerint délután 2 órakor.

Ma este sietős előkészületeket foganatosítottak, hogy az országban élő mind a 75 millió német hallhassa a rádión keresztül a Führer szavait. Az adást rövidhullámon is közvetítik sok más országba. Tényleg kevesen maradnak Európában, sőt az egész világon, akik nem tudják majd meghallgatni a beszédet, ha akarják. Könnyen elképzelhetjük, hogy a hallgatók közt bizonyosan ott lesz Londonban Mr. Chamberlain és Párizsban Monsieur Daladier.

Hitler kancellár hallgatósága holnap este valószínűleg még nagyobb lesz, mint amekkora éppen két hete volt, amikor híres beszédét tartotta a nürnbergi pártkongresszus záró ülésén. Bizonyára önök is emlékeznek, hogy a csehszlovákiai és az európai események akkori beszéde után gyorsultak föl annyira.

A hír, hogy Európa feszült órájában Hitler nyilvános beszéd megtartását határozta el, hirtelen robbant ma délután 5-kor Berlinben.

Éppen a Wilhelmstrassén kószáltam, nem sokkal öt előtt, hazafelé az amerikai nagykövetségről, ahol a követségi tanácsosunkkal beszélgettem. A Wilhelmstrasse, amelyen, mint tudják, a legtöbb kormányhivatal található, köztük Hitler kancelláriája és a külügyminisztérium is, vasárnap délutánonként nagyon kihalt és csöndes – mint ezen a mai, szép vasárnap délutánon is.

Általában minden kormányhivatal zárva van.

Ma délután viszont komoly tevékenykedést figyelhettem meg – tényleg nagy volt a jövés-menés. Azt hiszem, a külügyminisztériumból Sir Nevile Henderson brit

nagykövetet láttam kijönni, pedig tudom, hogy vasárnaponként nem szokott odajárni.

Ma este 8 óra körül már utcán voltak és remekül fogytak a holnapi lapok kora reggeli kiadásai. Én is vettem egyet és ez a rikító főcím ötlött a szemembe: „A Führer beszédet tart hétfőn a Sportpalotában. A városi hangosbeszélők eljuttatják az ország minden szegletébe."

Azután a címlap alsó felének tetején nagy, fekete betűkkel szedve: „Felhívás a néphez, írta dr. Goebbels." Érdekesség, hogy Goebbels ezt a felhívást nem tájékoztatási és propagandaminiszterként adta ki, hanem „a Nemzetiszocialista Mozgalom birodalmi propagandafőnökeként".

A felhívás fölött majd' másfél centis betűkkel ez áll: TÖRTÉNELMI TÖMEGGYŰLÉS.

Lássuk a szöveget. Idézem:

„Szeptember 26-án, hétfőn 8 órakor a berlini Sportpalotában népi nagygyűlés lesz. A Führer beszédet mond.

Ezt a tömeggyűlést minden német rádióállomás közvetíti. Akiknek nincs rádiókészülékük, azok a községi hangosbeszélőkön hallgathatják meg Németország minden városában és falujában. Minden körzetben minden pártvezető azonnal kezdjen hozzá az adás meghallgatásának előkészítéséhez. Nem maradhat egyetlen ember sem Németországban, aki nem lesz fültanúja ennek a történelmi tömeggyűlésnek."

Ma este, kicsit később a berlini pártvezetőség az alábbiakkal egészítette ki a felhívást a főváros lakosságához szólva:

„A Sportpalotába a belépés ingyenes. A nagygyűlést hangosbeszélők fogják közvetíteni a Führer kancelláriájától a Sportpalotához vezető utcákon. A Sportpalota a nagyközönség számára 5-től lesz nyitva.

Berliniek! Gyertek el a népi nagygyűlésre! Ha már nem fértek be a Sportpalotába, akkor alkossatok a Führer útvonala mentén gigantikus emberi falat, és olyan lelkes fogadtatásban részesítsétek őt, amely megindítja szívünket ezekben a történelmi órákban."

A Sportpalota, talán önök is tudják, a berlini Madison Square Garden. Körülbelül 15 ezer ember fér el benne. A Köztársaság óta nemcsak sportesemányeket, hanem politikai nagygyűléseket is rendeznek benne. Maga Herr Hitler is tartott itt beszédeket még hatalomra jutása előtt. Jól emlékszem, hogy először, ebben a Sportpalotában, egy náci tömeggyűlésen bukkant a szemem elé ez az ember és az egész nemzetiszocialista mozgalom hat vagy hét évvel ezelőtt.

Mellesleg érdemes megjegyezni, hogy annak idején Berlin, melynek többsége akkor szocialista és kommunista volt, nem vette túl komolyan Hitlert. Az akkoriban dr. Goebbels által szerkesztett egyetemi újság kivételével a berlini lapok másnap csak gúnyolódtak rajta.

Bizony, ez már hat vagy hét évvel ezelőtt történt.

Vajon miért határozta el ily hirtelen Hitler kancellár, hogy holnap beszédet tart? Az itteni lapok nem adnak választ, de hallottam egy lehetséges magyarázatot ma este a Wilhelmstrassén.

A kancellár, mondták itt, azért döntött így, hogy válaszoljon a prágai rádió ma délután 2 óra 20 perckor elhangzott bejelentésére. Én magam nem hallottam az adást, de Berlinben azt állítják, hogy a prágai rádió azzal vádolta Herr Hitlert és Mr. Chamberlaint, hogy átlépték a Csehszlovákiára rákényszerített angol–francia megállapodás eredeti kereteit.

Azt mondják, Herr Hitler ezekre a vádakra fog válaszolni holnap esti beszédében.

Ezzel visszakanyarodunk ahhoz a nevezetes memorandumhoz, amelyet tegnapelőtt este adtak át Mr. Chamberlainnek Godesbergben.

Itteni német információs források szerint a memorandum a Csehszlovákia felosztására tett angol–francia javaslatok elveit követi. Ezen felül, úgy vélekednek itt, szó van még arról is, hogy a csehek bizonyos határidőig kiürítik a Szudéta-vidéket, amelyet aztán a német csapatok foglalnak el. Mindezt nagyon világosan kifejti egy elemzés, amely a ma reggeli *Völkischer Beobachter*ban, Herr Hitler saját lapjában jelent meg.

A *Völkischer Beobachter* vezető külpolitikai szakértője, dr. Theodor Seibert is ezt hangsúlyozza a mai lapban. A memorandumot „a Führer végső békejavaslatának" nevezi. S mellékesen megjegyzi, hogy Mr. Chamberlain *nehéz szívvel* vállalta a memorandum átadásának feladatát, s hozzáteszi, idézem, „Teljes mértékig megértjük Mr. Chamberlaint." Majd így folytatja: „Prága álláspontját is meg lehetne érteni, ha a versailles-i Csehszlovákia úgynevezett integritásának kérdése valóban felmerült volna. Valójában azonban nemcsak a nyugati demokratikus országok közvéleményének nagy része fogadta már el, hogy Csehszlovákia amputálása elkerülhetetlen, hanem maga Prága, maga Beneš is elismerte ennek jogosságát az egész világ előtt. S mi úgy értettük, hogy az új Sirovy-kormány szintén tájékoztatta Londont, hogy kitart az elfogadás mellett."

Ez volna a memorandum német változata.

És most pár szót arról, hogyan látják a dolgot a berliniek ebben a kritikus órában.

Tegnap felhívott egy barátom New Yorkból. Arra volt kíváncsi, hogy van-e valamilyen háborús hangulat, valamiféle „Prágára fel!" nekibuzdulás a berliniek körében.

Válaszom az, hogy *nincs* semmi ilyesmi. Régebben a háború előestéjén feldühödött tömegek tüntettek az ellenséges országok nagykövetségei előtt. Én ma direkt elsétáltam a cseh követséghez. Egy lelket sem találtam az épület előtt, még rendőrt sem.

Nincs háborús hangulat a berliniek körében, egyáltalán nincs. Ma is, nézzük csak, mit csináltak.

Nos, azt, amit a maihoz hasonló napsütéses, meleg vasárnapokon mindig. Kirajzottak a Berlin környéki csodaszép erdőkbe és tavakhoz, amelyek Európa egyik legkellemesebb lakóhelyévé teszik ezt a várost. Ezrek mentek el a Wannseehez, hogy még egy utolsót ússzanak ebben az esztendőben. A tavak és erdők felé vezető földalattin és magasvasúton nagy volt a zsúfoltság. A kocsikba alig lehetett bepréselődni.

Ma délelőtt átsétáltam a város szívében lévő Tiergartenen, Berlin Central Parkján. A derék polgárok a padokon sütkéreztek vagy gyerekeikkel játszottak a fűben. Az ember csak dörzsöli a szemét, hogy tényleg történt-e bármi is itt az Óvilágban, a vén Európában.

Most átadom a szót a New York-i CBS-stúdiónak.

Berlin, 1938. szeptember 26., 01.45

Jó napot, Amerika! Berlinből jelentkezem.

Nos, már tudjuk, hogyan állunk, legalábbis ezen az Európa számára baljós estén.

Feltételezem, hogy önök közül a legtöbben meghallgatták Adolf Hitler kancellárnak a berlini Sportpalotában öt órával ezelőtt elhangzott beszédét.

És ha meghallgatták, akkor önök is hallhatták azt a hanghordozást és azokat a kifejezéseket, amelyek semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy Hitler egy jottányit sem óhajt engedni követeléseiből, s hogy Beneš elnöknek szombat estig át kell engednie a Szudéta-vidéket, vagy viselnie a következményeket.

A következmények pedig – ebben a nehéz órában az ember szinte félve ejti ki a szót – a háborút jelentik.

Az tény, hogy maga Herr Hitler nem használta ezt a szót. Legalábbis én nem hallottam abban a fanatikus üvöltözésben és éljenzésben ott a Sportpalotában, pedig alig 15-20 méterre ültem tőle.

De, már amennyire ezt meg lehet ítélni, senkinek sem volt efelől semmi kétsége abban a hatalmas teremben, és annak a sok-sok millió németnek a körében sem, akik az ország városaiban és falvaiban hangosbeszélőn vagy otthon a saját rádiójukon hallgatták a beszédet.

Hitler a következőt mondta, ahogy a szavait ott helyben lejegyeztem: „A szudéta kérdést illetően a türelmem véget ért. Október 1-jén pedig Beneš úr át fogja engedni nekünk ezt a területet."

Ezek voltak a kancellár szavai, melyekre olyan üvöltés és éljenzés tört ki, amilyet én még sohasem hallottam náci nagygyűlésen.

És ha Beneš elnök mégsem engedi át szombaton a Szudéta-vidéket? Herr Hitlernek erre is megvan a nagyon kategorikus válasza. A leghatározottabb hangon, és a mondata vége felé máris újra kitörő vad éljenzés közepette kijelentette:

„Beneš kezében van most a döntés, háború vagy béke.
Vagy megadja a szudétanémeteknek a szabadságot, vagy mi visszük el nekik."

Ennél a pillanatnál 15 000 ember ugrott föl őrjöngve a helyéről, emelte náci üdvözlésre a jobb karját, és üvöltött és éljenzett torka szakadtából. Egy teljes perc telt el, mire Hitler folytatni tudta.

„A világnak tudnia kell – tette hozzá –, hogy soha életemben nem voltam gyáva. Most népem élén menetelek, mint első katonája. Nincs helye itt most a demokratikus frázisoknak. Ebben a vészterhes órában az egész német nép felsorakozott mögöttem.

Eltökéltek vagyunk. Beneš úr választhat."

Ezek voltak Hitler kancellár legutolsó szavai, s ha önök hallgatták a közvetítést, akkor bizonyára emlékeznek a vad éljenzésre is, ami e szavakat követte.

Azután a tömeg egyszerre kezdett üvölteni – hasonlóan ahhoz, ahogy nálunk az egyetem csapatainak szurkolói teszik: „A Führer parancsol, mi követjük." S ezt skandálták újra és újra, hogy már azt hittem, ránk szakad a mennyezet.

Közérthető amerikai nyelven mindezt így összegezhetjük: Herr Hitler közölte a csehekkel, hogy vagy elfogadják szombatig a követeléseit, vagy háború lesz. Hát így állunk.

A gyűlés végén volt egy figyelemre méltó jelenet. Herr Hitler leült, s amikor a tömeg is lecsendesedett, dr. Goebbels fölállt, és szavait a Führerhez intézve így szólt: „A német nemzet vak engedelmességgel sorakozik fel mögötted, s hajlandó követni téged, ahová vezeted őt, a német dicsőség szellemében." S még hozzátette:

„Soha többé nem lesz 1918!"

Ebben a pillanatban nemcsak a közönség ugrott föl a helyéről, hanem fölállt az emelvényen a kabinet minden tagja, és fölemelkedett székéről Herr Hitler is. Herr Hitler fölállt – én valahol előtte ültem, és sohasem fogom elfelejteni azt a kifejezést, ami kiült az arcára, amikor dr. Goebbels azt mondta, hogy soha többé nem lesz 1918. Herr Hitler magasan előrelökte a jobb kezét, majd jóváhagyást és köszönetet kifejező mozdulattal engedte le, mintha dr. Goebbels tökéletesen eltalálta volna a pontos kifejezést mindannyiuk érzéseinek összefoglalására. Soha többé 1918. Soha többé egy olyan vereség, mint '18-ban.

Olyan pillanat volt ez – tíz másodpercig tarthatott az egész –, amelyet életem végéig őrizni fogok emlékezetemben, bármit hozzanak is az elkövetkező napok.

Ugyanakkor ne gondolják, hogy a felejthetetlen beszéd és a Sportpalota tizenötezres közönségében kiváltott lelkesedés felejthetetlen jelenetei után, nos, ne gondolják, hogy ma este valami nagy háborús hangulat uralta el a berlini utcákat. Pár perccel ezelőtt érkeztem meg ide a rádióstúdióba, három kilométert autózva a város szívében, és szinte egy lélek sem járt az utcán. Éjjel fél kettő volt és mindenki hazament aludni.

A beszéd után követtem a tömeget, velük együtt mentem végig a Potsdamerstrassén a Potsdamerplatzig. Teljesen zavarban voltam, mert arra figyeltem, hogy az emberek miről beszélgetnek. Egyáltalán nem a háborúról beszélgettek, hanem arról, hogy most hogyan menjenek haza, és van-e még idő betérni egy korsó sörre a kedvenc söröző jükbe vagy egy kávéra kedvenc kávéházukba. Nem volt ott már semmi

üvöltözés, semmi szlogen, semmi „Prágára fel!". Jóindulatú sereglet ballagott az utcán, és szemmel látható volt, hogy ezek az emberek nem akarnak háborút és nem is számítanak rá.

Berlin, 1938. szeptember 27., 18.00

Jó napot, Amerika! Berlinből jelentkezem.

Adolf Hitler kancellár válaszolt Roosevelt elnöknek.

A választ táviratilag küldték el ma reggel Washingtonba, s azt mondják itt, hogy ez a leghosszabb üzenet, amit a német Führer valaha is küldött egy államfőnek.

A távirat kimerítő elemzést nyújt a német álláspontról, s áttekinti a szudétanémetek által a háború óta elszenvedett sérelmeket.

A mi számunkra az a fontos ebben, hogy Hitler kancellár nyíltan kijelenti Roosevelt elnöknek, hogy ő és Németország határozottan elutasít minden felelősséget, ha a jelenlegi helyzet háborúba torkollik. A felelősség, szögezi le Herr Hitler, most Prágáé.

Ezenkívül Herr Hitler nagyon világos kifejezésekkel hozza Mr. Roosevelt tudomására, hogy a szudéta kérdés megoldását tovább már nem lehet halogatni. Tájékoztatja elnökünket, idézzük, hogy „a megegyezéssel elérhető igazságos megoldás lehetőségeit ennélfogva kimerítette a német memorandum".

Mint tudjuk, az a memorandum azt követeli, hogy a csehek legkésőbb szombatig ürítsék ki a Szudéta-vidéket. Négy napjuk maradt rá.

„Nem a német kormány kezében van a döntés – zárja Herr Hitler a Roosevelt elnöknek küldött hosszú üzenetet –, hanem a csehszlovák kormány kezében, választhatnak, háborút akarnak-e vagy békét."

Más szóval, a német kancellár megírta Roosevelt elnöknek, amit tegnap esti rádióbeszédében elmondott a német népnek is: Prágának békésen el kell fogadnia a követeléseit, vagy számíthatnak a háborúra.

Az elnökünknek küldött üzenetben, akárcsak tegnap este a Sportpalotában elhangzott beszédében Herr Hitler világossá teszi, hogy elszánta magát, és egy jottányit sem változtat az álláspontján.

Ha Prága elfogadja a német követeléseket, akkor jó. Akkor béke lesz.

Ha Prága nem fogadja el a követeléseket, úgy is jó. De akkor háború lesz.

Ezt nem lehetne kifejezni ennél egyszerűbben, ha szabad így fogalmaznom ebben az Európa számára sorsdöntő órában.

Hitler ma reggel fogadta Sir Horace Wilsont és átadta neki Mr. Chamberlain levelére írott válaszát. Hogy Herr Hitler mit válaszolt, arról hivatalos tájékoztatást egyelőre nem adtak. De a Wilhelmstrassén ma délután még optimisták voltak, s annyit elárultak, hogy Herr Hitler válasza „új reményeket ébreszt a békés megoldásra".

Ma délután itt az a vélekedés terjedt el, hogy ha Mr. Chamberlain, mint jelentették, hajlandó garantálni, hogy a Szudéta-vidéket indokolatlan késlekedés nélkül átengedik Németországnak, akkor a németek szombaton nem folyamodnak erőszakhoz még abban az esetben sem, ha addigra a csehek nem végeznek a kivonulással.

Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy valamiféle döntő lépésnek meg kell történnie október 1-jéig.

München, 1938. szeptember 29., 18.00

Jó napot, Amerika! Jó napot, CBS! Németországból, Münchenből jelentkezem. William L. Shirer, a Columbia Rádió tudósítója jelentkezik Münchenből.

A Négy európai Nagy – Herr Hitler, Signor Mussolini, Monsieur Daladier és Mister Chamberlain – nem vesztegette az idejét és nekigyürkőzött a komoly munkának, hogy megpróbálja elhárítani a világháború kirobbanását a szudéta válság miatt.

Alig pár perccel azután, hogy Mr. Chamberlain, utolsóként érkezve, ma 11 óra 55-kor landolt a müncheni repülőtéren, ez a négy, Európa sorsát a kezében tartó államférfi máris összeült tanácskozni itt Münchenben, a Führer főhadiszállásán. Oly nagy volt a sietség, hogy Mr. Chamberlainnek még a szállodájába sem volt ideje elmenni. A repülőtérről egyenesen a Führer főhadiszállására hajtatott.

Az első megbeszélés elég informális jellegű volt. Itteni idő szerint 12 óra 30 perckor kezdődött. Az embernek különféle dolgok jutottak eszébe, míg a négy államférfi a Hitler által adott állófogadáson löncsölt. Például az, hogy mit is neveznek ilyen hidegbüfés állófogadásnak. A négy ember – de nem is, hiszen nem voltak egyedül; rajtuk kívül jelen volt még Ciano olasz külügyminiszter, von Ribbentrop német külügyminiszter, Sir Nevile Henderson brit nagykövet és Monsieur François Poncet francia nagykövet, valamint megjelent Göring tábornagy is, akinek szerepét ezekben a napokban semmiképpen sem szabad lebecsülni.

Ot álltak mindannyian körben egy kis fogadószobában, eszegették a hidegtálakat és ismerkedtek egymással.

Mert például Mr. Chamberlain személyesen eddig még sohasem találkozott a Ducéval. Levelet már írt neki, de szemtől szemben még sohasem látta. Barátságos kis beszélgetéssel indítottak. Monsieur Daladier sem találkozott még soha a két totalitárius állam vezetőjével. Most hát hozzáfogott, hogy megismerkedjen velük. Valaki azt mesélte, hogy Monsieur Daladier és Hitler huzamosabb ideig álldogált az egyik sarokban és szívélyes beszélgetést folytatott egymással. Herr Hitler szíve mindig nyitva áll mindazok előtt, akik hozzá hasonlóan a lövészárokban, közkatonaként harcoltak a legutóbbi háborúban. Monsieur Daladier pedig épp ezt tette a franciaországi frontokon. Könnyen lehetséges, hogy ez a két ember szó szerint egymás ellen harcolt valamikor 1914 és 1918 között. Ma mindenesetre együtt álltak ott a sarokban és hosszasan, barátságosan eltársalogtak.

Az állófogadás után a négy államférfi asztal köré ült és röviden megbeszélte, hogyan folytassák a munkát. A megbeszélés a nyelvi nehézségek miatt lassan haladt, hiszen mindent le kellett fordítani franciára, németre és angolra.

Az általános feltételezések szerint az államférfiak úgy döntöttek, hogy egész nap kizárólag azon fognak fáradozni, hogy valamilyen megoldást találjanak a szudéta problémára.

Hogy aztán ez a négy férfi, akiktől oly sok függ, képes lesz-e többet is elérni valamiféle megállapodásnál, amellyel most a huszonnegyedik órában elhárítható a világháború kitörése a Szudéta-vidék miatt, azt egyelőre nem tudjuk. És késő estig nem is fogjuk megtudni.

[A müncheni eseményekről szóló Shirer-tudósítás folytatása elveszett.]

A Csehszlovákiát megszálló német hadsereggel együtt haladva, 1938. október 2.

Hitler ígéretének, valamint Mussolini, Chamberlain és a francia miniszterelnök Daladier megállapodásának megfelelően tegnap délután két órakor a német hadsereg bevonult Csehszlovákiába.

Velük együtt mentem én is.

Nagyon békés megszállás volt. Egyetlen lövés sem dördült el. Egyetlenegyszer kerültünk némi veszélybe – de erről majd később. Az egész dolog inkább katonai parádéra hasonlított, még katonazenekarok is felvonultak és ezredzászlókat is vittek, s a szudéta leányok virágcsokrokat hajigáltak a masírozó katonákra és csókot dobtak nekik.

Azért ez mégis ugyanaz a német hadsereg volt, amely negyvennyolc órával ezelőtt még háborúra készülődött. Ma azzal az óraműpontossággal működött, amellyel a Reichswehr hírnevet szerzett magának. Fölkészültek minden eshetőségre. De ezekből semmi sem következett be.

Nem igaz, hogy a németek péntek éjfél után egy perccel vonultak be hatalmas katonai erővel.

A cseh–német határnál álltam, Passautól 56 kilométerre keletre Sarauban, a Csehszlovákia délnyugati csücskében lévő egyes számú körzetet elfoglaló hadsereg általános főhadiszállásán, ahonnan délben indultunk. A bevonulás egyeztetett órák alapján pontosan délután 2 órakor kezdődött. És bár a Passautól a határig vezető út mentén mindenütt csapatok, tüzérség és ellátóegységek állomásoztak, ezek közül ma a megszállásban csak kevesen vettek részt.

Valóban szimbolikus volt a megszállás. A cseh egységek az éjjel visszavonultak, magukkal vitték a fegyvereiket és a katonai felszereléseket, de mást nem, és tökéletesen betartották a kivonulás előírásait. A nap folyamán a német és cseh csapatok nem találkoztak az én szektoromban a német hadsereg jobb szárnyának külső szélén. Cseh csapatokat még távcsővel sem láttunk.

Tegnap, Passauból elindulva, egy autóban ültem egy német vezérkari századossal, aki elmesélte, hogy nem sokkal a világháború vége előtt amerikai fogságba esett az Argonne-hegységben. Az úton a „front" felé pöfögő katonai járművek hosszú oszlopai mellett haladtunk el. Voltak köztük lövegek is, többnyire 105-ösök, amelyeket persze nem vetettek be, sőt ma estig át sem vitték őket a határon, és vonultak a légelhárító gépágyúk gondosan álcázott ütegei is. Ezeket sem kellett bevetni, mert ma egész nap egyik oldalon sem jelentek meg repülőgépek az égen.

Az út mentén tábori konyhák füstje szállongott – főztek az éhes katonáknak. Az egyik szakaszon tizenöt önjáró pontonhíd-szerelvényt előztünk meg.

– Arra az esetre, ha a csehek fölrobbantanák a Moldau hídját – magyarázta a százados.

Pár órával később, bár nem engedtek bennünket túl a folyótól 1500 méterre tartózkodó német előőrsnél, megpillanthattuk a hidat. Az elvonuló cseh egységek nem robbantották föl.

Könnyű, szürke pára lengte körül a Cseh-erdő csodálatos hegyeit, amikor leálltunk és a visszavonulás végét vártuk, délután 2 órát. A német katonák teljes menetfelszerelésben voltak – acél rohamsisak, tele hátizsák, gázálarc. Láthatóan mindenre fel voltak készülve. Az a néhány tank és páncélautó is elő volt készítve a harchoz. Észrevettem itt-ott páncéltörő lövegeket is.

A parancsnokon kívül egy ezredes is elmondta, hogy a németek nem kockáztattak semmit. Épp ezért sem vonultak be az elmúlt éjszaka, mert a sötétben néhány jól elhelyezett, géppuskás gerillacsapat bizony okozhatott volna némi kellemetlenséget.

A parancsnok még tegnap délután is feszülten figyelte az utat, aknát keresve. Végül fel is fedezett egyet, s nem sok hiányzott, hogy az széttépjen bennünket az autóval együtt.

Délután 2 órakor a parancsnok egyszerű vezényszavára a németek lassan megindultak a fő úton. Az út mentén, az erdőszéleken, kezükben géppisztollyal és automata puskákkal felderítők haladtak. A tankokat és a páncélautókat páncéltörő lövegek kísérték. A német hadsereg előttünk haladt, mint valami gépezet, de óvatosan.

Öt perc múlva elértük a cseh vámőrség házát. Üresen állt, de az örömtől mámoros szudétanémetek az épület előtt már elkezdtek villanypóznákból összetákolni egy fenyőágakkal díszített diadalívet, rajta az ákombákom felirattal: „Szudétaföld köszönti felszabadítóit."

Azután a szántóföldeken túl, a fák között parasztok tűntek fel, a levegőbe ugráltak, karjukat náci üdvözlésre lendítették és torkuk szakadtából kiabálták, hogy „Heil Hitler!"

Ebben a pillanatban a német hadsereg általam látott részének fegyelmezett előnyomulása igencsak fegyelmezetlenné vált. Felrúgtak minden stratégiai szabályt. Valaki hátraküldött az eddig sereghajtó rezesbandáért. Az futólépésben meg is érkezett, s a fő úton a bevonulás ettől kezdve úgy folytatódott, hogy a menet élén egy régi német indulókat harsogó nagy katonazenekar haladt, nyomában a csapatzászlósokkal. A két szárnyon a felderítők folytatták az erdőszélek átfésülését, páncélautók fedezték őket, de a fő csapattest a köves úton masírozott, boldog, kiabáló civilek sorfala között.

A színes hímzéses ünnepi népviseletbe öltözött asszonynép virágokat dobált a katonákra. Egy halom virág még az én ölembe is hullott, pedig én igencsak a menet végén haladtam.

A szintén ünnepi népviseletben feszítő férfinép patyolatfehér inget húzott és legszebb vasárnapi kalapját tette fel. Ők is éljeneztek és heileztek.

Időközben a műszakiak szemrevételezték a vámház melletti tankcsapdákat. Én félelmetesnek találtam őket. Vastag acélsínek meredeztek, több sorban, betonba ágyazva.

De az egyik műszaki százados nevetve futott vissza hozzánk.

– Gyermeteg tákolmány – hajtogatta. – Nézze csak meg. Öt percre sem tartóztat föl minket. Gyermeteg és nevetséges, én mondom magának.

Én nem értettem, de ő elmagyarázta. Az úton keresztben kiépített akadály kétoldalt csak az erdő széléig húzódott, egyetlen ágyúlövéssel pedig elég fát lehet onnan eltakarítani, hogy megnyíljon az út a világ összes tankja előtt.

Én nem vagyok katona. Nem értek hozzá. Én csak azt mondom el, amit nekem is mondtak.

Összesen három és fél kilométert mentünk előre, amikor az ezredes megálljt kiáltott. Ez volt a mai menetadag, s szinte el sem kezdtük, máris teljesítettük. Ott álltunk a Moldau folyó partján, s a folyón túl, valahol, vonult vissza a láthatatlan cseh hadsereg.

Egy fiatal százados jött oda hozzám, és szinte bocsánatkérően magyarázta, hogy miért ez a nagy óvatosság a német egységek részéről. Elmesélte, hogy tegnap este, még sötétedés előtt ő maga ment ki a frontvonalra egy kis felderítést végezni, és föl is fedezett öt cseh géppuskafészket, s bennük összesen húsz katonát. Vázlatot készített a pozíciójukról, de ahogy este fél kilenc körül eltávoztak, a csehek is nyomban leszerelték a géppuskáikat és visszavonultak. Legalábbis így nézett ki, de a százados is azt mondta, hogy a németek nem akartak kockáztatni, s ezért ma jó előre felderítőket küldtek a géppuskaállásokhoz. Kiderült, hogy mindegyik üres.

A környék legnagyobb települése egy 400 lelkes kis falu, Unter Moldau volt, amely a mi vonalainkon túl feküdt, a senki földjének számító folyó mentén lefelé. Három óra körül az egész falu összesereglett az út szélén és lelkes ovációval köszöntötte a katonákat.

Élükön a burgermajszterral. Amikor végre abbahagyta a karlengetést, heilezést és üdvözlést, karon ragadtam, és egy kicsit elbeszélgettünk az autóm mellett. Tipikus, kemény kötésű hegyvidéki ember volt, őszes hajú, arcát mély barázdák szántották és neki volt a legszebb harcsabajusza, amit életemben láttam. Szépen kiöltözött ő is. Josef Schwarzbauerként mutatkozott be; vezetéknevének jelentése „fekete paraszt".

Őt az bosszantotta a leginkább, hogy a cseh rendőrség elkobozta az összes rádiókészüléket, ezért ő és a falubeliek nem tudták meghallgatni Hitler hétfői beszédét, és semmi hírük nem volt arról, hogy mi is történik a nagyvilágban.

Azt mondta, hogy még a müncheni egyezményről sem tudtak semmit egészen tegnap estig, amikor is sötétedés után átjöttek a határon a Szudéta Légió emberei, és tájékoztatták őket. Elmesélte még, hogy este 9 körül behívatta őt a cseh rendőrség és katonaság, és udvariasan átruháztak rá minden hatalmat, de őt a legjobban az izgatta, hogy mikor adják már vissza a rádiókészülékeket a tulajdonosaiknak. Amikor aztán az is megtörtént és a csehek kivonultak, a falu, ahogy ő mondta, nagy ünneplést csapott.

Körülbelül 500 paraszt tölti az éjszakát a német vonalakon belül, minthogy falvaik némelyikét még mindig a csehek tartják megszállva. Ezek a parasztok szép kis munkát adtak a hadsereg parancsnokságának: etetni kellett őket.

Délután valamivel később elmentünk a jobb szárnyon a szélső állásokig, s a nap folyamán ekkor volt alkalmunk végre igazán megijedni. Ahogy közeledtünk egy kis híd felé, az ott őrt álló katona intett, hogy álljunk meg. A sofőrünk azonban először nem vette észre, s csak akkor taposott a fékre, amikor a katona a kocsi elé ugrott. Az igencsak idegesnek látszott. Kiugráltunk a kocsiból, és akkor láttuk csak, hogy alig másfél méterre álltunk meg egy hatalmas taposóaknától. A katona ezt őrizte, mert a műszakiaknak még nem volt idejük kijönni és hatástalanítani.

A velem lévő német tisztek jót mulattak a dolgon. – Egy kis darabot sem találtak volna belőlünk, sem a kocsiból! – nevettek.

Kicsit följebb az úton néhány műszaki katona az útra döntött fákból álló akadályt bontotta szét. Méghozzá egy nagyon ügyes szerkezettel: egy két ember által tartott benzinmotoros kézifűrésszel, amely úgy szaladt bele a hatalmas fatörzsekbe, mint kés a vajba. Az egész akadályt alig egy óra alatt eltakarították.

Elcsodálkoztam a bevonuló német hadsereg légkörén is. Nemigen tapasztaltam bokacsattogtatást vagy merev, túlzásba vitt fegyelmet. Sokkal inkább jellemezte bajtársiasság a tisztek és a sorkatonák, valamint a magasabb és alacsonyabb rangú tisztek viszonyát.

Mindent összevetve a megszállás leginkább egy ünnepi parádéra hasonlított.

Ettől azonban még hátborzongatóbb lett az egész.

Telefonjelentés Murrow-nak, 1939. március 17., 23.30

[Shirer épp most tért vissza Genfbe Rómából, ahonnan XII. Pius pápa megválasztásáról tudósított, amikor befutottak a hírek, hogy a német hadsereg elfoglalta Csehországot és Morvaországot, s hogy Hitler bejelentette a megszállást a Reichnek. Maga Shirer nem tudott eljutni Prágába; jelentését telefonon továbbította Ed Murrownak Londonba.]

Éppen most telefonáltam Prágába néhány amerikai tudósítónak. Nekik, egy szigorú német katonai diktatúra alatt élő városban nem tanácsos túl sokat beszélni a telefonba, de azért így is épp eleget tudtak érzékeltetni. Elmondták, hogy a szörnyű tragédia folytatódik.

Az egyik tudósító arról számolt be, hogy a Gestapo ma még nagyobb lendülettel folytatta a tisztogatást, és hogy senki sem tudja, mi lett a sorsa azoknak, akiket

Himmler 800 titkosrendőrének csapata elhurcolt. Ezt sehogy sem lehet kideríteni. De a rettegett Fekete Gárda teherautói ma egész nap Prága utcáin dübörögtek, és összeszedték mindazokat, akik nem tetszenek Hitlernek.

Informátorom azt mondta, hogy a hét végére valószínűleg begyűjtik a Csehszlovákiában elrejtőzött több ezer német politikai menekült nagy részét, akiket úgy fogdosnak össze, mint a csapdába került patkányokat. A prágaiak elborzadva gondolnak arra, hogy mi lesz velük. Az emigránsok mellett nagy számban tartóztatnak le zsidókat és cseheket is. Szemmel láthatóan meg van pecsételve azok sorsa, akiknek bármi közük is volt Benešhez. Akárcsak több száz szociáldemokrata és kommunista vezetőé.

A nagy fujjolás és fütyülés helyébe, amivel Prága lakossága fogadta szerdán az első német egységeket, mára a keserű rezignáltság lépett, mondta az egyik amerikai tudósító. Az utcán az emberek szótlanul mennek a dolguk után, de leírhatatlan keserűség ül az arcukon. A cseh nép, hangsúlyozta ez a tudósító, a legcsekélyebb jelét sem mutatja annak, hogy alázatosan beletörődne sorsába vagy meghunyászkodna hódítói előtt. Amikor ma német csapatok vonultak az utcán, az amerikai kolléga észrevette, hogy a csehek elfordították a fejüket és komor arckifejezéssel folytatták útjukat, egyesek szeméből könnyek peregtek.

A prágaiak többsége alig képes felfogni, mondta a tudósító, hogy ez megtörténhetett, azt pedig senki sem érti, hogy *hogyan*. De van a csehekben valami elszántság, és makacsul reménykednek, magyarázta a tudósító, sőt a többségük úgy véli, hogy az elnyomás nem tarthat sokáig.

Az egyik prágai tudósító ma este arra célzott, hogy még rosszabb dolgokra van kilátás, de sajnos nem igazán értettem allegorikus kifejezéseit, s így nem tudtam kitalálni, hogy pontosan mit is akart mondani.

Ami Genfet illeti, a Népszövetség megmaradt tagjain természetesen a legmélyebb elkeseredés uralkodott el. A titkárságon nagyon rossz volt a hangulat, mert gazdasági okokból seregestül bocsátják el a tisztviselőket és más alkalmazottakat. A többiek – akiknek még van munkájuk – szerda óta szintén azon gondolkodnak, hogy új állást kellene keresniük.

Ami Svájcot illeti, hűvösen fogadták az e heti eseményeket, bár a sajtó komoly bátorságról tett tanúbizonyságot, s az országra nehezedő német nyomás ellenére kíméletlenül támadta a Birodalmat. Ma a Svájci Szövetségi Tanács egyik tagját idézték, aki kijelentette, hogy a svájciak harcolni fognak, ha megtámadják őket. Ezt magától értetődőnek tartja mindenki, akivel csak találkoztam. Ugyanakkor azt találgatják, vajon hol helyezkednek el a Németország által kiszemelt áldozatok listáján, hogy vajon nem ők lesznek-e a következők. Úgy vélik, elég hamar sorra kerülhetnek ők is. Fontos körülmény ugyanakkor, hogy a nácizmusnak egyáltalán nem sikerült tért hódítania az ország lakosságának többségét alkotó német svájciak körében. A német svájciak még hevesebben náciellenesek, mint a francia svájciak.

Aki átutazik Svájcon, mint én is nemrégiben, észreveheti, hogy sokkal több a katona, mint korábban volt. De hát ez érthető, nem igaz?

Berlin, 1939. április 20., 16.00, greenwichi világidő

Jó napot, Amerika! Berlinből jelentkezem.

Adolf Hitler, a Harmadik Birodalom kancellárja és vezetője ma ötvenéves. Itt Berlinben olyan születésnapi ünneplésben volt ma része, amilyen manapság nemigen jut ki a világ egyetlen politikai vezetőjének sem.

Nem tudom, hogy kapott-e ötvengyertyás születésnapi tortát vagy sem. Ez tényleg eléggé hétköznapi lett volna.

De azt tudom, hogy életemben nem láttam még ennyi zászlót, drapériát, arany sast és kivilágított oszlopot. Soha ennyi ragyogó uniformist, katonát vagy puskát. És ennyi embert sem egy születésnapi partin. Körülbelül kétmillió ember lehetett tegnap este az utcákon, amikor Herr Hitler a reflektorok fényében megnyitotta a Berlin szívén keresztülvezető új, monumentális sugárutat. Ma délelőtt körülbelül ugyanennyi ember gyűlt össze a kelet–nyugati körút mentén, hogy megbámulja a nagy katonai díszszemlét, amely épp nemrég ért véget.

A katonai parádé – amelyről futva távoztam, hogy ideérjek a stúdióba – természetesen a kétnapos születésnapi ünnepségsorozat csúcspontja volt.

És *micsoda* parádé!

Volt szerencsém minden nagy katonai díszszemlét végignézni itt, amióta Herr Hitler hatalomra került, és láttam hasonló felvonulásokat Franciaországban és Olaszországban is.

De az új német hadsereg krémjének mai parádéja egészen bizonyosan a katonai hatalom legnagyobb bemutatója, amit a modern Európa valaha is látott. Mondják, hogy még a császári Németországban sem láttak ehhez foghatót.

Engem meglepett, hogy a berlini tömegek – általában amolyan kedélyes, az érdekes, színes látványosságot kedvelő népség – hamisítatlan ünnepi hangulatban voltak. Tetszett nekik, amit láttak, ez eddig rendben is volna, de nem éreztek benne semmi félelmeteset. A Führer születésnapja nemzeti ünnep lett, ezért most a város összes gyereke ott állt az első sorban – vagyis közvetlenül az úttest két szélén felsorakozott SS és SA őrkatonák mögött –, hátuk mögött pedig többnyire ott feszített az egész család: papa, mama, nagybácsi, nagynéni, mind. Nem keltettek olyan benyomást, mintha a háborún járna az eszük, jóllehet olyan embereket és olyan gépeket néztek, amelyekkel megvívhatják a háborút, ha arra kerül sor. A virslis- és a sörösstandoknál egész idő alatt óriási volt a forgalom. Hát, ilyen volt a tömeg.

A felvonulási útvonal dekorációi között hatalmas zászlókat is lehetett látni, amelyek tíz méter hosszan lógtak le a külön erre a célra felállított póznákról. A német „Gauk", vagyis birodalmi közigazgatási körzetek zászlói voltak. Önkéntelenül felfigyeltem közöttük legalább három olyanra, amelyeken a „Danzig" felirat állt. És tényleg: Herr Hitler közvetlenül a díszszemle előtt fogadta a danzigi delegációt, amely azért érkezett, hogy átadja neki a Danzig Szabad Város díszpolgára címet.

Ehhez még hozzátehetem, hogy egy kicsivel korábban Herr Hitlert hivatalos születésnapi felköszöntésben részesítette dr. Hácha, a Cseh és Morva Protektorátus el-

nöke, valamint maga a protektor, von Neurath birodalmi miniszter. Amint tudjuk, a szintén német védnökség alatt álló Szlovákia miniszterelnöke, dr. Tiso is személyesen tette tiszteletét a Führernél és tolmácsolta neki szívélyes jókívánságait.

Én magam ma délelőtt 11 óra 25 perctől délután 3 óra 25 percig a sajtószektorban álldogáltam, a mellett az emelvény mellett, ahonnan Herr Hitler és tábornokai, miniszterei és díszvendégei a parádét szemlélték. Négy órán keresztül, megállás nélkül, egy hatalmas gépezet precizitásával, díszlépésben vonultak előttünk a rohamsisakos egységek.

Azazhogy, nem mindegyik ment díszlépésben, hiszen a hadsereg nagy része ma már kerekeken gördül. A fejünk fölött pedig a díszszemle elején bemutatkozott a félelmetes új fegyvernem, a légierő néhány, pontosabban jó néhány harci repülőgépe is.

Herr Hitler, amennyire én láttam, nem tűnt feszélyezettnek. Most is barna náci uniformisba bújt, mellén ott lógott a Vaskereszt. A Műszaki Főiskola előtti dísztribün sátormennyezete alatt, állva fogadta az üdvözlést. A négy óra folyamán pedig szó szerint minden egyes szakaszt, tankot és teherautót karlendítéssel üdvözölt.

A sátormennyezet alatt vörös plüssel bevont, aranyozott karosszéket helyeztek el. Ettől kissé hátrébb további székek sorakoztak. Az első, trónusra hasonlító szék Herr Hitleré volt, mögötte pedig szárnysegédei és tábornokai foglalhattak helyet.

A német kancellár ma délelőtt 10 óra 20 perckor érkezett meg nagy Mercedesén a dísztribünhöz, de a tőle jobbra és balra álló három széket nem a hadsereg három vezetőjének ajánlotta föl, hanem három más személynek. Mégpedig báró von Neurathnak, Csehország és Morvaország protektorának, és dr. Háchának, e tartományok elnökének, ennek a szánalmas kinézetű figurának, aki szinte eltörpült a káprázatos uniformisban feszítő, magas von Neurath mellett. A tribünön helyet foglalók közül csak dr. Hácha nem viselt egyenruhát. Folyton csak hajlongott, emelgette selyemkalapját, amikor elhaladt előtte egy-egy birodalmi zászló, ami úgy két-három percenként bekövetkezett. Hitler harmadik tribünszomszédja dr. Tiso, Szlovákia miniszterelnöke volt. Hármuk mögött ültek a hadsereg főnökei, a ragyogó egyenruhájú Göring tábornagy, a hadsereg-főparancsnok Keitel tábornok és a flotta-főparancsnok von Raeder vezértengernagy.

Ami magát a díszszemlét illeti, én nem hiszem, hogy akár az európaiak, akár az amerikaiak valaha is láttak ilyen méretű és ennyire impozáns felvonulást. Újabb demonstráció volt ez a németek és a világ számára, hogy az országnak hatalmas hadserege van.

A főváros minden utcáján zászlók tengere hullámzik, tegnap esti sétáimon pedig azt is észrevettem, hogy majd' az összes üzlet kirakatából kiszedték az árukat, és tavaszi virágokkal és fenyőgallyakkal körberakott Führer-képet vagy -mellszobrot tettek a helyükre.

Érdekesnek, sőt tartalmasnak találtam az újságokat és hetilapokat, melyek mindegyike különszámot jelentetett meg a Führer születésnapjára. Egyik sem mulasztotta el számba venni, hogy mit is tett Hitler Németországért. A hosszú sikerlista kissé

részletesebben is kitér az olyan eseményekre, mint a sorozás elrendelése, amely megteremtette a lehetőségét a ma látott nagy hadsereg kiépítésének; a Rajna-vidék visszacsatolása; az Anschluss, vagyis egyesülés Ausztriával; a Szudéta-vidék – ahogy itt mondják – felszabadítása; Csehszlovákia megszállása; és végül a legújabb, a Memel-vidék visszaszerzése.

Mindezek illusztrálására a megfelelő képek is helyet kaptak, és az az érzésünk, hogy az embereknek tetszenek ezek a dolgok, és biztosan büszkék is rájuk. Úgy gondolják, hogy eljutottak valahová, sikeres nemzetté váltak.

London, 1939. április 23., 10.00, greenwichi világidő

Nekem nem az a dolgom, hogy ide-oda szaladgáljak Európában ezekben a sorsdöntő napokban, s aztán az erre vagy amarra az országra vonatkozó magánvéleményemmel és előítéleteimmel raboljam az önök idejét, vagy azt fejtegessem, hogy melyiknek van igaza és melyiknek nincs, és hogy szerintem nekünk amerikaiaknak mit is kellene tennünk.

Nekünk, amerikai rádiótudósítóknak sokkal inkább az a dolgunk, hogy amilyen objektíven csak lehet, beszámoljunk önöknek az ezekben az európai országokban tapasztalt tényekről és a hangulatról. És miközben ezt tesszük, hagyjuk, hogy önök levonják a következtetéseket. Mi egyszerűen beszámolunk a dolgokról.

Nyilvánvaló okokból mostanában sokat időzöm Németországban. Ott voltam csütörtökön is, hogy megnézzem Németország haderőinek négyórás, felejthetetlen parádéját Hitler születésnapján. Ott voltam három héttel ezelőtt Wilhelmshavenben, ahol Hitler kesztyűt dobott azoknak a hatalmaknak, amelyek szerinte megpróbálják körülzárni Németországot. Ott voltam Godesbergben és Münchenben is. 1934-től 1937-ig folyamatosan Berlinben állomásoztam.

Ezért talán megengedik nekem, hogy kifejtsem – no, nem azt, hogy mi esetleg mennyire tartjuk rossznak azt az utat, amelyen Németország halad, hanem azt, hogy a németek valójában hogyan látják a helyzetet, és mit miért szándékoznak tenni most, vagy még inkább azt, hogy a vezetőjük mit szándékozik tenni, és a német emberek milyen mértékben fogják támogatni őt.

Ugyanakkor tartózkodunk az állásfoglalástól gyakorlatilag az összes kérdésben. Én csak azt mondom el, amit a német emberek gondolnak.

Az is nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a németek vélekedését a helyzetről nagyrészt az ellenőrzött sajtó és rádió sulykolta beléjük, és mondanunk sem kell, hogy ritkán van alkalmuk máshol megszerkesztett hírekhez jutni. Ám ez mit sem változtat azon a tényen, hogy a németek nézetei ilyenek – és makacsul ki is tartanak mellettük.

Sok egyszerű emberrel beszélgettem – többségük nem náci –, s miután összevetettem az információimat más amerikai tudósítók által szerzett információkkal, az a kép alakult ki bennem, hogy a német emberek többsége ma a következőkben hisz:

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 6.

Először is abban, hogy Nagy-Britannia Daladier, Sztálin és Roosevelt támogatásával azon mesterkedik, hogy körülzárja Németországot és megsemmisítse a Birodalmat.

Másodszor abban, hogy Hitlernek igaza van, ha 1914 tanulságait levonva szét akarja zúzni a gyűrűt, mielőtt bezárulhatna.

Harmadszor pedig, hogy Kelet- és Délkelet-Európa Németország természetes *Lebensraum*ja, vagyis a létezéshez szükséges élettere, és sem Angliának, sem másnak, de még Amerikának sincs joga beleavatkozni Németország ottani tevékenységébe.

Negyedszer abban, hogy Hitler, akár tetszik nekik, akár nem, megszerzi Kelet-Európában, amit csak akar, és ráadásul háború nélkül – mint például Csehszlovákia esetén történt Münchenben.

Ötödször abban, hogy így nem is lesz háború, és ők – mármint a német nép, legalábbis – nem akarnak háborút. Háború csak akkor lesz, ha a német sikerekre féltékeny hatalmak megtámadják a Birodalmat, de ebben az esetben ők örömmel veszik föl a harcot, és ezúttal, ezt hajtogatják, győzni is fognak.

És végül hatodszor: a német nép, bármit gondolt is korábban Hitlerről, és annak ellenére, hogy még ma sem szereti a rezsim sok oldalát, mégiscsak úgy látja, hogy ez az ember túljárt az – ahogy ők mondják – „idegen zsarnokok" eszén, akik le akarták igázni Németországot, és elérte, hogy az ország ismét elfoglalhassa méltó helyét a világban. Ráadásul mindez egyetlen puskalövés nélkül és egyetlen német katona életének feláldozása nélkül sikerült.

Emlékezzünk csak, ezek az emberek már átéltek egy blokádot, amely az éhhalál szélére juttatta őket. És ezt nem felejtették el.

Vajon mi lehet Németország célja, amely felé ekkora sebességgel száguld? Mert az időtényező is szerepet játszik. Sem a németek, sem pedig a Berlinben élő külföldiek nem hiszik egyetlen pillanatig sem, hogy Hitler itt meg fog állni – majd pont most, félúton!

A cél az uralom Kelet-Európa felett, egészen a Fekete-tengerig, vagyis, ahogy a németek mondják, *Lebensraum*, élettér hódítása a Reich számára. A múlt héten az a benyomásom támadt itt Berlinben, hogy ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy Hitler annektálni akarja az országokat, ahogy Csehszlovákiával tette. Megelégedhet azzal is, hogy meghagyja önállóságukat, amennyiben vele jó viszonyt ápoló kormányaik lesznek, és megkapja tőlük mindazt, amire gazdaságilag szüksége van. De hogy Németország gazdaságilag mit vár ettől a területtől, azt már megtudhattuk a német pénzügyminisztertől, Herr Funktól, aki „az Északi-tengertől a Fekete-tengerig terjedő vegyes gazdaságról" beszélt.

Ez hát Németország célja, s ha eléri, akkor Európa leghatalmasabb országává válik, ráadásul blokád alá sem lehet vonni többé – márpedig a blokád miatt veszítette el az utolsó háborút. Akkor a létezéséhez szükséges nyersanyagot és élelmiszert a saját hátországából szerezheti be.

Miért a nagy sietség e cél elérésében?

Azért, mert addig kell végeznie a feladattal, amíg még el tudja viselni az óriási gazdasági, pénzügyi és lélektani feszültséget. A náci gazdasági gépezet most érte el csúcsteljesítményét. Akárcsak a hadigépezet.

De vannak a dolognak korlátai is. Nem lehet a külföldi valutatartalékokból a végtelenségig finanszírozni a szükséges nyersanyagot és élelmiszert, vagy azonos munkabérek mellett a végtelenségig fenntartani a hosszú munkaidőt, miközben a megélhetési költségek növekednek. És nyilván a hitelfelvételnek is megvannak a korlátai – bár senki sem tudja, hogy pontosan hol. A Birodalom nyilvánosságra hozott külföldi hiteltartozása az elmúlt évben a hivatalos valutaárfolyamok szerint négymilliárd dollárral nőtt, ebben az évben pedig havonta majdnem 400 millió dollár az adósság növekedése.

Időközben az élelmiszer-ellátás egyáltalán nem javul, és Berlinben azt beszélik, hogy az országban lévő vaskerítéseket beolvasztják, fontosabb célra.

Londonból jön a németek által elképzelt körülzárás szörnyű kísértete, amely megfoszthatja őket céljaik elérésétől.

Ez magyarázza a nagy sietséget.

Béke? Ó, igen, csakhogy Berlinben a múlt héten hallottam egy új kifejezést. Az emberek itt a *német békéről* beszélnek. És hozzáteszik, hogy ez olyan béke, amelyet a német hadsereg biztosít. Pénteken, a katonai parádé után így magyarázta ezt Hitler újságja, a *Völkischer Beobachter:* „Ez a hadsereg számunkra annak a békének a pajzsa és biztosítéka, amely kétségkívül német béke, és amely garantálja egy hatalmas nép számára szükséges jogokat. A világnak – zárja a gondolatmenetet a lap – ezt meg kell értenie, és le kell vonnia bizonyos gyakorlati következtetéseket abból a tényből, hogy a német hadsereg most már teljesen kiépült."

Genf, 1939. május 7., 22.06, közép-európai idő

Ez az első víkend, amelyet végre ideiglenes genfi otthonomban tölthetek azóta, amióta a német hadsereg bevonult Prágába, majdnem két hónappal ezelőtt. Talán itt az ideje úgy szemügyre venni a dolgokat, ahogy azt csak ebben a békeszerető – ugyanakkor szabadságszerető – országban, Svájcban lehet, ahol az emberek, akikkel beszélgetek, úgy tűnik, még megőrizték a józan eszüket.

Most pedig, mielőtt rátérnék a legújabb válság híreire, pár szót szeretnék szólni egy másik ügyről, amely persze nem független attól a válságtól, amely most okoz fejfájást az európaiaknak. A *Journal de Genève* ma reggeli számának vezércikke ezzel a mondattal kezdődik: „Be fog-e avatkozni az Egyesült Államok egy európai háborúba?"

Ezt a kérdést számtalanszor föltették nekem Rómában, Párizsban, Londonban, Berlinben és Varsóban az utóbbi hetekben. Önök otthon természetesen jobban tudják a választ, mint én. De talán érdekelni fogja önöket, hogy az európaiak miként vélekednek a dologról.

Londoni és párizsi kollégáim, Ed Murrow és Tom Grandin javítsanak ki, ha rosszul látom, de nekem az volt a határozott benyomásom a két fővárosban, hogy Anglia és Franciaország kifejezetten számít az amerikai ipar segítségére egy esetleges háború első napjától kezdve. És nem hiszik, hogy sokáig fogunk habozni, mielőtt ténylegesen is belépnénk a háborúba az ő oldalukon.

A német attitűd igen érdekes. A németek ugyanis nem hiszik, hogy még egyszer idejövünk. De ha jövünk is, úgy vélik – akárcsak 1916-ban –, az sem fog sokat számítani. Ezt bizonyára igen furcsának találja az amerikaiak többsége, különösen a közelmúlt történései alapján, de hát itt ez van. Hogy miért, én sem tudom.

A múlt héten azonban Berlinben valamit mégis megsejthettem. Egy ismerősöm kijelentette, hogy Amerika többé nem tudna több mint kétmillió embert áthozni az óceánon.

– De hát ezt mondták 1917-ben is – értetlenkedtem.

Neki azonban erre is kész válasza volt, amit két szóval lehet összegezni: repülőgépek, tengeralattjárók. Ismerősöm szerint az új, nagy sebességű bombázók és a tökéletesített tengeralattjárók könnyedén megakadályozhatják az amerikaiak partra szállását Franciaországban, Angliában, de még Írországban is. Én nem vagyok katonai szakértő, úgyhogy nem tudom. Washingtonban talán tudják.

A nagy hír ma este Európában természetesen az, hogy Herr von Ribbentrop és Ciano gróf, olasz külügyminiszter Milánóban megegyezett, hogy a tengelyhatalmak katonai szövetségre lépnek. Berlini és római barátaim azt telefonálták pár perccel ezelőtt, hogy az eseményt mindkét fővárosban a francia és angol körülzárási politikára mért hatalmas csapásként üdvözölték. Körülbelül egy órával ezelőtt a berlini rádió hírműsora úgy értékelte, hogy ez a megegyezés rendkívüli módon megszilárdította az európai békét.

Római informátoraim szerint az érintettek azt tervezik, hogy az olasz–német katonai szövetségbe később bevonják Spanyolországot és Magyarországot, később pedig talán Jugoszláviát is. Ugyanezen források szerint Olaszország és Németország megpróbálja csatlakozásra bírni Japánt is.

Minthogy Litvinov visszavonulása után Oroszország egyre bizonytalanabb tényezője az úgynevezett demokratikus békefrontnak, Róma és Berlin, a csatlós államaikkal együtt, úgy tűnik, katonailag egész jó helyzetbe kerültek.

Ma esti római információim szerint más eredménye is volt a milánói megbeszélésnek: Róma hajlandó támogatni Németország területi követeléseit Lengyelországgal szemben. Méghozzá úgy, hogy elég jelentős varsói befolyását latba vetve igyekszik majd elfogadtatni a német követeléseket. Az elképzelések szerint annak fejében, hogy Danzig a Birodalom része lesz, és Németország autóúthoz jut a Korridoron keresztül, Olaszország maga is részt vállalhat Lengyelország danzigi gazdasági jogainak garantálásában.

Hogy aztán a lengyelek elfogadják-e ezt vagy sem, az persze más kérdés.

S ami valószínűleg a legfontosabb, a Rómában dolgozó külföldi tudósítók közül sokan úgy vélik, hogy a mai milánói összejövetelt nem annyira a katonai paktum tet-

te történelmi jelentőségűvé, hanem az, hogy egyértelműen és végérvényesen megpecsételte Olaszország szövetségesi elkötelezettségét. Ha ebben tegnap még bizonytalankodott volna bárki is, akkor ma estére a kételyek eloszlottak.

[Genfi tartózkodása alatt Shirer, kihasználva az alkalmat, hogy a nácik ott nem ellenőrizhették a postát, levelet írt New Yorkba Paul White-nak, a CBS közügyekkel foglalkozó igazgatójának.]

1939. május 8.

Kedves Paul,

Valószínűleg téged is érdekel, hogy a náci kormány mostanában hogyan igyekszik ellenőrzése alá vonni az amerikai rádióállomásokat. Az RRG-nél [Reichs Rundfunk Gesellschaft] dolgozó egyik informátorom szerint a német kormány eredetileg arra utasította az RRG-t, hogy sem a CBS-nek, sem pedig az NBC-nek ne adjon közvetítési lehetőséget Hitler Reichstagban elmondott beszédéről, amelyben Rooseveltnek válaszolt. Egyben arra is utasította az RRG-t, hogy csak a Mutualnak engedélyezze a közvetítést. Csak miután megtagadtuk, hogy utasításokat fogadjunk el Németországtól arra vonatkozólag, hogy kiről és miről tudósítsunk, s miután maga az RRG is fölhívta saját kormánya figyelmét a két nagy amerikai rádióállomás kizárásának veszélyes következményeire, nos, Berlin csak ezután mondott le eredeti tervéről, hogy a Mutualnak adja a beszéd közvetítésének kizárólagos jogát. A tisztesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a Mutual szerintem mit sem tudott az egészről. Most láthatod, mekkora jelentősége volt annak, hogy sem mi itt Murrow-val, sem pedig te ott New Yorkban nem engedtél egy jottányit sem a kommentátorokkal kapcsolatos náci követeléseknek. S azzal, hogy kezdettől fogva ilyen álláspontot képviseltünk, tulajdonképpen segítettünk az RRG-nek, hogy meg tudja szelídíteni saját kormányát ebben a kérdésben.

A napokban körbeszaglásztam egy kicsit Berlinben, hogy megpróbáljam kideríteni, miért próbál épp most elhallgattatni bennünket a náci kormány. A következőket sikerült kinyomoznom: a Wilhelmstrasse [a német külügyminisztérium] igen részletes jelentést kapott az Egyesült Államok egész területéről, hogy az amerikai rádiók miképpen kezelik híreikben és kommentárjaikban Németországot. A munkán szépszámú német ügynök dolgozott, és arra a következtetésre jutottak, hogy a CBS és az NBC nagyon „németellenes", „eltorzítja" a német híreket és „támadja" a Vaterlandot. Ezért azt javasolták, hogy a következő nagy németországi eseménynél ettől a két rádiótól vonják meg a közvetítési lehetőségeket, a Mutual viszont kapjon meg mindent, amire csak igényt tart. Tipikus német mentalitással azt képzelték, hogy egy ilyen „megfegyelmezés" után jó kisfiú lesz belőlünk!

S úgy gondolom, ott New Yorkban jó, ha tudod, hogy kémkedtek utánad is, de ezt az információt természetesen kezeld bizalmasan.

Párizs, 1939. június. Közös rádiótudósítás Ed Murrow-val és Thomas Grandinnel, a CBS párizsi munkatársával.

GRANDIN: Itt Thomas Grandin beszél. Ma Bill Shirer és Ed Murrow átutazik Párizson. A következő néhány percben folytatjuk az előbb a kávéházban félbehagyott beszélgetésünket. Nos, Ed, itt Párizsban egyesek azt állítják, a britek meg vannak győződve arról, hogy a háború elkerülhetetlen. Azt mondják, az angolok nem hiszik, hogy Németország és Olaszország csupán Szuezt, Gibraltárt vagy Danzigot akarja, hanem *minden* kell nekik. Úgy hallottam, hogy az angolok nagy elszántsággal, minden erejükkel a béke megőrzésén fáradoznak, mások viszont azt állítják, hogy valójában jövő évi győzelmük bebiztosításán dolgoznak. Ön ezt hogyan látja?

MURROW: Semmi sem elkerülhetetlen a britek számára. Tegnap Doverből Calais-ba jövet a hajó zsúfolásig tele volt angolokkal és autókkal: nyaralni indultak a kontinensre. Többségük békés nyárról beszélt, és kedvenc asztrológusukat idézték megerősítésképpen. Őszre Angliának háromnegyedmillió katonája lesz. Nagy lendülettel dolgoznak ezen. A munkanélküliség hónapról hónapra csökken, s ez az újra-felfegyverkezésnek köszönhető. Ami a háború elkerülhetetlenségét illeti, ugye, önök is olvasták Mr. Chamberlain és Lord Halifax [brit külügyminiszter] e heti nyilatkozatát? Tulajdonképpen azt mondták, hogy Németország bármilyen, sőt minden követelése elrendezhető a tárgyalóasztal mellett.

SHIRER: Ez elég megalkuvó nyilatkozatnak tűnik számomra.

MURROW: Londonban is sokan megalkuvásnak érezték. Csakhogy a megalkuvás még mindig kedvezőbb ajánlat, ha az ember Európa legjobb bombázási célpontjában él. Mi az ön alternatívája, Shirer, a megalkuvással szemben?

SHIRER: Önök tehát a megalkuvást választották szeptemberben. Most hogyan látják, sikeres volt?

MURROW: Londonban sokan úgy vélik, hogy hagyott némi kívánnivalót maga után.

SHIRER: Akkor miért gondolja, hogy máskor működni fog?

MURROW: Nem hiszem, hogy fog.

SHIRER: A Kontinensen élő emberek többsége sem hiszi.

MURROW: Hogyan vélekednek Párizsban, Grandin?

GRANDIN: Itt is vannak hívei a megalkuvásnak. Például a megrögzött konzervatívok, s elég furcsa módon a szocialista párt bizonyos része is. De egészében véve Párizs nem nagyon üdvözli a legutóbbi angol lépést.

MURROW: Nem azt mondom, hogy a brit külpolitika alapeleme a megalkuvás. Csak azt, hogy vannak ott megalkuvók. Hogy szeretnék elkerülni az erős és gyors kötelezettségvállalást Oroszország iránt, s álláspontjuk szilárdabb, mint önök gondolnák. Végül is bármikor kijelenthetik, hogy „Ez még mindig jobb, mint a háború." És Anglia erejének növekedése ellenére a háború nem kifejezetten népszerű valami a Csatorna túloldalán.

SHIRER: Hát, ami azt illeti, ne higgyék, hogy a háború népszerű volna Olaszországban vagy Németországban. Ami magukat az embereket illeti, semmivel sem akarják jobban a háborút, mint az angolok vagy a franciák.

GRANDIN: Ezzel egyetértek – ez biztosan igaz a franciák esetében. Jó katonák, de utálnak katonáskodni.

MURROW: Lehet, hogy a Vatikán legutóbbi lépése hozza meg majd a megoldást.

SHIRER: A Vatikán kétségtelenül nagyon keményen dolgozik a békéért. Persze nagyon nehéz konkrét információkat szerezni arról, hogy a pápa pontosan mit is javasol a béke alapjaként. És bár tagadja, sokan továbbra is úgy vélik, hogy nagyon szeretne békét kötni, még mielőtt Anglia visszavonhatatlanul megnemtámadási szövetségre lép Oroszországgal. Azt mondják, hogy a Vatikán békepolitikájával áll összefüggésben az is, hogy London nem sietteti a Moszkvával folyó tárgyalások eredményes lezárását, valamint az, hogy Mr. Chamberlain és Lord Halifax a múlt héten tárgyalásokat kezdeményezett Németországgal.

GRANDIN: Másfelől viszont itt Párizsban egyesek úgy vélik, hogy ezt a kijelentést ellenpropagandának szánták a németek egyre erősödő meggyőződése ellen, mely szerint ellenséges körülzárás fenyegeti őket. Mondja, Bill, a németek tényleg ezt hiszik?

SHIRER: Tényleg.

GRANDIN: Néhány francia megfigyelő azt mondja, hogy Chamberlain és Daladier utolsó esélyt adnak Hitlernek a tárgyalásra.

MURROW: Ön szerint Hitler elfogadja a felhívást?

SHIRER: Nem.

GRANDIN: És miért nem?

SHIRER: A módszerei változhatnak, de a szándékai megingathatatlanok. Van célja. Programja. S ezt még csak félig teljesítette.

MURROW: De ez a program nem működik valami jól. Mi van például a legújabb csehszlovákiai problémákkal?

SHIRER: Tegnap a Prágában dolgozó külföldi tudósítók utasítást kaptak a német hatóságoktól, hogy a kladnói és a nachobi lövöldözésről a hivatalos kommentárokon kívül semmit sem közölhetnek. De a cenzúra ellenére is tudjuk, hogy az utóbbi pár nap során sok helyen fordult elő zendülés Csehországban és Morvaországban. Egyesek szerint ezek az incidensek nem is voltak olyan spontán jellegűek, mint azt először gondoltuk. Európa fővárosaiban ugyanis egyre többen rebesgetik, hogy Hitler ezeket a támadásokat akarja ürügyként felhasználni arra, hogy pár napon belül felszámolja az úgynevezett „Protektorátust", és Cseh- és Morvaországot egyszerű tartományokként a Birodalomhoz csatolja.

GRANDIN: De mi volna egy ilyen húzásnak az igazi jelentősége?

SHIRER: Talán elővigyázatosságból cselekedne így, tekintettel a nyár végén lehetséges fejleményekre.

MURROW: Ön mire gondol?

SHIRER: Hát az emberek nagy többsége úgy gondolja, hogy az augusztusi terménybetakarítás után elérkezik az idő bizonyos kérdések megoldására, akár megalkuvással, akár valamilyen komolyabb módszerrel. Franciaországban is van ilyen vélekedés, Grandin?

GRANDIN: Igen, van. Sokan vélik úgy, hogy augusztusban bajok lesznek. És Franciaország nem csökkenti védelmi erőfeszítéseit. Feltételezésem szerint egymillió embert érinthet a mozgósítás. Monsieur Daladier nemrég ismertetett néhány a behívottakra vonatkozó rendszabályt. Csak a parasztok kaphatnak negyvennyolc órásnál hosszabb szabadságot. A most szolgáló kontingenst szeptemberig-októberig fegyverben tartják. A képviselőház foglalkozott azzal a tervezettel is, mely szerint elhalasztanák a képviselőválasztásokat, hogy megelőzzenek bármilyen politikai elbizonytalanodást Franciaországon belül. Monsieur Daladier valószínűleg képes lesz kiadni egy ilyen értelmű rendeletet. Itt Franciaországban csodálatosan bizakodó a hangulat. Pénzügyileg az ország sokkal jobban áll.

MURROW: Ez valószínűleg így van, s úgy látom, hasonló dolgokat lehet elmondani Angliáról is. Alapvetően azonban Anglia és Franciaország is ugyanolyan helyzetbe

kerülhet, mint Németország, ahol a gazdaság legfőbb támasza a fegyverkezés, ahol a legtöbb iparág legnagyobb vásárlója a kormány, s ahol a fegyverkezéshez közvetve sem kapcsolódó normális gazdasági szférában pangás van. Londoni szakértők évek óta mondogatják, hogy Németország nem volna képes elviselni a háborús gazdaságról a békés gazdaságra való átállás feszültségeit. Ha a jelenlegi tendencia folytatódik, akkor Anglia is ilyen helyzetbe kerül. Arra persze senki sem számít, hogy a közeljövőben bármelyik országnak is alkalma lesz a lakóházak és polgári fogyasztási cikkek termelésének örömteli programjába belevágni az ágyúk, hadihajók és bombázógépek gyártása helyett. Ezért aztán a dolgok még pár hétig vagy hónapig valószínűleg ugyanúgy fognak menni, ahogy ma. S közben mindenki azt figyeli, hogy Anglia és Oroszország egymásra talál-e.

SHIRER: Ön szerint, Ed, egymásra találnak?

MURROW: Nem vagyok jós, de Londonban elég sokan nyugtalankodnak. A kormányzat, úgy tűnik, halogatásra játszik. Most például elküldték Moszkvába Mr. Stranget [egy brit diplomatát], akinek biztosan nincs felhatalmazása egy végső megállapodás megkötésére. És a Németországhoz intézett brit tárgyalási felhívás sem igen segít a mai helyzeten. Az oroszok a jelek szerint úgy érzik, hogy a tengelyhatalmakkal nem lehet érdemi vitát folytatni, s a további agressziót csak katonai túlerő felmutatásával lehet megelőzni. Az orosz megegyezéssel kapcsolatos brit remények már sokszor szertefoszlottak. S nem leszek meglepődve, ha újabb csalódás éri őket. Az oroszok sokat követelnek, s ezeket a követeléseket az angolok csak akkor óhajtják elfogadni, ha semmilyen más módon, egyebek közt vatikáni közvetítéssel sem lehet más megoldást találni a problémákra.

SHIRER: Az angolok úgy gondolják, hogy úgynevezett Agresszióellenes Frontjuk az oroszok nélkül is fenntartható?

MURROW: Az egész Agresszióellenes Frontot részenként rakták össze. A Lengyelországnak adott garancia tehertétel, amíg az oroszok be nem lépnek. Hogyan látják ezt a franciák, Grandin?

GRANDIN: A franciák már 1935-ben szövetséget kötöttek Oroszországgal. Vannak, akik ellenzik ezt a paktumot, mondván, hogy ilyen módon a kommunisták befolyásuk alatt tarthatják a francia belpolitikát. De a többség itt biztosan pártolja az oroszokkal való szorosabb együttműködést. Ezek Richelieu bíborosnak azt a kijelentését idézgetik, mely szerint a külföldi szövetségeknek és a belpolitikának semmi köze egymáshoz. Nem kétséges, hogy egy potenciális német agresszió megelőzésére a legtöbb francia egy stabil Hármas Szövetséget tart szükségesnek, Franciaország, Anglia és Oroszország részvételével.

MURROW: De az sem kétséges, hogy a németek nem tétlenkedtek az utóbbi hetekben.

SHIRER: Nem, azt nem állíthatnánk. Igen hasznos tárgyalásokat folytattak például a nemrég Berlinben járt Pál jugoszláv régensherceggel. Ennek eredményeképpen én nem hiszem, hogy Jugoszláviát az Agresszióellenes Frontban találjuk majd. Ráadásul úgynevezett megnemtámadási szerződést írtak alá Dániával, rést ütve így a skandináv politika bizonyos egységén, valamint Észtországgal és Litvániával is. S ha szabad egy pillanatra témát váltanom, Ed, hogyan reagáltak az angolok a káprázatos fogadtatásra, amelyben a brit királyi párt részesítették Amerikában?

MURROW: Angol barátaim többsége úgy véli, hogy a fogadtatás már-már túl szép volt ahhoz, hogy igaz legyen. A sajtó szerint New York valósággal megbolondult. Azt viszont már nem nagyon emlegették, hogy egyes amerikai szenátorok és kongresszusi képviselők nem mentek el a hivatalos washingtoni fogadásra. Általános a vélekedés, hogy Roosevelt elnök meghívást kapott Londonba. Az is biztos, hogy káprázatos fogadtatásban volna része. Ugyanakkor az emberek többsége nem számít arra, hogy láthatja az amerikai elnököt behajtani a Whitehallra. Én viszont azt látom, hogy majdnem lejárt az időnk, s minthogy Bill Shirer a jövő héten New Yorkba utazik, hagynunk kellene, hogy ő jelentse be, hogy...

SHIRER: Most pedig visszaadjuk a szót Amerikának.

1939. július

[Shirer június 17-én, az első útjára induló Mauretaniával New Yorkba utazott. Amerikai tartózkodása idején sok beszélgetést készítettek vele. Az alábbi részlet 1939. július 14-én hangzott el.]

Amikor június 17-én elhagytam Európát, még úgy nézett ki, hogy őszig béke lesz. Mégpedig legalább három okból.

Először is azért – és ez a legfontosabb –, mert minden ország szeretné még betakarítani az idei termést, különösen a tengelyhatalmak, melyek szűkölködnek élelmiszerekben, és még inkább szűkölködnek külföldi valutában, amiért másoktól élelmiszert tudnának vásárolni. Márpedig üres hassal nem lehet háborút indítani.

Másodszor. Amennyire ezt tudni lehet, Hitler még nem döntött, hogy pontosan mikor és hogyan próbálja megszerezni Danzigot és a Lengyelországtól kívánt egyéb dolgokat. Úgy tűnik továbbá, hogy a Tengely igencsak ifjú partnereként még Mussolini sem döntötte el, hogy pontosan mit is csináljon – vagy csináljon-e bármit is.

Harmadszor. Még mindig azzal van elfoglalva mindkét oldal, hogy felmérje először a másik, azután pedig a saját erejét. Különösen igaz ez Berlin és Róma esetében. Törökország csatlakozása az Agresszióellenes Fronthoz súlyos csapás volt mindkettejük számára – jóformán az első nagy csapás, mondom önkéntelenül is, amelyet el kell viselniük, amióta mozgásba lendültek. Ettől egy pillanatra meg kellett állniuk és el kellett gondolkodniuk. Oroszország végre megszületett elhatározása szintén arra kényszerítette őket, hogy megálljanak és még jobban eltűnődjenek. Mert ha a hármas antant, amely egyszer már legyőzte a központi hatalmakat, valóban az újjászületés felé tart – ezúttal Törökországgal és Lengyelországgal kiegészülve –, akkor itt olyasmi készülődik, amit szenvedélyes beszédekkel és hangos kardcsörgetéssel már nem lehet félresöpörni. Hitler és Mussolini nem bolond. Nagyon hideg fejjel és körültekintően tudnak kalkulálni. S bár a végén más lehet a helyzet, egyelőre el kell ismernünk, hogy túl nagy kockázatot nem vállaltak. Abesszínia, Albánia, Ausztria, Csehszlovákia, a Memel-vidék és Spanyolország könnyű préda volt. Könnyen meglehet – bár ismerek embereket, akik még mindig kételkednek –, hogy a könnyű hódítások időszaka véget ért. De ha tényleg véget ért az az időszak, akkor úgy is felfoghatjuk, hogy a mostani európai viharszünet egyik oka az, hogy a diktátoroknak időre van szükségük a helyzet átgondolásához.

Egy orosz–német társulás lehetősége. Erről a napokban azt írta egy amerikai magazin, hogy „Európa titkos rémálma", s én biztosra veszem, hogy sokakat meggyőztek a szerző tetszetős érvei: azért valószínű egy ilyen szövetség, mert a két ország gazdaságilag oly tökéletesen kiegészíti egymást; mert mindkettő diktatúra; mert mindkettő az államszocializmus felé tart (bár nekem ezzel kapcsolatban vannak fenntartásaim); és mert mindketten a Brit Birodalom összeomlásából óhajtanak hasznot húzni. És mert egy ilyen társulás domináns hatalommá válhatna Európában, ha ugyan nem az egész világon. Egyebek közt ilyen érvek szólnak a társulás mellett.

Van azonban egy ok, amely valószínűleg kizárja a szövetségkötés lehetőségét Németország és Szovjet-Oroszország között. S ez a következő: Hitler célja Oroszország nagy területeinek elfoglalása és elcsatolása. Már most hogyan mehetnénk el baseballozni egy olyan emberrel, akinek a házunkra fáj a foga és szeretne beleköltözni, még azon az áron is, ha ehhez az ütőjével kénytelen lesz fejbe verni bennünket? És ráadásul ezt *ki is mondja*.

Mert Hitler bizony kimondja ezt a *Mein Kampf*ban, ebben a náci bibliában, amelyet mindannyiunknak fel kell lapoznunk, ha meg akarjuk sejteni, hogy milyen újabb húzáson töri a fejét a Führer. Márpedig Hitler a *Mein Kampf*ban kertelés nélkül kijelenti, hogy Németország csak akkor válhat nagy országgá, ha a mostaninál sokkal nagyobb területet szerez Európában. S honnan lehet ezt a területet megszerezni? Hitler nagyon szolgálatkészen ezt is elárulja nekünk. Tessék: *Oroszországtól.*

A másik ok pedig az, hogy ha Hitler szövetséget kötne Oroszországgal, akkor a japán szövetség, vagy bárminek is nevezzük mostani egyetértésüket, automatikusan kútba esik. Már most ez a különös kötődés Japán és Németország között nem is olyan furcsa, mint amilyennek látszik, ha egy kicsit közelebbről is szemügyre vesszük. Németország számára először is azért értékes, mert része lehet Keleten az Anglia és Franciaország – és kisebb mértékben az USA – elleni általános fenyegetésnek. Másodszor pedig, ha sor kerül Oroszország meghódítására, akkor Oroszországnak két,

egymástól nagyon távoli fronton kell harcolnia, ami nagyon megkönnyíti Németország számára az európai Oroszország elfoglalását. Ez a második szempont magyarázza Tokió barátkozását is Berlinnel: ha ugyanis Japán meg akarja kaparintani Oroszország tengermelléki tartományait és Mongóliát, és Szibériából is ki akar hasítani egy nagy szeletet, akkor ahhoz feltétlenül szüksége lesz Németország egyidejű katonai tevékenységére a nyugati fronton. Hacsak Japán nem teszi tönkre magát nagyhatalomként Kínában, úgy, hogy többé ne jelentsen veszélyt a három demokratikus országra a Távol-Keleten, nem sok értelme volna Hitler számára ejteni Tokiót. Azon az úton, amelyet ő választott, Japán nagyon is értékes szövetséges.

[Shirer a Queen Maryn tért vissza Európába, és rövid londoni és párizsi kitérők, valamint Genfben lakó felesége és csecsemőkorú kislánya meglátogatása után augusztus 9-én érkezett vissza Németországba. Berlini tartózkodása idején a Hotel Adlonban lakott, s pár hetenként átlátogatott Genfbe.]

Gdynia, Lengyelország, 1939. augusztus 13., 18.45, közép-európai idő

[Habár az 1919-es versailles-i szerződés Danzigot (Gdańskot) az úgynevezett „Korridorhoz" csatolta, amelyen keresztül a frissen újjászervezett Lengyelország hozzáférhetett a Balti-tengerhez, Danzig megkapta a „szabad város" félautonóm státust, s lakossága nagyrészt német maradt.]

Jó napot, Amerika! A lengyelországi Gdyniából beszélek.

Gdynia, mint tudják, Lengyelország legnagyobb balti-tengeri kikötője. Tizenöt éve még csak egy 400 lelkes, álmos kis halászfalu volt. Ma a Balti-tenger legnagyobb kikötővárosa, 150 000 lakossal és Európa legmodernebb dokkjaival.

A homokos part mentén alig húsz kilométerrel lejjebb fekszik Danzig. Onnan érkeztem az imént ide, mert ez az első hely, ahol végre találtam mikrofont. Taxival próbálkoztam, de a sofőr nem merte átlépni a lengyel határt, így aztán vonattal jöttem.

S most szeretnék néhány szót szólni Danzigról, Európának erről a puskaporos hordójáról, ahol, mint mindannyian hallottuk, a háború kezdődni fog.

Hát, talán fog. De az ember aligha gondolja így, ha ott jár, mint ahogy én is ott jártam az utóbbi pár napban, és sétálgattam a békés, középkori utcákon. Ezeket meredek tetős, öreg patríciusházak szegélyezik, melyek ma is pontosan úgy néznek ki, mint évszázadokkal ezelőtt, amikor Danzig az egyik nagy Hanza-város volt.

Azt nem állítom, hogy semmi feszültség nincsen Danzigban. De úgy érzem, hogy ez a feszültség kisebb – sokkal kisebb –, mint amit az utóbbi hetekben Berlinben, Londonban vagy Párizsban lehetett érezni.

Mert ha elvegyülünk az emberek között az utcán, megiszunk velük egy korsó sört valamelyik kellemes sörkertben, vagy kiballagunk velük a tengerpartra – ahová ma

szinte az egész város kitódult a hőség elől –, akkor tényleg nehéz elképzelni, hogy egész Európát az a veszély fenyegeti, hogy háborúzni kezd miattuk – Danzig Szabad Városának félmillió lakosa, és a Balti-tenger hozzájuk tartozó 1968,4 négyzetkilométeres homokos partja miatt.

Természetesen ez nem a teljes igazság. A helyzet nem ilyen egyszerű. Tágabb értelemben nem is Danzig az igazi kérdés. Danzig csupán jelkép – mindkét fél számára. A kérdés a lengyelek számára természetesen az ország jövője, a független és a Balti-tengerre szabad kijárattal rendelkező Lengyelország jövője. A németek számára az anyaországtól elszakított Kelet-Poroszország és az egész keleti német érdekeltség jövője. Európa legnagyobb része számára pedig a kontinens német dominanciája a kérdés.

A Danzigban eltöltött pár nap után nem vagyok biztos abban, hogy a danzigiak maradéktalanul felfogják a kérdés súlyát. Ők egyszerűbben látják az egészet. Ők, ugyebár, németek, és azt mondják: Ugyan miért ne egyesülhetnénk Németországgal, ha akarunk?

És úgy vélik, hogy egyesülni fognak Németországgal – hamarosan. És háború nélkül. Itt a válasz arra a kérdésre, hogy miért nincsen akkora feszültség Danzigban, amekkorára az ember számítana. A danzigiak nem arról beszélgetnek, hogy *vajon* visszakerülnek-e a Birodalomhoz. Hanem arról, hogy *mikor*. Már-már megható a bizodalmuk Hitlerben, aki képes elintézni a dolgot, amikor alkalmas lesz rá az idő.

Már most az egyik legfontosabb benyomás, amely mindannyiunkat ért, akik az utóbbi pár hétben Danzigban voltunk, hogy Hitler nem fogja annyira siettetni a dolgokat, amennyire azt a legtöbb ember gondolja. Úgy tűnik, itt semmi szenzációs nem fog történni Hitler augusztus 27-i tannenbergi beszéde előtt, sőt talán a szeptember első hetében Nürnbergben megrendezendő náci pártkongresszus előtt.

Két okból mondhatjuk ezt.

Először is, az itteni náci vezető, Albert Forster gauleiter szerdán tért vissza Berchtesgadenből, ahol Hitlerrel találkozott. Sok szorongó ember gondolta, hogy most majd odadobja a kesztyűt a lengyeleknek. De semmi ilyet nem tett. Másnapi beszéde viszonylag mérsékelt volt és nem tartalmazott semmi újat. Még aznap, csütörtökön Forster egyik helyettese, aki vele volt Berchtesgadenben, azt mondta a külföldi tudósítóknak, hogy a náciknak nem áll szándékukban siettetni az eseményeket, és azt a határozott benyomást keltette, hogy Hitler az időt akarja húzni.

S hogy miért? Nos, talán ez a második ok.

A lengyelek a múlt hétvégén nagyon határozottan megálljt mondtak arra, amit eddig danzigi pozíciójuk folyamatos felmorzsolásának érzékelhettek. És ezúttal eredményesen. Danzig – kétségtelenül külső parancsra, de mégiscsak – engedett.

Emlékszünk az incidensre.

A múlt pénteken azt az utasítást kapták a danzigi lengyel vámtisztviselők – legalábbis azok, akik a keletporosz határon dolgoznak, ahol a legtöbb német fegyver beérkezik –, hogy szüntessék be tevékenységüket. Ha ez bekövetkezik, nagyon jelentős lépés lett volna. Mert ez nemcsak azt jelentené, hogy a jövőben Kelet-Poroszor-

ságból akadálytalanul érkezhetne a fegyver. Hanem azt is, hogy a lengyelek elveszítenék egyik legfontosabb danzigi kapaszkodójukat, a vámforgalom ellenőrzését. S minthogy a Danziggal kapcsolatos német taktika nyilvánvalóan a lengyel jogok fokozatos lecsipegetését célozza, hogy aztán a végén ne maradjon semmi, amiért bárki is harcolhatna – és végképp semmi, amiért Európa háborúba indulna –, a kérdés így hangzott: A nagy hátrálásban megállnak-e végre a lengyelek, és ha igen, hol?

A válasz még akkor pénteken, késő este megérkezett. Lengyelország ultimátumot intézett a danzigi szenátushoz. Vagy visszavonják a lengyel vámőrök elleni utasítást, vagy Lengyelország megtesz bizonyos intézkedéseket. A danzigi lengyel főbiztos, Mr. Chodacki szombat este 6 órára kért választ. Igazi, határidős ultimátum volt ez.

Itt volt hát a kiváló alkalom az erőfitogtatásra. Danzig – ha Németország valóban fitogtatni akarta volna az erejét –, semmibe vehette volna vagy vissza is utasíthatta volna az ultimátumot. Akkor viszont a lengyelek vagy kénytelenek lettek volna beváltani fenyegetésüket, vagy pedig olyan kudarc várt volna rájuk, amely végzetesnek bizonyulhatott volna. S ha a lengyelek a fegyverekhez nyúltak volna, akkor a németek is kénytelenek lettek volna így cselekedni – és mondanom sem kell, hogy ez hová vezethetett volna.

De mi történt? Végül a németek – vagy, ha úgy tetszik, Danzig vezetői – engedtek. Herr Greiser, a szenátus elnöke telefonon tájékoztatta a lengyeleket, hogy ő nem tudott semmit a vámosokat elbocsátó rendeletről, s hogy az semmi esetre sem lép életbe. Másnap danzig náci főnöke, Forster gauleiter Berchtesgadenbe repült, konzultálni Hitlerrel. A lengyel vámosok pedig a helyükön maradtak.

A danzigi megfigyelők szerint ez az incidens a következőt jelenti: Hitler kancellár még nem állt készen vagy még nem akart lépni. Kivárja a kedvezőbb pillanatot. Danzig esetében pedig léteznek olyan határok, amelyek mögé már nem lehet visszaszorítani a lengyeleket.

Egyesek szerint már így is épp eléggé visszaszorították őket. A lengyelek például szinte semmit sem tettek Danzig militarizálásának megakadályozására. Azt persze nem lehet pontosan megmondani, hogy a felfegyverzés milyen fokot ért el, de ahogy csütörtöki danzigi beszédében Forster is említette, Danzig az utóbbi hetekben valóban tett önvédelmi intézkedéseket.

Ténylegesen nagyon keveset lehet látni. Danzigi szállodámban jómagam minden reggel két vagy három német katonatisztbe botlottam, akik ott laktak. A laktanyák tömve vannak, és lázas tempóban épül egy új laktanya is a város határában. Az utcákon nagyjából ugyanannyi katonai személy- és teherautót lehet látni, mint bármelyik német helyőrségi városban. Felfigyeltem arra, hogy mindegyiknek danzigi rendszámtáblája van, bár nem kétséges, hogy honnan jöttek. A városhoz jelentős – 1942,5 négyzetkilométernyi – külső területek tartoznak, s a Lengyelországból befelé vezető utak többségét tankcsapdák vagy farönk útakadályok torlaszolják el. Ezek az egy évvel ezelőtti Szudéta-vidékre emlékeztettek engem.

A két stratégiai magaslatot, Bischofsberget és Hagelberget megerősítették. És semleges források szerint az éj leple alatt jelentős mennyiségű fegyvert vittek be

vagy a danzigi kikötőn keresztül, vagy pedig Kelet-Poroszországból a Szabad Város keleti határát jelentő Nogat folyón keresztül.

E fegyverek nagy része géppuska, tank- és légelhárító ágyú, valamint könnyű tüzérségi löveg. Nagy kaliberű lövegeket nyilván nem tudtak bejuttatni.

Szerintem túloz az a jelentés, amely szerint Danzigban legalább 40 000 ember áll fegyverben. A reálisabb becslés 15 000 emberről szól, s ezek felét a Birodalomból hozták ide.

Egyébként a bejuttatott fegyverek nagyobb része állítólag cseh gyártmány.

Még egy kis érdekesség Danzigról. A hozzám hasonló látogató azt tapasztalja, hogy ezt a várost már ugyanúgy elnácisították, mint a többit. A Németországban látható összes náci uniformis kint sétál az itteni utcákon is. Az alkotmány értelmében a várost kormányzó szenátus mind egy szálig nácikból áll. De a tényleges hatalom a pártvezető Forster gauleiter kezében van; őt Hitler nevezte ki, tőle kapja az utasításokat, és csak neki tartozik felelősséggel. Forster révén Danzig ennyiben máris elszakadt Lengyelországtól, és máris Berlinből vagy Berchtesgadenből kormányozzák.

Ejtsünk néhány szót erről a Forsterről is, akinek ilyen kulcspozíció jutott a mai Európában. Először is, ő még csak nem is danzigi. Bajorországból jött, Fürth ősi városából. Öt évvel ezelőtt küldte ide Hitler, hogy átvegye az irányítást. Bizonyos értelemben tipikusan az az ember, akit Hitler nehéz munkára szemel ki. Éppen harminckét éves volt, amikor megkapta a posztot; most harminchét éves. Fiatal és energikus, fanatikus náci és ügyes szónok. Egyesek szerint türelmetlen, és a danzigi ügyet sokkal gyorsabban szeretné elintézni, mint ahogy az most történik. De természetesen maradéktalanul lojális Hitlerhez, és azt hallottam, hogy a Führer is tökéletesen megbízik benne.

Hát, ilyennek látszanak a dolgok itt a helyszínen. Augusztusnak ezen a 13. napján Danzigban minden csendes. S bár a háború ott lóg a fejük fölött, Danzig lakosai ma másra is gondoltak. Például a tengerpartjaik hűvösségére, vagy arra, hogy tegnap itt megtartott tanácskozásán az Európai Csillagászati Társaság Danzigról nevezett el egy frissen felfedezett csillagot. És végül, de nem utolsósorban arra is gondoltak, hogy vajon hogyan szerepel majd Németországban a futballcsapatuk, melyet Herr Forster tegnap küldött el repülőgépen szülővárosába, Fürthbe, hogy megmérkőzzön az ottani együttessel. Ezzel a futballcsapattal a mai danzigi sajtó többet foglalkozott, mint bármi mással.

Berlin, 1939. augusztus 22., 23.30

Jó napot, Amerika. Itt Berlin.

Egyezségre jut a náci Németország és a bolsevik Oroszország! Az emberek itt még Berlinben, ahol én külföldi tudósítóként már épp elég meglepő dolgot megéltem Hitler 1933-as hatalomra jutása óta – szóval, még itt Berlinben sem akarnak hinni a szemüknek.

De nem azért, mert nem tetszik nekik. Bármilyen meglepő is, az az igazság, hogy tetszik nekik. Az utca emberének reakciójából ítélve ez nagyon népszerű lépés volt. Csak éppen egy kicsit hirtelen jött mindenki számára. Mint senkit a világon, őket sem figyelmeztették előre.

Körbeutaztam ma Berlint busszal, villamossal, földalattival és magasvasúton. Mindenki az újságjába temetkezett. S látszott az arcokon, hogy amit olvasnak, azt jó hírnek tartják.

De gondoljuk csak meg, hogy mit olvastak. Azt hiszem, önök mindannyian tudják, hogy a tegnapi nap előtti időszakban a bolsevik Oroszországot nem igazán bálványozta a náci sajtó. De nézzük meg ma. Itt van a kezemben az *Angriff*, az itteni legszenvedélyesebb náci délutáni újság. Most azon örvendezik, hogy végre felújították az orosz és a német nép régi, hagyományos barátságát. Ezt írja: „A világ itt áll az impozáns tény előtt: két ember közös külpolitikai platformra helyezkedett; az egyetértés politikája egy hosszú és hagyományos barátság folyamán alakult ki. Bizonyos, hogy ezeknek a kapcsolatoknak a felélesztése sok jó lehetőséget teremt gazdasági és politikai téren is."

Az *Angriff* elismeri, akárcsak a többi berlini lap mai főcímei, hogy Hitler elhatározása az Oroszországgal való szerződéskötésre fordulópontot jelez Németország külpolitikai irányvonalában. A német nép, szögezi le az *Angriff*, örömmel fogadja ezt a váltást. Idézem: „A Führer döntése azért arat általános tetszést, mert még a legegyszerűbb német ember is megérti, hogy ez annak a történelmi német–orosz politikának az újjászületését jelenti, amely oly hosszú időn át bizonyította jelentőségét."

Az összes többi lap is hasonlóan kommentálja a dolgot. Karl Silex, a *Deutsche Allgemeine Zeitung* jól ismert szerkesztője „természetes partnerségnek" nevezi az új német–orosz szövetséget.

Vajon miért fogadták egész Németországban oly nagy tetszéssel, hogy a nácik hirtelen a keblükre ölelték a tegnap még gyűlölt bolsevikokat? Egyszerű a válasz. És fontos, hogy nagyon világosan lássuk. Ez a szerződés azt jelenti Németországban minden férfi, nő és, mondjuk, tizenkét évesnél idősebb gyermek számára, hogy nyilvánvalóan nem kell többé rettegni egy esetleges körülzárástól.

Tegnap még gyötörte a németeket ez a rémálom. Nyugaton ott van Anglia és Franciaország. Keleten nem annyira Lengyelország, mint inkább mögötte a nagy kiterjedésű és hatalmas Szovjetunió. Ugyanaz a felállás, mint 1914-ben. S most, egyik napról a másikra megszűnt létezni ez a mindenkit rettegésben tartó eshetőség. Most nem kell egy hosszú frontot védeni Oroszországgal szemben.

Körülbelül ilyen érveket hallottam ma egy csomó némettől, nácitól és nem nácitól egyaránt. És ugyanez a gondolatmenet jelenik meg az összes címoldali vezércikkben is.

Nem is lehet csodálkozni ezek után, hogy a holnap reggel megjelenő lapok egyik korai kiadásában a moszkvai tudósító elragadtatott jelentését olvasom – bár, ami engem illet, még mindig egy kicsit elképedve –, amely elismerőleg idéz a két ősbolsevik napilapból, a *Pravdá*ból és az *Izvesztyijá*ból.

De ne higgyük, hogy ez az orosz dolog volt a mai német újságban az egyetlen hír. Volt azokban két másik is. Az egyik egy hosszú beszámoló – és meg kell mondanom, hogy ezt a németek látható élvezettel olvasták – arról a sokkról szólt, amely a világ többi fővárosát érte a tegnap esti hír hallatán. Íme egy jellemző főcím: MEGDÖBBENÉS AZ EGÉSZ VILÁGON.

A másik, fontosabb hír pedig arra emlékeztet mindannyiunkat, hogy mindenek mögött – vagy fölött, ha úgy tetszik – továbbra is ott lebeg Lengyelország kérdése, Danzig kérdése. Íme, néhány mai főcím ebben a témakörben: A LENGYELEK ÉHSÉGBLOKÁDDAL FENYEGETIK DANZIGOT. Vagy: DANZIGNAK HÁTORSZÁGRA VAN SZÜKSÉGE. Nekem pedig nyilván nem szükséges külön felhívnom a figyelmet, hogy Danzig „hátországa" nem más, mint a mai Lengyelország. És még egy cím: LENGYELORSZÁG CSAPATÖSSZEVONÁST HAJT VÉGRE.

Itt Berlinben ma este a legtöbben úgy érzik, hogy felgyorsultak az események. Én pedig úgy értesültem, hogy hacsak váratlan akadály nem jön közbe, Herr von Ribbentrop és Mr. Molotov [szovjet külügyminiszter] egy-két napon belül befejezik a munkát. Képzeljék el! Egy-két napon belül! Vagyis csütörtökre, az eredeti menetrend szerint.

Ezután, ahogy ma este egy tisztviselő mondta nekem a Wilhelmstrassén, Danzig kérdése és Lengyelországgal kapcsolatosan néhány más ügy is dűlőre jut. Az illető nem hagyott kétséget afelől, hogy Németország rendezésre számít. És semmi akadályát nem látta annak, hogy a rendezés békés legyen, amennyiben, ahogy fogalmazott, a lengyelek „okosan" viselkednek.

Így tehát meglehet, hogy az Európára oly sokáig nehezedő bizonytalanság és feszültség a hét vége felé eloszlik – ilyen vagy olyan módon.

Eközben Németországot az nyugtalanítja, hogy Nagy-Britannia vajon mit fog most tenni. Sok ember szájából hallottam ma este ezt a kérdést a Wilhelmstrassén.

A hivatalos brit nyilatkozatot itt pár órával ezelőtt lehetett rádión fogni. Az első reakció itt az volt, hogy a nyilatkozat nem teljesen tisztázza a dolgokat.

S befejezésül néhány friss hír, melyek 9 óra 45 perckor futottak be: Herr von Ribbentrop és stábja ma este két nagy Condor géppel elrepült Moszkvába. Éjszaka megállnak Königsbergben, majd úgy érkeznek Moszkvába, hogy holnap délben megkezdődhessenek a tárgyalások.

És még egy esemény: a brit és francia tudósítók többsége ma este hazautazott Berlinből.

Berlin, 1939. augusztus 24–25., 3.30

Jó napot, Amerika. Itt Berlin.

Most hajnali 3 óra 30 perc van, s tudomásunk szerint, egyelőre nem történt visszavonhatatlan lépés, nem ugrottunk bele a háborúba.

Berlin városa nyugodt. Az utcák és a járókelők látványából ítélve a mai este tökéletesen normális volt. Se tömeg, se zaj, se kiabálás.

Közben viszont ugyanitt, Berlinben, Herr Hitler wilhelmstrassei kancelláriáján szinte egész este zajlott egy megbeszélés, amely nagyon is döntő jelentőségű lehet.

Maga a német kancellár ma este 6 órakor, váratlanul érkezett ide, majd megjött Herr von Ribbentrop, aki 6 óra 45 perckor érkezett Moszkvából. Azonnal bezárkóztak a kancellárián. A német külügyminiszter részletesen beszámolt Mr. Sztálinnal és Mr. Molotovval folytatott tárgyalásairól, és minden bizonnyal megbeszélték a londoni, párizsi, varsói és egyéb eseményeket is.

A megbeszélésbe később bekapcsolódott Göring tábornagy és a haderők parancsnokai. Hogy mit határoztak, azt egyelőre nem tudjuk. Kommünikét nem adtak ki, tájékoztatást sem kaptunk. Az összejövetel valamikor éjfél után ért véget.

Már most senki se képzelje Berlint olyan városnak, amely tele van harcias kedvű, „Varsóra fel!" jelszavakat kiabáló népséggel. A dolgok sokat változtak 1914 óta.

Ma este nem volt tömeg a Wilhelmstrassén, és Berlin más terén vagy utcáján sem.

Karl von Wiegand, a veterán amerikai külföldi tudósító, aki ma érkezett ide repülőgéppel Párizsból, észre is vette ezt. Karl itt volt 1914 augusztusában, és ma este elmesélte nekem, hogy akkor micsoda háborús lelkesedés öntötte el az utcákat, hogyan kiáltoztak az emberek és hajigálták a virágokat a masírozó katonákra. Ez volt 1914-ben. Ma viszont semmi ilyesmit nem lehetett látni. S hozzáteszem, hogy még masírozó katonaságot sem láttunk.

A lapok holnap reggeli, pontosabban, minthogy itt már péntek van, ma reggeli legfrissebb kiadásai komorabb képet festenek, mint a tegnap délutániak. Lengyelországról azt írják, hogy csapásra készül.

Szeretnék felolvasni önöknek néhány főcímet azokból az újságokból, amelyeket az emberek ma reggel, egy kicsit később vesznek a kezükbe, ha majd felébrednek.

A *Morgenpost* szalagcíme így hangzik: LENGYELORSZÁG MOZGÓSÍTÁST RENDELT EL – A DANZIG ELLENI LENGYEL PUCCS ELŐESTÉJÉN, a következő sorban pedig ez áll: A VARSÓI KORMÁNY MÁR NEM TUDJA BEFOLYÁSOLNI A HADSEREG DÖNTÉSEIT.

Az összes német újság lángoló főcímekben közli azt az általános elképzelést, hogy Lengyelország egy egész hadosztállyal vette körül Danzigot, és bármelyik pillanatban megindulhat. A ma reggeli berlini újságok főcímei és távirati jelentései ezenkívül még azt is közlik, hogy Lengyelország támadó intézkedésekkel fenyegeti Németországot.

A *Deutsche Allgemeine Zeitung* első oldalán például ez a szalagcím virít: LENGYELORSZÁG ELŐKÉSZÜLETEI A TÁMADÁSRA.

És minden újság nagy fekete betűkkel közli a *DNB* [a hivatalos német hírügynökség] danzigi jelentését, amely részleteket is elárul a várost állítólag körülvevő hadosztályról – amely egyébként csak nyugatról és keletről közeledhetett, mert Danzig keleten Kelet-Poroszországgal határos. E német jelentés szerint a hadosztály három gyalogezredből, egy tüzérezredből és a harckészültséghez szükséges egyéb egységekből áll.

Egyébként van néhány nagyon érdekes fotó is a ma reggeli berlini lapok címoldalán. A hivatalos náci orgánum, a *Völkischer Beobachter* címlapján öles betűkkel ez áll: A LENGYEL HADSEREG KÉSZ CSAPÁST MÉRNI – DANZIG ELFOGLALÁSA FENYEGET – HÁBORÚS KÉSZÜLŐDÉS AZ EGÉSZ NÉMET–LENGYEL HATÁRON. S ez a náci pártlap két nagy fotót is közöl, melyeken szívélyesen társalog egymással Mr. Sztálin és Herr von Ribbentrop az orosz–német paktum tegnapi aláírása közben. Mr. Sztálin világos színű inget visel, és Herr von Ribbentroppal együtt láthatóan a legjobb hangulatban van. A ma reggeli berlini lapok többsége lehozza ezeket a fotókat.

A hivatalos reakció negatív volt Mr. Chamberlain alsóházi bejelentésére. A németek még mindig kitartanak álláspontjuk mellett, hogy a jelenlegi problémák kizárólag rájuk és Lengyelországra tartoznak, s az angoloknak az egészhez semmi közük. Mondom, ez a német álláspont.

Így aztán nem meglepő, hogy a mai, péntek reggeli lapok nagyon keveset foglalkoznak a londoni bejelentéssel vagy az angol alsóházban elhangzott beszédekkel. Ami Angliában történik, annak csekély jelentőséget tulajdonítanak.

Láttam egy címet, amely azt tudatja Lord Halifax beszédéről, hogy az AZ ANGOL SZÍVTELENSÉG ÉS SZÉGYENTELENSÉG megnyilvánulása.

Mindent egybevetve azt mondhatjuk, hogy a németek semmi jelét nem mutatják, hogy engednének az olyan brit könyörgéseknek, amelyek le akarják téríteni őket az általuk választott bármelyik útról.

S így, ha ez egy sorsdöntő este volt, akkor a nagy döntéseket, melyekről ma még nem tudunk semmit, holnap bizonyára nagyon világosan megismerhetjük.

Berlin, 1939. augusztus 26–27., 24.30

Jó napot, Amerika! Jó napot, CBS! Itt Berlin.

Nem tudom, háború felé tartunk-e vagy sem. És nem tudom, mi a helyzet ma este Európa más fővárosaiban. Nem sok hírt kapunk itt róluk.

De azt elmondhatom önöknek, hogy Berlinben ma este – éjfél után harminc perccel – az embereknek az az érzésük, hogy háború és béke kérdése a Lengyelországgal szemben támasztott német követelések teljesítésétől függ.

S hogy holnap nem sokkal dél után – a mi időnk szerint; az önök ideje szerint pedig vasárnap kora reggel –, miután a brit nagykövet, Sir Nevile Henderson a Herr Hitlerrel való tanácskozást követően visszarepül Londonba, szóval, akkor valószínűleg már elég pontosan fogjuk tudni, hogy béke lesz-e vagy háború.

Talán meglepően hangzik az önök számára – bevallom, engem meglepett –, hogy ma este a Wilhelmstrassén erős optimizmus érzékelhető a békekilátásokat illetően.

Nem mintha a háborús készülődés nem folyna nagy sebességgel. Ma is ennek bizonyítékait láttuk egész nap. Csak ki kellett nézni bármelyik berlini állomásra, hogy az ember lássa a bevonuló tartalékosokat.

De a Wilhelmstrassén a kormányhivatalokban továbbra is optimista hangulat uralkodik. És mit gondolnak, miért?

Azt hiszem, az lehet a magyarázat, hogy az események még nem jutottak túl a diplomáciai stádiumon. Kósza javaslatokról lehet itt-ott hallani. Megbízható hivatalos információnk azonban nincsen, hogy pontosan mit tartalmaznak. De az már nem titok errefelé – legalábbis nekünk ezt mondták –, hogy Henderson brit nagykövet Herr Hitler bizonyos megoldási javaslatait vitte ma Londonba. S a tényt, hogy Sir Nevile oly sok időt töltött Mr. Chamberlainnel, valamint az, hogy ma délután Londonban szintén részt vett az elhúzódó kabinetmegbeszélésen, nos, ezt a tényt Berlinben ma este annak jeleként értelmezték, hogy a brit kormány legalábbis fontolóra veszi mindazt, amit Herr Hitler javasol – vagyis, hogy a diplomáciai megoldás még mindig lehetséges.

Épp most kaptam meg a holnap reggeli lapok levonatait. Ezek hangvételéből ítélve Németország nemcsak Danzigot és a Korridort követeli, hanem mindent, amit területéből 1918-ban Lengyelországhoz csatoltak. Ugyanakkor körülbelül egy órával ezelőtt nagyon magas helyről azt a tájékoztatást kaptam, hogy a Henderson nagykövetnek is felvázolt német követelések nem mennek ilyen messzire. Szó van Danzig és a Korridor visszacsatolásáról, de tengeri kijáratként Lengyelország megtarthatná Gdyniát, melyhez út vezetne az ország belsejéből.

Meg kell hát várnunk Herr Hitler és Sir Nevile Henderson döntő jelentőségű találkozóját holnap itt a kancellárián. A brit nagykövet valószínűleg dél körül érkezik vissza, és egyenesen Herr Hitler dolgozószobájába siet.

Ennek a megbeszélésnek a kimenetelétől függ Európa sorsa, vagy talán még ennél is több.

Közben folyik a háborús készülődés. A háztetőkre légelhárító ágyúkat telepítenek. Szállodai szobám ablakából is láthatok egyet, s ha most kihajolnék a rádióstúdió ablakából, ahonnan beszélek, akkor biztosan innen is fölfedeznék egyet.

Ma este a nagyob berlini vasútállomások peronjait ellepték a behívott tartalékosok és az őket búcsúztató asszonyok.

Az állomásokon más is figyelmeztet a helyzetre: a hirdetmények, melyek közlik, hogy holnaptól, vagyis vasárnaptól kezdve nem érvényesek a menetrendek. Mindenki tudja, mit jelent ez.

És láttam sok külföldit, köztük néhány amerikait is, akik nyugat felé tartó vonatokra szálltak föl. A hálókocsi-jegyek már mind elfogytak, ezek az emberek mégis hajlandók voltak egész éjszaka ülve utazni.

Épp most tájékoztatott a *DNB*, hogy hétfőtől kezdve jegyre adják az élelmiszereket, továbbá a szappant, a szenet, a textilárut és a cipőt. A jegyeket huszonnégy órán belül kiosztják a polgármesterek. Nem vonják be a jegyrendszerbe a kenyeret, a kakaót, a tojást és a lisztet, mert ezekből még van bőven.

A németek számára pedig minden bejelentés közül alighanem az a tegnap esti volt a legsúlyosabb, amely tudatja, hogy elmarad az ez évre meghirdetett nürnbergi náci pártkongresszus. Példátlan eset. Hogy később majd mikor rendezik meg, zárul a közlemény, „az a körülményektől függ".

Berlin, 1939. augusztus 28., 19.52

Jó napot, Amerika! Jó napot, CBS! Itt Berlin.

Gyorsan peregnek az események. Ma este itt Berlinben el kell dőlnie a kérdésnek, hogy béke lesz-e vagy háború.

Itt most, berlini idő szerint, 8 perc múlva 8 óra, és Sir Nevile Henderson brit nagykövet bármelyik pillanatban megérkezhet Londonból.

A tempelhofi repülőtér csarnoka előtt nagy Mercedes várja, hogy megérkezése után azonnal elindulhasson a Wilhelmstrasséra, Herr Hitler kancelláriájára.

E történelmi találkozó eredménye a jövő titka.

S bár ma délután kiszivárgott, hogy a brit kormány nem tudja elfogadni a Herr Hitler által tegnap este nyilvánosságra hozott követeléseket – nevezetesen Danzig és a Korridor visszacsatolását Németországhoz –, a Wilhelmstrasse, ahonnan pár perccel ezelőtt jöttem el, hallgatásba burkolózik, s nyilván megvárja, míg kiderül, hogy Henderson nagykövet mivel érkezett vissza.

Német kormánykörökben nagy az eltökéltség még most, ennek a találkozónak a küszöbén is. És az egész ma esti sajtó is kitart amellett, hogy Németország nem tud és nem is óhajt kompromisszumokba belemenni; s hogy a Birodalom egy jottányit sem enged Lengyelországgal szemben, Danzig és a Korridor visszakövetéséből.

Természetesen nem zárható ki, hogy a brit válasz – amely, mint sokan bíznak is benne, bizonyos ellenjavaslatokat tartalmaz –, szükségessé tesz valamilyen viszonválaszt.

A feszültség már borzasztó nagy, és mindenki úgy érzi, hogy nem tarthat így sokáig, és legkésőbb ma este az eseményeknek vagy így, vagy úgy – vagy ahogy a németek mondják: *„So oder so"* – fordulatot kell venniük.

Időközben Németország mára elérte a teljes hadiállapotot. Az asszonyok kora reggel óta sorban állnak az élelmiszerjegyekért. Ilyen jegyek a világháború óta most jelentek meg először, s azok az emberek, akik pár nappal ezelőtt még nem hitték volna, hogy háború lesz, most komor arccal és türelmesen várnak sorukra a jegykiadók előtt.

A jegyrendszer igazi német hatékonysággal, nagyon simán lépett működésbe. Ma már minden boltban be kellett mutatni bizonyos élelmiszerek, szappan vagy cipő vásárlásakor a jegyeket – akinek nincs jegye, azt udvariasan bár, de elutasítják.

A rádió és az újságok ma többször is biztosították a lakosságot arról, hogy jut elég élelmiszer és ruha, szappan, cipő és tüzelő minden németnek, s hogy a jegyrendszer csupán az igazságos elosztást szolgálja.

S hogy az emberek ne kedvetlenül fogadják ezeket az intézkedéseket, azt mondták nekik, hogy így segítenek megvédeni Németország szabadságát. A legtöbb újság dicséri a német nőket azért a higgadtságért, amellyel az élelmiszer- és egyéb jegyek bevezetését fogadták, valamint azért a lelkierőért is, amellyel az utóbbi napokban elbúcsúztatták a bevonuló férfiakat – férjeiket, fiaikat és apáikat.

A katonaság egyre inkább jelen van a berlini utcaképben, ahogy halad előre a nap, magas rangú katonatiszteket szállító autók robognak föl és le a Wilhelmstrassén vagy végig a Tiergartenstrassén a Bendlerstrassén lévő hadügyminisztérium felé. Sok kocsit és motorkerékpárt rekviráltak. Láttam olyan civil motorkerékpárosokat is, akiket a motorjukkal együtt hívtak be katonai szolgálatra. Katonai karszalagot kaptak, s most az utcákon száguldoznak, fontos üzenetekkel.

A fegyveres erők megnövekedett igényei ellenére ma javult az üzemanyag-ellátás. Pár perccel ezelőtt tudtam venni két gallon benzint *[1 gallon = 3,78 liter. – A ford.]*, ami lehetővé tette, hogy ideérjek a rádióadás kezdetére. A tankolást a katonai repülőszolgálat emberei ellenőrzik.

Kötelékbe rendeződve nagy bombázógépek is elhúztak alacsonyan a város fölött.

Más szóval, még nem távoztak el végérvényesen a tárgyalóasztaltól, s mégis folytatódik a baljós felkészülés a legrosszabbra. Úgy hallottam, hogy ma egyetlen német vonat sem lépte át kifelé az államhatárt, de a távozni akaró külföldiek eljuthattak a határig, ahol azután valamilyen más járművel vagy gyalog mehettek át a másik oldalra.

Érdemes megjegyezni, hogy Németország már biztosította Belgiumot, Hollandiát, Luxemburgot és Svájcot, hogy háború esetén tiszteletben fogja tartani a semlegességüket. Ma este viszont azt hallottuk, hogy Hollandia elrendelte a mozgósítást.

Szóval, most minden attól a tárgyalástól függ, amely pár percen belül kezdődik Herr Hitler és a brit nagykövet között. Ma este még jelentkezünk és elmondjuk, amit megtudtunk a megbeszélésről.

Berlin, 1939. augusztus 28–29.

A brit nagykövet berlini idő szerint 8 óra 30 perckor érkezett meg a tempelhofi repülőtérre. Ahhoz képest, hogy milyen feszültségeket kellett átélnie az elmúlt napokban, egész jól nézett ki. A repülőtéren a brit nagykövetség két titkára és a német külügyminisztérium egyik tisztviselője fogadta őt.

Sir Nevile beült a saját kocsijába, amelyet „6"-os rendszámáról immár a berliniek is ismernek, és egyenesen a brit nagykövetségre hajtatott, amely egy sárga épületben működik a Wilhelmstrasse végén, ahol az belefut az Unter den Lindenbe.

A Wilhelmstrassén elhaladt a kancellária előtt, amelyben Herr Hitler komoly megbeszéléseket folytatott Göring tábornaggyal, dr. Goebbelsszel, von Brauchitsch tábornokkal, Keitel tábornokkal, valamint a hadsereg, a légierő és a haditengerészet más magas rangú vezetőivel. E látogatók autói mind ott sorakoztak a kancellária előtt, amely csupán egy kőhajításnyira van a brit nagykövetségtől.

Henderson nagykövet majdnem két órát töltött a brit követségen. 10 óra 25 perckor kilépett az épületből, beszállt a kocsijába, ment vele vagy 200 métert, majd befordult az új kancelláriára. Történetesen én is ott voltam abban a kisebb tömegben, amely e történelmi találkozó külsőségeit kívánva meglesni ott csoportosult az épület előtt. Vethettünk egy pillantást a látványos, úgynevezett Nagykövetek Udvarára.

Fényárban úszott és egy görög belső udvarra emlékeztetett, amelyet az ember rajzon látott valahol. Távolabbi végében, ahol a nagy díszlépcső vezet Herr Hitler dolgozószobájába, két fekete egyenruhás, acélsisakos őr állt, feltűzött szuronnyal, és mozdulatlanul tisztelgett, ahogy a brit nagykövet a lépcsőket lassan szedve haladt fölfelé, zsebében Mr. Chamberlain nagy fontosságú üzenetével.

A Wilhelmplatzon a kancellária előtti tömeget körülbelül 500 fősre becsültem. Csendben és türelmesen várták, hogy megjelenjen Henderson nagykövet, és természetesen, mint mi mindannyian, azt is, hogy megtudják a döntést – háború lesz-e vagy béke.

Odafönt a Kaiserhof Hotelban, ahol hatalomra kerülése előtt Hitler is megszállt néha, újságírók várakoztak – főként németek és amerikaiak, egy-két holland, egy svéd és egy svájci. Egyszer csak megszólalt a telefon, a hollandot hívták Amsterdamból. „Hollandia mozgósítást rendelt el – tért vissza a telefontól. – A királynő rádióbeszédet tartott."

Azután megint megcsörrent a telefon. Ezúttal a svájcit keresték. Elment, beszélt bázeli irodájával, azután visszajött: a svájciak is mozgósítást rendeltek el.

Időközben, ahogy leszállt az éj, katonai egységek dübörögtek keresztül a városon. Keletnek tartottak, Lengyelország felé. Nem azok a csodálatosan felszerelt elitalakulatok voltak, amelyek a Führer születésnapi parádéján, április 20-án vonultak föl.

E csapatok többségét a lehető legfurcsább kinézetű járműveken szállították. Bútorszállító teherautókon, fűszeres fuvarkocsikon, virágárusok furgonjain és így tovább.

Amikor legutóbbi rádiós jelentkezésem után, este 8-kor elhagytam a Rádióházat, az egyik ilyen, rekvirált személy- és teherkocsikból sebtében összeállított motorizált egység nyomába szegődtem.

A város kellős közepén, az új kelet–nyugati tengelyen dübörögtünk végig, keleti irányba. A menetoszlopban volt egy-két löveg is, és pár kocsinként egy-egy árufuvarozó teherautó, melyek platójára légelhárító ágyút szereltek. Nem sokan látták ezeket a menetoszlopokat. Az utcák elég kihaltak és elég sötétek voltak.

Berlin, 1939. augusztus 29., 02.00

Jó napot, Amerika! Jó napot CBS! Itt Berlin.

Lezajlott hát a döntő találkozás Herr Hitler és a berlini brit nagykövet, Sir Nevile Henderson között.

A legkevesebb, amit el lehet mondani Berlinben ma hajnali két órakor, két és fél órával azután, hogy egy és negyed órás megbeszélésük megszakadt – szóval, a legkevesebb, amit el lehet mondani, hogy a hadseregek biztosan nem indulnak meg ma éjjel.

Mert ha megindulnának, akkor nem ragyogna ilyen fényesen az összes utcai lámpa, ahogy most.

De annál azért egy kicsit többet is mondhatunk, mint hogy Berlin nem úgy néz ki, mintha háború kitörését várná ma éjjelre.

Mindabból ítélve, amit a Wilhelmstrassén megtudhattunk, a németek semmiképpen sem pesszimisták, miután megkapták Mr. Chamberlain üzenetét és a Sir Nevile Henderson által a Führerrel folytatott ma esti tárgyaláson hozzáfűzött szóbeli kiegészítést.

Hacsak nem teljesen téves az első információnk, akkor egyelőre mindkét fél nyitva hagyta az ajtót a további tárgyalások számára. Egyelőre folytatják a tárgyalást, mielőtt belekezdenének a háborúba.

Szegényes információink vannak csupán a brit üzenet tartalmáról – hivatalosan pedig egy szót sem kaptunk –, de itt azt mondják, hogy Nagy-Britannia lehetőségeket kínált egy nagyon távolra mutató és általános európai rendezés számára.

Mindenesetre fontos, hogy bármit is javasoltak az angolok, azt a németek nem vetették el. S talán még ennél is fontosabb, hogy a megbeszélés befejezése után a Wilhelmstrassén az első reakció az optimizmus volt. Ez azt jelzi, hogy még nem rosszak a béke esélyei, bár azt természetesen még nem tudjuk, hogy milyen lenne ez a béke, ha béke lenne egyáltalán.

A Herr Hitler és a brit nagykövet közötti tárgyalás, melyen egyébként részt vett Herr von Ribbentrop német külügyminiszter is, berlini idő szerint 10 óra 30 perckor kezdődött és 11 óra 40 perckor ért véget.

Sir Nevile azután visszahajtatott a brit nagykövetségre, Hitler pedig nyomban leült tanácskozni Göring tábornaggyal, aki jelen volt a kancellárián a nagykövettel folytatott tárgyaláson, bár abban a jelek szerint nem vett részt.

A tárgyalás után a hivatalos hírügynökség a lehető legrövidebb kommünikét adta ki. Ebben egyszerűen csak ennyi állt: „A Führer ma este 10 óra 30 perckor von Ribbentrop jelenlétében fogadta Sir Nevile Henderson brit nagykövetet, aki üzenetet hozott a brit kormánytól." Később még közölték, hogy a nagykövet szóban kiegészítette az üzenetet.

Abból ítélve, hogy Londonból való ma esti visszaérkezése – 8 óra 30 perc – után Sir Nevile két órát időzött a brit nagykövetségen, valószínűsíthető, hogy megérkezése után azonnal átküldte tanulmányozásra Herr Hitlernek az üzenetet. A német kancellárnak így volt lehetősége megismerkedni a londoni javaslattal, mielőtt személyesen is megvitatta a jegyzék következményeit a nagykövettel. A két férfiú több mint egy órát tudott egymással tárgyalni, s ezt sok megfigyelő annak jeleként értékelte, hogy a levegőben van a kiegyezés.

Azt egyébként tudatták velünk, hogy Herr Hitler azonnal válaszolt a brit üzenet bizonyos pontjaira, s ezt a választ holnap elviszi Londonba bizonyos Mr. David Boyle, aki ma este csatlakozott Sir Nevile-hez, és a parlamenti megbeszélés előtt konzultált Mr. Chamberlainnel is.

Berlin, 1939. augusztus 30., 23.45

Jó napot! Ezen, az európai háború vagy béke kérdését eldöntő diplomáciai mérkőzésen, hogy így mondjuk, a labdát ma este visszapasszolták Berlinbe. Hogy mi lesz az eredmény, azt még nem lehet tudni.

Ha, mint hírlik errefelé, a brit kormány ragaszkodik az álláspontjához, akkor a maga részéről, a német kormány is ezt teszi.

Bárhogy legyen is, egyelőre nem tudjuk, hogy hogyan fogadták a ma esti brit üzenetet, és mit fognak vele kezdeni.

De az könnyen meglehet, hogy ma este megszületik a mindannyiunk által rég várt döntés. Ezt senki sem veheti biztosra, de most mintha benne lenne a levegőben.

Sokatmondó körülmény, hogy a hivatalos német hírügynökség, a *DNB* bejelentette, hogy ma egész éjjel folytatja a hírek kibocsátását. A válság kezdete óta ez az első alkalom, hogy a *DNB* egész éjjel működik.

A holnap reggeli lapok kora reggeli kiadásai sokat foglalkoznak a lengyelországi általános mozgósítással, amelyet az itteni sajtó szerint ma délután 2 óra 30 perckor rendeltek el. Az egyik lap azt is elmeséli olvasóinak, hogy a rendelet milyen pánikot keltett a határ túloldalán.

A lengyel mozgósítás első sajtóreakciójaként itt Berlinben kijelentették, hogy a mozgósítással Lengyelország magára vállalta a felelősséget mindazért, ami ezentúl megtörténhet. „Immár világos, hogy ki a felelős", jelenti ki a *Lokal Anzeiger*.

Most minden attól függ, hogy Hitler miképpen reagál London javaslataira. Amikor fél órával ezelőtt eljöttem a Wilhelmstrasséról, még nem tudtuk, hogy a londoni üzenet megérkezett-e. De azt szinte biztosra vehetjük, hogy Herr Hitler, Herr von Ribbentrop és Göring tábornagy még ma éjjel átnézik azt. Minden attól függ, hogy mit határoznak.

Berlin, 1939. augusztus 31., 02.40

[Ez az adás 2 3/4 órával az előző után hangzott el.]

Jó napot, Amerika! Itt Berlin.

Berlinből ma este elsőként azt kell elmondani, hogy még mindig nincs végleges döntés arról, mit tartogat számunkra a ma éjszaka.

Az itteniek többsége, az újságírók és rádiótudósítók kivételével már lefeküdt aludni, minthogy éjjel 3 óra felé jár. Ugyanez vonatkozik a Wilhelmstrasse tisztviselőire is.

Néhány órával ezelőtt néhányan még úgy vélték, hogy a nagy erőpróbára ma késő éjszaka kerülhet sor. A hivatalos német hírügynökséget utasították, hogy egész éjszaka álljon készen. De ahogy telt-múlt az idő, és a legfrissebb brit jegyzék csak nem akart befutni, a feszültség enyhült.

Végül, mint bizonyára önök is hallották a hírműsorban, a brit jegyzéket éjfél körül adták át. Minthogy, feltételezések szerint, Londonból a mi időnk szerint délután 5 óra körül küldték el, az átadás ezúttal tovább tartott, mint a korábbiak esetén. Hogy ez jó vagy rossz jel, nem tudom. Mindenesetre a hétfő esti nagy látványosság helyett, amikor is a brit nagykövet repülőgéppel sietett ide, majd sürgős találkozóra ment a Führerhez, a mai jegyzék a rendes diplomáciai csatornán érkezett, és éjfélkor nem

közvetlenül Herr Hitlernek kézbesítették a kancellárián, hanem a közönségesebb üzenetekhez hasonlóan a német külügyminiszternek a külügyminisztériumban.

Ebből az eljárásból a pesszimisták nyomban arra következtettek, hogy az angol jegyzék negatív volt – az optimisták pedig épp az ellenkezőjére.

Mint az összes többi, London és Berlin között ide-oda járó írásos üzenet esetében, a ma esti londoni jegyzéket is kiegészítette a német külügyminiszter és Sir Nevile Henderson megbeszélése. Ez a vártnál hosszabb ideig, körülbelül negyven percig tartott. Amikor véget ért, Sir Nevile átment a Wilhelmstrassén a brit nagykövetségre, Herr von Ribbentrop pedig átvitte a brit jegyzéket Herr Hitlerhez.

Közben lázas tevékenykedés folyt egész nap a kancellárián, s éjfél körül bejelentették, hogy Hitler összeállította a háborús kabinetet. Ennek vezetője Göring tábornagy lett, tagja pedig öt miniszter: Herr Hess, Hitler helyettese; Herr Frick belügyminiszter; Herr Funk gazdasági miniszter; Herr Lammers kancelláriafőnök; valamint Keitel tábornok, a fegyveres erők főparancsnoka.

Herr Hitler óriási hatalommal ruházta fel ezt a Birodalomvédelmi Minisztertanács elnevezésű háborús kabinetet. Minden rendelete törvényerejű lesz, hacsak Herr Hitler másként nem határoz.

A háborús kabinet létrehozása a jelek szerint Németország első reakciója volt az általános helyzetre, bár az sem kétséges, hogy az elhatározás már a brit jegyzék tartalmának megismerése előtt megszületett, de csak a lengyel általános mozgósításról érkező jelentések után hozták nyilvánosságra.

Szóval, itt tartunk. Akárcsak a többi ország, Németország sem mutatja semmi jelét, hogy hajlandó volna meghátrálni. De az emberek itt egybehangzóan úgy vélekednek, hogy a jegyzékek cseréje nem folytatódhat a végtelenségig, s hogy gyorsan közeledik a nagy erőpróba.

Valószínűleg nagyon fontos lesz a holnapi nap, amikor Herr Hitlernek lesz elég ideje tanulmányozni ezt a legutóbbi brit jegyzéket.

S mielőtt befejezném a tudósítást, szeretném tájékoztatni a hallgatóimat, hogy fontos új hírek esetén terveink szerint azonnal jelentkezünk Berlinből, és ugyanazt az adót fogjuk használni, vagyis a DJB-t, amelyen most is közvetítünk New Yorkba, egészen 22 óra 50 percig – utána pedig egy másik rádióállomásról szólalunk meg.

Berlin, 1939. szeptember 1., 08.15

Herr Hitler végül úgy döntött, hogy erőszakhoz folyamodik Lengyelország ellen. A döntésről ma, pénteken kora reggel érkezett meg a hír.

A hadsereghez intézett, ma reggeli keltezésű proklamációjában Herr Hitler az alábbiakat mondja:

Lengyelország visszautasította az ajánlatomat, hogy barátságosan rendezzük szomszédi kapcsolatainkat. Lengyelország ehelyett fegyvert ragadott.

A Lengyelországban élő németek véres terror áldozatai voltak, házról házra járva vadásztak rájuk. Egy Nagyhatalom számára eltűrhetetlen határsértések sorozata bizonyítja, hogy Lengyelország nem óhajtja tiszteletben tartani a Birodalom határait. Hogy véget vessek ennek a képtelen helyzetnek, nem maradt más eszközöm, csupán az, hogy mostantól kezdve erővel szálljak szembe az erőszakkal.

A német hadsereg kemény elszántsággal fogja megvívni a harcot az új életre kelt Németország becsületéért és alapvető jogaiért.

Elvárom, hogy minden katona, az örök német katonabecsület nagy hagyományainak szellemében a végsőkig teljesítse kötelességét.

Minden helyzetben gondoljatok arra, hogy ti a Nemzeti Szocialista Nagy Németországot képviselitek.

A. Hitler

Ezt hajnali öt óra körül tették közzé, s az újság-különkiadások azonnal megjelentek az utcán. Az emberek azonban valószínűleg még nem figyeltek föl rá. Észrevettem, hogy ma reggel is ugyanúgy mennek munkába, mint máskor. A szállodámmal szemben folyó építkezésen is a szokásos módon kezdődött a munka.

Borús napunk van ma, az eget szürke felhők borítják. Eddig abszolút semmi szokatlan nem tapasztalható Berlinben, leszámítva azt, hogy a rádió teljes gőzzel katonazenét sugároz, közleményekkel meg-megszakítva. Íme:

Hadműveletekre kell számítani a Danzigi-öbölben és Lengyelország egész területén.

Minden iskolát rendeletileg bezárnak.

Minden külföldi állampolgár csak saját felelősségére maradhat Lengyelországban.

A Birodalom területe fölött minden légiforgalom, a katonai repülések kivételével, mától kezdve meg van tiltva.

Harci cselekményekről egyelőre nincs hír.

Berlin, 1939. szeptember 1–2., 01.15

Jó napot! Itt William Shirer beszél, Berlinből.

Helyi idő szerint itt éjjel negyed kettő van, és az első elsötétítés félidejénél tartunk. A város teljes sötétségbe burkolózott tegnap este hét óta.

Eleinte kicsit furcsa, és kell egy kis idő, míg az ember hozzászokik. Tapogatózunk a koromsötét utcákon, de a szemünk aztán alkalmazkodik, és felismeri a fehérre meszelt járdaszegélyeket. Itt-ott derengő kék fények segítik a tájékozódást, és az ember valahogyan elboldogul.

Berlinben ma éjjel minden ablakot vastag fekete papírral takartak be. Az emberek elsötétített ablakok mögött ülnek az otthonaikban és hallgatják a rádiót, amely hol katonaindulókat, hol pedig Beethoven és Brahms drámai hangulatú szimfóniáit sugá-

rozza, amelyet hírek és többször megismételt közlemények szakítanak meg. Nemegyszer hallhattuk például a német hadsereg főparancsnokságának hivatalos esti kommünikéjét, amely arról tájékoztatja az embereket, hogy a fegyveres erők a nap végére minden kitűzött katonai céljukat elérték Lengyelországban.

Még mindig nem világos, hogy mit tesz Anglia és Franciaország, jóllehet azok a sajtótudósítók, akik New Yorkból kapják táviraton a Londonból és Párizsból származó híreket, őrt álltak az elsötétített Wilhelmstrassén ma éjjel, hogy lássák a francia és a brit nagykövet által ma este tett diplomáciai lépések eredményét. Nem sok remény látszik arra, hogy követeléseik megértésre találjanak ezen az oldalon.

És egy ma esti érdekesség Berlinről. A kávéházak, az éttermek és a sörözők tele vannak vendégekkel. Pár órával ezelőtt kimentem, hogy harapjak valamit. Megszokott vendéglőm kívülről olyan sötétnek látszott, hogy már azt hittem, bezárt. De ahogy átjutottam az elfüggönyözött dupla ajtón, odabent teljes világosságot és vidám vendégeket találtam. Minden nehézség nélkül kaptam egy jó vacsorát, egy pohár pilseni sört és egy csésze kávét. Húsmentes nap volt ugyan, de annyi zöldséget és tojást ehettem, amennyi csak belém fért.

Kora este átéltük az első légiriadót, amely épp e rádióadás előttre esett, úgyhogy feljegyzéseimet egy légópincében kellett elkészítenem. Valójában aztán nem jött egyetlen ellenséges gép sem akkor, sem azóta, pedig pár órával ezelőtt feljött a Hold, s néhányan már azt hittük, hogy mégiscsak lesz valami. De nem történt semmi.

A külvilágtól való elszigeteltséget, amely nagyon is érezhető egy ilyen éjszakán, csak tovább fokozta a ma este kiadott rendelet a külföldi rádióadók hallgatásának tilalmáról. Mostantól kezdve nem szabad külföldi rádiót hallgatni.

Ami a mai aktuális történéseket illeti, azokról önök már hallhattak: a délelőtti Reichstag-ülésről, ahol Herr Hitler csukaszürke katonai egyenruhában jelent meg, melyről bejelentette, hogy addig le nem veszi, amíg a győzelmet ki nem vívták; arról, hogy megköszönte Olaszországnak a diplomáciai támogatást, de tudomásul veszi, hogy Németország most egyedül fog harcolni; és a fegyveres erőkhöz intézett kiáltványokról, különösen von Brauchitsch tábornokéról, mely úgy fejeződött be, hogy „Előre Istennel Németországért!" És hallhatták a híreket Danzig visszacsatolásáról is.

Vajon mit gondolnak önök, hogyan mutatták be ezt a háborút a német népnek a ma esti lapok? Először is, a hadműveleteket kizárólag Lengyelországgal szembeni „ellentámadásnak" nevezik. Csakis Lengyelországot hibáztatják azért, amit most kap, Angliát pedig azért teszik felelőssé, mert nem fogadtatta el Lengyelországgal azt, amit az összes újság, valamint a Reichstagban ma délelőtt elmondott beszédében Hitler „Németország Varsónak tett igen nagylelkű ajánlatának" nevezett.

Néhány szó az itt tartózkodó amerikaiakról. Követségünk ma még egy utolsó lehetőséget kínált az amerikaiaknak, hogy az országot különvonattal hagyják el, amely holnap reggel a dán határra viszi őket. A vonat a német oldalon, Flensburgban áll meg, ahonnan az utasokat buszokkal viszik át a határon. A követségi

dolgozók feleségeit és gyermekeit, kivétel nélkül mindenkit, ezzel a vonattal evakuálják holnap. A követség ma gázálarcot osztott ki a munkatársaknak és családtagjaiknak.

Hát, itt tartunk. Amennyiben a rádió még működni fog, remélem, holnap is elmondhatom önöknek, hogy mit látok itt Berlinben.

Berlin, 1939. szeptember 2., 16.15

Jó napot! Itt William L. Shirer beszél, Berlinből.

Németország a második háborús napját éli, és az újságok magabiztos jelentéseket közölnek arról, hogy a német egységek Lengyelországban mindenütt folytatják az előrenyomulást.

Az emberek ma már egy kicsit vidámabbak az első elsötétítéses éjszaka után, amelyhez minden érintettnek egy kicsit még hozzá kell szoknia. Ma éjjel úgy 1 óra után elég nyilvánvalóvá vált, hogy ha a lengyelek egyáltalán küldeni akartak volna repülőgépeket Berlin fölé, akkor azok már ideértek volna, ezért aztán a legtöbb ember lefeküdt aludni. A felismerhetőség érdekében keskeny fénycsíkokkal ellátott taxiknak egész éjszaka bőven volt fuvarjuk.

Külsőre a város ma teljesen normális képet mutatott. Az üzletek nyitva tartottak, de természetesen bizonyos cikkeket csak jegyre lehetett kapni. Az építkezéseken ugyanúgy dolgoztak, mint eddig. Az utcákon közel sem volt annyi autó, mint általában, és a lakosságot felszólították, hogy csak akkor használják autóikat, ha feltétlenül szükséges, vagy ha más járművel nem tudnak közlekedni.

Bejelentették, hogy az iskolák további bejelentésig zárva lesznek.

A külföldi rádióadók hallgatását betiltó tegnap esti rendeletet a mai sajtó magától értetődő dologként üdvözölte, tekintettel arra, hogy a külföldi adók hazugságokat sugározhatnak Németország felé.

A német katonai főparancsnokság ma azt jelentette, hogy a német csapatok lengyelországi előnyomulása a tervek szerint halad.

„A német csapatok rendületlenül törnek előre a kemény ellenállás és a felrobbantott utak ellenére is. A német egységek elfoglalták Teschent, előnyomultak Pless Nikolaiig, Kempentől keletre elfoglalták Wieroszowot, valamint Klobuch Schildberget is. A Korridorban a német erők Culm mellett elérték a Bromberg és Gdynia közötti fontos vasútvonalat."

Ma reggel nem indultak el azok a vasúti különkocsik, melyekkel a tervek szerint az amerikai nőket és gyermekeket evakuálták volna Berlinből és vitték volna a dán határra. Egyesek ugyanis nem értek föl időben vidékről, az itteniek pedig még egy napot kértek, hogy összepakolhassák, amit el tudnak vinni és elrendezhessék a többi sorsát, úgyhogy az amerikai szervek megváltoztatták a tervet. Az érintettek olyan különvagonokban utaznak majd, amelyeket a Lehrter állomásról holnap reggel 8 óra 45 perckor a Balti-tenger partján fekvő Warnemündébe induló menetrend szerint közle-

kedő személyvonathoz kapcsolnak. Warnemündéből az amerikaiakat egy dán hajóval egyenesen Koppenhágába viszik.

Ha elmegy a holnapi vonat, akkor már csak a nagykövetség és a konzulátus állományába tartozó amerikaiak maradnak itt, valamint egy maroknyi újságíró és rádiótudósító.

Valószínű, hogy az amerikai nagykövetség veszi át Franciaország és Nagy-Britannia érdekeinek képviseletét is. Az erre vonatkozó tervek már elkészültek ma reggelre.

Amikor ma reggel ellátogattam a követségünkre, mindenütt munkások szorgoskodtak: fekete papírral ragasztották be az ablakokat. Az elsötétítési rendelet tegnap este váratlanul érte a követséget, s bár az ügyvivő és sok titkár is majdnem egész éjszaka dolgozott, kénytelenek voltak két vagy három szobában összezsúfolódni, mert a többit még nem tudták elsötétíteni.

A sajtó azt írja, hogy a városban mától fogva minden éjjel elsötétítés lesz.

Most pedig nézzünk bele egy kicsit a német sajtóba a háború második napján. A hivatalos náci napilap, a *Völkischer Beobachter* címlapján az egész oldalt betöltő, kétsoros, piros betűs szalagcím hirdeti: A FÜHRER KINYILATKOZTATTA, HOGY A HARC NÉMETORSZÁG JOGAIÉRT ÉS BIZTONSÁGÁÉRT FOLYIK. Az esti lapok többsége hasonló szalagcímekkel jelent meg.

Az *Angriff* terjedelmes beszámolót közöl a német légierő Varsó fölötti erődemonstrációjáról, és leírja, hogy milyen pánikot váltott ki a lengyel lakosság körében a hatalmas német repülőarmada látványa. A lap nem említi, hogy akár csak egyetlen bombát is ledobtak volna. Az egészet csupán demonstrációnak nevezi.

A ma délutáni lapokban megjelentek az első fényképek is a harci cselekményekről. A *Börsen Zeitung* címoldalán lángoló épület képét látom. A képaláírás szerint ez egy lengyelországi német háza. Egy másik képen páncélkocsik csoportja halad az úton. A harmadikon német repülősök bombákat rakodnak be a gépek bombarekeszeibe.

Ma délután hivatalosan ismét megerősítették, hogy Németország kizárólag katonai célpontokra korlátozza bombatámadásait. A *DNB* pedig ma délután közreadta Herr Hitler válaszát Roosevelt elnök felhívására, hogy ne bombázzák a védtelen városokat vagy a polgári lakosságot.

Berlin még mindig sötétben tapogatózik azt illetően, hogy mit fognak csinálni az angolok és a franciák. Pár órával ezelőttig a két ország nagykövete még nem kérte az útlevelét. De mindketten becsomagoltak és útra készen állnak.

Megjelentek kommentárok is, közvetve idézve Chamberlain tegnapi beszédéből. A beszéd német visszhangját úgy érzékeltethetjük a legjobban, ha idézzük a ma esti *Nachtausgabe* vezércikkének teljes főcímét: KATONÁINK NÉMETORSZÁG BECSÜLETÉÉRT ÉS BIZTONSÁGÁÉRT MENETELNEK – CHAMBERLAIN A HÁBORÚS USZÍTÓK BÉKLYÓIBAN – ANGLIA SZÖRNYŰ BŰNT VETT MAGÁRA – A BRIT MINISZTERELNÖK ELTORZÍTJA A TÉNYEKET.

Közlik még a franciaországi és angliai általános mozgósítás hírét, de ez minden.

CBS, Berlin, 1939. szeptember 3., vasárnap, 18.30

A lapok különkiadásai már az utcán vannak itt Berlinben. A rikkancsok osztogatják, a járókelők pedig csak úgy kapkodják a lapokat. Az egyik legfrissebb van itt a kezemben, az *Allgemeine Zeitung*. Íme a nagybetűs címsorok:

A BRIT ULTIMÁTUM VISSZAUTASÍTVA

ANGLIA KINYILVÁNÍTJA A HADIÁLLAPOTOT NÉMETORSZÁGGAL

A BRIT JEGYZÉK CSAPATAINK VISSZAVONÁSÁT KÖVETELI KELETRŐL

A FÜHRER MA A FRONTRA UTAZIK

Azután pedig nagy fekete betűvel következnek a hivatalos nyilatkozatok, amelyeket a rádió már dél óta közvetít, amikor nyilvánosságra hozták, hogy Anglia hadiállapotban lévőnek tekinti magát Németországgal.

A hivatalos beszámoló fölött ez a főcím olvasható: A NÉMET MEMORANDUM BEBIZONYÍTJA ANGLIA BŰNÖSSÉGÉT.

Ezután közlik Herr Hitler proklamációit, melyeket a Keleti Hadsereghez, a Nyugati Hadsereghez, a német néphez, s végül a Párthoz intézett.

Ezeket most nem olvasom föl, mert önök már minden bizonnyal ismerik őket a hírügynökségek jóvoltából. A fő mondanivalója azonban mindegyiknek, hogy kizárólag Anglia felelős mindazért, ami ma történik. Ahogy a Sir Nevile Hendersonnak átadott német memorandum fogalmaz: „A brit kormányt terheli a felelősség mindazokért a bajokért és szenvedésekért, amelyeket most minden népnek el kell viselnie." Néhány mondattal lejjebb a memorandumban ez a sor olvasható: „A német nép és kormánya Nagy-Britanniától eltérően nem tör világuralomra."

Külön is meg kell említenünk a Führernek a Párthoz intézett fontos proklamációját, amely ezzel a mondattal kezdődik: „Zsidó-demokrata világellenségeink keze van abban, hogy a brit nép most hadiállapotban van Németországgal."

Herr Hitlernek a Keleti Hadsereghez intézett proklamációjában felfigyelhetünk az Oroszországgal kapcsolatos barátságos utalásokra, valamint arra a megjegyzésre, hogy Németország és Oroszország Európa két legerősebb állama.

Mind ez idáig sem a rádió, sem pedig a hírlap-különkiadások nem tettek említést Franciaországról. Szót sem ejtenek róla. És arról sem, hogy Olaszország mit fog csinálni.

Lássuk, mi történt itt ma délelőtt – ezen a gyönyörű, szeptemberi vasárnapon, amilyenek mindig is szoktak lenni Berlinben az évnek ebben a szakaszában. Pár szóval el lehet mondani.

Délelőtt kilenc órakor a brit nagykövet látogatást tett a német külügyminiszternél, és átadta neki a brit kormány jegyzékét, amely 11 óráig adott határidőt

Németországnak a brit követelés elfogadására, hogy vonja ki csapatait Lengyelországból.

Mindenki izgatottan várt, s amikor Sir Nevile nem sokkal 11 óra után visszatért a Wilhelmstrasséra, memorandum formájában kapta meg a német választ. A válasz elutasító volt, s önök mindannyian tudják, mi történt ezután Londonban.

Dél körül a Wilhelmstrassén álldogáltam, amikor a hangosbeszélők váratlanul bejelentették a hírt, hogy Anglia hadat üzent Németországnak. Körülbelül 250 ember állt ott a napsütésben. Figyelmesen hallgatták a bejelentést. Amikor véget ért, senki meg sem mukkant. Csak álltak ott, mint előtte.

A német rádió még szólt egy darabig. A bemondó a hivatalos kommünikét olvasta föl, valamint a különböző deklarációkat. De az újság-különkiadások csak négy órával később kerültek az utcákra a friss hírekkel.

Időközben a brit nagykövetség tizenöt-húsz tagja gyűlt össze az Adlon Hotel kertjében. Beszélgetésükből és viselkedésükből senki sem tudta volna megállapítani, hogy bármi is történt.

Abszolút semmiféle demonstráció nem volt a brit vagy a francia követség előtt. Amikor úgy két órája elmentem előttük, csak egy-egy rendőr álldogált ott, nagy semmittevésben. Emberek jöttek-mentek ugyan a követségek előtt, de még csak a tekintetüket sem igen emelték az épületekre.

A brit és a francia nagykövetség diplomatáit pullmankocsikon, különvonattal viszik a belga határra. Megfigyeltem, hogy amikor a német hatóságok az angolokkal és a franciákkal tárgyalásokat folytattak az utazás részleteiről, a tárgyalás résztvevői rendkívül udvariasak és korrektek voltak egymással.

Az amerikai nőket és gyermekeket szállító különkocsik ma reggel hagyták el Berlint. Amikor nem sokkal ezelőtt benéztem követségünkre, a tisztviselők nyugtalankodtak, mert még semmi hírt nem kaptak a vonatról. De épp amikor eljöttem – körülbelül két órával ezelőtt –, akkor futott be egy telefonhívás, hogy a vonat baj nélkül elérte Warnemündét, s ott az amerikaiak felszálltak egy dán komphajóra. Ma este már Koppenhágában kell lenniük.

Körülbelül ötven amerikai maradt itt, közülük körülbelül egy tucat nő. Akadt néhány asszony, aki nem akarta itthagyni a férjét.

Ma délután az amerikai nagykövetség hivatalosan is átvette Franciaország és Anglia érdekeinek itteni képviseletét.

Berlin, 1939. szeptember 3., 19.45

Jó napot kívánok!

Folyik a világháború. A rikkancsok már nem is kiabálják. A rádió sem, mert az most Beethoven IV. szimfóniájának egyik felkavaró részletét sugározza. A zene néha megszakad, hogy újra meg újra beolvassák a német Führer ma déli proklamációit, melyeket a Keleti Hadsereghez, a Nyugati Hadsereghez, a német néphez, s legvégül saját pártjához, teljes nevén a Nemzeti Szocialista Német Munkáspárthoz intézett. A zene aztán folytatódik, az emberek pedig közelebb húzódnak a készülékekhez, hogy le ne maradjanak egyetlen fontos hírről sem, melyet ez a tragikus nap, 1939. szeptember 3-a hozhat számukra.

Itt Berlinben nincs lelkesedés. 1914-ben, mesélik, volt, méghozzá óriási. De most nincs lelkesedés, nincs hurrázás, nincsen vad éljenzés vagy virághajigálás – nincsen háborús láz és nincsen háborús hisztéria.

De tévedés ne essék, ma este ez egy sokkal komorabb német nép, mint amilyet tegnap este vagy tegnapelőtt láttunk. A mai napig a város lakói nagyjából ugyanúgy mentek a dolgaik után, mint mindig. Ott voltak persze az élelmiszerjegyek és a szappanjegyek, meg ez az egész, tankolni már egyáltalán nem lehetett, az éjszaka pedig vaksötét volt, de keleten azok a hadműveletek távolinak tűntek – két holdfényes éjszaka is követte egymást, és nem repült Berlin fölé egyetlen lengyel bombázógép sem –, ráadásul az újságok is mind azt írták, hogy a német csapatok a frontvonal teljes hosszában győzedelmesen nyomulnak előre, s hogy a lengyel légierőt megsemmisítették. Tegnap este a németek még arról beszéltek, hogy ez az egész lengyel ügy csak pár hétig tart, de a legrosszabb esetben is csak egy-két hónapig.

Nem sokan gondolták volna, hogy Anglia és Franciaország megmozdul. Hiszen eddig mindig csak a helyzethez alkalmazkodtak. München alig egy éve volt. A lengyel kérdés Németország gondja volt, nem a nyugati demokráciáké. És hamarosan rendeződött volna. Tegnap pedig, amikor úgy látszott, hogy London és Párizs habozik – akkor már két napja csak haboztak –, kifejezetten optimisták voltak mindazok, akikkel beszéltem.

De ma már más a kép. Egy világháború az más. Az itteni emberek is mások. Elkomorultak.

Most estcledett be, és Berlin megkezdi harmadik elsötétítéses éjszakáját. Eddig nem volt légiriadó, de mint említettem, még fiatal az este. Senki sem tudja, mi fog történni. De akinek van, az már a keze ügyében tartja a gázálarcot. A nagykövetség és a konzulátus munkatársain kívül csak kevés amerikainak van gázálarca.

És van néhány apró dolog, amire ma fölfigyeltem Berlinben.

Először például arra, hogy a mai körülmények között hogyan működik a rádió. Tegnap az összes német rádióállomás egész nap katonazenét sugárzott, vagy válogatást Beethoven és Brahms műveiből, időnként hírekkel és közleményekkel szakítva meg a zenét. Egyes közleményeket, például a légiriadóval kapcsolatos lakossági tudnivalókat vagy a német hadsereg főparancsnokságának hivatalos kommünikéit többször is beolvasták, hogy senki se maradjon le róluk. De mert efféle híreket még így sem lehet egész nap sugározni, az illetékesek végül úgy találták, hogy a hírek közben szóló katonazene már túl unalmassá vált.

Így aztán a zene mennyiségét mára csökkentették, s a rádió sokszor egyszerűen néma maradt, amíg nem futottak be közvetítésre érdemes új hírek. Az emberek otthon és a munkahelyüken bekapcsolva hagyták a rádiót, hogy azonnal értesüljenek a

legfrissebb hírekről és rendeletekről, de az adásmentes, csöndes időszakokban nyugodtan folytathatták munkájukat. Tegnap még elég nehéz volt a folyton pattogó fúvószene mellett a munkára figyelni, de ma már ez a zavaró körülmény megszűnt. Azt is mondhatjuk, hogy ez volt az első dolog, amire a rádiósok rájöttek a háborús viszonyok között.

De van más is, amit érdekesnek találtam. A ma esti lapok elmagyarázzák olvasóiknak, miért ajánlatos légitámadás esetén nem csukva, hanem *nyitva* tartani az ablakokat. Azt tanácsolják, hogy a pincébe való lerohanás előtt tárjuk ki az összes ablakot. A robbanások keltette légnyomás-hullámok hatására ugyanis a bezárt ablak üvegei darabokra törnek, és a szerteszét repülő szilánkok sokkal nagyobb kárt okoznak. Ha pedig valaki attól félne, hogy a nyitott ablakokon szabadon beáramolhat a gáz – tudniillik gáztámadás esetén –, azt megnyugtatják, hogy a gáz nehezebb a levegőnél, ezért nem emelkedik fel a lakások szintjére.

Berlin, 1939. szeptember 4., 19.45

Jó napot kívánok! Itt William L. Shirer beszél, Berlinből.

Ma nem sokkal déli tizenkettő után behívták a külföldi tudósítókat a Wilhelmstrasséra, és írásban, hivatalosan cáfolták, hogy német tengeralattjáró süllyesztette volna el a brit *Atheniát*, 240 amerikai utassal a fedélzetén. *[Az Atheniát Írországtól 320 kilométerre északnyugatra süllyesztették el szeptember 3-án, délután 2 órakor; 112 ember odaveszett.]*

A történet csak összetákolt propaganda az amerikai emberek befolyásolására.

Német illetékes körökben arról beszélnek, hogy a hajó talán aknára futott, vagy a kazánja robbanhatott föl, de a katasztrófa semmiképpen sem német tengeralattjáró műve volt.

A Wilhelmstrasse határozottan kijelentette, hogy minden német hadihajó szigorú parancsot kapott a tengerhajózási szabályok betartására. Ez pedig azt jelenti – magyarázták Berlinben –, hogy a német hadihajók legföljebb bekísérik a német vagy semleges kikötőkbe az ellenséges személy- vagy teherhajókat, de sohasem süllyesztik el őket, ha azok nem nyitnak tüzet a német hajókra.

Ezzel kapcsolatban szeretném egyértelművé tenni önök előtt, hogy nekem nem az a dolgom, hogy megpróbáljak arról is jelentést készíteni, ami Németországon kívül történik, hanem arról kell beszámolnom, hogy milyen híreket és benyomásokat tudok szerezni itt Berlinben. És amit az imént önöknek elmondtam, azt nekem is pontosan úgy mondták el német hivatalos helyeken.

Időközben, a német katonai főparancsnokság által ma kiadott hivatalos kommüniké szerint a Harmadik Birodalom hadseregei folytatják a lengyel haderő szétverését. Győzelmet jelentenek minden egyes frontszakaszról. Ugyanakkor hivatalos kommünikében most először fedeztem fel, hogy „heves harcokról" is említést tesznek. Úgy látszik, a Lengyelország elleni hadjárat mégsem egyszerű sétalovaglás. Súlyos harcok folynak. A német kommüniké lengyel lovassági támadásról tesz említést német területen, Kelet-Poroszországban, de hozzáteszi, hogy ezt a támadást visszaverték. A *Nachtausgabe* nagybetűs, nagy felkiáltójeles szalagcíme ezt így adja hírül: LOVASSÁGI TÁMADÁS A TANKOK ELLEN! A kommüniké közli továbbá, hogy még mindig folynak a harcok Graudenz megerősített városa előtt, amely, mint a térképen is jól látható, alig néhány kilométerre fekszik Kelet-Poroszország német határától.

Ma a német légierő jelentős lengyelországi aktivitásáról is jelentést kaptunk. A németek azt állítják, hogy tönkretettek több fontos lengyel vasútvonalat, nevezetesen a Kutno–Varsó, a Krakkó–Lemberg, a Kielce–Varsó és a Thorn–Eylau vonalat. Hohenfalza lengyel vasútállomás, így a kommüniké, romokban hever a légitámadás után.

A Korridort pedig olyan jól elvágták, hogy a kommüniké szerint ma reggel első ízben érték el a német csapatok a szárazföldön is Kelet-Poroszországot.

Csak egyetlen tengeri akcióról tesznek említést: a kis lengyel flotta elleni támadásról. A németek azt mondják, hogy elsüllyesztettek két lengyel tengeralattjárót, s hogy légitámadás következtében elsüllyedt a *Wicher* nevű lengyel romboló.

A brit és a francia nagykövetség személyzete ma két különvonattal eltávozott. A háború egyik groteszk vonása, hogy miközben folyik az öldöklés, kínosan ügyelnek a diplomáciai finomságokra.

A két nagykövet például külön szalonkocsit kapott, a többiek pedig pullmanokban utazhattak. A határig a német külügyminisztérium és a német hadsereg magas rangú tisztviselői kísérték őket.

Herr Hitler, aki tegnap este különvonattal elhagyta Berlint, valahol a keleti fronton töltötte a napot.

Ami Berlint illeti, megint vénasszonyok nyara van, és a német fővárosban oly normálisnak tűnik ez a szokatlan jelenség, hogy az ember, ha nem figyel az újságokra meg a rádióra, ha nem veszi észre, milyen kevés autó jár az utakon, szinte el is felejtkezik arról, hogy közben folyik a világháború.

A kőművesek ma is egész nap dolgoztak a szállodámmal szemben az építkezésen. S amikor ma délután pár percre lementem a szálloda halljába, a zenekar édes dallamokat szolgáltatott a délutáni teához, ahogy azt már évek óta mindennap. Különös érzés fogott el. Most inkább kihagynám az édes dallamokat.

Berlin, 1939. szeptember 5–6., 04.30

Itt Berlin. William L. Shirer.

Elmúlt az újabb elsötétítéses éjszaka fele is, és nem hullottak bombák, de még csak röplapok sem Berlinre.

Amin sokan töprengenek most errefelé, az a nyugati front, amely nyilvánvalóan nem front – egyelőre.

Ma este megint azt mondták nekünk a Wilhelmstrassén, hogy Nyugaton még egyetlen lövés sem dördült el. A németek pedig még hozzátették, hogy ami őket illeti, nem is lesznek ott lövések, hacsak a másik oldalról nem nyitnak tüzet.

Elmondhatom még, hogy a német sajtó egyetlen szóval sem említette, hogy Franciaország ellenség volna – a német vezércikkírók minden haragjukat az angolokra zúdítják, akiket az egész háborúért felelősnek neveznek. Ha Franciaország és Németország most hadban áll egymással, akkor ez furcsa háború, mondja az átlag német. És azt sem bánná, ha így is maradna.

Az angolok harci tevékenységéről ma egyetlen jelentés érkezett: eszerint ma késő délután négy angol felderítőgép repült el Hamburg fölött, s a németek azt állítják, hogy kettőt leszedtek közülük.

De ha a nyugatin nem is, a keleti fronton annál többet lövöldöznek. A főparancsnokság mai közleménye súlyos harcokat említ, s Berlin nem úgy véli, hogy csupán lengyelországi sétalovaglásról volna szó. A Korridor két nappal ezelőtti áttörését nem számítva a harcok kezdete óta ma számoltak be a legnagyobb német győzelmekről. Elfoglalták Kattowitzet (Katowice), Lengyel-Szilézia legfontosabb iparvárosát és Graudenzet (Grudziądz), a Kelet-Poroszország délkeleti csücskében fekvő, jól megerősített lengyel várost. Már jól látható a németek által kedvelt átkaroló stratégia gyors kibontakozása.

Az is világos, hogy a háború legnagyobb ütközetére Graudenz fölött került sor, ahol a lengyelek, a német közlemény szerint, nagyon konokul küzdöttek. De mert a németek Graudenztől délre törtek kelet felé, Kelet-Poroszországból pedig a várostól keletre dél felé, a lengyeleket a bekerítés veszélye fenyegette. Ugyanez volt a helyzet a német határhoz közel fekvő Katowice esetében is. Két német sereg, melyek fő célja Krakkó elfoglalása, Katowicétől északra és délre nyomult kelet felé, s a várost nyilvánvalóan nem lehetett megtartani, ha a lengyelek nem akartak gyűrűbe kerülni és öngyilkos harcra kényszerülni.

A frontra látogató egyetlen amerikai újságíró híradásából azt is megtudhattuk, hogy nemcsak a lengyel hadsereg harcol, hanem a lengyel polgári lakosság is – férfiak, nők, sőt fiatal fiúk küzdenek elkeseredetten, házról házra.

A német lakosság többsége, amely természetesen nem ment ki a frontra, kapott egy kis ízelítőt a háborúnak legalább a *hangjából,* amikor a német rádiótársaság a frontvonalról adott közvetítést. Nagyon is valószínűnek tűnt, ahogy dörögtek az ágyúk és kattogtak a géppuskák, s néha repülőgépek zúgását is lehetett hallani – én úgy gondolom, német gépek voltak.

Már most ami az *Athenia* elsüllyesztését illeti – mint tudják, a német kormány kitartóan tagadja, hogy bármi köze is volna hozzá –, a mai berlini lapok vezércikkei igen sokat foglalkoznak vele. Minden lap azt állítja, hogy az egész csupán egy újabb kísérlet arra, hogy az amerikai közvéleményt az angolok mellé állítsák. Nézzünk egy tipikus vezércikket. A hivatalos náci újság, a *Völkischer Beobachter* külpolitikai szerkesztője azt írja, hogy „ha az *Athenia*t valóban megtorpedózták, akkor azt csakis egy angol tengeralattjáró tehette. De az *Athenia*t még csak nem is torpedózták meg

– folytatja a szerkesztő. – Az a legvalószínűbb, hogy fölrobbant a kazánja. És az is lehetséges, hogy Mr. Churchill *[akkor az Admiralitás első lordja]* robbantott föl egy bombácskát a hajóban, hogy aztán az esetet riasztó jelentésben kürtölhesse világá." Így látja a dolgot a *Völkischer Beobachter* szerkesztője.

Most kerültek a kezembe a reggeli lapok. Ezekben a főcímek már eltérnek a délutániaktól, amelyek lengyelországi győzelmekről tudósítottak. A holnap reggeli *Lokal Anzeiger* főcímei a következők: – A LENGYELEK SZÖRNYŰ BESTIALITÁSA – NÉMET REPÜLŐKET LŐTTEK LE – LEKASZABOLT VÖRÖSKERESZTES MENETOSZLOP – VÖRÖSKERESZTES NŐVÉREKET GYILKOLTAK MEG. Az első cím arra, az itteni sajtóban közzétett jelentésre vonatkozik, mely szerint a lengyelek kivégeztek harmincegy német repülőst, akik ejtőernyővel értek földet.

Egy másik szalagcím szerint sok angol repülőgépet lőttek le. A legfrissebb adatok szerint a Cuxhaven és Wilhelmshaven elleni légitámadások során a húsz vagy huszonöt angol bombázóból tízet lelőttek.

Berlin, 1939. szeptember 8., 23.30

Itt Berlin.

Mint már önök is tudják, a német főparancsnokság ma este bejelentette, hogy a német csapatok behatoltak Varsóba. Mint mondták, páncélos és gépesített egységek közép-európai idő szerint ma délután 5 óra 15 perckor érték el a lengyel fővárost.

A közleményekből ítélve délnyugati irányból nyomultak előre, napi negyven kilométeres tempóval. Tegnap délután egy rövid időre megálltak a főváros felé vezető úton, de a ma este kiadott közlemény szerint délelőtt még huszonnégy kilométerre voltak Varsótól. Nagyon gyorsan kellett tehát előretörniük, hogy délután 5 óra 15-re elérjék a várost.

Hogy pontosan mi történt a lengyel hadsereggel, azt még nem lehet tudni. Az itteni információk alapján úgy tűnik, hogy bekeríthettek egy nagy lengyel egységet, amely a Varsótól keletre eső poseni (poznańi) szektort védte. Valaki nemrég azt mondta nekem, hogy a németek valószínűleg egy újabb Tannenberget *[az oroszok elleni 1914-es döntő győzelem helyszíne]* értek el, de jobb lesz megvárni a további híreket, s csak azután megítélni a történteket.

Varsó bevételéről az első híreket ma este 7 óra 15 perckor rádión közölték a német lakossággal. Közvetlenül a bejelentés után egy zenekar eljátszotta a *Deutschland über alles* és a *Horst Wessel*t.

De ne gondolják, hogy kitörő örömmel fogadták a hírt a berlini utcákon. Semmi ilyesmi nem látszott. A teljes elsötétítés körülményei közepette nehéz is volna bármit megünnepelni. A hírek elhangzása után végigbotorkáltam a koromsötét Wilhelmstrassén, néha összeütköztem egy-egy néma járókelővel, de végül mégiscsak elértem, komolyabb sérülések nélkül, a földalatti-megállót. S mert ezen a vonalon valamivel kijjebb néhány saroknyit a föld felett is megy a szerelvény, a kocsik

szinte teljesen el voltak sötétítve, s én csak álltam a sötétben, több száz néma ember közé bezsúfolódva. Különkiadások sem jelentek meg, hiszen nem lehet a lapot eladni, ha az utcán nem látni vásárlókat. Ez a háború már nem olyan, mint a másik volt.

Ami a nyugati frontot illeti, csak azt tudom ismételni, amit minden este elmondok – nem kaptunk híreket semmiféle eseményről. Naponta kétszer érdeklődünk a Wilhelmstrassén, s ma este is ugyanazt a választ kaptuk, mindössze annyi eltéréssel, hogy cáfolták azokat az angol jelentéseket, melyek szerint voltak valamilyen akciók. Ebben az esetben önöknek talán bővebb értesüléseik vannak, mint nekem.

Bejelentették, hogy holnap a mi időnk szerint délután 1 órakor Göring tábornagy rádióbeszédet intéz a nemzethez. Azt mondták, egy hadianyaggyárból fog beszélni.

A ma esti berlini lapok tele vannak a halálbüntetést kilátásba helyező rendeletekkel. Sok olyan, a védelmi intézkedéseket – jó tág fogalom – érintő dolog van, amiért embereket végezhetnek ki ebben az országban. Az első kivégzésről ma adtak hírt. Az áldozat egy bizonyos Johann Heinen volt, dessaui lakos, akit azért lőttek agyon tegnap, mert megtagadta a szükséges védekezési munkálatokban való részvételt.

Ma este itt eddig még nem volt légitámadás.

Berlin, 1939. szeptember 11., 23.30

Itt Berlin.

A szalagcím, amely ma este megdöbbentett engem, a *Deutsche Allgemeine Zeitung* című berlini lapban tűnt fel. A nagybetűs, egész oldalas cím így hangzik: A LENGYELEK ÁGYÚZZÁK VARSÓT. Azt hittem, sajtóhiba, de aztán elolvastam az alatta lévő szöveget is, a főparancsnokság hivatalos közleményét. A címet adó bekezdés ezzel a mondattal indul: „A Varsó keleti részében lévő lengyel tüzérség mindenfajta kaliberű lövegekkel tüzet nyitott a város nyugati részében lévő egységeinkre."

Az itteni információk szerint ott mostanában nagyon súlyos utcai harcok is előfordulnak, melyeket a Német Hírügynökség „értelmetlennek és esztelennek" minősített. Ez a jelentés a lengyel tüzérségi támadás mellett még arról is szól, hogy a németek bombázzák a várost, de természetesen, teszi hozzá, csak a megerősített állásokat és más katonai célpontokat. A német jelentés elmondja még, hogy a városban több helyütt szörnyű tűzvész tombol, de a tűzoltóság tehetetlen, mert az utcákat barikádok torlaszolják el.

Mindenesetre Varsó, úgy tűnik, kitart.

Épp most kaptam – és kommentár nélkül továbbítom is önöknek – a német admiralitás hivatalos közleményét, melyben cáfolják azt a francia jelentést, mely szerint a nemrégiben Izlandra látogató német U–26-os és U–27-es tengeralattjárók vettek részt az *Athenia* elsüllyesztésében. Az admiralitás leszögezi, hogy az U–27-es július 29-én visszaérkezett Wilhelmshavenbe, az U–26-os pedig július 30-án Kielbe, és a háború kitörésekor mindkét hajó az állomáshelyén tartózkodott.

Egyébként pedig az ország ma folytatta a lakosság átállítását a háborús gazdálkodásra. A csak jegyre kapható dolgok listájára felkerült a gabona, a tésztaféleség, a hús, a tej és a tejtermékek, a cukor, a lekvár és a fűszerek. Bejelentették, hogy amíg tart a háború, asztalterítőt, ruhaszövetet és szőnyeget nem gyártanak, s ruhaneműből is csak létszükségletre termelnek. Szeptember 20-tól kezdve csak a közérdeket szolgáló gépkocsik közlekedhetnek. Ezeken különleges jelzést kell elhelyezni, különben nem közlekedhetnek. Hát igen, a gépesített német hadseregek iszonyatos mennyiségű üzemanyagot használnak el. Németország a kőolaj legnagyobb részét importálja. Ezért a civileknek most be kell szüntetniük a fogyasztást.

Ezekben a napokban nem sokat hallottunk Csehországról és Morvaországról – csak egy prágai cseh újságból átvett idézetet említhetek, amely dicséri a németek Lengyelország elleni akcióját, meg egy rövid hírt arról, hogy a német rendőrség átvette a Protektorátusban a rendőri funkciókat. Ma azonban a Protektorátus kormánya figyelmeztette a cseheket, hogy külföldi hadseregben szolgálni hazaárulásnak minősül és ilyenként is fogják büntetni, hogy a csehek is tudják, mire számíthatnak, ha idegen hadsereg katonájaként elfogják őket a németek. Én ezt úgy értettem, hogy ha a németek elfognak egy csehet, aki beállt mondjuk a francia hadseregbe, akkor az illetőt hazaárulóként főbe lövik.

Egyesek eltűnődhetnek a négymillió lengyelországi zsidó sorsáról. Az újságokban semmit nem írtak arról, hogy mi fog történni velük, de a *DNB* ügynökség egy ma esti jelentésben végre megemlíti a dolgot. Ezt írják: „Megígérjük a németeknek, hogy lengyel zsidók soha többé nem fognak Németországba jönni. A lengyelországi zsidókérdés megoldása hozzá fog járulni a németek és a lengyelek közötti rendezett kapcsolatokhoz."

Berlin, 1939. szeptember 14., 23.30

Itt Berlin.

Nagyon vicces dolog ez az elsötétítés. Vagy száz méterre a szállodámtól áll egy öntöttvas lámpaoszlop. Három nappal ezelőtt megbotlottam benne. Tegnapelőtt a térdemet vertem bele, és sántikálva jöttem be ide a stúdióba. Tegnap éjjel pedig fejjel mentem neki, s félek, hogy a jelentésem is egy kicsit ködösre sikerült.

Ma este elhatároztam, hogy kikerülöm én azt a lámpaoszlopot, mindenáron, akár azon is, hogy jelzést adok az ellenséges repülőknek – ha ugyan léteznek. Fogtam hát a zseblámpámat, s húsz méterről az oszlopra irányítottam a fényét. Büszkeség fogott el, hogy ilyen könnyen túljártam az ellenség eszén, amikor a sötétből hirtelen rendőrök ugrottak elő, hogy mit művelek. Angolos akcentusom egyáltalán nem tett kevésbé gyanússá. Arról nem is beszélve, hogy ijedtemben majdnem elfelejtettem németül. Egy pillanatig úgy nézett ki, hogy ezt az éjszakát börtönben töltöm, de aztán sikerült elmagyaráznom a rendőröknek az átkozott lámpaoszlopot, így aztán elengedtek, s most itt vagyok.

Ami a híreket illeti, a berlini lapok nagy terjedelemben számolnak be Gdynia kapitulációjáról, 60 000 lengyel hadifogoly ejtéséről Radumnál, Varsótól délre, valamint Varsó teljes körülzárásáról. Gdynia – alig akarom elhinni, hogy egy hónappal ezelőtt még onnan tudósítottam – azért adta meg magát, mert a polgári lakosságnak már két napja nem volt mit ennie.

A Főparancsnokság most először beszél arról, hogy a franciák a korábbiaknál nagyobb erőket vetettek be a nyugati fronton, de kijelenti, hogy Saarbrücken és Hornbach között visszaverték őket, és még egyébként sem érték el a Siegfried-vonalat.

A német újságok moszkvai jelentéseket is közölnek, melyek szerint lengyel repülőgépek megsértették a szovjet határt. Sok emberrel beszélgettem itt, aki úgy véli, hogy Oroszország megtámadhatja Lengyelországot.

Továbbá, a *DNB* a Führerrel megegyezően ma beszámol arról, hogy miképpen hajtották útépítési munkákra a lengyel zsidókat. Az illető megállt Lódz mellett, hogy egy kicsit körülnézzen: „Több száz zsidó – egyesek kaftánban, zsíros, piszkos keleti-zsidó sábeszdeklivel a fejükön – dolgozott az építkezésen, hogy az utat járhatóvá tegyék. Német rendőrségi különítmény felügyelte a munkájukat – az első produktív munkát, amit ezek a zsidók valaha is végeztek életükben."

Berlin, 1939. szeptember 15., 23.51

Jó estét kívánok!

Péntek reggel lesz éppen két hete, hogy a németek elkezdték, ahogy ők mondják, a Lengyelország elleni nagy ellentámadást. A szó szerint is gépesített német hadigépezet ez alatt a tizennégy nap alatt több mint 300 kilométerrel szorította vissza a lengyel hadsereget, ejtett 100 000 hadifoglyot, köztük egész hadosztályokat parancsnoksággal és fegyverzettel együtt, körülzárta a fővárost és – az itteni felfogás szerint – katonai értelemben gyakorlatilag likvidálta Lengyelországot.

Ma német hadsereg állomásozik a breszt-litovszki citadella előtt, ahol 1918-ban ugyanők kemény békeszerződést kényszerítettek a bolsevik Oroszországra. Egy másik német hadsereg gyors ütemben vágja el Lengyelországot Romániától, s ezzel egyrészt megakadályozza, hogy a lengyelek Romániába vonuljanak vissza, másrészt pedig Románia határáig tolja előre, s így az ottani gazdag olajmezők és nagy búzakészletek közelébe juttatja Németországot. Károly király udvarának egyik rendkívüli minisztere tárgyal ma Berlinben, biztosítva a németeket országa semlegességéről, valamint arról az óhajáról, hogy olajat és gabonát adjon el bármiért, amivel Németország fizetni tud.

Tudni kell azt is, hogy Kutnónál, Varsótól 120 kilométerre nyugatra egy hősies lengyel hadsereg még mindig kitart, jóllehet teljesen be van kerítve. De vajon meddig? Varsó is tartja még magát. De vajon meddig? A lengyelországi háborúnak – legalábbis Berlinből nézve – tulajdonképpen már vége van. Már azt is lehet hallani, hogy német hadosztályokat vonnak ki és irányítanak át nyugatra.

Iszonyatos erejű csapást mértek Lengyelországra. Egy hónappal ezelőtt Varsóban fölkerestem jó néhány külföldi katonai attasét. Ezek mind azt hangoztatták, hogy a németeknek hat hónapra lesz szükségük, hogy elérjék Varsót, még akkor is, ha Anglia és Franciaország kimarad a konfliktusból. Itt Berlinben a külföldi katonai attasék ezt másként látták. Egyikük váltig állította – és egyikünk sem hitt neki –, hogy a németek két hét alatt leszámolnak a lengyelekkel. Ez az ember valószínűleg tudott már valamit a német rajtaütéses taktika hatékonyságáról, meg azoknak a páncélos hadosztályoknak a pusztító erejéről is, amelyek az elmúlt napokban hatalmas acéltüskeként döfték át az országot, egyre több helyen, míg lehetetlenné nem tettek mindenféle szervezett katonai ellenállást egy-egy frontvonal mentén.

Mi lesz most? A német hadseregek ma éjjel több mint 160 kilométerre keletre állnak a régi, 1914-es német–orosz határtól. Azt a vidéket, amelyen most nyomulnak előre, nagyrészt oroszok és ukránok lakják. Nem tudom, mik a tervek, de itt ma többen is megkockáztatták azt a feltételezést, hogy Oroszország lépni fog és elfoglalja az oroszok által lakott régiót.

Ezenfelül sokat beszélnek itt a békéről is. A lapok arról cikkeznek, hogy a berlini olasz nagykövet Rómában tárgyal, hogy a római francia nagykövet Párizsban tárgyal, és így tovább. Arról beszélnek, hogy a végén Mussolini előáll majd egy olyan békejavaslattal, amelyet talán elfogadnak a franciák, sőt talán még az angolok is, s amelyet Németország, Olaszország és Oroszország biztosan aláír. De ez egyelőre még csak szóbeszéd, és ebben a minőségében is meséltem el önöknek.

Ami az egyéb híreket illeti, az amerikai semlegesség egyre fontosabb sajtótémává válik itt. Borah idahoi szenátor, az elszigetelődési politika egyik legismertebb képviselője, a berlini lapok címoldalára került. Íme, a *Börsen Zeitung* szalagcíme: BORAH SZENÁTOR ÓVA INT AZ AMERIKAI HÁBORÚS AGITÁTOROKTÓL.

Egy másik főcím a *Nachtausgabe* címlapján ezt közli: AMERIKAI SAJTÓREAGÁLÁS A BRIT KÉPMUTATÁSRA – SZÉGYENLETES HAZUGSÁGOK, SÉRTÉS AZ AMERIKAIAK INTELLIGENCIÁJÁRA NÉZVE. Ebben az esetben az „amerikai sajtóreagálásról" kiderül, hogy a *Gaelic American* nevezetű amerikai újság *[Angolellenes ír lap. – A ford.]* egyik vezércikkéről van szó.

Berlin, 1939. szeptember 16., 23.40

Jó estét kívánok!

Minden német, akivel ma találkoztam, kedvezően nyilatkozott Lindbergh ezredes rádióbeszédéről. A témával sokat foglalkoznak a berlini lapok, de vezércikkek most nincsenek. A főcímekből szimpátiát tükröznek Lindbergh ezredes álláspontja iránt. HOL HÚZÓDNAK AMERIKA HATÁRAI – LINDBERGH EZREDES A NYUGATI HATALMAK AGITÁLÁSA ELLEN – ez például a *Börsen Zeitung* főcíme. A többi cím is ehhez hasonló. A *DNB* New York-i keltezésű jelentése rámutat: „Lindbergh eléggé világosan utalt az Amerikában tapasztalható németellenes agitációra, amikor szót emelt a

rosszindulatú propaganda ellen. Lindbergh beszéde mély benyomást keltett egész Amerikában."

Aligha szükséges külön is felhívnom az önök figyelmét arra, hogy a németek természetesen abban reménykednek, hogy Amerika nem fogja támogatni Németország ellenségeit és nem lép be a háborúba az ő oldalukon.

Téma lett az árufelhalmozás. Ismerősöm, egy amerikai hölgy ma vásárolt egy doboz szardíniát. A fűszeres ragaszkodott hozzá, hogy a dobozt még ott az üzletben felnyissák. A magyarázat egyszerű: nem lehet felhalmozni a konzerveket, ha a boltosok a kiszolgáláskor mindegyiket felnyitják.

Ami a háborús híreket illeti, a németek a Varsó–Moszkva vasúti fővonalon fekvő Białystok és a Lengyelország délkeleti részén lévő Przemyśl elfoglalását jelentették be. Igyekeznek elvágni a lengyel hadsereg maradéka előtt a balti államokba és a Romániába vezető visszavonulási utat. Varsó még mindig tartja magát, bár a Visztula keleti oldalán lévő, Praga nevű városrész már elesett. A Kutnónál teljesen bekerített lengyel hadosztály is keményen tartja még magát. A mai katonai közlemény azt is tudatja, hogy a németek friss erőket vetettek be ellenük.

A németek számára azonban a lengyel háború tulajdonképpen véget ért. Az emberek itt úgy vélik, hogy most eljöhet a béke. Hogy Anglia és Franciaország a nyugati fronton véghezvitt csetepatézgatással formálisan megtartotta a Lengyelországnak adott szavát, és most készen áll a béketárgyalásra. „Mi van ott, amiért még harcolni lehetne?" – ezt kérdezgetik itt az emberek.

Van itt még egy kérdés, amit föl lehetne tenni. Vajon tudja-e a német nép – a cenzúrázott sajtójával és rádiójával –, hogy az angolok és a franciák kijelentették, hogy ők nem a német nép ellen harcolnak, hanem csak a nácizmus ellen? A válasz: bizony tudja. Az újságok többször is megírták. Vegyük például a mai *Frankfurter Zeitung*ot, amely egyik római jelentésében így ír a francia–brit háborús célokról: „Egy hároméves vagy hosszabb háború – a náci rendszer megdöntése, ennek minden következményével együtt." Ugyanebben a jelentésben az is le van írva, hogy a szövetségesek háborús céljai közé tartozik még Ausztria, Szlovákia, Cseh- és Morvaország, valamint Lengyelország felszabadítása.

Szóval, ezek a dolgok itt vannak kinyomtatva a németek számára, elolvashatják, ha akarják.

Ma rákérdeztünk a Wilhelmstrassén azokra a külső jelentésekre, melyek szerint tömegesen tartóztatnak le katolikusokat a Protektorátusban. A Wilhelmstrasse válasza: Néhány esetben sor került Csehországban és Morvaországban zsidó elemek és Beneš-követők letartóztatására. Letartóztattak néhány papot is, de nem azért, mert katolikusok, hanem azért, mert politikailag veszélyesek voltak.

Tegnap elesett az első német haditudósító. Egy srapnelszilánk találta el, épp akkor, amikor befejezte lapjának, az *Angriff*nak szóló, ma este közölt tudósítását.

És itt van még a *12-Uhr Blatt*ban egy főcím, amelyet érdekesnek találtam: A LENGYELORSZÁGI AMERIKAI NAGYKÖVET BOTRÁNYOS MÓDSZEREKKEL FOKOZZA A HÁBORÚS HANGULATOT. A berlini lap kifogásolja a Washingtonba küldött táviratokat, melyekben Biddle nagykövet védtelen városok bombázásáról számol be. A lap tagadja, hogy a németek bármi ilyet is elkövettek volna.

Épp most kaptam a hírt, hogy a lengyel fronton, akció közben meghalt Oszkár herceg, a császár unokája. Huszonnégy éves volt és hadnagyi rangban szolgált.

A Wilhelmstrasse ma esti, magasabb körökből származó közleménye figyelmezteti a semleges országokat – s különösen az oslói csoport tagjait –, ne hagyják, hogy Anglia előírja számukra, hogy mit exportálhatnak és importálhatnak. Németország, így a közlemény, nem fogadhat el a szigorú semlegességgel összeegyeztethetetlen magatartást a semleges országok részéről, még akkor sem, ha Anglia próbálja rájuk erőltetni az ilyen magatartást.

Berlin, 1939. szeptember 17., 14.00

Jó reggelt. Itt Berlin.

A ma délelőtti híreket hallgatva az események annyira felgyorsultak, hogy már a képzelet szárnyán sem lehet követni őket. Már-már fölfoghatatlan dolgok történnek. Vagy legalábbis számomra azok.

Két fontos esemény történt.

Az egyik az, hogy a német főparancsnokság ultimátumot intézett Varsó védőihez, hogy ha tizenkét órán belül nem adják meg magukat, akkor a várost ágyúzni és bombázni fogják.

A második esemény pedig az, hogy moszkvai idő szerint ma reggel hat órakor a Vörös Hadsereg egységei inváziót indítottak Lengyelország ellen az orosz–lengyel határ egész hosszában.

Vajon mit mondhatnánk még a puszta tényeken kívül, melyek önmagukért beszélnek?

A béke idején Varsónak jóval több mint egymillió lakosa volt. Nem tudom, most hány ember lehet ott, de talán félmillió, melynek legalább a fele nő és gyermek. Vajon mind meg fognak halni, darabokra szaggatják őket a bombák és a lövedékek, mert nem adják meg magukat? Nyilvánvalóan igen. Mostantól számítva pontosan egy óra és tíz perc múlva, ha nem teszik le a fegyvert. Ezt világossá tette a ma reggeli német közlemény.

Eddig még nem érkeztek hírek Varsóból, hogy megadták-e magukat, vagy hogy a nőket és a gyermekeket evakuálták-e ma reggel – a németek huszonnégy órát adtak százezrek kimenekítésére –, és egyáltalán mi történt. De a németek ragaszkodnak ahhoz, amit kimondtak. Ha nem adják meg magukat, akkor Varsót hadműveleti területnek fogják tekinteni. Ez azt jelenti, hogy a német hadsereg a levegőbe fogja röpíteni Európa egyik legnagyobb városát, a benne élő emberek jó részével együtt. Az biztos, hogy a történelemben ilyesmire még nem akadt példa.

És még valami. A németek azt mondják, hogy a varsói lengyelek azok, akik megsértik a nemzetközi jogot, mert igénybe veszik a polgári lakosság segítségét a város

megvédésére. Sajnos, mint már mondottam, én egyszerűen képtelen vagyok követni, ami ebben a háborúban történik.

Ugyanazokon az újságoldalakon, amelyeken a Varsónak adott német ultimátum virít, olvasható a Franciaországnak adott német válasz. Ebben megismétlik, hogy Herr Hitlernek egyáltalán nem áll szándékában háborút indítani nők és gyermekek ellen, viszont épp ilyen háborúval vádolja az angol blokádot, és bosszúból a legszörnyűbb következményekkel fenyegetőzik.

A másik hír szintén felülmúl minden képzeletet – legalábbis az enyémet. Bejelentették, hogy reggel hat órakor orosz csapatok vonultak be Lengyelországba. Oroszország természetesen kötött megnemtámadási szerződést Lengyelországgal. Moszkva most azt állítja, hogy az már nem érvényes, mert nem létezik lengyel kormány, jóllehet orosz jegyzéket nyújtottak át, most tessék figyelni: a moszkvai lengyel nagykövetnek, amivel mintha még mindig elismernék a lengyel kormányt. Moszkva, azt mondták nekünk, még most is állítja, hogy a szigorú semlegességhez tartja magát, miközben bekebelezi Lengyelország orosz és ukrán részeit. Azt állítja, hogy a törvényesség és a rend helyreállítása érdekében vonul be Lengyelországba. Mintha évszázadokkal ezelőtt történt volna – pedig nem is olyan régen volt –, hogy Genfben vagy más fővárosokban ültem és hallgattam az orosz államférfiakat, akik az agresszor elleni közös frontról és hasonlókról szónokoltak. S most Szovjet-Oroszország hátba támadja Lengyelországot, s a Vörös Hadsereg a náci hadsereggel együtt rohanja le őket. Mindezt, természetesen, nagy örömmel üdvözölték ma reggel itt Berlinben.

Berlin, 1939. szeptember 20., 23.45

A mai újságokban még mindig sokat írnak a békéről. A német sajtó két témát taglal nagy részletességgel. Először is azt, hogy a lengyel hadsereg megsemmisítésével Németország elérte háborús célját. Másodszor pedig azt, hogy Németországnak nincsenek háborús céljai Angliával és Franciaországgal szemben, ennélfogva nem áll szándékában véres háborúba keveredni a nyugati hatalmakkal.

Tudnunk kell, hogy a német sajtó véleménye sohasem tér el a német kormányétól, úgyhogy ebből önök is levonhatják a következtetéseket.

„Miért ontaná saját népe vérét Anglia és Franciaország a mi Nyugati Falunk ellen harcolva? – teszi fel a kérdést a *Frankfurter Zeitung*. – Minthogy a lengyel állam megszűnt létezni – érvel a lap –, a vele kötött szövetségi szerződéseknek sincs többé értelmük." Hasonló módon érvel az összes többi német vezércikk szerzője is.

A múlt héten már említettem, hogy német katonai körökben azt rebesgették, hogy a Varsótól nyugatra lezajlott ütközet Tannenbergre emlékeztet. Ma ezt egy vezérkari tiszt is megerősítette számunkra. Az ütközet valószínűleg kutnói csata néven fog bevonulni a történelembe, a Kutno nevű város nyomán. A jelzőkkel általában igen takarékosan bánó főparancsnokság ma minden idők egyik legpusztítóbb ütközetének nevezte a kutnóit. Nemcsak az elejtett hadifoglyok száma múlja fölül messze a tannenbergiekét, de a német főparancsnokság is most először beszél „az ellenség rendkívül súlyos és véres veszteségeiről". Ma erről is megkérdeztük a vezérkari tisztet. Ő elmagyarázta, hogy az oroszok Tannenbergnél 92 000 hadifoglyot és 28 000 halottat veszítettek. Tegnap Kutnónál a németek csak hadifogolyból 105 000-et ejtettek; tegnapelőtt 60 000-et. A tiszt azt is érzékeltette, hogy a halottakban és sebesültekben mutatkozó lengyel veszteségek szintén sokkal súlyosabbak, mint amilyenek annak idején az oroszok hasonló veszteségei voltak Tannenbergnél.

A fronton eltöltött három nap után – végre láthattunk egy tényleges ütközetet – most már magam is értem, miért olyan szörnyűek a lengyel veszteségek. A lengyeleknek nem voltak eszközeik a német bombázók és a német tankok megsemmisítő támadásaival szemben. Rossz volt nézni, ahogy egy német gép lecsapott, és 40-50 méteres magasságból bombázta és géppuskázta a lengyel vonalakat, mint valami céllövő hadgyakorlaton. A lengyeleknek nem voltak fegyvereik, amelyekkel védekezni tudtak volna. A tankok ellen a lengyelek lovasságot vetettek be, s az eredmény szörnyű volt – a lovasság számára.

Befejezésül még néhány hír. Bejelentették, hogy egy csoport német katonatiszt Moszkvába utazott. Nyilván az lesz a feladatuk, hogy megállapodjanak az oroszokkal arról a vonalról, amelynél Kelet-Lengyelországban a hadseregeik majd megállnak.

Hivatalos körök nemtetszésüket fejezték ki, amiért Biddle nagykövet állítólag védtelen lengyel városok bombázásáról küldött jelentéseket. Ma azzal vádolták Biddle nagykövetet, hogy jelentése csupán manőver a Kongresszus befolyásolására, s kijelentették, hogy a nagykövet egyébként is megsérti Románia semlegességét azzal, hogy onnan küld ilyen beszámolókat.

A Saar-vidéken, Ottweiler faluban tegnap a németek teljes katonai tiszteletadással temették el Louis Paul Dechanelt, a francia hadsereg hadnagyát, akinek apja Franciaország elnöke volt. A németek azt mondták, hogy a hadnagy hősi halált halt, amikor egy különítményt vezetett a Nyugati Fal ellen. Temetésén egy német katonazenekar eljátszotta a *Marseillaise*-t.

Von Brauchitsch tábornok, a német hadsereg főparancsnoka a nyugati frontra utazott.

Berlin, 1939. szeptember 21., 01.00

Jó reggelt kívánok.

Ma Németország, akárcsak a világ jó része, Washington felé fordítja tekintetét. Az ország természetesen még mindig a Lengyelország fölött aratott elsöprő győzelem örömmámorában úszik. Tegnap este von Brauchitsch tábornok, a hadsereg főparancsnoka a csapatokhoz intézett napiparancsában hivatalosan is bejelentette, hogy a Lengyelország elleni hadműveletek befejeződtek.

Németország számára tehát befejeződött a Lengyelország elleni háború – vagy ahogy itt nevezik, az ellentámadás. A német hadsereg, ez a szörnyűséges hadigépe-

zet tizennyolc nap alatt legázolta Lengyelországot, megsemmisítette hadseregét és elűzte hazájából a lengyel kormányt.

S most, hogy a háborúnak ez a része véget ért, az emberek azon tűnődnek, hogy mi jön ezután. És itt lép színre Amerika, ezért figyel Berlin oly nagy érdeklődéssel arra, hogy mi szivárog ki ma Washingtonban.

A ma reggeli sajtókommentárokból azt veszem ki, hogy Németország bizonyosan nem lesz meglepve, ha a Kongresszus elfogadja a „Cash and Carry" törvényt *[a Semlegességi törvény módosítását, amely lehetővé teszi a szövetségesek számára amerikai fegyverek vásárlását]*, bár a németek természetesen abban reménykednek, hogy ez nem történik meg. Érdemes megjegyezni ugyanakkor azt is, hogy itt Németországban első alkalommal veszik figyelembe Amerika szerepét a jelenlegi zavaros nemzetközi helyzetben. Mostanáig egyáltalán nem voltunk képben.

Ma például ezzel a címmel jelentetett meg hosszú vezércikket a *Börsen Zeitung:* AMERIKA VÁLASZÚTON. Az újság elpanaszolja, hogy az amerikai sajtó, amelyről mellékesen megjegyzi, hogy majdnem 100 százalékig zsidó kézben van, nem volt igazságos Németországhoz. Azzal vádolja sajtónkat, hogy hazugságokat jelentetett meg a lengyelországi állítólagos német atrocitásokról, amelyekkel a brit propagandaszolgálat etette be őket. „Nem kétséges – közli olvasóival ma reggel a lap –, hogy a kongresszusi tagok többsége és maga az Elnök is a demokráciákkal szimpatizál." De a *Börsen Zeitung* lát némi reményt abban, amit ő az amerikai „Józan Ész Frontjának" nevez. És ebbe a frontba sorolja Borah és Clark szenátort, Lindbergh ezredest, valamint Coughlin atyát *[az antiszemita „rádiós papot"]*. Szóval ma este, amikor ismét érdekes hírekkel jelentkezem, már tudni fogjuk, hogyan reagáltak a németek, miután Berlin meghallgatta, amit elnökünk ma mondani fog.

Berlin, 1939. szeptember 22., 01.00

Jó reggelt kívánok.

A szemem nem túl jó, de vak nem vagyok. Ma itt Berlinben az első szótól az utolsóig átolvastam a reggeli lapokat, de nem találtam egyetlen említést sem Roosevelt elnök Kongresszushoz intézett beszédéről. Egyetlen újság kivételével.

Berlini keltezésű napi rovatában, a világesemények címoldalas áttekintésében a *Deutsche Allgemeine Zeitung* egy félmondatban megemlíti, hogy az Elnök arra kérte a Kongresszust, hogy a fegyverembargó feloldásával változtassa meg a Semlegességi törvényt.

A többi berlini lapban egyetlen sort sem találtam.

Tegnap este pedig a következőket közölték a külföldi tudósítókkal a Wilhelmstrassén: Roosevelt elnök beszéde nem okozott meglepetést Berlinben. De korai volna Németország számára bármilyen következtetést levonni addig, amíg a Kongresszus ki nem mondja a végső szót. Ezek a hivatalos körök azonban nem is próbálták eltitkolni előttünk, hogy véleményük szerint a fegyverembargó feloldása végül is

az Egyesült Államok és Németország közötti viszony megromlásához vezethet, s hogy ha amerikai fegyver és lőszer kezd áramlani Anglia és Franciaország felé, akkor bizonyosan megnövekszik az incidensek valószínűsége, és a két ország közötti súrlódás is elkerülhetetlenül fokozódik. A németek végül rámutattak, hogy az embargó feloldása kizárólag Angliának és Franciaországnak kedvez, ezért egyoldalú és nem semleges. Az elnöki beszéd más pontjait ugyanakkor üdvözölték itt, például az amerikai hajók és állampolgárok távoltartását a háborús övezetektől, és a hadihitelek tilalmát is.

Hát ennyit a hivatalos reakcióról. Én úgy értesültem, hogy Roosevelt elnök beszédének szövegét tegnap este táviratilag megküldték a frontra Herr Hitlernek, s nagyon valószínű, hogy az ő reagálására még legalább egy-két napig várnunk kell.

A berlini lapok ma terjedelmes beszámolókat közölnek a lengyelországi hadjáratról, az utolsó, kelet-lengyelországi ellenállás felszámolásáról és a német hadsereg bizonyos egységeinek hőstetteiről.

A legérdekesebb azonban mégiscsak az, hogy miképpen fogadták a németek a román miniszterelnök tegnapi bukaresti meggyilkolásának hírét. A német sajtó teljes egyetértésben Anglia és a brit titkosszolgálat kezét véli fölfedezni a dologban. A BŰNCSELEKMÉNY ANGLIÁRA MUTAT – közli a *Völkischer Beobachter* címlapján a vezércikk címe. Ugyanebben a lapban a Bukarestből küldött beszámolónak ez a címe: A BRIT TITKOSSZOLGÁLAT GAZTETTE. A jelentés kifejti, hogy Anglia megpróbálta megtörni Románia semlegességét, de kudarcot vallott, mert Calinescu miniszterelnök nem engedett. Ezért hát – és innentől idézem – „Anglia azt tette, amit mindig is: gyilkossághoz folyamodott. Az utca embere Bukarestben arra a következtetésre jutott, hogy csak Angliának és Franciaországnak állt érdekében meggyilkolni a miniszterelnököt." Ami viszont azt a tényt illeti, hogy a gyilkosok a fasiszta Vasgárda tagjai voltak, a jelentés leszögezi, hogy a tettesek vagy őrültek voltak, vagy pedig felbérelték őket, hogy provokátorként kövessék el a gyilkosságot.

Berlin, 1939. szeptember 24., 01.14

Múlt kedden, szeptember 19-én láttam a lengyel háború egyik utolsó csatáját, a Balti-tengerre néző nagy lengyel kikötőváros, Gdynia körül. Akkor este átmentem Danzigba, hogy beszámoljak a látottakról, de a szavaimat nem lehetett hallani.

Ma este szeretnék néhány szót szólni róla, mert ez volt az egyetlen olyan csata, amelyet közülünk, tudósítók közül bárki is látott Lengyelországban. S így első kézből származó információt nyerhettünk arról, hogy miképpen is győzhette le a német hadsereg Lengyelországot alig három hét alatt.

Jómagam épp egy hónapja jártam Gdyniában, s onnan küldtem egy rádiótudósítást. Kedden egy dombon találtam magam bent a városban, melyet két nappal korábban foglaltak el a németek. A domb most megfigyelőállásként szolgált. Tisztek álldogáltak rajta és távcsővel figyelték a környéket.

Tőlünk három kilométerre északra, a város túlsó felén, a tengertől bő tíz kilométerre benyúló dombháton még mindig folyt az öldöklés. Hallhattuk a német ágyúk dörgését – a lengyeleknek már nem volt ágyújuk –, s mindkét oldalról a géppuskák ratatáját. A fejünk felett röpködtek a tizenhat kilométerre, Danzignál horgonyzó *Schleswig-Holstein* csatahajó hatalmas lövedékei. A 300 milliméteres hajóágyúk a csaknem húsz kilométerre lévő lengyel állásokat lőtték. A lövedékek szerencsére nem előbb csapódtak be, mert akkor most nem lennék itt. Az ágyúlövedékek és a bombák robbanása fülsiketítő volt. De őszinte leszek. Nagyon sok mindent hallottunk, de egy modern háborúban *látni* már nem sokat lát az ember. Láttuk a lövedékeket és a bombákat felrobbanni, és láttuk a füstfelhőt, a szerteszét repülő köveket és törmeléket. És a felcsapó lángokat, ha a német gránát olyan épület tetejét találta el, ahonnan lengyel géppuskások tüzeltek. De nem tudtuk kivenni a lengyel és a német vonalakat. A gyalogság mindkét oldalon fedezékekbe húzódott, és a tankok is. Csak akkor láthattuk, hogyan is folyik az ütközet, amikor egy-egy tank vezetésével előretörtek a német gyalogosok. Látni azonban még akkor se sokat lehetett, mert a gyalogosok állandóan fedezékbe húzódtak, s egy álcázott tank három kilométerről, hacsak nem mozog, bokornak látszik.

Éjszaka persze jól láthattuk az égő házakat, s az ég peremén a nagy ágyúk torkolattüzének felvillanását. Előző éjjel a nyári üdülőhely, Zoppot (Sopot) mólójáról néztük a csatát, s a látvány szörnyű volt. Szinte hihetetlennek tűnt, hogy alig öt hete egy békés estén ugyanezen a zoppoti mólón barátommal, John Guntherrel futottam össze, és késő estig üldögéltünk itt, azon vitatkozva, hogy vajon megszólalnak-e Európában az ágyúk vagy sem.

Ami a másnapi harcokat illeti, a lengyelek reménytelen helyzetben voltak. A németek három oldalról bekerítették és a tengernek szorították őket, ahonnan viszont a német rombolók pergőtüzével kellett szembenézniük. Mégis bátran harcoltak több napon keresztül ezen az utolsó dombháton, s még az utolsó napon is sötétedésig küzdöttek, csak azután adták meg magukat. Engem megdöbbentett, hogy a lengyeleknek nem volt tüzérségük. Ha lett volna, akkor természetesen mi sem mehettünk volna olyan közel. Délelőtt megpróbáltak két légelhárító ágyút bevetni az előretörő német gyalogság és a tankok ellen, de nem mentek vele semmire. Közben a német tüzérség egyre csak döngette a lengyel állásokat, s amikor rommá lőtte őket, kérlelhetetlenül megindult a gyalogság – néztem az órám, minden félórában újabb támadás. Távcsövemmel igyekeztem kivenni a visszavonuló lengyel katonákat, de nem láttam közülük egyet sem. Nyilván vagy elestek az állásokban, vagy megadták magukat. Elnézve a helyzetet, csak abban lehetett bízni, hogy megadták magukat, hiszen fedezék nélkül, a záporozó német lövedékek között visszavonulni kész öngyilkosság lett volna. Nem tudom, hány lengyel katona volt itt a harcok kezdetén, de sötétedéskor, amikor megadták magukat, 15 000 került elő élve.

Ami a repülőgépeket illeti, nem sokat lehet mondani. Láthattuk a német bombázókat, ahogy ötvenméteres magasság alá buktak le a lengyel vonalak fölött, ledobták bombáikat vagy végiggéppuskázták a terepet, azután ismét fölhúztak a magasba, mintha csak céllövészeten lettek volna. Az ember azt hinné, hogy géppuskával vagy egy egyszerű puskával is le lehetett volna szedni őket, de nem. Mindegyik megúszta. Azt hiszem, ez a szüntelen bombázás és géppuskázás törte meg leginkább a lengyel ellenállást. A lengyelek nem tudtak védekezni ellene; és akárhogyan is mozgatták az egységeiket, azok mindenképpen ki voltak téve a levegőből való megtizedelésnek. Egyoldalú háborúzás volt ez.

Az egész csata idején az volt az ember határozott benyomása, hogy a német hadsereg egy gép precizitásával mozog előre, úgy, mint egy gőzhenger, csak éppen gyorsabban. A megfigyelőállásunkon tartózkodó német tisztek arcán a feszültségnek vagy a lelkesedésnek a leghalványabb jele sem mutatkozott. Azokra a futballedzőkre emlékeztettek engem, akik rezzenéstelen képpel ülnek a partvonal mellett, és figyelik, ahogy az általuk létrehozott gépezet elvégzi mindazt, amiért létrehozták.

Alattunk a város utcáin nők és gyermekek – lengyelek – álldogáltak kisebb csoportokban, hallgatva az ágyúk dörgését és a géppuskák kereplését. Arcukon leírhatatlan kétségbeesés és rettegés. „Tragikus és groteszk" – súgta oda nekem egy újságíró. Groteszk volt, hogy ott kellett állnunk és úgy néznünk végig az öldöklést, mintha csak egy futballmérkőzés lett volna – mi pedig kényelmesen elhelyezkedtünk a lelátón. Nézve mindezt és a kétségbeesett tekintetű nőket ott lent az utcákon. Igaz, nem ránk tartozott az egész, de azért nem volt jó érzés.

Berlin, 1939. szeptember 24.

Jó reggelt. Itt Berlin.

A háború kitörése óta ezt, a negyedik vasárnapot Berlin népe templomba menéssel és a holnaptól érvényes új élelmiszer-havijegyekért való sorban állással töltötte. Holnaptól kezdve Németországban húst, kenyeret, tejet, zsírt és hasonlókat csakis jegyre lehet kapni, másként nem, akár otthon eszik valaki, akár étteremben.

A ma reggeli lapok pedig mind nagy terjedelemben, a címoldalon ismertetik a német főparancsnokság káprázatos jelentését, amely kissé részletesebben is elmagyarázza, hogy miért volt olyan könnyű és olyan gyors a győzelem a lengyel háborúban. A legtöbb újság hosszú vezércikkben dicsőíti a hadsereget és magasztalja annak az utóbbi hetekben – vagy, azt kell mondanom, napokban – elért csodálatos sikereit.

Néhány szinte hihetetlen dolog is kiderült a főparancsnokság jelentéséből. Ilyenek például:

Lengyelország sorsa tulajdonképpen nyolc nap alatt eldőlt. Addigra a német hadsereg már elérte legfőbb stratégiai célját, nevezetesen azt, hogy a lengyel hadsereg fő részét a Visztula nagy kanyarulatán belülre szorítsa. A fennmaradt tíz nap már csak arra kellett, hogy megsemmisítsék ezt a lengyel hadsereget a történelem egyik legvéresebb – mármint a lengyelek, s nem a németek számára – csatájában.

Meg ilyenek: 450 000 lengyel katona esett fogságba; a németek 1200 ágyút zsákmányoltak, a 800 repülőgép egy része zsákmány lett, a többi megsemmisült; a tizennyolcadik napra egyetlen lengyel hadosztály, de még csak dandár sem maradt érintetlen.

A ma reggeli német újságok persze nagyon büszkék minderre. A veszteségekről még nem közöltek adatokat. A főparancsnokság az állítja, hogy ezek, a lengyelekéhez viszonyítva, nagyon csekélyek, és hamarosan közzéteszik őket.

Egyesek itt Berlinben biztosra veszik, hogy most, a lengyel háború lezárultával egy német békeoffenzívát fogunk majd látni, amely a Nyugat, és főként Franciaország ellen irányul. Mussolini nagy szerepet játszik majd ebben az offenzívában, mondják ezek az emberek.

Egyébként épp most jövök a Wilhelmstrasséról, ahol mi, tudósítók megbeszélésen vettünk részt dr. Goebbelsszel. Ideje legnagyobb részében a propagandaminiszter Mr. H. R. Knickerbockerrel *[egy amerikai újságíróval]* foglalkozott, akit nemzetközi hazudozónak és hamisítónak nevezett. Azt, az általa Knickerbockernek tulajdonított írást kifogásolta, mely szerint a náci vezetők nagy mennyiségű aranyat juttattak külföldre, arra az esetre, ha egy német vereség után kénytelenek lennének elhagyni az országot. Dr. Goebbels elárulta – s ez az új technika érdekel engem –, hogy csütörtökön a német rövidhullámú rádióállomásokkal fölhívatta Knickerbockert, és felszólította, hogy adja elő a bizonyítékait arról, hogy náci aranyat helyeztek el külföldön. Dr. Goebbels azt mondta, hogy 10 százalékot ajánlott föl készpénzben az amerikai újságírónak minden olyan összegből, amelyről be tudja bizonyítani, hogy a nácik helyezték el külföldön. „Rádiófelhívásunkban tegnap éjfélig adtunk neki határidőt – mondta dr. Goebbels –, hogy válaszoljon. De válasz nem érkezett."

Berlin, 1939. szeptember 25., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A németek ma este légierejük újabb nagy győzelméről számoltak be, amelyet az a brit flotta felett aratott.

A német rádióban ma este 10 órakor – tehát körülbelül három órával ezelőtt – felolvasott hivatalos közlemény szerint német bombázók ma több sikeres támadást hajtottak végre a brit hadiflotta egységei ellen a Brit-szigetek északi részénél. A németek azt állítják, hogy repülőik telibe találtak négy angol hadihajót, s hogy minden gépük épségben visszatért bázisára.

Hogy pontosan hol zajlott le a támadás, arról nem tájékoztattak bennünket. Csak annyit közöltek, hogy 900 kilométerre a német partoktól.

A németeket annyira fellelkesítette ez a hőstett, hogy miután a rádióbemondó felolvasta a hírt a szokásos hírműsor elején, nem folytatták a felolvasást, hanem egy rezesbanda következett egy hazafias indulóval, majd pedig egy kórus bömbölte végig az új angolellenes slágert, a *„Menetelünk Anglia ellen"*-t. A híreket csak ezek után folytatták.

A közleményben az is elhangzott, hogy a német repülők megfigyeléseiből „abszolút biztosan megállapították", hogy négy angol hadihajót találtak el, s hogy ezek közvetlen találatok voltak. De hogy milyen hadihajók voltak azok, kicsik-e vagy nagyok, azt szintén nem árulták el.

A német kommünikéből azért egy-két érdekesség még így is kiderült. Azt mondták, hogy a német gépeket erős légelhárító tűz fogadta – viszont egy szó sem hangzott el arról, hogy a levegőbe emelkedtek-e brit vadászgépek, hogy felvegyék a harcot. A német jelentésből arra lehet következtetni, hogy nem. S ez fölveti a kérdést – ha a német verzió igaz –, hogy miért nem. Nekem úgy tűnik, hogy a németek is furcsállják. Azt mondják, nehézbombázókkal már többször is repültek Németországtól 800-1000 kilométerre lévő célpontok felé, s gyakran fordult elő, hogy útközben egyetlen üldöző brit vadászgéppel sem találkoztak.

A semleges megfigyelők többsége itt úgy véli, hogy egyelőre még korai állást foglalni a repülőgépek kontra hadihajók régi vitakérdésében. Nekem viszont az az érzésem, hogy német katonai körökben egyre erősödik az a meggyőződés, hogy ebből a vetélkedésből még a háború vége előtt a repülőgépek kerülhetnek ki győztesen. Természetesen hozzátehetjük, hogy ki is kell kerülniük, ha Németország meg akarja nyerni a háborút.

A németek igen jól profitálnak ma a főparancsnokság napi közleményének abból a pontjából is, amely szerint egy U-Boot *[Unterseeboot, német tengeralattjáró – A ford.]* elsüllyesztett egy brit „Q" hajót. Ezek a kereskedelminek álcázott hadihajók a legutóbbi háborúban a német tengeralattjáró-parancsnokok rémei voltak. A német vezércikkírók ma este igencsak felindultan nyilatkoznak a hadviselésnek erről a formájáról, amely szerintük felrúg minden tengerhajózási szabályt, s így tulajdonképpen nem más, mint szándékos gyilkosság. Azt mondja a *Börsen Zeitung:* „Az angolok tudják, hogy nyílt küzdelemben nincs esélyük a németekkel szemben sem a tengeren, sem a levegőben, sem a szárazföldön, sem a politikában. Ezért aztán aljas gyilkossághoz folyamodnak. De annál keményebb lesz majd a büntetés, amit a német katona rájuk mér."

Önök is érzik a szövegben az elszántságot, a haragot?

A német főparancsnokság egyébként azt állítja, hogy az a 700 tonnás angol „Q" hajó holland hajónak volt álcázva.

Mint már beszámoltam róla, a ruházati cikkekre is kiterjesztették a jegyrendszert. Azt tapasztalom, hogy a hatóságok szigorú szabályokat léptettek életbe az egy öltönyhöz vagy kosztümhöz felhasználható szövetmennyiség tekintetében is. Ha például rendelek egy új öltönyt, akkor azt a szabómnak pontosan 310 centiméter hosszú és 144 centiméter széles – vagyis körülbelül három yardszor másfél yardnyi – anyagból kell kihoznia. Attól tartok, ha ez így megy tovább, elő kell majd vennem újra a gyermekkori rövidnadrágjaimat. Egy fiatal nő 245 centiméter hosszú és 124 centiméter széles anyagból csináltathat kosztümöt. A magas nők pár centiméterrel többet kapnak a drága szövetből.

Az új szabályok rendelkeznek a zoknik és a harisnyák megengedett hosszáról is, de még nem volt időm elmélyülni ebben a tárgykörben.

Berlin, 1939. szeptember 26., 24.51

Jó estét kívánok.

Most, hogy véget ért a Lengyelország elleni ellentámadás, a németek érdeklődése a Nyugat felé fordult. A háború kezdete óta a berlini lapok ma este foglalkoznak először részletesebben is a nyugati fronttal, valamint azzal a jelentéssel, hogy egy német tengeralattjáró elsüllyesztett egy brit rombolót.

Itt Berlinben semmi hír komolyabb harcokról a nyugati fronton. A főparancsnokság még mindig csak csetepatékról beszél. A lapok főcímei pedig azt tudatják, hogy légicsatában lelőttek nyolc francia repülőgépet.

Még mindig sokat beszélnek itt egy nyugati német békeoffenzíváról. Abból ítélve, amit az újságokban lehet olvasni és a Wilhelmstrassén hallani, Németország mintha a következőt mondaná: Minek harcolni ott nyugaton? Lengyelországnak vége. Bármennyi vért ontanak is ki a Siegfried-vonalon, Lengyelország már akkor sem lesz az, ami korábban. Ráadásul Lengyelország immár nemcsak német ügy. Az ország fele most Szovjet-Oroszországé.

Ma este a varsói amerikai konzulátus hét munkatársa érkezett ide és foglalt szobát az Adlonban. Ahhoz képest, hogy milyen ostromot éltek át, kitűnő hangulatban voltak.

Elhozták magukkal azt a tépett amerikai zászlót, amely eredetileg a konzulátuson lebegett, amikor egy német lövedék eltalálta az épületet és nagy lyukat ütött a homlokzaton. Az amerikaiak, szerencsére, a követségen húzódtak meg, amelyet nem ért találat. Érdekes, mint mesélték, hogy az állandó tüzérségi tűz és bombázás ellenére a víz- és áramellátás, de még a telefon is működött Varsóban, amikor eljöttek. Más. Azt is mesélték, hogy a közeledő németekről az első hír egy becsapódó német gránát volt. Elmondták, hogy Praga városrész romokban hever, és Varsóban is súlyos károk keletkeztek.

A német főparancsnokság közleménye ma említi először, hogy bevetették a német zuhanóbombázókat is Varsó ellen – vagyis, mint a közlemény hangsúlyozza, az ottani katonai célpontok ellen.

Berlin, 1939. szeptember 27., 24.45

Itt Berlin.

A mai nap jó híreket hozott Herr Hitlernek.

Hősies, de reménytelen küzdelem után Varsó kapitulált. A történelem első nyílt tengeri hadihajó–repülőgép összecsapásában pedig a német légierő, a németek állítása szerint, olyan látványos győzelmet aratott, amelynek következményeit valószínűleg nem lehetett még előre látni, amikor három és fél héttel ezelőtt a háború elkezdődött.

Nézzük előbb Varsót. Ma este 8 óra 10 perckor Németország összes rádióállomása megszakította különféle műsorait, és beolvasták a katonai főparancsnokság alábbi közleményét: „Varsó feltétel nélkül kapitulált. A várost hivatalosan valószínűleg szeptember 29-én adják át a német főparancsnokságnak." Vagyis holnapután. A közlemény még hozzáteszi, hogy Varsóban körülbelül 100 000 lengyel katona maradt. És mint a többi győzelem esetén, a rádió most is eljátszotta a két német nemzeti himnuszt.

Mint önök is tudják, a németek nem voltak hajlandók Varsót nyílt városnak tekinteni, miután az nem volt hajlandó megadni magát, s a két első védelmi vonalat áttörő, elsöprő erejű támadás tegnap kezdődött. Mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy ha ez folytatódik, akkor a városban rekedt több mint egymillió civil elpusztul. Ezért aztán ma reggel, ahogy a főparancsnokság fogalmaz: „a német támadás által lenyűgözött" lengyel parancsnok felajánlotta a megadást. Ahogy már említettem önöknek, a német sajtó a kezdetektől fogva bűncselekménynek tekintette a lengyelek részéről Varsó védelmét.

Így aztán a lengyel háború azzal végződik, hogy Lengyelországot felosztják, mint ahogy az 1914 előtt is volt, Németország és Oroszország között. S hogy létrehoznak-e egy lengyel ütközőállamot – ne feledjük, hogy a lengyelek lélekszáma 20 millió –, arról nyilván Herr von Ribbentrop és Sztálin a következő napokban fog megegyezni Moszkvában. A német külügyminiszter ma este érkezett oda. Időközben Herr Hitler kinevezte von Rundstedt tábornokot a megszállt Lengyelország katonai közigazgatásának fejévé, a birodalmi miniszter dr. Frankot, ezt a rendíthetetlen nácit pedig a tábornok alárendeltjeként a polgári közigazgatás vezetőjévé.

Csak pár szó a németek számára másik jó hírről. A történelem tegnap szemtanúja lehetett a hadihajók és harci repülőgépek közötti első összecsapásnak. Az eset az Északi-tengeren történt. A németek azt állítják, hogy tönkretettek egy brit repülőgép-anyahajót és megrongáltak egy csatahajót is, egyetlen repülőjük elvesztése nélkül. Ha ez valóban így van, akkor megvan a válasz a kérdésre, melyen az utóbbi tíz évben oly sokat vitatkoztak a szakértők: képesek-e a repülőgépek egy hadiflotta megsemmisítésére? A németek erre a kérdésre ma este határozott igennel válaszoltak.

Ma este rákérdeztünk a főparancsnokság egyik tisztjénél, miért azt mondják a németek, hogy „tönkretették" az anyahajót, s miért nem azt, hogy „elsüllyesztették". A tiszt erre azt felelte, hogy egy 500 kilós bomba telibe találta és tönkretette a hajót, de a német repülők nem maradtak ott, hogy megnézzék, elsüllyedt-e vagy sem. És még azt is mondta, hogy a brit csatahajót két darab 250 kilós bomba találta el, az egyik az elején, a másik pedig a derekán.

Érdekes volna összevetni a német beszámolókat azzal, amit az angolok mondanak. De ez olyan privilégium, amellyel csak önök rendelkeznek, én nem.

Berlin, 1939. szeptember 28., 23.45

Jó napot, Amerika. Jó napot, CBS. William Shirer jelentkezik Berlinből.

Önök sokat olvashattak ezekben a napokban a német tengeralattjáró-háborúról. A német U-Bootok már a háború első hónapjában megtizedelték a kereskedelmi hajókat. Elsüllyesztették továbbá a hét brit repülőgép-anyahajó egyikét, s ha jól tudom, egy brit rombolót is.

Az emberek itt „éhség-hadviselésről" beszélnek. Vagyis arról, hogy az angolok a tengeri blokáddal ki akarják éheztetni Németországot. A németek pedig a tengeralattjáró-háborúval meg akarják akadályozni, hogy élelmiszerek és más áruk eljussanak a brit szigetekre – vagyis ki akarják éheztetni Angliát.

Újságjainkban igen sok beszámolót olvashattunk a német tengeralattjárók által elsüllyesztett hajókról. De hát hogyan tud, kérdezhetik önök, egy U-Boot annyira a közelébe lopakodni egy rombolók által védett anyahajónak, hogy aztán elsüllyeszthesse azt? Vagy itt van az az eset, amikor a napokban egy német tengeralattjáró elsüllyesztette a *Royal Sceptre* nevű brit teherhajót, méghozzá figyelmeztetés nélkül, anélkül hogy időt adott volna a legénységnek, hogy beszálljanak a mentőcsónakokba és így megmenthessék az életüket. Erről hogyan vélekedjünk? Vagy Mr. Churchillnek arról, a héten a brit parlamentben elhangzott beszámolójáról, mely szerint egy német U-Boot parancsnoka rádióüzenetet küldött neki, értesítve őt egy hajó elsüllyesztéséről, és arról, hogy a parancsnokot elfogták?

Az jutott eszembe, hogy érdekes volna az önök számára és számomra is, ha találkozhatnék egy ilyen tengeralattjáró-parancsnokkal, és kideríthetném, hogy miként látják ők az ilyen eseteket. Nem hiszem, hogy eddig előfordult, hogy háborús időkben meginterjúvoltak volna egy tengeralattjáró-parancsnokot. De az biztos, hogy rádióinterjút még sohasem készítettek velük.

Nos, itt van velem Berlinben a mikrofonnál Herbert Schultze hadnagy, egy német tengeralattjáró parancsnoka. Azt mondja, nemrég tért vissza egyik útjáról az Atlanti-óceán északi vizeiről.

Fiatalember, mint a többiek is, akik a világnak jelenleg biztosan a legveszélyesebb foglalkozását űzik. Az imént azt kérdeztem tőle, hol volt a világháború idején. Azt mondja, az elemi iskolában.

Schultze kapitány ma a kikötőben hagyta a tengeralattjáróját, eljött Berlinbe, és azt mondja, hajlandó válaszolni bármilyen kérdésre, amit csak fölteszek neki. Mentegetőzik angoltudása miatt, de mint hallani fogják, erre semmi szükség.

SHIRER: Nos, kapitány úr, először is azt árulja el, milyen tengeralattjáró parancsnoka ön.

SCHULTZE: Egy közepes méretű német U-Boot parancsnoka vagyok.

SHIRER: Hol dolgozik ön?

SCHULTZE: Az Atlanti-óceánon.

SHIRER: Milyen sikerei vannak? Találkozott bármilyen hajóval?

SCHULTZE: Sajnos, eddig még egyetlen ellenséges hadihajóval sem találkoztam, de részese voltam bizonyos sikereknek, amelyekről bizonyára ön is értesült már az újságokból vagy a rádióból.

SHIRER: Beszélne kicsit részletesebben is ezekről?

SCHULTZE: Szeretném elmesélni a *Royal Sceptre* brit kereskedelmi hajó elsüllyesztését. Külföldön sok történet kering ezzel kapcsolatban, elmondom hát, mi történt valójában. A *Royal Sceptre* Anglia felé tartott, gabonával megrakva. Egy nap megpillantottam. Felemelkedtem a felszínre és figyelmeztető lövéseket adtam le az orra fölött. Nemzetközi tengerésznyelven ez azt jelenti, hogy „Azonnal álljon meg, önt átvizsgálja egy hadihajó."

De a *Royal Sceptre* nem állt meg, hanem menekülni kezdett. Üzentem neki: „Ne használja a rádióját", de aztán hallottam, hogy a rádiósa SOS-jeleket küld, és közli, hogy tüzel rá egy tengeralattjáró, és megadta a pozícióját is. Látva, hogy nem engedelmeskedik a parancsaimnak, s hogy a pozícióm jelentésével ő vált felelőssé az ellenséges fellépésért, sajnálattal bár, de kénytelen voltam megakadályozni cselekedetének folytatásában. Erre az egyetlen lehetőségem az volt, hogy tüzet nyitottam rá a gépágyúból. Több találat is érte a *Royal Sceptre*-t. Ez már megállásra kényszerítette. Legénysége mentőcsónakokba szállt.

A rádiósuk azonban a fedélzeten maradt és folytatta pozíciójának jelentését. Mellesleg, nagyszerű és rendkívül bátor fickó lehetett. Ezt azért mondom el itt, mert aligha lesz lehetőségem személyesen is kezet rázni vele. A mentőcsónakok nem próbáltak közelebb jönni, így nekem kellett odamennem hozzájuk és megkérdezni, hogy megsebesítettem-e valakit, s hogy van-e elegendő élelmiszerük.

„A készletek elegendőek, senki sem sebesült meg" – volt a válasz. Aztán lehozattam a hajóról a rádióst is.

SHIRER: Mikor süllyesztette el a hajót?

SCHULTZE: Csak akkor süllyesztettem el a *Royal Sceptre*-t, amikor megpillantottam egy hajó füstjét a horizonton. Akkor odakiáltottam a csónakban ülő embereknek, hogy várjanak itt, amíg segítséget tudok küldeni. Mosolyogva és barátságosan búcsút intettek és azt kiáltották, hogy „Hurrá!"

SHIRER: Egy pillanat, kapitány úr. Én olyan jelentést hallottam, hogy az angol legénységet magára hagyták, s valószínűleg mind vízbe fulladtak.

SCHULTZE: Ez nem igaz. Az történt, amit elmondtam. Időközben fogtuk az amerikai *Washington* hajó rádióüzenetét, hogy százharminc kilométerre van a helyszíntől, és éjfélre ér oda. De hogy teljesen biztos legyek a dolgomban, elindultam a füstnyom felé. Kiderült, hogy a brit *Browning* gőzös közeledik. Zászlójeleket adtam le neki, hogy „Beszélni akarok önnel." Meg akartam mondani a *Browning*nak, hogy vegye fedélzetére a *Royal Sceptre* legénységét. A *Browning* látott minket és jelzésünket, de legnagyobb meglepetésemre azt vettem észre, hogy a legénység pánikszerűen mentőcsónakokba szállt. Még mielőtt közelebb mehettem volna, hogy átadjam barátságos üzenetemet, a *Browning* minden utasa és teljes legénysége elhagyta a hajót. Világossá kellett tennem számukra, hogy menjenek vissza a fedélzetre, hogy el tudjanak menni megmenteni a *Royal Sceptre* legénységét. A csónakokban ülők öröme és megkönnyebbülése meglepett bennünket. Hát talán barbároknak néztek bennünket, hogy teljes pánikban egyből a mentőcsónakokba ugráltak, ahogy egy német U-Boot feltűnt a láthatáron? A *Browning* kapitánya – ahogy azt most nagy elégedettséggel hallom – engedelmeskedett az utasításaimnak, hogy mentse meg a *Royal Sceptre* legénységét. És annak is, mellékesen, hogy ne használja a rádióját, amíg el nem éri a kikötőt. Úgy hallottam, épségben partra tette a *Royal Sceptre* legénységét a brazíliai Bahia kikötőjében.

SHIRER: Van még valami, kapitány úr, amit ezzel a megbízatással kapcsolatban el tudna mondani?

SCHULTZE: Hát, küldtem egy rádióüzenetet Mr. Churchillnek.

SHIRER: Ah, hát ön az? Én úgy tudtam, hogy az illető fogságba esett.

SCHULTZE: Igen, tényleg ezt mondta Mr. Churchill az alsóházban egy-két nappal ezelőtt. Még azt is mondta, hogy jól bánnak velem. Ennyiben kétségtelenül igaza van, bár nyilvánvaló, hogy a pozíciómat rosszul adták meg neki.

SHIRER: Pontosan mi történt?

SCHULTZE: Amikor elsüllyesztettem a brit *Firbyt*, a következő rádióüzenetet küldtem: „Adják át Mr. Churchillnek: elsüllyesztettem a brit *Firby* gőzöst. Pozícióm északi szélesség x foka, nyugati hosszúság x foka. Ha tudják, kérem, mentsék meg a legénységet."

SHIRER: Kapott választ?

SCHULTZE: Nem, csak a parlamenti beszéden keresztül. S örömmel hallottam, hogy az angol legénységet megmentették.

SHIRER: Schultze kapitány, köszönjük szépen.

SCHULTZE: Igazán nem tesz semmit.

Herbert Schultze kapitánnyal, egy német tengeralattjáró parancsnokával beszélgettem, aki azért jött ma este ide Berlinbe, hogy elmesélje, mit csinál. Egyébként épp most tudtam meg, hogy Vaskereszttel tüntették ki azokért a dolgokért, amelyekről az imént számolt be.

Berlin, 1939. október 1., 15.10

Jó reggelt! Itt Berlin.

Ma van Németországban a hálaadás napja. A németek nem sült pulykával ünneplik, mint mi otthon. De azért ezen a napon, mint mi is a miénken, hálát adnak a bőséges termésért.

Máskor a hálaadási ünnepen a gazdák egész tömege gyűlt össze az ország nyugati részében fekvő Goslar mellett egy hegytetőn. A Führer is megjelent mindig, és beszédet mondott.

Ma az ünnepséget a háborúra való tekintettel nem tartották meg. Nem volt tömeggyűlés, nem volt Hitler-beszéd. Ehelyett Herr Hess, a helyettes vezető intézett rádióbeszédet a nemzethez.

A német termés ebben az évben jó volt, mondta Hess a nemzetnek. Anglia nem tud kiéheztetni bennünket. Én pedig meglepődtem, hogy Hess úgy beszélt Angliáról, mint az egyetlen ellenségről. Franciaországot nem is említette. Minden támadás Anglia ellen irányult.

Nos, az idei német termés, a szeptemberi becslések szerint valóban jó volt. Ez a következő kommentár megírására indította Berlinben az egyik reggeli lap főszerkesztőjét: „A Mindenható Isten, úgy látszik, nemcsak az erős hadosztályokat támogatja; az Isten egyszersmind a jó oldalt támogatja. Segít bennünket, hogy megtörjük az angol zsidók és bajtársaik igyekezetét, hogy éhségblokáddal győzzenek ellenünk. A német gazda gondoskodott tejjel és kenyérrel való ellátásunkról... A Mindenható Isten a mi katonáinkkal volt; a Mindenható Isten a mi gazdáinkkal volt. Álljon mindannyiunk mellé a Mindenható Isten." Az idézetet a berlini *Lokal Anzeiger*ből vettem.

A mai nappal sorsdöntő hét kezdődik Európában. Németország igyekszik minden politikai kártyát megvizsgálni a pakliban, hogy rávegye Angliát és Franciaországot, tekintsék elintézettnek az ügyet most, hogy Lengyelországot tönkreverték és fel van osztva Németország és Oroszország között.

Ciano gróf, olasz külügyminiszter öt órára – vagyis körülbelül két óra múlva – érkezik ide, és azonnal fogadja őt Herr Hitler és Herr von Ribbentrop. Úgy látszik, Olaszországot be akarják vonni a Németország és Oroszország által megindított békeoffenzívába, miután csütörtökön aláírták új megállapodásukat.

Kissé furcsának tűnhet, hogy Németország hirtelen oly sok békeszólammal lett teli. De hát ez van. A hivatalos náci lap, a *Völkischer Beobachter* címoldali vezércikke ezzel indít: A NÉPEK BÉKÉT AKARNAK. És kifejti, hogy nemcsak a német nép, hanem a franciák és az angolok is békét akarnak, akárcsak az összes semleges nép.

Ha jól értesültem, Mr. Chamberlain holnap nyilatkozatot fog közzétenni a brit alsóházban a német–orosz javaslatokkal kapcsolatban. Lehetséges, hogy a békeközvetítőként tevékenykedő Ciano grófnak, Herr Hitlerrel való ma esti találkozója után, még lesz egy kis ideje, hogy eláruljon néhány részletet arról, hogy Hitler és Sztálin miféle békét kínál, holnapi beszéde előtt, a brit miniszterelnöknek. Akárhogyan is lesz, az erre a hétre összehívott Reichstag nem sokkal azután gyűlésezik, hogy Mr. Chamberlain elmondta beszédét. Ha van esély a békére, el tudom képzelni, hogy Herr Hitler grandiózus békeszónoklatot fog tartani. De ha a német békeremények meghiúsulnak, akkor a Reichstag másféle beszédet hall majd.

Szóval, ez sorsdöntő hét lesz. A németek véleményét a *Börsen Zeitung* vezércikkének címe is kifejezi: EZ AZ UTOLSÓ ESÉLY A BÉKÉRE. A lap kifejti, hogy a Moszkvával létrejött új társulás lehetetlenné teszi Anglia számára, hogy megnyerje a háborút, illetve elérje háborús céljait. Sokat foglalkozik azzal a témával is, amellyel gyakran találkoztam a német sajtóban az utóbbi napokban. Ez a téma a következő: Ha Anglia háborúzni akar Németországgal Lengyelország miatt, akkor automatikusan háborúznia kell Oroszországgal is. Szóval, ez a nácik véleménye.

Berlin, 1939. október 3., 24.47

Jó estét kívánok.

Itt Berlinben eddig nem váltott ki különösebb reakciót Mr. Chamberlain beszéde. De amennyire sikerült kiderítenem, a németek nem igazán örültek neki. Lehet, hogy ez a kijelentés többet mond önöknek, mint nekem, mert én nem tudom, hogy mit mondott Mr. Chamberlain. Önök pedig valószínűleg igen. Én csak találgathatok.

Mindenesetre a Wilhemstrassén ma este azt mondták, hogy ilyen kritikus időkben egy ilyen kritikus jelentőségű beszédet előbb át kell olvasni és át kell tanulmányozni, és csak azután lehet bármilyen következtetést levonni.

És azt biztosra vehetjük, hogy ezeket a következtetéseket – bármilyenek legyenek is – nem hozzák nyilvánosságra, amíg a Reichstag össze nem ül valamikor a hét vége felé, hogy meghallgassa, amint Hitler maga vonja le őket. A modern háború sajátos jellege miatt a Reichstag ülésének pontos dátumát titokban tartják. De én elárulhatom önöknek, hogy holnap fog kezdődni, berlini idő szerint délben, úgyhogy önöknek odahaza korán kell felkelniük, hogy meghallgathassák New York-i idő szerint reggel 6 órakor, chicagói idő szerint reggel 5 órakor és így tovább.

Közben a német sajtó és rádió folytatja a békekampányt. A *Nachtausgabe* ma este ezzel a szalagcímmel jelent meg: FELHÍVÁS A SEMLEGESEKHEZ – HARCOLJANAK A BÉKÉÉRT. A németek itt Rómára mutatnak, amiből egyesek arra következtetnek, hogy esetleg újabb békemegmozdulás következik.

Ma itt Berlinben egy másik felvetést is hallottam. Hogy fel lehetne kérni Roosevelt elnököt a békeközvetítésre. Ha ezen egy kicsit elgondolkozunk, mondta informátorom, akkor beláthatjuk, hogy Roosevelt kulcspozícióban van ehhez a feladathoz, hiszen az egyetlen olyan, semleges nagyhatalom vezetője, amely nem visel háborút és a háborúzó felek egyikéhez sem csatlakozott. Tudniillik Oroszország most Berlin mellé állt. Olaszország még mindig a tengelyhatalmakhoz tartozik. Japán most is háborúzik *[Japán 1931 óta hadban állt Kínával]*. Vagyis, az Egyesült Államok ott áll egyedül.

Egyébként a Wilhelmstrassén ma azt mondták nekünk, hogy Németország örült annak, hogy embargótörvényünk nem ment át a Kongresszuson és elhúzódó vitára lehet számítani. Ez arra utal, mondták nekünk, hogy Washingtonban nem kapkodják el a döntéseket. Körülbelül egy órával ezelőtt hallottam, amint egy rádiókommentátor dicsérőleg szólt Borah szenátor álláspontjáról. Semlegességi törvényünk ügye egyre nagyobb jelentőségűnek tűnik a németek számára, ahogy közeledik a sorsdöntő szavazás napja.

Töröm a fejem egy londoni rádióadáson, melyet tegnap este sikerült itt fognom. Azt mondták, hogy angol repülőgépek szálltak el Berlin fölött. De én nem értem, hogy akkor itt miért nem fújtak légiriadót, vagy ha fújtak, akkor azt miért nem hallottam sem én, sem a barátaim közül senki.

Berlin, 1939. október 4., 24.47

Jó estét kívánok.

Ma megszólaltak a harangok és horogkeresztes zászlók milliói lobogtak a német házakon, hogy így ünnepeljék Varsó elfoglalását és a Lengyelország elleni „ellentámadás" győzelmes befejezését.

Ugyanakkor viszont – és ez furcsa – egyetlen szó sem esik sem a harangokról, sem pedig a zászlókról Berlin három vezető esti hírlapjának címoldalán.

A lengyel háború talán már lezárt ügy, viszont még mindig zajlik egy másik háború, és a németek érdeklődése most nem Varsóra, hanem három másik dologra koncentrálódik. Sikeres lesz-e a békeoffenzíva? Hogy alakul az Anglia elleni tengeri háború? Mit fog tenni Amerika?

Nézzük először az utolsó kérdést. Hogy teljesen őszinték legyünk, az Egyesült Államok nem sok vizet zavart, amikor a háború elkezdődött, most pedig a mi kis vitánk ott Washingtonban az embargótörvényről hirtelen címoldalas hír lett a német sajtóban. A *Börsen Zeitung* első oldalán a vezércikknek ez a címe: AMERIKA BÉKÉT AKAR.

A *Nachtausgabe* szintén vezércikkel jelent meg. Ennek címe: U. S. A.: LEGINKÁBB A ZSIDÓK ÉRDEKE A HÁBORÚ. És kifejti, hogy Amerika egyáltalán nem töri magát annyira, hogy beléphessen a háborúba Anglia oldalán, mint amennyire – és itt

idézem – „Herr Roosevelt és zsidó kamarillája". A cikk ezután ismerteti Borah szenátornak az embargótörvényt ellenző álláspontját.

Itt Berlinben az a benyomásom, hogy a németek egy kicsit még reménykednek abban, hogy az embargótörvényt nem szavazza meg a Kongresszus.

A mai német lapok sokat foglalkoznak azzal a bejelentéssel, hogy a német hadihajók az utóbbi négy napban hetvennyolc semleges gőzhajót tartóztattak föl, és közülük néhányat, tiltott rakomány miatt német kikötőkbe kísértek. Ezzel kapcsolatban az itteni hivatalos körök cáfolják, hogy a német tengeralattjárók olyan parancsot kaptak volna, hogy süllyesszék el a szemük elé kerülő felfegyverzett kereskedelmi hajókat. Ezeket csak akkor támadják meg, ha használják a fegyvereiket, mondják a németek, és hozzáteszik, hogy egy felfegyverzett kereskedelmi hajót attól még nem kell hadihajónak tekinteni, hogy van rajta egy ágyú – csak akkor, ha használja is.

Éppen most kaptuk a hírt, hogy a Reichstagot pénteken déli 12 órára hívták össze berlini idő, reggel 6-ra New York-i idő szerint. Tehát pénteken valószínűleg megtudjuk, hogy Hitler miféle békét készül ajánlani Angliának, Franciaországnak és Európának. Ő maga fog beszélni, mint mindig, amikor a Reichstag összeül.

Közölték, hogy Herr Hitler holnap Varsóba repül, hogy diadalmenetben bevonuljon a lengyel fővárosba.

Az embereket viszont most az érdekli inkább, hogy miféle békét fog javasolni pénteken, a Reichstag ülésén.

Berlin, 1939. október 5., 14.05

Jó reggelt. Itt Berlin.

Egyelőre semmit sem írnak a berlini lapok, de hát úgy tudom, hogy Herr Hitler ma Varsóban tartózkodik, hogy megszemlélje, amint csapatai befejezik a lengyel főváros elfoglalását.

Úgy van, hogy ma este tér ide vissza, hogy befejezze nagy beszédét, amelyet holnap délben fog elmondani a német Reichstag előtt.

Vajon mit mond holnap Hitler? Vajon miféle békét fog ajánlani Európának, melynek népei bizonyosan békét akarnak – vajon igazságos lesz-e az a béke? Mit kezd majd Lengyelországgal? Ütközőállamot alakít ki Varsó körül? Független államot? Protektorátust? Vagy egyáltalán nem alakít ki semmiféle államot?

Ilyen és ehhez hasonló kérdeseket tesznek föl ma itt a berlini politikai és diplomáciai körökben. De Hitler egyelőre őrzi a titkát, s hogy végül is mit fog holnap javasolni a Reichstagban, azzal kapcsolatban mi ugyanolyan sötétben tapogatózunk, mint a külvilág. A német lapok nem mondanak semmit. Más ügyekkel foglalkoznak. A Wilhelmstrasse mélyen hallgat. Nem akarja előre kikotyogni a Führer mondanivalóját.

Az általános várakozás szerint Hitler igencsak átfogó békefeltételeket fog kínálni, beleértve egy független lengyel államot is – no, nem egy olyan Lengyelországot,

mint amilyen az egy hónappal ezelőtt volt, az biztos, hanem Varsó körül egy jelentősebb területdarabot, amely a korábbi Lengyelország 20 millió lakosából körülbelül 15 milliót foglalna magában. Én úgy veszem ki, hogy az új Lengyelországnak nagyjából ugyanolyan státusa lenne, mint Szlovákiának – vagyis névleges függetlenséget kapna, és ténylegesen is nagyobb függetlenséget élvezne, mint a Cseh és Morva Protektorátus, amely természetesen egyáltalán nem független, méretét illetően pedig valamivel nagyobb lenne Szlovákiánál. Gazdaságilag Németországtól függene. Ugyanezek a körök még azt is gondolják, hogy a Führer megmondja a Nyugatnak, hogy most Németország *és* Oroszország birtokolja Lengyelországot, és az eredeti állapot helyreállítására irányuló bármiféle katonai törekvés tökéletesen hiábavaló, és szükségképpen háborúhoz vezet nemcsak Németország, hanem Oroszország ellen is.

Ezt az álláspontot hangsúlyozta a Wilhelmstrasse ezen a héten.

Természetesen van itt néhány olyan megfigyelő is, aki szerint Németország pozíciója annyira erős, hogy Hitler nem fog nagyon igyekezni azon, hogy túl nagylelkű békefeltételeket kínáljon a Nyugatnak. Németországban mindig is voltak olyan gondolkodói csoportok, amelyeknek meggyőződése, hogy Németország mindaddig nem foglalhatja el az őt megillető helyet a nap alatt, amíg nem ő diktálja Angliának a feltételeket, vagy legalább meg nem győzi Angliát arról, hogy jobb, ha felhagy a kontinentális ügyekbe való beavatkozással.

Én úgy adom tovább önöknek ezt a két vélekedést, ahogy hallottam. Hogy mennyit érnek, nem tudom. De holnap ilyenkor már mindenképpen jóval többet fogunk tudni arról, hogy véget ér-e a háború, vagy, ahogy errefelé beszélik, most kezdődik csak igazán. Figyeljük meg ezt a kifejezést: „igazán kezdődik". Mert berlini felfogás szerint a háború még bizonyosan nem kezdődött meg a nyugati fronton, és egyelőre a tengeren is csak jelentéktelen dolgok történtek. Mert hogy akkor mi lesz, ha majd repülőgépek ezrei lépnek akcióba Nyugaton és az Északi-tenger fölött, nos, az valószínűleg meghaladja a képzeletünket. Ez idáig mindkét oldalról csak nagyon kevés repülőgépet vetettek be.

Azt mondják itt a németek, hogy egyvalamit nem fognak ledobálni a repülőgépeik – ha mások sem a háború előrehaladtával –, és ez a gázzal vagy baktériumokkal töltött bomba. De természetesen van még rengeteg más, amit ledobhatnak, és ami rombolást és pusztítást okoz.

Berlin, 1939. október 5., 24.47

Jó estét kívánok.

Láttam ma este egy német filmtudósítást. Zártkörű vetítés volt, és nem tudom, hogy bemutatják-e nyilvánosan is, vagy hogy önöknek lesz-e lehetőségük megtekinteni. Én úgy gondolom, hogy még lesz.

Két dolog volt benne, amit érdekesnek találtam.

Az első: Varsó lövetésének képei. Nagyon valószerűek voltak. Az operatőr közvetlenül a nagy ágyúk mögött állva fényképezett. És lehetett látni, ahogy a német nehéztüzérség ütegei szinte közvetlen lőtávolságból bombázzák Varsó városát.

Magát a várost persze alig lehetett látni. Inkább csak a lángokat és a füstöt – főként az utóbbit. Soha életemben nem láttam még ilyen hatalmas fekete füstfelhőt. Majdnem egy kilométer magasra emelkedett, és elborította az egész, szélesen elterpeszkedő várost. Gyakran jártam ebben a városban, és ott voltam nem sokkal a háború kitörése előtt is. De sohasem vettem észre, hogy milyen széles és kiterjedt ez a város, csak most, amikor láttam a mindent elborító, hatalmas füstfelhőt.

A nagy ágyúk folytatták a tüzelést, és a bemondó egyre csak azt magyarázta, hogy a város természetesen egy erődítmény volt, s azért kellett lövetni. Hogy mi történt a városban rekedt egymillió emberrel – hogy hányan maradtak életben, azt egyelőre nem tudjuk. A két amerikai tudósító, akit kiválasztottunk, hogy menjen oda és számoljon be mindannyiunknak a látottakról, tegnap elutazott, de a tervek ellenére ma estig nem érkezett vissza. Csak holnap jönnek meg. Holnap pedig, azt hiszem, a német Führernek a Reichstagban elmondott beszéde lesz a világ érdeklődésének középpontjában.

Maga a Führer ma elrepült Varsóba, és győzelmi díszszemlét tartott csapatainak. Ma este vissza is érkezett, hogy elvégezze a végső simításokat a Reichstagban holnap elmondandó beszédén.

A Reichstag ülése délben kezdődik. Én ott leszek, s New York-i idő szerint délelőtt 11-kor ismét jelentkezem, hogy beszámoljak róla.

Megemlítem még, hogy volt még valami ebben a filmtudósításban, amit érdekesnek találtam: azt a képsorozatot, amelyen hosszú szakállú és hosszú fekete kabátos lengyel zsidók útépítő brigádokban dolgoznak Lengyelországban.

Berlin, 1939. október 6., 17.02

Itt Berlin.

Önök közül sokan hallották Hitlernek a Reichstagban ma délelőtt elmondott beszédét. Önök már mindannyian tudják, hogy Hitler mit ajánlott Európának a béke felé vezető úton. Berlin most Anglia és Franciaország reakciójára vár. Addig is néhány szó magáról a Reichstag gyűléséről.

Öt héttel ezelőtt egy hűvös, ködös délelőttön egy másik gyűlésen volt alkalmam részt venni. Hitler akkor jelentette be a lengyelországi bevonulást, a háború kezdetét. Hitler kihívóan magabiztos volt, akárcsak a Reichstag tagjai. Feszült légkörben zajlott az egész gyűlés.

Ma, ahogy ott ültem a Kroll Operaházban, ahol a Reichstag ülésezik, egészen más hangulatot tapasztaltam. Odakint meleg volt és sütött a nap. Az igaz, hogy odafelé az úton sok légelhárító üteget láttam, melyek több háztömb hosszan körülvették az épületet, de ezenkívül semmi sem utalt arra, hogy a háború kellős közepén vagyunk. Az utcákon nem volt nagy tömeg, s az emberek hangulatát jónak lehet mondani.

Ugyanilyen volt a légkör a Reichstagon belül is. A küldöttek, mind egyenruhában, ott álltak a helyükön, várták az ülés megnyitását, és már-már derűsnek tűntek. A kormány tagjai – fönt a színpadon, ahol operaénekesek szoktak szerepelni – szintén álldogáltak és fesztelenül társalogtak – Ribbentrop Raeder admirálissal, dr. Goebbels von Neurathtal és így tovább.

Aztán bejött Hitler és lendületesen végigvonult a széksorok között. Kétsoros, szürke katonai kabátot viselt, s hozzá fekete nadrágot. Mögötte lépdelt rohamosztagos ingben a helyettese, Hess, azután csukaszürkében a rendőrfőnök, Herr Himmler.

Herr Hitler, ahogy beszélt, higgadtabb volt, magabiztosabb, és kevésbé emocionális, mint amilyennek hosszú időn keresztül láttam őt, ha a Reichstagban beszélt. Néha olyan gyorsan olvasta a szöveget, hogy alig lehetett érteni a szavait. A Reichstag tagjai sem ugráltak föl olyan gyakran, nem is kiáltoztak és nem is tapsoltak annyit, mint máskor; csak egyszer, amikor Hitler azt mondta, hogy egy pillanatra sem kételkedik abban, hogy Németország győzni fog. És megtapsolták, amikor barátságot ajánlott Franciaországnak.

Amennyire vissza tudok emlékezni, Hitler most először mellőzte a perorációt és nem foglalta össze befejezésül a beszédét. Utolsó mondatát, melyben köszönetet mondott Istennek a német győzelemért, és békefelhívását mély, tárgyilagos hangon mondta el. Azelőtt sohasem hallottam őt így befejezni egy beszédet.

Utána, az előcsarnokokban, ahol a küldöttek álldogáltak és beszélgettek, az ember azt hihette, hogy a békét már sikerült is kivívni. Olyan volt a hangulat. És mire elhagytuk a Reichstagot, a katonák is elvonultak légelhárító ágyúikkal.

Hitler azt mondta, ez volt az utolsó békeajánlata. Amennyire én meg tudom állapítani, Berlin részéről nem lesznek ezt megtámogató diplomáciai lépések. A Wilhelmstrassén, amikor eljöttem onnan ide a rádióba, az volt az illetékesek véleménye, hogy Németország megvárja, hogy milyen válasz érkezik Londonból és Párizsból.

Berlin, 1939. október 6., 24.47

Jó estét kívánok.

Adolf Hitler beszélt. A Reichstagban elmondott másfél órás, és az egész világon közvetített beszédében nyilvánosságra hozta azt a békeajánlatát, amelyet a Lengyelország legyőzése utáni időkre készített el.

A németek többsége, azt hiszem, jónak tartja ezt az ajánlatot. Legalábbis így vélekednek itt a külföldi tudósítók, és azok a németek is mind, akikkel volt időm ma beszélgetni.

A németek tehát jónak tartják, és azt remélik, hogy London és Párizs is elfogadja. Sőt ha ma este itt Berlinben azt mondjuk egy németnek, hogy nem biztos, hogy Anglia és Franciaország elfogadja a javaslatot, akkor az illető csodálkozva[1]mered ránk, és azt mondja, amit többektől is hallottam ma este, hogy „De hát miért nem?

A Führer kijelentette, hogy nem követel tőlük semmit, csak békét akar kötni. Itt az ideje, hogy elfogadják."

A Wilhelmstrassén ma este tartott sajtókonferencián az egyik szkeptikus újságíró megkérdezte, hogy a nyugati hatalmak hogyan győzhetők meg arról, hogy Herr Hitlernek nincsenek további követelései, mivel ezt mondták korábban. Az volt a válasz, hogy csak most vannak meg a reális alapok a minden érintett érdekeinek megfelelő tartós béke számára.

A Wilhelmstrasse ma annak hangsúlyozásával lepett meg engem, hogy a semleges államok, s főként azok vezetői – például a pápa, a belga király, a holland királynő, Roosevelt elnök – üdvözölni fogják Hitler békeajánlatát, és talán nyomást is gyakorolnak majd Párizsra és Londonra, hogy mérlegeljék azt.

A Wilhelmstrasse ma este úgy vélekedik, hogy legalább egy hétbe telik, míg megérkezik Anglia és Franciaország hivatalos válasza. Németország láthatóan nem szándékozik még határozottabbá tenni a javaslatot azzal, hogy diplomáciai csatornákon is előterjessze azt Londonnak és Párizsnak. Egy hivatalos személyiség felhívta a figyelmünket arra, hogy szigorú értelemben véve a beszéd nem volt békeajánlat *(Angebot)*, hanem csupán annak kifejezése, hogy Németország kész a békekötésre. Németország hosszú távú politikájának ismertetése volt.

Berlin, 1939. október 8., 15.10

Jó reggelt kívánok.

Németország várja – s hozzá kell tennem, reménykedve várja – Párizs és London válaszát arra, ami a nácik felfogása szerint igencsak nagylelkű békeajánlat volt Herr Hitler részéről.

A német sajtó elismeri, hogy a nyugati demokráciák fővárosaiban a lapok nem fogadták biztatóan, de a Wilhelmstrasse, úgy tűnik, belenyugvással várja London és Párizs hivatalosabb reakcióját. Különösen Mr. Chamberlain szerdára tervezett alsóházi beszédét várják nagy érdeklődéssel.

Időközben a német sajtó és a német rádió megállás nélkül ontja a cikkeket és beszélgetéseket, melyekkel arról akarják meggyőzni a német népet, hogy kizárólag Angliát és Franciaországot fogja terhelni a felelősség azért, ha a háború folytatódik. Továbbá arról, hogy ha így történik, akkor Németország mossa kezeit, és csak önmagát fogja védelmezni a francia–brit agresszióval szemben.

Ehhez hozzá kell tennem, hogy azok a németek, akikkel beszéltem, már most is így vélekednek. Hitler Reichstag-beli beszéde láthatólag meggyőzte őket.

Időközben, és ezt jól lehet érzékelni, az emberek nagyon igyekeznek olyan normálissá tenni az életet Németországban, amennyire csak lehet addig is, amíg ez a furcsa háború a nyugati fronton véget nem ér, vagy sokkal komolyabbra nem fordul annál, amilyen eddig volt. Berlinnek talán egész évben nem volt olyan zsúfolt sportprogramja, mint a mai napon. Délután nagy tömeg fogja végignézni a Hoppengartenben a lóversenyfutamokat. Ezenkívül csak Berlinben a következő sportrendezvények lesznek még: egy futóverseny, egy kerékpárverseny Németország és Magyarország között – ez a sportág ugyanolyan népszerű itt, mint odahaza nálunk a baseball –, két hokimeccs, két rögbimeccs, egy birkózóverseny, egy amatőr ökölvívó-show, egy súlyemelőverseny, kétszáz kézilabda-mérkőzés és száz futballmeccs, beleértve az országos bajnokság találkozóit is. A legnépszerűbb sportág Németországban természetesen a futball.

És a szórakoztatóipar sem marad el a sportszervezők teljesítményétől. A ma reggeli lapokban egy egész oldalt töltenek meg hirdetéseikkel a különféle operaházak, operettszínházak, színházak, zenés darabok és hangversenyek, hogy a mozikat már ne is említsük. Az egyik filmszínház a mai Németországban ritka dolgot, amerikai filmet kínál, s a reklámjáról Clark Gable ismerős képe néz ránk.

A ma reggeli újságok sportoldalait és színházi oldalait lapozgatva az ember nehezen hiszi el, hogy háború van. Sőt még egy új, titokzatos gyilkosság is – ismeretlen tettes leszúrt egy hölgyet a cirkuszban – majdnem leszorította a háborús híreket a berlini lapok híroldalairól.

Berlin, 1939. október 9., 01.15

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Hogy bemutassam önöknek, milyen gyér a friss hírek kínálata ma este itt Berlinben, elhoztam magammal két hétfő reggeli lap, a *Der Montag* és a *Montag Post* korai kiadását, melyeket ma este 7 órakor vettem odakint az utcán.

A vezető címoldalas téma mindkét lapban egy madridi jelentés, amely az *Arriba* nevű spanyol újság külpolitikai szerkesztőjét idézi. A spanyol szerkesztő arra a belátásra jutott, hogy a Föld sorsa attól függ, hogy Nagy-Britannia és Franciaország elfogadja vagy elutasítja Adolf Hitler békeajánlatát, s hogy ennélfogva a világ sorsának alakulásáért a jelenlegi körülmények között kizárólag Anglia a felelős.

Éppen ez a német álláspont is. A spanyol szerkesztő akkor sem tudta volna pontosabban kifejezni, ha itt lett volna Berlinben, és feltételezem, hogy éppen ezért jutott a címlapokra.

Bizonyára önök is hallották a kósza hírt, hogy Göring tábornagy a jövő héten valószínűleg Rómába utazik, hogy találkozzon a Ducéval, s aztán – Mussolinival együtt – megpróbálja rávenni Roosevelt elnököt a békeközvetítésre. Nem is egy forrásból hallottam ma, hogy Rooseveltet úgy emlegetik, mint az egyetlen olyan embert, aki most képes lehet a békét kieszközölni. Természetesen éppen Roosevelt elnök volt az, akinek a béke megmentésére irányuló erőfeszítéseit nem is olyan régen itt rövid úton zátonyra futtatták. De most mintha más volna a helyzet, és más volna az elnök szerepe is. Azt hiszem, még bőven fogunk hallani erről a kérdésről az elkövetkező napokban.

Időközben itt Berlinben a Lengyelország elleni villámháború már kezd puszta emlékké homályosulni. Szinte mindennap látom a szállodám előtt a katonák hosszú

menetoszlopait, ahogy tankjaikkal és ágyúikkal dübörögnek Keletről Nyugat felé. Most azonban nincs éljenzés és nincs ünneplés. Az emberek megállnak és nézik őket, aztán a menetoszlop eltűnik nyugati irányban, az emberek pedig mennek tovább a dolgukra, ha ugyan van még mit csinálniuk. Időnként néhány tiszt beköltözik egy-két napra a szállodába. Többnyire fiatal pilóták; nem győzök csodálkozni, milyen fiatalok. Tizennyolc, tizenkilenc és húszéves fiúk, akik néha úgy beszélnek lengyelországi sikereikről, az általuk művelt rombolásról, ahogy a korukbeli fiatalemberek szoktak odahaza eldicsekedni, hogy micsoda remek gólt rúgtak a szombati meccsen.

A háborúnak persze van másik oldala is, még a győztesek számára is. A mai *Völkischer Beobachter* egész oldalon közli azoknak a családoknak a gyászjelentéseit, akik elvesztették rokonaikat a fronton. E gyászjelentések jó részében nem az áll, hogy az érintett harc közben esett el, hanem az, hogy belehalt sebesüléseibe. Ahogy végigolvastam ezeket a közleményeket, megdöbbentem, hogy a halottak között mennyi az egyke. Itt van például ma reggelről egy tipikus gyászjelentés: „Hősi halált halt a Führerért, a *Volk*ért és a *Vaterland*ért. Szeptember 18-án elesett a lengyelországi harcokban egyetlen fiam, élt huszonkét évet." És mellette a következő: „Szeretett *Vatherland*jáért szeptember 20-án a Kutno környéki harcokban, huszonöt éves korában elesett egyetlen fiam."

Hetek óta minden napra jutnak ilyen közlemények.

[Október 9-én Shirer elutazott Berlinből, hogy pár napot a családjával töltsön Svájcban.]

Genf, 1939. október 13., 12.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Genfből.

Aligha kell magyaráznom önöknek, hogy a Lengyelországban és Németországban eltöltött két hónap után milyen jólesik visszavonulni pár napra egy semleges országba. Kedd este érkeztem ide, és holnap reggel indulok vissza Berlinbe. Amikor hétfő este eljöttem a német fővárosból, a németek egyre csak azt hajtogatták nekem, hogy hibát követek el, mert ők biztosra veszik, hogy Herr Hitler békeajánlatát el fogják fogadni, én meg majd szépen lemaradok az eseményről. Én viszont úgy gondolom, hogy lesz még bőven időm ott lenni, ha eljön a béke.

Ha az ember egy hadviselő országból egy semleges országba átlép, egészen más világba csöppen. Kedd délután volt alkalmam ezt megérezni egy Bázel nevű, Franciaországgal és Németországgal is határos svájci városban. Először is, az ember alig akar hinni a szemének, amikor kinyit egy svájci újságot, és azt látja, hogy a konfliktust mind a két oldaláról megvilágítják. És higgyék el, nem kisebb meglepetés az sem, hogy amikor először leülünk megebédelni, nem kell kotorásznunk a kenyérjegy után, s hogy itt egyáltalán nem érdekes, ha már elfogyott az egész heti húsjegyünk.

A bázeli vasútállomáson a restiben azt hittem, hogy álmodom, ahogy a szemem elé tárult a korlátlan mennyiségű vaj, tojás, sajt és sütemény, no és az a nagy steak is, amely hamarosan az asztalomon díszelgett.

Az újabb sokkhatás akkor ért, amikor Bázelből az esti vonattal Genf felé tartottam. Németországban egész éjszaka elsötétített vonaton utaztunk, s alig tudtuk kivenni az állomások nevét az elsötétített városokban. Hat hete nem láttam már kivilágított kirakatot vagy utcai fényeket. Itt Svájcban hirtelen teljes fényében, szinte vakítóan ragyogott a vonat. Amikor Genfben leszálltam, a városban millió lámpa égett, szinte káprázott a szemem a kirakatoktól. Csodálatos látvány volt.

Azt persze nem állítanám, hogy a háború vidám dolog volna a svájciak számára, vagy hogy az élet itt normális és pont úgy zajlik, mint két hónapja, amikor utoljára itt jártam. A háború súlyos csapást jelent ennek a kis demokratikus országnak is. Minthogy határának kétharmadát a két, egymással hadban álló ország zárja le, a külvilágot most csak Olaszországon keresztül tudja elérni. Nehézipari importjának legnagyobb része pedig azelőtt a Rajnán érkezett fölfelé, de most ez a kereskedelmi útvonal is zárva van.

A háború első hónapjában Svájc exportja a felére esett vissza, importja pedig egyharmadával. A második hónapban az adatok még rosszabbak lesznek. Legnagyobb vásárlója Németország és Franciaország volt – míg ki nem tört a háború. Ennek az országnak az egyik legerősebb gazdasági ágazata az idegenforgalom – de most ugyan honnan jönnének a turisták? Svájc importálni kénytelen a nyersanyagokat, főként az olajat, és mindenekelőtt persze az élelmiszert. Ezt viszont nagyon megnehezíti a blokád és a szállítási káosz.

Az ember azt gondolhatná, hogy a svájciak, akiknek el kell viselniük a nem általuk okozott háború gyötrelmeit, most nagyon mérgesek Franciaországra és Angliára, amiért nem fogadja el Herr Hitler békeajánlatait, legyenek azok bármilyen hiányosak és homályosak is az ő felfogásuk szerint. De semmi ilyesmit nem tapasztalni. A svájci sajtó, amely hírrovataiban ismerteti mindkét fél álláspontját, mai vezércikkeiben helyesli, hogy Mr. Chamberlain és Monsieur Daladier elutasította a náci békeajánlatokat. A svájciak nem olyan népség, hogy a békét bármi áron elfogadnák.

Berlin, 1939. október 15., 01.15

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A Svájcban eltöltött négy nap után ma reggel visszaérkeztem Berlinbe. A Lengyelországban és Németországban folyó háború öt hete után egy kicsit fejbe vert az első vagy az első két nap egy semleges országban. S most este egy kicsit megint úgy érzem, mintha fejbe vertek volna, ahogy visszaérkeztem egy háborús országba.

De hát itt vagyok ma este Berlinben megint és végzem a munkámat. Az elsötétítés most még sötétebbnek tűnik, mint pár nappal ezelőtt, amikor elmentem. Legalábbis új rekordot állítottam föl ma éjszaka az idefelé vezető úton a villanyoszlop-

pal és tűzcsappal való ütközések számában. Azt hiszem, kell néhány nap, amíg az ember szeme ismét hozzászokik a sötétséghez.

Ugyanakkor, s ez is eszembe jutott, a háború kitörése óta Berlinben nem olyan nagyok a fizikai változások, mint amilyenekre számítani lehetett. Az általam látott fényképek alapján ítélve Berlin kevesebbet tett önmaga légvédelméért, mint London vagy Párizs. Ma felfigyeltem rá a Wilhelmstrassén és az Unter den Lindenen – az egyiken Herr Hitler kancelláriája és a minisztériumok találhatók, a másikon pedig áruházak és nagy szállodák –, hogy milyen kevés épületet védenek homokzsákok. A Wilhelmstrasse épületeinek többségén egyetlen sincsen, néhánynál pedig öt-hat ványadt kis homokzsák van odalökve félmagasságig a pinceablakok elé. Az Unter den Lindenen ugyanez a kép. Néhány ablakot véd néhány homokzsák. De sehol nincs háromnál vagy négynél több egymásra pakolva.

Homokzsákokból rakott óvóhelyeket itt nem látni. Minden óvóhely a föld alatt van. Az utcákon nagy sárga nyilak mutatnak feléjük. A nagyközönség számára is nyitott, egyik legnagyobb óvóhely a Führer kancelláriájának alagsorában található.

Itt nem került sor nők és gyermekek olyan, tömeges kitelepítésére, mint amilyenek, azt hiszem, előfordultak Londonban és Párizsban. Úgy adódott, hogy ma ennek szép bizonyítékát is láthattuk. A háború kezdete óta, egy hónapja tartó undok, télies időjárás után ma volt az első napsütéses, kellemesen meleg vasárnap. Az olimpiát vagy Mussolini látogatását leszámítva, amikor az egész város kicsípte magát, én még sohasem láttam itt az utcákon ennyi embert, s főként nőt, gyereket és kisbabát. Mindenki előbújt sütkérezni egy kicsit, és jóformán semmi sem utalt arra, hogy háború van – legföljebb a nagyszámú egyenruhás alak, meg az itt-ott felemelt fejjel álldogáló csoportok, amelyek a tetőn meredező légelhárító ágyúkat bámulták.

Tegnap éjjel a lakosságot megijesztették. Megszólaltak a Berlin köré telepített légelhárító ütegek és reflektorok kezdték pásztázni az eget. Ez volt az első alkalom, hogy Berlinben az emberek igazi ágyúlövést hallottak a háború során, és sokan ki is jöttek az utcára, hogy jobban hallják. Egyesek légiriadót vártak, de nem rendelték el. A főparancsnokság mai közleménye szerint egy repülőgép zúgása váltott ki némi elhárító tüzelést. Ma pedig hivatalosan is tájékoztattak bennünket, hogy egy eltévedt német repülőgép volt az, s hogy a gépet le is lőtték, de a pilóta ejtőernyővel szerencsésen földet ért.

A berlini utcák arculata viszont megváltozott a háború kezdete óta. Most szinte alig látni autókat. Nincs benzin, ezért az emberek nagy többsége kénytelen volt leállítani a kocsiját. Akinek van engedélye, még az is csak fontos ügyekben használhatja. Én jöhetek kocsival a szállodámból ide a stúdióba – körülbelül nyolc kilométeres távolság –, mert már elmúlt éjjel 1 óra, a földalatti nem jár, és csak így tudok hazamenni. De azért különös látvány végigmenni a főváros utcáin úgy, hogy néha egyetlen autót sem lát az ember. De azért ne higgyék, hogy az utcák most biztonságosabbak lettek a gyalogosok számára. Épp ellenkezőleg. Csak úgy hemzsegnek itt a bicikliszták. Gyalogosként az életemért küzdve az utcán, én szívesebben kerülgetném az autókat, mint a kerékpárosokat. Még mindig ott a kék folt a térdemen, ahol a legutóbbi bicikli nekem jött.

Ami a híreket illeti itt Berlinben, az újságok még mindig sokat foglalkoznak a *Royal Oak* elsüllyesztésével. Előttem ismeretlen okokból a hétfő reggeli lapok hosszasan taglalják, hogyan fogadta Amerika a német tengeralattjáró sikerét. Itt azt mondták nekünk, fantasztikus volt. A *Der Montag* címoldalán például a következő, háromsoros szalagcím virít: A ROYAL OAK VÉGE – SZENZÁCIÓ AZ USA-BAN – AMERIKA AZT MONDJA, KOMOLY VESZÉLYBE KERÜLT ANGLIA TENGERI FÖLÉNYE.

Berlin, 1939. október 16., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Minden német újság részletesen ismerteti a főparancsnokság hivatalos közleményét, mely szerint ugyanaz a német tengeralattjáró, amelyik elsüllyesztette a *Royal Oak*ot, megtorpedózta a brit *Repulse* csatahajót is. Pár perccel ezelőtt hallottam az angol rádiót, amely tagadja, hogy a *Repulse* találatot kapott volna, de a német hivatalos szervek kitartanak a maguk változata mellett.

Most tehát itt Berlinben két hivatalos verziónk van a *Repulse* elleni tengeralattjáró-támadásról. A kora délutáni, 2 óra körül megjelenő lapok a főparancsnokság hivatalos közleményét ismertetik, mely szerint ugyanaz a tengeralattjáró, amelyik elsüllyesztette a *Royal Oak*ot, megtorpedózta a brit *Repulse* csatahajót is, súlyosan megrongálta és harcképtelenné tette.

Ez volt az első változat. Azután a későbbi kiadásokban, amelyek Berlinben délután 5 óra körül jelennek meg, a kommüniké már egy kicsit másképp hangzott. Azt közölte, hogy a német U-Boot megtámadta és megtorpedózta a *Repulse*-t. De itt már egy szó sem esik arról, hogy megrongálta vagy harcképtelenné tette volna az angol hajót.

Rákérdeztünk erre az eltérésre ma este a Wilhelmstrassén, és azt a választ kaptuk, hogy a második közlemény önmagáért beszél. Más szóval, hogy a Német Haditengerészeti Főparancsnokság azt állítja, hogy a *Repulse*-t megtorpedózták, és mindenki tudja, hogy általában mi történik egy hajóval, ha kap egy torpedót.

Nos, így áll az ügy. Számomra nem teljesen világos, de hát én a német verziót ismertetem önökkel. Azt mondták, holnap részletesebb magyarázatot kapunk.

A németek azt is bejelentették, hogy a nyugati fronton lelőttek egy francia és egy angol repülőgépet. Erről eszembe jutott, hogy a múlt héten Svájcba menet és onnan visszafelé több órán keresztül utaztam a Rajna mentén, ott, ahol a Németország és Franciaország közötti határt jelöli, és egyetlen repülőgépet sem láttam az égen. Órákon keresztül robogtunk bőven a francia tüzérség lőtávolán belül, gyakran még a géppuskafészkeket is láttuk, de egyetlen lövés sem dördült el. Az utasok is azt mondták, hogy a Rajta mentén a háború kezdete óta egy puskalövés sem dördült el.

Berlin, 1939. október 17., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A nap hőse ma itt egy bizonyos Prien hadnagy, egy tipikus, vakmerő német tengeralattjáró-parancsnok, aki hajójával ma tért vissza Németországba, és szinte hihetetlen dologról számolt be honfitársainak: sikerült behatolnia a Scapa Flow-i brit haditengerészeti támaszpontra, és megtorpedóznia néhányat a legnagyobb angol csatahajók közül.

Ma este egy világháborús német tengeralattjáró-parancsnok elmondta nekem, hogy a németek a legutóbbi háborúban kétszer is megpróbáltak tengeralattjáróval bejutni Scapa Flow-ba, de mindkét kísérlet meghiúsult és a tengeralattjárókat elveszítették.

Még német hajózási körökben is úgy látják, hogy egy tengeralattjárónak csupán egy százaléknyi esélye van arra, hogy bejusson Scapa Flow-ba. De ez az egy százalék most bejött, és a német tengeralattjáró behatolt a támaszpont belsejébe, felrobbantott egy csatahajót, s ahogy a németek állítják, megtorpedózott egy másikat is, majd épségben kijutott erről a félelmetes helyről, melyet acélhálók és aknák védenek, nem is szólva a torpedórombolókról – épp ezek miatt a németek maguk sem hitték, hogy a dolog lehetséges.

A német haditengerészeti támaszpontokon és itt Berlinben is ezért csapott a győzelmi lelkesedés még annál is magasabbra, mint amikor a német hadsereg lerohanta Lengyelországot.

Maga a hős pedig – Raeder admirális, a német haditengerészet főparancsnoka személyesen ment ki hazatértekor a fogadására és tüntette ki őt is és legénységét a Vaskereszttel –, szóval, a hős egy sötétszőke, zömök kis figura, elmúlt harmincéves, nős, egy gyermek apja. Pár perccel ezelőtt a rádióban számolt be hőstettéről és a következőket mondta.

Észrevette a Scapa Flow bejáratát védő záróláncot, jól megfigyelte, azután baj nélkül keresztüllopakodott rajta a tengeralattjárójával. Amikor már bent volt, azonnal munkához látott. Periszkópjával gyorsan körbepillantott, észrevett egy lehorgonyzott csatahajót maga előtt és egyet maga mögött, és azonnal kilőtte a torpedóit. Mielőtt lemerült volna, hogy eltűnjön, még láthatta, mondta a kapitány, hogy a tőle északra lévő csatahajó mellett hatalmas vízoszlop, majd lángoszlop lövell a magasba. Időközben azt is megfigyelhette, hogy az ellenkező oldalon, a tőle délre lévő hajó felrobbant – azt mondja a kapitány, három robbanás követte egymást, majd a hajóhíd, az árbocok, az ágyúk meg minden a levegőbe repült. „A hajó atomjaira robbant szét" – fogalmazott a hős. Feltételezése szerint ez a *Royal Oak* volt. Ami pedig az első hajót, valószínűleg a *Repulse*-ot illeti, a kikötőöbölből való kisettenkedés közben a kapitány még látta, hogy az orra a víz alá merül. Ezért jelentette, hogy a *Repulse* harcképtelenné vált.

Miután látta a rombolást, nem vesztegette az idejét, hogy kiszökjön a záróláncon keresztül és elérje a nyílt tengert. Az angolok, mondta a kapitány, nyilván azt hitték,

hogy még mindig odabent van az öbölben, mert a távolból hallotta a mélytengeri bombák robbanását, és láthatóan nem tettek kísérletet az üldözésére, így ma reggel épségben megérkezhetett Németországba.

Úgy értesültem, hogy ma délután fényképek is készültek, amikor német bombázók rajtaütést hajtottak végre Scapa Flow ellen. Mindenesetre azt az ígéretet kaptuk, hogy rövidesen megnézhetjük ezeket a felvételeket.

Berlin, 1939. október 18., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Berlin ma nagy ünneplésben részesítette Németország legújabb hőseit – annak a tengeralattjárónak a kapitányát és legénységét, amelyik belopakodott Scapa Flow-ba és elsüllyesztette a brit *Royal Oak* csatahajót.

Ma délelőtt nagyobb tömeg gyűlt össze Herr Hitler kancelláriája előtt, mint a háború kitörésének napján, hogy láthassa érkezésüket. Maga Hitler félretette egyéb teendőit, s délben egy órára vendégül látta a tengeralattjáró legénységét. Elbeszélgetett velük, s a *Royal Oak* felrobbantását a német U-Bootok történetében a legnagyobb haditettnek nevezte. A fogadás végén kitüntette a hajó parancsnokát, Prien kapitányt a Németországban adható legmagasabb katonai érdemrenddel, a Vaskereszt Nagykeresztjével. A tisztek és a legénység már tegnap megkapták a maguk Vaskeresztjét.

Ma délután mi, külföldi tudósítók találkoztunk a tengeralattjáró tisztjeivel és legénységével, miután megebédeltek Hitlerrel. Bevonultak a Wilhelmstrassén tartott délutáni sajtókonferenciánkra, s Prien kapitány elbeszélte hőstettének történetét, vagyis lényegében ugyanazt, mint amit tegnap már elmeséltem önöknek.

Engem elképesztett, hogy milyen fiatalok ezek a tengerészek, akik kétségtelenül a világ egyik legveszélyesebb foglalkozását űzik. Többségük tizennyolc, tizenkilenc és húszéves fiatalember – és bár nem igazán találó az összehasonlítás, de leginkább egy főiskolai futballcsapatra hasonlítottak, amely a sokkal erősebb ellenfél feletti, nem remélt győzelmet ünnepli. Különös arccal sétáltak ki aztán a teremből. Úgy tűnt, egy cseppnyi félelem sincsen ezekben a fiatalemberekben, s azt hiszem, a legközelebbi feladat végrehajtására ugyanolyan közömbösen indulnak majd el, ahogy ma elváltak tőlünk.

A legénységet a náci sajtófőnök, dr. Diettrich mutatta be nekünk egy olyan beszédben, amelyben folyton hazugnak nevezte Mr. Churchillt. Azt viszont nem említette, hogy Mr. Churchill elismeréssel szólt e tengeralattjáró legénységének vakmerőségéről és bátorságáról, s néhányan eltűnődtünk, hogy vajon lesz-e valaha is alkalmuk ezeknek a fiúknak meghallani az ellenség elismerő szavait.

Berlin, 1939. október 19., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német főparancsnokság a háború kezdete óta ma először adott közre részletes jelentést arról, hogy mégis mi történik azon a különös és titokzatos nyugati fronton.

Tudom, ez nem pontosan egyezik meg azzal, amit önök a másik oldaltól hallottak. De hogy megismerhessék mindkét oldal álláspontját, most elmondom önöknek a német verziót.

Mindenekelőtt a jelentés leszögezi, hogy nem sok minden történt a nyugati fronton. Azt mondja, hogy szeptember 9-e óta, amikor is a franciák támadást indítottak a Luxemburgtól a Rajnáig húzódó vonal mentén lévő állásaikból, sehol sem voltak komoly harcok. Az összetűzések, egy eset kivételével, mindkét oldalon kisebb, egy századnál általában csekélyebb létszámú csoportokra korlátozódtak.

A német jelentés azután kifejti, hogy a franciák három helyen foglaltak el német területeket: Luxemburg és Saarlautern városa között, Saarbrückentől délnyugatra a Warndt-erdőben és Saarbrückentől délkeletre. A németek szerint a franciák csak az utóbbi két szektorban tudtak 3–5 kilométerre benyomulni. A határhoz közeli Saarbrücken előtti terület kivételével pedig a franciák sehol sem tudták komolyabban megközelíteni a német Nyugati Fal erődítményeit, állítja a jelentés.

Ami a tüzérség tevékenységét illeti, folytatódik a kommüniké, az ugyanolyan korlátozott volt, mint a gyalogságé. A Rajna mentén, ahol az Karlsruhétól Bázelig a francia–német határt alkotja, abszolút nyugalom volt. A múlt héten magam is láttam azt a szektort, elnéztem, ahogy a francia és a német egységek egymás látó- és tűztávolságán belül intézgetik a maguk ügyeit, és nem hallottam egyetlen puskalövést sem.

A német kommüniké azzal a tömör mondattal zárul, hogy a frontvonalon nem észleltek egyetlen brit egységet sem.

Más szóval, a németek szerint minden csöndes volt a nyugati fronton.

Berlin, 1939. október 29., 01.01

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Felejtsük most el a nyugati frontot, de még az Északi-tengeren folyó háborút is – úgysincs semmi új hírem ma este –, és lessünk bele a németországi emberek életébe, hogy megtudjuk például, mit olvasnak, mit látnak és mit hallanak ők manapság.

Nézzük a könyveket. Mit olvasnak ezek az emberek? Mint önök valószínűleg emlékeznek, pár éve elégettek bizonyos könyveket ebben az országban, s azokat természetesen nem lehet most megtalálni errefelé. A könyvesboltok kirakatai azonban így is tele vannak. Nézelődtem tegnap egy kicsit ezekben az üzletekben, és hát mit gondolnak, mi a legnépszerűbb regény ma Németországban?

Nem fogják elhinni nekem, mert ugyanaz a könyv, amely nemrég Amerikában is bestseller volt: az *Elfújta a szél*. Németre ezzel a címmel fordították le: *Vom Winde verweht*, aminek a sajátos német szórendet is figyelembe vevő tükörfordítása így hangzik: *A szélből szétfújva*. Ez az amerikai regény majdnem olyan népszerű itt, mint odahaza volt.

Ma este megkérdeztem német fiatalok e kérdésben jellemzőnek tekinthető csoportját, hogy milyen regények kapósak még, s ők kettőt említettek. Az első önöknek is ismerős lesz: Cronin *Citadellája*. Az a tény, hogy a szerző angol, láthatóan nem befolyásolja a könyv népszerűségét. A másik regényt egy norvég szerző írta; a címe: *A világok örökké dalolnak*.

Vegyük észre, hogy mind a három regénynek külföldi a szerzője. Ami a nem-regény műfajokat illeti, ugyanez a csoport öt olyan könyvet sorolt föl, amely iránt ma elég nagy a kereslet:

A színes front – a német címeket angolra fordítva adom meg –, egy névtelen szerző tanulmánya a fehér kontra néger ember problémakörben.

Vegyük szemügyre Anglia alattvalóját – ez egy propagandakönyv Angliáról.

A totális háború – Ludendorf hírhedt könyve a totális háborúról –, ma nagyon aktuális.

Németország ötven éve. Sven Hedin írta, a svéd felfedező és Hitler barátja.

Ez Lengyelország – von Oertzentől. Adatok Lengyelországról, először 1928-ban jelent meg.

Elmondták, hogy még mindig bestseller három szovjetellenes könyv, s közülük is különösen az *Elárult szocializmus*, melyet egy Albrecht nevű egykori német kommunista írt. A detektívregények is nagyon népszerűek ma Németországban, akárcsak a tengeralattjáró- és a légiháborúról szóló művek. Az egyik barátom elmondta, hogy ma egyetlen amerikai magazint talált az újságosánál, az volt a címe, hogy *Igaz szerelmi történetek* – vagy valami ilyesmi –, októberi szám.

A mozikban a két legnépszerűbb új film a *Hajnal*, egy német U-Boot története, és a *D388*, egy német repülőgép története. A *Robert Koch* című film főszereplője Emil Jannings. Sikeres német film még az *Arany Új-Friscóban*. Clark Gable-t fedezem föl egy filmben, melynek itt *Kaland Kínában* a címe, és amely már negyedik hete megy telt házzal a Marmorhausban.

A berlini színházak, amelyeknek remekül megy a háború kezdete óta, elég sok klasszikus színművet játszanak: Shakespeare-t, Goethét és hasonlókat. Gerhard Hauptmann új darabja, *A katedrális lánya* és *Az áruló* című színdarab az évad legnagyobb sikerei közé tartozik.

Az Állami Opera ma este Wagner *Valkür*jét adja elő, a Német Operaházban *A trubadúr* megy, az egyik színházban pedig, szintén szép sikerrel, Johann Strauss *A denevér*je. A Berlini Filharmonikusok ma délelőtti, Furtwängler által vezényelt koncertjére már egy hete minden jegy elkelt, s a holnapi ismétlésre sem lehet már kapni.

Nem tudom eldönteni, hogy vajon az emberek nem valamiféle menekülésből mennek-e tömegesen mostanában színházba, operába és hangversenyre. Csak azt látom, hogy úgy tódulnak, ahogy eddig még sohasem.

Berlin, 1939. október 30., 02.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mai témám – hogy elkezdjem valamivel – a szappan, a hócipő és a benzin.

Nem azért veszem elő ezeket a témákat, mert azt gondolom, hogy önöket odahaza különösképpen érdekli a szappan, a hócipő vagy akár a benzin, hanem azért, mert ezek most itt Berlinben igenis slágertémák, és szeretném, ha önök is informálva volnának erről a helyzetről.

Először is, a szappan. A ma reggeli újságok elmagyarázzák, hogy szappan dolgában mire számíthatok novemberben. Épp most olvastam például, hogy a Reich iparizsiradék-ellátási hivatala az 1939. október 26-i, 251. számú Hivatalos Közlönyében publikált 24. számú rendeletében tudatja, hogy milyen szappan-fejadagokhoz lehet hozzájutni november folyamán és később a szappanjegyek ellenében.

Mint megtudtam, november 1-jén egy darab szappanjegyért, amelyre az van rányomtatva, hogy „Egy darab Uniform Szappan B", egy darab, 80 grammos úgynevezett Uniform Szappant kapok majd. Mosáshoz a következő hónapban, úgy látom, 250 gramm szappanreszelék jár nekem, vagy két csomag mosószer, ami nyilván valami mosószappanféleség. Ha még nem váltottam ki a nagy tubus borotvahabot, aminek négy hónapig kell kitartania, akkor most megtehetem, vagy kérhetek helyette megfelelő mennyiségű borotvaszappant is.

Ebben az országban a férfiak vagy tartalékoltak már előre egy kis borotvaszappant, vagy pedig villanyborotvát használnak, mert nagyon kevés új szakállas arcot lehet látni. Ami az én esetemet illeti, néhány kedves külföldi rádióhallgatóm volt olyan kedves és gondoskodott rólam ebben az ügyben.

Következik a hócipő meg a kalucsni. Most már nagyon hidegre és esősre fordult itt az idő, és ezeket a lábbeliket általában nagyon sokan hordják. Ma viszont hivatalosan közölték velünk, hogy az év végéig száz lakosból csak öt vásárolhat új hócipőt vagy kalucsnit, a többi kilencvenötnek pedig vagy anélkül kell járnia, vagy be kell érnie a régivel. S mint ahogy az igazságos is, a postások, a küldöncök és a rikkancsok hócipő- és kalucsni-igényét fogják legelőször kielégíteni. Nem említik, hogy a professzorok közel volnának a lista elejéhez, bár talán valahol ott lehetnek.

Ami a benzint illeti, úgy látom, hogy a fejadag-jegy, az M Sorozat holnap után már nem lesz érvényes, és valami új jegyet kell beszereznünk, az lesz az N Sorozat. Azt írja az újság, hogy ezeket a jegyeket csak azok kapják meg, akik „életfontosságú" ügyekben használják az autót, és figyelmeztetnek bennünket, hogy ha meg is kapjuk a jegyet, az autót akkor sem szabad privát célokra használni, és különösen nem szabad moziba, vagy színházba, vagy étterembe, netán vendégségbe menni vele. És még „életfontosságú elintéznivaló" esetén is csak akkor szabad a kocsit használni, ha az ember villamossal, busszal vagy földalattival nem tud eljutni oda, ahová igyekszik.

Ami pedig a híreket illeti, ma reggel nem sok van belőlük. Pár perccel ezelőtt a londoni rádiót hallgattam *[a külföldi tudósítóknak ekkor még megengedték a BBC hallgatását]*, amely különböző angliai légiriadókról számolt be. Nem tudom, vidéken mi lehet a helyzet, de nálunk itt Berlinben a háború első hete óta nem volt riadó. Ma reggel az ablakom fölött elszállt néhány repülőgép, de azok németek voltak.

Egy német újság, és csakis egyetlenegy, a *Frankfurter Zeitung* számol be a szombati prágai demonstrációkról, melyeket a korábbi cseh nemzeti ünnep, a megszűnt köztársaság alapításának emléknapja alkalmából rendeztek. A jelentés szerint pár száz ember gyűlt össze Prága főterén, de a tömeget a cseh rendőrség feloszlatta. Néhány embert letartóztattak.

Berlin, 1939. október 30., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Egy teljes hétvége hallgatás után ma két berlini lap is talált helyet arra, hogy foglalkozzék az Egyesült Államok szenátusával, s közelebbről az embargótörvény feloldását érintő szavazással. Két újság csak nagyon kicsi része a berlini sajtótengernek, de most, hogy megtört a jég, biztos, hogy mások is megszólalnak majd.

Annak ellenére, hogy az embargótörvény módosítása tagadhatatlanul nagy jelentőségű Németország számára, a német sajtó hírrovataiban a szenátus ezzel kapcsolatos tevékenysége csak jelentéktelen kis ügyként szerepelt, és egyetlen berlini vezércikkíró sem mert hozzányúlni a témához egészen máig.

Igen érdekes a náci hírmagyarázat, mert egyszerre elkeseredett hangvételű, és – a mai időkhöz viszonyítva – tartózkodó is. Az is érdekes, hogy a moszkvai bolsevik sajtónak a szenátusi szavazással kapcsolatos reagálását a berlini lapok előbb közölték, mint saját kommentárjaikat. És az a helyzet, hogy Berlin és Moszkva meglepően hasonlóképp fogadták a hírt.

Mind a kettő azt magyarázza az olvasóknak, hogy az úgynevezett amerikai ágyúkirályok és háborús nyerészkedők tették meg az első lépést a fegyverembargó feloldása felé. S hogy az amerikai nép nagy tömegei ellenezték ezt a lépést.

A mai újságot, s abban nemcsak a német hírmagyarázatot, hanem a moszkvai *Pravdá*ból és *Izvesztyijá*ból vett, igen terjedelmes idézeteket is elolvasó német polgárban biztosan az a kép alakul ki, hogy szenátusunk szembefordult a nép többségének akaratával, amiért főként a mi piszkos kapitalistáink a felelősek. Én úgy látom, hogy a Wilhelmstrasse német hivatalosságainak nincsenek illúziói a háborút illető amerikai véleménnyel kapcsolatban, ezzel szemben az utca emberének fogalma sincs az egészről.

Az elkeseredett hangvétel a *Börsen Zeitung* kommentárjából csendül ki. Idézik Pittman szenátor egy korábbi beszédét, amelyben állítólag Amerika tragédiáját ecsetelte, és fiainak elvesztését a világháborúban. A lap felteszi a kérdést, hogy Pittman szenátor, miközben megszavazta az elnök által beterjesztett semlegességi törvényt, gondolt-e más népek fiaira is, akiknek „vérükkel és még mindig reményekkel teli életükkel kell fizetniük az amerikai muníciógyárosok hamis prófétáinak" ténykedése következtében.

Furcsa olvasnivaló a német sajtó ezekben a napokban. Nincsenek benne háborús hírek. A főparancsnokság mindennap azt jelenti, hogy „A nyugati fronton teljes a nyugalom."

Berlin, 1939. november 1., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Attól tartok, nem tudok különösebb érdeklődést kelteni önökben ma este a német sajtó ismertetésével. Amikor vettem az utcán egy lapot, a rikkancs szinte szabadkozott. – Semmi hír ma este – közölte.

– Mi van a háborúval? Hiszen háború van – erősködtem.

– Furcsa egy háború ez, mister. Semmi hír – mondta a fiú, de azért mégiscsak a kezembe nyomta a lapot.

A helyzet az, hogy a német sajtó ma este – és ez a holnap reggeli kiadásokra érvényes, épp most néztem át őket – folytatja Mr. Molotov moszkvai beszédének maradéktalan kivesézését. A náci Németországnak nyújtott orosz erkölcsi támogatást itt kétségtelenül rendkívül nagyra becsülték, akárcsak természetesen a szovjet gazdasági támogatást, amelyet Moszkva megígért Németországnak.

A két ország láthatóan komolyan hozzáfog a kereskedelmi kapcsolatok bővítéséhez. A szállodámban most legalább ötven szovjet-orosz gentleman lakik – azért jöttek, hogy megvizsgálják, milyen német árukat tudnának vásárolni az ide szállítandó, Moszkva által ígért takarmányért és nyersanyagokért cserébe.

A berlini sajtó azt a benyomást kelti olvasóiban, hogy Mr. Molotov beszéde fantasztikus visszhangra talált világszerte, s a külföldi lapoknak a cikkek fölé írt ma reggeli főcímeit itt egyenesen az illető lapok saját véleményeként idézik. Az egyik koppenhágai lap például azt közli, hogy Molotov hangsúlyozta, hogy ő a nyugati hatalmakat tekinti agresszornak. A német sajtóban pedig Koppenhága reagálása már így szerepel: „A nyugati hatalmak az agresszorok", és a dolog úgy van beállítva, mintha így vélekednének a dánok, holott csupán Mr. Molotov gondolkodik így.

A diplomáciai fronton említésre méltó, hogy a moszkvai és a római német nagykövet is úton van most Berlin felé, konzultáció céljából.

A német főparancsnokság mai közleménye nem tesz említést arról az általam máshol hallott jelentésről, mely szerint végre tüzet nyitottak a Siegfried-vonal mentén elhelyezett nagy német ágyúk. A német közlemény csak helyi tüzérségi eseményekről és felderítőtevékenységről, valamint egy-két helyen kisebb rajtaütésekről beszél.

Tegnap minket, külföldi tudósítókat arról biztosítottak itt Berlinben, hogy a német főparancsnokság nem többnek, csupán felderítőtevékenységnek, vagyis az ellenséggel őrjáratok révén való kapcsolattartásnak tekinti mindazt, ami most a nyugati fronton zajlik. A német szóvivő hangsúlyozta, hogy nyugaton egyelőre semmi komoly dolog nem történt.

A front közelébe egyetlen külföldi tudósítót sem engednek, bár ígéretet kaptunk, hogy odamehetünk majd, ha a háború ott is tényleg elkezdődik. Hallottuk a másik oldalon dolgozó kollégáinkról, hogy őket mind kiöltöztették, új uniformisba bújtatták, de nekünk ilyesmit, szerencsére, nem kellett vásárolnunk, nekünk megengedték, hogy arról a kevésről, amit a lengyel háborúból láttunk, saját utcai ruhánkban tudósítsunk, ami erre a célra kiválóan megfelelt.

Berlin, 1939. november 2., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német főparancsnokság azt jelenti, hogy a nyugati fronton semmi nem történik, leszámítva egy kis tüzérségi lövöldözést. A német sajtó pedig azt írja, hogy Londonban hevesen támadják Chamberlaint, s hogy a francia munkások és parasztok tiltakoznak a háború ellen.

Ezért talán jobb is lesz, ha én most valami olyasmiről számolok be, ami még nem jelent meg a német sajtóban – például az antikomintern mozgalom hirtelen haláláról. Mert amennyire én belelátok ebbe a dologba, a mozgalom meghalt, méghozzá pontosan azon a napon halt meg, amikor a náci Németország és a bolsevik Oroszország úgy döntött, hogy elássa a csatabárdot és áttér az aktív együttműködésre. S ez, mint önök is tudják, alig kis idővel ezelőtt történt.

Az antikomintern nemzetközi mozgalom volt ugyan, de azért lényegében mégiscsak egy német náci mozgalom. Itt volt a központja is. Kiadta a német nyelvű, *Contra-Komintern* című havi folyóiratot, és sok nyelven jelentetett meg kommunistaellenes kiadványokat, itt Berlinben pedig egy antikomintern múzeumot működtetett, amely a nemzetközi bolsevizmus rémtetteit mutatta be. Nem hiszem, hogy nyitva találják önök ezt a múzeumot, ha mostanában ellátogatnak Berlinbe.

Bizonyos értelemben persze az antikomintern szervezet nem szüntette be működését, csupán ellenséget váltott. Arról tájékoztattak ugyanis bennünket, hogy a szervezet érintetlenül megmarad, csak mostantól fogva nem a világbolsevizmus ellen fog harcolni, hanem a zsidók ellen.

Folyóiratuk, a *Contra-Komintern,* amely a rendes menetrendtől eltérően szeptemberben nem jelent meg, ebben a hónapban új címmel fog kijönni, és a szerkesztők már előre közölték, hogy Németország igazi ellenségei végül is nem a bolsevikok, hanem a zsidók.

Megtudtam, hogy a szerkesztőség erre a kis változtatásra levélben adott magyarázatot az előfizetőknek. Ezt írják: „Németország hatalmának összes ellensége mögött azok állnak, akik a mi körülzárásunkat követelik, a német nép és minden egészséges, felemelkedő nemzet legrégibb ellenségei – a zsidók."

A szerkesztők ezenkívül kinyilvánítják, hogy továbbra is támogatják a legmagasabb kormányzati köröket, ahogy akkor is tették, amikor a bolsevikok ellen harcoltak, s hogy az új magazin küzdeni fog azért, hogy „vezetője lehessen külföldi barát-

tainknak és munkatársainknak e közös cél szolgálatában." Vagyis az antiszemitizmust.

Itt van a kezemben a *Contra-Komintern* augusztusi száma, amely körülbelül akkor jelent meg, amikor Herr von Ribbentrop először utazott Moszkvába. A nyitó cikknek ez a címe: „A világ elleni bolsevik offenzíva", s az írás ostorozza a nyugati demokráciákat, amiért azok az Oroszországgal való szövetség gondolatával foglalkoznak, s így lehetővé teszik a kommunizmus behatolását Nyugat-Európába.

Ugyanebben a számban egy másik cikk áttekintést nyújt egy Berlinben nemrég megjelent könyvről, melynek címe *Képes-e Szovjet-Oroszország nemzetállammá válni?* S a szemléző őszintén egyetért a könyv szerzőjével, aki erre a kérdésre „feltétlen nemmel" válaszol.

De ez persze augusztusban jelent meg, és most november van.

Berlin, 1939. november 3., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ne gondolják, hogy a Háznak az embargótörvénnyel kapcsolatos állásfoglalása és annak Németországot érintő minden következménye most valami nagy újság lett Berlinben. Azt hittem, az lesz, de most még nem az.

Ma este Németországban a szalagcímeket nem a Kongresszus alsóházának tegnapi szavazása érdemelte ki, hanem egy New York-i távirati jelentés a brit *Culmore* utasszállító hajóról.

A holnap reggeli berlini lapok ilyen, nagybetűs szalagcímekkel fogják közzétenni a hírt: AZ ANGOL SZÉLHÁMOSSÁG AMERIKAI ÚJSÁGÍRÓ-ÁLDOZATAI – AZ ANGOL CULMORE GŐZÖS S. O. S.-JELZÉSEI – TÜNDÉRMESE A NÉMET U-BOOT TÁMADÁSÁRÓL.

A német kormány ma valóban kiadott egy hivatalos közleményt, amelyben cáfolta, hogy a közelben német tengeralattjáró tartózkodott volna, s „a brit Hazugságügyi Minisztérium" – mindig így nevezik a Brit Információs Minisztériumot – „szégyenletes hamisítványának" minősítette az egész ügyet.

E szenzációs sztori után azonban, ha az ember nagyon figyel vagy van nagyítója, akkor fölfedezhet a német lapokban egy aprócska hírt, ezzel a címmel: FELOLDOTTÁK A FEGYVEREMBARGÓT – A KÉPVISELŐHÁZ SZAVAZÁSA – NEM SEMLEGES ÉS BECSTELEN.

Nem semleges és becstelen. Ez a cím, amely a holnapi *Völkischer Beobachter*ben jelenik majd meg, az egyetlen szerkesztőségi állásfoglalás, amely a holnap reggeli német sajtóban olvasható lesz. Nem jelennek meg vezércikkek, és valószínűleg beletelik pár nap, akárcsak 1914-ben, míg a német népnek alkalma nyílik megtudni, hogy Nagy-Britannia és Franciaország rendelkezésére bocsátják az Egyesült Államok hatalmas ipari erőforrásait.

Ez csapás Németország számára, s ezt a Wilhelmstrassén senki sem tagadja. De valamilyen oknál fogva a dolgot, legalábbis ma még, nem így tálalják a német néphez – és ez lehet a magyarázata annak, hogy igazán fontos amerikai hírnek állítják be ma este a *Culmore* gőzös viszonylag jelentéktelen esetét.

A tisztesség kedvéért hozzá kell tennem, hogy nekem kezdettől fogva az volt a tapasztalatom, hogy a Wilhelmstrassénak nincsenek illúziói a fegyverembargó feloldásával kapcsolatban. És bármilyen kevéssé törődött is vele Berlin szeptember 1-jén, amikor az úgynevezett ellentámadást indította Lengyelország ellen, az utóbbi hetekben előre eldöntött ügyként fogadják el azt, amit az amerikai kongresszus most jóváhagyott. Igyekeztek tompítani a következményeket vagy legalábbis szembenézni velük, és ez az egyik oka annak, hogy sürgetik Oroszországot, hogy minden lehető gazdasági segítséget adjon meg.

Valamelyik este itt Berlinben egy férfi az elsötétítést kihasználva elragadta egy nő kézitáskáját, benne tíz dollárral. Ma volt a bírósági tárgyalás. Halálra ítélték.

Berlin, 1939. november 5., 15.01

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A háború a harmadik hónapjába lépett ma, és ennek az országnak a polgárai, azt hiszem, már rég lemondtak arról, hogy rövid háború lesz. Nem is olyan régen még majdnem minden német, akit én ismerek, nemcsak remélte, hanem komolyan gondolta is, hogy a háború karácsonyra véget ér. Ez a remény alaptalannak bizonyult, s az emberek most elkeseredetten törődnek bele az elhúzódó háborúba, bár legtöbbjük számára még talány, hogy milyen háború lesz, hogyan és hol zajlik majd.

Ma reggel, ha itt volnának Berlinben, önök is észrevennék, hogy az utcán mindenki, még a nők és a gyerekek is miniatűr német tőrt vagy kardot viselnek a kabátjukon. Jótékonysági jelvény ez, annak bizonyítéka, hogy az illető adott tíz centet, negyed dollárt vagy tán többet is a Háborús Téli Közsegélyezési Alapnak. Tegnap és ma egyenruhás SS-ek és SA-sok rajzottak az utcákon, és egy kis gyűjtődobozzal fordultak a gyalogosokhoz. Aki belepottyantott a dobozba 50 pfenniget vagy egy márkát, az kapott az egyenruhás fiatalembertől a kabáthajtókájára egy tőrös jelvényt.

Körülnéztem, vajon a nők mit szólnak a kabátjukra tűzött apró tőrhöz, de az ötlet ugyanúgy tetszett nekik, mint a férfiaknak. A ma reggeli *D. A. Z.*-ban azt látom, hogy a német riporter így kommentálja a tegnapi gyűjtést: „A nők szintén teljesen önként tették ki ezt a kis díszt, ezeket a fegyvereket."

A nagyobb tereken katonazenekarok segítettek összetányérozni a pfennigeket. Néhány helyen Lengyelországban zsákmányolt ágyúkat állítottak ki. Ha az ember közelebbről is megtekintette őket, akkor illett ezért is néhány pfenniget beledobni a gyűjtődobozba.

A stúdióba jövet láttam néhány túlbuzgó adakozót, akinek az egész kabátgallérját elborították a tőröcskék, de egyetlen férfi, nő vagy gyerek sem volt az utcán, akinek ne lett volna legalább egy jelvénye. Az egyik mai, vasárnapi újság pedig emlékeztet-

te olvasóit, hogy a német történelem hajnalán a tőr nagyon hasznos fegyver volt, s hogy akkoriban nemcsak a német férfiak viselték, hanem a német nők is.

A ma reggeli berlini lapokban abszolút semmi hír a háborúról. Tulajdonképpen már vagy tíz napja nincsenek hírek. A német sajtó ehelyett arról mesélt olvasóinak, hogy milyen rosszul mennek a dolgok Franciaországban és Nagy-Britanniában. Ma reggel egy kicsit más témát hoztak elő. Teljes összhangban és kivétel nélkül minden berlini újság szó szerint is megegyező szalagcímekkel azt közli, hogy Anglia gyalázatos módon megsértette a nemzetközi jog minden egyes passzusát, amikor letartóztatta a glasgow-i német konzulátus személyzetét a háború kitörésekor, sőt húsz órával a háború kitörése előtt.

A cikkek elismerik, hogy a németek is lecsukták a hamburgi brit konzulátus tisztviselőit, köztük két nőt, de azt állítják, hogy ez csupán válaszlépés volt, s hogy a letartóztatott angolokkal egyébként jól bántak.

Berlin, 1939. november 7., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma este Göring tábornaggyal beszélgettem. Egyszerűen csak összefutottam vele néhány amerikai kollégám társaságában, de nem fogják kitalálni, hol.

A szovjet nagykövetségen, ahol fogadást adtak a bolsevik forradalom évfordulója alkalmából. Ott a csillogó dekoráció és a cári Oroszországtól örökölt bútorok között, ahol azonban Lenin portréja mosolygott le ránk, szóval, ott állt Göring tábornok, és sört kortyolgatva, hosszú virzsínia szivarral a kezében fesztelenül elbeszélgetett velünk.

Azt hittem, igencsak idegesíti, hogy Amerika több ezer repülőgépet ad el a szövetségeseknek, ezért erről kérdeztük. Göring azonban egyáltalán nem volt ideges. Sőt még ő viccelődött a mi repülőgép-gyártási kapacitásunkkal kapcsolatban.

– Képes Németország havonta ugyanannyi repülőgépet gyártani, mint Amerika? – kérdeztük.

– Ha csak az önök tempójában tudnánk gyártani őket, akkor nagyon gyengék volnánk – replikázott a marsall. – Komolyan mondom – tette még hozzá, aztán kifejtette, hogy szerinte jók ugyan a repülőgépeink, csak nem elég gyorsak.

– Rendben van, de indít-e Németország tömeges légitámadást, mielőtt az a több ezer amerikai repülőgép megérkezik Angliába? – kérdeztük. Göring nevetett, mintha tagadná a dolgot, aztán pedig a következőt mondta:

– Maguk építik a maguk gépeit, az ellenségeink az övékét, és mi is a magunkét, egy szép napon pedig ki fog derülni, hogy ki építette a legjobb és a legtöbb gépet.

A társalgás ezután így folytatódott:

Kérdés: Miként vélekedik ön az általános helyzetről?

Válasz: Nagyon kedvező Németország számára.

Kérdés: A légierő eddig csak a brit hadihajókat támadta. Miért?

Válasz: A hadihajók nagyon fontos objektumok, s remek gyakorlatot szerezhetünk velük.

Kérdés: Fogják bombázni az ellenséges kikötőket?

Válasz: Mi humánusak vagyunk.

Ez, valamilyen okból, élénk nevetést váltott ki, mire Göring tábornok így vágott vissza: „Csak ne nevessenek. Komolyan mondom. *Én* humánus vagyok."

Aztán újabb kérdés jött: A franciák azt mondják, hogy sok repülőgépet lőnek le...

Válasz: Nem tagadjuk, hogy néha elveszítünk egy-egy repülőgépet. De ha tényleg annyit lőnek le, amennyit mondanak, akkor azok biztosan nem a mi gépeink.

Hát ennyit a Göring tábornaggyal folytatott beszélgetésről.

Berlin, 1939. november 8., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Az a szikrányi béke-remény, amelyet tegnap ébresztett a holland és a belga uralkodó közvetítési ajánlata, úgy tűnik, ma este végérvényesen szertefoszlott és semmivé vált Európában.

Adolf Hitler, ma este egy müncheni sörcsarnokban az 1923-as sörpuccs évfordulója alkalmából tartott, váratlan beszédében még csak nem is említette ezt az ajánlatot. Elárulta viszont a német népnek, hogy két hónappal ezelőtt, azon a feszültségekkel terhes vasárnapon, amikor Nagy-Britannia hadat üzent, arra utasította Göring tábornagyot, hogy *öt évig elhúzódó* konfliktusra tegye meg az előkészületeket.

Előre be nem jelentett, váratlan beszéd volt ez. Egy sor sem jelent meg róla a lapokban, és még a Wilhelmstrasse hivatalnokai is csak egy órával előtte értesültek róla. Minden német rádióadó közvetítette, de külföldre nem továbbították a német rövidhullámú állomások, és nem is ajánlották föl, mint általában, az Amerikába való továbbítás lehetőségét. Ez azt jelzi, hogy hazai fogyasztásra szánták. Miután Hitler befejezte, bejelentették, hogy helyettesének, Rudolf Hessnek holnapra tervezett müncheni országos rádióbeszéde elmarad.

Hosszú háború várható. Háború a keserű végkifejletig, Németország győzelméig. És bősz és durva kirohanások Anglia ellen. Ez volt Hitler ma esti üzenete. Az utóbbi években majdnem minden beszédét hallottam, de egyik sem volt ilyen élesen Anglia-ellenes, mint ez a ma esti. A Führer ezt mondta: „Az angolok azt hiszik, hogy ők Róma és mi vagyunk Karthágó. Meg fogjuk mutatni nekik, hogy fordítva van!"

Értik a lényeget? Emlékeznek, hogyan pusztította el Róma Karthágót, az ókori világ legnagyobb haditengerészeti és kereskedelmi hatalmát?

– Biztosíthatom önöket – mondta Hitler –, hogy Anglia sohasem fogja megnyerni ellenünk ezt a második háborút. – És félbeszakította a beszédet a müncheni sörcsarnok közönségének üdvrivalgása és tapsvihara.

– Anglia most egy másik Németországgal áll szemben – folytatta Hitler –, és ezt hamarosan észre is fogja venni. Anglia nem akar békét. Hallottuk ezt tegnap

Lord Halifaxtól. Most majd olyan nyelven fogunk beszélni Angliával, amelyet megért.

Értik ezeket a kifejezéseket, hogy „hamarosan" és „most"? Hitler ugyanis megerősítette azt a benyomást, amely mindannyiunkban kialakult itt Berlinben, hogy valami hamarosan történik ebben a háborúban. S hogy ez a valami Anglia ellen fog irányulni. Anélkül, hogy kimondta volna, Göring tábornagy is ugyanezt a benyomást keltette tegnap este, amikor velünk, néhány amerikai tudósítóval beszélgetett. Azt sejtette, hogy Németország csapást mérhet, még mielőtt az amerikai repülőgépek egyáltalán elérnék Angliát és Franciaországot.

Az emberek láthatóan érzik ezt. Egyikük ezt mondta nekem tegnap este: „nemsokára mind a pincében fogunk lakni."

Miután megígérte a biztos győzelmet, Hitler furcsa megjegyzéssel zárta beszédét. Azt mondta, hogy véleménye szerint a Gondviselés Németország oldalán áll. Már Lengyelországban is ott állt. A Gondviselés segítsége nélkül – szerintem a tökéletes időjárásra gondolt – Németország nem győzhette volna le ilyen gyorsan Lengyelországot.

Berlin, 1939. november 9., 14.03

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ki lehetett az, aki el akarta intézni Hitlert tegnap este, amikor váratlanul megjelent a müncheni sörcsarnokban, hogy megünnepelje 1923-as müncheni sörpuccsának évfordulóját? Ki helyezte el a bombát, amely tizenöt perc híján őt is, de így csak nyolc hűséges párttagját ölte meg a régi gárdából, több mint ötven másikat pedig megsebesített?

A német titkosrendőrség Heinrich Himmler parancsára egész éjjel dolgozott, hogy kiderítse, de mind ez idáig nincs hír arról, hogy megtalálták volna a merénylőt – az első olyan, Hitler-ellenes merénylet elkövetőjét, amelyet hivatalosan jelentettek be Németországban –, vagy hogy legalább a nyomára bukkantak volna.

Mindenesetre példátlanul magas jutalmat, félmillió márkát kínáltak fel a nyomravezetőnek.

Maga Herr Hitler különvonattal tért vissza Münchenből Berlinbe. Amikor ma délelőtt elmentem a kancellária előtt, azt vártam, hogy a szokásosnál több lesz az őr, de ma is végig lehetett sétálni a járdán az épület előtt, ahol Hitler lakik. Éjszaka, az elsötétítés alatt persze már át kell menni az utca túloldalára.

A halottak és sebesültek listáját éjszaka még titokban tartották, de ma délben már nyilvánosságra hozták. A halottak és a sebesültek között nincsenek prominens náci tisztségviselők. Az ilyenek nyilván Hitlerrel együtt hagyták el a Bürgerbräu sörpincét tegnap este, és siettek a Führer berlini vonatához.

Ez 9 óra 10 perckor történt, a robbanás pedig, amennyire mi tudhatjuk, 9 óra 21 perckor következett be. Hitler egyébként teljesen váratlanul ment tegnap München-

be, és este 8 órakor kezdte el beszédét a párt régi gárdája előtt abban a történelmi sörcsarnokban, ahonnan az 1923-as puccs indult. Oly hirtelen volt ez az elhatározás, hogy a Wilhelmstrasse is csak egy órával a beszéd időpontja előtt kapott értesítést. A beszédet egész Németországban sugározták, s emlékszem, hogy megnéztem az órámat, amikor szállodai szobámban odaültem a rádió elé. Éppen 9 óra 5 perc volt, amikor Hitler befejezte a beszédet, benne a bősz kirohanásokkal Anglia ellen, annak közlésével, hogy öt évig is elhúzódhat a háború, és annak sejtetésével, hogy valami hamarosan történni fog.

Az ilyen évfordulós összejöveteleken Hitler általában késő éjszakáig szokott üldögélni és sörözgetve beszélgetni régi bajtársaival. Tegnap este azonban, most először, úgy döntött, hogy nem marad, hanem siet vissza Berlinbe, ahol egy sor megbeszélést tartott katonai tanácsadóival.

A bombát, amely 9 óra 21 perckor robbant föl, a Bürgerbräu Keller üres karzatán helyezték el. Gyakran söröztem ott. Zegzugos, régi épület, s a nagyterem ötvenszer harminc méteres lehet. Nagy bomba volt, mert átszakította a mennyezetet, s azt hiszem, hogy a legtöbb áldozatot nem a robbanás ereje vagy a repeszek ölték vagy sebesítették meg, hanem a rájuk szakadó mennyezet. El lehet képzelni, hogy majdnem ezer ember gyűlt ott össze. Úgy látszik, nem tört ki pánik, s a terem másik felében a villany sem aludt ki, úgyhogy az épségben maradottak azonnal hozzákezdhettek a füstölgő törmelék alatt nyöszörgő sebesültek mentéséhez.

Azt a helyet pedig, ahol egyórás beszéde alatt Hitler állt, körülbelül kétméteres törmelékhalom borította el, minthogy a bombát a karzaton, közvetlenül az emelvény fölött helyezték el. Ha tizenöt perccel korábban történik a dolog, állítják itteni hivatalos emberek, a Führer szinte biztosan életét veszti.

A náci sajtó rettenetes bosszút ígér azoknak, akik Hitler életére törtek. Ahogy a *Völkischer Beobachter* fogalmaz, az állam ellenségei számára mostantól fogva nincs irgalom. Könyörtelenül el lesznek taposva.

A lapok elismerik, hogy a merénylőket még nem találták meg, de máris biztosítják a német olvasóközönséget, hogy az egész természetesen a hírhedt brit titkosszolgálat műve volt, s hogy az állam ellenségei, akik a dolgot végrehajtották, csupán az angolok által felbérelt ügynökök lehettek. Mögöttük pedig, írják egyöntetűen a lapok, ott vannak az angol háborús uszítók, és „bűnöző segítőik, a zsidók".

A németországi zsidóknak tavaly már szörnyű elnyomásban volt részük egy párizsi német diplomata meggyilkolásának következményeként. Most megint ez vár rájuk?

Berlin, 1939. november 9., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Azt az embert, aki elhelyezte a bombát, amely végül is – mindössze tizenkét percen múlott a dolog – nem ölte meg Adolf Hitlert és a többi náci vezető nagy részét tegnap este egy müncheni sörözőben, még nem találták meg.

A gyanúsítottak letartóztatása azóta is folyik, s ma délután Heinrich Himmler, a titkosrendőrség vezetője, aki tegnap este tért vissza Berlinbe Herr Hitlerrel együtt, visszament Münchenbe, hogy maga vezesse a nyomozást.

Az újságok beismerik, hogy a merénylők egyelőre ismeretlenek. És mégis, egy lélegzettel – és teljes egyöntetűséggel – azt közlik ma este a német néppel, a háború kitörése óta a leguszítóbb stílusban, hogy bárki követte is el a konkrét gaztettet, az igazi tettes Anglia. Tehát magát Angliát vádolják azzal, hogy Hitler életére tört.

Ahogy a *Nachtausgabe* írja: „A müncheni robbantás Anglia támadása volt a német nép ellen."

És a német újságok idézik Mr. Chamberlaint, aki a hadüzenet napján a parlamentben állítólag kijelentette, reméli, hogy megéri Hitler bukásának napját. De vajon mondott-e ilyesmit valaha is Mr. Chamberlain? Az amerikai sajtó szerint nem. Utánanéztem a kérdéses beszédnek ma este a *Herald Tribune*-ben. A lap szerint Mr. Chamberlain abban reménykedett, hogy megéri a hitler*izmus* bukásának a napját. Micsoda különbség! S az a tény, hogy minden berlini lap elhagyja ezt a kis „-izmus" képzőt, s így azt a benyomást kelti, mintha Mr. Chamberlain személyesen hirdette volna meg Herr Hitler elpusztítását – ami majdnem be is következett tegnap este –, talán némi képet ad az önök számára is a ma esti német sajtó hangneméről.

És most, folytatják a német lapok, Anglia meg fogja kapni a választ, amit megérdemel, és az kíméletlen lesz. Semleges körökben ezzel kapcsolatban a következő kérdést teszik fel: Ez azt jelenti, hogy Németország tömeges légitámadást indít Anglia ellen? Erre a kérdésre senki sem tud felelni, de mindannyian érezzük, hogy valami van a levegőben.

Ahogy a mai hivatalos közlemény fogalmaz, tegnap este Hitler a csodával határos módon menekült meg. Most már egyértelmű, hogy a bombát egy tartóoszlopban helyezték el, közvetlenül a szónoki emelvény mögött, amelyen Hitler beszélt. Az oszlop, az egyik erkély és a mennyezet épp ott szakadt le, ahol Hitler állt, s csaknem három méter magas törmelékhalom borította el a helyszínt.

Hitler csak azért nem állt ott a bomba felrobbanásának pillanatában, mert az utolsó pillanatban megváltoztatták a programot. Az elmúlt években Hitler 8 óra 30 perckor kezdte és 10 órakor fejezte be szónoklatait. Tegnap egy fontos megbeszélésre kellett visszasietnie Berlinbe, ezért a 8 órakor elkezdett beszédet 9 óra 5 perckor befejezte. 9 óra 21-kor a bomba felrobbant. Ehhez én még hozzáteszem, hogy meghalt a rádióbemondó, aki bennünket, hallgatókat tájékoztatott a gyűlésről Hitler fellépése előtt.

A háború kezdete óta ez volt a harmadik bombamerénylet Németországban. Az első bombát egy hónappal ezelőtt a Légügyi Minisztériumba, a másodikat a titkosrendőrség berlini főhadiszállására hajították be.

A diplomaták között, akik ma ellátogattak a Kancellláriára és aláírták az emlékkönyvet, ott volt az amerikai ügyvivő, Mr. Alexander Kirk is.

Berlin, 1939. november 11., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A fegyverszünet reggele – emlékeznek még arra a huszonegy évvel ezelőtti reggelre? Ha ön a fronton volt – a megkönnyebbülésre, arra a borzasztó nagy megkönnyebbülésre. Ha pedig otthon, a szinte eszelős örömkitörésre, az utcai táncolásra, arra az érzésre, hogy megértük az új nap hajnalát, amelyen a véres harcok után véget ért a háború, és nem lesz többé fegyveres konfliktus.

Tévedtünk. Alig huszonegy év elteltével a világ nagy része háborúban áll megint, még annál is tökéletesebb rombolóeszközökkel, mint amilyenekkel legutóbb rendelkeztünk, és új gyűlöletekkel, amelyek túltesznek még azokon is, amilyeneket két évtizede ismerhettünk meg.

A ma reggeli német sajtó még csak említést sem tesz a fegyverszünet huszonegyedik évfordulójáról. Mint tudjuk, ez a nap sohasem volt ünnep Németországban. Épp ellenkezőleg. Ez egy elfelejtendő és a tudatból kitörlendő nap, amely a nagy vereségre, a külföldi megszállásra és az azt követő nagy nyomorúságra és éhínségre emlékeztet.

Feltételezem, hogy sok német, amikor a naptárjára vagy az újságjára pillantva ma reggel észrevette, hogy november 11-e van, visszaemlékezett, és talán azon is eltűnődött, hogy vajon mit fog hozni a következő fegyverszünet. Békét bizonyosan – de vajon győzelmet vagy vereséget? A németekkel folytatott beszélgetésekből ítélve – és tegnap az egész napot vidéken töltöttem, gazdákkal beszélgetve a földeken – a legtöbb német azt reméli és azt gondolja – és ki nem? –, hogy ezúttal ők fognak győzni. Herr Hitler ezt így mondta nekik, azt mondta, hogy biztos a győzelem, és sokan ezt el is hiszik.

Három órával ezelőtt – német idő szerint délelőtt 11 óra 0 perckor – megkezdődött az állami temetése azon robbantás áldozatainak, amely majdnem kioltotta Herr Hitler életét is szerda este a müncheni Bürgerbräu sörözőben. A Führer maga is visszautazott Münchenbe a szertartásra, amelyet a Feldherrnhallében rendeztek meg, ugyanazon a helyen, ahol tizenhat évvel ezelőtt Hitler első követői vesztették életüket, amikor a rendőrség leverte az úgynevezett sörpuccsot.

Épp most hallgattam meg a temetés rádióközvetítését. Herr Hitler, bár jelen volt, nem mondott beszédet. A gyászbeszédet helyettese, Rudolf Hess mondta, és ez volt az egyik legkeserűbb gyászbeszéd, amit valaha is hallottam. Amikor véget ért, Hitler egy kicsit elbeszélgetett az elhunytak gyászoló családtagjaival.

A német titkosszolgálat – a Gestapo, ahogy itt ismerik – még nem találta meg a bombamerénylet tetteseit, amely szerda este majdnem kioltotta Hitler életét – alig néhány percen múlott a dolog.

És mégis, mint önök is tudják, Angliát máris elkövetőként vádolják egy olyan sajtókampányban, amihez hasonlót én még sohasem láttam, még ebben az országban sem. A semleges megfigyelő számára még a legapróbb bizonyítékát sem publikálták, hogy Anglia miképpen lehet felelős mindazért, ami történt. És mégis, a ma déli

12-Uhr Blatt az egész címoldalát megtöltötte személyre szóló rágalmakkal Mr. Chamberlain ellen. A lap szerint a brit miniszterelnök nemcsak értelmi szerzője a bűntettnek, hanem ő maga a közvetlen felbujtó is. És hogy önök is kapjanak egy kis ízelítőt azoknak a cikkeknek a hangneméből, amelyeket ma adtak a német emberek kezébe, felolvasom az írás első bekezdését:

„Herr Chamberlain! Ma önt a világ közvéleménye elé idézzük, hogy választ adjon a legszörnyűbb vádakra, amelyeket valaha is emeltek egy európai államférfi ellen." Ezután Mr. Chamberlaint megvádolják a bűncselekmény elkövetésével, majd az újság harminc pontban sorolja föl az általa összeszedett bizonyítékokat. Az egyik pont egy állítólagos idézet Mr. Chamberlain szeptember 3-i beszédéből, amelyben a brit miniszterelnök állítólag azt mondta, hogy szeretné megérni Hitler pusztulásának napját. Mint csütörtök este már említettem, utánanéztem amerikai újságjainkban a beszédnek, és azt találtam, hogy Mr. Chamberlain nem Hitler, hanem a hitler*izmus* bukásáról beszélt. Micsoda különbség! A harminc pont között találjuk azt az állítólagos idézetet is egy, a robbantás után kiadott Reuter-jelentésből, mely szerint a hivatalos brit hírügynökség ezt mondta volna: „Felrobbant a német diktátor ellen készült első bomba, de ezt még sok bomba fogja követni." Hallottam a rádióban azt a londoni jelentést, és tudom, hogy ez a mondat nem a Reutertől származik – a Reuter csupán idézett egy „Freedom" nevezetű adó műsorából. Tehát nem a Reuters mondta, hanem mástól idézte.

Szóval, így mennek itt a dolgok, és nem kétséges, hogy a sajtókampány rettenetes gyűlöletet korbácsol föl Anglia ellen. A rendőrség közölte, hogy több mint 1000 bejelentés érkezett olyan emberek részéről, akik azt állítják, hogy tudnak valamit a robbantás eredetéről.

Berlin, 1939. november 12., 15.01

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma Németországban megint egytálételes vasárnap van, vagy ahogy a németek mondják, *Eintopfsonntag*. Vagyis ma mindenkinek egyetlen fogást kellett ennie ebédre – valami raguféleséget –, és a rendes vasárnapi ebéd és az egytálételes ebéd költségének különbözetét fölajánlania a Téli Közsegélyezési Alapnak.

Én pedig ma azt látom, hogy az újságok már nem is egytálételes vasárnapot emlegetnek, hanem a lemondás vasárnapját, németül *Opfersonntag*ot (az *Opfer* jelentése áldozat, lemondás). Azt hiszem, ennek már ez marad a neve, amíg a háború tart.

S ha már az ételekről beszélünk – és ez igencsak ott jár az ember eszében, miután kikanalazta az egytálételt –, most itt délután 3 óra van, vagyis éppen befejeztük az ebédet. El kell mondanom, hogy a német kormány nagyon rendesen gondoskodik a külföldi tudósítókról. S ha a külföldi tudósító szívéhez a gyomrán keresztül vezet az út, akkor elmesélem, hogyan néz ki ez az út:

Az átlagos német polgárnak is járó élelmiszeradagokon (heti fél kiló hús, 12 deka vaj stb.) felül a külföldi újságírók még plusz-élelmiszerjegyeket kapnak a kormánytól, ami gyakorlatilag megduplázza a fejadagot. Vagyis heti egy kiló húst, negyed kiló vajat stb. vásárolhatunk. Így aztán a tudósítók most annyi élelmiszert kapnak, mint amennyit az a kevés német polgár, aki a nehéz fizikai munkával érdemeli ki. És ha bántani akarná valaki a külföldi tudósítókat a dupla élelmiszerjegyek miatt, akkor a tudósítók azt fogják mondani, hogy mostanában különösen nehéz munkát végeznek, én pedig egyetértek velük. Ha a hosszú műszak – néha napi tizenhat óra – és az idegtépő robotolás jelenti a nehéz munkát, akkor a tudósítók éppen ezt végzik.

Visszatérve a hírekhez, a német sajtó még ma is sokat foglalkozik a szerda esti bombával, amely nem sokkal azután robbant fel, hogy Herr Hitler és más prominens náci vezetők elhagyták a müncheni sörözőt. A legtöbb újságban szalagcím közli a titkosrendőrség bejelentését, mely szerint a merénylet előkészületei tavaly augusztusra nyúlnak vissza, s hogy a fő gyanúsított az a munkás, aki karbantartást végzett a helyiségben. Azokat a külföldi felvetéseket pedig, hogy talán maguk a nácik követték el a merényletet, a lapok a német nép elleni hatalmas sértésként utasítják vissza. Továbbá, mint már önök is tudják, a történtek valódi felelősének itt Angliát tartják, a hírhedt brit titkosszolgálatot, sőt magát Mr. Chamberlaint.

Azt viszont már nem a berlini újságokból tudjuk, hogy német csapatösszevonások folynak a holland határ mentén, s hogy a hollandok különleges védelmi intézkedéseket foganatosítottak.

A külföldi tudósítók, és főként az amsterdami lapok munkatársai tegnap sokat kérdezősködtek a Wilhelmstrasse sajtótájékoztatóján, de végül csak azt érték el, hogy a német kormány kategorikusan cáfolta az állítólagos szituációt a holland határon. Talán sokat mond, hogy a kategorikus cáfolathoz itt nem lehet hozzájutni. A Wilhelmstrasse nem hajlandó kiadni. Csak arra mutattak rá, hogy Németország ígéretet tett Hollandia semlegességének tiszteletben tartására, de hozzátették, hogy a katonai ügyekkel kapcsolatos információk nem a Wilhelmstrasséra tartoznak, s így a katonai intézkedéseket nem kommentálják. Nem csoda hát, hogy a tudósítók, és főként a holland újságírók igencsak elégedetlenül távoztak a sajtótájékoztatóról.

Volt továbbá a *Deutsche Allgemeine Zeitung*ban egy cikk, amely arra tett célzást, hogy Németország nem tekinti lehetetlennek Anglia inváziójét. „A jövő majd megmutatja – áll a cikkben –, hogy egy katonai csapásmérő eszközei nagy részétől megfosztott szigetet el lehet-e foglalni."

Lehet, hogy tévedünk, de itt Berlinben a megfigyelők többsége úgy érzi, hogy valami van a levegőben, s hogy a mostani nagy csendről gyorsan kiderülhet, hogy az nem más, mint a sokat emlegetett vihar előtti csend.

Berlin, 1939. november 13., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Bizonyára rejtélyes dolog ez a háború a németek számára, de elég közvetlenül is érzékelhetővé válik majd számukra, még e hónap vége előtt. Pár héten belül ugyan-

is megkapják a ruha- és textiljegyeiket. És gyanítom, hogy elég sokan gutaütést fognak kapni.

Itt van a kezemben egy ilyen jegy. Egy évig érvényes, nem tovább. Nézzük meg közelebbről, miféle új ruhákat szerezhet be az elkövetkező tizenkét hónapban ezzel a jeggyel egy magamfajta ember.

Egy csomó lehetőség közül választhatok, itt van mindjárt a következő. December elsejétől a következő év április elsejéig a következő holmikat vásárolhatom meg: 2 pár zoknit, 2 zsebkendőt, 1 sálat és 1 pár kesztyűt. Azután, április 1-jétől szeptember 1-jéig vehetek 1 inget, 2 inggallért és 1 garnitúra alsóneműt. Az év hátralévő részében pedig, december 1-jéig vehetek még mindösszesen 2 nyakkendőt és 1 alsó trikót.

Bizonyára önök is furcsállják, hogy két pár zokni hogyan lehet elég egy férfinak egy egész esztendőre, és ezen én is eltűnődtem, de csak most látom, hogy ha valakinek több zoknira van szüksége, akkor akár öt párat is vehet, például a nyakkendők vagy az alsóneműrovására – bár az is igaz, hogy kissé körülményes volna egész évben alsóneműnélkül járkálni.

Nekem szerencsém van, mert tavaly vettem egy felöltőt, de mi lenne, ha nem vettem volna... Bár, ha jól veszem ki, ha az ember leadja az egy évre járó jegyek háromötödét, akkor kaphat egy átmeneti kabátot, viszont ebben az esetben le kell mondania sok mindenről. Mert ha a jegyeknek csak kétötöde marad meg, akkor a következő tizenkét hónapban csak 1 trikót vásárolhatunk, 1 sálat, 1 pár kesztyűt, 1 nyakkendőt, 2 zsebkendőt és néhány pár zoknit. Ha tehát az ember vesz egy kabátot – ha jól kalkulálok –, akkor alsóneműnélkül kell elboldogulnia. Mint látják, sokféle választásunk van, de akad jó néhány olyan dolog is, amit bizony nélkülöznünk kell.

Én pedig mindezenközben azt remélem, hogy kellemes, enyhe telünk lesz itt Németországban.

Úgy látom, más-más jegyet bocsátottak ki a férfiak és a nők, a fiúk és a lányok, és a 2-3 éves kisgyerekek számára. Minden jegy száz egységre van osztva, a csecsemőké kivétel, mert az övék 75 egységből áll. A zokni vagy a harisnya például öt-öt egységbe kerül. De évente ezekből legföljebb öt párat lehet kapni – el tudom képzelni, hogy a nőknek ez nehézségeket okoz. Ráadásul, ha valaki több mint három párat igényel, akkor a maradék kettőt csak felárral kaphatja meg: nem öt, hanem nyolc egységnyi jegyet kell leadnia értük. A pizsama önmagában is harminc egységbe, vagyis az évi jegymennyiség csaknem egyharmadába kerül – viszont öt egységet meg lehet spórolni, ha valaki nem pizsamát, hanem hálóinget igényel. Elképzelem, amint a 80 millió német visszatér a hálóinghez. Ezzel összesen 400 millió egységet takaríthatnak meg.

A ruházati jegyrendszer elbűvöl engem, és csak azt sajnálom, hogy nincs időm a további részletek ismertetésére. Kiváló ürügy volna elfeledkezni a háborúról, ha szükség lenne egyáltalán ürügyre. Még annyit hozzáteszek azért, hogy ha valaki elveszíti a jegyeit, akkor az pech. Előre figyelmeztettek, hogy pótjegyet senki sem kap. A náci illetékesek szerint ezekkel a jegyekkel a németek körülbelül annyi ruhaneműre jogosultak, amennyit egy átlagos német munkás tud megvásárolni magának egy év alatt.

Más hírekre most nem maradt időm, igaz nincsenek is. Csak találgatjuk, vajon hogyan is lesz a sokat emlegetett német offenzívával, mikor kezdődik, és hová mérnek majd csapást. De a német főparancsnokság jól őrzi a titkot, és Németországban legföljebb egy tucat ember tudja, hogy mi lesz és hol lesz a legközelebbi hadmozdulat. Az egyetlen dolog, amiben általános egyetértés mutatkozik, hogy valamilyen hadmozdulatra hamarosan sor kerül.

Berlin, 1939. november 14., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Adolf Hitler válaszolt a holland királynőnek és a belga királynak. A két uralkodó közvetítési ajánlatára adott válasz szövegét tegnap délben megkapta a két ország berlini diplomáciai képviselője. Magát a hivatalos jegyzéket ma késő este vagy holnap nyújtják át a királynőnek és a királynak a német nagykövetek Brüsszelben, illetve Hágában.

Még nem tudjuk, hogy mit tartalmaz a válasz. Jól tájékozott berlini körökben azonban úgy vélik, hogy elutasító lesz, amelyben Herr Hitler rámutat, hogy a Reichstagban elmondott beszédében már ismertette a maga békefeltételeit, melyeket Londonban és Párizsban elutasítottak.

Eléggé nyilvánvalónak tűnik, figyelembe véve a hadviselő felek mostani hangulatát, hogy semmi esély sincs arra, hogy tárgyalóasztal mellé ültessék őket. Én például az égvilágon semmi jelét nem látom náci körökben, hogy hajlandók volnának lemondani Ausztriáról, a Cseh Protektorátusról és Lengyelország nagy részéről pusztán azért, hogy karácsonyra béke legyen. Ez nem az a Németország.

A berlini lapok nagy terjedelemben ismertetik a Shetland-szigetek elleni német légitámadást. Azt viszont egy szóval sem említik, hogy most először hullottak bombák brit földre. A németek csak azt emelik ki, hogy repülőgépeik elsüllyesztettek két brit hidroplánt és valószínűleg eltaláltak egy brit cirkálót. S mint általában, a németek most sem jelentettek saját veszteséget.

Ma reggel minden berlini újság közölte annak a huszonnyolc angol és öt francia utasszállító hajónak a listáját, amelyek a németek szerint fel vannak fegyverezve. A listán egyebek közt olyan hajók szerepelnek, mint a *Queen Mary*, az *Aquitania*, a *Mauretania*, a *Georgic* és a *De Grasse*.

Vajon miért publikálták ily váratlanul ezt a listát? Ma föltettük ezt a kérdést hivatalos körökben is, és azt a választ kaptuk, hogy a német tengeralattjárók a jövőben keményebb módszerekhez fognak folyamodni az ellenséges hajókkal szemben. A németek tagadják, hogy parancsot adtak volna a hajók figyelmeztetés nélküli elsüllyesztésére, de kijelentették, hogy a kereskedelmi hajók felfegyverzése ellenkezik a nemzetközi joggal, és ezért Németország jogosan szigorítja U-Boot-harcászati módszereit. Ma egyetlen olyan hivatalos személyt sem tudtunk elérni, aki definiálhatta volna ennek a „szigorításnak" a jelentését – de talán hamarosan meglátjuk, mit

értenek rajta. Ahogy az egyik, magasabb körökhöz tartozó német ma kifejtette nekem: „Azt ajánljuk a semleges országok polgárainak, hogy ne utazzanak az ezen a listán szereplő felfegyverzett utasszállító hajókon."

Berlin, 1939. november 18., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A háború egyre rémisztőbb.

Tegnap kilenc cseh fiatalt, prágai egyetemi diákokat sorakoztattak föl egy német kivégzőosztag elé és lőttek agyon. Ez a tegnap esti kis közlemény volt az első híradás arról, hogy egyáltalán történt bármiféle különös esemény Prágában. A német jelentés, amely tudatta a kilenc fiatal cseh diák statáriális kivégzését – a német verzióból úgy tűnik, hogy bírósági eljárás nélkül lőtték agyon őket –, megemlíti, hogy diáktüntetések voltak, s hogy akiket nem lőttek agyon, azokat letartóztatták, s hogy a prágai egyetemet három évre bezárták.

A prágai német egyetemet, amelyet alig két hete vett át a birodalmi kormányzat, jóllehet az egyetem a Protektorátus fővárosában van, természetesen nem zárták be. A Protektorátusban élő németek továbbra is részesülhetnek egyetemi oktatásban Prágában, a cseh diákok viszont nem.

A kivégzéseket kommentálva mértékadó körök ma délben kijelentették, hogy háború idején rendkívüli intézkedésekre van szükség, s hogy „háborús időkben nem tréfálunk".

A prágai diákdemonstrációval kapcsolatban nem ismerjük a részleteket. Csak feltételezhetjük, hogy a német hatóságok valószínűleg nagyon komolynak találták a tüntetést, ha azonnal kivégeztek kilenc diákvezetőt. Egyébként érdekes volna utánanézni, hogy a huszonvalahány év alatt, amennyit a szudétanémetek cseh fennhatóság alatt éltek a világháború után, főbe lőttek-e akár csak egy németet is azért, mert részt vett valamilyen demonstrációban.

Németországban is voltak kivégzések. Az elítélteket a német sajtó árulóknak nevezi, kivégeztek néhány olyan embert is, akiket nem árulással, hanem az államérdekkel ellentétes cselekedettel vádoltak. Tegnap két fiatalember, egy huszonhat és egy huszonkilenc éves német halt meg hazaárulásért; a vád szerint információkat szolgáltattak egy idegen hatalomnak. Mindketten munkások voltak. Egyik társukat a hír szerint már korábban kivégezték.

Továbbá, tegnap Augsburgban két tizenkilenc éves fiatalembert ítéltek halálra, mert betörtek egy katona lakásába. Mint bizonyára önök is tudják, az elsötétítés idején elkövetett lopásért halálbüntetés jár, akárcsak bármilyen más cselekedetért, amelyet úgy ítélnek meg, hogy akadályozza Németország háborús erőfeszítéseit.

És most nézzük Lengyelországot. Bejelentették, hogy dr. Frank, a megszállt Lengyelország – vagyis azon lengyel terület, amelyet ténylegesen nem csatoltak a Birodalomhoz – német polgári kormányzója rendeletet adott ki, melyben munkára kötelez minden lengyelt, aki alkalmas valamilyen munka elvégzésére.

Szigorúan megbüntetnek mindenkit, aki megtagadja a munkát vagy akadályozni próbálja mások munkavégzését. Egy mai, nyilván fentről sugalmazott német nyilatkozat szerint a lengyelek azelőtt, a saját régi kormányzatuk idején valójában nem tudták, mi a munka. De most, hogy a németek a mestereik, majd megtanítják őket dolgozni. A nyilatkozat kifejti, hogy a lengyeleket olyan munkákra fogják, amelyek, idézem, „eltüntetik annak a háborúnak a nyomait, amelyért közös felelősséget viselnek az angolokkal".

Tegnap a kis semleges országokat, különösen Belgiumot, éles hangú figyelmeztetésben részesítette a német sajtó, hogy ne játsszanak az angolok javára, és ne engedjék, hogy hadianyagot csempésszenek tőlük. Ma az Amerikai Egyesült Államok kapott – no nem egészen figyelmeztetést, hiszen az erősebbet nem szokták figyelmeztetni –, mondjuk így, egy kis szemrehányást azért, mert engedte, hogy repülőgépeink a határon át Kanadába repüljenek. A *Lokal Anzeiger*től nemcsak az általa háborús nyerészkedőknek nevezettek kapják meg a magukét, hanem kormányunk is, amiért engedélyezi az amerikai katonai repülőgépek, úgymond, átcsempészését a kanadai határon.

„A piszkos csempészés – harsogja az újság – kétszeresen is piszkos, ha maga a kormány is részt vesz benne."

Erről eszembe jut egy filmhíradó. A héten láttam, s amerikai stílusú kalapbemutató volt benne. Nem nagyon értek a kalapokhoz, de szerintem egész jól néztek ki. A német bemondó viszont zsidó hatást vélt fölfedezni bennük, és még azt is kijelentette, hogy az új amerikai kalapok az amerikaiak rossz ízléséről árulkodnak.

Berlin, 1939. november 18., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Folytatódik a csehek kivégzése a Cseh és Morva Protektorátusban. A németek ma bejelentették, hogy újabb három csehet, köztük két rendőrt lőttek agyon. Hogy milyen vád alapján? Azzal vádolták őket, hogy megtámadtak egy németet. Ezzel az utóbbi két napban kivégzett csehek száma tizenkettőre emelkedett.

Ma a Wilhelmstrassén náci körök egészen nyíltan közölték velünk, hogy most, amikor Németország hadat visel és a létezéséért harcol, magától értetődő módon nemcsak a csehekkel szemben foganatosít kíméletlen intézkedéseket, hanem a lengyelekkel szemben is, ha csak a legenyhébb módon is megpróbálják „a törvényt és a rendet" megzavarni, ahogy a közlemény fogalmaz.

Ahogy ma reggel már említettem, egy friss német rendelet kötelezővé teszi a munkát minden lengyel számára az elfoglalt Lengyelországban. Minket itt úgy tájékoztattak, ez azt jelenti, hogy az éppen nem dolgozó lengyeleket munkára viszik, főként a romok eltakarítására. Ehhez még hozzátették, hogy a zsidókat, jelenlegi fog-

lalkozásuktól függetlenül, kétkezi munkára kötelezik. Lengyelországban autózva gyakori látvány manapság, hogy lengyel zsidókból álló brigádok dolgoznak az utakon vagy a közeli kőrakásoknál, és náci rendőrök őrzik őket.

Időközben arról értesültünk, hogy tervek készülnek egy nagy gettó létesítésére a lengyelországi Lublin környékén, s hogy ebbe a gettóba nemcsak lengyel, hanem német zsidókat is küldenek majd. Az első kontingenst már oda is szállították. Hogy a zsidók hogyan fognak ott élni, azt még nem tudjuk, de a kormány azt ígéri, hogy a napokban tájékoztat bennünket e témáról.

Ami a háborús híreket illeti, a főparancsnokság ma azt jelenti, hogy három angol repülőgép megkísérelt támadást intézni a nagy német haditengerészeti támaszpont, Wilhelmshaven ellen, de elűzték őket, még mielőtt akár csak egyetlen bombát is le tudtak volna dobni. Hallottam az angol jelentést is, eszerint csupán felderítő gépek repültek oda, melyek fényképeket készítettek, de ezzel kapcsolatban itt nincsenek információink. A főparancsnokság azt is közli, hogy tegnap Franciaország egész térsége fölé német gépek repültek be. Veszteségekről nem tesznek említést.

Berlinben mindenki továbbra is azon spekulál, hogy hol és mikor kezdődik nyugaton a német offenzíva. Herr Hitler és Göring tábornagy most is mindennap tanácskozik a tábornokokkal és admirálisokkal, de ezek a megbeszélések nem publikusak, és az az igazság, hogy nem tudjuk, hogy hol és mikor lesz a következő csapás, vagy hogy egyáltalán döntöttek-e már róla. Csak annyit tudunk, hogy valami a jelek szerint hamarosan történni fog.

Bizonyára érdekli önöket, hogyan ismerteti a ma esti német sajtó a szövetséges erők legfőbb haditanácsának azt a tegnapi határozatát, amely egyesíti Franciaország és Anglia gazdasági erőforrásait. A lapok közlik az olvasókkal, hogy ez egyszerűen egy olyan húzás, amellyel Franciaországot teljesen Nagy-Britannia irányítása alá helyezik. A dolgot Franciaország katasztrófájaként festik le, mintha elvesztette volna függetlenségét.

Szeretném még megemlíteni, hogy Mr. Beach Conger, a *New York Herald Tribune* berlini tudósítója ma, ideérkezése után körülbelül egy hónappal elhagyta az országot. A náci kormányzat úgy vélekedett, hogy Conger egyik jelentése félrevezető volt és eltért a tényektől. Mr. Conger azonban kitartott az általa leírtak mellett. Az eredmény: megfosztották a lehetőségtől, hogy írását eljuttassa lapjának, s neki nem maradt más választása, mint a távozás. Ma el is utazott. Amerikai kollégáinak többsége kikísérte az állomásra, és feleségének, Mrs. Congernek virágot is vittek.

Berlin, 1939. november 19., 15.01

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma beléptünk a háború tizenkettedik hetébe, és az emberek Németországban, és feltételezésem szerint mindenütt azt találgatják, hogy vajon mit hoz a tél. Berlinben mindenféle rémhírek terjengenek arról, hogy hamarosan megindul a nyugati offenzíva, vagy nagyszabású légitámadást hajtanak végre Anglia ellen, vagy valami hasonló hadműveletet. Már egy hónapja keringenek itt ezek a hírek, de eddig még semmi sem történt.

Majdnem két hónapja már, hogy gyakorlatilag nem folyt hadművelet a szárazföldön, a tengeren vagy a levegőben. Ez zavarba ejti Németország lakóit, akik a maguk csodálatos, gépesített hadseregével a háborún jórészt a katonai erő alkalmazását értik. Az utóbbi napokban azonban azt veszem észre, hogy a német sajtó egyre gyakrabban emlegeti, hogy ez az egész egyben gigantikus gazdasági harc is. Így akarják meggyőzni a népet, hogy keményebben kell dolgozni, és jegyrendszerrel kell elosztani a rendelkezésre álló élelmiszert, ruházatot és üzemanyagot.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy Németország hajlandó elfogadni a szövetségesek kihívását, hogy a háborút főként gazdasági fronton vívják meg. Nyilvánvaló, hogy ez olyan háború volna, amelyben a Reich hátrányban lenne, és ez az egyik oka, hogy az emberek többsége itt most már nagyon hamar valamiféle katonai akcióra számít. Ugyanakkor szerintem a német nép egyre inkább beletörődik, hogy a háború hosszú lesz. Emlékszem, hogy német ismerőseim többsége két hónappal ezelőtt még biztosra vette, hogy a háború karácsonyra véget ér. Most biztosra veszik, hogy nem így lesz.

S hogy ehhez a nép hozzáedződjön, a sajtó egyre csak ismételgeti, hogy győzelme esetén Nagy-Britannia mit művelne Németországgal és a németekkel. Címoldali vezércikkében a ma reggeli *Völkischer Beobachter*, a hivatalos náci orgánum azt közli olvasóival, hogy Angliának nem csupán Németország lerombolása a célja, hanem a német nép rabszolgasorba döntése is. A ma reggeli *Frankfurter Zeitung* pedig, szintén címoldali vezércikkben azt írja, hogy Anglia nem akar mást, mint egy, még a versailles-inál is rosszabb békeszerződést kikényszeríteni.

Úgy gondolom, nagy teret fog kapni itt ez az irányvonal. És, ahogy a Führer is megmondta, ha elégszer ismételgetünk valamit, végül az emberek el fogják hinni.

A berlini sajtó ma újabb listát közölt huszonnyolc angol és három francia utasszállító hajóról, amelyek föl vannak fegyverezve, és figyelmeztet, hogy ezeknek a hajóknak az utasai az életükkel játszanak. Ezeknek a hajóknak a fölfegyverzése, írják a lapok, szükségessé tette Németország U-Boot-hadviselésének fokozását. A német sajtót igencsak bosszantja, hogy felfegyverzett angol teherhajók tüzet nyitottak német tengeralattjárókra. A német felfogás szerint – ha helyesen értem – csalárdság egy felfegyverzett teherhajó részéről, ha tüzet nyit egy német U-Bootra, viszont törvényes és helyes magatartás, ha nem nyitnak tüzet, hanem ellenállás nélkül megadják magukat a tengeralattjáróknak.

Tegnap este érdekes volt hallani, hogy a német rövidhullámú rádióállomásoknak, amelyek nagy teljesítményű adóikkal a nap huszonnégy órájában besugározzák az egész Földet, nem más állt szolgálatára, mint Mr. Bernard Shaw. Legújabb levelét egy német szpíker olvasta föl, és amit Mr. Shaw-nak el kellett mondania a háborúról, azt német füllel nagyon jó volt hallgatni.

Berlin, 1939. november 20., 01.15

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

E furcsa háború kezdete óta a német főparancsnokság ma jelentett először élénk puska- és géppuska-tüzet a felső-rajnai front egyik szakaszáról. Még kiderülhet, hogy jóval komolyabb dolog, mint amilyennek látszik.

Az úgynevezett felső-rajnai front a folyónak azon a szakaszán van, ahol Franciaország és Németország határát alkotja. Körülbelül 80 kilométer hosszan húzódik Karlsruhétól a svájci határon fekvő Bázelig. A Rajnának ez a szakasza nem túl széles, de gyors folyású és mély, ezért egy nagy hadsereg csak igen nehezen tudna átkelni rajta, ha bármilyen ellenállásba ütközne. Olyan természetes határvonal ez, amely a mostani nyugati frontnak nagyjából éppen a felét teszi ki. Az egyik oldalon húzódik a Maginot-vonal, a másikon pedig a Siegfried-vonal.

Tegnapig, amennyire ismerem a helyzetet, egyetlen lövés sem dördült el ezen a 180 kilométeres frontszakaszon. Néhány héttel ezelőtt Svájcba menet és onnan jövet e szakasz teljes hosszát beutaztam. Német vonatunk négy óra hosszat haladt a Rajna mentén, s e négy óra nagy részében teljes kilátásunk nyílt a folyó túloldalán kiépült svájci erődítményekre. Engem a látvány nem tett különösebben boldoggá, de a franciák nagyon szimpatikusak voltak. Lehetett látni, ahogy beássák magukat, de nem lövöldöztek, ahogy nem lövöldöztek a német csapatok sem a folyónak ezen az oldalán. A feleségem is megtette ugyanezt az utat pár nappal ezelőtt, és ő sem hallott egyetlen lövést sem.

Azt hiszem, arra vonat már nem jár. Tegnap délután, a németek szerint, a franciák váratlanul puska- és géppuska-tüzet nyitottak a Rajna mentén Kehl és Fristett között. Kehl Strasbourggal szemben fekszik a folyó német oldalán. A németek azt állítják, hogy viszonozták a tüzet, s hogy heves lövöldözés alakult ki. Úgy tűnik továbbá, hogy a két hadsereg, amely megrekedt a Karlsruhe és Luxemburg közötti frontszakaszon, ahol az eddigi csatározások történtek, most talán a Rajna mentén puhatolja ki egymás erejét. De szerintem, még sok időnek kell eltelnie, míg bármelyik hadsereg is átkel ezen a nagyszerű folyón.

Most már nyilvánvaló, hogy a nácik pontosan azt akarják tenni a meghódított Lengyelország zsidóságával, amit a németországi zsidókkal tettek. Tegnap már említettem, hogy a németek a lengyel zsidókat kétkezi munkára kötelezik – főként útépítésre és romeltakarításra. Ma a megszállt Lengyelország főkormányzója, Herr Frank elrendelte, hogy a varsói zsidó gettót mostantól fogva barikádokkal zárják el a főváros többi részétől és helyezzék kemény rendőri felügyelet alá. A németek kijelentették, hogy a varsói árjákat szigorúan el kell különíteni a zsidóktól.

Egy Berlinben kiadott félhivatalos közlemény szerint Varsó lakossága melegen üdvözölte a rendeletet, én viszont úgy gondolom, hogy a dolgokat a helyszínen kellene ellenőrizni. A náci közlemény hozzáteszi még, hogy a rendelet az árja lengyelek érdekét szolgálja, minthogy a zsidók „nemcsak kihasználták a varsói lengyelek nyomorúságát, hanem a betegségeknek és a fertőző kórokozóknak is veszedelmes hordozói voltak". A betegségeket és a kórokozókat konkrétan nem nevezik meg.

Egy amerikai, aki ma este érkezett Varsóból, elmesélte, hogy a németek négy részre akarják osztani a várost: az egyikben a zsidók laknak majd, a másikban a németek, a harmadikban a lengyelek, a negyedikben pedig lengyelek és németek vegyesen. Ez az amerikai azt is mondta, hogy a német bombázás és ágyúzás leírhatatlan pusztítást végzett a városban.

Ami az egyéb híreket illeti: a holnap reggeli berlini lapban a vezető hír a londoni négy bombarobbantás lesz. Itt Berlinben a háború kezdete óta csak két bomba robbant, és itt nincsenek írek. Szintén nagy terjedelemben foglalkoznak a *Simon Bolivar* nevű holland utasszállító hajó elsüllyesztésével, amelyről a németek váltig állítják, hogy a hajó nem német, hanem angol aknával ütközött. Az utóbbi két hónap alatt immár hetedszer fordult elő, hogy egy köztörvényes elítéltet lelőttek a börtönben, „amikor szembeszegült az államhatalommal", ahogy a magyarázat fogalmaz. A mostani férfi tegnap kapott tíz évet néhány ház felgyújtásáért, de már biztosan nem fogja leülni büntetését. Szintén most kapott négy évet az a cipőboltos és a felesége, akik cipőjegy nélkül adtak el valakinek egy pár cipőt.

Valaki New Yorkban azt kérdezte, hogy van-e valami más is a háborús híreken kívül a német újságokban. Ha van is, én nem találom. A helyi állatkertben minden csendes. Berlinben a napokban megöltek egy nőt, és úgy nézett ki, hogy ebből talán nagy gyilkossági sztori lesz, de az elkövetőt nem találták meg, így a lapok ejtették a témát. Talán tévedek, de nekem úgy tűnik, hogy amikor háborús mészárlás folyik, és szinte minden újságban ott a hír, hogy ilyen-olyan okból megint kivégeztek valakit, akkor már nem olyan érdekes egy szokványos gyilkossági történet.

Az itteni lapok bátortalanul kezdték közölni a karácsonyi bevásárlással kapcsolatos történeteket. Ha az ember csak jegyre vásárolhat ruhát és édességet és még egy csomó más dolgot, akkor az ilyen újságcikkek nem valami vidám olvasmányok. Valószínű, hogy a lapok hamarosan ugyanúgy ejteni fogják ezt a témát, ahogy a gyilkossági eseteket is.

Berlin, 1939. november 20., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma este elmondhatok önöknek egy-két dolgot a Hohenzollernekről, erről a híres porosz famíliáról. Közülük került ki Nagy Frigyes és II. Vilmos császár is, és ők emelték világhatalommá Poroszországot és Németországot, amely aztán 1918-ban, a háború elvesztésével veszítette el ezt a pozícióját is.

Németek mondogatják nekem, hogy az ellenséges propaganda azt állította a Hohenzollernekről, hogy a nácik meggyilkolták őket vagy legalábbis néhányukat – és ez újdonság volt számomra is.

Mindenesetre a ma délutáni, rendszeres sajtótájékoztatónkon nem más jelent meg, mint Ágost-Vilmos herceg, a császár negyedik fia. Cáfolta, hogy megölték volna, vagy hogy fivérét, a koronaherceget eltették volna láb alól, azután pedig szépen elbeszélgetett velünk.

Ágost-Vilmos herceg – itteni közkedvelt becenevén „Auwi" – az egyetlen olyan Hohenzollern, aki már Hitler hatalomra jutása előtt is aktív náci volt. Évekig rohamosztagosként tevékenykedett, és ma is hivatalos SA-rendfokozatát – *Obersturmführer* – is megadva mutatták be nekünk. Tipikus Hohenzollern-fazon, és ma civil ruhában volt.

Kijelentette, hogy semmi titokzatos nincs a Hohenzollernek dolgaiban. Kint volt a fronton a família tíz tagja – a császár egy fia és kilenc unokája. A kilencből egy, Oszkár herceg elesett Lengyelországban.

Ami pedig az apját illeti, hangsúlyozta a herceg, a müncheni merénylet után az egykori Kaiser a hágai német nagyköveten keresztül haladéktalanul kifejezte Herr Hitlernek abbéli örömét, hogy a Führer megmenekült, Herr Hitler pedig megköszönte neki ezt az üzenetet.

„Elképzelhetetlen – mondotta a herceg –, hogy a Hohenzollern-ház részt vegyen bármilyen Németország-ellenes akcióban. Mindazok, akik nem támogatják a Führert – tette hozzá –, Németország ellen vannak."

A koronaherceg meggyilkolásával kapcsolatos történeteken csak nevetett. „Hiszen ma reggel beszéltem vele telefonon – mondta. – A koronaherceg igazgatja a birtokunkat, s önök minden reggel találkozhatnak vele az Unter den Lindenen."

Mivel épp ezen a sugárúton lakom, ezentúl majd nyitva tartom a szemem, hátha tényleg találkozom vele.

A herceg elmagyarázta, hogy ő maga nem hivatásos katona, hanem kormánytisztviselő, és ebben a minőségében most Potsdamban dolgozik. Lelkesedéssel beszélt a munkájáról, arról, hogy miképpen építettek Potsdamban egy halpiacot, s hogy reményei szerint még egy új zöldségpiacot is fognak építeni, hogy a helybéliek ne legyenek ráutalva Berlinre.

Kijelentette, hogy sok amerikai barátja van, hogy ezeket a barátságokat nem érintette a háború, s hogy még most is levelezik velük. Azután karlendítés és „Heil Hitler!" következett, és Ágost-Vilmos herceg leült a helyére. Ennyit a Hohenzollernekről.

Szeretném még tájékoztatni önöket arról is, hogy mi zajlik Prágában, de nagyon el vagyunk itt zárva, és lehet, hogy önök sokkal többet tudnak a térségről nálunk. Herr von Neurath *[korábban német külügyminiszter, ekkor Cseh- és Morvaország birodalmi kormányzója]* még most is tanácskozik a Führerrel az ottani helyzetről.

Berlin, 1939. november 21., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Két szenzációs hírrel is szolgálhatok.

Először is, Heinrich Himmler, a Gestapo főnöke bejelentette, hogy letartóztatta azt az embert, aki november 8-án a müncheni Bürgerbräu Kellerben elhelyezte a bombát, amely tizenkét perccel azután robbant, hogy Herr Hitler és a náci vezetők elhagyták a helyiséget.

Másodszor pedig, hivatalosan is bejelentették, hogy a Gestapo november 9-én letartóztatta a brit hírszerző szolgálat állítólagos nyugat-európai vezetőjét, egy bizonyos Mr. Bestet, valamint cinkosát, egy bizonyos Stevens századost, amikor a holland határon éppen belépni készültek Németországba. Hozzáteszik még – s ettől kissé rejtélyessé válik a dolog –, hogy egyelőre nem sikerült egyezségre jutni abban a vitában, hogy az illetőket német vagy holland területen fogták-e el. Ez volna talán a holland határon történt állítólagos emberrablási eset, amelyről a napokban érkeztek hírek?

Nos, Herr Himmler szerint egy harminchat esztendős férfi, Georg Elser helyezte el a müncheni bombát. A Gestapo-főnök azt is kijelentette, hogy Elser mögött a brit hírszerző szolgálat állt, s hogy a bűncselekmény fő szervezője nem más volt, mint Otto Strasser, egykori náci vezető, majd a nácizmus elszánt ellensége, aki külföldre menekült még valamikor az 1934-es tisztogatás előtt, amelyben életét vesztette a testvére, Gregor Strasser, aki korábban szintén prominens náci vezető volt.

Elser a titkosrendőrség szerint november 14-én, hat nappal a merénylet után ismerte be tettét. A német közleményben az áll, hogy még a merénylet éjszakáján tartóztatták le, amikor Konstanznál megpróbált átszökni Svájcba. Egyetlen éjszaka alatt nehéz volna Münchenből Konstanzig eljutni, de a magyarázat úgy szól, hogy Elser már a merénylet napjának reggelén elindult arrafelé. A bomba felrobbanása előtt két nappal állítólag már Stuttgartnál járt, de bizonyos, nem részletezett okok folytán 7-én délután visszatért Münchenbe, este bement a sörözőbe, és meghallgatva a bomba óraszerkezetét meggyőződött róla, hogy minden rendben van. Egy kicsit még jobban be is bugyolálta a bombát, hogy ne ketyegjen olyan hangosan.

Az óraszerkezet a rendőrségi közlemény szerint hat napig volt működőképes. Mint mondják, Elser kétszer is sikertelenül próbált bejutni a sörözőbe, egyszer hét nappal, azután pedig öt nappal a robbanás előtt. Végül négy nappal korábban sikerült bejutnia és elhelyeznie az időzítőszerkezetet. Magát a bombát 7-én helyezték el az oszlopban.

Bejelentése végén a Gestapo-főnök felkért mindenkit, hogy aki ismerte Elsert vagy bármit is tud róla, tájékoztassa a rendőrséget.

A másik eseménynek, a brit titkosszolgálati főnök állítólagos letartóztatásának az ismertetésére már alig maradt időm. A németek azt állítják, hogy az angolok nyugat-európai főhadiszállása Hágában volt, s hogy megpróbáltak érintkezésbe lépni a német ellenzéki pártokkal és forradalmat kirobbantani. Erre a németek, ők így magyarázzák, ellenzékieknek álcázott Gestapo-ügynököket küldtek Hágába, hogy kapcsolatba lépjenek az angolokkal, akik még egy olyan titkos rádióadót is átadtak nekik, amelynek segítségével a német titkosrendőrség mind a mai napig kapcsolatban áll a brit kormánnyal.

Azután következett a két letartóztatás a holland határon.

Berlin, 1939. november 23., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A háború mintha egy kicsit megélénkült volna – legalábbis a levegőben és a tengeren.

A ma esti német lapok nagy légi győzelmekről számolnak be mind az angolok, mind pedig a franciák felett. Jól tudom, hogy a két fél hadijelentései egyáltalán nem esnek egybe, de én itt csak az egyik fél jelentéseit kapom meg, és csak azokat tudom ismertetni önökkel. A főparancsnokság ma például azt közli, hogy a németek tegnap és tegnapelőtt lelőttek hat ellenséges gépet, miközben csak egyet veszítettek. Az az egy, magyarázzák itt nekünk, a franciákkal vívott légicsaták sorozatában vett részt, melyben négy francia vadászgépet lőttek le. Kedden pedig, mondják a németek, hét francia vadászgép támadott meg kilenc német gépet, de aztán minden veszteség nélkül sikerült megfutamítani az ellenséget.

A németek ezenkívül azt állítják, hogy a Németország fölé berepülni igyekvő gépek a határtól csak néhány kilométerre jutottak.

Mindezt vessék össze azokkal a hírekkel, amelyeket más helyszíneken dolgozó kollégáim mondanak el önöknek ma este.

Azt például, amit a németek ma este mondanak a háború brit területre való áthelyeződéséről – azaz, hogy fokozódott a Nagy-Britannia fölötti légi tevékenység, és az angol partok mentén elhelyezett aknák elpusztítottak néhány, brit vizeken közlekedő hajót. A ma esti *Deutsche Allgemeine Zeitung* címlapi vezércikke fölött vastag betűkkel ez áll: HÁBORÚ ANGLIA PARTJAIN.

Hogy a német admiralitás tényleg telepít-e valamiféle új és titkos, talán mágneses aknákat az angol partok mentén, s hogy ezt tengeralattjárókkal vagy repülőgépekkel csinálják-e, természetesen szigorúan őrzött titok. A németek egyelőre megelégszenek annak megjegyzésével, hogy az aknáknak brit vizekre történő telepítése tökéletes összhangban áll az 1907-es hágai konvencióval, minthogy azokon a vizeken brit hadihajók tevékenykednek.

Nagy haragot váltott itt ki az angolok megtorló intézkedése, amely megtiltja a semleges hajóknak, hogy német exportcikkeket szállítsanak. Ellenlépéseket ígérnek, de ezek jellegéről még semmit sem tudunk.

Arról mindenesetre tudomásunk van, hogy Hitler ma tanácskozást folytatott 120 magas beosztású tábornokával, admirálisával és pártemberével, és felvázolta annak a hadjáratnak a direktíváit, amely, mint mondották, a lengyel háború tapasztalatain alapul.

A németek azt állítják, hogy az észak-amerikai partok mentén amerikai őrhajók segítenek a brit hadihajóknak elfogni a német kereskedelmi hajókat. Az amerikai parti őrség egyik kutterének esetét emlegetik. Az őrhajó Mexikó partjai előtt vett észre egy német hajót, és a németek szerint egész nap követte, s végül jelezte hollétét egy angol hadihajónak. Ezt a sztorit a *Nachtausgabe* közli, ezzel a címmel: AZ USA ŐRHAJÓI ANGLIÁT SEGÍTIK – FURCSA SEMLEGESSÉG.

Egyébként ma volt a hálaadás napja, s a háború ellenére, s annak dacára is, hogy Németországban ez éppen olyan közönséges csütörtök volt, mint a többi, az itteni kis amerikai kolónia igyekezett minél szebben megünnepelni. A városban élő, körülbelül száz amerikai többsége a délutánt az amerikai ügyvivő, Mr. Alexander Kirk házában töltötte, ahol egyebek közt pulykát szolgáltak fel körettel és áfonyával, továbbá mindazt, amit önök is az asztalra tesznek ma, például vagdalt húst és sütőtökös pitét. Meg nem mondom, hol szerezhette Mr. Kirk a pulykákat – biztos nagyon nehéz volt –, mert ez az ő titka.

Jómagam épp most érkeztem egy nagyszerű hálaadás napi vacsoráról. A vendéglátóm Mrs. Dorothy Oechsner volt, a United Press berlini tudósítójának felesége. Nálunk nem volt pulyka, de erről inkább meséljen kedves vendéglátóm.

DOROTHY: Én is megpróbáltam pulykát szerezni, de a 857. voltam a baromfi-listán. Két héttel a háború kezdete után jelentettem be az igényemet egy hálaadás napi pulykára.

SHIRER: És mi történt?

DOROTHY: Nem sok. Egyszerűen nem volt pulyka, de azért kaptam egy szép libát.

SHIRER: Ezt én is tanúsíthatom. De hogyan tudta beszerezni a vacsorához a többi, csodálatos hozzávalót?

DOROTHY: A céklaleves és a pite eredetét könnyű megmagyarázni. Céklát és sütőtököt jegy nélkül is lehet kapni. Úgyhogy a dolognak ez a része egyszerűen ment.

SHIRER: Komolyan mondom, még sohasem ettem ilyen finom pitét. De hol szerezte a tejszínhabot?

DOROTHY: Magam készítettem dán vajból.

SHIRER: Dán vajból?

DOROTHY: Tudja, rendes tejszínt ma nem lehet kapni, és még a lefölözött tejet is csak jegyre adják. Van azonban egy ügyes gépem, amellyel vajból tejszínt lehet csinálni. Hát így lett ma estére tejszínhabunk. Az egyetlen dolog, amit igazán sajnálok ma este, az a waldorfi saláta. Észrevette, hogy hiányzott a dió és a majonéz is?

SHIRER: Most, hogy mondja...

DOROTHY: Tudja, nem volt sem tojásunk, sem olajunk. A jegyeimre kapott három tojást már elhasználtam a pitéhez. Így a waldorfi salátát dresszing nélkül kellett megennünk.

SHIRER: Megemlíthetem még, hogy mi négyen, vendégek, magunkkal vittük a zsír- és vajjegyeinket.

DOROTHY: Hát igen, ezt sajnos meg kell követelnünk a vendégeinktől. Ha nincs élelmiszerjegy, akkor a vendégnek nem tudunk enni adni, minthogy a saját jegyeink is éppen csak elegendőek számunkra a férjemmel. Bill, volt egy kis lelkifurdalásom a kávé miatt.

SHIRER: De miért?

DOROTHY: Mindent megtettem, hogy behozzak egy kiló kávét tegnap Budapestről, de Magyarország, a legtöbb semleges kis országhoz hasonlóan nem szereti, ha valaki élelmiszert visz ki. Így aztán le kellett mondanom róla.

SHIRER: Olyan drága volt?

DOROTHY: Körülbelül öt dollár egy fél kiló kávé. És csak később tudtam meg, hogy a Magyar Nemzeti Bank különleges engedélyével kivihettem volna.

SHIRER: Nos, Dorothy, csodálatos volt a hálaadás napi vacsora, és szeretném megköszönni magának, valamint azt is, hogy eljött ide a stúdióba.

DOROTHY: Én köszönöm, Bill, hogy eljött mihozzánk. Holnap pedig megyek és beadom az igényt a jövő évi pulykára. Így talán majd adnak egyet.

SHIRER: Sok szerencsét kívánok hozzá, és még egyszer köszönök mindent!

Mindehhez hozzátehetem még, hogy vacsora közben beállított a rendőrség. Észrevették, hogy az autóm világítás nélkül parkol az utcán. Azt hittem, nem kell bekapcsolni a lámpákat, mert amikor Oechsnerék felé tartottam, egy rendőr épp azért állított meg, mert az elsötétítéshez képest túl világos volt a kocsim.

Szóval, így zajlott az ünnep. És mindent egybevetve nagyon amerikai és nagyon szép hálaadás napja volt.

Berlin, 1939. november 25., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mint tudják, nem szabad az időjárásról beszélnem. Az angolok és a franciák ugyanis fogni tudják a rádióadásainkat, és így a repülőik számára hasznos időjárási információkhoz juttathatnám őket. De annyit talán elárulhatok, hogy az éjszaka leesett az első hó. Ez mindannyiunknak eszébe juttatta, hogy itt a tél, s hogy ennek ellenére

folytatódik a háború. Úgy vélem, az emberekben még a korábbinál is erősebben tudatosult, hogy nem látni a háború végét, s hogy ez kemény tél lesz. Tudatosult bennük, hogy a nyugati fronton emberek milliói vannak kint a hóban, s ez nem tréfadolog.

A másik emlékeztető, hogy a háború nem fog hamar befejeződni, egy hivatalos és a mai újságokban közölt bejelentés volt, mely szerint elmaradnak a Garmischban tervezett téli olimpiai játékok. A németek óriási munkát végeztek ott. Láttam a három évvel ezelőtti olimpiát, és csak bámultam a sístadiont és a jégstadiont, ám az idei olimpia még nagyobb és jobb lett volna: a németek lebontották a régi, fából épült stadionokat, és gigantikus újakat építettek helyettük betonból. A jégstadion, benne a 400 méteres gyorskorcsolya-pályával, a legnagyobb lesz a világon, de várnia kell a béke beköszöntére.

Németországban nem az ember az egyetlen élőlény, amely jegyre kapja az élelmét. December 1. után takarmányjegyeket kapnak a nem tenyésztelepeken tartott lovak, tehenek és sertések is.

Tegnap egy nő, aki jegy nélkül adott el húst, vajat és ruhát, tíz év börtönt kapott.

Épp most jelentették be, hogy ha valaki vesz egy inget, akkor egy inggallérért húsz pontot kell adnia – az egész évi ruhajegy 100 pont –, de ha valaki két gallérral akarja megvenni, akkor plusz három pontot fizet.

S hogy valami vidámabb dologgal fejezzük be – ma reggel megérkeztek Berlinbe az első fenyőfák.

Berlin, 1939. november 26., 15.01

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Németországban ma halottak napja van. A németek *Totensonntag*nak, vagyis halottak vasárnapjának nevezik.

A halottak vasárnapján a legtöbb német felkeresi a temetőket, virággal és fenyőágakkal díszíti elhunyt hozzátartozója sírját. Jól emlékszem, ez a nap néhány éve még elsősorban a világháború *kétmillió* német halottjának emléknapja volt, és valóban alig akad német család, amelyik ne gyászolna egy apát, fiút vagy testvért azon a tragikus kétmilliós listán.

Most viszont egy új háború folyik, és a fő figyelem nem az 1914–1918-as, hanem az 1939-es halottak felé fordul – azok felé, akik a Lengyelország elleni támadásban vesztették életüket. A ma reggeli lapok a lengyelországi „hősi katonasírokról" írnak, a főparancsnokság pedig közli, hogy mivel a rokonok nem utazhatnak oda, a hadsereg intézkedett, hogy minden egyes sírt virágok és fenyőágak borítsanak.

Nem feledkezhetünk meg arról, hogy vannak arrafelé lengyel katonasírok is – a németekénél jóval nagyobb számban –, de azokat ma nem fogja virág és fenyőág borítani.

Ma megadjuk a tiszteletet a halottaknak – különösen azoknak, akik a harcmezőn estek el –, de a háború közben tovább folyik és naponta szedi áldozatait. Vajon

holnap nem lesz-e még nagyobb az áldozatok száma? Nem fokozódik-e a háború intenzitása? Címoldali vezércikkében a ma reggeli *Frankfurter Zeitung* azt sejteti, hogy bizony így lesz. Arra céloz, hogy a német gépek múlt heti franciaországi és angliai berepülései csupán afféle főpróbának tekintendők. Továbbá: „Ami a múlt héten történt, az talán csak sejtetés *(Vorahnung)*. Tudjuk, hogy a dolognak ezzel nincs vége... Ez a háború fokozódását jelentette. S tudjuk, hogy ezzel még nincs vége."

A *Frankfurter Zeitung* ezt teszi hozzá: „Nem könnyű szívvel hangsúlyozzuk ezt. Egyetlen más nép sem tudja jobban, mint a német, hogy milyen keserves dolog is a háború, s hogy nem kíméli a részt vevő népek egyikét sem."

A lap erre a végkövetkeztetésre jut: „Nekünk németeknek minden erőnkkel harcolnunk kell a győzelemig – vagy menthetetlenül elbukunk. Ez a meztelen igazság."

Az emberek, akik nemrég még azt hitték, hogy a háború karácsonyra befejeződik, a jelek szerint fokozatosan rájönnek, hogy a harc a végsőkig folytatódik. Sokan vannak, akik szerint mindegy, hogy ki győz, mert úgyis mindennek vége lesz.

Az olimpiai stadiont, amely egy kőhajításnyira van innen a stúdiótól, ma délután 100 000 szurkoló tölti meg, és biztatja az Olaszország ellen játszó hazai csapatot a legnagyobb futballmeccsen, amit Berlin a háború kitörése óta látott. A játék lassan befejeződik, s eddig egyetlen ellenséges repülőgép sem jelent meg, hogy véget vessen a küzdelemnek, vagy hogy veszélyeztesse az ilyen kis helyen összezsúfolódott 100 000 ember életét. Én ezt úgy értelmezem, mint e különös háború egyik szabályát: ne zavarjuk meg a másik fél futballmeccseit. Hát, ez is valami.

Egyik este barátommal, a kansasi Emporiából érkezett Bill White-tal anyagot gyűjtögetve ehhez a jelentéshez sorra látogattuk a különféle kávéházakat és éjszakai helyeket. Mindenütt telt ház volt. Alig lehetett asztalt kapni.

Itt már senki sem öltözik ki estére. Férfiak és nők is a hétköznapi ruhájukban mennek el táncolni. A háború első három hetében a táncot betiltották, aztán a tilalmat feloldották, s a táncos esték népszerűbbek lettek, mint azelőtt bármikor. Még most is játsszák az angol táncdalokat, csak éppen német dalszövegeket írtak hozzájuk. *Verboten [Tilos]* viszont az a zene, amit itteni szóhasználattal „amerikai vad dzsessz"-nek neveznek.

Nagyon népszerűek az olyan, nagyméretű szórakozóhelyek, mint például a *Haus Vaterland,* amelyekben több terem is van, s mindegyikben varietéműsor, illetve parkett-tánc folyik, s amelyekben egy egész estét el lehet tölteni ötven dollárcentért, italszámlával együtt. A varietéműsorban pedig mindenféle mutatványokat adnak elő táncosok, akrobaták és erőművészek, a helybéli közönség pedig bolondul értük.

Az éjszakai szórakozóhelyek többsége korábban hajnali 4 óráig tartott nyitva. Most pontosan 1 órakor be kell zárniuk. Az egyik kivétel a Taverne, az amerikai tudósítók és – a háború óta – a színészek tanyázóhelye. De éjjel 1 óra után már csak a különleges kormányzati engedély felmutatásával lehet belépni.

Érdekes kérdés, hogy az éjszakai élet miért pezsdült fel ennyire, de erről majd a következő alkalommal beszélek.

[November 27-én Shirer ismét elutazott Berlinből Genfbe, hogy meglátogassa feleségét és kislányát. Míg ő Svájcban tartózkodott, a Szovjetunió váratlanul megtámadta Finnországot.]

Berlin, 1939. december 5., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Körülbelül két hónappal ezelőtt, a lengyel háború befejeződése után, amikor a nyugati fronton jártam, és ott nem sok jelentenivalót találtam, egy semleges ország diplomatája félrevont és ezt mondta nekem:

– Úgy néz ki, hogy a nyugati fronton háborús patthelyzet alakult ki, afféle front nélküli háború. De várjon csak türelemmel. El fog ez terjedni. Lesz még épp elég front, nem is olyan sokára. És még több ország sodródik bele.

Eszembe jutottak ennek a diplomatának a szavai a múlt héten, amikor Szovjet-Oroszország megtámadta a kis Finnországot. És eszembe jutottak ma reggel is, amikor Berlinbe visszatérve az első dolog, amit észrevettem a helyi lapokban, az egy kéthasábos címoldali vezércikk volt a *Völkischer Beobachter*ban, a náci párt hivatalos lapjában. A cikk Oroszország és Törökország esélyeit latolgatta az általa kaukázusi frontnak elnevezett háborúban.

A náci szellemiségnek ez a hiteles sajtóorgánuma úgy beszél, mintha ez a háború bármelyik pillanatban kitörhetne. Azt írja, hogy francia csapatmozgások vannak Szíriában, brit csapatmozgások Egyiptomban, török csapatmozgások a Kaukázusban, és végül, hogy az oroszok csapatösszevonásokat hajtottak végre az állítólagos fenyegetés elhárítására.

„Ezek komoly jelek" – írja a lap. Azután pedig három hasábban elemzi a katonai helyzetet, és azt bizonygatja, hogy Oroszország le fogja győzni az Anglia és Franciaország által támogatott Törökországot.

A Kaukázus nagyon távoli frontnak tűnhet, hogy már most elkezdjünk nyugtalankodni miatta, de akár csak egy hónappal ezelőtt is ugyan kinek fordult volna meg a fejében, hogy a Vörös Hadsereg megtámadja majd a finn határőröket a sarkkörön túli, hólepte pusztaságon? És a Kaukázus sokkal fontosabb régió, mert, ahogy a német elemzés rámutat, a Vörös Hadsereg esetleges győzelmével az oroszok elérnék az iraki Moszul környékén lévő nagy szövetséges olajmezőket, sőt meglepő mélységig hatolhatnának be Perzsiába, ahonnan ma a brit haditengerészet üzemanyagának nagy része származik.

Németország szívből helyesli, hogy Oroszország rendreutasította a Népszövetséget, s a mai berlini lapok kiemelt helyen ismertetik azt a bolsevik magyarázatot, amely szerint Oroszország nem áll háborúban Finnországgal, sőt a legbékésebb viszonyban van az úgynevezett „Demokratikus Finn Köztársasággal". A berlini újságokban az az orosz közlés is olvasható, hogy csapataik a front teljes hosszában nyomulnak előre.

Angliát ismét felelőssé teszik Finnország sanyarú helyzetéért, s a többi semleges kis országot figyelmeztetik az esetleges következményekre, ha netán túl barátságos viszonyba kerülnének a nyugati demokráciákkal.

Meglepetéssel olvastam a német sajtóban azt a tájékoztatást, hogy Olaszországban nincs együttérzés az Oroszországgal harcoló Finnország iránt. Én ugyanis ezzel éppen ellentétes híreket kaptam Rómából.

Franco tábornok, egy madridi *DNB*-jelentés szerint, kívánatosnak nevezte Németország győzelmét ebben a háborúban. A tábornok állítólag tegnap tette ezt a kijelentést.

Épp most tudtam meg, hogy dr. Schacht *[a korábbi német gazdasági miniszter]* hosszú idő óta először megbeszélést folytatott a Führerrel.

Berlin, 1939. december 6., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Nemrég közölték velünk, hogy ma este a Fríz-szigetek és Észak-Németország fölé berepült egy – az itteni megfogalmazás szerint – erős brit légikülönítmény. A német kommüniké szerint bombát nem dobtak le. A találkozó döntetlennel zárult, s erre utal az is, hogy a német jelentésben nincs szó angol repülőgépek lelövéséről.

A repülőgépeket ma kora este vették észre először a Németország északnyugati partjait védő szigetgyűrű fölött. A szigetekre telepített német légelhárító ágyúk működésbe léptek.

Az angol gépeket legközelebb Schleswig-Holsteinben, Németország legészakibb csücske fölött látták. A szárazföldön telepített légelhárító ütegek szintén működésbe léptek, és bár nem találtak el egyetlen angol gépet sem, a németek azt állítják, hogy a támadókat elűzték észak felé, s hogy Flensbergnél átlépve a határt dán területre repültek be.

Ebből és más, újabb keletű jelentésekből arra következtethetünk, hogy a brit légierő egy kicsit aktívabbá vált, és viszonozni szeretné a német légierő skóciai vizitálásait.

A németek bejelentették egy – valószínűleg aknára futott – kis őrhajó elvesztését is, de a nyugati fronton minden csendes volt. Tegnap beutaztam a nyugati front felét, körülbelül 140 kilométert Bázeltől Karlsruhéig a Rajna mentén, és tanúsíthatom, hogy a régió tényleg csendes. Az egész fronton egyetlen lövést sem hallottam, és nem tapasztaltam semmiféle légi tevékenységet sem.

Ma volt a születésnapja Németország még élő legnagyobb világháborús parancsnokának, von Mackensen tábornagynak, annak a stratégának, aki 1915-ben, 1916-ban és 1917-ben legázolta az orosz és a román hadsereget. Herr Hitler félbeszakította a munkáját a Wilhelmstrassén és a tábornagy Berlin közelében fekvő birtokára hajtatott. Gratulált a marsallnak 90. születésnapja alkalmából, és nemcsak személyes jókívánságait tolmácsolta neki, hanem, a közlemény szerint, az egész német népét is.

A marsall erre azt válaszolta, a közlemény szerint, hogy boldog, hogy megérhette a mostani időket, s hogy a legnagyobb kívánsága a német győzelem ebben a háborúban.

Befejezésül érdemes még megemlíteni, hogy ma a német sajtó elkezdte nagyon objektíven tárgyalni az orosz–finn háborút. Meglepődve láttam, hogy teljes terjedelmükben közlik a finn hadijelentéseket, sőt azokat az orosz jelentések elé helyezik. A német lapok egyik fő híre az, hogy a finnek erős csapategységekkel elfoglalták az Åland-szigeteket, és azt is írják, hogy heves harcok folynak a karéliai fronton.

A német sajtó még azt is megemlíti Moszkvából, hogy az orosz kormány még nem adta ki az útlevelet az ottani finn diplomáciai testületnek. Figyelemre méltó ez az új német attitűd.

Berlin, 1939. december 7., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Azt hiszem, mindannyian örülhetünk – önök is és én is –, hogy nem tartozunk a kis semleges országok közé. Többségük errefelé mintha még a hadviselő országoknál is többet szenvedne. Elveszítenek például egy csomó hajót. Hadra fogható férfilakosságukat fegyverben kell tartaniuk – iszonyatos költségekkel. És bár nagyon igyekeznek semlegesek maradni, a hadviselő országok az ellenséggel való szimpátiával vádolják őket, ők maguk meg azon tűnődhetnek, hogy reggelre ébredve nem találják-e magukat ugyanabban a helyzetben, mint Finnország a múlt héten.

Most már semmi kétség sem lehet afelől, hogy Németország egyre keményebb hangot üt meg kis semleges szomszédaival szemben. A ma reggeli német sajtóban nem éppen barátságos utalások olvashatók azzal kapcsolatban, hogy Svájc lehetővé tette, hogy ott ülésezzen ezen a hétvégén a Népszövetség. Hollandiát vezércikk figyelmezteti – egyébként nem először –, amiért nem küzd kitartóbban az angol blokád ellen. Ma este pedig a skandináv államok részesülnek félhivatalos, de azért komoly fejmosásban, és közlik velük, hogy választaniuk kell, hogy Angliával vagy Németországgal akarnak barátságban lenni.

A német felfogás szerint ugyanis, ha jól értelmezem, egy semleges országnak nincs joga mindkettővel jó viszonyban lenni.

A ma esti német nyilatkozat megpróbálja elmagyarázni Németország álláspontját az orosz–finn háborúval kapcsolatban, ám ez a nyilatkozat valójában nem más, mint Norvégiának, Svédországnak és Dániának címzett figyelmeztetés. A németek azt állítják – bár ezt sokan vitatják –, hogy a skandináv országok a világháború óta, de különösen Adolf Hitler és a nácizmus megjelenése óta következetesen barátságtalanul viselkednek Németországgal szemben. Ráadásul, mondják a németek, a skandináv országok az utóbbi években azt is megengedték maguknak, hogy az angolok eszközeivé váljanak. Ennek a háborúnak a kitörése óta, folytatódnak a német vádak, az északi országok egyáltalán nem mutattak barátságot Németország iránt. Ez új infor-

máció lesz sok német számára, akik eddig vagy tucatnyi alkalommal azt olvashatták újságjaikban, hogy Skandinávia igenis támogatja Németországot.

Ez a félhivatalos német nyilatkozat a következő figyelmeztetéssel zárul: „Reméljük, hogy a felelős skandináv államférfiak még egyszer végiggondolják, hogy melyik a jobb választás – az angol háborús uszítókkal tartani, vagy inkább saját népeik nyilvánvaló érdekét szolgálva a német nép mellé állni."

Világos, hogy a skandinávoknak választaniuk kell, különben...

Ma a hóhérnak három újabb áldozata akadt. Két férfit, köztük egy zsidót azzal vádoltak, hogy a brit titkosszolgálatnak dolgozott. A harmadiknak az volt a bűne, hogy rendszerellenes röpiratokat terjesztett. Mindhármukat a népbíróság ítélte halálra, az ítéletet tegnap hirdették ki, és ma hajtották végre. Egy negyedik embert is halálra ítéltek, mert fölgyújtott egy tehenekkel teli pajtát.

Shirer és Murrow közös vasárnap esti CBS-rádióadása
Berlin, 1939. december 7–8., 01.00

[Minthogy a London–Berlin telefon-összeköttetést a háború kitörésekor megszakították, Murrow és Shirer hangja New Yorkon keresztül, rövidhullámú rádión találkozott. Shirer szövegét a rádióadás előtt ezúttal is be kellett mutatni a német cenzornak.]

SHIRER: Pár perccel ezelőtt még hallottam kollégámat, Ed Murrow-t Londonból beszélni. Még mindig ott van, Ed?

MURROW: Igen, Bill. Itt vagyok. És örülök, hogy ismét hallom a hangját.

SHIRER: Én is örülök, Ed. Mostanában nem találkozunk olyan gyakran, mint azelőtt. De azt hiszem, ennek is megvan az oka.

MURROW: (Nevet.) Hát, akad egy-két oka.

SHIRER: Hogyan érinti a háború a mindennapjait, Ed? Azonkívül, hogy több lett a munkája.

MURROW: A háborús mindennapok ma már normálisnak tűnnek. Alig emlékszünk már, hogyan is éltünk békeidőben. Naponta körülbelül tizenhat órát töltök olvasással, beszélgetéssel, nézelődéssel és figyeléssel – és még valamennyit a lámpaoszlopokba, homokzsákokba és hasonlókba való beleütközéssel. Már azon gondolkodom, hogy focis lábszárvédőket kérek New Yorkból. Még van elég élelmiszerem, ruhám, tüzelőm és türelmem. De mi van magával? Hogyan alakul az ön élete ezekben a háborús időkben?

SHIRER: Lehetne rosszabb is. Mi itt Berlinben, végül is, nem sokat láttunk a háborúból. Lengyelországban a harcok, egy kivételével, véget értek, még mielőtt odamehettünk volna. S eddig nem engedtek bennünket a nyugati frontra sem. Úgyhogy most itt ülünk, és azt várjuk, hogy valami történjék. És persze itt az elsötétítés. Azt hittem, hogy már megjegyeztem ebben a városban az összes lámpaoszlop pontos helyét – Berlinben a járda közepére telepítik őket –, de tegnap éjszaka a stúdióba rohanva mégiscsak sikerült belefejelnem az egyikbe. Most akkora púp van a homlokomon, mint egy biliárdgolyó. Az élelmiszer-ellátás nem túl rossz. A kormány a nehéz fizikai munkát végzőkkel azonos kategóriába sorol bennünket, így dupla adagokat utalnak ki nekünk. És körülbelül háromhetenként megkapom Dániából a hetenként feladott csomagot is, benne sonkával, tojással, vajjal és sajttal, és ez is segít. Hiányolom a jó kávét, de azt mondják, hamarosan megjelenik egy új pótkávé, amely megoldja a problémát... Ja, és a cipőmet is meg kellene talpaltatni. A múlt héten fedeztem föl, amikor elborította a hó a járdákat, de remélem, ezt is el tudom intézni, amikor legközelebb átmegyek Svájcba. Természetesen nem túl vidám távol élni a gyerekemtől és a feleségemtől. És nélkülözni vagyunk kénytelenek az amerikai postát, az újságokat és a folyóiratokat is. Ha ott önöknél, Ed, meg tudnák gyorsítani a nekünk címzett postát, az nagyon jó lenne.

Ed, rádión keresztül meghallgathatjuk az önök hivatalos nyilatkozatainak és beszédeinek többségét. De bennünket most az utca embere érdekelne. Miképpen vélekedik az átlagember a háború időtartamáról, a tavaszig várható hadmozdulatokról és hasonlókról?

MURROW: Angliában az utca embere nem nagyon foglalkozik azzal, hogy meddig tart a háború. Még mindig biztosra veszi, hogy Anglia meg fogja nyerni, csak abban a kérdésben bizonytalan, hogy mikor és hogyan. Az itteni munkások nagyon türelmesek. A háború sok felfordulást okozott, de a tíz-tizenkét éve munka nélkül tengődő emberek ezrei most újra munkát kaptak Tyne és Clyde hajógyáraiban, Rhondda szénbányáiban és a lőszergyárakban. Az emberek többsége elhiszi, amit az újságok állítanak, vagyis, hogy a németek tavaszra nagy támadást terveznek. Az angolok viszont nem óhajtanak embereket áldozni egy idő előtti támadásban a Siegfried-vonal ellen. Sokan úgy vélik, hogy a haditengerészet és a légierő gazdaságilag megfojthatja Németországot, amely végül összeomlik.

Bill, önöknél hogyan vélekedik és mit mond az átlagember ezekről a kérdésekről?

SHIRER: Hát, neki azt mondják, és szerintem el is hiszi, hogy ez lesz a háború döntő éve, s hogy a háború legkésőbb az elkövetkező szilveszterig befejeződik. Az átlagember, akivel itt elbeszélgethetünk, úgy véli, hogy kora tavasszal komoly hadmozdulatokra kerül sor, valószínűleg a levegőben és valószínűleg Anglia ellen, és úgy is véli, hogy mindebből Németország fog győztesként kikerülni.

Úgy tudom, Ed, hogy e műsor későbbi részében a Columbia Finnországgal kíván foglalkozni. Mi az angol attitűd a finn háborúval kapcsolatban?

MURROW: Az elsöprő többség a finnekkel szimpatizál. Az újságok, a rádió és a filmhíradók a lehető legélesebb kifejezésekkel ítélik el az orosz inváziót, és nagy elismeréssel szólnak a finnek ellenállásáról. A közvélemény szerint Angliának minden lehetséges módon támogatnia kell a finneket, nem hátráltatva persze saját védelmi erőfeszítéseit. Németország mellett egyre gyakrabban emlegetik Oroszországot is ellenségként, de a londoni lapok többsége hangsúlyozza, hogy egyszerre épp elég egy ellenség. Mindenki azt várja, hogy a szövetséges hatalmak támogatni fogják Finnországot, és folyik a találgatás, hogy nyílik-e újabb front Skandináviában, és az emberek abban reménykednek, hogy a finnországi háború megakadályozza Oroszországot abban, hogy leszállítsa Németországnak a megígért nyersanyagokat. A legnagyobb kérdőjel azonban, hogy Németország megszállja-e Svédországot abban az esetben, ha a szövetségesek rajta keresztül akarnak nagy mennyiségű fegyvert szállítani Finnországnak.

Hogyan vélekednek Németországban az északon folyó háborúval kapcsolatban?

SHIRER: Nos, Németország hivatalosan semleges, az emberek pedig természetesen nem felejtették el, hogy Finnország 1918–1919-ben német segítséggel vívta ki Oroszországgal szemben a függetlenségét. De most, hogy úgy mondjam, változott a helyzet; Németország Oroszország mellett áll, és Berlint nem örvendeztetik meg azok a kilátások, hogy Anglia és Franciaország esetleg katonai segítséget nyújt Finnországnak. A németek úgy vélekednek, hogy Anglia és Franciaország a Finnországnak nyújtott segítséggel inkább Németországgal, s nem annyira Oroszországgal szemben akarja megvetni a lábát Skandináviában. Ez nagyon érdekes szituáció.

És végül, Ed, nagyon örültünk, hogy ismét hallhattuk a hangját. Minden jót kívánunk az új esztendőre, és azért ne dolgozza halálra magát.

Berlin, 1939. december 8., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Visszatérve Berlinbe, miután pár napot töltöttem egy semleges országban, ahol mindkét háborús fél véleményét meg lehet hallgatni, igencsak meglepődtem a német újságokon. Ma szinte minden főcím azt akarja tudatni, hogy milyen siralmas állapotok uralkodnak az ellenséges országokban, főként Angliában.

A ma délben megjelenő berlini *Börsen Zeitung* első oldalán a következő, háromsoros szalagcím virít: ANGLIA A KÁOSZ TERHEIT NYÖGI – TELJES ZŰRZAVAR AZ ANGOL GAZDASÁGBAN. A harmadik sor pedig ez: BAJBAN A FRANCIA MEZŐGAZDASÁG.

A németek nap mint nap efféle dolgokat olvasnak. A tényleges eseményekről nagyon kevés szó esik. Ami helyi hír akad, az mindig kedvező és szívmelengető. Az ellenséges országok állapotait viszont mindig a legsötétebb színekkel ecsetelik.

Érdekes továbbá megfigyelni, hogy Angliát mindig halálos ellenségként festik le. Franciaországot a német sajtó inkább csak a hitszegő Albion szerencsétlen eszközeként ábrázolja. De a német emberek vajon csatlakoznak-e ehhez a sajtóvéleményhez? Hát, jó részük bizonyára. Néhány napja német vonaton ültem. Lefelé haladtunk a Rajna mentén, és pár száz méteren keresztül bal felől átnézhettünk Franciaországba. Láthattuk a francia gépfegyveres bunkereket, s néha egy-egy francia katonát is. A német oldalon a katonák új erődítményeken dolgoztak. A velem egy fülkében utazó német üzletember átnézett a franciák felé. – Miért akarnak harcolni velünk? – kérdezte tőlem. – Nekünk semmi bajunk velük. Franciaországtól nem akarunk semmit. – De amikor Angliáról beszélt, mint minden német bajok okozójáról, akkor habzani kezdett a szája, én pedig alig tudtam követni a mondanivalóját.

Vagy itt vannak a ma reggeli német lapok. Nos, ezek is Angliára zúdítják Németország minden haragját. Göring tábornagy újságja, az *Essen National Zeitung* ma ezzel a szalagcímmel jelent meg: A KALÓZOK ÚJABB PROVOKÁCIÓJA. „Kalózoknak" Németországban mostanában az angolokat titulálják. És háborognak, hogy az angolok már megint bűncselekményt követnek el a nemzetközi jog ellen azzal, hogy mélyvízi bombavető szerkezetekkel látnak el 1000 új kereskedelmi hajót. És ma reggel az összes többi német újság ugyanezt a témát fejtegeti, ugyanezekkel a vádakkal Anglia ellen.

Van egy hír, amely talán elkerüli manapság az önök figyelmét – mivel nem igazán szenzációs –, s ez nem más, mint a lengyelországi népesség tömegméretű mozgása. A németországi zsidókat a Lublin melletti gigantikus gettóba telepítik ki – s a napokban szeretnék egy kis időt szánni erre a témára és részletesebb ismertetést tartani önöknek róla. Ezen a héten pedig az oroszok és a németek Krakkóban találkoznak, hogy tisztázzák egy tömeges lakosságcsere részleteit.

Ezek szerint Németországba telepítenének vissza körülbelül 100 000 németet, akik ma Lengyelországnak a Vörös Hadsereg által elfoglalt részén élnek. A németek által elfoglalt lengyel területekről pedig háromnegyedmillió ukránt és fehéroroszt küldenek majd vissza a bolsevikokhoz. Ezt a 100 000 németet végül Nyugat-Lengyelországba költöztetik, akárcsak azt a balti államokból sietve visszahívott 130 000 németet, akiket most telepítenek le ugyanott. Nyugat-Lengyelországban, amely még Bismarck idején is mindig lengyel többségű volt, hamarosan a németek lesznek többségben.

Nem kis feladat átszállítani 100 000 németet. Egy illetékes ma elmondta nekünk, hogy többségüknek akár 150 kilométert is kell gyalogolniuk a hóban, amíg elérnek egy vasútállomást vagy akár csak egy rendes autóutat, ahonnan majd tovább tudják vinni őket nyugat felé. De a németek majd orvosokat adnak melléjük, hogy megakadályozzák a járványok kitörését. Ha pedig elérték Nyugat-Lengyelországot, akkor karantén-táborokba kerülnek, és csak a következő tavasszal telepítik le őket a német hadsereg által a lengyelektől elfoglalt területeken.

A főparancsnokság ma reggeli hadijelentése beszámol az Északi-tenger fölött tegnap végrehajtott őrjáratokról, melyekről London tegnap este tett említést. A hivatalos német verzió szerint a német légierő erős kötelékei őrjáratoztak az Északi-tenger térségében, és alacsonyan repülve haladtak végig a skót partok fölött.

Firth of Forth-tól keletre, állítja a hadijelentés, a német gépeket angol gépek támadták meg, de eredménytelenül, teszik hozzá. Egy német gép kénytelen volt leszállni a tengerre, de ez, a jelentés szerint, motorhiba miatt történt. A legénység átszállt az összecsukható mentőcsónakba, s ma reggel német hidroplánokat küldtek a felkutatásukra és kimentésükre.

Berlin, 1939. december 8., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Német politikai körökben ma este közölték velünk, hogy Németország általában is megszívlelendő üzenetnek szánta azt a skandináv országoknak címzett tegnap esti figyelmeztetést, hogy veszélyes lehet rossz viszonyba keveredni Németországgal.

Más szóval, Németország azt közli a kis semleges országokkal, hogy ezentúl ne cicázzanak Nagy-Britanniával, inkább cicázzanak velük, különben bajba kerülhetnek, és nem csupán a skandináv országokra kell gondolni. Megbízható forrásból úgy értesültem, hogy a németek azt akarják, hogy a többi semleges ország – tudniillik a kicsik, mert a nagyokkal úgysem tudnak mit kezdeni –, például Svájc, Belgium és Hollandia szintén változtasson a magatartásán, ha nem akarja kihívni maga ellen a nácik haragját.

Mert mi lesz, ha ezek a kis országok nem változtatnak a magatartásukon és nem igazodnak Berlinhez? Ez veszélyekkel járhat, közölték ma a Wilhelmstrassén, magasabb körökből sugalmazott módon.

Úgy értesültem, hogy a német figyelmeztetés ma komoly nyugtalanságot váltott ki a kis semleges országokban. Azt mondták itt nekem, Németország éppen ezt várta és kívánta.

Könnyen meglehet, hogy a kis semleges országoknak hamarosan választaniuk kell a hadban álló két tábor között. De ahogy én ismerem őket, az is megtörténhet, hogy ugyanúgy védelmezni fogják a függetlenségüket, ahogy a finnek.

A finn háborúról itt nagyon kevés hírt kapunk. Elég kínos téma ez Németországban, igaz, a sajtó mindkét fél hadijelentéseit közli. Én viszont pár perccel ezelőtt telefonáltam Stockholmba, ahol azt mondta egy barátom, aki épp akkor beszélt Helsinkivel, hogy bár a finnek nagyon bátran harcolnak, külföldi segítség nélkül a végtelenségig nem tudnak kitartani. Az olaszok küldtek ötven repülőgépet és az angolok is küldenek harmincat, de ez természetesen nem elegendő a bolsevikok által beindított hatalmas hadigépezet ellen.

A németek, a semleges országokra való nyomásgyakorlási kampány részeként ma este azt jelentették, hogy egy norvég és egy finn hajó, melyeket brit hadihajók kísértek az Északi-tengeren, az első jelentésektől eltérően nem aknára futott, hanem német U-Bootok süllyesztették el őket a konvoj közepén. A németek hangsúlyozzák, nagyon remélik, hogy ez újabb lecke volt a semleges országok számára.

A német sajtó ma este feltűnően nagy figyelmet szentel annak az ankarai jelentésnek, mely szerint a török elnök váratlanul felkereste Erzerumot, az orosz határ közelében fekvő fontos katonai támaszpontot. A múlt héten, mint önök is tudják, a náci sajtó azt közölte, hogy az oroszok és a törökök is csapatokat vontak össze a kaukázusi fronton. Egyesek úgy vélik, hogy ott fog elkezdődni a háború következő szakasza. Nem sokan vonják kétségbe, hogy a háború kezd kiterjedni.

A német rádió ma este bizonyos megelégedéssel jelentette, hogy a Gallup legutóbbi közvélemény-kutatása szerint az amerikaiak 96,5 százaléka ellenzi a Németországgal való háborút. A rádió ezt úgy kommentálta, mint annak bizonyítékát, hogy a mi országunkban az angol propagandisták kudarcot vallottak. Engem bizony érdekelne, hogy volt-e más kérdés is a felmérésben.

Berlin, 1939. december 9., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német sajtó ma este kórusban közli, hogy sötét nap volt a mai Mr. Churchill számára. A német lapok valójában nem Mister Churchillnek, hanem *„Lügenlordnak"* nevezik őt. *„Lügen"* annyit tesz: hazudni.

Szóval, a „Lügenlordnak", vagyis Mr. Churchillnek a németek állítása szerint azért volt nehéz napja, mert elveszített két új rombolót és nyolc teherhajót. Ez nagy sztori lesz a holnap reggeli lapokban, és az is kétségtelen, hiszen háborús időket élünk, hogy jobb lesz tőle a kedve nagyon sok németnek, amikor holnap, sajátos nemzeti áldozathozatalként egytálételt ebédel majd.

Úgy veszem ki, hogy a németek igencsak elégedettek aknaháborújuk sikereivel. De ne gondoljuk, hogy meg vannak lepődve. Közülük a legtöbben valószínűleg elfelejtették már, hogy a világháborúban milyen gyilkos szerkezet is volt az akna, s ma egy nyugalmazott német admirális elmondta, hogy 1914 és 1918 között az antant hajózási veszteségeinek 10 százalékát aknák okozták. De ami még fontosabb, teszi hozzá az admirális, a legutóbbi háborúban az antant *hadihajóinak* a negyedét is az aknák süllyesztették el. Csatahajókat, cirkálókat és rombolókat. Hogy milyen mértékű volt ez az aknaháború, arra a német admirálisnak abból a kijelentéséből következtethetünk, mely szerint a hadviselő felek összesen 300 000 aknát telepítettek. Csupán az Északi-tengeren 100 000 angol és 60 000 amerikai aknát dobáltak a vízbe.

A német admiralitás még mindig mélyen hallgat arról, hogy milyen fajta aknákat telepít és milyen módszerrel. Még az sem derült ki, hogy vajon repülőgépről dobálják-e őket a tengerbe. Viszont a németek jókat nevetnek a titokzatos új, mágneses aknákról szóló történeteken. A mágneses aknákat, mutatnak rá, az angolok találták föl és használták először.

Amerika jegyzéket intézett Londonhoz azzal kapcsolatban, hogy az angolok blokáddal gátolják az Egyesült Államoknak szánt német exportcikkek szállítását. Ezek-

ből nem volt valami sok az utóbbi években, de a jegyzéknek, gondolhatják, igen jó itt a sajtóvisszhangja. Nem gyakran fordul elő, hogy Amerika jó sajtót kapjon, úgyhogy ezt külön is érdemes kiemelni. S ha az angolok továbbra is akadályozzák a német exportot, akkor a németek remélik, hogy valamit tenni fogunk az ügyben.

Közben pedig közeledik a karácsony, s a berliniek már most igyekeznek bevásárolni ezt-azt, amit a háborús jegyrendszer körülményei között lehetséges. Ma azt láttam, hogy az üzletek tele vannak vásárlókkal. Minthogy az édességet, a szappant, a parfümöt és a ruházati cikkeket szigorúan csak jegyre adják, az emberek főként könyveket, rádiót, gramofont és efféle dolgokat vásároltak.

A kormány egy kicsit lazított a jegyrendszeren a karácsony idejére. Így most mindenki kap a normán felül 12 deka vajat karácsonyra, karácsony hetére az egy tojás helyett négyet, és még további 100 gramm húst is.

Ugyanakkor meglepődtem, amikor kedvenc dohányboltomban ma azt láttam kiírva, hogy szivart nem árulnak. A tulajdonos nem tudja, hogy mikor kap megint engedélyt a szivar árusítására. Nem volt rendes gyufája sem, amely gondot jelent egy olyan pipás ember számára, amilyen én is vagyok. 15 centért azonban kaphattam 100, tarka színekre festett gyufát, melyek remekül működnek.

Berlin, 1939. december 10., 01.00

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Van itt egy hír egy német koncentrációs táborból, amely szerintem érdekelni fogja önöket. Heinrich Himmler, az SS titkosrendőrség főnöke közölte, hogy november 25-én egy koncentrációs táborban két fogoly megtámadott és leütött egy SS-őrt. Sikerült megszökniük, de hamarosan elfogták őket. Visszavitték őket a táborba és tegnap felakasztották mindkettejüket.

Bírósági tárgyalásról szó sem esik. Úgy látom, háborús időkben ilyen esetekben itt nincs szükség bírósági tárgyalásra, és most hallottam először, hogy Németországban valakit akasztással végeztek ki. Általában ugyanis guillotine-t használnak.

Az utóbbi napokban folyton olyan hírek jöttek, hogy Németország titokban fegyvert küld Finnországnak. Valamint, hogy az az ötven olasz bombázógép, amely a múlt héten landolt Finnországban, Németországon keresztül repült oda. És valóban, a tengelyhatalmak partnere számára ez a legrövidebb útvonal.

Ma este a német kormány hivatalosan is cáfolta mindkét állítást. A közlemény leszögezi, hogy Németország nem küldött fegyvert Finnországnak, és azt sem engedte meg, hogy Helsinkibe tartó gépek német területen leszálljanak. Az ilyen hírek, mondja a közlemény, merő koholmányok, és azzal a céllal terjesztik őket, hogy kárt okozzanak a német–orosz kapcsolatoknak.

Bizonyára önök is emlékeznek még arra, hogy a legutóbbi háborúban Németország szállította azt a fegyvert, amellyel aztán a finnek kivívták függetlenségüket a bolsevikokkal szemben.

A náci Németország a Finnország által összehívott népszövetségi rendkívüli ülés kérdésében is Oroszország mellé állt. Ma este a német sajtó, nyilván a Wilhelmstrasse sugalmazására, támadja Svájcot, hogy egyáltalán megengedte, hogy a Népszövetség egy semleges államban ülésezzék.

A német álláspont szerint az alapvetően Nagy-Britannia és Franciaország befolyása alatt álló Népszövetség svájci területen való ülésezése összeegyeztethetetlen Svájc semlegességével. Így tehát a kis semleges államok – tegnap a skandináv államokon volt a sor, a múlt héten Hollandián – egyre inkább a német támadások céltáblájává válnak. A velük szemben használt hangnem napról napra fenyegetőbbé válik.

A ma esti lapok felsőbb helyről sugalmazott vezércikkei pedig ismét figyelmeztetik a semleges államokat, hogy veszélyes dolog Genfben felsorakozni a két nyugati demokrácia mögé.

És itt van még egy más jellegű hír is. A háború fokozza a házasodási kedvet. A háború első hónapjában ötven százalékkal több német kötött házasságot, mint egy évvel korábban, amikor még béke volt. Én nem tudom, mi lehet az oka.

Berlin, 1939. december 14., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma este a németek nagy tengeri győzelmet ünnepelnek, a *Graf Spee* zsebcsatahajó győzelmét három brit cirkáló felett Montevideónál.

Nagyon jól tudom, hogy ugyanezt Londonban ugyanilyen nagy angol győzelemként ünneplik, és egyáltalán nem óhajtok személyesen állást foglalni vagy vitatkozni. Emlékszem, hogy amikor Londonban dolgoztam, a jütlandi csatát minden évben brit győzelemként ünnepelték. Amikor később Berlinbe kerültem, azt tapasztaltam, hogy a németek ugyanazt a csatát nagy német győzelemként ünneplik.

De mivel most Berlinben vagyok, nem tehetek mást, mint hogy elmesélem önöknek, hogyan látják a németek a dolgot. A lapok nagy terjedelemben beszélnek a *Graf Spee* győzelméről, és hosszas beszámolók olvashatók arról, hogy egyetlen német hajó miképpen futamított meg, súlyosan megrongálva őket, három brit hadihajót. A hangsúlyt itt a hajók számára és a brit cirkálók nagyobb sebességére helyezik, nem pedig a használt ágyúk méretére.

Minden német újság szenzációs jelentést közöl arról, hogy az angolok mustárgázos lövedékeket használtak, és elmagyarázzák, hogy a *Graf Spee* kikötőbe vonulásának fő oka az volt, hogy a gáz tönkretette a hajó élelmiszerkészleteit.

De vegyük észre, hogy a német főparancsnokságnak a csatáról kiadott hivatalos közleményében nem tesznek említést mérges gázról, nekünk pedig hivatalos körökben azt tanácsolták, hogy okosabb lesz megvárni a hitelt érdemlő tudósításokat az esettel kapcsolatban. Hangsúlyozták, hogy a gázról szóló hír nem a német admiralitástól származik. Azt mondták, hogy a harminchat halottban és hatvan sebesültben

megjelölt német veszteség csupán az újságokban szerepel, a hír nem hivatalos német hírforrásból származik.

Azt illetően, hogy ki nyerte meg a háború első nyílt ütközetét, lássuk a német változatot, melyet haditengerészeti körökben ismertettek velem ma este:

A *Graf Speé*nek nem egy angol flotta megtámadása volt a feladata, hanem az, hogy ellenséges kereskedelmi hajókat semmisítsen meg. Ezt akadálytalanul végezte három hónapon keresztül. A brit haditengerészet feladata az volt, hogy elsüllyessze a *Graf Speét*, hogy az ne okozhasson további károkat. Nos, a zsebcsatahajó még mindig nincs a tenger fenekén, pedig már nagyon sok kárt okozott. Ez a németek álláspontja. Azzal a váddal kapcsolatban pedig, hogy a *Graf Spee* elmenekült, német haditengerészeti körökben azt a kérdést teszik föl, hogy ugyan miképpen tudott volna elmenekülni három cirkáló elől, melyek gyorsabbak nála?

Ma este nagy légicsata volt a német partok mentén. Pár perccel ezelőtt hallgattam a londoni rádió bejelentését, hogy a németek négy gépet veszítettek, az angolok pedig hármat. De ez nem egyezik a német rádió bejelentésével. A németek azt mondják, hogy Messerschmitt vadászgépeik *hat* angol bombázót lőttek le, míg ők csupán *egy* gépet veszítettek.

Tőlem ne kérdezzék, kinek van igaza.

Berlin, 1939. december 15., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A háború kezd megélénkülni.

Nem a szárazföldön, ahol az emberek többsége várta volna, hanem a tengeren és a levegőben. A ma reggeli német sajtó az ebben a két szférában aratott állítólagos nagy német győzelmeket ünnepli.

A *Graf Spee* zsebcsatahajó és három angol cirkáló Montevideo melletti ütközete még mindig nagy figyelmet kap itt, de a mai címlapokon már megelőzte az a tegnapi, északi-tengeri légi ütközet, melyben brit bombázók és német Messerschmitt vadászgépek vettek részt.

Mint önök már tudják, e légicsata veszteségeire vonatkozó angol és német adatok teljesen eltérnek egymástól. A németek tegnap este először hat lelőtt angol bombázóról és csupán egy német vadászgépről beszéltek, később pedig azt közölték, hogy az újabb ellenőrzések szerint az angolok nyolc gépet, a németek pedig, még mindig, csupán egy gépet veszítettek.

Bizonyára meglepő, ahogy a német légierő mindig hét- vagy nyolcszoros arányban győzi le az ellenséget.

A német sajtóban még mindig nem olvashatunk jó jelentést a La Plata folyó torkolatánál lezajlott tengeri ütközetről. Messze a legjobb jelentés egy helyszíni rövidhullámú rádióadás volt. A jó jelentés hiányáért a *Graf Spee* magasztalásával kárpótolja olvasóit a német sajtó, és minden lap kiemeli, hogy a német zsebcsatahajó háromszoros túlerő ellen küzdött. A lényeg itt az, hogy a német haditengerészet már megint világra szóló győzelmet aratott a hatalmas túlerővel szemben. Tegnap este már említettem, hogy az újságok arról viszont már mélyen hallgatnak, hogy milyen ágyúk vettek részt az összecsapásban. Ma azonban a *12-Uhr Blatt* megtörte a csendet és közölte, hogy tizenkét német ágyú harcolt huszonkét angol ágyúval.

De azt már nem hangsúlyozzák, hogy 280 milliméteres ágyúk álltak szemben 203 és 152 milliméteresekkel. Német haditengerészeti körök ugyanakkor emlékeztetnek arra, hogy a rajtaütést végrehajtó német hajónak nem az volt a célja, hogy megütközzön a brit hadihajókkal, hanem az, hogy brit kereskedelmi hajókat süllyesszen el és elkerülje az elfogást vagy megrongálást – amit, azt mondják, el is ért.

A Németországban nyilvánosan összeülő első tengerészeti zsákmánybíróságok épp most hirdettek ítéletet Hamburgban. Bizonyára önök is érdekesnek fogják találni, hogy háromból három perben, amelyben semleges hajókat az ellenségnek szánt csempészáru szállításával vádoltak meg, a német zsákmánybíróság azt állapította meg, hogy a rakomány valóban csempészáru volt, ezért azt a Reichnek ítélte oda. Ezenkívül a német zsákmánybíróság még azt is elrendelte, hogy Németország a három hajóból kettőt foglaljon le.

Így tehát a semleges országok – a két hajó Svédországé volt – nemcsak a rakományukat veszítik el, hanem értékes hajóikat is. Kíváncsi volnék, hogy mindazokat a hajókat, amelyeket az angolok megállítanak és kikötőbe kísérnek átvizsgálás céljából – szóval, hogy magukat a hajókat elzsákmányolják-e az angolok, ha csempészárut találnak rajtuk.

És most néhány, az itteni életre manapság jellemző kisebb hír. A jövő csütörtökön lesz az országos jutazsák-gyűjtési nap. Minthogy Indiából most nem érkezik juta, a jutazsák egyre nagyobb kincs Németországban.

Megint lefejeztek egy férfit – ezúttal Nürnbergben –, mert betört az elsötétítés ideje alatt.

Egy új rendelet arra inti a német munkaadókat, hogy ne kényszerítsék alkalmazottaikat napi tíz-tizenkét órás munkára, csak akkor, ha ez abszolút elengedhetetlen a háború folytatásához. Németországban valószínűleg az emberek többsége napi tíz órát dolgozik, és sokan vannak, akik napi tizenkettőt. A túlórákból kettőért nem kapnak bért; a munkáltató kifizeti ugyan, de az állam elveszi.

Olvastam ezzel kapcsolatban, hogy két munkás börtönbüntetést kapott, mert megtagadták a túlórázást.

Lengyelországban nyilvánvalóan bőven van még élelmiszer. Felkérték az ottani németeket, hogy karácsonyra küldjenek a Birodalomba élelmiszercsomagokat. Sajnálom, hogy nincs német ismerősöm Lengyelországban.

Berlin, 1939. december 17., 15.03

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ezen a szép vasárnap reggelen a berlini utcákon sétálgatva az ember alig akarja elhinni, hogy világháború van. A háború kitörése előtt sokan azt hittük, hogy nagyrészt a föld alatt kell majd itt élnünk, nyirkos, sötét és hideg pincékben töltve napjainkat, s azon imádkozva, hogy a bombák ne találjanak el bennünket.

De nem így alakult. Szeptember elseje óta csak kétszer kellett levonulnunk a pincébe. Megtudtam, hogy az ország nyugati részén és az északnyugati partvidéken gyakrabban van légiriadó. Berlinben azonban nem háborgat bennünket az angol és a francia légierő.

Így aztán ma délelőtt is berliniek ezrei járkáltak az utcán. Több tízezer kisfiú – a Hitlerjugend gyerekszervezetének tagjai – szaladgált mindenfelé, kezében a Téli Jótékonysági Alap perselyeit csörgetve. Aki beledobott egy kis pénzt a perselybe, az kapott a fiúktól egy fából kifaragott, festett figurát, vagy Mr. Chamberlaint esernyővel, vagy Mr. Churchillt esernyő nélkül. Ezek a kisfiúk, mint mindenki más itt Németországban, egyenruhát viselnek – egyfajta síruhát.

Minden üzlet kinyitott, ahogy Németországban mindig is a karácsonyt megelőző három vasárnapon. A jegy nélkül is kapható cikkeket árusító boltok szerintem piszok jó üzletet csináltak. Az 1917 óta első háborús karácsony ugyanakkor természetesen nagy sorscsapás azoknak az üzleteknek, amelyek békeévben ilyenkor nagy forgalmat szoktak lebonyolítani. A ruhaüzletek például nagyon szépen díszített karácsonyi kirakatokat rendeztek be, csak éppen az a bökkenő, hogy nem lehet bennük semmiféle karácsonyi ajándékot vásárolni. Az emberek csoportokban állnak a kirakatok előtt és bámulják a holmikat – odabent viszont a boltok konganak az ürességtől.

Az állam azonban tett két kisebb engedményt. Német családokban mindig is az volt a szokás, hogy a férfiak nyakkendőt kaptak karácsonyra. A hatóságok tehát bejelentették, hogy minden férfi vásárolhat egy nyakkendőt, anélkül hogy pontokat vonnának le a ruhajegyéből. Önök el sem tudják képzelni – semmiségnek tűnhet otthon egy nyakkendő –, hogy ez milyen boldoggá tett egy csomó embert. A német nők pedig ezen a héten plusz egy pár harisnyát vásárolhatnak, amely szintén nem érinti az évi négy pár harisnyára jogosító ruhajegyüket.

Ma reggel tele voltak a rádiót, a gramofont s mindenekelőtt a gramofonlemezeket árusító üzletek. De a lemezvásárlásnál, mint kiderült, van egy kis nehézség. A nyersanyagok hiánya miatt minden új lemez vásárlásánál le kell adni egy régit. Az én otthonom viszont nem itt van, ezért nincsenek régi lemezeim. Így aztán nem vehetek gramofonlemezt még karácsonyi ajándéknak sem.

A játékboltokat elég tisztességesen kifosztották, ami azt jelzi, hogy háború ide vagy oda, Németországban a gyerekek a régi jó karácsonyra számíthatnak az idén is. Ma délelőtt a nagy tolongás miatt alig lehetett játék babához hozzájutni. A mindig is népszerű játék katonák, tankok és puskák is majdnem elfogytak. Észrevettem, hogy nagy részüket az idén nem fémből, hanem fából készítették. Gyanítom, hogy a fémet a komoly dolgokra tartalékolják.

A legnagyobb üzletet kétségtelenül a könyvesboltok csinálták. Könyvet jegy nélkül is lehet kapni, így aztán Németországban az idén a könyv lesz az egyik legfőbb karácsonyi ajándék. Ma délelőtt a nagy tömegtől gyakorlatilag nem lehetett bejutni a könyvesboltokba. Nem tudom, hogy az amerikai szerzők dollárban kapják-e a honoráriumukat, de abból ítélve, ahogy itt most az amerikai regények fogynak, a bankszámlájukon legalábbis márkából szép summa gyűlhet össze.

Mindig is nagyon nehéz volt pontos adatokhoz jutni a zsidók németországi kivándorlásáról. Ma első alkalommal kaptunk néhány adatot Bécsből arra vonatkozólag, hogy mi történt az egykori Ausztriában élő zsidókkal.

A régi Ausztriában tavaly márciusban körülbelül 300 000 zsidó élt. Most azt a hírt kaptuk, hogy közülük 70 000-en emigráltak. Körülbelül 15 000-en engedély vagy dokumentumok nélkül menekültek el. A többiekkel egy bécsi ellenőrző hivatal foglalkozott, s ők, ahogy a németek mondják, „törvényesen" távoztak. Hogy mennyit küldtek a délkelet-lengyelországi Lublinban nemrég létesített Zsidó Nemzeti Gettóba, azt nem árulták el, de biztosan sok ezren lehetnek. Egyszer, ha tudok engedélyt szerezni, majd elmegyek Lublinba, és beszámolok önöknek arról, hogyan boldogulnak ott az emberek.

Berlin, 1939. december 18., 01.05

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Berlin lélegzet-visszafojtva figyeli a *Graf Spee* sorsának alakulását, ahogy a zsebcsatahajó ma este fölfelé halad a La Platán Buenos Aires felé. A nyugati frontot, ahol emberek milliói tétlenül várakoznak, már el is felejtették, akárcsak a mostanra mindennapossá vált angol légitámadásokat, sőt az Anglia elleni német légitámadásokat is – ezeket mind elfelejtették.

Az embereket Berlinben csak egy dolog érdekli – hogy mi történik a *Graf Speé*vel.

Ma este nem sok német hírt kaptunk róla. Azt a keveset, amit tudunk, külföldi forrásokból szereztük. Lehet, hogy önök otthon már tudják, hogy mi történt a hajóval.

A Montevideóból érkező hírek, melyek szerint a *Graf Speé*ről a legénységet és a készletek nagy részét egy kereskedelmi hajóra rakták át, azt sejtetik, hogy a németek úgy döntöttek, inkább elsüllyesztik a zsebcsatahajót, és nem őrzik tovább.

A ma esti német sajtóban megjelent egy hivatalos közlemény, amely arra enged következtetni, hogy a *Graf Spee* használhatóságáról mintha már lemondtak volna. „A zsebcsatahajó – áll a közleményben – csodálatosan teljesítette feladatát."

Hangsúlyozzák továbbá, hogy a *Graf Spee* szabadon kalandozott a tengereken három hónapon át, 50 000 regisztertonnányi ellenséges hajót süllyesztett el, s végül nagyszerű győzelmet aratott egy tengeri ütközetben a túlerőben lévő ellenséggel szemben. A német verzió még ma is az, hogy a *Graf Spee* háromszoros túlerővel ta-

lálta szembe magát, s mégis győzött, azt pedig nyilvánvalóan nem veszik figyelembe, hogy csatahajó-ágyúi voltak, szemben a cirkálók kisebb ágyúival.

A közlemény utolsó bekezdése nyilvánvalóan fel akarja készíteni a közvéleményt arra, ami bekövetkezhet. Ez áll benne: „Miután a *Graf Spee* elérte a La Platát, az ellenség mindenféle járművet, repülőgép-hordozót, csatahajót, nehéz és könnyű cirkálót, rombolót és tengeralattjárót vont össze, hogy alkalmas pillanatban rátámadhassanak a német hadihajóra, amelyet nyílt tengeri csatában nem tudtak legyőzni." Ennek van egy kis hattyúdal-kicsengése.

Érdekessége a háborúnak, hogy Németország, a maga nagy és erős szárazföldi hadseregével, amely most többnyire csak tétlenkedik, ezt a furcsa háborút főként a tengeren kénytelen megvívni, ahol viszont gyöngébb, mint 1914-ben volt.

A ma esti újságok mégis az ellenséges hajókkal szemben elért harci sikerekkel foglalkoznak. A németek azt állítják, hogy a háború kezdete óta múlt csütörtökig – vagyis december 14-ig – az angolok összesen 1 050 864 tonnányi hajótérveszteséget szenvedtek. Ez a szám magában foglalja a brit tengerészet hadihajóinak 74 000 tonnáját is. A német adatok szerint csak december első két hetében 241 000 tonnát tettek ki a veszteségek.

Ezzel kapcsolatban a németek hangsúlyozzák, hogy hamarosan sok új tengeralattjáró lesz bevethető állapotban. Hogy a németek mennyit építenek, az természetesen katonai titok, de az nem titok, hogy minden erőforrást felhasználva feszített tempóban készítik a nagyszámú U-Bootot. Az utóbbi hetekben persze a német aknák majdnem nagyobb pusztítást végeztek, mint a német tengeralattjárók.

Pár napja említettem, hogy a háború kezdete óta 50 százalékkal nőtt a házasságkötések száma. Az egyik legnépszerűbb megoldás a távházasság. Ilyenkor a házasság megkötésekor nem kell egyszerre jelen lennie a menyasszonynak és a vőlegénynek. A fronton lévő katona tehát feleségül veheti, hogy úgy mondjuk, postai úton, az otthon tartózkodó szerelmét. Körülbelül két hónap alatt lehet összehozni egy ilyen házasságot, minthogy a szükséges papíroknak postán kell oda-vissza közlekedniük. És a nőknek van egy előnyük. Ha egy férfi aláírja a házassági dokumentumot, attól a pillanattól kezdve házasembernek számít. A nő viszont csak az aláírás után eltelt két hónap múlva válik férjezetté. Manapság a fronton sok katona köt házasságot ilyen módon.

Berlin, 1939. december 18., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Azt hiszem, mire holnap reggel megjelennek az újságok, a németek már nagyrészt el is felejtik a *Graf Spee* elsüllyesztését Herr Hitler parancsa alapján, s figyelmük arra a nagy légi csatára koncentrálódik, amely ma zajlott le a német partok előtt.

Nagy sztori lesz ez a holnapi német sajtóban. A német jelentések szerint könnyen meglehet, hogy eddig ez volt a háború legnagyobb légi csatája. A németek arról számolnak be, hogy ma nem sokkal dél után Helgolandtól északra negyvennégy brit

bombázóra csapott le nagyszámú elit Messerschmitt vadászgép. A hivatalos német jelentés szerint a negyvennégy brit gépből harmincnégyet lőttek le, s még azt is hozzáteszi, kétséges, hogy a megmaradt tíz épségben hazaért. A németek a saját veszteségeiket két gépben adták meg, hozzátéve, hogy e gépek legénysége ejtőernyővel kiugrott és megmenekült.

A hivatalos jelentés szerint az ellenséges gépek közül csak kevésnek sikerült eljutnia Wilhelmshavenig, a nagy német haditengerészeti támaszpontig. A Wilhelmstrassén ma délután nekünk felolvasott jelentés szerint ezek a gépek három bombát dobtak le Wilhelmshaven közelében, de a robbanások nem okoztak kárt. Később a hivatalos német hírügynökség az eseménnyel kapcsolatban azt állította, hogy a légelhárítás olyan heves tűzzel fogadta az angol gépeket, hogy azoknak egyetlen bombát sem volt alkalmuk ledobni.

Ami a *Graf Speét* illeti, a német álláspont az, hogy a zsebcsatahajó méltó és dicső véget ért. Mint önök már tudják, a német kormány éles tiltakozást nyújtott be az uruguayi kormánynál azért, mert nem engedték, hogy a *Graf Spee* a javítások elvégzéséhez szükséges ideig Montevideóban maradjon. A ma esti berlini lapok ingerülten támadják Uruguayt, azzal vádolva, hogy felháborító módon felrúgta a nemzetközi törvényt, és azt állítva, hogy angol és francia nyomásra cselekedett így.

Ezzel kapcsolatban önök bizonyára emlékeznek, hogy a német admiralitás egy szóval sem említette, hogy a *Graf Spee* bármilyen sérülést szenvedett volna, a német sajtó pedig folyton azt írta, hogy csak kisebb sérüléseket szenvedett, és csak azért ment be Montevideóba, hogy feltöltse készleteit. Úgy értesültem, hogy vasárnap reggel született meg a döntés a hajó elsüllyesztéséről, miután megérkezett a montevideói német nagykövet részletes jelentése a hajó tényleges állapotáról.

A német hivatalos hírügynökség ma este három emberről tudósít, akik börtönbüntetést kaptak, mert külföldi rádióállomásokat hallgattak és a hallottakat elmesélték a szomszédaiknak is. Ezek az esetek szolgáljanak figyelmeztetésül, szól a közlemény, amely hangsúlyozza, hogy a legszigorúbb intézkedéseket foganatosítják azokkal szemben, akik külföldi rádióadásokat hallgatnak.

A jegyrendszer hatálya alá vont legújabb árucikk Németországban a szén. Mostantól fogva egy háztartás heti harminckét kiló szenet kaphat, ami nagyjából elég is, ha az ember a kályhájával egy szobát fűt, ahogy az emberek többsége teszi errefelé. Ha viszont valaki, mondjuk, csak szobát bérel, akkor a háziúr nappalijában lesz kénytelen melegedni.

Berlin, 1939. december 19., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Pár órával ezelőtt behívattak bennünket a német propagandaminisztériumba, hogy találkozzunk öt vagy hat olyan pilótával, akik tegnap részt vettek minden idők legnagyobb légi csatájában. Bizonyára önök is emlékeznek, hogy a német verzió szerint

tegnap nagyszámú angol bombázó – tegnap este negyvennégyről beszéltek, de a főparancsnokság ma már ötvenkettőre emelte a számot, szóval, így is, úgy is volt belőlük épp elég – érkezett, de a németek, az állítják, harmincnégyet lelőttek közülük, miközben csak két gépet veszítettek.

Az akciót végrehajtó repülőszázad parancsnoka, Karl Schumacher alezredes széles vállú, negyvenhárom éves férfi, aki az előző háborúban a hadseregnél és a haditengerészetnél is szolgált, de a légierőnél nem. Öt éve lépett be a német légierőbe, és Lengyelországban szolgált, majd átvezényelték a német tengerpartra.

Érdekes dolgokat mondott el a tegnapi ütközettel kapcsolatban. Először is azt, hogy nem érti, miért jöttek ilyen nagy számban az angolok tegnap, amikor tiszta volt az ég, s így nem volt felhőmennyezet, ezért az ő vadászgépei könnyen az angol gépek fölé tudtak kerülni. Az alezredes elmagyarázta, hogy múlt csütörtökön, amikor százada, a németek szerint, húsz angol bombázóból tízet szedett le, alacsony volt a felhőmennyezet, és akkor nehéz volt az angol gépek fölébe kerülni.

Más. Nem értettem, hogy tegnap a német vadászgépek hogyan tudtak olyan gyorsan a levegőbe emelkedni. Schumacher alezredes megmagyarázta, hogyan. Azt mondta, hogy a tiszta időnek köszönhetően a német őrjáratok már messze kint a tengeren észrevették a brit gépeket, és így bőven volt idejük a felkészülésre. Amikor aztán az ellenséges gépek megérkeztek, a levegőben már egész raj Messerschmitt várta őket.

Az alezredes elmondta, hogy kétfajta gépet küldött föl az angolok leszedésére. Üldöző vadászgépeket és úgynevezett „romboló" repülőgépeket. Ez utóbbiak nehezebbek és lassabbak, mint a Messerschmitt üldözők, de több géppuskájuk van.

Schumacher alezredes azt mondta, hogy nagyon heves ütközet volt, s előfordult, hogy a kavargó és egymással csatázó gépek sávja 240 kilométer hosszan húzódott északon Helgolandtól lefelé majdnem a holland szigetekig. Sok gépet 130 kilométerre bent a tenger fölött lőttek le. Az alezredes elismeréssel szólt az angol pilóták ügyességéről és bátorságáról, de hozzátette, hogy ezeknél az angol bombázóknál természetesen sokkal jobbak a német vadászgépek.

A németek két halottban és három sebesültben adták meg veszteségeiket. Becsléseik szerint az angolok legalább 170 embert veszítettek – ötöt annak a harmincnégy gépnek mindegyikében, amelyet a németek állítólag lelőttek.

A pápai nuncius ma hosszú tárgyalást folytatott Herr von Ribbentroppal. A megbeszélés nyomán olyan híresztelések kaptak lábra, hogy a pápa karácsonykor békefelhívást kíván közzétenni.

Berlin, 1939. december 22., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Három nap maradt karácsonyig – és még mindig folyik a háború.

Emlékszem szeptemberre, amikor a német hadsereg mindenütt győzelmeket aratott Lengyelországban, és a szövetségesek szinte semmit sem tettek Nyugaton, nos,

akkor majdnem minden német, akivel találkoztam, lefogadta volna, hogy a háború karácsonyra véget ér. Az emberek itt tényleg hittek ebben.

Ez a hit – vagy talán inkább remény – nincs többé. Tegnapelőtt vacsorára voltam hivatalos, ahol volt alkalmam sok némettel beszélni. Többen is ezt mondták nekem: „Le merem fogadni, hogy jövő karácsonyra béke lesz." Azt hiszem, ez a jellemző nagyon sok ember gondolkodására ebben az országban.

Közben pedig a németek igyekeznek olyan tökéletesen megünnepelni a karácsonyt, amennyire csak lehet a háborús viszonyok közepette. Nem ismerek még egy olyan országot Európában, ahol a karácsony ilyen mélyen átélt ünnep volna minden népréteg számára. Nem sok ház akad, ahol ne állítanának karácsonyfát, és karácsony este ne gyújtanának rajta igazi gyertyákat – a németek ugyanis nem kedvelték meg a nálunk elterjedt villanygyertyákat. És mindent megtesznek azért is, hogy – az itteni szóhasználat szerint – igazi német karácsonyuk legyen a most a fronton és a táborokban lévő katonáknak, és a hajóikon tartózkodó tengerészeknek is.

A tegnap megjelent képes hetilapok – a *Life* magazin német megfelelői – tele vannak karácsony a fronton és karácsony a hadihajókon témájú fotókkal. A Siegfried-vonal katonái, akik mélyen a föld alá épített fedezékekben töltik napjaikat, az egyik fotón gyertyafényes karácsonyfa körül gyülekeznek a szűk betonbunkerben és éppen az otthonról kapott ajándékcsomagokat bontogatják. Más képeken tengerészek láthatók, akik egy hadihajón hasonlóképpen ünneplik a karácsonyt.

Az idén az áruhiány miatt nehéz volt karácsonyi ajándékokat vásárolni. De végül is mindenki talált valamit, és bár az ajándékok és az ételek az idén szegényesebbek lesznek, a karácsonyt az egész országban meg fogják ünnepelni.

Berlin, 1939. december 24., 15.02

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Berlinben pár perccel múlt délután három óra. Épp most zártak be az üzletek, melyek délelőtt tíz óra óta voltak nyitva, hogy még az utolsó pillanatban is lehessen karácsonyra venni ezt-azt. Amikor fél Berlinen keresztülautózva idejöttem a stúdióba, az utcák tele voltak csomagokkal a kezükben, néhányan pedig jókora karácsonyfát cipelve hazafelé igyekvő emberekkel. A benzinhiány miatt az idén nem sok karácsonyi dolgot lehetett házhoz szállíttatni. Az emberek maguk hordták haza, amit megvettek.

A nappalok itt nagyon rövidek az évnek ebben az időszakában. Egy óra múlva sötét lesz, s nemsokára felragyognak a karácsonyfák sok millió német otthonban, de a frontok bunkereiben és a hadihajókon is.

A németek – gyerekek és felnőttek egyaránt – mindig karácsony előestéjén, vagyis ma este ünnepelnek, és nem a tulajdonképpeni karácsony napján. Emlékszem, hogy azokban az években, amikor Párizsban dolgoztam, karácsony előestéjén mindig kávéházba mentünk és éjszakába nyúló, vidám lakomázást csaptunk. De itt Németországban a karácsonyt otthon ünneplik, szűk családi körben.

Egy-két órán belül a berlini utcák teljesen néptelenek lesznek, s az elsötétítés miatt még kihaltabbnak fognak tűnni. Ma este bezár minden mozi és színház. Este nyolc körül az összes kávéház is. Akinek nincs hová hazamennie, az ma különösen magányos lesz. Az itt élő kevés amerikai közül néhányat német családok meghívtak magukhoz karácsony estére. Többségük viszont abban a néhány berlini lakásban fog összegyűlni, ahol még nők is maradtak, akiknek a segítségével azután hagyományos amerikai karácsonyt ünnepelhetnek a fa körül. Mint önök is tudják, az itt dolgozó amerikaiak többsége Washington tanácsára hazaküldte az Államokba a feleségét és a gyermekeit. Ők most kissé szomorúak az idei karácsonyon, hiszen oly messze vannak szeretteiktől, akiktől azonban nincsenek teljesen elvágva. Itteni amerikai barátaim nagy része ebben a hónapban arra spórolt, hogy hazatelefonálhasson a családjának New Yorkba, Bostonba vagy Chicagóba.

A kémkedéstől való félelem miatt a külföldi híváshoz különleges engedélyt kell kérni, és sok pénzbe is kerül, de biztosan megéri.

Ami a híreket illeti, a ma reggeli lapok mindegyike beszámol a híres U-Boot-parancsnok, Prien kapitány hazaérkezéséről. Elárulják, hogy a kapitány december 20-án futott be egy német kikötőbe. Egy hivatalos közlemény szerint a kapitány megerősítette korábbi rádiójelentését, hogy megtorpedózott egy angol cirkálót. Akkoriban, úgy tudom, Londonban ezt cáfolták. A hivatalos közlemény még azt is hozzáteszi, hogy legutóbbi útján Prien kapitány 26 159 tonnányi ellenséges hajóteret süllyesztett el. Ő maga és legénysége szabadságot kapott, hogy családjukkal tölthessék a karácsonyt.

A lapok nagy teret szentelnek Prien kapitány visszatérésének, s erre, azt hiszem, jó okuk is van, minthogy az utóbbi két hétben egészen elterjedt a rémhír, hogy már rég haza kellett volna érkeznie, és félő, hogy legénységével együtt odaveszett. Az admiralitás nem minden esetben hozza nyilvánosságra a tengeralattjárók elvesztését, Prien kapitányról pedig egészen mostanáig nem volt semmi hír.

A német nép ma még két karácsonyi rádióbeszédet is fog hallani vezetőitől. Az elsőt 7 óra 30 perckor mondja majd von Brauchitsch tábornok, a német hadsereg főparancsnoka, a nyugati fronton lévő főhadiszállásáról. Beszédében főként azoknak az egyenruhás férfiaknak a millióihoz fog szólni, akik karácsonykor nem lehetnek a családjukkal, de nem kétséges, hogy a civilek is oda fognak gyűlni a hangszórók elé, hogy meghallgassák a tábornokot. A legutóbbi háborúban a főparancsnok nem tudott ilyen közvetlenül szólni a katonáihoz. De most, amikor a fedezékekben is és a táborokban is minden német egységnél van már rádiókészülék, gyakorlatilag a hadsereg minden katonája meg tudja hallgatni von Brauchitsch tábornok személyes üzenetét.

Herr Hitler helyettese, Rudolf Hess szintén rádióbeszédet intéz a nemzethez este 9 óra 20 perckor, méghozzá Wilhelmshavenből, a nagy haditengerészeti támaszpontról. Hess a korábbi években karácsony esti rádióüzenetben szólt a külföldön élő németekhez.

Arról nem szólnak a hírek, hogy Herr Hitler miképpen tölti a karácsonyt, de nem volnék meglepve, ha a nyugati fronton töltené – ugyanott, ahol katonaként négy hosszú évet töltött hóban-fagyban-sárban a lövészárkokban.

Berlin, 1939. december 25., 22.22

Jó napot CBS és boldog karácsonyt! William L. Shirer jelentkezik az egyik nagy német haditengerészeti támaszpontról, valahonnan Németországból.

(A háttérből hajókürt hallatszik.)

Ezen a karácsony éjszakán egy német hadihajó koromsötét, kihalt fedélzetéről beszélek önökhöz. A vízen messze más hadihajók homályos körvonalai rajzolódnak ki. Idefönt a fedélzeten hideg van és sötét szél korbácsolja föl a hullámokat.

Menjünk le a hajó belsejébe, és nézzük meg, mi történik ilyenkor, karácsony este.

(Tengerészek énekelnek... Tangóharmonika)

Vagyis mi szól ilyenkor, karácsony este egy tengeralattjáró-ellátóhajóban egy német haditengerészeti kikötőben. Mindazok, akiket most énekelni hallanak, tengeralattjárókon szolgálnak, s most pár napra hazatértek, félbehagyva veszélyes munkájukat.

Karácsony napját teljes egészében a német haditengerészetnél töltöttem. A háború eddig főként a tengeren zajlott, ezért kíváncsi voltam, milyen lehet a német haditengerészet, és arra is – hiszen közelgett az idő –, hogy az emberek vajon hogyan töltik itt a karácsonyt. Ma korán, jóval napkelte előtt indultam el Berlinből, és bejártam Németország néhány, jól ismert hadihajóját két nagy haditengerészeti kikötőben, melyek nevét, érthető okokból, nem árulhatom el. Pár szóval elmondom, amit láttam, azután csatlakozunk a karácsonyt ünneplő tengerészekhez.

A német tengerészeknek tényleg igazi karácsonyuk volt hajóikon. Ott ültem közöttük a szállásukon először az *Admiral Hipper* nehéz cirkálón az egyik kikötőben, majd később a *Gneisenau* nevű nagy csatahajón egy másik kikötőben. A legénységi helyiséget a karácsonyfák gyertyái világították be, és minden fa alatt ott voltak az ajándékok mindenki számára. A tengerészek nagyon ötletes kiállítási tárgyakat fabrikáltak, az egyik például a nyugati front apró részletekig valósághű makettje, a másik pedig a *Rawalpindi*vel vívott csata villannyal működő, nagyon életszerű modellje; de volt itt hamburgi karácsonyi karnevál is, a valódihoz hasonlóan működő apró körhintákkal és hullámvasúttal. Észrevettem sok karikatúrát is, melyeket a tengerészek festettek és aggattak ki a falakra. Ezek többnyire Mr. Churchillt figurázzák ki.

Mellesleg az egyik kikötőben láttam egy hajót, amelyről azt mondták, hogy az a *Leipzig* cirkáló. Ha jól emlékszem, külföldön azt jelentették róla, hogy elsüllyesztették. A hajó most szárazdokkban állt és javították.

Nem sokkal ezelőtt átnéztem az öböl túlsó partjára, és láthattam jó néhány hajó körvonalait; volt ott két nagy csatahajó, egy zsebcsatahajó, két kölni osztályú cirkáló, valamint Hitler jachtja, nem is szólva a sok tengeralattjáróról. És ezek mindegyikén megünnepelték a karácsonyt.

De most nézzük meg, hogyan ünnepelnek ezen a hajón. Azt hiszem, a fiúk szeretnének énekelni.

(Éneklés... Pár szó a jelenet érzékeltetésére... Megkéri őket, hogy énekeljék a „Stille Nacht"-ot.)

És most visszaadom a szót Amerikának.

Berlin, 1939. december 27., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Most, hogy túl vagyunk a karácsonyon és mindjárt itt az újév, az emberek errefelé – de gondolom, másfelé is – ezt kérdezgetik: Mi jön most? Az általam ismert németek többsége egyetért abban, hogy ez eddig nagyon furcsa háború volt, és túl sokáig így már nem folytatódhat. De ha megkérdezzük tőlük, hogy milyen lesz az új szakasz, arra már nem tudnak válaszolni. S ha a német főparancsnokság tudja is a választ, természetesen nem siet közhírré tenni.

Mindenki tisztában van azzal, hogy a rövid Maginot-vonal elleni offenzíva iszonyatos emberáldozatokkal járna. A németek tagadják, hogy szándékukban állna a semleges országokon keresztül végrehajtani egy megkerülő hadműveletet, ami pedig az egyetlen alternatívája nyugaton a direkt offenzívának.

Ott van persze a tenger, ahol a háború nagy része eddig is zajlott. Csakhogy ott túl nagy az angol és francia fölény ahhoz, hogy meg lehessen indítani egy döntő tengeri offenzívát.

Marad még a levegő, ahol Németország kétségtelenül ngyon erős. A legtöbb ember, akivel itt beszélgettem, úgy véli, hogy ha egyszer megindul a nagy offenzíva, akkor az a levegőben fog megtörténni, méghozzá Anglia ellen. Ezt beszélik itt az emberek, de ez egyelőre csak szóbeszéd. És az utca embere Németországban valamilyen oknál fogva most azt kezdi hinni, hogy végül is a háború rövid lesz, nyárra már véget is ér, és természetesen Németország kerül ki belőle győztesen.

Az angol király és Monsieur Daladier karácsonyi beszédét itt nem közölték. De a hivatalos reagálás természetesen negatív volt, és ma este olvastam egy nyilván felülről sugalmazott kijelentést, amely így szólt: „A német nép hidegvérrel hallgatta e karácsonyi beszédeket."

Van azonban egy fontos új fejlemény a német propagandában, amely mind ez idáig szinte kizárólag Anglia ellen irányult. Ma először vettem észre, hogy a propaganda tüzet nyitott Franciaországra is.

Herr Himmler Gestapo-főnök ma elrendelte, hogy Németországban az újévi ünneplés éjjel 1 órakor fejeződjék be, és visszavonta azt a múlt heti rendeletét, amely engedélyezte volna, hogy a kávéházak és éjjeli mulatóhelyek szilveszterkor egész éjjel nyitva tartsanak. Magyarázatként a helyzet súlyosságára utalnak, és Herr Himmler arra is figyelmeztet, hogy az elsötétítésre való tekintettel kerülni kell a túlzott alkoholfogyasztást. S még hozzáteszi, hogy a legszigorúbban fognak fellépni a szilveszteri részegeskedés ellen.

A lapok feltűnő helyen hozzák azt a hírt, hogy egy német nő tíz év börtönt kapott azért, mert viszonya volt egy lengyel fogollyal. A sajtó így kommentálja az ügyet: „Szolgáljon ez figyelmeztetésül!"

Berlin, 1939. december 30., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mi egy kicsit előrébb járunk az időben, mint önök, úgyhogy itt Berlinben már az év utolsó napja van. Úgy néz ki, ezúttal viszonylag nyugodt és józan újév lesz Németországban, s a rendőrség a háborúra és az elsötétítésre való tekintettel úgy döntött, hogy éjjel 1 órakor, vagyis pontosan egy órával az új esztendő beköszönte után be kell zárni minden kávéházat, éttermet és kocsmát.

Minthogy elérkezett az év utolsó napja, van szerencsém ismertetni önökkel Herr Hitler két újévi proklamációjának tartalmát. A szövegeket pár órán belül leközlik a reggeli lapok. Nagyszámú nyilatkozat olvasható még az összes többi náci vezetőtől, de csak Herr Hitler proklamációira van most időnk. Az egyiket a fegyveres erőkhöz intézte, a másikat pedig a náci párthoz.

Van egy feltűnő gondolat a német Führernek a katonákhoz és a néphez szóló újévi üzenetében. Hitler úgy véli, hogy az elkövetkező év döntést hoz ebben a furcsa háborúban. Ezt kétszer is elismételte a párthoz intézett proklamációjában.

„Az országon belül egyesülve – mondja Herr Hitler –, gazdaságilag felkészülve, katonailag pedig a legmagasabb fokon felfegyverkezve lépünk a német történelem sorsdöntő évébe." Kicsit később pedig megjegyzi:

„Az 1940-es év meghozhatja a döntést. Bármi történjék is, az a mi győzelmünk lesz."

És mik voltak 1939 jelentős eseményei Németország számára? Proklamációjában Herr Hitler négy ilyet sorol föl.

Az első, a Führer megfogalmazása szerint, „Csehország és Morvaország ősi német területeinek a Német Birodalomhoz csatolása protektorátusként". Ez, magyarázza Herr Hitler, pacifikálta Közép-Európát és biztosította Németország életterét vagyis *Lebensraum*ját, továbbá, teszi hozzá a Führer, ennek eredményeként mostantól fogva békében élhetnek egymás mellett a csehek és a németek.

1939 második kiemelkedő eseménye, mondja Herr Hitler, a Memel-vidék visszacsatolása volt.

A harmadikat inkább idézném: „A korábbi lengyel állam felszámolásával bekövetkezett a régi német határ helyreállítása."

Ebben a három esetben, teszi hozzá a Führer, felszámolták a versailles-i szerződés természetellenes konstrukcióit.

1939 negyedik nagy eseménye Herr Hitler számára, mint mondja, a Szovjet-Oroszországgal megkötött szerződés volt. A Führer rámutat, hogy ez a szerződés meghiúsította „a Nyugat plutokrata politikusainak" azt a kísérletét, hogy rákényszerítsék ezt a két országot az egymás elleni vérontásra, és hogy bekerítsék Németországot.

Újévi proklamációjában Herr Hitler elmondja népének, hogy ezért a háborúért valójában, ahogy ő fejezte ki magát, „a reakciósokkal szövetkezett zsidó nemzetközi kapitalizmus" a felelős. Ő mondja, és én idézem: „A német nép nem akarta ezt a há-

borút. Én az utolsó percig megpróbáltam megőrizni a békét Angliával... De a zsidó és reakciós háborús uszítók erre a percre vártak, hogy megvalósítsák Németország elpusztítására irányuló terveiket. Ezek a háborúpárti urak akarták a háborút, hát most majd megkapják."

A proklamáció súlyos vádbeszéd Anglia ellen. Franciaországot viszont nem is említi. Végül Herr Hitler azt is elmondja népének, hogy a szövetségesek valódi szándéka nem az ő – vagyis Hitler –, hanem a német nemzet és a német nép elpusztítása.

Herr Hitlernek a fegyveres erőkhöz intézett proklamációja már sokkal rövidebb. Azt mondja a katonáknak, nagy harc vár rájuk, melynek tétje az, hogy lesz-e Németország vagy nem lesz. Göring tábornagy újévi üzenete azzal a gondolattal zárul, hogy 1940 jelmondata a következő lesz: „A Führer vezet. Mi követjük."

Berlin, 1940. január 1., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ha az új év netán valamilyen szenzációs eseménnyel kezdődött, akkor mi arról itt Berlinben nem hallottunk semmit. Németországban ma egyetlen újság sem jelent meg, és a német rádió is nagyon kevés hírrel szolgált ma este.

Magának Berlinnek a kinézete ma már majdnem békebeli volt, leszámítva, hogy az utcákon szinte egyáltalán nem látni autókat. Berliniek ezrei sétáltak egyet a hóban a Berlin Central Parkjának tekinthető Tiergartenben, s ma délután az utcákon is nyüzsgött a nép. Ha eltekintünk a sok egyenruhástól, akkor nehéz volna kitalálni, hogy közben nagy háború zajlik.

Az elmúlt évekhez viszonyítva a mostani szilveszter csendben múlt el. Minthogy a fővárosban nem sokkal éjjel 2 óra után leállt a tömegközlekedés, emberek ezrei gyalog voltak kénytelenek hazamenni a hidegben. Volt ugyan néhány taxi az utcán, de a rendőrség megtiltotta használatukat, azon az alapon, hogy az új benzinkorlátozási rendelet csak sürgős és fontos állami ügyekben engedélyezi taxi igénybevételét, és hát elég nehéz volt bizonyítani szilveszter éjjel fél háromkor, hogy sürgős állami ügyben óhajtunk taxiba ülni, bár jó néhányan próbálkoztak ezzel is.

Maga Herr Hitler, bár erről semmit sem publikáltak, a jelek szerint megváltoztatta újévi terveit, és a szilvesztert nem Berlinben töltötte, hanem a német hadiflottánál.

A németek ma este bejelentették, hogy a Hamburg–Amerika-útvonalon közlekedő, és békeidőben Németország és New York között ingázó öt nagy gőzös közül az utolsó ma biztonságosan átsiklott az angol blokádon és befutott egy német kikötőbe. Ez volt a 16 000 tonnás *St. Louis* utasszállító. Úgy tudom, akárcsak a *Bremen,* nemrég ez a hajó is Murmanszkban járt.

Budapestről és Belgrádból olyan jelentések érkeztek, hogy befagyott Közép- és Kelet-Európa legfontosabb vízi útja a Duna, s hogy ezért teljesen leállt a hajóforgalom. Tudni kell, hogy mostanában éppen a Dunán szállítják Romániából, a Németország számára oly fontos kőolaj nagy részét, és szintén Romániából és más balkáni

országokból hozzák a búzát is. Azelőtt az olaj nagy része a tengeren érkezett, de ezt az útvonalat most elzárja a blokád, és a vasútvonalakat leszámítva egyetlen útvonal maradt, a Duna. Ha a Duna két hónapra befagy, ahogy az 1930-ban is megtörtént – jól emlékszem, hiszen akkoriban Bécsben dolgoztam –, akkor annak kellemetlen következményei lesznek.

A hó és a hideg a vasúti szállítást is akadályozza Kelet-Európában, s minthogy most a balti kikötők többsége is befagy, a körülmények megnehezítik az orosz nyersanyagok eljuttatását Németországba. Ezeknek a nyersanyagoknak a tervek szerint lassan már nagy mennyiségben kellene érkezniük, és érdekes lesz megfigyelni, hogy valóban megérkeznek-e.

Más hírek nem nagyon vannak a ma reggeli újságokban. A frissen megjelent déli lap, a *Börsen Zeitung am Mittag* első oldali szalagcíme arról tudósít, hogy a bolsevikok brit titkosszolgálati ügynököket tartóztattak le Oroszországban. A moszkvai jelentés szerint ezek az ügynökök német üzletembereknek adták ki magukat. Mint mostanában oly sok jelentés, ez is kerülő úton, Koppenhágán keresztül érkezett.

Ma megint a címoldalakra került Hamilton Fish, a náci sajtóban egészen biztosan a leggyakrabban idézett amerikai kongresszusi képviselő. Most azt idézik, hogy felszólalt az Egyesült Államokban tevékenykedő angol propagandisták ellen, és azt követelte, hogy Washington delegáljon nagykövetet Berlinbe. Mondanom sem kell, hogy Mr. Fish álláspontját melegen üdvözölték itt Berlinben.

A német főparancsnokság hivatalos napi közleménye azt tudatja, hogy a nyugati fronton, némi tüzérségi zavarótüzet leszámítva, minden csendes. Tudatja továbbá, hogy megállapítást nyert, holland területen keresztül tértek vissza Angliába azok a brit repülőgépek, amelyek december 31-én megpróbálták megközelíteni a német partokat.

A főparancsnokság aztán előadja a maga verzióját a német gépek berepüléséről Shetland és az Orkney-szigetek fölé. A skót partoktól kétszáznegyven kilométerre, állítja a német kommüniké, a német gépek túlerőben lévő angol egységgel találkoztak. Az egyik német gépnek, szól a magyarázat, már korábban is volt valamilyen motorhibája, ezért elveszítette küzdőképessége java részét, s a küzdelem során kénytelen volt leszállni a tengerre. Egy brit gép, állítja a főparancsnokság, szintén megsérült, s a németek úgy vélik, nem valószínű, hogy vissza tudott térni a bázisára.

Berlin, 1940. január 2., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mint önök is tudják, a rádióban nem beszélhetünk az időjárásról, mert ha megtennénk, esetleg értékes információkhoz juttatnánk az ellenséget. De a hőmérsékletet talán megemlíthetem anélkül, hogy segítséget és bátorítást nyújtanék a másik félnek. Itt nagyon hideg van, és a ma reggeli lapok – vasárnap reggel óta az első újságok – tele vannak a Berlin körüli tavakról készült fotókkal: mind befagytak, s boldogan korcsolyázik rajtuk a nép.

Úgy néz ki, nagyon hideg télre számíthatunk. Európában általában hétévenként jön egy ilyen, s most már valóban esedékes egy igazán kemény tél. Emlékszem a legutóbbira, az 1929–1930-ban volt, s akkor Európában már száz éve nem láttak olyan hideg telet.

De miért beszélek ennyit az időjárásról? Nos azért, mert eltekintve attól, hogy az elhúzódó hideg hosszú hetekre szinte lehetetlenné teszi a hadműveleteket, ugyanez a hideg befagyasztja azokat a folyókat és csatornákat, amelyekre Közép-Európa igencsak rá van utalva, sokkal jobban, mint ahogy az emberek többségében tudatosul.

Vegyük például Németországot. Folyói és csatornái az áruszállításra kiválóan alkalmas víziút-hálózatot alkotnak. És most, hogy a háborús igények annyira lekötik a német államvasutak kapacitását, hogy a polgári szükségleteket szolgáló áruszállítás bizonyos területeken már akadozik is, a belvízi hajózási rendszernek minden korábbinál nagyobb lett a jelentősége. Ha viszont a folyók és a csatornák a következő hat hétre vagy két hónapra befagynak, akkor Németországnak biztosan súlyos áruszállítási problémái lesznek. Már most is nehéz szenet és sok mást kapni, de nem a készletek szűkössége miatt, hanem azért, mert a meglévő mennyiséget nem tudják mivel elszállítani a fogyasztókhoz.

Az olyan hideg időszak, amilyen 1930-ban volt, amikor Európa összes nagy vízi útját két hónapig jégpáncél borította, azért is komoly gond az ország számára, mert létfontosságú nyersanyagok, főként a balkáni és a délkelet-európai kőolaj és élelmiszer importálását is megnehezíti.

Egy német ma megjegyezte, hogy Németország azért hívta haza az összes hajóját, mert szükség lesz rájuk a csapatok szállításánál, ha megkezdődik az invázió Nagy-Britannia ellen. Nem vagyok biztos abban, hogy az illető tudta, mit beszél – újév reggele volt éppen –, én csak továbbítom, ahogy hallottam, ítéljenek róla önök.

A főparancsnokság ma azt jelenti, hogy a nyugati fronton teljes a nyugalom. Hozzáteszi még, hogy tegnap délután a német partokat ellenséges gépek próbálták megközelíteni, de elűzték őket. Hosszú idő óta először fordul elő, hogy nem tesznek említést az ellenség veszteségeiről.

Nagy figyelemmel kísérik itt a Magyarországról és a Balkánról érkező jelentéseket, melyek szerint kezd beállni a jég a Dunán, és akadozik a hajózás. Most, hogy a tengeri útvonalakat elzárta a blokád, a Duna a német import létfontosságú ütőerévé vált, melyen Romániából kőolaj, a Balkánról pedig élelmiszer érkezik.

Berlin, 1940. január 3., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Roosevelt elnök túl későn tartotta kongresszusi beszédét ahhoz, hogy Berlinben még ma este bármilyen német reagáláshoz hozzá lehessen jutni. Itteni idő szerint este 8 óra volt, amikor az elnök elkezdett beszélni.

A beszédet természetesen nem közvetítették Németországban. Önök otthon mindig meghallgathatják Herr Hitlert, ha fontos beszédet tart, de a német nép sohasem hallhatja Mr. Rooseveltet. Tulajdonképpen foghatnák az adást rövidhullámon, de akkor megsértenék azt a törvényt, amely háborús időkben megtiltja a külföldi rádióállomások hallgatását. Nekünk, tudósítóknak engedélyezik a külföldi adók hallgatását, és be is kapcsoltuk a rádiót, de a helyi légköri zavarok miatt rossz volt a vétel, és a beszéd első tíz percéből alig lehetett valamit érteni.

Azt hiszem, biztosra vehetjük, hogy az elnök beszédének a diktátorokról, a szabadságról, valamint a kis országok elleni agresszióról szóló része nem nagyon fokozta a Wilhelmstrasse szimpátiáját az Egyesült Államok iránt. De azt kétséget kizáróan örömmel fogadták, hogy az elnök megismételte, Amerika távol tartja magát a háborútól. Németország nem is remél mást tőlünk, de ezt igen, sőt szerintem számítanak is a távolmaradásunkra.

Egyébként Washingtonnak az amerikai posta feltartóztatása miatt Nagy-Britanniához címzett tiltakozása igen jó sajtót kapott ma Németországban, ahogy az várható is volt. Úgy látom, hogy az otthon október elején feladott és Angliában feltartóztatott hazai küldeményeket mostanában fogják kézbesíteni. Csak a Clipperekkel *[repülőgéppel – A ford.]* küldött postát kapjuk meg otthonról rendszeresen és elfogadható idő alatt.

A német sajtó ma elkezdte figyelmeztetni Skandináviát, amiért Finnország megsegítésében összejátszik Angliával és Franciaországgal. Nagy helyesléssel idézik az egyik moszkvai újság állítását, mely szerint Anglia és Franciaország bujtotta fel a kis Finnországot, hogy támadja meg Oroszországot.

Berlin, 1940. január 5., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma reggel a lapokban az a bejelentés tart számot a német közönség figyelmére, hogy Göring tábornagy lett Németország abszolút hadigazdasági diktátora. Mostantól kezdve az ország minden gazdasági potenciálja az ő erős kezeiben koncentrálódik.

„Mit jelent ez?" – kérdezik az emberek. A lapok gazdasági szakírói pedig elmondják, hogy ez további egységesítést jelent a gazdasági szférában, de a csúcson egyetlen, nagy hatalmú ember áll, akinek a döntései törvény erejűek lesznek az ország számára, és akinek közismert könyörtelen energiája még gyorsabb tempóra ösztökéli majd a német gazdaságot.

Ahogy a *Deutsche Allgemeine Zeitung* kifejti: „Mindenki tudja, mit jelent, ha Göring vesz valamit a kezébe... Ő már önmagában is egy gazdasági program, ahogy azt a világ megtanulhatta, amikor ő irányította a négyéves tervet."

Nos, itt valószínűleg mindenki tudja, hogy a világháborúk pénzbe kerülnek. Tegnap a német sajtó azzal a hírrel lepte meg az embereket, hogy a már így is nagyon

magas háborús adókat még tovább emelik, hogy finanszírozni tudják a küzdelmet. Német üzleti körökben azt beszélik, hogy nemcsak az általános adók emelkednek, hanem bevezetnek még egy luxusadót is. Tudják, arról van szó, hogy ha jegyrendszer van, és az ember csak viszonylag kis mennyiségeket vásárolhat az olyan szükségleti cikkekből, mint az élelmiszer, a ruházat és a tüzelő, akkor hajlamos, mint azt dr. Funk gazdasági miniszter a napokban egy salzburgi beszédében kifejtette, szóval, akkor hajlamos luxuscikkekre költeni a fölösleges pénzét. Dr. Funk példaként a luxus kivitelezésű fürdőkádakat és fürdőköpenyeket említette. Az állam természetesen nem szeretné, ha egy csomó ember luxuscikkekre tékozolná el a pénzét. Ezért aztán bizonyosan gondoskodni fog arról, hogy a luxuscikkekre költött pénzek jó része ezután az államkincstár trezorjaiban kössön ki.

S ha az emberek bizonyos mértékhatáron felül nem vásárolhatnak szükségleti és luxuscikkeket, akkor nyilvánvaló, hogy marad egy kis aprópénzük. Dr. Funk és náci kollégái úgy gondolják, hogy ezt a pénzt megtakarításként be kell rakni a bankba, ahol a kormány tőkeként használhatja a háború finanszírozásának támogatására. Azért, hogy a pénzt biztosan a takarékszámlákra tegyék és ne otthon kuporgassák vagy luxuscikkekre pazarolják az emberek, üzleti körökben arról tárgyalnak, hogy az államnak milyen lehetőségei vannak a kötelező takarékoskodás bevezetésére. Például, aki többet keres, mondjuk, havi 100 dollárnál, annak havonta be kellene tennie bizonyos összeget a takarékbankba. Az emberek többsége úgy véli, hogy hamarosan ez következik.

Roosevelt elnök tegnapelőtti kongresszusi beszéde végre kapott négy bekezdést Németország vezető napilapja, a *Völkischer Beobachter* negyedik oldalán. A hivatalos náci orgánum kommentárt is fűz a beszédhez, közölve, hogy Mr. Roosevelt a néhai Wilson elnökre emlékezteti őt, és kijelenti, hogy ha az elnök diktatúráról, erőszakról és a kis államok függetlensége elleni fenyegetésről beszél, akkor nem lenne szabad megfeledkeznie Angliáról, amely, az újság szerint, diktatórikus módszereket és erőszakot alkalmaz, és valóban veszélyezteti a kis országok függetlenségét.

Amikor a napokban rövidhullámon meghallgattam Mr. Rooseveltet, azon tűnődtem, hogy vajon akadnak-e németek, akik szintén fülelnek erre az adásra, hiszen nekik nem szabad külföldi rádióállomásokat hallgatniuk. S azt olvasom a ma reggeli lapokban, hogy egy hamburgi étteremtulajdonos három év börtönt kapott, mert külföldi rádiókat hallgatott, főként egy toulouse-i francia adót. A bíróság kifejtette, azért ilyen enyhe az ítélet, mert nem bizonyosodott be, hogy a vádlott tovább is adta, amit hallott. Egyszerűen megtartotta magának.

Ehhez kapcsolódik, hogy az itteni kávéház- és étteremtulajdonosok panaszkodnak, hogy vendégeik nem a megfelelő módon hallgatják a német rádióadók hírműsorait. Vagyis a vendégek nem hagyják abba a beszélgetést, és ezzel zavarják azokat, akik szeretnék meghallgatni a híreket. Ezért megszületett a javaslat, mely szerint az összes kávéházban és étteremben feliratokat kell elhelyezni, melyek felszólítják a vendégeket, hogy maradjanak csendben, amikor megszólal a rádióban a német hírműsor.

Berlin, 1940. január 8., 01.00

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Itt áll mellettem Németország legnagyobb élő mesterpilótája, a Richthofen Repülőszázad híres tagja, aki egymaga hatvankét szövetséges gépet lőtt le. Jelenleg az új német légierő kulcsembere, aki a német katonai repülőgépek tervezését és gyártását irányítja. S most eljött, hogy mondjon néhány szót a munkájáról. Hallgassák Ernst Udet tábornokot.

ERNST UDET TÁBORNOK: Nagy öröm számomra, hogy ma a barátaimhoz szólhatok. Jól emlékszem azokra a csodálatos és boldog napokra, amikor 1931-ben meghívtak a clevelandi Nemzeti Repülőversenyre, 1935-ben pedig Los Angelesbe, Chicagóba és New Yorkba. Ott megismerhettem az igazi amerikai vendégszeretetet és barátságot. Ezért rendkívül boldog vagyok, hogy röviden elmondhatom önöknek, milyen technikai álapotban van ma a német légierő.

Miután 1933-ban visszatértem az Államokból, régi bajtársam és a Richthofen Repülőszázad utolsó parancsnoka, Göring tábornagy bízott meg a mostani feladatommal. A Légügyi Minisztérium műszaki és ellátási osztályának vezetőjeként a német légierő és repülőgépgyártás műszaki színvonaláért vagyok felelős.

A tábornagy azon a területen, a légierőnél adott nekem felhatalmazást, világos célokkal és követelményekkel, amelynek ő maga a legkiválóbb szakértője. Ez lehetővé tette számomra, hogy a gyakorlatban is hasznosítsam a világháborúban, valamint a háború után a repülőgépgyártásban és a repülésben szerzett tapasztalataimat is. Nem akadályozott semmiféle bürokrácia. Különleges segítséget nyújtottak jó barátaim, Messerschmitt, Junkers, Heinkel, Tank és Dornier, akik Németország legkiválóbb konstruktőrei és gyáriparosai közé tartoznak.

A német légierő 1937-ben semleges területen, Zürichben találkozott más országok repülőivel. Ez volt az első ilyen, s mindjárt sikeres találkozó. Világosan megmutattuk, hogy a fiatal német légierő nemcsak lépést tart a többiekkel, de arra is képes volt, hogy győztesként kerüljön ki minden katonai versenyszámból, amelyben elindult. Azután elkezdtük felülmúlni a csúcsteljesítményeket, és sorozatban állítottuk föl a sebességrekordokat – és ezeket a rekordokat mind ez idáig még csak meg sem közelítették szomszédaink.

Nem szeretem a túlzásokat, de elmondhatom, hogy nagyon kedvezőnek látom a jövőt. És határozott meggyőződésem, hogy ennek a háborúnak a légicsatái továbbra is igazolni fogják, hogy jó irányba halad nálunk a fejlesztés és a gyártás. Azt hiszem, a helyes utat választottuk.

Biztosíthatom önöket, hogy nagyon gyorsak leszünk a döntések meghozatalában. És bármilyen követelményeket támasszon is a légi hadviselés, mi hozzá tudjuk igazítani cselekedeteinket és a termelésünket. Nem fogja elkerülni a figyelmünket semmilyen új fejlemény, amely ebben a háborúban, ebben a szerintünk reánk kényszerített háborúban felmerül.

Én személy szerint nagyon jó véleménnyel vagyok az önök repülőgépiparáról, minthogy ismerem a vezető amerikai gyártók többségét.

Ezért nem is vagyok meglepődve, hogy Anglia és Franciaország azt a könnyű utat választotta légiereje feljavítására, hogy az Egyesült Államokban szereznek be értékes repülőgép-anyagot.

Köszönöm, hogy meghallgattak. Boldog új esztendőt kívánok minden barátomnak.

SHIRER: Mi is köszönjük, Udet tábornok, hogy mikrofon elé állt, s különösen azért, mert tudom, hogy mostanában nagyon elfoglalt ember.

Berlin, 1940. január 9., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Minthogy Herr Hitler visszatért Berlinbe, hogy folytassa a megbeszélést katonai tanácsadóival, itt mindenki bizonyosra veszi, hogy a nyugati hadműveletek felújításával – vagy inkább ez a kifejezés illene ide: *folytatásával* – kapcsolatos terveken dolgoznak.

Errefelé még mindig túl hideg van ahhoz, hogy túl gyorsan túl sok dolog történjék, de Berlinben senki sem hiszi, hogy a háború a végtelenségig folytatódhat úgy, ahogy az előző négy hónapban. A jelmondat itt: „Akció tavasszal." De hogy milyen akció lesz és hol, az továbbra is rejtély.

Ezekben a napokban a német sajtó elég furcsa olvasmánynak bizonyul, és gyakran eltűnődöm, hogy a német nép tömegei vajon mit vesznek ki a saját újságjaikból. Most már jó pár napja nincs egyetlen komolyabb helyszíni jelentés sem. Ebben a helyzetben a propagandisták álltak csatasorba. Nekik kellett szövegekkel megtölteni az újságoldalakat.

Így aztán pár nappal ezelőtt az egyik vezető berlini újság címlapján kétsoros, egész oldalas szalagcímben szerepelt egy angol illetőnek az egyik londoni képes hetilaphoz írott levele. Tegnap este és ma reggel szinte az egyetlen címlapsztori Németországban annak elbeszélése, Berlinben írott náci verzióban, hogy miért mondott le Mr. Hore-Belisha brit hadügyminiszter. Talán önök is kíváncsiak erre. Nos, a nácik értelmezésében Mr. Hore-Belisha lemondásának igazi oka az volt, hogy a világzsidóság megítélése szerint szégyent hozott a zsidó fajra, mivel nem volt teljesen sikeres a posztján, és hogy a nemzetközi zsidók, akik azt tehetnek Mr. Chamberlainnel, amit csak akarnak, eldöntötték, hogy egy időre a háttérbe vonják vissza Mr. Hore-Belishát. Ezt a náci magyarázatot kínálták a német népnek, s én csupán továbbítottam önöknek.

A nácik egyre inkább a külföldi zsidóság ellen intézik antiszemita kirohanásaikat. Mr. Hore-Belishát állandóan mint, idézem: „marokkói gettózsidót" támadták.

Ma reggel egy másik külföldi zsidó vezető, a korábbi francia miniszterelnök, Léon Blum érdemelte ki a szalagcímeket, bár ebben az esetben Monsieur Blumot helyeslően idézi a német sajtó. Monsieur Blum ugyanis azt írta, hogy ebben a háborúban Franciaországnak sokkal kevesebb pénze van, mint amennyi 1914-ben volt, s hogy a pénzügyi megterhelés ezúttal sokkal súlyosabb lesz. Monsieur Blumtól azt a figyelmeztetést is idézik, hogy a régi világháborús szlogennek, miszerint „a bocheok megfizetnek", nincs értelme a mai franciák számára.

S ehhez a cikkhez a német sajtó közös szerkesztőségi kommentárként még ezt fűzi hozzá: „Herr Blum, fajának tévedhetetlen ösztönével a problémát csak pénzügyi oldalról látja."

Berlin, 1940. január 9., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A háború a levegőben egy kicsit megélénkült. Egy ma este Berlinben kiadott hivatalos jelentés szerint német harci gépek megsemmisítettek több angol őrhajót és néhány kereskedelmi hajót is, melyeket hadihajók kísértek. Az esemény, mondja a berlini jelentés, Skócia és Anglia partjai előtt történt, miközben a német gépek felderítő repülést hajtottak végre. Hozzáteszik még, hogy az összes német gép sértetlenül tért vissza bázisára.

Két érdekes pont van ebben a német kommünikében. Először is – ezek szerint a német repülőgépeket most már a kereskedelmi konvojok elleni támadásokra is használják. Másodszor pedig – nem említik, hogy brit vadászgépek megtámadták volna a nehézkesebb, távolsági német repülőgépeket. Hogyan lehetséges, kérdezgetik ma este a németek, hogy mi egészen a skóciai partokig – jó 800 kilométeres távolságra – tudjuk küldeni a bombázóinkat, és egyetlen angol üldöző vadászgép sem jön elő, hogy szembeszálljon velük? Lehet, hogy erre a kérdésre Ed Murrow adja meg ma este a választ Londonból.

A német propaganda legérdekesebb és legfontosabb fejleménye a hazai fronton a fokozódó antiszemitizmus. Az új vonás itt, hazai fogyasztásra – és ezt jegyezzük meg –, hogy ez a háború nemcsak a gyűlölt angolok ellen folyik, hanem a zsidók ellen is.

Dr. Robert Ley, a náci rezsim egyik legfontosabb figurája ma este világosan kifejti ezt az *Angriff*ban. Ezt írja: „Tudjuk, hogy ez a háború ideológiai küzdelem a világzsidóság ellen. Anglia összeszövetkezett a zsidókkal Németország ellen. Milyen mélyre kellett süllyednie az angol népnek, hogy a hadügyminisztere egy élősködő és nyerészkedő zsidó legyen, a legrosszabb fajtából... Anglia szellemileg, politikailag és gazdaságilag egy szinten áll a zsidókkal... Számunkra Anglia és a zsidók megmaradnak közös ellenségnek... Németország megnyerte az első csatát. Hore-Belisha elbukott." Ezt mind dr. Leytől idéztük.

Nem árulok el katonai titkot, ha elmondom önöknek, hogy ez volt az egyik leghidegebb nap, amit tizennégy év alatt Európában megértem. A szénhelyzet szeren-

csére mára javulni kezdett. Több szenes szerelvény is érkezett, és sok ezer önkéntes, köztük sok diák ment a vagonokat kirakni. Ma délután azt lehetett látni, hogy a drága szenet minden elképzelhető járművel szállítják és vonszolják – villamossal, magánautóval, lovas kocsival, tolókocsival, de még talicskával is. A szén tehát megérkezett, és ha az ember érte tudott menni, akkor biztos, hogy meleg lett a lakásában.

Berlin, 1940. január 13., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma este a stúdióba jövet megvettem az egyik vezető berlini napilap, a *Lokal Anzeiger* vasárnap reggeli kiadását. Szeretném felolvasni önöknek az első oldalon látható szalagcímet: AZ ANGOLOK ARAB FALVAKAT BOMBÁZNAK – RETTENETES VÉRFÜRDŐ, 240 HALOTT – AZ ÁLDOZATOK FELE NŐ ÉS GYERMEK. A szalagcím alapja egy római jelentés, amely Bagdadból visszatért utazókat idézett.

Ebből önök nagyjából elképzelhetik, hogy milyen hírekhez juthatunk mi itt a német sajtóból az európai háború kellős közepén. A háború alakulásáról nagyon keveset hallunk – néhány kisebb összetűzés a levegőben, melyek mindig a hazai fél győzelmével végződnek: nagyjából ennyi az egész.

A főparancsnokság például azt jelentette, hogy tegnap minden csendes volt a nyugati fronton. Bennünket, ezen az oldalon, nem engednek kimenni a frontra, s így nem tudunk képet alkotni az ottani helyzetről. De ma gyűjtöttem néhány mozaikdarabkát.

Először is, az utóbbi napokban a nyugati fronton az utakat és a lövészárkokat jég borította be, s ez nagyon megnehezít minden mozgást. Tegnap a francia tüzérség a szokásosnál egy kicsit aktívabbá vált, s lőtte a Perltől és Schneebergtől délre fekvő német állásokat. Válaszképpen a német tüzérség a francia vonalak mögötti utakat lőtte Apach és Milchen között. Berlin azt is elismeri, hogy a különböző őrjáratok közötti harcérintkezések is megélénkültek az utóbbi napokban, de csata persze egyáltalán nem alakult ki. Az ezen a héten bevetett legnagyobb egység egy gyalogosszázad volt, mondják a németek, mégpedig egy francia. Érdemes megjegyezni, hogy a németek ma jelezték először, hogy a nyugati fronton lengyel csapatok is vannak.

Mint már gyakran említettem, a német rögtönítélő bíróságok egész Lengyelországban serényen gyártják az ítéleteket olyan lengyelek ellen, akiket német civilek elleni merényletek elkövetésével vádolnak. A brombergi bíróság legutóbb a következő ítéleteket hozta: egy lengyelt halálra ítélt, egy tizennyolc éves fiatalembert tizenöt, két másik lengyel polgárt pedig öt-öt év börtönre. Halálos ítélet azokban az esetekben nem született, amelyekben németek nem vesztették életüket.

A Wilhelmstrasse ma cáfolja, hogy Németország az orosz–finn háború kompromisszumos rendezését javasolta volna. A Wilhelmstrasse szerint nem tört volna ki

semmiféle háború, ha Finnország nem hallgatott volna Nagy-Britannia rossz tanácsaira – más szóval, ha Finnország engedett volna az oroszok *összes* követelésének. Mint tudjuk, a finnek a követelések *többségében* engedtek.

Ezzel összefüggésben érdekes cikk olvasható a berlini *Nachtausgabe* mai számában. Azt írták, hogy Oroszország tengeri kijáratot akar szerezni az Atlanti-óceán északi vizeire, hogy ez létszükséglet a Szovjetunió számára, s hogy ezt Németország méltányolja.

Oly sokat beszéltem már ezen a héten az időjárásról, hogy most azt is el kell árulnom, hogy ma hirtelen melegebbre fordult az idő. S ha az ember Berlinben lakik, és még mindig nincs szene, ahogy nagyon sokaknak nincsen, akkor a mai éjszaka legalább nem lesz számára olyan kellemetlen, mint az eddigiek.

Bizonyára emlékeznek még, hogy a legutóbbi háború idején volt Németországban egy híres jelmondat: *Gott strafe England* [Isten, büntesd meg Angliát]. Nos, azt hallottam, hogy egyes berlini iskolákban a tanárok mostanában ezzel a *Gott strafe England* jelmondattal köszöntik diákjaikat, mire a gyerekeknek azt kell válaszolniuk, hogy „Úgy lesz".

Berlin, 1940. január 14., 01.02

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német főparancsnokság Berlinben ma dél körül kiadott hivatalos napi közleményének utolsó mondata így hangzik: „Délután egy holland gép repült a német határ fölé Nordhorn közelében és területsértést követett el."

Feltűnő, hogy a kommüniké nem említi, hogy a holland repülő katonai vagy polgári gép volt-e. Csak annyit közöl, hogy holland gép volt és megsértette Németország légterét.

Nordhorn, amely fölé a holland gép állítólag berepült, német város, a határ mentén fekszik, épp ott, ahol a német terület kiszögellik és benyúlik Hollandiába. Ha valaki északi vagy déli irányban repül a holland határ mentén, és mondjuk a rossz látási viszonyok miatt nem veszi észre a határkiszögellést, valószínűleg nagyon közel kerül Nordhorn városához.

Németországban a külső híreket nagyon későn kapjuk meg, és ma reggel, amikor felfigyeltem erre a hírre a főparancsnokság közleményében, még nem hallottam a Belgiumban és Hollandiában foganatosított különleges katonai intézkedésekről. Csak ma este értesültem róluk.

Minthogy vasárnap van, nehéz volt hivatalos személyekkel kapcsolatba lépni a Wilhelmstrassén. Akiket elértünk, csak magánemberként nyilatkoztak. Azt mondták, meglepetéssel értesültek arról, hogy a Németországtól nyugatra fekvő két ország katonai intézkedéseket volt kénytelen foganatosítani, ahogy Brüsszelből és Hágából jelentették. És azt is mondták, hogy szerintük csupán véletlen egybeesés, hogy a német főparancsnokság éppen azon a napon jelentette be a német határ holland megsérté-

sét, amikor a holland és a belga laktanyákban hirtelen beszüntettek minden szabadságolást és eltávozást.

Mint önök is tudják, az itteni hivatalos álláspont szerint merő szövetséges propaganda az a szóbeszéd, mely szerint a német hadsereg azt fontolgatja, hogy átvonul Hollandián és Belgiumon. Semleges megfigyelők valószínűtlennek tartanak bármilyen nagyobb nyugati hadműveletet, tekintettel az utak állapotára, melyeken most indult olvadásnak a hó és a jég.

Mindenesetre nem én voltam az egyetlen, aki meglepődött a német főparancsnokság mai jelentésének utolsó mondatán. A berlini *Der Montag* korai kiadása ezzel az egészoldalas szalagcímmel jelent meg: EGY HOLLAND REPÜLŐGÉP MEGSÉRTETTE A NÉMET LÉGTERET.

Ugyanakkor a ma esti német sajtó nem foglalkozik a Hollandiában és Belgiumban foganatosított katonai intézkedésekkel. Hágából egyáltalán nem érkezett semmi hír. A lapok belső oldalain alig megtalálható négyoldalas brüsszeli távirat pedig mindössze ennyi: „A belga honvédelmi minisztérium bejelentette, hogy minden szabadságon vagy eltávozáson lévő katona haladéktalanul térjen vissza alakulatához."

A „gyarmatokat Németországnak" jajkiáltás most először hangzott fel itt a háború kitörése óta. Lippe tartományban elhangzott beszédében dr. Frick német belügyminiszter népes náci hallgatóság előtt kijelentette: „Németországban évente 360 ezerrel többen születnek, mint Franciaországban és Angliában együttvéve. Ilyen népességgel joggal követelhetjük a világ javainak igazságosabb elosztását. Jogunk van visszakövetelni a gyarmatainkat. És ki fogunk tartani e követelés mellett. Ma azonban nincs értelme beszélni erről. A fegyvereknek kell dönteniük."

Dr. Frick azt mondta, hogy a náci rezsim igyekszik befejezni a háborút, amilyen gyorsan csak lehet. De azt is mondta hallgatóságának, hogy a Führer célja a lehető legkisebb veszteségekkel megvívni ezt a háborút. Ez az első alkalom, hogy ezt hallom egy náci vezetőtől. Dr. Frick megismételte azt az új náci álláspontot is, miszerint Angliát zsidók kormányozzák, s ezért Németország a zsidók ellen harcol.

Sajtóhibának köszönhetően az egyik berlini újság úgy idézte a minisztert, mintha az azt mondta volna, hogy Németországot is a zsidók irányítják, de természetesen nem szükséges hangsúlyoznom, hogy dr. Frick biztosan nem mondott ilyesmit.

Újabban azt vettem észre az itteni beszédekben, hogy már nem nagyon kap hangsúlyt a háború gyors befejezésének reménye. Dr. Ley, a rezsim egyik legfontosabb embere ma ezt mondta: „Senki sem tudja, hogy meddig húzódik el a háború."

Mi is megkaptuk a német rendőrség parancsának szövegét, amely kényszermunkára kötelezi a Németország által elfoglalt lengyel területek zsidóságát. Idézek egy részletet a parancsból:

„Minden 14–60 éves zsidó köteles kényszermunkát végezni. A kényszermunka ideje két év, ami meghosszabbítható, ha a nevelési célt nem sikerül elérni.

A kényszermunkára rendelt zsidók kötelesek azonnal jelentkezni, kétnapi élelemmel és ágyneművel együtt. A szakképzett zsidó munkások kötelesek magukkal hozni a szerszámaikat is. Akik nem tesznek eleget a felhívásnak, tízévi börtönnel büntethetők."

Murrow és Shirer közös rádióadása, Amsterdam, 1940. január 18.

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

[Shirer és Murrow, akik közeli barátok lettek, 1940 januárjában néhány napot együtt töltöttek Hollandiában, amikor Murrow Londonból Párizsba utazott.]

MURROW: Jól utazott, Bill?

SHIRER: Elég jól. Békeidőben pár óra volt Berlinből Amsterdamig a repülőút. Most vonatra kell szállni. És körülbelül tizenhárom órát utazni. Ráadásul minden vonat késik – és hideg. De ha már ideért az ember, akkor nincs semmi baj. Ön viszont repülővel érkezett, ugye?

MURROW: Fogjuk rá. Inkább úgy éreztem, mintha egy hosszú kötél végén hordóban himbáltak volna idáig. A repülőgépet világos narancssárgára festették, s belül minden ablak el volt sötétítve.

SHIRER: Miért sötétítették el az ablakokat?

MURROW: Hát pont azért, hogy az Anglia és a La Manche felett repülő kíváncsi újságírók ne láthassanak semmit.

SHIRER: Mennyi idő kellett ahhoz, hogy Londonból eljusson Amsterdamba?

MURROW: A repülési időre vagy a teljes időre gondol?

SHIRER: A teljes időre.

MURROW: Reggel hétkor indultam Londonból, fűtetlen vonaton utaztam egy kisebb településre, melynek a nevét titokban tartják, aztán körülbelül három órát foglalkoztam mindenféle papírok és könyvek kitöltögetésével, és délután fél négy tájban érkeztem meg Amsterdamba.

SHIRER: Úgy látszik, manapság nem könnyű kiutazni ezekből az országokból...

MURROW: Hat hónappal ezelőtt az egész világot kevesebb papírral és dokumentummal körbeutazhattam volna, mint amennyi ehhez az egy utazáshoz kellett.

SHIRER: Na, ezt örömmel hallom, mert már kezdtem azt hinni, hogy az efféle dolgok csak abban az országban jöttek divatba, amelyikben én dolgozom.

MURROW: Látja, Bill, nem valami jól alakul ez a beszélgetés. Talán azért, mert mindketten ugyanarról akarunk beszélni.

SHIRER: Figyeljen csak ide, Ed. Én a fényekről szeretnék beszélni, amelyeket tegnap éjjel láttam ebben a városban.

MURROW: Nagyon jó. Vágjon bele, essünk túl rajta.

SHIRER: Nem is tudja elképzelni, milyen érzés eljutni egy olyan városba, amelyben égnek az utcai lámpák.

MURROW: Még hogy én nem tudom elképzelni? Öt hónapja ma este láttam először utcai lámpákat, fényszóróval közlekedő autókat és fényárban úszó kirakatokat! Engem sokkol a látvány, és szinte már illetlenségnek érzem, hogy minden ki van világítva. Ha itt végzünk, rögtön kimegyek megint a fényeket bámulni.

SHIRER: Hát, gondolhatja, hogy én is. Tudja, Ed, talán gyerekesen hangzik, de amikor tegnap este megérkeztem és az állomásról kilépve megláttam ezt a sok fényt, leejtettem a hóra az összes csomagomat, azután pedig egy fél órát csak bóklásztam az utcákon, pusztán azért, hogy élvezzem a kivilágítást. És itt is jól megfigyeltem a lámpaoszlopokat és a tűzcsapokat, és a koordinátáikat jól bevéstem a memóriámba, hogy ne ütközzem majd beléjük, ha jön az elsötétítés.

MURROW: Reméljük, hogy nem jön. Az én szememben most Hollandia a legszebb ország egész Európában. Itt világos van és meleg...

SHIRER: És tegyük hozzá, hogy ennivaló is van, meg kávé, sőt narancs is.

MURROW: Ma egész nap havazott, az emberek síeltek a befagyott csatornákon, és mindenki nyugodt, udvarias és előzékeny, mint mindig.

SHIRER: Ha körülpillant az ember ebben az országban, alig veszi észre, hogy közben háború van. Akárcsak Svájcban, itt is csak néhány katonát lehet látni a vasútállomásokon, és ez minden.

MURROW: Néhány napra én is szeretnék elfeledkezni a háborúról, de minthogy most találkozhattunk először a kezdete óta, inkább hasonlítsunk össze pár dolgot, szem előtt tartva három körülményt: először is azt, hogy egy semleges országból beszélünk, másodszor azt, hogy önnek vissza kell mennie Berlinbe, harmadszor pedig azt,

hogy nekem is vissza kell térnem Londonba. A kérdés, amely ma Angliában az emberek többségét foglalkoztatja, így hangzik: „Támadni fognak-e a németek tavasszal?"

SHIRER: Nem ismerek egyetlen olyan németet sem, aki ne venné biztosra, hogy komoly hadműveletek lesznek tavasszal. De hogy milyenek és hol, azt senki sem tudja, vagy nem árulja el, míg ki nem tör a vihar.

MURROW: Ez azt jelenti, hogy a németek már feladták az úgynevezett „békeoffenzíva" sikerébe vetett reményt?

SHIRER: Abszolút. Berlinben már szó sem esik a békéről. Ahogy dr. Frick belügyminiszter mondta vasárnap a népnek: a döntést most már a fegyverek erejc kényszeríti ki, és a német nép, úgy látszik, bele is nyugodott ebbe.

MURROW: Amikor ön „tavaszi hadműveletekről" beszél, általános offenzívára gondol?

SHIRER: Nem egészen. Dr. Frick a napokban azt ígérte a német népnek, hogy egyetlen életet sem fognak fölöslegesen feláldozni a háborúban. Az emberek többsége ezt úgy értelmezte, hogy nem indul nagyszabású offenzíva a Maginot-vonal ellen, ami valóban nagyon kockázatos vállalkozás lenne. Tavaszi hadműveletekről beszélve Németországban az emberek többsége valami másra gondol, például egy nagy légioffenzívára az ellen az ország ellen, ahol ön is dolgozik. Az igazság persze az, hogy a részleteket a német tábornokok a brit és a francia kollégáikhoz hasonlóan egyelőre nem árulják el. Így aztán bármi is történjen, az meglepetésként fog hatni. De hogy valami történni fog, méghozzá hamarosan, azt Németországban már mindenki biztosra veszi. És az önök oldalán, Ed, miféle hadműveletekre számítanak és számítanak-e egyáltalán az emberek a hóolvadás után?

MURROW: Ó, nálunk huszonnégy óránként jönnek elő újabb elméletekkel, de egészében véve az angolok azt gondolják, hogy a mostani helyzetben egész jól állnak.

SHIRER: Úgy érti, arra számítanak, hogy a háború pár évig még ugyanígy folytatódik? A németek ugyanis nem erre számítanak.

MURROW: Hát igen, így is mondhatjuk. Az angolok úgy gondolják, hogy a blokáddal jól meg lehet szorongatni Németországot; hogy ők így nem sok embert vesztenek; hogy majd igyekeznek utolérni a német repülőgépgyártás ütemét; továbbá az emberek jelentős részének van egy olyan, homályos elképzelése, hogy elég egyszerűen nyomás alatt tartani a németeket, és a végén így, nagyobb katonai akciók nélkül is meg fogják törni őket. Az igazi probléma természetesen az, hogy nincsen „front".

SHIRER: Azt is mondhatnánk, hogy ez egy frontot kereső háború.

MURROW: Igen, és ahogy Londonból látszik, a kezdeményezés most még a németeknél van, és bármilyen frontot kiválaszthatnak maguknak az önök által várt tavaszi offenzívához.

SHIRER: Ez érdekes, mert a németek úgy gondolják, hogy az új frontok keresésében a szövetségesek már átvették a kezdeményezést, például Skandináviában vagy Délkelet-Európában, vagy mindkét helyen. Stratégiailag az az előnyös a németek számára, ha a front a lehető legkisebb, illetve, ha ők maguk választhatnak új frontot abban az esetben, ha az arcvonal túlságosan kiszélesedik.

MURROW: Az angolok természetesen szintén keresik az új frontot, de a térkép tele van semleges országokkal, és az angolok váltig állítják, hogy ők nem tervezik megsérteni senki semlegességét; de még mindig fennáll annak a lehetősége, hogy valaki behívja őket, hogy megelőzzék a ház kifosztását.

SHIRER: Van itt egy kérdés, amelyet szeretnék feltenni önnek, Ed. Beszélnek-e egyáltalán Londonban egy megállapodásos békekötésről, még mielőtt a háború tényleg komolyra fordul?

MURROW: Rengeteget beszélnek. Nézze, a britek hivatalos álláspontja a következő: ők hajlandók béketárgyalásokat folytatni a háború végén, még abban az esetben is, ha előbb kénytelenek vereséget mérni a németekre. Az elképzelések természetesen még változhatnak, mire eljön a békekötés ideje. Egyelőre viszont a brit propaganda még arról igyekszik meggyőzni a németeket, hogy csak akkor számíthatnak méltányos békekötésre, ha előbb megszabadulnak jelenlegi vezetőiktől.

SHIRER: Őszintén meg kell mondanom, én nem hiszem, hogy ennek a propagandának komolyabb hatása lenne Németországban. Az átlagnémet, akivel beszélgetek, teljesen függetlenül attól, hogy éppen támogatója-e vagy sem a mostani rezsimnek, azt válaszolja erre, hogy még nagyon jól emlékszik 1917–1918-ból az antant propagandájára, amelyben még Amerika is szerepet játszott, és amely azt ígérte neki, hogy ha elzavarja a császárt, akkor a német nép igazságos békére számíthat. Az átlagnémet már nem nagyon hisz a szövetségesek őszinteségében, akik arra biztatják, hogy szabaduljon meg a jelenlegi rezsimtől, és akkor igazságos békére számíthat.

MURROW: Ez azt jelenti, hogy a németek a mindent vagy semmit álláspontjára helyezkedtek? Hogy vagy megnyerik a háborút, vagy a megsemmisülés vár rájuk?

SHIRER: Pontosan. Mindennap azt sulykolják beléjük, hogy nincs más választásuk: vagy megnyerik a háborút, és akkor fényes jövő vár rájuk, vagy pedig elvesztik, és

akkor olyan béke köszönt be, amelyhez képest Versailles maga az igazságosság és méltányosság. Erről győzködik őket mostani vezetőik. És nem szabad alábecsülni azt az áldozatot, amelyet bármelyik német képes lesz meghozni, hogy elkerüljék Versailles-t vagy valami még annál is rosszabbat.

MURROW: Én pedig nagyon is tartok attól, hogy a német vezetők jól kalkulálnak. Mint tudjuk, Londonban sokat beszéltek az egyenlő félként kezelt és önérzetes Németországgal megkötendő nagyvonalú békéről. Az első hónapokban állandóan különbséget tettek a német kormány és a német nép között. Ez most változóban van. Az emberek kezdenek feldühödni. A halászhajók bombázása és géppuskázása sem volt valami jó hatással, és ne feledjük, hogy a franciáknak megvannak az elképzeléseik arról, hogy mit tesznek majd ők Németországgal, ha a háborút a szövetségesek nyerik meg. S mindabból ítélve, amit Londonban hallunk, azoknak az elképzeléseknek a gyakorlati megvalósítása tulajdonképpen Németország szétverését jelentené, és nagy valószínűséggel előkészítené a terepet egy újabb, ha ezúttal nem húsz, akkor negyven év múlva kitörő háború számára. Ma már egyáltalán nem beszélnek annyit a háború utáni föderális Európáról, mint az első néhány hónapban. Jóval többet hallani viszont Anglia és Franciaország komplett uniójáról. Azt hiszem, egyetérthetünk abban, Bill, hogy bárki is győz, ez után a háború után olyan béke következik, amelyhez képest Versailles és Breszt-Litovszk *[az 1918-as békeszerződés, amelyben Németország kemény feltételeket kényszerített a legyőzött Oroszországra]* barátok közti előzékeny csereügyletnek fog tűnni.

SHIRER: Ebben a kérdésben mindenképpen egyetértünk.

MURROW: Beszéljünk kellemesebb dolgokról.

SHIRER: Ételekről?

MURROW: Jó. Beszéljünk ételekről és italokról. Először is, szögezzük le, hogy Amsterdamban remek az élelmiszer-ellátás.

SHIRER: Egyetértek. Különös tekintettel az osztrigára, a vajra, a kávéra és a narancsra.

MURROW: De milyen az ellátás Németországban? Ön egészen jóltápláltnak néz ki.

SHIRER: Ön viszont nem igazán lehetne a brit élelmezés reklámja.

MURROW: Ez nem a brit élelmezés-ellenőrzés hibája. Londonban még mindig bőven van mit enni és inni – de persze húsos szalonna, vaj, cukor és sonka már nem nagyon van. De mi a helyzet Berlinben?

SHIRER: Én elég jól megvagyok. Lehet, hogy nevetni fog ezen, de engem Berlinben valamilyen oknál fogva a nehéz fizikai munkások közé soroltak be.

MURROW: Ezen tényleg nevetnem kell.

SHIRER: Pedig nem vicc. Az a helyzet ugyanis, Ed, hogy én mint nehéz fizikai munkás dupla adagot kapok mindenből. Ráadásul mi külföldiek még behozhatunk egy kis vajat és húsos szalonnát, és pár darab tojást is Dániából. Így aztán természetesen jobb az ellátásunk, mint a német embereké. De azért ne higgyék, hogy a németek éheznek. Elegendő ennivalóhoz jutnak hozzá, csak éppen szerintem, nem túl változatos az étrendjük, ha érti, mire gondolok.

MURROW: Sör van?

SHIRER: Van az is elég. Kicsit ugyan gyengébb, mint békeidőben, de azért meg lehet inni. Az italok közül Berlinben a jó kávé hiányzik a leginkább.

MURROW: És mi a helyzet manapság a színházakkal Németországban?

SHIRER: Mind működnek és mindenütt telt ház van. A háború olyan felvirágzást hozott számukra, amilyenben békeidőben sohasem volt részük.

MURROW: Mit játszanak?

SHIRER: Nem fogja elhinni nekem, de most Berlinben egy angol szerző darabja megy a legnagyobb sikerrel. A háború kezdete óta telt házakat vonz, és úgy hívják: George Bernard Shaw. A darab pedig a *Pygmalion*.

MURROW: Ha visszatérek Londonba, feltétlenül megkérdezem Mr. Shaw-t, hogy megkapja-e a honoráriumát.

SHIRER: És Londonban hogy megy a színházaknak, Ed?

MURROW: Az első néhány héten mindegyiket bezárták. De a legtöbbje újra működik és szép sikereket ér el. A legtöbb darab habkönnyű, és a közönség nem túl kritikus. Egyébként pedig az utóbbi két hónapban tucatjával nyíltak új bögrecsárdák – a nightclub és a zugkocsma sajátos kereszteződései.

SHIRER: Meg kell mondanom, Berlinben már nem hagyják működni a zugkocsmákat. A rendes éjszakai szórakozóhelyek viszont mind nyitva vannak és nagyon jól megy nekik – bár éjjel 1 órakor be kell zárniuk.

MURROW: Mi a legnépszerűbb sláger Berlinben?

SHIRER: Egy kis dalocska, melyet nem sokkal a háború kitörése után írtak, a *Menetelünk Anglia ellen*. Fülbemászó dallama van, jól tükrözi a közhangulatot, így aztán mindenki ezt dúdolja. Van arrafelé is valami népszerű háborús dal?

MURROW: Talán az sikerült a legjobban, hogy *Kiteregetjük majd a mosott ruhát a Siegfried-vonalon*. Egy másik, szintén kedvelt dalocskában erős a teuton áthallás. Biztosan emlékszik rá, akkor volt népszerű Prágában, amikor ön is ott járt a cseh válság idején. Akkor *Söröshordó-polka* volt a címe. De a küldöncök és az utcaseprők a *Franklin D. Roosevelt Jones*t fütyülik és dúdolgatják. Azt hiszem, most ez a legnépszerűbb sláger Angliában. Németországban vannak egyenruhás nők?

SHIRER: Csak a munkaszolgálatos lányok, de ők békeidőben is egyenruhában jártak. De miért kérdi? Angliában látni egyenruhás nőket?

MURROW: Elég sokat. De nincs nagy sikerük. Az egyik komoly napilap nemrég közvélemény-kutatást végzett, hogy mi böki leginkább az emberek csőrét. Az egyenruhás nők vezették a listát.

SHIRER: Németországban nincs ilyen probléma. Van viszont egy másik, és az a ruha, úgy általában véve. A németek, férfiak és nők egyaránt, 100 pontot kapnak egy évben ruházkodásra, és ha egy nő vesz, mondjuk, négy pár harisnyát és még néhány apróságot, akkor már el is fogyott az összes pontja, és nem tud új ruhát vásárolni. Azt hiszem, ebből még problémák lesznek, de nem vagyok a kérdés szakértője, úgyhogy inkább váltsunk témát.

MURROW: Rendben van, váltsunk. Bill, mostanában hogy jön ki a cenzoraival?

SHIRER: Hát, egyelőre még nem vesztünk össze. Tényleg nem rosszindulatú fickók, de hát elég szerencsétlen munkájuk van. És nem az a legrosszabb benne, hogy cenzúrázzák, amit az ember mondani akar, hanem az, hogy a híreket cenzúrázzák, már a forrásnál. Napról napra nehezebb összekaparni egy kis hírt, s azt hiszem, ez nemcsak Németországban van így, hanem a szövetséges államokban is.

MURROW: Londonban biztosan. Az ottani cenzorok betartják a játékszabályokat, s eddig még csak olyan dolgokat vágtak ki, amiket jogosan lehet katonai információnak nevezni. Az én cenzoraim amolyan írófélék. Egyiküknek nemrég mutatták be egy színdarabját a West Enden. De hogy miképpen lehet tökéletesen megfúrni egy hírt, arra valószínűleg a Hore-Belisha-ügy a legjobb példa. Érdekes kutatási téma lesz ez a politikai manőverezés iránt érdeklődő történészek számára a háború után. Ha összeszedjük az összes hivatalos nyilatkozatot, akkor mindössze annyit süthetünk

ki belőlük, hogy a miniszterelnök a következőket mondta a hadügyminiszternek: „Annyira kedvellek, szerintem távoznod kellene." Azután pedig hozzátette a brit parlamentben: „Az indoklás engem kielégített, elégítse hát ki önöket is." De hát persze ez csak az egyik, a számunkra hozzáférhető oldala a dolgoknak, önök viszont Berlinben még ehhez sem juthatnak hozzá.

SHIRER: Berlinben hasonlónak tűnik a helyzet.

MURROW: Hát igen, bizonnyal. De ne feledje, hogy az angol miniszterelnök kijelentette, nem pontosan idézem, hogy ő a brit parlament akaratából van hivatalban, és a képviselők bármikor leválthatják őt, amikor csak óhajtják. És ezt azért nem nagyon lehetne elmondani Berlinről.

SHIRER: Igen, de váltsunk megint témát és beszéljünk az időjárásról. Végre olyan országban vagyunk, ahol nem számít katonai bűncselekménynek, ha az időjárásról beszélünk. Még mindig havazik és hideg van. Éjfél van. A lámpák égnek.

MURROW: Majd' öt hónapja ez az első olyan este, amikor nem botladozunk odakint a sötétben, zseblámpával a kezünkben, és nem ülünk sötétítőfüggönyök mögött a szobában, és nem érezzük a nyomasztó feketeséget. Itt Hollandiában fényesség van, egész fénytenger, de ezt odahaza még nem tudtuk értékelni, mert annyira természetes volt.

SHIRER: Ed, azt javaslom, hogy menjünk ki egy nagy ívlámpa alá és hógolyózzunk egyet.

MURROW: Önnel tartok, és ha szerencsénk lesz, visszatérhetünk még Hollandiába tulipánvirágzáskor is.

Berlin, 1940. január 24., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Azt hiszem, ma este egy kicsit szebb volt a világ a németek számára. Először is, ma sokkal melegebb volt – fagypont fölé emelkedett a hőmérséklet –, így aztán akinek nincs szene, hogy befűtsön, ha hazaérkezik, és nincs meleg vize sem, az legalább nem fagy meg a szó szoros értelmében. Végül is semmi sem tudja úgy letörni az embert, mint a fagyoskodás – otthon és a munkahelyen.

Ráadásul, ha az ember német és hazafelé utazik a földalattin, azon tűnődve, hogy hol maradnak az újabb győzelmek, nos, akkor megörülhet az esti újságban nagy terjedelemben tárgyalt hírnek, mely szerint megint elsüllyesztettek egy brit rombolót. A vezető esti hírlap, a *Nachtausgabe* szalagcíme így hangzik: ÚJABB CSAPÁS ANGLIÁRA – ÚJABB ROMBOLÓ ELSÜLLYESZTÉSE. S a főcímek alatt ott az *Exmouth* brit romboló nagyméretű képe.

A főcímekből ítélve, a másik nagy hír ma este Németországban a Führerrel kapcsolatos. Nem emlékszem, hogy karácsony óta akár csak egy sort is írtak volna Herr Hitlerről. De az esti lapok azt közlik, hogy Hitler ma a Sportpalotában beszédet tartott 7000 katona előtt, akiket hamarosan tisztté avatnak. A beszéd szövegét nem ismerjük. Csak annyit közöltek velünk, hogy a Führer a német nép harcának céljáról és szükségességéről, valamint a náci hadsereg tisztjeinek kötelességeiről és feladatairól beszélt. A hivatalos közlemény szerint Nagy Frigyes császárt állította példaképül a német katonák elé. Beszéde végén, zárul a közlemény, Göring tábornagy háromszoros lelkes éljenzést javasolt a Führer tiszteletére.

Mint mondottam, Berlinben melegebbre fordult az idő. A polgármester felszólította a lakosságot, hogy a gázt ne használják fűtésre és vízmelegítésre. Vizet csak szombaton és vasárnap szabad melegíteni, de a szobákat semmilyen körülmények között sem szabad gázzal fűteni.

Erről eszembe jutott, hogy tegnap egy amerikai tudósító bejött hozzám melegedni – nálunk a szállodában még mindig van fűtés. Elmondta, hogy egész reggel egy fazék meleg vízben áztatta a kezét, mert csak így tudta eléggé melegen tartani az ujjait ahhoz, hogy le tudja gépelni a jelentését. Nem értesült arról, hogy vizet csak a hét végén szabad melegíteni.

Azt az információt kaptam, hogy a külügyminisztérium válaszolni kíván a Vatikáni Rádióban állítólag tegnap elhangzott vádakra, amelyek szerint a németek rosszul bánnak a lengyelekkel. Az „állítólag" szót azért használom, mert a Wilhelmstrasse szerint a vádakat nem a Vatikáni Rádió sugározta, hanem csak a British Broadcasting Corporation állította, hogy a Vatikánt idézi. De erről önök valószínűleg jóval többet tudnak nálam. Én csupán továbbítom, amit a Wilhelmstrasse mond.

Nagyon sajnálom, hogy mi, berlini tudósítók nem szolgálhatunk több, első kézből származó információval arról, hogy mi folyik Lengyelországban, de nem utazhatunk oda. Még Mr. James Thomas Nicholson, az Amerikai Vöröskereszt képviselője is itt vesztegel Berlinben, pedig ő kifejezetten azért érkezett pár héttel ezelőtt, hogy továbbmenjen Lengyelországba, és ellenőrizze az orvosi küldemények szétosztását, amelyeket önök gyűjtöttek odahaza a lengyelek számára.

Van itt néhány bírósági hír is, melyek érdekelhetik önöket. Nürnbergben rendkívüli törvényszék halálra ítélt két férfit. Hogy mi volt a bűnük? Nos, elloptak négy kerékpárt az elsötétítés idején.

Stuttgartban a rendkívüli törvényszék két év börtönre ítélt egy 58 éves német férfit, mert külföldi rádióállomást hallgatott, majd a munkahelyén továbbadta a hallottakat a barátainak. Egyes berlini lapok ma este fontosnak érezték szerkesztőségi cikkben méltatni az ítéletet.

Ehhez kapcsolódik az az eset, amelyről ma kaptam hírt. A British Broadcasting Corporation nemrégiben fogságba esett németek nevét közölte. Nyolc német polgár erre levelet írt egy nőnek, melyben közölték vele, hogy épp most hallották, hogy a

fia biztonságban van. De itt a történet váratlan fordulatot vett. A nő följelentette a levélírókat a rendőrségen, s mindannyiukat letartóztatták. *[Az utolsó bekezdést a cenzor kihúzta.]*

Berlin, 1940. január 27., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma közzétették Berlinben, hogy a nyugati front két pontján, ott, ahol a Rajna egyik hadsereghez sem tartozik, a franciák tegnap hangszórókkal bombázták a német vonalakat. Egy ideig a németek is folytattak hangszóró-háborút a nyugati fronton, de ez az első alkalom, amikor arról hallunk, hogy a franciák is ehhez az eszközhöz nyúltak.

A végén azonban a francia hangszóró-támadás heves géppuska-csatározássá fajult, ami ront kicsit a történeten – vagy ki tudja...

Úgy tűnik, vagy legalábbis a német közlemény azt mondja, hogy a Rajna partjain elhelyezett francia hangszórókból nem tisztességes propaganda harsogott. A németek azt mesélik, hogy a felerősített francia hang, természetesen tökéletes német kiejtéssel, aljasságokat és becstelenségeket bömbölt a Führerről. A hivatalos német hírügynökség szerint, a franciák nem jöttek rá, hogy a német csapatok azonnal megtorolnak bármilyen támadást a Führer ellen.

Így tehát, a német közlemény szerint, Herr Hitler csapatai figyelmeztetésben részesítették a franciákat, hogy tartózkodjanak a Führerrel kapcsolatos megjegyzésektől, de a francia hangszórók, úgy látszik, mégiscsak tovább szóltak, mert a németek, állításuk szerint két helyen, Altentheimnél, ahol a Rajna éles kanyart vesz, és Breisach városa közelében is kénytelenek voltak tüzet nyitni, méghozzá nemcsak puskákkal, hanem géppuskákkal is. Amennyit én láttam abból a frontból, rendkívüli esemény lehetett a géppuskák megszólalása – minthogy azon a részen a háborút eddig kizárólag hangszórókkal vívták –, ám a németek azt állítják, hogy géppuskáik végül elhallgattatták a hangszórókat, s így véget vetettek a Herr Hitler elleni verbális támadásnak.

Kétségtelenül furcsa háború folyik a nyugati fronton. Az egyik német lap ma este beszámolt arról, hogy a franciák teheneket hajtanak a senki földjére, hogy a kószáló állatok fölrobbantsák a német aknákat. Erre a németek azzal vágnak vissza, hogy elfogják vagy leölik az állatokat, és saját vonalaik mögé viszik őket, ahol aztán nagy lakomát csapnak. Hát, ha már ölni kell a senki földjén, akkor tényleg inkább teheneket mészároljanak le és ne embereket.

A német népnek a saját rádióállomásain keresztül ma a börtönökről meséltek, amelyek azokat várják, akiket külföldi rádióállomások hallgatásán kapnak. Elmagyarázták, hogy Németországban nemcsak az ellenséges rádiókat nem szabad hallgatni, de kerülni kell a semleges rádióműsorokat is. És nemcsak a külföldi hírműsorokat nem szabad hallgatni, hanem a nem német adók által sugárzott zenés műsorokat sem. A Birodalomba beutazó semleges országbeli állampolgárok ebben a tekintetben

ugyanolyan elbírálás alá esnek, mint a németek, de mi, külföldi tudósítók, a tájékoztatás szerint kivételek vagyunk.

Elmagyarázták továbbá, hogy aki véletlenül külföldi rádióadást hall, azt azonnal ki kell kapcsoltatnia, vagy haladéktalanul jelentenie az esetet a rendőrségnek. Aki ezt elmulasztja, azt is megbüntetik. A külföldi adások hallgatásáért általában börtön jár, de extrém esetben halálbüntetést is kiszabhatnak. „Extrémnek" azok az esetek számítanak, fejtették ki, amikor valaki rendszeresen hallgatja a külföldi rádiókat, vagy ha ilyen rádiók hallgatására rendszeres összejöveteleket szervez vagy látogat.

A lapok nagy terjedelemben foglalkoznak a német főparancsnokságnak azzal a közleményével, mely szerint egy U-Boot két hajót is megtorpedózott egy brit konvojban. Az összes esti újság első oldalán ez a szalagcím virít.

És nem mulasztják el kiemelni a tanulságot a semleges országok számára, amelyek megengedik, hogy hajóik szövetséges konvojokhoz csatlakozzanak. A ma esti *Nachtausgabe* a címoldal egyik felét a konvojban megtorpedózott két hajónak szenteli, az oldal másik felén pedig a semleges országok által elvesztett hajókat sorolja fel. A 800 tonnásnál nagyobb kategóriában a németek szerint a dánok tizenhárom, a svédek huszonhét, a norvégok pedig harminckét hajót veszítettek.

Hogy hány semleges hajót torpedóztak meg konvojban, azt nem említik, mint ahogy azt sem, hogy hány olyan hajó haladt magányosan a célja felé.

Berlin, 1940. január 29., 01.02

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német főparancsnokság napi közleménye szerint semmi különös jelentenivaló nincsen. S minthogy a közlemények az egy nappal korábbi eseményekről tájékoztatnak, ez azt jelenti, hogy tegnap semmi érdemleges nem történt a nyugati fronton, a tengeren, de még a levegőben sem.

Az utóbbi tíz nap a háború legcsendesebb időszaka volt. Talán vihar előtti csend ez? Nos, ha tudnám, akkor is katonai titok volna, így nem árulhatnám el. De nem tudom, és önök sem találnának itt senkit, aki meg tudná mondani.

Ha önök ma itt volnának Berlinben, nehezen hinnék el, hogy nagy háború folyik. A hét végén még meleg vizünk is volt, ahogy békeidőben mindennap. Az utcákat és a parkokat most vastag hó fedi, és a szállodámhoz közeli Tiergartenben, Berlin Central Parkjában ma délután sok ezer ember, öreg és fiatal szánkózott a dombokon és korcsolyázott a tavacskákon. A környék gyerekparadicsommá változott, s a gyerekek csapatostul szaladgáltak mindenfelé. Gondolnak-e a gyerekek a háborúra? S ha igen, mit gondolhatnak róla? Én nem tudom. Ma délután csak a szánkójukkal, a korcsolyájukkal, a hóval és a jéggel törődtek – ami mindenképpen sokkal egészségesebb dolog, mint a háborúval foglalkozni.

Berlint erdők veszik körül, és ezekben itt-ott kisebb hegyek emelkednek. Felnőttek tízezrei töltötték a mai napot az erdőkben, sítalpakon futkosva mindenfelé. A síe-

lés divatja az utóbbi években érte el Németországot. Nagy síversenyeket is rendeztek, de meglepetéssel olvasom a ma esti lapokban, hogy ezeket le kellett fújni a közönség, így írják, „sportszerűtlen magatartása" miatt. Nem túl gyakran lehet a német közönség helytelen viselkedéséről hallani, különösen e spártai háborús időkben, így aztán figyelmesen végigolvastam a cikkeket. Szóval, az történt, hogy a közönség, amely számára a háború biztosan nem egy piknik, odakint a havas erdőben puszta szórakozásból kihúzkodta a – maratoni! – versenypálya jelzőkaróit, aminek eredményeképpen a versenyzők jól eltévedtek a fák között, a jól felbosszantott bírók pedig kénytelenek voltak lefújni a versenyt. Márpedig ilyen versenyt csak körülbelül tízévenként lehet rendezni, mert errefelé egy évtizedben csak egyszer esik arra alkalmas mennyiségű hó.

Ha most béke volna, akkor pár nap múlva kezdődhetne Garmischban a téli olimpia. De mert háború van, a németek saját téli játékokat rendeztek ott, melyekre síelők, korcsolyázók és jéghokicsapatok érkeztek Olaszországból, Magyarországról, Jugoszláviából, Szlovákiából, a Protektorátusból és persze Németországból. A játékok megnyitóján Herr Hans von Tschammer und Osten, a német sportführer Angliát és Franciaországot hibáztatta, amiért idén elmarad a téli olimpia. El kellett volna fogadniuk Herr Hitler békeajánlatát, mondta.

Nem szeretném azonban azt a benyomást kelteni önökben, hogy a németek teljesen elfeledkeztek a háborúról. A belső fronton a propaganda az utóbbi napokban újra és újra emlékeztette őket egy esetleges szövetséges győzelem végzetes következményeire. Azt kívánják beláttatni, hogy bármilyen nehéz is az élet a háborús időkben, a győztes ellenség által diktált béke az aztán tényleg borzasztó volna. S mintha Versailles nem lett volna elég nagy csapás, az újságok egy másik rossz békére emlékeztetik az embereket, a harmincéves háborút lezáró 1648-as vesztfáliai békeszerződésre, amely 300 államra és hercegségre darabolta föl Németországot. Az *Angriff* című napilap megjelentette a régi térképet, bemutatva, hogyan osztották föl Németországot, alatta pedig egy másikat, amelyen az látható, amit állítólag a franciák óhajtanak megvalósítani a mostani háború befejeződése után. E szerint a térkép szerint a franciák elveszik a Rajna bal partját, ahogy azt Foch marsall már 1919-ben is javasolta, a lengyeleké lesz Kelet-Németország egészen az Odera folyóig, Csehszlovákiát restaurálják, s ráadásul megkapja Szászországot is, Bajorországot pedig az új osztrák Habsburg államhoz csatolják.

Azt mondják, az ilyen propaganda nagyon hatékony a német nép körében.

Holnapután lesz a hetedik évfordulója a nácik németországi hatalomra jutásának. A háború miatt a korábbi évektől eltérően nem lesz ünneplés. Az iskolákban a szokásos módon folyik a tanítás, és elmarad a hagyományos fáklyás felvonulás, a rohamosztagosok ezúttal nem masíroznak végig a Wilhelmstrassén Herr Hitler előtt. Dr. Goebbels tájékoztatási és propagandaminiszter országos rádióbeszédet készült tartani, de ma este bejelentették, hogy ez a beszéd is elmarad.

Minthogy az időjárás nem kedvez a katonai akcióknak a szárazföldön és a levegőben, Berlinben ezen a héten a diplomáciai frontokra irányul a figyelem. Pillanatnyilag két ilyen aktív front van. Az egyik Skandinávia, ahol a németek arról igyekeznek meggyőzni a semleges északi országokat, hogy nem érdemes próbálkozni az angolokkal való kereskedéssel – mert túl sok hajót fognak veszíteni. A másik pedig a Balkán, ahol a balkáni antant pénteken konferenciát rendez, amely nagy jelentőségű lehet a háború jövője szempontjából.

Berlin, 1940. január 30., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma, itteni idő szerint 3 óra körül a berlini délutáni lapok ezzel a vastag betűvel szedett, váratlan hírrel kerültek utcára: „A Führer ma este 8 órakor beszédet intéz a német néphez. A beszédet az összes német rádióállomás közvetíti."

Semmi több. Nem említik, hogy hol fog beszélni, melyik csarnokban, vagy egyáltalán, melyik városban. Az újságírók persze gyorsan kiderítették, de nem közölhetik a gyűlés előtt.

Mary Marvin Breckinridge, a Columbia külföldi stábjának munkatársa, aki alig huszonnégy órával ezelőtt érkezett Berlinbe, elsietett a gyűlésre. Még sohasem látta Herr Hitlert, és nem volt náci tömeggyűlésen sem. Most pedig eljött ide, hogy beszámoljon nekünk a látottakról.

BRECKINRIDGE: Ez volt életem első náci tömeggyűlése. Ahogy mentem a letaposott havon a Sportpalast felé, a derengő holdfény emberek csoportjait világította meg. Egy csomó zászlóval toporogtak ott a hideg éjszakában, a bejáratok előtt pedig két sorban álltak a fekete egyenruhások, fényes szemellenzős sapkában – a híres SS-legények.

Odabent barna egyenruhás rohamosztagosok irányítottak a helyemre, ahonnan kopasz fejek sorára láttam le, s köztük itt-ott egy-egy szolid kinézetű nőre. A csarnokban tizenötezer ember zsúfolódott össze, kezdés előtt fél órával. Játszott egy katonazenekar is, az jutott eszembe, ez az előjáték a világ legnagyobb show-jához. A hallgatóság aztán felállt és náci karlendítéssel üdvözölte az ünnepélyesen behozott zászlókat, melyeket a markáns horogkereszttel ékesített, vörös és arany drapériás emelvényhez vittek. Mögöttem egy német megmutogatta a lányának az emelvényen Hesst és a többi előkelőséget.

A zenekar hirtelen elhallgatott, és egy nagy csapat egyenruhás férfi haladt végig gyors léptekkel középen a széksorok között. A harmadik volt Hitler – az egyetlen, aki sapka nélkül jött be. Szép szál testőrlegényei között kis termetűnek látszott, és pont olyannak, mint a képeken, a haja, meg minden. Hatalmas ováció fogadta, hangosan és ütemesen zengett a *Heil!* minden torokból, csak a külföldiek hallgattak a sajtópáholyban. Dr. Goebbels rövid bevezetőt tartott, ezzel a mondattal zárva: „A Führer beszél." A szokásos éljenzés következett, majd a Führer belekezdett. Míg beszélt, egy egyenruhás fotós fényképezgette minden szögből. A Führer nem figyelt

semmire, csak a jegyzeteire, no és az előadásra, amelyben sokféle ütem, hanghordozás és gesztus szerepelt. Többször is gúnyos nevetést váltott ki, amikor az angolokról beszélt, s a publikum éljenzett és a lábával dobogott, amikor a Führer Németország hatalmát és eltökéltségét emlegette, amellyel most segíteni fog önmagán. Beszéde csúcspontján éles crescendóra váltott, és a közönség el volt ragadtatva saját hatalmának a képétől, amelyet a Führer vázolt föl számára. A hosszú menet aztán kivonult, a közönség pedig elénekelte a német himnuszt és a most népszerű *Menetelünk Anglia ellen* című dalt, melyet néhányan hazafelé menet is fütyülgettek még.

SHIRER: Köszönjük, Miss Breckinridge.

Ez volt az első alkalom, hogy Herr Hitler nyilvános beszédet tartott tavaly november óta, amikor is egy müncheni sörcsarnokban felrobbant a bomba, 14 perccel azután, hogy Hitler elhagyta a helyiséget.

Egy évvel ezelőtt három férfival láttam őt ülni Münchenben a tárgyalóasztal mellett. Most e három férfiú közül kettőről szemrehányóan és gúnyolódva beszélt. A francia miniszterelnököt „Monsieur" Daladier-ként emlegette, és azért támadta, mert el akarja szakítani a Birodalomtól az ő, mármint Hitler szülőhazáját, Ausztriát. A brit miniszterelnökről pedig azt találta mondani, hogy „az öreg Mr. Chamberlain, aki Bibliával a kezében hirdeti háborús céljait".

1938-ban a müncheni találkozó után Herr Hitler azt mondta, felismerte, hogy a nyugati fővárosokban a németellenes erők kerekedtek felül. „S végül hadat üzentek nekünk – jelentette ki. – Én a kezemet nyújtottam feléjük. De nekik inkább a háború kellett. Nos, biztosíthatom Angliát és Franciaországot, hogy meg fogják kapni."

A szövetségesek elleni támadás nagyrészt Anglia ellen irányult, melyet a német nők és gyermekek bombázásának szándékával vádolt meg. „Vajon visszariadt-e valaha is Anglia a nők és gyermekek elleni hadviseléstől? – kiabálta. – Nézzék meg a búr háborút vagy a blokádot!" Ezekre a megjegyzésekre gúnyos morajlás futott végig a hallgatóságon.

De amikor azt mondta, hogy Lengyelországot tizennyolc nap alatt letörölték a térképről, a tömeg üvölteni és tapsolni kezdett.

A Sztálinnal kötött megállapodásról ezt mondta: „Chamberlain is törekedett rá, de kudarcot vallott. Ha neki jó lett volna, akkor miért volna rossz nekem?"

Azután a londoni rádióállomásokon és németellenes propagandán gúnyolódott, bár a németek természetesen nem hallgatják a londoni adásokat.

Az igazi tapsvihar akkor tört ki, amikor Hitler kijelentette: „Németország nagyhatalom. A német hadsereg az első a világon."

Garmisch-Partenkirchen, Németország, 1940. február 1., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik. Németországból, Garmisch-Partenkirchenből beszélek.

Igazán érdekes helyről. A hokistadion sajtófülkéjében ülök, mert csak itt találtam mikrofont. Pár perc múlva éjjel 1 óra, már mindenki hazament, a stadion sötétségbe borult. De három órával ezelőtt még javában zajlott itt az élet: több ezer szurkoló tapsolta végig a Németország–Jugoszlávia hokimeccset, és még lelkesebben fogadta a különböző közép-európai országokból érkezett kecses műkorcsolyázókat.

Majdnem elérzékenyültem, hogy megint itt lehetek, hiszen pontosan négy évvel ezelőtt ugyanezen a padon ültem, Paul Gallico, Westbrook Pegler és egy csapatnyi más amerikai író társaságában. Akkor – és ez most nagyon távolinak tűnik – még béke volt, és a világ sportolóinak versengését figyeltük a téli olimpián. Nagyon tetszett nekünk akkor a gondolat, hogy a nemzetek békésen, különféle sportágakban vetélkedjenek egymással. Erre az évre is terveztek olimpiát, és én is elterveztem, hogy majd ideutazom. Itt is vagyok, csak éppen nem ilyesmire számítottunk, amikor tavaly nyáron elkezdtünk tervezgetni. Itt, az olimpia helyszínén most téli sportversenyek sorozata zajlik, de csak egy maroknyi ország vesz részt rajta: Olaszország, Jugoszlávia, Románia, Magyarország, Szlovákia, a Protektorátus, és persze Németország.

Én pedig azért vagyok itt, mert tegnap este gyakorlatilag az összes külföldi tudósítót ideszállították, s Berlin helyett ma itt tartották meg számunkra a sajtókonferenciát. És azt is meg kell mondanom, hogy a ma esti sajtókonferencián nem sok hírt hallottunk, ezért telefonáltam Berlinbe továbbiakért, de ilyenekkel Berlin sem szolgálhatott. Mintha szélcsend volna Hitler beszéde után, s ez a szélcsend valószínűleg csak akkor törik majd meg, ha komolyra fordítják nyugaton a háborút.

A német sajtó még mindig Hitler beszédével foglalkozik. Ma azt közlik, idézem, hogy „a világ megértette Hitlert", s hogy a többi országra nagy hatással voltak Hitler szavai, különösen a Franciaország elleni támadás, a Németország hatalmas hadseregébe vetett bizalom, és az a tény, hogy két nagyhatalom, Oroszország és Olaszország továbbra is Németország barátja marad.

Gyakorlatilag nem reagáltak Mr. Chamberlain beszédére, és alig közöltek belőle valamit. A sajtókommentárok minősítése szerint pedig indokolatlan próbálkozás, hogy nyomást gyakoroljanak a semleges országokra.

A német külügyminisztérium ma közölte, hogy nagy figyelemmel kíséri a holnap Belgrádban megnyíló Balkán-konferencia fejleményeit, bár a németek azt állítják, hogy tulajdonképpen nem számítanak semmiféle – számukra – kellemetlen tűzijátékra.

Bejelentették, hogy március 1-jén kivonják a forgalomból a nikkel egymárkást. Helyettesítésére már most megjelent a papír egymárkás. Az 50 pfenniges nikkelérmét már korábban felváltották új alumíniumérmékkel.

Azt is bejelentették, hogy mostantól a csecsemők számára is kötelező a ruhajegy. Eddig kivételnek számítottak, és annyi ruhájuk lehetett, amennyit csak a szüleik meg tudtak venni nekik.

Berlin és Németország nagy része még mindig szenved a rendkívüli hidegtől, s a helyzetet súlyosbítja a szénhiány is, de itt az Alpokban, különös módon, egész meleg van. Most elbúcsúzom innen Garmischból, és visszaadom a szót New Yorknak és a CBS-nek.

Shirer pár nappal később néhány hétre Genfbe utazott a családjához. Onnan írta az alábbi levelet Ed Klaubernek, a CBS vezető újságírójának New Yorkba.

Szeretném röviden megköszönni önnek a karácsonyi prémiumot és a fizetésemelést. Nem akartam ezekről Berlinből írni, mert a minden dollárnyi megszerezhető külföldi valutára éberen figyelő németek a levelem elolvasása után azonnal megtalálták volna a módját, hogy mindkettőtől megszabadítsanak.

Tudomásul veszem, hogy ön, White és Murrow még mindig azt hiszik, hogy hasznos munkát végzek itt Berlinben, bár én személy szerint ebben néha kételkedem. Az igaz, hogy szerintem nálunk a cenzúra nem olyan fantasztikus, mint a franciáknál, de azért még mindig elég kemény. És nemcsak a rádiós tudósításainkat cenzúrázzák politikai és katonai szempontból, hanem, ami gyakran még rosszabb, más források híreihez is cenzúrázva jutunk. Ritkán fordul elő, hogy igazat mondanak nekünk, és még azt is megakadályozzák, hogy magunk szerezzük meg a híreket. Nem mehetünk el például Lengyelországba, hogy ellenőrizzük a német szadizmusról, gyilkosságról és elnyomásról szóló jelentéseket. Igazából nem végzünk jó munkát sem Lengyelországgal, sem Csehszlovákiával kapcsolatban. A két országban a németek által szervezetten folytatott gyilkolás eddig a legundorítóbb fejezete ennek a háborúnak.

Érdekes, hogy az emberek itt milyen érzékenyen reagálnak mindarra, ami a Vezérrel kapcsolatos. Amikor elutaztam, két héttel ezelőtt, Otto Tolischus *[a The New York Times tudósítója]* nagy pácban volt, mert leírt egy szinte banális mondatot, hogy az emberek fáznak és éheznek, miközben Hitler a Sportpalastban szónokol.

Egészében véve úgy gondolom, hogy ha a német offenzíva az elkövetkező hetekben kibontakozik, akkor nagyon keveset engednek majd nekünk elmondani, ha egyáltalán hagynak még beszélni. Ha nem lesz offenzíva, akkor a cenzúra lassabban szigorodik, de nem kell sokáig várni arra, hogy Berlin „*Verbot*" alá helyezzen mindent, ami „alkalmas rossz benyomás keltésére Amerikában" – ezt a kifogást egyre gyakrabban veti föl, hogy a propagandaminisztérium megnyirbálhassa a kéziratainat.

Berlin, 1940. február 23., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Visszatérve Svájcból, ahol két hétig viaskodtam az influenzával, némi változást tapasztalok. Először is, Berlinben most melegebb van, mint két héttel ezelőtt, amikor elutaztam. Már nem látni a fagyott arcokat az utcán. A szénellátás még mindig messze van a normálistól. De, ahogy valaki ma megjegyezte, ez már nem tűnik fel annyira, ha odakint a hőmérő plusz tíz fokot mutat.

A járdákat még mindig embermagasságú hókupacok szegélyezik. Békeidőben a havat teherautókkal elszállították. De most, hogy a teherautók más célra kellenek, itt hagyták elolvadni.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 6.

Egyre nagyobb bonyodalmakkal jár az utazás a háborús Európában. Tegnap, amikor Svájcból belépni készültem Németországba, a svájciak megszabadítottak a poggyászom jó részétől. Azt mondták, *verboten* kivinni az országból közszükségleti cikkeket. Elvették a mosószappanomat, a pipereszappanomat, hat tábla csokoládémat, és egyetlen ebédre elegendő adag kivételével az összes élelmiszeremet. Amikor elkezdték elszedni néhány ruhadarabomat és két pár váltócipőmet, tiltakoztam, s végül megtarthattam őket.

A német oldalon gondosan átkutatják az embert, kémektől származó leveleket keresnek, de a ruháinkat meghagyják.

Ami a híreket illeti, a németek sokkal súlyosabb tüzérségi tüzet jelentenek a nyugati frontról a Moselle folyó és a vesztfáliai erdők között. Szerintük az élénk francia ágyúzás nem annyira a német csapatok ellen irányult, mint inkább a vonalak mögött az erődítmények építésén dolgozó munkásbrigádokra. Az a körülmény, mondják a németek, hogy az idő kitisztult, lehetővé tette az ellenség számára a tüzérségi ütegek jobb elhelyezését.

Úgy látom, a németeket jobban foglalkoztatja az amerikai semlegesség – különösen az a felfedezés, hogy a háború kezdete óta már 114 hajónk cserélt zászlót –, és még inkább az, hogy nyolcat eladtak egy új belga hajótársaságnak. A németek arra gyanakszanak, hogy a belgák által megszerzett hajókat az angolok fogják használni. És azt állítják, hogy ez a semlegességi törvény megsértése, és figyelmeztetnek, hogy kemény intézkedéseket foganatosítanak az ilyen hajók ellen.

Ami az egyéb híreket illeti, egy berlini bíróság ma halálra ítélt egy férfit, aki csirkét és galambot lopott az elsötétítés idején.

Egy másik bíróság négy hónap börtönre ítélt egy másik németet, aki pulóvert és kalácsot adott egy lengyel fogolynak. Egy hónap börtönt kapott az az ember, aki egy pakli cigarettát adott egy lengyel fogolynak. Négy hónapot kapott valaki azért, mert segített egy lengyel fogoly leveleit eljuttatni a rokonaihoz.

És itt van még egy jelentés Bukarestből, mely szerint az angolok munkahelyük elhagyására csábítják az összes dunai kormányost: a fizetésük kétszeresét ígérik nekik, ha nem vezetik föl Németországig a hajókat a Dunán. Különös háború ez.

Berlin, 1940. február 24., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A náci párt hivatalos lapja, a *Völkischer Beobachter* ma szenzációs hírrel töltötte meg az egész címlapot. Amsterdami jelentésében azt állítja, hogy a világ legnagyobb csatahajója, a *Nelson* valamikor december közepén aknára futott és súlyosan megrongálódott. A német közlés szerint bevontatták egy kis kikötőbe – amely bizonyára elég mély egy ekkora hadihajó befogadásához –, hogy a dolgot titokban tarthassák. Azt is írják, hogy az angol csatahajót úgy-ahogy befoltozták, majd később átvitték egy haditengerészeti dokkba, ahol most javítás alatt áll.

Kéthetes külföldi tartózkodás után visszatérve egyebek közt azt tapasztalom, hogy az időjárás már nem a legfőbb beszédtéma, és ez nem véletlenül alakult így. Végre melegebb van, és ha az embernek egy darab szene sincsen a lakása fűtésére, már akkor sem fagy meg. Ma már nem volt fűtés a szobámban, de alig vettem észre.

Így aztán az emberek figyelme más dolgok felé fordul. Kell egy kis idő, míg újra hozzászokunk a német sajtóhoz. A híroldalakon például nemcsak híreket lehet olvasni, ahogy azt otthon megszoktuk, hanem általában olyan írásokat és vezércikkeket is, amelyek rámutatnak az általuk nyíltan szidalmazott ellenség álnokságára. A sajtótámadás formája többnyire az esszé, és nem az állásfoglalást is tartalmazó direkt hírközlés, ahogy az más országokban szokásos. Mindenekelőtt azt sulykolják az olvasókba, hogy ezt a háborút Anglia és Franciaország kényszerítette rá Németországra. S hogy nem a szövetségesek küzdenek a békéért, hanem Németország. Ezt célszerű szem előtt tartani, ha arra gondolunk, mi folyik most Németországban.

A német sajtó ma a náci párt huszadik születésnapját ünnepli. Ezek szerint húsz évvel ezelőtt, február 24-én az akkor még csak nagyon kevesek által ismert Adolf Hitler nyilvánosságra hozta pártja huszonöt pontját. Nem hiszem, hogy akkoriban azt a pártprogramot sok német újság publikálta volna, de azóta már megtették. Nincs most időm felsorolni a huszonöt pontot, pedig érdekesek, s ha önöknek van idejük, akkor javaslom, hogy tekintsék át őket.

Míg külföldön voltam az elmúlt két hétben, sokat hallottam arról, hogy most már bármelyik nap megindulhat nyugaton a nagy német offenzíva. De a ma reggeli lapokban azt látom, hogy a német hadsereg főparancsnoka, von Brauchitsch tábornok Krakkóba látogatott, miután a lengyelországi német csapatoknál szemlét tartott, ami több napot vett igénybe. Ebből pedig arra is lehet következtetni, hogy ha a német hadsereg főparancsnoka ma vagy holnap nagy áttörést tervez nyugaton, akkor az utóbbi néhány napban nem Lengyelországban töltené az idejét.

Egy itt kiadott friss rendelet a háború idejére megtilt minden új építkezést, kivéve ha az a háború folytatását szolgálja. Amikor a háború elkezdődött, Németország éppen egy nagyszabású építkezési programot indított be, amelynek azonban most meg kell várnia a békét.

A mai német sajtóban több cikk is védeni igyekszik a semleges hajók elsüllyesztését. A dán *Martin Goldschmidt* esetében a *12-Uhr Blatt* a dán kapitányra hárítja a felelősséget a hajó elvesztéséért. A német magyarázat szerint a dán hajót utolérő tengeralattjáró a mentőcsónakokba parancsolta a legénységet, majd lemerült. S amikor lemerült, mondják a németek, a dán hajó megpróbált megszökni, és ezért torpedózták meg.

S végül itt egy cikk a *Völkischer Beobachter*ből, amely azt a felfedezést teszi közhírré, hogy Mr. Churchill részben zsidó. A jelentés Svédországból érkezett.

Berlin, 1940. február 25–26., 01.02

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Nagyon jól tudom, hogy a németek és az angolok sohasem értenek egyet, hogy hány hajót süllyesztettek el a háború folyamán. De én Berlinben dolgozom, s az egyik feladatom az, hogy elmondjam önöknek, hogy mit mondanak nekünk itt.

Nos, napi közleményében a német főparancsnokság ma igen érdekes számokat közöl a szövetséges és a semleges országok hajóveszteségeiről. A főparancsnokság szerint a háború első öt hónapjában, február 20-ig – ez már persze majdnem hat hónap – 496, Angliának szánt csempészáruval megrakott ellenséges és semleges hajót, összesen 1 810 315 regisztertonna űrtartalmat süllyesztettek el – ahogy a kommüniké fogalmaz – „tengeri hadviselési módszerekkel".

Ez vélhetően tengeralattjárókat, aknákat és repülőgépeket jelent.

Figyeljük meg a német főparancsnokság szóhasználatát az elsüllyesztett semleges hajók jellemzésében. Hangsúlyozzák, hogy mindegyik Angliának szánt csempészáruval volt megrakva.

Feltehető ezek után, hogy a csaknem 500 hajóba és összesen 2 000 000 tonnába nem számítanak bele azok a semleges hajók, amelyek hazájában a kormány hivatalosan közölte, hogy egyik semleges országból egy másikba tartottak, vagyis nem szállíthattak csempészárut Angliába, amelyeket azonban ennek ellenére elsüllyesztettek.

Most, hogy jobb az idő a nyugati fronton, megélénkül a légi tevékenység is. A német főparancsnokság ma felderítő és harci repülőgépek bizonyos aktivitásáról beszél a francia–német határon és a német folyótorkolatok fölött. A jelentés szerint lelőttek egy francia és egy angol gépet, és azt állítják, hogy a németeknek nem voltak veszteségeik.

Teljesen világos, hogy ha beköszönt egy nagy olvadás a nyugati front mentén, akkor igazán említésre méltó akció ott legalább két hétig nem indul meg. De hogy egyáltalán megindul-e, s hogyan és mikor – azt csak találgatni lehet.

A ma esti berlini lapok még mindig sokat foglalkoznak Herr Hitler müncheni beszédével. Tegnap este ezt kommentálva megkockáztattam egy jóslatot, amit ritkán teszek, mert mindannyian rossz próféták vagyunk. De úgy gondoltam, fogunk mi még többet is hallani ebben az országban arról az érvelésről, amellyel Herr Hitler állt elő. Szóval, Hitler véleménye szerint Anglia húszévenként megpróbálja előírni Németország számára, hogy mit tegyen, és blokáddal fenyegetőzik, ha nem azt teszi. Herr Hitler ezt „tűrhetetlen terrornak" nevezte.

Míg a reggeli lapok annak szenteltek nagy teret, hogy a Führer német győzelmet ígért, addig az esti lapok a terror-témát emelik ki. A *Montag* például ezzel a főcímmel látta el a beszédet: NÉMETORSZÁG MEGTÖRI A VILÁGPLUTOKRÁCIA TERRORJÁT.

Németország harca, hogy megszabadítsa magát Anglia és Franciaország terrorjától. Harc a világplutokrácia és a világzsidóság ellen a szabadságért. A háborút ilyennek állítják be a német nép számára.

Egy dolog egészen biztosnak tűnik Mr. Chamberlain és Herr Hitler tegnapi beszédei után, mégpedig az, hogy tárgyalásos rendezésre most, még mielőtt rászabadulnának Európára egy igazi háború szörnyűségei, már semmi remény nincsen. Felfigyeltem rá, hogy Norvégia, Svédország és Dánia külügyminiszterei ebbéli reményüknek adtak hangot mai koppenhágai megbeszélésükön. De ez hiú ábrándnak tűnik.

Ám ezt itt nem lehet észrevenni. Ma volt az első meleg, napsütéses vasárnap Berlinben a hideg időszak beköszönte óta. Emberek tízezrei árasztották el a sugárutakat. Az Unter den Lindenen annyian voltak, hogy már a járdán sem fértek el, ezért az úttesten gyalogoltak, annak is a napos oldalán, míg csak a közlekedési rendőr vissza nem terelte őket a járdára. Arra gondoltam, milyen kedves emberek is ezek. A jámbor tömeget nézve nehéz volt elhinni, hogy közben szörnyű háború folyik.

Berlin, 1940. február 27., 00.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Nem igazán mondható el, hogy a német nép lélegzet-visszafojtva várná Mr. Sumner Wellest *[külügyi államtitkár-helyettes és Roosevelt elnök különmegbízottja]*, aki szerda este vagy csütörtök reggel érkezik ide Rómából. Ezt legföljebb talán az itteni amerikai tudósítókról és követségünkről lehetne elmondani, de másról aligha.

Az itteni lapok eddig még azt sem jelezték, hogy Mr. Welles megérkezett Európába, leszámítva az elmúlt hétvégén azt a pár sort, melyben tudatják, hogy a hajót, melyen Európa felé utazott, Gibraltárnál feltartóztatták az angol hatóságok, és kiszedtek belőle pár száz zsáknyi, Németországnak szánt postai küldeményt.

Semmit sem közöltek Mr. Welles római látogatásáról, s minthogy látogatása magánjellegű és nem hivatalos, várható, hogy itteni tartózkodásáról sem közölnek majd semmit. Egyelőre annyit tudunk, hogy Mr. Wellest fogadja a német külügyminiszter, Herr von Ribbentrop, valamint Herr Hitler is.

Az újság ma reggel újabb ellenséges és semleges hajók elvesztéséről számol be. Elsüllyesztették egyebek közt a 4500 tonnás angol *British Endeavour* tankert, méghozzá Funchalnál *[Madeira-szigetek]*, ami arra utal, hogy a német tengeralattjárók most már igen távoli vizeken is működnek. Újabb norvég, svéd és dán hajók elsüllyesztését is jelentették.

A főparancsnokság tegnapi közleménye megemlíti, hogy Herbert Schultze hadnagy, U-Boot-parancsnok, aki nagy hírnevet szerzett magának, 34 000 tonnányi hajótér elsüllyesztése után hazatért. Schultze a háború kezdete óta már tizenhat hajót küldött a tenger fenekére, összesen 114 000 tonna űrtartalommal. Haditengerészeti körökben elmondták, hogy ez körülbelül annyi, amennyit a világháborúban az első két év alatt lődöztek össze a sikeres német tengeralattjáró-kapitányok.

Van szerencsém Schultzét személyesen is ismerni, s talán önök közül is emlékeznek még néhányan arra a rádióinterjúra, amelyet az első utazásról való visszatérése után készítettem vele. Fiatal fickó, mint az összes német U-Boot-parancsnok, és hihetetlenül vakmerő. Ha fél is egyáltalán valamitől, nem tudom, mi lehet az. Szereti a munkáját, és csak akkor ideges, amikor itthon van, és várja, hogy befejezzék hajója nagyjavítását. Mindig türelmetlen, hogy mikor indulhat már megint az angol hajók ellen.

Van néhány rossz hírem, vagy talán jó? Attól függ, hogy a hallgató hogyan viszonyul a söriváshoz. Úgy hallom, hogy március 1-jétől Németországban a sörgyártást összességében 25 százalékkal csökkentik. S ami még szomorúbb, pilseni sörből – a világ legjobb söre, gondolom, egyetértenek velem – nos, pilseni sörből 50 százalékkal fognak kevesebbet főzni. A sörgyártás csökkentésével gabonát lehet megtakarítani, és a munkásokat is át lehet irányítani fontosabb feladatokra. Úgy tapasztalom, hogy most több víz van a sörben, mint békeidőben volt, de azért kijelenthetem, hogy a sör még mindig nagyon jó.

Németország, azt hiszem, a világháború óta most első alkalommal, áttér a nyári időszámításra. Az órákat április 1-jén egy órával előbbre kell állítani, visszaállítani pedig október 6-án. Ez kétségtelenül megkönnyíti az elsötétítés elviselését, mivel egy órával később következik el, ami már valami. Télen nem sokkal 4 óra után már besötétedett, vagyis még azelőtt, hogy az irodai és a gyári dolgozók hazaértek volna. Most, hogy közeleg a tavasz, már jobb a helyzet, de a nyári időszámítás sokat fog segíteni.

Ami a háború folytatását illeti, a német főparancsnokság ezt jelentette: „Különös esemény nem történt."

Berlin, 1940. február 28., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mr. Sumner Welles, aki ma érkezett Zürichbe, várhatóan péntek reggel lesz Berlinben. Herr von Ribbentrop külügyminiszterrel és Herr Hitlerrel folytatandó megbeszéléseire valószínűleg pénteken és szombaton kerül sor.

A Hotel Adlonban a szobám előtti hall másik oldalán ma este nagy sürgés-forgásra figyeltem föl annak a lakosztálynak a környékén, amelyben Mr. Welles fog megszállni. Szép kilátása lesz, az már biztos. Mert míg minket, többé-kevésbé állandó vendégeket udvarra néző szobákban helyeztek el – talán azért, mert azokat biztonságosabbnak ítélték, ha netán elkezdenének hullani a bombák –, addig Mr. Welles egy olyan lakosztályt kapott, amely az Unter den Lindenre néz, s ahonnan ráláthat a Brandenburgi kapura és az új amerikai követségre.

A német sajtó ma megtörte a hallgatást Mr. Welles európai látogatásával kapcsolatban, bár azt nem említette, hogy pénteken Berlinbe érkezik. A német sajtó azon bosszankodott, hogy szerinte az angol és a francia sajtó visszaélt Mr. Welles utazásával. És különösen felbosszantotta a *Daily Telegraph* jelentése, amelyben azt állították, hogy Herr Hitler, Mussolini teljes jóváhagyásával egy négypontos béketervet terjeszt Mr. Welles elé. A négy pont a következő: egy új lengyel állam létrehozása,

önkormányzat a Protektorátus számára, a status quo fenntartása Ausztriában és a német gyarmatok visszaadása.

A Wilhelmstrasse a brit propagandisták ügyetlen manőverének és merő koholmánynak minősítette az egészet. Ami azt illeti, a protektorátusi önkormányzat kivételével a javaslat többé-kevésbé *ugyanaz* a béketerv, amelyet Herr Hitler a Lengyelország feletti megsemmisítő győzelem után terjesztett elő.

Vajon javasol-e Herr Hitler Mr. Wellesnek egy béketervet? A megfigyelők többsége kételkedik ebben. Herr Hitler, ahogy a múlt szombaton nekünk is megmondta, hisz abban, hogy a fegyverek erejével is győzni tud. Nem hiszem, hogy bármiféle titkot árulnék el, ha elmondom, hogy a Wilhelmstrasse, amint ma megerősítették, semmi különös eredményre nem számít Mr. Welles látogatása kapcsán.

Felkeltették az érdeklődésemet azok az angol repülőgépek, amelyek London szerint az elmúlt éjszakákon Berlin felett őrjáratoztak. Az időeltolódás miatt az adás ébren tart majdnem egész éjszaka, az ember pedig éjjelente valahogy mégiscsak fülel a repülőgépekre, de ezen a héten nem hallottam és nem láttam egyet sem. Ez persze még nem bizonyít semmit. A német légierő egy tisztje ma elmondta nekem, hogy az ilyen éjszakai repülések alkalmával az angolok 5-6 kilométeres magasságban maradnak, az ilyen magasan szálló repülőgépet már nem lehet hallani vagy szabad szemmel meglátni. A tiszt azt is cáfolta, hogy bármiféle katonai jelentősége volna egy ilyen magasságban egy elsötétített város fölött végrehajtott felderítő repülésnek. Mindenesetre semmiféle légiriadó nem volt, különben pedig a németek azt mondják, hogy az angol gépek nem jutottak az Elbától keletebbre.

Dr. Goebbels ma este beszédett tartott a vesztfáliai Münsterben. A beszéd előtt ellátogatott a városházának abba a termébe, ahol 300 évvel ezelőtt aláírták a vesztfáliai békeszerződést. Ez pedig, talán emlékeznek rá, a harmincéves háború után volt.

Berlin, 1940. március 1., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mr. Sumner Welles kora reggel érkezett meg Zürichből a német vezetőkkel folytatandó megbeszéléseire. A pályaudvaron a német külügyminisztérium hasonló rangú tisztviselője, von Weizsäcker báró külügyi államtitkár várta, valamint dr. Dörnberg protokollfőnök és a Wilhelmstrasse más munkatársai. A hivatalosságok mind sajátos uniformisban voltak, amelyet mostanában a német külügyminisztérium tagjai viselnek.

Az amerikai nagykövetség legtöbb tagja szintén megjelent Mr. Welles fogadására, és egy seregnyi amerikai külföldi tudósító is.

Kifejezetten informális esemény volt. Ha Mr. Welles hivatalos látogatásra érkezett volna, akkor a befutó vonat mellett fegyveres díszszázad sorakozott volna föl. De mert a látogatás nem hivatalos, megvoltak enélkül is. Amint Mr. Welles – aki úgy nézett ki, mintha most gyógyult volna ki a legutóbbi influenzából – lelépett a vonatról, elsőként Mr. Alexander Kirk amerikai ügyvivő üdvözölte, aki bemutatta őt a reá

várakozó német küldöttségnek. Kölcsönös és fesztelen udvariaskodások után az egész társaság végighajtott a Wilhelmstrassén. Elhaladtak a kancellária előtt, ahol Mr. Welles később minden bizonnyal Herr Hitlerrel találkozik, a külügyminisztérium előtt, ahol majd Herr von Ribbentropot látogatja meg, s végül megérkeztek a Hotel Adlonba, ahol berlini tartózkodása idején lakni fog. Később Mr. Welles selyemkalapot vett és átsétált a sarkon túlra az amerikai nagykövetségre, egy kis megbeszélésre a követség munkatársaival.

Délben, még mindig selyemkalapban, amit jó ideje most látok először a Wilhelmstrassén, Mr. Welles megérkezett a német külügyminisztériumba, és azon nyomban bekísérték Herr von Ribbentrophoz, első berlini megbeszélésére. A megbeszélés még javában tartott, amikor körülbelül fél órával ezelőtt eljöttem a Wilhelmstrasséról, úgyhogy a jelek szerint mindent alaposan kitárgyalnak.

Egyesek csodálkoznak, hogy miért nem tűzték ki az amerikai zászlót a Hotel Adlonra Mr. Welles megérkezése után. Észrevettem, hogy a szlovák zászló ott lobog, de az amerikai nem. Úgy halloţtam, azért van így, mert Mr. Welles látogatása nem hivatalos. Zászló csak a hivatalos vendégeknek jár.

Ma minden berlini lap a címoldalon közölte két és fél sorban, hogy a fővárosba érkezik Mr. Welles. Még mindig nem szólnak a programjáról, de nyilvánvaló, hogy nemcsak a német külügyminiszterrel találkozik, hanem a Führerrel is, hogy közvetlenül ismerhesse meg álláspontjukat a háborúval és, ha ugyan még vannak ilyenek, a béke esélyeivel kapcsolatban. Amennyire át tudom látni a helyzetet, Berlinben sem erősebb a békevágy, mint Párizsban vagy Londonban. A ma reggeli lapok például nagy terjedelemben foglalkoznak Göring tábornagynak a légierő fennállásának ötödik évfordulója alkalmából intézett napiparancsával. A légierő, mondja a tábornagy, a megsemmisítés fegyvere mindazok ellen, akik bűnös módon a békére törnek. Más szóval, a német álláspont szerint Anglia és Franciaország az a két bűnöző, aki a békére tör. Göring pedig felszólítja a légierőt, hogy harcoljon a végső győzelemig. Ebből, ugyebár, nem éppen a békevágy cseng ki.

De azt persze nem tudhatjuk, hogy Mr. Wellesnek mit mondanak ma.

Berlinben ma megszólaltak a légvédelmi szirénák, de örömmel jelenthetem – legalábbis én örültem –, hogy nem azért, mert angol gépek jelentek volna meg a főváros fölött. Csak azt próbálták ki, hogy a szirénák hogyan vészelték át a telet. A hangjukból ítélve egész jól.

Berlin, 1940. március 1., 24.55

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Mr. Sumner Welles, aki ma reggel érkezett meg Berlinbe, éppen hat hónappal a háború kitörése után, holnap délelőtt 11 órakor találkozik Hitler kancellárral.

Mr. Wellesnek ma két fontos megbeszélése volt. Két órával a megérkezése után, vagyis délben ellátogatott a német külügyminiszterhez, Herr von Ribbentrophoz, aki-

vel két és fél órás bizalmas tárgyalást folytatott. Ezt követően az amerikai államtitkár-helyettes azt közölte velünk, hogy a megbeszélés „rendkívül érdekes" volt.

Délután 6 órakor ismét ellátogatott a külügyminisztériumba, és hosszas tárgyalást folytatott von Weizsäcker báró külügyi államtitkárral. Megkérdeztük Mr. Wellest, találkozik-e Göring tábornaggyal. Azt válaszolta, reméli, hogy igen. Úgy értesültem, hogy a találkozót vasárnap délelőttre készítették elő a tábornagy Berlin közelében lévő vidéki birtokán.

Ennyit tudok mondani a programokról. S hogy miről volt szó a mai megbeszéléseken, és különösen a Herr von Ribbentroppal folytatott, két és fél órás tárgyaláson? Mr. Welles az esemény után azt közölte az amerikai tudósítókkal, hogy természetesen nem mondhat el semmit.

Jól értesült német körökben azonban ma este azt hallottam, hogy a német álláspont szerint, melyet kétségkívül kifejtettek Mr. Wellesnek is, béke addig nem lehetséges, amíg Németországnak nem biztosítják az általa Közép-Európában követelt életteret, és amíg meg nem törik a brit tengeri fölényt. Minthogy mindenki számára világos, hogy egy ilyen békéről ma aligha lehet megállapodni a szövetségesekkel, semmi esélye nincs a háború befejezésének. Az is biztos, hogy ezt a gondolatmenetet ma kifejtették Mr. Wellesnek. Azzal a kiegészítéssel, hogy Németország el van szánva, hogy a végsőkig folytatja a háborút.

Figyelemre méltó, hogy Mr. Welles ideérkezésével egy időben ma félhivatalos közleményt adtak ki, amelyben nemcsak minden korábbinál világosabban fejtik ki Németország álláspontját, hanem még azt is hozzáteszik, hogy a német hadsereg most a „döntő csapásmérés" parancsára vár – és idézem –, „bizton állítható, hogy ez olyan döntő csapásmérés lesz, amely elhomályosít minden eddigi elképzelést a pusztán katonai erővel végrehajtott áttörésről".

Berlini semleges megfigyelők ma este ebből a régóta várt offenzíva beharangozását hallották ki. Mindenesetre tényleg nem hangzik békeszólamként, melyre Mr. Welles minden bizonnyal számított, amikor idejött Európába.

„Katonai fölénye – szól a közlemény – és gazdasági sebezhetetlensége tudatában Németország a háború hat hónapja után a végső döntés felé fordul. A háború egy értelmes befejezésig folytatódik, amely nem lehet más, mint a német *Lebensraum* megszerzése és a tengerek szabadságának garantálása." S még hozzáteszik, hogy olyan békefeltételeket kell elérni, hogy Anglia többé ne maradhasson meg abban a helyzetben, amelyben másokat fenyegethet, ha úgy véli, hogy azok zavarják az érdekeit.

Ez volna hát a háborúval kapcsolatos német álláspont, melyet minden bizonnyal Mr. Wellesszel is ismertettek ma este. A félhivatalos közlemény egyébként azzal a megjegyzéssel kezdődik, hogy Mr. Welles pontosan hat hónappal a háború kitörése után érkezett Berlinbe, és azzal zárul, hogy a konfliktus első hat hónapja nagyon kedvező volt Németország számára, s hogy Anglia és Franciaország most már belátja, hogy Németországot sem katonailag, sem pedig gazdaságilag nem tudják legyőzni.

Herr von Ribbentrop, mint önök is tudják, tökéletesen beszél angolul. De amikor ma Mr. Wellesszel találkozott, németül beszélt, s szavait le kellett fordítani az amerikai látogató számára. Ma este mondták el nekem, hogy Herr von Ribbentrop a háború kezdete óta nem szólalt meg angol nyelven.

Berlin, 1940. március 3., 01.02

Jó estét. Itt Berlin.

Befejeződött Mr. Sumner Welles berlini látogatása. Mr. Welles alig négy órával ezelőtt indult el a fővárosból Svájcba egy utolsó, mozgalmas nap után, melyet főként Göring tábornaggyal, a Führer után Németország második legfontosabb emberével, valamint Herr Hess-szel, a Führer helyettesével, tárgyalással töltött.

A tábornagy vidéki otthonában, a Karin Hallban találkoztak, Schorfheidében, körülbelül egyórányi autóútra a fővárostól. A festői szépségű ház, amelynek egy részét vadásztanyának építették, sűrű erdőben fekszik, melyet ma hó borított. Az utóbb kiadott közlemény szerint a felek hosszú megbeszélést folytattak. Mr. Welles nem sokkal déli tizenkettő után érkezett, tárgyalt Göring tábornaggyal, ott maradt ebédre, s délután 4 óra 30 perckor tért vissza a nagykövetségre.

Úgy értesültem, hogy a tárgyalás helyszínéül szolgáló dolgozószoba falait nagy katonai térképek borítják, valamint az ellenséges hadállások és kikötők kinagyított fényképei, melyeket Göring tábornagy légiereje készített. Információim szerint a megbeszélés főként gazdasági ügyeket érintett, ugyanis a tábornagy, mint önök is tudják, a hadat viselő Németország egyik gazdasági vezetője is. Külön hangsúlyozták, hogy Németország gazdaságilag erős, a blokád ellenére is.

Így hát Mr. Welles, amennyire tudni lehet, nem Hitler békejavaslataival hagyja el Németországot, ahogy azt a napokban néhányan jósolták, hanem, ahogy azt tegnap este én mondtam, azzal a hírrel, hogy a német vezetők formálisan megerősítették, hogy eltökélt szándékuk végigharcolni a háborút, s hogy meggyőződésük szerint ők fognak győzni. Itt egyértelműnek látszik, hogy Európában a fejlemények most már túl előrehaladottak ahhoz, hogy bármiféle lehetőség maradjon a tárgyalásos békére. Semleges megfigyelők úgy látják, hogy Mr. Welles ezzel az üzenettel tér haza Washingtonba.

Berlin, különtudósítás, 1940. március 3., vasárnap, 24.55

Talán önök is szeretnének némi képet kapni arról, hogy miképpen jönnek létre a rádiótudósítások a háborús körülmények közepette. Napi tudósításaim New York-i idő szerint délután 6 óra 45 perckor hangzanak el, ám az időeltolódás miatt a felolvasásra itt Berlinben valójában csak másnap hajnali háromnegyed egykor kerül sor, a legtöbb fejfájást azonban az okozza, hogy pontosan a megadott időre beérjek a stúdióba.

Van egy kocsim, amivel járkálhatok, de az utóbbi hat hétben nem használtam, mert szinte képtelenség benzint szerezni, és a hosszú hideg időszak alatt fagyállót sem kaptam. Amikor még kocsival jártam, az elsötétítések alatt állandóan azt vettem

észre, hogy felhajtottam a járdára, vagy belementem a hórakásokba, vagy éppen csak súroltam a telefonpóznákat.

Így aztán földalattival járok be a stúdióba. De ehhez először le kell küzdenem egy jókora távot vaksötétben a Wilhelmstrassén a földalatti állomásáig. Szerencsétlenségemre rossz a memóriám, így három hónapba telt, míg meg tudtam jegyezni a szállodám és az állomás között sorakozó tizennégy lámpaoszlop, négy tűzcsap, három közlekedési lámpa és három kiugró lépcsősor pontos elhelyezkedését.

Képtelen vagyok fölfogni, hogy Berlinben a lámpaoszlopok nem a járda szélén vannak, ahol lenniük kellene, hanem a közepén. Körülbelül hat héten át hóbuckák lepték el a járdákat, csak egy keskeny ösvényt hagyva a gyalogosoknak, és ritka volt az olyan éjszaka, amikor az önök tudósítója nem bukott bele, fejjel előre ezekbe a hórakásokba, háromszor-négyszer is. Így aztán a stúdióba eljutni, ami kocsival tizenkét perc, egész órás kalanddá változott.

Minthogy a szokásos ruhazsebekbe már nem nagyon fér bele az a sok igazolvány, amivel a háború kezdete óta elláttak bennünket, néha a rádiósigazolványom nélkül érkezem meg az adás helyszínére, ami korántsem tréfadolog, és további késedelmet okoz, mire megfelelően igazolni tudom magam.

Az igazoláshoz itt Európában, mint önök is tudják, állandóan meg kell adni a szülők születési helyét és idejét, amit én szintén képtelen vagyok megjegyezni, s ez újabb késedelmet okoz.

S ha végül megérkeztem a rádió épületébe, és még mindig a helyén van az eszem, akkor egy órát kell várakozni, mire a cenzorok megbirkóznak a kéziratommal. De még akkor sem vagyok túl mindenen, ha a cenzor végzett velem. Ha el akarok jutni a stúdióba a mikrofonig, akkor végig kell rohannom az épületen belül kanyargó folyosókon és lefelé vezető lépcsőkön, ki egy vaksötét udvarra, melynek közepén, valami oknál fogva, egy lépcső rejtőzik – s közben vigyázni kell, hogy ne ütközzek neki a sötétben rejtőző barakkoknak, vagy ne essem bele egy hóbuckába. Ezen az úton legalább három rohamsisakos őrségen kell átjutnom, akik mind az irataimra kíváncsiak. S ha a sötét, fagypont alatti éjszakában, dermedt ujjakkal keresgélem a belépési engedélyt, akkor általában ki kell forgatnom a zsebeimet, aminek következtében a kézirat nagy valószínűséggel elvész a hóban, én pedig szöveg nélkül, fogvacogva és az egész világot elátkozva érkezem meg a stúdióba – miközben New York azt várja, hogy könnyedén és okosan csevegjek a nagypolitikáról.

Például nehezemre esett a politikáról és a háborúról beszélni nem oly régen, amikor Garmischból jelentkeztem, ahol a város egyetlen mikrofonja a jégstadionban volt elhelyezve. Nem volt könnyű feladat éjjel háromnegyed egykor felverni az éjjeliőrt, és még nehezebb volt elmagyarázni neki látogatásom célját. És nem volt túl kellemes a komoly dolgokra koncentrálni, ahogy ott álltam az elsötétített stadion kicsi fülkéjében, amely annyira hideg volt, hogy a hangmérnök és én is az adás egész ideje alatt a lábunkkal toporogtunk és leheltük az ujjainkat, hogy valahogy kibírjuk.

Az adás időzítése néha szintén problémát okoz. Karácsony este, amikor egy német hadihajóról beszéltem, az adás első része után egy fedélzeti lejárón megcsúsztam, és ripityára törtem a stopperórámat – azt hiszem, nem lenne belőlem jó tengerész –, és fogalmam sem volt, mikor van vége az adásnak. Végül kénytelen voltam a becslésre hagyatkozni. Szóval, így megy ez, de most látom, hogy kifogytam az időből.

Berlin, 1940. március 7., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ne higgyék, hogy a *Queen Elizabeth* megérkezése New Yorkba nem szenzáció Németországban. Mert szenzáció, s majdnem akkora, mint New Yorkban vagy Londonban, ha nem is pontosan ugyanazon okok folytán.

Berlin vezető délutáni napilapja, a *Nachtausgabe* rikító, egész oldalas, háromsoros szalagcímben tudatja a németek meglátását: ANGLIÁBÓL AZ USA-BA MENEKÜLT A QUEEN ELIZABETH – AZ ANGOLOK MÁR NEM TARTJÁK BIZTONSÁGOSNAK A KIKÖTŐIKET!

És a német lapok, nem kis elégedettséggel, elmondják olvasóiknak, hogy a *Queen Elizabeth* azért távozott ilyen sietősen és ilyen titokban New Yorkba, még mielőtt teljesen elkészült volna, mert tulajdonosai attól tartottak, hogy a német légierő esetleg elpusztítja ezt a hajót. A ma esti német sajtó nem mulasztja el hangsúlyozni, hogy ez is mutatja, milyen respektusuk van a német repülőknek az angolok szemében, s hogy az angolok valójában mennyire sebezhetőnek tartják kikötőiket.

A német rádió ma este úgy idézte a New York-i lapokat, mint amelyek osztják ezt a német álláspontot. Az amerikai sajtó, szerintük, mindenekelőtt azt hangsúlyozta, hogy az új brit óceánjáró meglepetésszerű távozása is elárulja, hogy mennyire rettegnek a szövetségesek a német bombázóktól. Önök is láthatják, hogy a *Queen Elizabeth* sztorija Németország számára saját hatalmának és erejének újabb bizonyítéka, és sehol sem találkozom annak említésével, hogy az óriáshajó végül is át tudott siklani az U-Boot-blokádon.

Mint ma megtudtuk, Herr von Ribbentrop német külügyminiszter kijelentette, hogy Németország öt évig vagy még tovább is tartó háborúra van katonailag és gazdaságilag felkészülve, de ehhez hozzá kell tenni, hogy szintén kifejtett személyes véleménye szerint a háború még az idén befejeződik. Nem most hallom először ezt a nézetet a Wilhelmstrassén. Ennek a kormányzatnak a vezetője nyilvánvalóan meg van győződve arról, hogy a háború még idén véget ér, s hogy a háborút Németország fogja megnyerni.

Ez ismét felkelti az érdeklődést az oly sokat tárgyalt német offenzíva iránt, bár attól tartok, erről nem sok újat tudok mondani – csak szóbeszédeket és rémhíreket hallok. A ma este hallott legújabb híresztelés szerint a németeknek van egy titkos, új ágyújuk, amely annyira erős, hogy szét lehet vele lőni a Maginot-vonalat, és így a németek csekély emberveszteséggel át tudnak törni. De, ismétlem, ez csak híresztelés.

Berlin, 1940. március 8., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Itteni diplomáciai körökben mindenütt arról beszélnek, hogy titkos béketárgyalások folynak Stockholmban az orosz–finn háború befejezése érdekében. Ezt a jelentést erős fenntartással kell fogadni, de a hír mégiscsak az, hogy valami történik Stockholmban.

A stockholmi állítólagos békekezdeményezés mellett a másik hír az, hogy ezen a héten Berlinbe látogatott Sven Hedin svéd felfedező, és hosszas megbeszéléseket folytatott Herr Hitlerrel és Göring tábornaggyal is. Mr. Hedin évek óta Herr Hitler közeli barátja.

Hivatalos információ nincs arról, hogy Németországnak is köze lenne az állítólagos békepróbálkozáshoz, de semleges megfigyelők szerint logikus volna, ha a németek közvetítő szerepre vállalkoznának az oroszok és a finnek között. A jelentések szerint Stockholmban tartózkodik két finn politikai diplomáciai küldött: Mr. Paasikivi, aki a kudarccal végződött tárgyalásokat vezette Moszkvában a háború kitörése előtt, és Mr. Svenhufvud, a korábbi finn államelnök. Úgy értesültünk, hogy Mannerheim tábornagy is Stockholmba küldte Rosenbroyer tábornokot. Itteni diplomáciai körök úgy vélik, hogy a finn követek találkoztak a helsinki német nagykövettel, mielőtt elutaztak Svédországba.

Ma nagyon kevés itt a friss helyszíni tudósítás. Ezért a rikító szalagcímekben most másfajta hírek vannak. A *Börsen Zeitung* például ezzel a háromsoros szalagcímmel jelent meg: A BRIT SZADIZMUS NEM ISMER HATÁROKAT – AZ ANGOL TÁBOROKBAN LENGYELEKKEL ŐRIZTETIK A NÉMETEKET. A *12-Uhr Blatt* pedig azt a szalagcímes német jelentést tette a címlapjára, mely szerint a londoni parlament egyik képviselője, Sir Thomas Moore azt követelte az alsóházban, hogy azokat a német tengerészeket, akik menekülni igyekezve leugrálnak a hajóikról, hagyják megfulladni a tengerben. Ehhez ma a német rádió a következő kommentárt fűzi hozzá: „Most aztán világosan megmutatkozott a hétpróbás hazudozó és hétpróbás gyilkos Churchill igazi arca."

Én mindig is úgy láttam, hogy a Harmadik Birodalom az egyik legnagyobb sikerét abban érte el, ahogy az ország ifjúságát kezelte, hogy jó nemzetiszocialistává nevelje őket. Ma bejelentették, hogy a Védelmi Tanács megbízta Alfred Rosenberget a német ifjúság szellemi nevelésével a háború idején. Rosenberg fog gondoskodni arról, hogy az állam, a párt és a hadsereg vezetői gyakran intézzenek rádióbeszédet a fiatalokhoz, folyamatosan elmagyarázva nekik Németország jelenlegi háborújának értelmét és okait.

Egy ma kiadott rendelet felszólít minden személyt és céget, hogy ha rendelkezik régi fémtárgyakkal vagy ócskavassal, akkor azt szolgáltassa be az államnak. És van egy jó hír is a növésben lévő gyermekek számára. Mivel gyorsabban növik ki a ruháikat, mint ahogy a szigorú jegyrendszerben újakat vásárolhatnak, ezért a gyermekek kiegészítő ruhajegyeket kapnak, évente plusz hatvan pontot.

Berlin, 1940. március 10., 15.02

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Németországban ma van a háborús hősök emléknapja. Azokra emlékeznek ilyenkor, akik háborúban estek el. Tavaly ezen a napon arra a kétmillió németre emlékeztek, akik a világháborúban vesztették életüket.

De most már új háború folyik és új halottakat lehet gyászolni. Ma reggel a német lapok hangsúlyozzák, hogy ez az emléknap különbözik a közelmúlt hasonló napjaitól, mert az emberek most nem annyira az 1914 és 1918 között, inkább a tavaly szeptember óta elesettekre fognak gondolni, és arra a sok millió fiatalemberre, akik jelenleg is odakint a lövészárkokban tartózkodnak, készen arra, hogy meghozzák a legnagyobb áldozatot, amit egy ember meghozhat.

Ma reggel a német sajtóban a vezércikkek és az alkalmi cikkek – ezek közül jó néhányat a német hadsereg vezető tábornokai írtak – is azt hangsúlyozzák, hogy német férfiak milliói ismét készen állnak arra, hogy életüket áldozzák a hazájukért. A *Lokal Anzeiger* az első oldalon olvasható cikkében kifejti: „Ez nem az érzelgősség ideje. Emberek halnak meg Németországért, éjjel és nappal. A nyugati fronton gyalogságunk és tüzérségünk készen áll az ellenség megsemmisítésére. Pilótáink nap mint nap repeszbombákkal megrakodva emelkednek a magasba. U-Bootjaink legénysége hétről hétre szembeszáll a tengerekkel és a halállal, és ez még csak a kezdet. Ebben a háborúban is az ágyúknak kell meghozniuk a döntést... Az egyén személyes sorsa most nem fontos. Nem kérdezzük, hogy »Miért?«, ha valaki elesik vagy megsebesül."

A *Völkischer Beobachter*ban von Rundstedt tábornok, a német hadsereg egyik vezető személyisége ezt írja: „Emléknap – 1940: Valóban komolyan gondolunk a halottakra, de nem gyászolunk. Az áldozat, melyet oly sok német hozott meg hazájáért, arra tanít bennünket, hogy a hősiesség elevenen él népünkben, amely el van szánva, hogy tovább meneteljen előre."

A *Völkischer Beobachter* vörös betűs, egész címlapon átfutó címsora így foglalja össze az emléknap gondolatát: ELESETT HŐSEINK HAGYATÉKA – ELŐRE A SÍROKON ÁT! Ugyanennek a lapnak a vezércikke pedig Adolf Hitler szavait választotta címéül: „Aki élni akar, annak harcolnia kell."

Ma Berlinben a Háborús Múzeumban tartották meg, a németek által *Heldengedenktag*nak nevezett emléknapi ünnepséget. A rendezvény körülbelül egy órával ezelőtt fejeződött be, s ott, az európai katonák által az elmúlt századok során használt kézi- és lőfegyverek gyűjteményében mondta el Adolf Hitler a nemzethez intézett beszédét, melyet a rádió a legeldugottabb falucskába is eljuttatott.

Mary Marvin Breckinridge, a Columbia külföldi tudósítója jelen volt az ünnepségen, majd azt követően a Háborús Emlékmű megkoszorúzásán. Most átadom neki a szót.

BRECKINRIDGE: Vörös-fehér horogkeresztes német zászlók lobogtak ma az Unter den Linden sugárút minden kapuja fölött és a háztetőkön, s rohamosztagosok, SS-kato-

nák és rendőrök álltak sorfalat az úttest szélén a Wilhelmstrassén lévő Kancelláriától a Háborús Múzeumig, amikor arra mentem, hogy részt vegyek az ünnepségen. Bent a múzeumban a legutóbbi háború repülőgépei, ágyúmatuzsálemek, régi mundérok és lovagi páncélok mellett mentem el egy ablakig az első emeleten, ahová a sajtó képviselőit beengedték. A nagy, üvegtetős teremben a széles vörös szőnyeg két oldalán magas rangú tisztek álltak, mögöttük pedig körülbelül 200, a most folyó háborúban Lengyelországban megsebesült német katona. Az egész emeleten csak Sven Hedin, az idelátogató svéd felfedező volt civil, valamint a kormány egy-két minisztere. A hangulat ünnepélyes volt.

Valaki kiáltott, „Figyelem! A Führer!", és belépett Hitler, a haderő három vezetőjének, Göringnek, Raedernek és von Brauchitschnak a kíséretében. Mindenki fölállt és üdvözlésre lendítette a karját. A vendégek mozdulatlanul álltak az első sorban, míg egy katonazenekar eljátszotta Beethoven *Eroicá*ját. Azután Hitler elfoglalta helyét a szónoki emelvényen, egy 1939-es náci Vaskereszt nagy modellje előtt, melynek két oldalán húsz-húsz zászló sorakozott. Hitler a saját maga által tervezett, katonaira hasonlító uniformist viselt. Gesztusok és indulatok nélkül beszélt, de szavait az épület visszhangossága miatt nehezen lehetett érteni. A beszéd végén nem volt taps, Hitler visszalépett az első sorba, s ekkor egy egyszerű, rangjelzés és kitüntetés nélküli sorkatona, egy élő Ismeretlen Katona lépett az emelvényre és fogadta az üdvözlést, miközben a katonazenekar eljátszott két himnuszt. Az volt az érzésünk, hogy ezúttal nem a náci párt, hanem Németország szelleme előtt tisztelegnek.

A tisztek azután kisétáltak a szomszédos Háborús Emlékműhöz, én pedig egy ablakból, Nagy Frigyes kitömött lova mellől néztem őket. Egysoros vonalban katonák sorakoztak föl a részben nyitott építmény előtt, s csupán Hitler, Göring és körülbelül fél tucat magas rangú tisztviselő követte a koszorút, melyet négy katona vitt be az építménybe. Amikor kijöttek, megszemlélték a katonákat, akik díszlépésben vonultak el előttük – egy-egy század a hadseregtől, a haditengerészettől és a légierőtől. „Ez a legszebb az egészben" – mondta mellettem a ráncos kis múzeumi őr. Azután Hitler lejött az emelvényről, ahol eddig tartózkodott, és beszállt egy nagy üvegablakos kocsi első ülésére, és a testőrökkel és tisztekkel megrakott többi jármű kíséretében végighajtatott a körülbelül 50 méter széles sugárúton. Az emlékmű felőli oldalon az őrökön kívül senki sem tartózkodhatott, de az út túloldalán az SS-katonák mögött ott állt a közönség, és figyelte a pompás ceremóniát a ragyogó napsütésben. Valódi tisztelgés volt ez a német életnek az egész történelem során domináns eleme előtt.

A múzeumból kilépve bementem az emlékhelyre. Odabent egyetlen jelképként egy Krisztus-kereszt (és nem Vaskereszt) volt a falon, az emlékmű mögött, amelyet koszorúkkal raktak körül. A legnagyobb koszorú fehér liliomokból és tulipánokból állt, vörös szalagján egyszerű felirattal: „Adolf Hitler".

Berlin, 1940. március 11., 00.02

Jó estét. Itt Berlin.

A hétfő reggeli berlini lapok első kiadása itteni idő szerint délután 5 óra tájban jelenik meg az utcán. Természetes módon most este főként a hősök napja ünnepségeivel foglalkoznak, és bő terjedelemben ismertetik Hitler kancellárnak a berlini Háborús Múzeumban elmondott beszédét.

Két fontos hír is van ugyanakkor, melyeket sehogy sem találok a ma esti berlini újságokban. Az egyik, hogy a római pápa holnap fogadja Herr von Ribbentropot. A másik pedig, hogy Nagy-Britannia, oly nyilvánvaló okokból, amelyek ma széles mosolyt váltottak ki diplomáciai körökben, engedett Olaszország követelésének, és elengedte mind a tizenegy olasz hajót, értékes német szénrakományukkal együtt.

Bizonyos okokból, melyeket nincs szerencsém ismerni, ez a két hír egyelőre nem jutott el a német sajtóig.

Jól informált körökben mindazonáltal nagyon fontos eseménynek tartják a német külügyminiszter és a pápa holnapi találkozóját. A témáról nincsenek hivatalos információink, de úgy tudjuk, hogy a Birodalom és a Vatikán közötti tárgyalások annyira előrehaladott stádiumban vannak, hogy várhatóan egy új konkordátumot fognak aláírni, ha Herr von Ribbentrop elmegy a Vatikánba. Nem kétséges, hogy ezt tetszéssel fogadják majd a katolikusok, akik a népesség több mint a felét teszik ki az egykor protestáns Németországban. És az sem kétséges, hogy Németország presztízsét is növeli majd a világ nagy részén. Ugyanis sokaknak eszébe juttatja majd, hogy a Berlin és a Vatikán közötti viszony nemcsak elhidegült egy kissé az utóbbi időben, de Róma szemrehányást is tett Németországnak bizonyos, Lengyelországban megesett dolgokért.

A ma esti berlini lapok valamennyit végül is írnak Herr von Ribbentrop Rómába érkezéséről, de semmit sem árulnak el a megbeszélések témájáról. Tegnap úgy értesültünk, hogy az egyik dolog, ami terítékre kerül, az Olaszország nézeteltérése Angliával a német szénszállítások miatt – a német lapok nagy terjedelmet szentelnek ennek a témának –, de most már nyilvánvalóan nem lesz szükség erre. Ugyanakkor nyilvánvalóan részletekbe menően megbeszélik majd Olaszország általános helyzetét a Róma–Berlin-tengelyben, különös tekintettel az elkövetkező hónapokra, amelyek, hangsúlyozza a német sajtó is, kritikus és döntő jelentőségűek lesznek a háború kimenetele szempontjából.

Ami a homályos és titokzatos finnországi béketárgyalásokat illeti, még mindig sötétben tapogatózunk. Tegnap azt hallottam, hogy a volt finn miniszterelnök, Mr. Svenhufvud, aki pénteken repült ide, tovább utazott Rómába. Ma este pedig azt mondták nekem a még jobban tájékozottak, hogy Mr. Svenhufvud még mindig Berlinben van, de nem találkozott sem Hitlerrel, sem más fontos német személyiséggel. Mind ez idáig én és kollégáim is hiába fáradoztunk azon, hogy kiderítsük Mr. Svenhufvud tartózkodási helyét. Csak annyit tudunk, hogy állítólag a finn követségen maradt.

A német sajtó azonban ma este ismét figyelmezteti Norvégiát és Svédországot, hogy veszélyes lehet, ha megengedik a szövetségeseknek, hogy katonákat és fegyvereket küldjenek Finnországnak. A lapok visszautasítják azt az egyik vezető stockholmi napilapban ma kifejtett svéd álláspontot, hogy 50 000 brit katona átengedése Svédországon egyáltalán nem jelent fenyegetést Németország számára. A német álláspont szerint igenis veszélyt jelent. És kétségtelennek látszik, hogy Németország erőteljesen fog reagálni, ha ilyesmi előfordul. A német sajtó véleménye szerint, ha Finnország folytatja az Oroszország elleni háborút, akkor valójában a szövetségesek oldalán harcol, és nyilvánvalóan nem a saját függetlenségéért küzd.

A főparancsnokság ma valamivel nagyobb mozgásról adott jelentést a nyugati fronton. Azt mondják, voltak bizonyos fejlemények néhány frontszakaszon: jelentős tüzérségi tűz és az őrjáratozás. Azt is mondják, hogy tegnap a front fölött légicsatát vívott hét német Messerschmitt és tíz francia, Curtiss és Morane típusú vadászgép. A németek azt állítják, hogy lelőttek egy francia Morane-t, de saját veszteségükről nem tesznek említést.

A német főparancsnokság ellenséges tankerek és Angliába merészkedő semleges tankerek ellen vívott harcról is tájékoztat bennünket. Az elsüllyesztett tankhajók száma a főparancsnokság szerint negyvenhat, melyek közül harminckettő volt angol, összesen 230 000 tonna űrtartalommal. Ez a németek szerint az angolok rendelkezésére álló összes tankhajó-űrtartalomnak mintegy a 10 százaléka.

Ez persze azt is jelenti, hogy a semleges országok, főként Norvégia, tizennégy tankert veszítettek. Érdekes, hogy a német főparancsnokság ezeket is az ellenséges hajók közé sorolja.

Mint önök is tudják, Németország most már korlátlan háborút folytat minden olyan hajó ellen, amely Anglia felé tart, vagy amelyet angol kikötőbe vittek csempészáru ellenőrzése céljából. A Brit-szigetek közelében tartózkodó semleges hajók támadási célpontnak minősülnek.

Berlin, 1940. március 12., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Berlini hivatalos körök ma este nem titkolták mélységes megelégedettségüket azzal a hírrel kapcsolatban, hogy az oroszok és a finnek békét kötöttek. Önök viszont azt kérdezhetik, hogy miért örülnek ennyire a finnországi béke megszületésének a németek, akik maguk is egy nagy háború résztvevői.

Ennek az örömnek két fő oka van. Először is, ha Oroszország nincs hadiállapotban, s energiáit és anyagi erőforrásait nem kell a finnországi háborúra koncentrálnia, akkor Németország megint számíthat a Szovjetunió gazdasági segítségére, különösen a Birodalom számára oly fontos orosz kőolajra, mangánra és gabonára.

A finn háború oly komollyá vált Oroszország számára, hogy nyersanyagszállításokra onnan már nem nagyon lehetett számítani. A finn háborúban bevetett hatalmas

orosz légiflotta, a sok ezer tank és a sok tízezer teherautó hatalmas mennyiségű olajat fogyasztott el – azt az olajat, amelyet békeidőben Németországba lehetett volna exportálni. Az egyébként is nehézségekkel küzdő orosz áruszállítási rendszer pedig aligha javul meg mindaddig, amíg fő feladata az északi hadseregek kiszolgálása.

Így hát gazdasági szempontból Németország számára előnyös a béke.

És van egy másik oka is, hogy tetszéssel fogadják a békét. Ezzel ugyanis elmúlt annak a veszélye, hogy Németország egy újabb, a nyugatinál sokkal hosszabb fronton is kénytelen legyen harcolni. Berlin ugyanis nemrégiben világossá tette, hogy nem fogja tétlenül szemlélni, ha a szövetségesek expedíciós haderőt küldenek Skandinávián keresztül Finnországba, amire a szövetségesek, Monsieur Daladier mai bejelentése szerint, készen állnak. Akár igazuk volt, akár nem, a nácik úgy látták, hogy azt a szövetséges hadsereget főként Németország ellen fogják bevetni. Mert hogy mást ne említsünk, az a hadsereg képes volna elvágni Németországot a svéd vasbányáktól. A svéd acél nélkül pedig Németország nehéz helyzetbe kerülhet. S ha egy ezer kilométeres fronton kell harcolnia Skandináviában, akkor Németország katonailag meggyengül a nyugati fronton, ahol megsemmisítő csapást szeretne mérni ellenségeire.

A fenti okok miatt Berlin üdvözli a finnországi békét. Ráadásul a Wilhelmstrasse alig titkolja azt a véleményét, hogy a szövetségesek súlyos csapást szenvedtek el.

Herr von Ribbentrop ma késő este érkezett vissza Rómából, s tárgyalásairól holnap fog beszámolni Herr Hitlernek. Berlint azonban ma este elsősorban Finnország érdekelte.

Április 20-tól kezdve minden tíz és tizennyolc év közötti fiatalnak be kell lépnie a Hitlerjugendbe. A német ifjúság összeírását egy 1936-os törvény írja elő, amely azonban csak most lépett hatályba. A 17-18 éves fiúk előzetes katonai kiképzést fognak kapni.

S itt van még egy hír a nyugati frontról. A németek jelentése szerint a két frontvonalat elválasztó Felső-Rajna mentén tegnap a franciák egy nagy feliratot helyeztek el, azzal a szöveggel, hogy „Vesszen Hitler!". A németek, mondja a jelentés, figyelmeztették a franciákat, hogy tüntessék el a feliratot. A franciák azonban nem tüntették el, ezért a németek tüzet nyitottak rá. Hogy mi lett a felirattal, azt nem közölték, de a németek azt állítják, hogy eltaláltak egy franciát.

Berlin, 1940. március 14., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Göring tábornagy, akinek a német légierő vezetésén és az erdők felügyeletén kívül még a gazdaság irányítására is marad energiája, épp most intézett új felhívást a német néphez.

Ma este arra kérte az embereket, hogy adjanak át a nemzetnek minden olyan, felesleges bronz-, sárga- és vörösréz, ón-, ólom- és nikkeltárgyat, ami esetleg fellelhető a ház körül.

Így tehát Németország, melyet a blokád elvágott sok ilyen fém lelőhelyétől, a háztartásokhoz fordul, hogy segítsenek előteremteni az ágyúk és más harci eszközök előállításához oly nélkülözhetetlen nyersanyagokat.

„Bajtársak – mondja Göring. – A német otthonok és munkahelyek millióiban sok olyan tárgy van, amely ilyen fémekből készült. Ha az egyének birtokában maradnak, értéktelenek e háború számára. De a Birodalom védelmében nagyon nagy az értékük."

A tábornagy felszólítja a német népet, hogy segítsen begyűjteni a használt fémet, méghozzá ajándékként a Führernek, akinek április 20-án van a születésnapja. S Göring még hozzáteszi, hogy „ez lesz a legszebb születésnapi ajándék a Führer számára. Minden bajtárs hozza el a maga részét, s ezzel is segítse a Führert Németország szabadságáért folytatott harcában."

Egy évvel ezelőtt került sor Berlinben Herr Hitler és dr. Hácha akkori csehszlovák államelnök drámai találkozójára. Másnap a német hadsereg bevonult Prágába. Épp most értesültem arról, hogy az esemény első évfordulóján a Protektorátus elnöke, dr. Hácha táviratot küldött Herr Hitlernek, megköszönve neki, hogy tökéletesen megértette Csehszlovákia akkori helyzetét, s ismét kifejezte nagyrabecsülését, amiért Herr Hitler védelmébe vette a cseh népet. Hácha elnök azzal a kívánsággal zárja sorait, hogy a német fegyverek vívják ki a győzelmet ebben a háborúban.

Amire Herr Hitler azt válaszolta, hogy mélyen meghatotta őt az elnök távirata. És biztosította Háchа elnököt, hogy Németország nem óhajtja a háború nehézségeivel terhelni a cseh népet. Herr Hitler köszönetet mond Háchának azért, mert a németek győzelmét kívánja, és azzal a reménnyel zárja üzenetét, hogy a győzelem mind a cseh, mind pedig a német nép hasznára válik.

Berlin, 1940. március 16., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

A hivatalos német hírügynökség, a *DNB* egyik hírét, amely szerint a londoni amerikai nagykövet összeveszett a brit kormánnyal, itteni értesülésünk szerint ma Mr. Hull *[amerikai külügyminiszter]* és Mr. Kennedy *[nagy-britanniai amerikai nagykövet]* egyaránt határozottan cáfolta.

A *DNB*-jelentést egyébként Hágából keltezték, s mellesleg nem publikálták a német sajtóban. Úgy látszik, csak külföldre szánták. Ez a *DNB*-jelentés olyan megbízható semleges személyiséget jelöl meg értesülése forrásaként, aki londoni üzleti körökkel áll kapcsolatban.

A jelentés közvetve őt idézi. S mint mostanra bizonyára már önök is értesültek róla, ez a személy állítólag azt mondta, hogy a brit kormány tagjai egy nemrégiben Washingtonban tett állítólagos beszámoló miatt haragudtak meg Mr. Kennedyre. Ez a beszámoló a német jelentés szerint rámutatott a Chamberlain-kormány által elkövetett számos hibára, és sötét képet festett a szövetségesek helyzetéről.

Mint említettem, ezt a hírt a hivatalos német hírügynökség adta ki, s amennyire megbizonyosodhattam róla, mindeddig nem jelent meg egyetlen német újságban sem.

A német propaganda természetesen tényleg rossznak állítja be a szövetségesek helyzetét, és szinte minden német, akivel beszéltem, úgy véli, hogy a szövetségesek bajban vannak, különösen azóta, amióta Finnország békét kötött. A német sajtó igen gyakran idéz a hasonló véleményt megfogalmazó semleges újságokból. Ma például itt Berlinben széltében-hosszában idézik az egyik vezető washingtoni napilapot, amely állítólag azt írta, hogy az angol blokád egyáltalán nem érintette Németországot, sőt még segítette is a Birodalmat, minthogy a szövetségesek a náci tengeri hadviselés eredményeképpen nehéz helyzetbe kerültek. „Az idő most Németországnak dolgozik" – idézik a washingtoni lapot. Aligha szükséges hozzátennem, hogy egy ilyen forrásból származó ilyen jelentés nagyon kellemes olvasmány Németország lakói a számára.

Európa egyetlen más vezetője sem tudja ügyesebben „ütni a vasat, amíg meleg", mint Hitler kancellár. Németország, megérezve, hogy Finnország kapitulációjával a szövetségesek tekintélye megrendült, valószínűleg Oroszországgal és Olaszországgal szövetségben – bár e két utóbbi elég furcsa párt alkot – a jelentések szerint fokozni készül gazdasági és politikai aktivitását a Balkánon. Nem kétséges, hogy megmutatják majd ezeknek a gazdag kis délkelet-európai országoknak, hogy nem éri meg Angliával és Franciaországgal együttműködni, s hogy számukra a legjobb politika az, ha jóindulatú semlegesség mellett növelik a kereskedelmüket Németországgal.

Berlinben még azt is remélik, hogy végül Törökország is felmondja a szövetségesekkel kötött paktumot. Ma cáfolták azt a jelentést a Wilhelmstrassén, hogy Németország garantálja Románia határait. Ez már nyilvánvalóan túl sok volna Oroszország számára. Üdvözölték viszont Károly király kibékülését a romániai Vasgárdával. A vasgárdisták mindig is Németország barátai voltak, s most teljes szabadságot kapnak és csatlakoznak Károly király pártjához.

Az Amerikai Vöröskereszt két munkatársa, Mr. James Nicholson és Mr. Wayne Taylor visszatért Berlinbe, miután kiosztottak Lengyelországban tíz teherautónyi amerikai kórházi ellátmányt. Személyesen felügyeltek arra, hogy az amerikai segítség a lengyel zsidókhoz és másokhoz jusson el.

Berlin, 1940. március 17., 15.02

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Könnyen meglehet, hogy ez a kora tavaszi, 1940. március 17-i vasárnap, s egyben virágvasárnap nevezetes dátummá válik, fordulóponttá a nyugat-európai furcsa háborúban, amelyben immár hét hónapja csak állnak, és farkasszemet néznek, de nem harcolnak egymással a nagy hadseregek és az összevont légierők.

Ma délelőtt itt Berlinben a rádió váratlanul megszakította rendes műsorát, hogy beolvassák a német véderők főparancsnokságának rendkívüli közleményét. Ebben volt valami új, amit eddig még nem hallottunk; a német légierő egy újfajta akciójáról volt szó – ami végül is érthető, ha az ember belegondol, hogy végül is háború van –, ráadásul egy olyan akcióról, amilyenre mind ez idáig egyik fél légiereje sem mert vállalkozni.

A továbbiakban egyszerűen idézem a főparancsnokság közleményét, ahogy azt ma reggel itt Berlinben a rádióban hallottam:

„Március 16-án az esti órákban – vagyis tegnap este – a német légierő nagy erőkkel támadta a Scapa Flow-nál horgonyzó brit haditengerészeti egységeket. Bombatalálatot kapott és súlyosan megrongálódott legalább négy brit hadihajó, köztük három csatahajó és egy cirkáló. Valószínű, hogy találatot kapott még két másik brit hadihajó is. Sikeresen bombáztuk a Stromness és Earthouse-Kirkwall környéki brit légitámaszpontokat és egy brit légvédelmi állást is. A brit vadászgépek és a légelhárító tüzérség erőteljes reakciója ellenére a német gépek sikeresen teljesítették a kapott parancsot és veszteség nélkül tértek vissza bázisaikra."

Ez volna hát a német közlemény. Néhány perccel ezelőtt Londonból is hallottam a brit admiralitás közleményét, amely kétségtelenül eltér attól, amit épp most olvastam föl önöknek. De így legalább mind a két fél álláspontját megismerhetik.

Én azonban úgy látom, hogy fontos ugyan az eltalált brit csatahajók számának a kérdése – hiszen, ha a német verzió igaz, akkor az azt jelenti, hogy a brit csatahajóhajótér egyötöde megrongálódott –, de nem annyira, mint a német közleményben említett más események.

A német főparancsnokság a háború kezdete óta most először jelentette, hogy légiereje angol légibázisokat és légvédelmi állásokat bombázott. Mostanáig, mint önök is tudják, Nagy-Britannia és Németország között a lagymatag légiviszály a hajók és a hadikikötők bombázására korlátozódott. Megkímélték viszont a repülőtereket, sőt a légvédelmi ütegeket is, nyilvánvalóan azért, mert mindkét fél tartott a válaszcsapástól és egy olyan, korlátlan háború megindulásától, amely, ha egyszer elkezdődik, a városok bombázásával és a polgári lakosság lemészárlásával fog végződni.

A németek tegnap éjjel első alkalommal támadtak brit légitámaszpontokat. Vajon azt jelenti-e ez, hogy a háború végre komolyabbra fordul? Nyilván várnunk kell még pár napot, hogy ez kiderüljön, de a semleges megfigyelők itt Berlinben nagyon meg voltak lepődve ma reggel, amikor a német közleményt hallották. És eltűnődtek, hogy vajon az angol gépek, melyek éjszakánként berepülnek Németország fölé és röplapokat szórnak, nem kezdenek-e veszedelmesebb dolgokat potyogtatni.

Érdekes, hogy pár perccel a Scapa Flow elleni támadásról szóló rádiójelentés előtt éppen a *Frankfurter Zeitung* egyik, a háborús helyzetet elemző cikkét olvastam. A cikket Rudolf Kircher szerkesztő írta, Németország egyik legtájékozottabb újságírója. Engem meghökkentett az egyik bekezdés. Ez azzal a kérdéssel foglalkozott, amelyet itt mindannyian felteszünk: Ha a német légierő a háború kezdetén fölényben volt a szövetségesek légierejével szemben, akkor *miért* nem használta ki ezt a fölényét, és miért nem él még mindig a lehetőséggel, amíg a szövetségesek a saját termelésükkel meg az amerikai importtal be nem hozzák a hátrányukat?

Kircher válasza a következő:

„Senki sem gondolhatja komolyan, hogy Németország katonai vezetői olyan ostobák, hogy feláldozzák kétségtelen légi fölényüket és tétlenül várakoznak, míg a többiek utol nem érnek bennünket." Az elmúlt fél évben, folytatja Kircher szerkesztő, „valami egészen másról van szó. Valójában tovább növeltük fölényünket. És ez nyilvánvalóvá fog válni."

Más szóval, e német vélemény szerint, miközben a szövetségesek kétségtelenül sok repülőgépet építettek és vásároltak, az egyébként is előnyösebb helyzetből startoló Németország még többet épített. Ennélfogva amíg ez a helyzet fennmarad, Németország számára nem előnyös elkezdeni a légi háborút.

S még egy idézet Kirchertől: „Így tehát az időnyerés minden tekintetben előnyös számunkra. Mert bár az is igaz, hogy közben az ellenségeink betömhetnek néhány lyukat, mi nagyobb munkaerőnknek és szervezettségünknek köszönhetően még tovább növelhetjük az előnyünket." A végkövetkeztetés pedig: „Bármikor és bárhol is támadunk, földön, vízen vagy a levegőben, nem azért tesszük majd, mert rá vagyunk kényszerítve, hanem azért, mert az erőnk tanácsolja így. Offenzív és nem defenzív jellegű lesz a támadás."

Más egyéb hír nem nagyon van ma reggel Németországban.

A berlini lapok elég sokat foglalkoznak a holland haditengerészet parancsával, amely arra utasítja az összes holland hajót, hogy további rendelkezésig maradjanak a kikötőkben. A német sajtó ezt természetesen úgy értelmezi, hogy a hollandok belátták, micsoda halálos veszedelem Anglia partjai felé küldeni a hajóikat, s azt tanácsolja, hogy a többi semleges ország is kövesse a holland példát. Berlinben külföldiek körében azt találgatják, hogy a hollandok vajon nem titkos információ alapján cselekedtek-e, s hogy talán hamarosan kitör a hadban álló felek között a légi háború, amire a főparancsnokság mai jelentéséből is következtetni lehet. A hollandok néha nagyon jól informáltak.

Itt Berlinben a tavasz mintha már üzent volna, hogy jönni készül, de nem lesz könnyű dolga. Még tegnap is esett itt a hó. A szénhiányt még mindig érezzük, s néhány amerikai kollégám, aki bérelt lakásban él, ma arról panaszkodott, hogy a hét vége ellenére – a hét vége itt azt jelenti, hogy az embernek törvényesen lehet meleg vize és megfürödhet – nem volt meleg vizük. Aztán itt álltak sorban a fürdőszobám előtt, mert a szállodákban van fűtés és meleg víz is. Ha nem azzal kellene szembenéznünk, hogy az elkövetkező évszak a háború megélénkülését ígéri, annak minden borzalmával együtt, akkor itteni ismerőseim közül nagyon sokan tudnának örülni annak, hogy már majdnem itt van a tavasz, és a nyár sincs már olyan messze.

A nyár jobb élelmezést is jelent. Néhányunk számára még most is keserű emlék az a tegnapelőtti eset, amikor az itteni egyik legjobb szállodai étteremben egy amerikai dollárnak megfelelő összeget kellett leszurkolnunk egy tányér, nem túl étvágygerjesztő főtt sárgarépáért.

Berlin, 1940. március 18., 01.08

Jó estét. Itt Berlin.

Ma este felgyorsultak az események, és vagy a béke felé tartanak, vagy egy valódi háború felé – olyan fajta háború felé, amilyet a németek tegnap este jeleztek, amikor a Scapa Flow-i brit hadihajók bombázásán kívül brit repülőtereket is bombáztak, most először a konfliktus kezdete óta.

Ma este Hitler dél felé siet, Mussolini pedig észak felé, de hivatalosan csak most jelentették be, hogy holnap reggel a Brenner-hágónál találkoznak, a határ olasz oldalán.

Hogy mik a tervei a két fasiszta vezérnek, azt itt Berlinben szigorúan titokban tartják. Még azt sem árulták el nekünk, hogy a Führer elhagyta a várost, csak órákkal azután, hogy Róma bejelentette Mussolini elutazását. Herr Hitler ma délután indult saját különvonatával, és a találkozóra valószínűleg vagy az ő, vagy a Duce vonatán kerül majd sor. A Führert erre az útra szakértőin és szárnysegédein kívül elkísérte Herr von Ribbentrop német külügyminiszter is.

Itt semmit sem mondtak arról, hogy a két vezető hirtelen találkozójának van-e valami köze Mr. Sumner Welles római tartózkodásához, vagy ahhoz az olaszországi jelentéshez, hogy ezzel összefüggésben elhalasztották a Mr. Wellest hazavinni készülő hajó, a *Conte di Savoia* indulását.

A hivatalos német közlemény csak annyit árul el, hogy a Duce és a Führer találkozóját múlt heti római látogatásán Herr von Ribbentrop készítette elő, s hogy ez a találkozó tulajdonképpen már egy ideje tervbe volt véve.

Egyes itteni semleges körök ma este úgy vélekednek, hogy a két férfiú nem a békéről fog tárgyalni, hanem inkább arról, hogy Olaszország álljon Németország mellé, bármi történjék is a háborúban az elkövetkező néhány nap vagy néhány hét folyamán. Ezek a körök nyilvánvalóan semmit sem hallottak arról, hogy az egész ügyben milyen szerepet játszhatott volna a békeközvetítő Mr. Welles. Ezt a hivatalos német közlemény sem világítja meg.

Ma délután sikerült elkapnom a londoni rádióban a brit admiralitásnak a Scapa Flow elleni támadásról szóló jelentését, amely kétségtelenül eltér attól a beszámolótól, amit itt kaptunk. Pár órával ezelőtt rendkívüli sajtókonferenciára hívtak össze bennünket a Wilhelmstrasséra. Három olyan pilótával találkoztunk, akik a Scapa Flow elleni támadást vezették, s ők megesküdtek nekünk, hogy a saját szemükkel látták, amint négy nagy brit hajó találatot kapott. Szeretnék önöknek egy kicsit elmondani abból, amit a pilóták meséltek.

Így foglalható össze a lényeg – az ő elmondásukban. Először is, hogy teljes meglepetést okoztak a brit hadiflottának is és a brit légierőnek is. Másodszor, hogy a meglepetés következtében a légelhárítás tüze időnként veszélyes volt ugyan, de az egészet túlságosan kapkodva kezdték működtetni ahhoz, hogy hatékony legyen. És harmadszor, hogy túl kevés brit vadászgép emelkedett a levegőbe ahhoz, hogy elzavarja vagy lelője őket, miután ledobták a bombákat és eliszkoltak hazafelé a sötétedő keleti égen.

Fritz Doensch őrnagy, a csatahajókat bombázó gépcsoport parancsnoka – még két csoport volt ott, azok a közeli repülőtereket bombázták – elmondta nekünk, hogy több napon keresztül gondosan megtervezték a Scapa Flow elleni támadást; mégpedig azóta, amióta egy német felderítőgép nemrégiben azzal a hírrel érkezett vissza, hogy a brit Nagy Flottát ismét Scapa Flow-ban vonták össze.

A német gépek, mesélte az őrnagy, már napok óta ott álltak a kifutópályákon, bombákkal megrakodva, felszállásra készen. De az időjárás kedvezőtlen volt, ezért hát vártak. Az őrnagy szavaiból azt vettem ki, hogy egy ilyen támadáshoz az a kedvező idő, ha az odafelé vezető úton sűrű a felhőzet, hogy az ellenség ne vegye észre a közeledésünket, de a cél fölött már nem szabad felhőnek lennie. Tegnap reggel aztán, mondta az őrnagy, arról értesültek, hogy az idő épp alkalmas egy ilyen vállalkozáshoz. Felszálltak hát, úgy időzítve, hogy már erős szürkületkor érkezzenek Scapa Flow fölé. A támadás pár perccel este 8 óra előtt kezdődött, de még elég világos volt ahhoz, mondta az őrnagy, hogy kivehessék a célpontokat.

Az őrnagy azt állította, hogy legnagyobb meglepetésére az angolok teljesen őrizetlenül hagytak mindent. Az volt a benyomása, hogy a hajókon és a parti ütegeknél is mindenki elment vacsorázni. S hogy a kikötőöbölben több hajó volt, mint amennyire számítottak. A németek egyszerűen kiválasztották a négy legnagyobbat, melyek közül hármat csatahajónak, egyet pedig nehézcirkálónak láttak, aztán zuhanórepülésbe mentek át és megbombázták őket. Az őrnagy szerint mind a négyet eltalálták.

Magnusson repülőszázad-vezető, ez a huszonhat éves fiatalember, aki a bombavetőt kezelte az egyik gépen, szintén elmesélte, hogy egyik bombája miképpen találta el egy csatahajó előfedélzetét.

Számomra újdonság volt, hogy valójában a bombavető kezelője irányítja a gépet a cél fölé, és a pilóta csupán követi az ő utasításait, melyeket telefonon kiabálnak a fülébe. Magnusson elmondta, hogy még most is elevenen emlékszik arra, ahogy ott kuporog a gép orrában és kiáltozza, hogy „Jobbra... és most egy kicsit balra!", meg hasonlókat, míg végül hirtelen azt kiáltotta, hogy „Figyelem, Zéró!", ami nyilván jelzés a pilótának, hogy tartsa az irányt, és a bombák, ahogy Magnusson kifejezte magát, elindultak csodálatos útjukra.

Doensch őrnagy azt is elárulta, hogy a szerintük eltalált hajók között volt a *Hood*, a *Renown* és a *Repulse*.

Miután a repülősök befejezték beszámolójukat, a propagandaminisztérium jelen lévő tagjai nem engedélyezték a kérdéseket, de valakinek mégis sikerült feltennie egyet. Azt kérdezte, hogy a pilóta miként győződhet meg arról, hogy eltalálta-e a célt, különösen sötétben. Erre az őrnagy a következőt válaszolta: „Garantálhatom, hogy mind a négy hajó kapott egy-egy nagy bombát a fedélzetére, és több bomba is nagyon közel csapódott be."

Berlin, 1940. március 18., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Ma délelőtt két és fél órán keresztül, míg a hóvihar tombolt, Hitler és Mussolini tanácskozást folytatott a Duce különvonatán, amely a Brenner-hágó egyik mellékvágányán parkolt, éppen a határon. A német kancellár ma éjszaka utazik vissza Berlinbe. Holnap reggel kell megérkeznie.

S ami ezután következik – nos, errefelé az a szóbeszéd járja, hogy újabb meglepetésekre számíthatunk, s hogy az idei nagyhétre még sokáig fogunk emlékezni.

Velünk hivatalosan csak annyit közöltek, hogy a két diktátor szívélyes beszélgetést folytatott. Nem hivatalosan pedig azt is érzékeltették, hogy a beszélgetés nemcsak szívélyes, hanem történelmi is volt, és ebből fog létrejönni az „új rend" Európában – ahogy a német sajtó ma este megfogalmazta.

Bizonyára érdekli önöket, hogy milyen is lesz ez az „új rend" Európában a németek elképzelése szerint. Nos, ahogy elmondták, ez nem egyebet jelent, mint egy olyan Európát, amelyben a három nagy diktatúra, Németország, Szovjet-Oroszország és Olaszország adja meg az alaphangot – egy olyan Európa, amely a német újságok kifejezése szerint mentes lesz „Anglia és Franciaország brutális dominanciájától".

Így tehát a mai Brenner-hágói találkozó célja a németek részéről az volt, hogy rávegyék Mussolinit, hogy csatlakozzon Németországhoz és Oroszországhoz, s hogy így egy korlátlan hatalmú háromoldalú blokkot hozzanak létre. Itteni politikai körökben magától értetődőnek tartják, hogy a Duce, aki a Führerhez hasonlóan nem is oly rég még a bolsevizmus és az orosz repülők ellen küldte legionáriusait Spanyolországba, meg van győzve. Hogy Olaszországnak mi a haszna ebből az egészből, az még nem teljesen világos, de nyilván jobb pozícióba kerül a Balkánon, és természetesen megkapja azt a támogatást is, amit egy ilyen blokk nyújtani tud Anglia és Franciaország ellen. Azt is feltételezik, hogy a kis balkáni államok megegyezésre jutnak majd az új blokkal, s hogy végül Törökország is jobb belátásra tér, és ejti angol és francia barátait.

Azt is suttogják errefelé, hogy a diktatúráknak ez a blokkja már húsvét előtt létrejöhet.

Szóval, Berlin így vélekedik Hitler és Mussolini mai találkozójáról. És semmit sem mondtak arról, hogy a békéről is tárgyaltak volna. Ha pedig Mr. Sumner Welles a találkozó miatt halasztotta el hazautazását, akkor ez Berlin szerint azt jelenti, hogy a Duce pusztán tájékoztatni akarta őt a dolgok fordulatáról, arról, amiben a két diktátor megegyezett.

Roosevelt elnök beszédéből mellesleg itt egy szót sem publikáltak. Amikor erre ma rákérdeztünk a Wilhelmstrassén, azt a választ kaptuk, hogy az elnöki beszéd teljes szövegét még nem kapták meg. Nekem viszont az az érzésem, hogy nem nagyon szimpatizálnak itt egy olyanfajta békével, amilyenben Mr. Roosevelt bízik.

A német sajtó még ma este is nagy terjedelemben foglalkozik a Scapa Flow elleni támadással, amelyet az Angliára eddig mért legnagyobb csapásként értékelnek. És

a német sajtó nem nagyon örül az esetről szóló angol verziónak. S bár a főparancsnokság kommünikéje ezt így nem fogalmazza meg, a sajtó ma este bejelentette, hogy az egyik brit csatahajót úgyszólván megsemmisítették. A főparancsnokság csak azt mondta, hogy a hajót súlyosan megrongálták.

Berlin, 1940. március 19.

Jó estét. Itt Berlin.

A brit légierő megadta az első választ a Scapa Flow elleni német rajtaütésre. Körülbelül egy órával ezelőtt kaptuk a hírt, hogy angol bombázók ma este három támadást intéztek a Sylt-szigeten lévő német támaszpont ellen, az elsőt 7 óra 57 perckor, a másodikat 8 óra 58 perckor, a harmadikat pedig 9 óra 16 perckor. Sylt szigete közvetlenül a német partok előtt van, a dán határ közelében, s főként hidroplán-támaszpontként funkcionál.

A német közlemény szerint egy épület kigyulladt, de a hatékony német légvédelmi intézkedéseknek köszönhetően más veszteség nem volt. Itt azt állítják, hogy egy angol gépet lelőttek.

A Scapa Flow elleni rajtaütés után három nappal a német lapok még mindig szalagcímekkel tudósítanak az eseményről. És szalagcímet kapott az a *New York Times*-ban közölt jelentés is, amelyhez állítólag semleges washingtoni forrásokból jutott a lap, és amely szerintük megerősíti azt a német állítást, hogy Scapa Flow-nál hat nagy brit hajót ért találat.

A Göring tábornagy által ma aláírt rendelet értelmében a bronzból készült harangokat mind be kell szolgáltatni a fémtartalékok növelése céljából. A harangokért majd a háború után fognak fizetni, és nem említik, hogy bármelyik templomot is mentesítenék a rendelet hatálya alól.

Berlin, 1940. március 20., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A Sylt szigetén lévő német hidroplán-támaszpont ellen tegnap este végrehajtott három brit bombatámadást egyáltalán nem tálalja szenzációként a ma reggeli német sajtó. Minden újság a hét és fél soros német közleményt hozza, és a nagy napilapok, például a hivatalos náci orgánum, a *Völkischer Beobachter* is, a második oldal alján szorított egy kis helyet a hírnek.

Mint már tegnap is jelentettem, a németek azt állítják, hogy a német légelhárító ágyúk működésének köszönhetően egy épület kigyulladásán kívül más kárt nem okoztak az angol gépek, melyek közül egyet le is lőttek. Arról nem közöltek semmit, hogy mégis hány repülőgép vett részt a támadásban, és a közeli semleges Dániából sem közöltek szemtanú-beszámolókat.

A főparancsnokság ma reggeli napi jelentése viszont azzal vádolja az angolokat, hogy a Sylt-sziget elleni támadáskor megsértették Dánia semlegességét. A főparancsnokság azt már nem árulja el, hogy mivel, de feltételezhetjük, hogy ezek szerint az angol gépek Dánia és Hollandia felett repültek. Azt azonban elárulja a főparancsnokság, hogy a támadás tegnap este 8 órától ma hajnali 2 óra 40 percig tartott. Igazán figyelemre méltó az a tény, hogy egy majdnem hét órán át tartó támadás eredményeképpen csak egy épület gyulladt ki.

A Wilhelmstrasse ma délelőtt azt fontolgatja, hogy repülőgépen Sylt szigetére visz néhány semleges országbeli tudósítót, hogy azok a saját szemükkel győződhessenek meg arról, hogy annak az egyetlen háznak a kigyulladásán kívül más veszteség nem volt. Ha a tudósítók elmennek, talán már ma este el tudom mondani önöknek az általuk hozott híreket.

Egy nemrég itt Berlinben kiadott hivatalos közlemény azt állítja, hogy az angol gépek nemcsak berepültek Dánia fölé, hanem a dán területen lévő Holmslands Klit fölött és Lyngvignél négy gyújtóbombát is ledobtak valamikor éjfél körül.

Ugyanakkor még mindig sokkal nagyobb terjedelemben foglalkoznak ma, szerda reggel a Scapa Flow elleni német rajtaütéssel, amely, ugyebár, szombat este történt. Berlin nem titkolja megdöbbenését Mr. Chamberlain tegnapi alsóházi kijelentése kapcsán, amely szerint a Scapa Flow elleni német támadás sikertelen volt és egyetlen nagy angol hajót sem ért találat. A német állítások igazolására New York-i és washingtoni lapokat idéznek, melyek azt írták, hogy Scapa Flow-nál hat angol hajót rongáltak meg. S a németek még azt a kérdést is fölteszik, hogy miképpen beszélhetnek az angolok a támadás sikertelenségéről, ha maguk is elismerik, hogy az összes német gép elérte a célt.

A ma délben megjelenő berlini lapok még nem közlik a francia kormány lemondásának hírét. A Wilhelmstrasse első reakciója az volt, hogy ez újabb bizonyítéka konkrétan Franciaország, általában pedig a parlamentáris rendszer gyengeségének. És bizonyítja, ha ugyan szükséges ezt még bizonyítani is, a franciaországi elégedetlenséget a szövetségesek skandináviai fiaskója miatt.

A Wilhelmstrasse azt mondja, hogy Németországot tulajdonképpen abszolút nem érdeklik a franciaországi kormányváltozások, csupán szükségesnek érezte rámutatni, hogy bármelyik ország esetében a gyengeség jele, ha háborús időben váltja le a kormányát. Arra a kérdésre pedig, hogy hajlana-e Németország egy esetleges békére, ha egy olyan embert neveznének ki miniszterelnöknek, mint például Laval, a Wilhelmstrasse azt válaszolta, hogy ez nem változtat semmin. Németország most a háborút akarja megnyerni, nem pedig békét kötni.

Nemrég értesültem arról, hogy körülbelül egy órával ezelőtt a berlini orosz nagykövet váratlanul elrepült Moszkvába. Távozását összefüggésbe hozzák Hitler és Mussolini Brenner-hágói találkozójával. És még arról is beszélnek, hogy esetleg egy magas rangú orosz személyiséggel tér vissza, hogy tető alá hozzák az új háromoldalú orosz–német–olasz blokkot.

Ma reggel az összes berlini újságban a legnagyobb teret Mr. Chamberlain tegnapi parlamenti beszéde kapta, pontosabban az erre a beszédre reagáló szerkesztőségi

kommentárok, mivel itt a sajtóban sohasem közlik szó szerint az ellenséges országok politikusainak beszédeit. Hogy Mr. Chamberlain mit mondott, azt csupán a címoldali vezércikkek utalásaiból lehet kideríteni. S hogy ezek milyenek, mondok egy példát. A *Völkischer Beobachter* a következő szalagcímmel jelentette meg vezércikkét, amely, mint említettem, a nap vezető hírközleményének van szánva: EGY HÁBORÚS BŰNÖS – ezen Mr. Chamberlaint kell érteni – LELEPLEZI ÖNMAGÁT – A SEMLEGES ORSZÁGOK ELLENI ERŐSZAK BRUTÁLIS TERVÉNEK ÚJABB BIZONYÍTÉKA.

A *12-Uhr Blatt* szalagcíme a következőképpen jellemzi a brit alsóház tegnapi ülését: A HAZUGSÁGOK ÜNNEPE AZ ALSÓHÁZBAN – A KALÓZOK BEVALLJÁK A SEMLEGES ORSZÁGOK ELLENI GAZTETTÜKET. S a vitát ismertetve a lap ezt írja: „Az emberek ismerik és kinevetik Herr Chamberlaint. Még a brit alsóházban sem akad senki, aki komolyan venné őt. Az esernyős, vén hipokrita azt hiszi, hogy nyálas gúnyolódásaival bemocskolhatja Németország és Olaszország két államférfiának Brenner-hágói találkozóját. A vén gentleman még a végén a látását és a hallását is el fogja veszíteni. A német fegyverek majd észre térítik ezt a gyengeelméjű gentlemant, és megmutatják neki, hogy a németek nem hagyják, hogy efféle alantas és közönséges gaztettel operáljon a Duce és a Führer találkozója kapcsán. A Hazudós Neville hamarosan kemény ellenállásba fog ütközni. Ezekkel a gentlemanekkel németül fogunk beszélni. S ez azt jelenti: »Nincs tovább, Herr Chamberlain! Ön felkorbácsolta a német nép haragját, s most betelt a pohár.«"

Berlin, 1940. március 20., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

A Németország és Anglia közötti légi háború beindulni látszik. Szombaton Scapa Flow, tegnap este pedig a brit válasz Sylt szigetén. Ma este, 9 óra körül a következő közleményt adták ki Berlinben: „Ma este Scapa Flow közelében egy cirkálókkal és rombolókkal erősen védett brit konvojt német repülőgépek megtámadtak és szétszórtak. Több hajó is elsüllyedt vagy súlyosan megrongálódott. Hős pilótáink úton vannak hazafelé."

Figyeljük meg, hogy milyen gyorsan jelentették be az új légitámadást – még a gépek hazaérkezése előtt. Tegnap este a brit pilóták ugyanezt tették – még a hazaérkezés előtt jelentettek –, amit az itteni sajtó kritizált is.

Elővettem az esti újságokat, hogy elolvassam a Sylt elleni tegnapi angol támadásról szóló német jelentést. Itt van, amit olvashattam – úgy értem, a főcímek. *Nachtausgabe,* Berlin vezető esti hírlapja: AZ ANGOLOK BOMBÁKAT DOBTAK DÁNIÁRA. Az *Angriff:* A BRIT REPÜLŐGÉPEK ISMÉT DÁN TERÜLETET BOMBÁZTAK. *Börsen Zeitung:* ANGOL BOMBÁK DÁN FÖLDRE. *Deutsche Allgemeine Zeitung:* ANGOL REPÜLŐK DÁN HADIHAJÓT BOMBÁZTAK. BOMBÁK A DÁN SZIGETEKRE.

És egész hasábokban hozzák a koppenhágai jelentéseket, amelyek igen részletesen írják le, hogyan zuhantak dán területre a bombák, amelyek még dán házakat is

leromboltak. Ami a Sylt szigetén lévő hidroplán-támaszpont elleni támadást illeti, arról hat sort közöltek – a német főparancsnokság napi közleményében egy bekezdést, amely szerint a Sylt elleni, tegnap este 8 órától éjjel 2 óra 40 percig tartó támadás során, a német légvédelmi intézkedéseknek köszönhetően egy ház kigyulladása volt az egyetlen kár.

Ma este 7 órakor a német hírügynökség arról tájékoztatott bennünket, hogy ráadásul lakatlan volt a ház, és a tüzet gyorsan eloltották. S míg a főparancsnokság azt jelentette, hogy egy gépet lőttek le, ma este a német hírügynökség a számot háromra emelte.

Németország természetes módon nagy figyelemmel kíséri a franciaországi kormányváltást, bár a Wilhelmstrasse ma azt mondta, számára közömbös, hogy ki van hatalmon Franciaországban. Berlini politikai körök Monsieur Reynaud miniszterelnöki kinevezését a francia háborús erőfeszítések fokozódásaként értékelik. Ma a német rádió Monsieur Reynaud-t nagy háborús agitátorként jellemezte, Monsieur Daladier-nál is rosszabb háborús uszítóként.

Berlin, 1940. március 21., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Túlzás volna azt remélni, hogy az itt holnap kezdődő húsvéti ünnepek átmeneti szünetet hoznak a Németország és Anglia között az utóbbi napokban fellángolt légi háborúban. De legalábbis ma estig még nem érkezett hír újabb légitámadásról egyik oldalon sem.

A német lapok még ma is a brit konvoj elleni tegnapi támadást ünneplik, amelyben a német verzió szerint 42 000 tonnányi hadi- és kereskedelmi hajót süllyesztettek el, további 11 000 tonnányit pedig megrongáltak.

A holnapi újságok nagy terjedelemben foglalkoznak azzal a hírrel, hogy Sylt szigetére látogatott néhány semleges – főként amerikai – tudósító. Az amerikaiaknak megmutattak egy hidroplán-támaszpontot Hoernumnál, a sziget déli végén, és nem sok kárról számoltak be nekik egy kórházat kivéve, melynek tetőszerkezetét beszakította egy bomba. A tudósítók azt jelentették, hogy a repülőhangárok épek voltak, de a közelben több bombatölcsért is lehetett látni, és rengeteg volt a törött ablaküveg.

Politikai fronton az érdeklődés Moszkva felé fordult, ahol a jelentések szerint a Kreml foglalkozik a Németországból, Oroszországból és Olaszországból álló háromtagú blokk létrehozásának német tervével. Hogy a berlini orosz nagykövet, aki tegnap váratlanul hazarepült Moszkvába, vajon Mr. Molotovval tér-e vissza, hogy nyélbe üssék a megállapodást, az ma már kétségesnek tűnik. Berlin azonban biztosra veszi, hogy a diktatúráknak ez az erős szövetsége hamarosan valóra válik.

Időközben Németország folytatja a fémgyűjtési kampányt, mert tartalékai a blokád következtében megcsappantak. A bronzból készült templomi harangokat mind elviszik és hadiipari felhasználásra beolvasztják. A jövő héttől kezdődően az egész

országban házról házra járva begyűjtik az összes erre alkalmas ón-, nikkel-, réz- és bronztárgyat és a többi fémet, amelyet születésnapi ajándékként kértek felajánlani a Führer számára.

Ma a hadsereg utasított minden kocsitulajdonost, aki autóját a háborús tiltás miatt nem használja – 90 százalékukról van szó –, hogy adja le az akkumulátort. Pénzt kapnak érte – 35 cent és 3 dollár közötti összeget, az akkumulátor állapotától függően.

Az embereket itt most már határozottan emlékeztetik a háborús nehézségekre, de úgy látom, gondolataik a húsvét körül is forognak. A béke éveiben a németek szerettek húsvétkor utazgatni, meglátogatták a rokonaikat, vidékre autóztak vagy kirándultak a hegyekbe. Az idén viszont felszólították a lakosságot, hogy húsvétkor maradjon otthon és ne terhelje meg a vasutak szállítási kapacitását. Különvonatokat nem indítanak, és a rendőrség szigorú rendeletet adott ki, hogy a húsvéti kirándulásokra magánautót senki ne használjon. A rendőrség ügyelni fog a rendelet betartására.

Ami a hagyományos húsvéti tojást illeti, nos, nem tudom, mi lesz, hiszen a jegyrendszer csupán heti egy tojást engedélyez. Az utcán ma azt láttam, hogy az emberek hosszú sorokban állnak az édességboltok előtt, várva, hogy hozzájussanak a nekik járó húsvéti cukorka-adaghoz.

Posenből (Poznań) pedig azt a hírt kaptuk, hogy ma újabb három németet ítéltek halálra, azzal a váddal, hogy megöltek egy németet a lengyel háború idején.

Berlin, 1940. március 22., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Nagypéntek természetesen ünnepnap Németországban, és pár perccel ezelőtt a stúdióba jövet több embert láttam tolongani a berlini utcákon, mint korábban bármikor. Igazi ünnepi hangulatban voltak, mintha el is feledkeztek volna a háborúról – legalábbis a húsvét idejére.

Talán azért van ez így, mert sokan úgy gondolják, hogy ez az utolsó szélcsend, amelyet még élvezhetnek a vihar előtt – mielőtt, ahogy sokan vélik, igazán kitör a háború, annak minden szörnyűségével együtt.

S míg a járdákon ma délelőtt nyüzsögtek az emberek, az úttest mindenütt szörnyen kihalt volt. A körút nyolc kilométeres szakaszán, amelyen idejöttem a stúdióba, alig láttam autót. És azok is katonai vagy hivatalos járművek voltak. A rendőrség figyelmeztetett tegnap, hogy nem szeretnének húsvéti sétakocsikázáson kapni még olyanokat sem, akiknek speciális engedélyük van háborús időben az autóhasználatra – ez a tulajdonosoknak mindössze 10 százaléka. A sugárutakon ma délelőtt mindenfelé közlekedési rendőrök posztoltak, ügyelve a rendelet betartására.

A lakosságot arra is megkérték, hogy vonaton se utazzanak, hogy a vasutak minden energiájukat a szén és az egyéb áru szállítására fordíthassák. Az egyik napilap, a *Lokal Anzeiger* ma reggel arról tájékoztatja olvasóit, hogy a vasutakat most nagyon lefoglalja a tavaszi vetéshez szánt műtrágya szállítása, ezért az emberek csak annyi

szenet tüzeljenek el, amennyi feltétlenül szükséges, hogy a vasutak a műtrágya szállítására tudjanak koncentrálni a szénszállítás helyett. Ugyanez a lap új felhívással fordul a német háziasszonyokhoz, hogy ne pocsékolják az élelmiszert, és semmivel se vásároljanak többet a feltétlenül szükséges mennyiségnél.

Itt nem adtak hírt arról, hogy egy angol tengeralattjáró Dániától keletre megtorpedózott egy német hajót, ahogy azt Londonból jelentették. Ha a hír igaz, akkor ez az első eset, hogy az angol tengeralattjárók azokon a vizeken is tevékenykednek, amelyeken keresztül a Németországnak szánt svéd vasérc legnagyobb részének át kell haladnia.

A főparancsnokság ma teljes nyugalmat jelentett a nyugati fronton, mindössze a légierő végzett némi felderítést az Északi-tenger fölött. Közlik még, hogy az utóbbi három napban 32 000 bruttóregiszter-tonnányi ellenséges és semleges hajót süllyesztettek el.

Tegnap, mint önök is emlékeznek rá, a németek azt jelentették, hogy előző este csak a légierő 42 000 tonnát süllyesztett el.

Berlin, 1940. március 24., 01.02

Jó estét. Itt Berlin.

Ma volt húsvét vasárnap, hűvös, borús nap, legalábbis Berlinben. Itt van velem Mrs. Dorothy Oechsner, Mr. Frederick Oechsner, a United Press berlini tudósítójának a felesége, aki a mai napról mesél önöknek.

DOROTHY OECHSNER: Az idei húsvét Berlinben több szempontból is különleges volt. Még csak most lábalunk ki a száz év óta leghidegebb és leghosszabb télből. Így aztán eddig nem nagyon jutott eszünkbe tavaszi ruhákkal vagy húsvéti cicomákkal foglalkozni. Azok a nők, akik új ruhákban szerettek volna tündökölni, rájöttek, hogy bármit vesznek, azért pontokat, *Punkt*okat, kell leadniuk az évi száz pontot tartalmazó ruhajegyből.

SHIRER: Mrs. Oechsner – Mi a helyzet a kalapokkal?

MRS. OECHSNER: A kalapok fontos szerepet játszanak, mert azon kevés dolgok közé tartoznak, amelyeket jegy nélkül is meg lehet vásárolni. Néhány üzletben lepényszerű szalmamodelleket lehet látni, rájuk csavart fátylakkal, de a holnapra is gondoló nő inkább nemezkalapot választ, mert az elegáns viselet ebben az évszakban, és őszre is átalakítható. Az ember praktikus lesz, ha egy évben csak száz pontból gazdálkodhat. Tekintettel arra, hogy egy kosztüm vagy egy gyapjúruha hatvan pontot visz el, a harisnya páronként négyet, a fehérnemű úgy négy–tizenhat pontot, igazán nem nehéz elverni mind a száz pontot ugyanolyan ruházatra, amely a húsvéti parádézásra megfelel, de egész évi használatra már nem.

Az édességboltokban nagy volt a forgalom, mert sokan húsvétra váltották ki az egész hónapra szóló negyedkilós adagjukat. De még így is alig lehetett csokitojást és csokinyulat találni, és a legtöbb gyerek kénytelen volt beletörődni az édesség hiányába. Sok boltos azzal a tréfával magyarázta a húsvéti áruk hiányát, hogy a nyuszi megfagyott januárban. Cukorkából havi negyed kilót lehetett vásárolni, miután gondosan lepecsételték az erre szolgáló speciális jegyet. A legcsábítóbb kirakatot Berlin egyik legnagyobb édességboltja rendezte be. Rózsaszín és kék szalaggal átkötött csodaszép dobozok láthatók benne, meg gyapjas báránykák, hátukon csokoládésdobozokkal, de ott áll mellettük a felirat is, hogy mindez csak dekoráció és nem eladó.

SHIRER: És mi a helyzet a gyerekekkel? Készítettek az idén is hímes tojást?

MRS. OECHSNER: Az élelmiszer-hatóságok ebben a hónapban egy kis nagylelkűséget tanúsítottak, és húsvét hetére személyenként három tojást engedélyeztek, így ebben a hónapban összesen hét tojást kaptunk. Én Hollandiából érkezett, szép és friss tojásokhoz jutottam. Akikkel én beszéltem, azok többsége nem festett tojást, és így volt ezzel néhány barátunk is az országban, akikkel húsvéti üdvözlőlapokat váltottunk. Meghívtak bennünket hétvégére, ugyanis pulykát sütöttek az ünnepi ebédre. Nálunk egy kis bárányhús volt, amit már jó előre megrendeltem. Volt egy doboz konzervzöldbabunk is, amelyet a boltosunk alkalmi áruként kínált. A háború kezdete óta ez az első eset, hogy az élelmiszer-hatóságok konzervet is forgalomba hoztak.

SHIRER: Köszönjük szépen, Mrs. Oechsner.

Húsvét táján a német szerkesztők általában áttekintik a helyzetet. A mai *Lokal Anzeiger* szerkesztője ezt írja Posenből (Poznań), az egykori Lengyelországból: „A Kelet vagy német lesz, vagy pedig olyan mocsár, amely megmérgezi egész Közép-Európát. Harmadik lehetőség nincsen... Ez a föld a németekért kiált... A tény az, hogy csak az olyan földet érdemes megnézni, amelyet német munka szentelt meg."

Dr. Robert Ley, a Munkásfront vezetője a Siegfried-vonalat építő munkásokhoz intézett és az egész országban közvetített rádióbeszédében ezt mondta: „Minden német teljesen biztos abban, hogy Németország megnyeri a háborút. Az angolok és a franciák idegesek. Hisztérikussá váltak, mint az öreg nők. A Maginot-vonal nem ér semmit."

Berlin, 1940. március 27. 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Egy ideje sokunknak okoz fejtörést, hogy napi közleményeiben a német főparancsnokság azt hangsúlyozza, hogy a szövetséges repülőgépek megsértették a Birodalommal határos semleges államok – Dánia, Hollandia, Belgium, Luxemburg és Svájc – területét.

A napi hadijelentéseket általában kis címsorokkal jelentetik meg, de ma minden újság felkapta ezt a szövetséges pilóták elleni vádat, és rikító szalagcímekkel hirdeti őket. A *Nachtausgabe* például így: AZ ELLENSÉGES REPÜLŐGÉPEK TOVÁBBRA IS MEGSÉRTIK A SEMLEGESSÉGET.

Ebből csak az az egy logikus következtetés vonható le, hogy a német főparancsnokság nem fog örök időkig megelégedni annak puszta konstatálásával, hogy az ellenséges repülők megsértik a semleges légtereket.

Ezt érdemes szem előtt tartani, ha azon gondolkodunk, hogy mit hoz a jövő ebben a háborúban. S itt van aztán a brit hadihajók ügye, amelyek igyekeznek feltartóztatni a norvég partok mentén, azoktól mindig az öt kilométeres határon belül lefelé haladó német hajókat, bennük a német hadiüzemeknek szánt értékes vasrakománnyal.

A Wilhelmstrasse ma elismerte, hogy meggyőződése szerint az angolok mostani tényked̈ése a skandináv partok mentén csupán előjátéka egy intenzívebb tevékenységnek. Egyesek itt meg vannak győződve arról, hogy a háború Skandináviára is átterjedhet, annak ellenére, hogy a finn békekötést követően most csökkent a feszültség.

Ma például azt jelentették Berlinben, hogy a múlt héten egy legalább kilenc angol rombolóból álló hajórajt vontak össze a norvég partok előtt, s hogy a vasat szállító német teherhajókat többször is figyelmeztető lövésekkel próbálták megállítani. De azok nem álltak meg, hanem bemenekültek a közeli fjordokba. A Rossfjordban, mondják a németek, két romboló majdnem másfél kilométeren át követte a hajóikat.

A német sajtó, amely nem tájékoztatja olvasóközönségét a német tengeralattjárók, aknák és repülőgépek által mostanában elsüllyesztett skandináv és más semleges hajókról, most azt tanácsolja a skandinávoknak, hogy ragaszkodjanak jogaikhoz az angolokkal szemben. A Wilhelmstrasse arra az álláspontra helyezkedik, hogy nem semleges magatartás a skandinávok részéről, ha a felfegyverzett brit teherhajókat nem hadihajókként kezelik, amelyeknek a kikötőben való tartózkodását ugyanúgy korlátozni kell, mint a hadihajókét. Azt hiszem, az Egyesült Államok nem fogadja el magára nézve ezt az álláspontot. *[Az utolsó mondatot a cenzor kihúzta.]*

Innen nézve úgy tűnik, mintha a semleges országok, és különösen a skandináv államok egyre keményebben őrlődnének a szövetségesek és Németország egymással ellentétes követelései között, s hogy végül maguk is belesodródhatnak a konfliktusba.

Gyakran eltűnődöm a németországi kávén, vagyis inkább annak a hiányán, s hogy a németek mennyire szeretik, ha hozzájuthatnak. Nem is lepődtem meg, amikor nemrég azt hallottam, hogy az orvosok rengetegszer írtak fel kávét a betegeknek. De ennek most vége. Az egészségügyi Führer megtiltotta az orvosoknak a kávé felírását.

Sajnálkozva jelentem továbbá, hogy sörből, melynek főzésében a németek igazi mesterek, egy kis hiány fenyeget. Néhány kisebb söröző kihirdette, hogy elvitelre már nem adhatnak el sört, de helyben még lehet fogyasztani.

Németországban mindenkinek ott kell dolgoznia, ahová rendelik. Ma börtönbüntetésre ítéltek két nőt, mert nem voltak hajlandók a farmon dolgozni, ahová a kormányzati munkahivatal küldte őket.

Napi közleményében a német főparancsnokság azt jelenti, hogy semmi különös nem történt a nyugati fronton. Fokozottabb felderítőrepülésekre került sor tegnap Franciaország keleti része fölött. Ebből több légi csata is keletkezett, melyekben a főparancsnokság nyilatkozata szerint a német felderítőgépek lelőttek két francia vadászgépet, köztük egy Curtisst.

Emlékezetem szerint ez az első alkalom ebben a háborúban, hogy egy felderítőgép lelőtt egy vadászgépet.

Berlin, 1940. április 8., 01.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A németek ma este mindenre elszánt banditáknak nevezik az angolokat, azt pedig, hogy aknákat telepítenek a norvég területi vizekre, a nemzetközi jog ellen elkövetett brutális és immorális bűncselekménynek.

De a mindenki által föltett kérdésre, hogy mit fog Németország tenni, Berlinből nem tudunk válaszolni – egyelőre. Ez Hitler kancellár titka, ő pedig megtartja magának.

A Wilhelmstrasse ma este csak annyit mondott, hogy a norvég semlegesség angol megsértése nagyon komoly helyzetet teremtett, s hogy Németország, ahogy a kormányszóvivő kifejezte magát, jeges elszántsággal kíséri figyelemmel az eseményeket. Arra is utaltak, hogy német felfogás szerint Anglia mostani tényked̈ése lerombolja a semlegesség egész koncepcióját, s hogy Berlin kénytelen lesz levonni a következtetéseket. Más szóval, Berlin esetleg úgy gondolja, hogy többé nem kötik őt a semlegesség törvényei.

A Wilhelmstrasse ma este túl gyengének, sőt kifejezetten átlátszónak minősítette a norvégok reagálását az angolok tényked̈ésére, ahogy azt a ma délután kiadott hivatalos norvég közlemény kifejti. Németország, mutattak rá, valami határozottabbat várt. Hogy pontosan mit, azt nem részletezték.

Az angolok gyors akciója ma délelőtt láthatóan meglepetésként érte Berlint, bár meg kell hagyni, hogy a Wilhelmstrasse már tíz napja utal arra, hogy a szövetségesek a norvég semlegesség megsértését tervezik. S mint ilyenkor szokásos, számtalan mendemonda terjengett egész nap, hogy a német flotta bevonult a Svédországtól nyugatra fekvő Kattegat-tengerszorosba, majd befordult a Skagerrakba, ahol a világháború legnagyobb tengeri ütközetét vívták meg. Elterjedt az is, hogy német expedíciós hadsereget szerveztek a balti kikötőkben, ahol utasszállító hajók tucatjai várják, hogy átvigyék a katonákat Skandináviába. De ahogy minket itt tájékoztattak, mindez pusztán szóbeszéd. Mint tudjuk, a totalitárius államok nem jelentik be előre a következő lépésüket.

Mindabból, amit elmondtam, valamint abból, amit a mostani európai eseményekről gondolnak, önök arra következtethetnek, hogy a norvég partok előtti angol aknatelepítés ma nagy szenzáció lehetett a német sajtóban. Pedig egyáltalán nem volt az.

Más volt az összes német lap vezető híre, más kapta a főcímeket. A német külügyminisztérium ma ismertette, hogy a román hatóságok miként leplezték le a legutolsó pillanatban az angolok titkos tervét, mellyel el akarták torlaszolni a Dunát, azt a folyót, amelyen értékes nyersanyagok érkeznek a Birodalomba. Nagyszámú brit folyami hajó, mondta a külügyminisztérium, álcázott brit tengerészekkel, sorkatonákkal és katonatisztekkel a fedélzetén megpróbált fölmenni a Dunán. Ezeket a hajókat a németek szerint robbanóanyagokkal, mélyvízi bombákkal és más munícióval pakolták meg, s az volt a tervük, hogy a Duna egy keskeny, Vaskapunak nevezett szakaszán elsüllyesztik őket, s így eltorlaszolják a folyót. A román hatóságok azonban tudomást szereztek a titkos tervről és lefoglalták a hajókat.

A bukaresti tudósítókkal érintkezésben álló berlini amerikai sajtóirodák ma este nem tudtak közvetlenül a román fővárosból hírt szerezni az ügyről.

Mindenesetre a Wilhelmstrasse közölte, hogy a német kormány érintkezésbe lépett a román kormánnyal. Csak épp azt nem közölték, hogy ez mit jelent – minthogy az egész eset, mint itt állítják, román területen történt.

Berlin, 1940. április 9., 15.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német kormány, a Berlinben kiadott hivatalos nyilatkozat szavaival élve „a háború időtartamára védelmébe vette Dániát és Norvégiát".

Vagyis a német hadsereg ma hajnalban megszállta a két semleges országot, Dániát és Norvégiát. A magyarázat az – és ezt a magyarázatot mi, újságírók magától a német külügyminisztertől kaptuk ma délelőtt –, hogy Norvégia és Dánia képtelen volt megvédeni magát a szövetséges csapatok közelgő inváziójával szemben, s hogy Németország Skandinávia, valamint a saját érdekében kénytelen volt maga gondoskodni a védelemről.

A német szárazföldi hadsereg, a haditengerészet és a légierő a rá jellemző villámgyors mozgással teljesítette ma hajnalban a védelemnyújtás feladatát. A gyakorlatilag semmilyen hadsereggel, légierővel és haditengerészettel nem rendelkező dánok nem tanúsítottak ellenállást, legalábbis mi itt Berlinben így tudjuk. A hadsereggel, légierővel és haditengerészettel szintén nem nagyon rendelkező norvégok viszont ellenálltak, legalábbis a Berlinbe érkező jelentések szerint.

A német főparancsnokság pár órával ezelőtt rendkívüli közleményben tudatta, hogy Koppenhágát, Dánia fővárosát ma reggel 8 órára teljesen elfoglalták a német csapatok. A balti kikötőkből csapatszállító hajókon az éjszaka leple alatt érkező náci egységek hajnalban szálltak partra a fővárosnál, s először a citadellát és a rádióállomást foglalták el. Reggel 8 órára, jelentette a főparancsnokság, már az egész város német kézen volt.

Dánia elfoglalása feltűnően gyorsan és tökéletesen zajlott le, ezért semleges megfigyelők kétségtelennek tartják, hogy már régen megtervezték és előkészítették. Az akció több ponton egyszerre indult. A főparancsnokság azt közli, hogy német motorizált egységek a szárazföldön Flensburgnál, vagyis a Kieli-csatornától körülbelül 80 kilométerre északra hajnalban lépték át a dán határt, és gyorsan nyomultak előre észak felé, Apenrade (Åbenrå) és Esbjerg irányában.

Eközben, jelenti a főparancsnokság, hadihajók és repülőgépek által védett német egységek szálltak partra több ponton is. A dán szárazföldtől keletre fekvő Kis-Bælt-tengerszorosban elfoglalták a dán Fyn-szigetre vezető hidat. Ettől keletre, a Nagy-Bælt-tengerszorosba, amely Sjællandot, Koppenhága szigetét választja el Fyntől, nagyobb német egységek érkeztek, s Korsoernál (Korsør) és Nyborgnál szálltak partra.

A német Warnemünde kikötőjéből páncélosokat szállító kompok, közli a főparancsnokság, Hjedsernél partra tették az osztagot, majd folytatták útjukat észak felé. Ezzel egy időben a Seeland(Sjælland)-sziget déli részén lévő vordingsbergi (Vordingborg) hidat is elfoglalták.

Az *Angriff* című náci lap a német csapatok akcióit kommentálva a következőt írja: „A fiatal német hadsereg új dicsőséget szerzett zászlóinak... Ez minden idők egyik legragyogóbb haditette."

Úgy tűnik, a dánok semmiféle ellenállást nem tanúsítottak. Úgy tudjuk, a dán követ ma kora délelőtt tiltakozását fejezte ki a Wilhelmstrassén, de kijelentette azt is, hogy Dánia nincs abban a helyzetben, hogy háborúzzon Németországgal. Körülbelül egy évvel ezelőtt Dánia, az egyetlen skandináv államként, Németországgal megnemtámadási szerződést írt alá, melyben a két ország kölcsönösen elismerte egymás függetlenségét és területi sérthetetlenségét.

Dániát, amennyire itt tudni lehet, nem érintette a szövetségesek tengeri aknatelepítési tevékenysége.

Norvégiához és Dániához intézett memorandumaiban a német kormány kifejezte azt a reményét, hogy a polgári lakosság és a hatóságok tartózkodni fognak minden ellenállástól a német hadsereggel szemben. S hozzátették, idézem: „Az ilyen ellenállás teljességgel értelmetlen, és fegyveres erővel, kíméletlenül fogjuk letörni."

Berlinben az utca népe hűvösen fogadta a hírt. Csak kevesen tartották érdemesnek megvenni a lapok különszámait. A rádióban pedig dr. Goebbels volt több órán keresztül a mikrofon előtt, ő olvasta be a különböző memorandumokat, proklamációkat és közleményeket.

A német rádió szerint Koppenhága elfoglalása incidens nélkül zajlott le. A németek azt mondták, hogy a dán kormánytisztviselők teljes lojalitásukról biztosították a német főparancsnokot.

Berlin, 1940. április 9., 22.39

Jó napot. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Norvégia és Dánia német elfoglalása, amiről a német újságok azt írják, hogy szabadságuk és biztonságuk megvédését szolgálja, a tervek szerint folytatódik, közölték berlini katonai körökben.

Dániát, amely semmiféle ellenállást nem tanúsított, a közlések szerint majdnem teljesen elfoglalták, mire leszállt az est, vagyis körülbelül két órával ezelőtt.

A norvégiai helyzet már zavarosabb. A németek elismerik, hogy a norvégok komolyabb ellenállást tanúsítottak a déli part két pontján, Kristiansandnál és a főváros, Oslo környékén. Késő délután azonban Berlin bejelentette, hogy a náci egységek behatoltak a norvég fővárosba.

Egyébként a még mindig Berlinben lévő amerikaiak, s főként a diplomaták családjai Oslóban vannak. De a norvég fővárossal ma nem sikerült érintkezésbe lépni, s ezekről a családokról nem tudunk semmit.

Berlinben hangsúlyozták, hogy a német légierő, amely nem egészen egy hét alatt megtörte a lengyelek hátországát, kiemelkedő szerepet játszott a mai hadműveletben. Hogy a hadiflották – a német és a brit – mit csinálnak, azt Berlinben még nem tudjuk. Nincs hír semmiféle összeütközésről, és a németek sem fűztek hozzá semmit ahhoz a jelentéshez, mely szerint elsüllyesztették egyik csapatszállító hajójukat, a *Rio de Janeirót*.

A Wilhelmstrasse egyébként tagadja, hogy Németország protektorátussá kívánná alakítani Dániát és Norvégiát. A hivatalos álláspont szerint, ahogy korábban mondtam, Németország csak megvédte e két semleges ország szabadságát és függetlenségét, és ezt harsogja ma este a sajtó is.

Berlin csupán azt helyteleníti, ahogy a norvégok fogadták a német lépést, és szigorú figyelmeztetéseket intézett Norvégia kormányához és népéhez, hogy emlékezzenek Lengyelországra, és szüntessék be az ellenállást, ahogy azt Dánia is tette. Ahogy a hivatalos náci orgánum, a *Völkischer Beobachter* fogalmaz, Norvégia hozzáállása, idézem, „nemcsak az igazságérzet teljes hiányáról árulkodik, de az őrültséggel is határos". Az újság felszólítja a norvégokat, hogy kerüljék a fölösleges áldozatokat. A *Börsen Zeitung* pedig így érvel: „Oslónak be kell látnia, hogy Németország tette kizárólag Norvégia szabadságának megvédelmezését szolgálja."

A német sajtó ma este, jellemző módon, arra figyelmeztet, hogy a szövetségesek valószínűleg megpróbálják kiterjeszteni tevékenységük hatókörét, hogy becserkésszenek más semleges országokat. Azt mondják, Németország megfelelő választ fog adni. Ez a figyelmeztetés egy Hollandiából, Amsterdamból érkezett jelentésben szerepel.

A berlini rádió húsz perccel ezelőtt azt jelentette Oslóból, hogy a norvég kormány tagjainak egy része a fővárosban maradt, és csatlakozott hozzájuk még két miniszter, akik ma délután tértek vissza. Ezek a miniszterek, közölte Berlin, azt fontolgatják, hogy új kormányt alakítanak, amely aztán tárgyalhatna a német hadsereggel. Az oslói jelentés azzal folytatódott, hogy a németek most veszik át a hatalmat.

Berlin, 1940. április 10., 01.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Norvégia és Dánia német inváziója, amely a német sajtó szerint e két kis semleges ország szabadságának és függetlenségének megvédelmezését szolgálja, körülbelül tizennyolc óra alatt véget ért Dánia teljes megszállásával és – a német nyilatkozatok szerint – Norvégia minden fontos katonai pontjának elfoglalásával.

Dánia nem tanúsított ellenállást, így a szárazföldön, a tengeren és a levegőben előretörő hatalmas német hadsereg gyorsan és gond nélkül lerohanta. Semleges megfigyelők emlékeztettek, hogy Németország alig egy éve írt alá megnemtámadási szerződést Dániával.

A kis Norvégia az ellenállást választja, bár a náci kormány figyelmeztetett, hogy a német hadsereggel való szembeszállást minden rendelkezésre álló eszközzel le fogják törni. Maguk a németek is beismerték, hogy két helyen – Kristiansandnál és a főváros Oslónál – a norvégok kemény ellenállást tanúsítottak. De Oslót így is elfoglalták ma délutánra, Kristiansandot pedig ma estére.

Berlini idő szerint éjfélkor, vagyis alig egy órával és negyvenöt perccel ezelőtt a német főparancsnokság rendkívüli közleményben tudatta, hogy biztos kézben van Norvégia minden fontos katonai objektuma, köztük a messzi északon Narvik is – az a kikötő, ahonnan a svéd vasat szállítják Németországba –, valamint a következő part menti városok: Trondheim, Bergen, Stavanger és Kristiansand. A főparancsnokság még hozzátette, hogy ahol komolyabb ellenállással találkoztak, például Kristiansandnál és Oslónál, ott azt letörték. S hogy sértetlenül foglalták el az összes norvég part menti erődöt, melyek most készen állnak az ellenséges támadás visszaverésére.

A német légierő, amely kiemelkedő szerepet játszott a mai hadműveletekben, most támaszpontokat rendezett be Norvégia déli vidékének repülőterein. A főparancsnokság szerint késő este az ezekről indult gépek óriási győzelmet arattak egy szövetséges flotta fölött Bergentől nyugatra. A főparancsnokság azt állítja, hogy két szövetséges csatahajót és két nehéz cirkálót nagy bombákkal többször is eltaláltak.

De hát hogyan csinálták a németek? Hogyan rohanták le Dániát és foglalták el Norvégia fővárosát, valamint az összes fontos katonai támaszpontot azon a több mint ezer kilométeres partvonalon, amelyről minden itteni katonai megfigyelő úgy vélte, hogy a brit flotta ellenőrzése alatt áll – és mindezt pár óra leforgása alatt?

Attól tartok, ez egyelőre katonai titok. De egy kisiskolás számára is nyilvánvaló – és bizalmas beszélgetésben a németek nem is tagadják –, hogy az akció előkészületei már hosszú ideje folytak, s még régebb óta folyt a tervezés. A tényleges megvalósítás pedig semmiképpen sem ma kezdődött, és kétségtelenül még azelőtt, hogy az angolok elaknásították volna a norvég területi vizeket. Narvik elérése ugyanis legalább négynapi tengeri út – már ha a németek egyáltalán tengeri úton jutottak el odáig.

A német kormány ma délelőtt hivatalosan is tájékoztatta a norvég kormányt, hogy átvette az ország védelmét, és nem fogja megsérteni szabadságát és függetlenségét. Nem sokkal azután, hogy a németek elfoglalták Oslót, a berlini rádió azt jelentette a

norvég fővárosból, hogy új kormány van alakulóban, amely „el akarja kerülni Finnország végzetét". Fontos, hogy ma este a berlini rádió már „csonka norvég kormánynak" nevezte azt a kabinetet, amellyel ma délelőtt még hivatalosan tárgyalt, de amely azután Hamarba menekült.

A berlini hangulat érzékeltetésére engedjék meg nekem, hogy idézzek a német sajtóból. A címlapok a német hadsereg mai sikereit dicsőítik, és elmondják az olvasóknak, hogy Németország ma csupán, ahogy a *Nachtausgabe* fogalmaz, „Norvégia és Dánia szabadságának és biztonságának megvédelmezésére" tett lépéseket. Ugyanez a lap Angliát és Franciaországot hibáztatja a történtekért. A *Börsen Zeitung* ezt írja: „Anglia hidegvérrel gázol át a kis népek holttestein. Németország megvédi a gyenge államokat az angol útonállóktól." És levonja a következtetést: „Norvégiának be kellene látnia Németország lépésének jogosságát, mert az arra irányult, hogy megvédelmezze a norvég nép szabadságát."

A hivatalos náci orgánum, a *Völkischer Beobachter* holnap reggeli számának első oldalán ez a vörös betűs szalagcím virít: NÉMETORSZÁG MEGMENTI SKANDINÁVIÁT!

Berlin, 1940. április 10., 22.36

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma este nagyon kevés hírünk van arról, hogy mi történik a norvég partok mentén, illetve az országban. A német sajtó ma azt közli, hogy Norvégiában nyugalom van. A német főparancsnokság azt jelentette, hogy a tengeren a hadműveletek még folytatódnak, de részleteket nem közölt.

Az egyetlen hír, amelyet a német és az angol rombolók mai narviki csatájáról közreadtak, eléggé furcsa módon az angol *Reuters* hírügynökségtől származik. Annyi az egész, hogy a *Reuters* jelentése szerint Narviknál ma elsüllyesztettek két brit hadihajót, a *Hardy*t és a *Hunter*t. Azt nem említik, hogy rombolók lettek volna; egyszerűen hadihajókról beszélnek. És nem tesznek említést semmiféle csatáról vagy német veszteségről.

Amikor a német rádió bejelentette, hogy elsüllyesztettek két angol hadihajót, a rádió hírműsorát megszakították, és lejátszották a *Menetelünk Anglia ellen* című náci háborús dalt.

A főparancsnokság ma dél óta nem adott ki újabb közleményt a német szárazföldi erők előnyomulásáról. De este hat órakor hivatalos tájékoztatást kaptunk, hogy Hamar norvég várost, ahová tegnap menekült a norvég kormány, német gépesített alakulatok ma elfoglalták. A norvég kormány és a király az őket üldöző náci csapatok elől tovább menekült észak felé.

Ma azt közölték velünk, hogy a német kormány még mindig tartja a kapcsolatot a norvég kormánnyal, de az már nem világos, hogy melyikkel. De azt észrevettem, hogy a hivatalos német hírügynökség ma esti oslói jelentése „az új norvég kormány vezetőjének" nevezi a norvég náci vezért, Mr. Vidkun Quislinget.

A németek még mindig nem árulják el, hogy miképpen sikerült nekik ilyen villámgyorsan elfoglalniuk, ráadásul a brit hadiflotta ágyúinak árnyékában Norvégia nyugati partjának legfontosabb kikötőit. A semleges haditengerészeti attasék például csak a fejüket vakarták a Londonból érkezett hírek hallatán, hogy a németek képesek voltak két cirkálót eljuttatni Bergenbe, hat rombolót pedig a fönt, a messzi északon fekvő Narvikba. Hogyan tudtak odáig eljutni anélkül, hogy az angolok fölfedezték volna őket? – ez a kérdés egyszerűen nem fér az itteni semleges szakértők fejébe. A németek pedig csak mosolyognak és nem mondanak semmit.

A német sajtó ma nagyrészt kedvezőnek ítéli a világ reagálását arra, hogy Németország kinevezte magát Norvégia és Dánia védelmezőjének. A német újságok szerint különösen Oroszország és Olaszország mutatott „teljes megértést". Ami Amerikát illeti, a *DAZ* azt írja, hogy az amerikai sajtó tartózkodik bármiféle állásfoglalástól Németország lépésével kapcsolatban.

Berlin, 1940. április 11., 01.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma este itt Berlinben még mindig nagyon kevés hírt kapunk Norvégia elfoglalásáról, amit Németország azért hajtott végre, hogy megmentse ezt az országot a háborús hadszíntérré válástól, s hogy megvédje függetlenségét.

Azt hallottam, hogy Németország határain túl jelentések mennek bizonyos, a német megszállással összefüggő tengeri összecsapásokról. Berlin ezeket mindenestül tagadja. Azt állítja, hogy ez hazugság – sima kitaláció –, egyszerű angol propaganda. Ahogy a német rádió ma este mondta, egyetlen szó sem igaz abból az angol állításból, hogy ütközetek voltak a szövetséges és a német haditengerészet között. Az egyetlen tengeri összecsapásra, mondja Berlin, Narviknál került sor néhány romboló között, s ebből is Németország került ki győztesen.

A Wilhelmstrassén ma este azt közölték, hogy teljesen biztonságossá tették azt a Dánia és Norvégia között fekvő, csaknem 400 kilométeres tengeri közlekedési útvonalat, amelyen a német csapatokat és hadianyagokat kell szállítani. Berlinben nem tudnak arról, mondták nekünk, hogy bármilyen veszteség érte volna a német hadi- vagy csapatszállító hajókat azon a két cirkálón kívül, amelyeket, mint a megszállás első napján jelentették, a norvégok süllyesztettek el.

El tudom képzelni, hogy mindez nagyon zavarosnak tűnik az önök számára – mert számomra is az. De én csak az egyik oldalról tudósítok, és azt továbbítom önöknek, amit itt hallok.

A német főparancsnokság ma déli, terjedelmes közleménye ismerteti a rombolók narviki csatáját, bejelenti, hogy az előzetes tervek szerint folytatódik Norvégia elfoglalása, és tagadja, hogy a szövetségesek kiverték volna a németeket Norvégia nyugati parti kikötőiben elfoglalt állásaikból, vagy erre akár csak kísérletet is tettek volna. Azóta viszont nem sok új hírrel tudok szolgálni innen Berlinből.

A német rádió itteni idő szerint este 6 órakor két különközleményt is kiadott Mr. Churchill beszédével kapcsolatban. Az egyik a brit alsóház elé tárt angol veszteségeket részletezi, a másik pedig Mr. Churchillnek azzal a kijelentésével foglalkozik, hogy a szövetségesek egyetlen norvég kikötőt sem foglaltak vissza. A berlini idő szerint este 11 órakor kiadott újabb különközlemény arról tájékoztatott bennünket, hogy német repülőgépek brit hadihajókat támadtak Trondheimtől 200 kilométerre északnyugatra. Egy brit repülőgép-hordozót – pontosan idézve a német szavakat – „nehézbomba romboló találata ért". Ezenkívül egy angol cirkáló két találatot kapott. S miután ezt a közleményt felolvasták a rádióban, a műsort megszakították, s mint minden jelentős győzelem bejelentésekor, most is eljátszották a *Menetelünk Anglia ellen* című náci háborús dalt.

Ez az összes háborús hírünk itt Berlinben. Mint látják, nem szólnak a német flotta tevékenységéről, és azt sem említik, hogy bármi is megzavarta volna a folyamatos csapatszállítást.

Egyébként a Mr. Churchillt a brit veszteségek kapcsán idéző német kommüniké semmit sem említett abból, amit Mr. Churchill a két cirkáló, a *Renown* és a *Scharnhorst* közötti csatáról mondott. Német haditengerészeti körökben viszont csodálkoztak, hogy ha a jelentés igaz, akkor hogyan tudott elmenekülni, ráadásul sérült állapotban a hajójuk – hiszen annak végsebessége négy és fél csomóval kisebb, mint a *Renowné*.

A szárazföldön Berlin a német hadsereg nagy győzelmét jelenti az állítólag hatalmas túlerővel felvonult norvég egységek fölött Hamar és Elverum között.

Feltűnt nekem, hogy ma este a német sajtó nem sokat foglalkozik a tényleges katonai eseményekkel. Inkább arra a bergeni jelentésre koncentrál, mely szerint a németek elfogtak öt brit teherhajót, megpakolva látszólag a finneknek szánt fegyverrel és lőszerrel. Valójában azonban, mondják a németek, ezeket a fegyvereket egy Németország ellen Norvégián keresztül tervezett támadáshoz szállították.

A tegnapi újságok főcímei azt adták hírül, hogy Németország védelmébe vette Dániát és Norvégiát, s mindkét országot elfoglalta. Ebből itt nyilvánvalóan sokan arra a következtetésre jutottak, hogy a hadműveletek tulajdonképpen már véget is értek, s hogy ez újabb fényes német katonai győzelem volt, olyan, mint legutóbb Lengyelországban. Hiszen pár óra alatt egész Dániát elfoglalták, akárcsak Norvégia fővárosát és az összes fontosabb part menti várost.

A *DAZ* ma figyelmeztet, hogy a második szakasz még csak most kezdődik. „Tudatában vagyunk annak – írja –, hogy ki kell tartanunk a szövetségesek akciójával szemben. Nem szükséges, hogy fantasztikus angol jelentésekben mondják el nekünk, hogy folyik a küzdelem, s hogy nincsen csata veszteségek nélkül és nincs katonai cél, amelynek ne lennének kockázatai.

Ma este mellesleg a német sajtóban megjelentek a Svédországnak címzett figyelmeztetések. A svédeket arra intik, hogy újságjaik az északi megszállásról szóló angol propagandajelentéseket terjesztve nem úgy viselkednek, ahogy egy semleges ország sajtójától elvárható volna.

Berlin, 1940. április 12., 01.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német kormánykörök jelentése szerint az elmúlt 24 órában nem sok változás történt a katonai és haditengerészeti helyzetben Norvégiában.

Ma este, az itteni idő szerint 22 órakor kiadott német közlemény szerint, brit repülőgépek támadást intéztek a norvég partvidéken lévő német repülőterek ellen, de visszaverték őket és lelőttek nyolc angol bombázót. Az akciót Messerschmitt vadászgépek hajtották végre.

Fontosabb összecsapásokról más hír nincsen Berlinben. Az Oslónál partra szállt német egységek a jelek szerint terjeszkednek, de előnyomulásuk nem túl gyors. Elfoglalták az Oslótól 40 kilométerre délnyugatra fekvő Dramment és a 70 kilométerre északkeletre fekvő Eidsvoldot. A nyugati parton a főparancsnokság szerint a német csapatok szilárdan tartanak minden kedden elfoglalt pontot.

Berlin most már nyilvánvalóan nem számít könnyű győzelemre Norvégiában, bármit is hittek az itteni vezetők az elmúlt kedden az akció megindulásakor. Ahogy a Wilhelmstrasse egyik hírközlője ma este kifejtette, „Berlin nem reménykedik abban, hogy már véget ért az angol–német küzdelem. Épp ellenkezőleg, további harcokra kell számítani."

A norvég kormány reagálása arra, hogy a Birodalom védelmébe vette az országot, csalódást okozott a Wilhelmstrassénak. Ma este arról tájékoztattak bennünket, hogy Berlin már feladta a reményt, hogy bármilyen egyezségre is juthat a régi norvég kormánnyal, bár a külügyminisztérium ma azt állította, hogy oslói követe még mindig kapcsolatban áll a norvég királlyal. Ugyanakkor az is tény, hogy a külügyminisztérium ma nyilvánosan is „csonka" kormánynak nevezte a király kormányát, Mr. Quislinget pedig „az új norvég miniszterelnökként" aposztrofálta egyik kiadványában.

A berlini sajtó vádja szerint a régi kormány elveszítette kapcsolatát a norvég néppel, amely, így a sajtó, megérti Németország védelmi intézkedéseit. Ahogy a *Börsen Zeitung* kifejti: „Németország szeretné megóvni Norvégiát attól, hogy angol parancsra hadszíntérré váljon... Anglia bele akarta rángatni a háborúba Norvégiát. Németország azért jött, hogy megmentse az országot a háborútól."

A Wilhelmstrasse ma határozottan kijelentette, hogy nem tekinti magát hadban állónak Norvégiával. Kohts külügyminiszter bejelentését pedig, hogy Norvégia viszont igen, azzal utasították vissza, hogy az csak a csonka kormánytól jött.

Feltették a kérdést, hogy a szuverén Dánia megtartja-e párizsi és londoni követségét. A Wilhelmstrasse erre azt felelte, hogy a dolog kétséges, mégpedig a szövetségeseknek a dán hajók iránt tanúsított ellenséges magatartása miatt. Rákérdeztek a semleges országokban lévő dán követségekre is, mire Berlin azt válaszolta, hogy ezek megmaradnak, minthogy Németország garantálja Dánia szuverenitását.

Berlinben nagy haragot váltott ki, hogy angol gépek ma egy kis német vasútállomást bombáztak a dán határ közelében. Berlin azt állítja, hogy ez volt az első ilyen

eset, de ha megismétlődik, akkor Anglia teljes megtorlásra számíthat. Úgy néz ki, mintha tényleg megkezdődött volna az igazi háború.

Semleges diplomaták észrevétele szerint Svédország gondosan figyel a svéd újságok elleni német sajtótámadásokra. Berlin szerint a svéd lapok nem semlegesek. De eddig ebben az ügyben semmi sem történt.

Úgy értesültem, hogy az Oslóban élő amerikai állampolgárok egy nagyobb csoportja, főként az Európa más országaiban dolgozó amerikaiak feleségei és gyermekei ma elindultak Svédországba. Németországon keresztül fogják evakuálni őket.

Berlin, 1940. április 14., 16.02

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Majdnem egy hét telt már el azóta, hogy a német hadsereg, azzal a villámgyors mozgással, amelyet oly látványosan demonstrált Ausztriában, Csehszlovákiában és Lengyelországban, hirtelen betört Dániába és Norvégiába. A két kis országot, a szövetségeseket és az egész világot is teljes meglepetésként érte a lépés.

Dánia, amely a skandináv országok közül egyedüliként fogadta el Herr Hitler ajánlatát egy megnemtámadási szerződésre, és tavaly meg is kötötte azt Németországgal, bízott abban, hogy már nem fenyegeti veszély. A németek természetesen tagadják, hogy ők megszegték volna a megnemtámadási szerződést. Mint önök is tudják, a hivatalos álláspont szerint Németország azért vonult be Dániába, hogy megvédje az országot és biztosítsa szabadságát és függetlenségét.

Dánia – ahogy arra Berlin is számított – nem vállalkozott a harcra, s így az egész országot egyetlen nap alatt lerohanták a náci csapatok.

Amennyire a semleges megfigyelők meg tudják ítélni a Skandinávia elfoglalásával kapcsolatos, kifürkészhetetlen náci terveket, Berlin a norvégok részéről sem számított ellenállásra. Hogy mégis ellenálltak, és például az első napon elsüllyesztették a németek néhány igen értékes hajóját, meglepetésként hatott és nem kis bonyodalmat okozott. Berlinben nyilván azt hitték, hogy ha villámgyorsan elfoglalják a norvég fővárost és az összes nagyobb part menti várost – az ország belsejében nincsenek nagyobb városok –, akkor az elég meggyőző érv lesz a norvégok számára, hogy nem érdemes szembeszállni Herr Hitler katonáival. Számításuk nem jött be, bár azt is biztosra vehetjük, hogy a főparancsnokság mérlegelte ezt a lehetőséget is.

De hát hogyan tudták a német csapatok elfoglalni a legfontosabb norvég kikötőket egy másfél ezer kilométeres partvidéken, méghozzá mindegyiket alig néhány óra leforgása alatt? S mindezt a brit flotta orra előtt, hogy a norvég hatóságokat már ne is említsük. Berlin természetesen nem túl bőbeszédű ez ügyben. Itteni semleges megfigyelők így rekonstruálják az eseményeket:

A nyugati parti norvég kikötőkhöz a német csapatokat, fegyverrel és munícióval együtt teherhajók szállították, amelyek látszólag Narvik felé tartottak, svéd vasércért, melyből Németország évente tizenegy millió tonnát vásárol. Ezek a hajók, ahogy a

háború kitörése óta mindig tették, most is az öt kilométeres parti sávon belül haladtak, s így elkerülték a brit flotta felderítőit. Sőt még olyan jelentést is kaptunk, hogy a titkolt úticélok felé haladó német szállítóhajókat norvég hadihajók kísérték, hogy megvédjék őket az angoloktól.

Azt elég könnyű megérteni tehát, hogy ezek a szállítóhajók miképpen érhették el céljukat. De önmagában ez még kevés lett volna Hitler vállalkozásához. Hadihajókra is szükség volt minden norvég kikötőben, hogy megvédjék a partra szálló egységeket, s hogy visszaverjék a fölényben lévő brit flottát, ha az megpróbálna behatolni a fjordokba, hogy visszafoglalja a legfontosabb kikötőket.

És voltak ott német hadihajók is, mint tudjuk.

És nem vette őket észre sem a brit flotta, sem a légierő.

Hogyan jutottak el oda? A német admiralitás nem árulja el. De az itteni semleges haditengerészeti megfigyelők sokat törték a fejüket, hogy megfejtsék a titkot. Biztosnak tűnik például, már csak a brit jelentésekből is, hogy a németek csupán Narviknál hét rombolót vontak össze – vagyis a háború kezdetekor létezett egész német rombolóállomány egyharmadát –, és odaküldtek egy csatahajót is, ami éppen a fele a két egységből álló német nagyhajó-flottának. Narvik legalább három és fél napi hajóútra van a legközelebbi német kikötőtől – bő másfél ezer kilométeres távolságban. Márpedig hét romboló, egy csatahajó és egy nehéz cirkáló nem tud észrevétlenül elsiklani, mint, mondjuk, néhány evezőscsónak.

Szintén az angolok jelentették, hogy repülőik két német cirkálót vettek észre Bergennél a fjordban. Hogyan tudott oda észrevétlenül besurranni két cirkáló? Ezekre a kérdésekre, egyelőre nincs válasz.

A német főparancsnokság, amely tegnap este semmiféle jelentést nem adott ki a Narviknál tegnap lezajlott tengeri ütközetről, ma előállt az összecsapás német verziójával. Ez pedig a következő – idézem a hivatalos kommüniké szövegét: „A Bonte sorhajókapitány parancsnoksága alatt álló, és csapataink narviki partraszállását fedező német rombolók az utóbbi napokban német U-Bootok és repülőgépek támogatásával súlyos harcokba keveredtek az ismét áttöréssel próbálkozó brit haditengerészeti egységekkel.

Tegnap délben az ellenség újabb nagy támadást indított. Ehhez két csatahajóból, repülőgép-hordozókból, cirkálókból és rombolókból álló hajórajt vont össze. A brit túlerő ellenére rombolóink megtámadták a hajórajt. A súlyos harcokban a német haditengerészet és légierő egységei felgyújtották és zátonyra futtatták a *Cossack* brit rombolót. Az *Eskimo* és más brit rombolók megrongálódtak vagy megsemmisültek. Az ellenség, valamint saját egységeink veszteségeinek felmérése még nem fejeződött be."

Ennyit tudunk Narvikról. De hogy kinek a kezén van a város, hogy partra szálltak-e az angolok, hogy vannak-e még ott ellenálló német haditengerészeti egységek, s hogy mit csinálnak most a német szárazföldi egységek – nos, mint önök is látják, ezek olyan kérdések, amelyekre nem ad választ a főparancsnokság jelentése.

Ugyanez a mai német kommüniké beszámol arról az összecsapásról is, amelyről szerdai beszédében Mr. Churchill azt mondta, hogy a *Renown* és a német *Scharn-*

horst csatahajó között zajlott le. A német főparancsnokság nem említi a *Scharnhorst*-ot. Múlt kedden – a skandináviai hadműveletek kezdetekor – csak azt közölték, hogy erős brit haditengerészeti egységek megtámadtak egy erős német hajókontingenst. Ebben az összecsapásban, mondják a németek, a *Renown* megrongálódott, de a német egységek nem szenvedtek kárt.

A főparancsnokság még azt is jelenti, hogy tegnap összesen öt ellenséges tengeralattjárót süllyesztettek el, hármat német hadihajók, kettőt pedig, ahogy azt már tegnap este közöltük, német repülőgépek. A Shetland-szigetektől északra, folytatja a közlemény, egy német U-Boot megtorpedózott egy Glasgow típusú brit cirkálót. Szólnak a Narvik, Bergen és Stavanger elleni angol légitámadásokról is, de a német főparancsnokság szerint egyetlen katonai objektumot sem ért találat. Oslo körül a német csapatok elfoglalták Sarpsborg és Askim városát. Heidstadtoen mellett 1600 norvég katona adta meg magát, állítja a főparancsnokság.

Ez minden, ami a berlini katonai híreket illeti.

Berlin, 1940. április 15., 02.02

Jó estét. Itt Berlin.

Itt van előttem a Berlinben hétfő reggelenként megjelenő három lap egyikének a holnap utcára kerülő korai kiadása. A *Der Montag* szalagcíme ezt hirdeti: VISSZAVERTÜK A NARVIK ELLENI NAGY ANGOL TÁMADÁST. S e cím alatt a német főparancsnokság közleményének szövege. A hivatalos német hírügynökség ugyanezt a címet tette a hadsereg közleménye fölé.

A hivatalos német rádió ma este így foglalta össze a közleményt: „Visszavetették a Narvik elleni nagy angol támadást – megsérült az angol *Renown* cirkáló – torpedótalálat ért egy Glasgow típusú cirkálót – zátonyra futott a *Cossack* angol halálhajó – összesen öt angol hadihajót süllyesztettünk el – a német fegyveres erőknek egyebek közt ezekről a sikereiről számolt be ma a főparancsnokság."

A *Der Montag* pedig vezércikket írt a Narvik elleni brit támadás kudarcáról.

Hogy Narvikban valójában mi a helyzet, azt itt Berlinben nem tudjuk kideríteni. Hogy kinek a kezén van a város, hogy partra szálltak-e az angolok, hogy vannak-e még ott ellenálló német haditengerészeti egységek, s hogy mit csinálnak a német szárazföldi erők – nos, ezekre a kérdésekre Berlinben egyelőre nincs válasz.

Oslo körül a német hadsereg legyezőszerűen terjeszkedik minden irányban, de előnyomulásának üteme azt jelzi, hogy nem juttattak még oda különösebben nagy erőket.

Időközben a norvégiai német hadsereg főparancsnoka, von Falkenhorst tábornok ma a norvég nép tudomására hozta, hogy ha nem szüntetik be az ellenállást, akkor azt a német főparancsnokság a legkeményebb eszközökkel fogja letörni.

Ez arról árulkodik, hogy a norvégok ellenállnak. Idézek egy részt a főparancsnok felhívásából, ahogy azt a *DNB* leközölte: „A norvég kormány több együttműködési javaslatot is visszautasított. A norvég népnek most döntenie kell hazája jövőjéről. Ha

engedelmeskednek a felhívásnak, ahogy azt a hasonló helyzetbe került Dániában nagy megértéssel tették, akkor Norvégia elkerülheti a háború szörnyűségeit. De ha ezentúl bármilyen ellenállásra is sor kerül, és ha a jó szándékkal nyújtott baráti jobbot nem fogadják el, akkor a német főparancsnokság kénytelen lesz a legkeményebb intézkedésekkel megtorolni az ellenállást."

Múlt kedden, emlékszünk rá, Berlin arról tájékoztatta Oslót, hogy Norvégia német megszállására kizárólag azért került sor, hogy megmentsék az országot a háború borzalmaitól. *[Ezt az utolsó bekezdést a cenzorok kihúzták.]*

Berlin, 1940. április 17., 15.00

Jó reggelt. Itt Berlin.

A német főparancsnokság épp most megjelent napi közleményében az áll, hogy a németek még mindig tartják Narvikot. És azt is állítják, hogy az angolok tegnap nem tettek kísérletet, hogy partra szálljanak a város közelében. Az angolok a németek szerint a Narviktól körülbelül 60 kilométerre északnyugatra lévő Harstadnál és egy közeli szigeten szálltak partra, de ott nem volt harcérintkezés a német és a szövetséges csapatok között. Időközben a narviki német erők kelet felé nyomultak előre a vasútvonalon, egészen a svéd határig. Az ellenálló norvég egységeket, közli a hadsereg, megfutamították, súlyos veszteségeket okozva nekik.

A norvég partok mentén észak felé haladva körülbelül félúton fekvő Trondheimtől a német csapatok szintén vasúton nyomultak kelet felé, s tegnap elérték a svéd határt. Ez azért jelentős fejlemény, mert így Norvégiát kettévágták. A Stavanger ellen tegnapelőtt este végrehajtott brit légitámadás katonai objektumokban nem tett kárt, mondja a német főparancsnokság.

Azt is jelentik, hogy Bonte sorhajókapitány, a narviki német rombolóflottilla parancsnoka akció során életét vesztette. Azokról a rombolókról, amelyek megrongálódtak és a lőszerük is kifogyott, a legénység – vagy a legénység kétharmada – partra szállt és a német szárazföldi erőkhöz csatlakozott.

A mai berlini sajtó most először idézi Roosevelt elnök néhány – de nem az összes – megjegyzését a jelenlegi európai eseményekkel kapcsolatban. Az elnök a Pánamerikai Unió összejövetelén beszélt. Az elnöknek a skandináv helyzetre vonatkozó első kijelentését itt nem idézték.

A német lapok nem értenek egyet az elnök álláspontjával. Idézik például azt a megjegyzését, hogy Amerika hisztérikus felháborodások vagy erőteljes csapatmozgások nélkül alakított ki egy nemzetközi rendet, s azt válaszolják rá, hogy – idézem: „Több mint egy évszázados küzdelemben Amerika más nemzetek, köztük az angolok rovására érte el jelenlegi pozícióját, méghozzá *igenis* erőszakkal, *igenis* hisztérikus felháborodások közepette, és *igenis* erőteljes csapatmozgásokkal. Nem tagadjuk, hogy Amerikának joga volt így cselekedni, de meggyőződésünk, hogy épp ezért Amerikának kötelessége nagyobb mértékletességet és óvatosságot tanúsítani az eu-

rópai eseményekkel kapcsolatban... Az európai eseményeket európai nézőpontból kell megítélni, nem pedig amerikai fogalmak és elképzelések szerint."

A Wilhelmstrasse egyébként tegnap azt közölte velünk, hogy véleménye szerint az amerikai elnök minden bizonnyal Angliára és Franciaországra célzott, amikor olyan hatalmakról beszélt, amelyek beavatkoznak más országok ügyeibe.

A napokban említettem, hogy sok német ismerősöm nagy reményekkel várta a beígért dán élelmiszereket, a vajat, a tojást és a sonkát. A *DNB* most azt jelenti, hogy német élelmiszer-nagykereskedelmi cégek hatalmas tételeket rendeltek meg Koppenhágában. A jelentés szerint a dán áruházakban a plafonig áll az elsőrangú sonka. Most, hogy itt gyümölcsből nagy a hiány, a dán szállítmányokat igazán örömmel fogadják majd.

Berlin, 1940. április 18., 15.05

Jó reggelt. Itt Berlin.

Norvégiában végül megütköztek egymással a német és a brit szárazföldi csapatok is. Ez a legérdekesebb információ a német főparancsnokság mai, másfél órával ezelőtt megjelent közleményében. A két ország szárazföldi erői először Narviknál kerültek harcérintkezésbe egymással. A német jelentés szerint nem volt különösebben döntő az összecsapás. A német főparancsnokság ezt mondja róla:

„Narvik körzetében tegnap először kísérelt meg partraszállást egy kisebb angol egység Elvegardsmoen mellett a Herjangs-fjordban. A kísérletet a német csapatok meghiúsították."

Ha elővesszük a térképet, akkor láthatjuk, hogy a Herjangs-fjord, ahol a németek szerint az angolok megpróbáltak partra szállni, a legkeletibb a tenger felől Narvik felé vezető fjordok közül. Márpedig ez azt sejteti, hogy a szövetségesek Narvik városától keletre igyekeztek elhelyezni szárazföldi erőiket, így vágva el az ottani német erőket a vasútvonaltól és minden olyan német csapattól, amely a svéd határig nyúló vasútvonal mentén állomásozik. Emlékezhetünk rá, hogy tegnap a német főparancsnokság azt közölte, hogy ezt a vasútvonalat már a svéd határig elfoglalták.

A második legérdekesebb hír a német főparancsnokság mai közleményében az, amelyik leírja, miként lőtték brit hadihajók a stavangeri repülőteret. Idézem a hadsereg főparancsnokságát: „Tegnap reggel brit cirkálók nagy távolságból Stavangert lőtték. (Figyeljük meg, hogy itt Stavangert említik, nem a stavangeri repülőteret.) A repeszek megrongáltak négy német repülőgépet. Német gépek megtámadták az ágyúzásban részt vevő hajókat, valamint több, északabbra elhelyezkedő hajót is. Egy cirkáló, mint már jelentettük, közvetlen találatot kapott és azonnal elsüllyedt. A könnyű és a nehéz cirkálókat ezenkívül még négy közvetlen nehézbomba-találat érte. Ilyen találatot kapott még egy romboló is. Az eltalált cirkálók a Suffolk- és a London-hajóosztályba tartoztak. Lehetett látni, ahogy az egyik cirkáló az oldalára dőlt."

Szóval, ezek voltak a legérdekesebb hírek a főparancsnokság mai közleményében. Az egyéb hírek a következők:

Az angolok légitámadást intéztek Trondheim ellen, de ez a német ellenintézkedések következtében sikertelen volt. Bergenben tegnap nyugalom volt. Stavanger fölött lelőttek két angol gépet. Oslo környékén a német csapatok elérték napi céljaikat. Kongsvinger közelében folytatódik a német csapatok északi előnyomulása.

Német gépek két norvég torpedórombolót támadtak Arendaltól északkeletre. (Arendal a tengerparton fekszik, Oslótól körülbelül 110 kilométerre délnyugatra.) Egy hajó kigyulladt és zátonyra futott, a legénység elmenekült róla; a másik hajót tovább üldözték. A Skagerrak- és a Kattegat-tengerszorosban folytatódott a hajtóvadászat a szövetséges tengeralattjárók után, de hogy milyen eredménnyel, azt már nem jelentették. A norvég kikötők gondosan megtervezett ellátása szintén folytatódott a rossz idő ellenére is.

Ennyit a főparancsnokság jelentéséről. Ebből az derült ki, hogy a Narvikért folyó harc még csak most kezdődik, s hogy a brit flotta először tett kísérletet Norvégia legfontosabb, stavangeri repülőterének ágyúzására.

Az egyik legnehezebb probléma, amellyel a dánoknak, és természetesen a németeknek is szembe kell nézniük, hogy mi legyen a nagyon magas színvonalú dán mezőgazdasággal. Ha sikerül megőrizni jelenlegi színvonalát, akkor segítheti Németország ellátását a most éppen hiányzó termékekkel: vajjal, tojással és sonkával. Csakhogy Dánia hárommillió tehenét, hárommillió sertését és hárommillió tojótyúkját importált takarmánnyal etetik. A szemestakarmány nagyrészt Észak- és Dél-Amerikából érkezik, a takarmányozási szempontból szintén fontos szójabab pedig Mandzsukuóból *[a japánok által 1932-ben Mandzsúriában létrehozott bábállamból – A ford.]*. Most mindkét beszerzési forrás el van vágva. A legégetőbb probléma Dánia állatállományának életben tartása. Németország tavaly ősszel szerződést kötött Oroszországgal egymillió tonna szemestakarmány szállítására. Ennek alig az egynegyede érkezett meg, s az is mind Németország saját szükségleteire kellett. Érdekes lesz megfigyelni, hogyan oldják meg ezt a problémát.

Berlin, 1940. április 20., 01.45

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma volt Herr Hitler születésnapja. A Führer ma ötvenegy éves. Emlékszem, egy évvel ezelőtt még Londonból repültem ide, hogy beszámoljak a születésnapi ünnepségekről. Akkor, békeidőben, ez még nyilvános ünnep volt, délelőtt nagy katonai parádéval, este pedig fáklyás felvonulással a kancellária előtt.

Ma, hogy az ország háborúban áll, a születésnapi ünneplés visszafogottabb volt. Nem volt munkaszüneti nap. Az iskolák és a gyárak ugyanúgy működtek, mint máskor. Nem volt parádé és fáklyás felvonulás sem.

A Führer kétszer jelent meg, rövid időre az erkélyen, hogy fogadja a kancellária előtt, a Wilhelmplatzon összegyűlt tömeg köszöntését. Pár percig tisztelgett a tömegnek, majd eltűnt az emberek szeme elől. A rendőrség azután hangosbeszélőkkel szó-

lította föl az embereket, hogy oszoljanak, mert a Führernek folytatnia kell a munkát és ehhez csendet kíván.

Hitler csukaszürke egyenruhában jelent meg az erkélyen. Én magam nem voltam elég közel hozzá, hogy jól megfigyelhessem, de a ma esti lapok fényképein nagyon komoly az arckifejezése, ahogy tiszteleg az utcán összegyűlt tömegnek.

Berlinben ma minden házon zászló lobogott Herr Hitler születésnapja tiszteletére, s észrevettem, hogy az amerikai nagykövetségen is kint van az amerikai zászló. A többi követség és külképviselet szintén kitűzte a maga zászlaját.

Sok külföldi uralkodó és kormányfő küldött születésnapi táviratot. Köztük van az olasz király, Mandzsukuo császára, a belga király és a dán király. Roosevelt elnök nevét viszont nem találom a listán. Táviratában Mussolini kifejezte abbéli meggyőződését, hogy ezt a háborút Németország fogja megnyerni. Herr Hitler válaszul kifejtette a Ducénak, hogy hite szerint Németország és Olaszország is győzedelmes lesz ebben a létfontosságú jogaikért folytatott küzdelemben.

Ezeknek az üzenetváltásoknak a nyomán diplomáciai körökben többen is felhúzták a szemöldöküket.

A Führer születésnapja alkalmából mind a három fegyvernem rendkívüli napiparancsot adott ki, melyben ismét engedelmességet és hűséget esküsznek Hitlernek. Ezt megelőzően a három fegyvernem főnöke, von Brauchitsch tábornok, Raeder vezértengernagy és Göring tábornagy ellátogatott a Kancelláriára és kifejezték születésnapi jókívánságaikat. Göring azt is bejelentette, hogy a születésnapi ajándékként megszervezett használtfém-gyűjtés nagy sikerrel zárult.

Herr Hitler helyettese, Rudolf Hess a nemzet ifjúságához intézett rádióbeszédében kijelentette, hogy tudja: a fiatalok leghőbb vágya, hogy Norvégiában harcolhassanak. Még azt is mondta, hogy a háború után Németország visszakapja gyarmatait, s hogy az egész világ nyitva lesz a német fiatalság számára. Elsorolta az ifjúság hét parancsolatát, melyek egyike úgy szól, hogy mindig cselekedj úgy, ahogy szerinted a Führer is cselekedne, és akkor sohasem tévedhetsz. „Legyen bátorságotok kimondani az igazat és megvetni a hazugságot – mondta Hess. – Higgyetek Istenben, aki a bátrak oldalán áll."

Berlin, 1940. április 22., 01.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Egyre erősödik az ellenállás az Oslóból északi irányban, Trondheim felé előretörő német csapatokkal szemben. A német főparancsnokság ma este először beszél makacs ellenállásról ebben a szektorban, ahol eddig a norvégiai harcok legnagyobb része zajlott.

A német főparancsnokság nem említi, hogy szövetséges csapatok volnának Oslótól északra. Csak norvég ellenállásról beszél. De hogy ez az ellenállás nem merül ki abban, hogy néhány rosszul felfegyverzett hegyilakó megpróbálja védeni a saját házát, az világosan kiderül a ma este Berlinben kiadott különközleményből, amely szerint a tényleges harcokban nemcsak páncélos német egységek, azaz tankok és páncélautók vettek részt, hanem repülőgépek is. A legnagyobb összecsapásra, mondják a németek, tegnap került sor Gjøvik városánál, Hamartól 16 kilométerre nyugatra és Lillehammertől körülbelül 30 kilométerre délre, melyeket a németek tegnap foglaltak el, állításuk szerint. A kommünikében ez olvasható: „Gjøviket csak a norvég csapatokkal folytatott súlyos harcok árán tudtuk bevenni. Az ellenség védekezésre igen alkalmas terepen elsáncolta magát és próbálta megvédeni a várost. Az erős páncélos egységek bevetése azonban gyors döntést hozott. A norvégok súlyos veszteségeket szenvedtek az őket részben hátba is támadó páncélos egységek offenzívája következtében." Német veszteségekről nem tesznek említést.

Úgy tűnik, hogy Németországnak nem sikerült maradéktalanul érvényesítenie azt a deklarált szándékát, hogy megmentsék Norvégiát a reá leselkedő háború borzalmaitól.

A német főparancsnokság ma arról tájékoztatott bennünket, hogy a két kikötő és vasúti végállomás, ahol az angolok partra szálltak Trondheimtől északra és nyugatra – Namsos és Åndalsnes –, a német bombatámadások következtében most lángokban áll. Ezt megerősítette a főparancsnokság napi közleménye is, amely szerint azokat a városokat, ahol ellenséges egységeket találtak, a közelükben lévő vasútvonalakkal együtt lerombolták a német bombatámadások. Azt is megemlítik, hogy a légierő a norvégok hátországi vasúti összeköttetéseit is bombázta Hamartól északra.

Éjfél után tíz perccel – vagyis körülbelül másfél órával ezelőtt – a főparancsnokság különközleményt adott ki a német légierő akcióiról. E közlemény szerint a koncentrált német légitámadásoknak Åndalsnes és Namsos volt a célpontja, ahol az angolok összevonták erőiket. Az összevont csapatokat és menetoszlopokat bombákkal és géppuskával támadták. Az angolok által elfoglalt falvakat bombázták. Lerombolták Dombås fontos vasúti csomópontját. Namsos és Åndalsnes kikötői létesítményeit súlyosan megrongálták. Az első jelentések szerint, folytatódik a kommüniké, találat ért három brit szállítóhajót, s ezek közül kettő azonnal elsüllyedt. Két hadihajót nehéz bombák találtak el.

Innen nézve úgy tűnik, hogy az Oslo–Trondheim vasútvonal fölötti uralomért a szövetséges és a német csapatok között folyó versengés döntő jelentőségű lehet a norvégiai hadjáratban. De valószínűleg két hét is beletelik, míg döntésre viszik a dolgot. Lillehammert elérve a németek a Trondheimbe vezető útnak körülbelül az egynegyedét már megtették, de még elég sok nehéz terepen kell átvágniuk magukat. A szövetségesek valószínűleg eljutottak a Lillehammertől 80 kilométerre északnyugatra fekvő fontos vasúti csomópontig, Dombåsig. Ott lezárhatnak egy vasútvonalat. De ettől körülbelül 60 kilométerre keletre egy párhuzamos vasútvonal is fut Trondheimig. S ha a szövetségesek meg akarják állítani a németeket, akkor ezt a vasútvonalat is le kellett zárniuk.

A német főparancsnokság másik fontos híre ma az volt, hogy sikerült szárazföldi összeköttetést teremteniük a déli parton fekvő Kristiansand és a nagy repülőtérrel

rendelkező Stavanger között. Arrafelé nincs vasút, de azt mondják, hogy egész jó autóút van a két város között, és ez óriási segítséget jelent a stavangeri német légitámaszpont ellátása szempontjából.

A nyugati fronton zajló légicsatákról a németek ma este közölték a maguk verzióját. Azt állítják, hogy öt ellenséges gépet lőttek le, ami a hat északival együtt összesen tizenegy gépet jelent tegnap. S ahogy már megszokott a német rádióban az újabb fontos győzelmek bejelentésekor, ennek a közleménynek a beolvasása előtt is felharsantak a fanfárok, utána pedig a *Menetelünk Anglia ellen* című dal következett.

[Shirer április 23-tól 29-ig a svájci Lausanne-ban tartózkodott, az International Broadcasting Union találkozóján.]

Berlin, 1940. április 29., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ma reggel tértem vissza a német fővárosba a semleges Svájcban eltöltött egy hét után, és azt találtam, hogy az emberek itt minden korábbinál szilárdabban meg vannak győződve arról, hogy Németország játszva győzedelmeskedik a norvégiai hadjáratban.

A náci sajtó és rádió ma reggel már tényleg a szövetségesek norvégiai kudarcáról beszél, és azt sugallja, hogy az angol és a francia erők mindeddig nem tanúsítottak komolyabb ellenállást a német gépesített elitegységekkel szemben. Annak a német álláspontnak az alátámasztására pedig, hogy a szövetségesek nem tudták megmenteni Norvégiát, Németország hűséges szövetségesének, Olaszországnak a sajtóját idézik.

Még a kiváló, de Berlinben nem különösebben népszerű amerikai tudósítót, a *Chicago Daily News* munkatársát, Leland Stowe barátomat is idézte ma reggel a német rádió; Stowe ugyanis csodálkozását fejezte ki, hogy a náci csapatok milyen gyorsan és milyen hatékonyan rohanták le Norvégiát.

A semleges megfigyelők azonban, bár egyelőre nincs okuk kételkedni a német sikerekben, valószínűleg egy kicsit kivárnak még a végkifejlet előrejelzésében. Norvégiában a legfontosabb, az Oslo és Trondheim közötti vasúti csomópontok birtoklását eldöntő csata még hátra van. Erre várhatóan ezen a héten kerül sor. S azután jön majd el az ideje a valós helyzetértékelésnek.

Svájcban, ahol mindkét fél híreit meg lehet hallgatni, az emberben az a kép alakul ki, hogy a szövetségesek még nem tettek partra elég tankot és tüzérséget ahhoz, hogy komolyan feltartóztassák a németeket. S minthogy nincsenek megfelelő légitámaszpontjaik, a nácik óriási légi fölényben vannak. Az azonban egyértelműnek tűnik, hogy a szövetségesek az utóbbi napokban valószínűleg több ágyút és tankot tettek partra. Fontos kérdés ugyanakkor, hogy ezek időben eljutottak-e a megfelelő helyekre.

A német főparancsnokság körülbelül egy órával ezelőtt az egyik legrövidebb közleményét adta ki a norvégiai háború kitörése óta. Ebben nem térnek ki arra, amire mindannyian kíváncsiak volnánk – hogy hol tart az előnyomulás Trondheim felé. A közleményben ez áll:

„A norvégiai hadműveletek, a szárazföldi hadállásokat és az utánpótlási vonalakat támadó légierő támogatásával, a terveknek megfelelően bontakoznak ki. Folytatódik az ellenség felőrlése Norvégia belső területein. Hat üteget zsákmányoltunk, huszonnégy ágyúval és munícióval együtt. Közép-Norvégia partjainál két brit cirkálót és összesen 50 000 bruttóregisztertonnát kitevő tizenegy szállító- és ellátóhajót ért nehézbomba-találat, s a hajók egy része megsemmisült. Lesjaskop mellett bombatámadás következtében a földön semmisült meg három ellenséges repülőgép. Két német repülőgép elveszett. Nyugaton minden csendes."

A tizenegy szállító- és ellátóhajó megtámadása azt mutatja, hogy az angolok még mindig újabb csapatokat és felszerelést szállítanak, és folytatni akarják a küzdelmet, akkor is, ha a helyzetük nem valami rózsás.

Mellesleg az egyik berlini napilap, a *12-Uhr Blatt*, amely az ellenséges haditengerészeti és tengerhajózási veszteségek áttekintésére specializálódott, új listát tett közzé a szerinte elsüllyesztett vagy megrongált angol és francia hajókról. A német főparancsnokság sohasem erősítette meg ezeket a sajtóadatokat, de mostanában egyetlen német újság sem közöl semmit a kormány akarata ellenére. Szóval, a *12-Uhr Blatt* azt állítja, hogy a szövetségesek 59 repülőgépet és 94 szállító- vagy hadihajót veszítettek Norvégiánál április 9. óta. Néhány adatot bizonyára önök is meglepőnek találnak. Például azt, hogy hét brit csatahajó is szerepel a listán, melyek megrongálódtak, s közülük némelyik súlyosan. Ha a szám igaz, akkor a brit csatahajó-állomány feléről van szó. A lap még azt is állítja, hogy öt cirkálót elsüllyesztettek és tizennégyet megrongáltak. Ez majdnem egyharmada volna a brit cirkálóállománynak. S van itt még néhány adat az ellenséges veszteségekről: tizenhét tengeralattjáró, azaz a brit tengeralattjárók körülbelül egyharmada; hét rombolót elsüllyesztettek, hét másikat megrongáltak; hat csapatszállító hajót elsüllyesztettek, tizenkilencet megrongáltak.

Amennyire én tudom, Németország saját veszteségként csak annyit ismert el, hogy a hadműveletek első napján elsüllyesztették két cirkálóját, s hogy Narviknál több rombolót is veszített. Arról nincs hír, hogy egyetlen német szállítóhajót is elsüllyesztettek volna.

Berlin, 1940. április 29., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Nincs különösebb hírünk a német hadsereg előnyomulásáról Trondheim felé. Napi közleményében a német főparancsnokság általánosságokban fogalmaz, és csak annyit mond, hogy a norvégiai hadműveletek a tervek szerint folytatódnak.

A hivatalos német hírügynökség azt közli, hogy sok helyütt harcok folynak, de azt nem, hogy *hol*.

Miközben Norvégiában tombol a háború, a nyugati fronton minden csendes. Svájcból visszatérve tegnap negyedszer vagy ötödször utaztam sok kilométer hosszan a front mentén, ott, ahol a Rajna választja el a két hadsereget. Ilyen békés tájakat talán életemben nem láttam még. Az egyik falusi játszótéren német gyermekek játszadoztak, a túloldalon lézengő néhány francia katona szeme láttára. Egy nyílt réten, alig kétszáz méterre a folyótól és egy francia őrházból jól látható helyen néhány német katona kergetett egy viharvert bőrlabdát. A Rajna mindkét partján vonatok zakatoltak háborítatlanul, némelyik olyan rakománnyal, amelynek oly szörnyű hatása van Norvégiában. Egyetlen lövés sem dördült el. Az égen egyetlen repülőgépet sem lehetett látni.

Eltűnődtem, hogy miféle háború ez, miféle játszma. Miért bombázzák a repülőgépek Norvégiában a vonalak mögötti utakat és vasutakat, ahogy Lengyelországban és a világháborúban is mindenütt tették, miközben itt, a nyugati fronton, ahol a világ két legnagyobb hadserege áll szemben egymással, egyáltalán nem folytatnak ilyen gyilkos tevékenységet? Én nem tudom a választ. De nem érthetetlen ez az egész?

Berlin, 1940. május 1., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Németországban ma volt a munka ünnepe, ami nagyrészt a norvégiai győzelem – a Trondheim és Oslo között tevékenykedő német hadoszlopok találkozása – ünneplésével telt el. A norvégiai egységekhez intézett napiparancsában Herr Hitler kijelentette, hogy ezzel a találkozással végérvényesen meghiúsult a szövetségeseknek az a törekvése, hogy Norvégia lassú elfoglalásával térdre kényszerítsék Németországot.

Berlinben nehéz valódi hírekhez jutni, hogy mi történt ma Trondheimnél és a kulcsfontosságú dombási vasúti csomópontnál.

Tegnap este a német főparancsnokság azt közölte, hogy a német csapatok elérték Dombást. A ma délutáni szokásos közleményben viszont nem említik ezt a várost. Csak annyit mondanak, hogy Trondheim körül még mindig folynak a harcok. Semleges megfigyelők szerint a németek ma valószínűleg elfoglalták Dombást, de ezt a főparancsnokság egyelőre nem erősítette meg.

Az egyértelműnek tűnik Berlinben, hogy a szövetségesek nem tudták megállítani a Trondheim felé tartó német előnyomulást. De a Wilhelmstrasséhoz közel álló hírforrás arra figyelmeztet, hogy a tegnapi győzelmek nem feltétlenül jelentik azt, hogy a norvégiai harcok befejeződtek.

S bár a németek szinte hihetetlen sebességgel haladtak Lillehammertől észak felé, egy német tudósító ma azt táviratozta haza a frontról, hogy minden kilométerért elkeseredett harcot kellett vívni. „A norvégok – jelenti a tudósító – az utolsó emberig vagy az utolsó töltényig védtek minden patakot és minden völgyhajlatot. Az angolok legjobb egységeik közül küldtek ide néhányat. Jól beásták magukat a keskeny völgyekben és gyilkos géppuskatüzet zúdítottak az útra. Lengyelországot vagy akár a nyugati frontot össze sem lehet hasonlítani ezzel" – zárul a jelentés.

Figyeljük meg, hogy a tudósító az angolok géppuskáiról beszél. Vajon hol volt a tüzérségük? – vetődik föl az emberben a kérdés.

Szóval, a németek számára a munka ünnepe a győzelem ünnepe volt. Herr Hitler, hatalomra jutása óta most először, nem mondott beszédet és meg sem jelent a nyilvánosság előtt. Helyettese, Rudolf Hess beszélt helyette, méghozzá nem is akárhol, hanem a Krupp-művek esseni hadianyaggyárában. Beszédében „Mr. Hamburgernek" nevezte Mr. Hambrót, a norvég parlament elnökét, s támadta a zsidókat és a demokráciát. Azt mondta, hogy „a demokrácia áldásai nem mást jelentenek, mint felemelkedést a piszkos varsói gettóból az angol pénzarisztokrácia sorába". S végül leszögezte, hogy a német győzelem letéteményese a Führer.

Berlin, 1940. május 3., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A kétnapos ünnep – május elseje és áldozócsütörtök – után a németek ma reggel ismét elmentek dolgozni, felvidulva nemcsak a kétnapos pihenéstől, hanem az angolok fölött Norvégiában aratott német győzelem hírétől is.

Nehéz volna eltúlozni azt a győzelmi hangulatot, amely ma árasztotta el a Harmadik Birodalmat. Egyes lapok pirosbetűs, lángoló szalagcímekkel tudatják, hogy a brit csapatok hogyan menekültek Åndalsnes felé, s hogy onnan milyen sietősen evakuálták őket. Mint önök is tudják, a németek tegnap délután 3 órakor foglalták el az angol támaszpontot.

Egy dolog azonban bizonyos. Az angolok megfutamítása Trondheimtől délre, valamint Norvégia egész déli felének, vagyis az ország legfontosabb részének tulajdonképpeni elfoglalása rendkívül felfokozta a németek harci kedvét, és arra sarkallta a náci vezetőket, hogy még nagyobb erővel dolgozzanak a háború megnyerésén, amíg a dolgok rendjén mennek.

Berlinben voltam a Lengyelország feletti megsemmisítő győzelem utáni napokban. De valahogy – legalábbis az én benyomásom szerint – az emberek akkori reakcióját össze sem lehet hasonlítani a mostanival. Ahogy ők látják – és én nem arról beszélek, ahogyan én látom –, szóval, ahogy *ők* látják, Németország végre szemtől szembe találkozott a nagy Brit Birodalommal, és játszva legyőzte. A németek nem sokra tartották a lengyel hadsereget. Viszont igenis felnéztek a brit hadseregre és erősen tartottak a brit haditengerészettől. Abban a hadjáratban pedig, amelynek kapcsán biztosra vették, hogy a brit haditengerészet keményen fog harcolni Norvégiáért – mit láttak? Egyetlen összecsapást Narviknál, valahol fönt az északi sarkkörön túl. És a világ legerősebb flottája még csak kísérletet sem tett, hogy betörjön Trondheimbe

vagy Bergenbe, Stavangerbe vagy Oslóba. Azt mondták nekik, hogy ezt a német légierő megakadályozta. És akár igazuk van, akár nincs, Mr. Chamberlain tegnapi bejelentésében, hogy a szövetséges flottákat a Földközi-tengeren vonták össze, annak bizonyítékát látják, hogy az angolok a német bombázóktól való félelmükben okosabbnak látták, ha elviszik a hajóikat Norvégia környékéről.

Könnyen meglehet, ahogy azt többen is gondolják, hogy az angolok gyors evakuálása Åndalsnesből – amit a mai német sajtó a Gallipolinál megesett brit visszavonuláshoz hasonlít – csak a Norvégiáért vívott csata első fordulója. De a németek meg vannak győződve arról, hogy nagyon is döntő forduló volt. Ma, bő három hét elteltével a németek szilárdan megvetették a lábukat Norvégia egész déli részén, és a szövetségesek nem is reménykedhetnek abban, hogy belátható időn belül közvetlen harcban kiverik őket onnan.

Berlin tehát úgy érzi, hogy tekintélye hatalmasat nőtt a norvégiai győzelemmel. Felfigyeltem rá, hogy a német rádió ma reggel nem mulasztotta el hangsúlyozni, hogy a német fegyverek milyen hatást keltettek a közeli semleges országokban, valamint Olaszországban és az Egyesült Államokban. A ma reggeli New York-i sajtót bőven idézi az összes német rádióadás.

Berlin, 1940. május 3., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Az északi német győzelem ellenére Norvégia ma este hirtelen lekerült az újságok címlapjairól. Berlin figyelme ugyanis Európa más részei felé fordult, oda, ahol holnap, a jövő héten vagy a jövő hónapban kitörhet a háború.

A náci sajtóban Mr. Chamberlain beszédével, pontosabban bejelentésével, hogy nagy szövetséges erőket vontak össze a Földközi-tengeren, magyarázzák, hogy Németország hirtelen ráébredt, hogy nemcsak Skandináviában fenyegeti veszély.

Nagy-Britanniát, amelyet alig pár hete még azzal vádoltak, hogy ki akarja terjeszteni a háborút Skandináviára, ma este hirtelen azzal kezdték vádolni, hogy máshová is ki akarja terjeszteni. És Berlin arról biztosít bennünket, hogy ő kész bárhol megverekedni a szövetségesekkel. Vagy, ahogy egy wilhelmstrassei forrás ma este fogalmazott: „Mi érünk oda előbb, pont úgy, ahogy Norvégiában is."

De hová? Hol vannak azok a helyek, amelyekről az ellenőrzött német sajtó ma este azt mondja nekünk, hogy ott a szövetségesek oldalba támadhatják Németországot, és pont most, hogy a Birodalom északi szárnyát Norvégiában sikerült biztosítani? Érdemes megjegyezni őket.

Az első a Földközi-tenger medencéje, de itt attól függ a dolog, hogy Olaszország mit tesz. Berlin azonban azt mondja, hogy vannak más helyek is, amelyek közvetlenebbül érintik őt, s ilyen a Balkán és Románia – a romániai olaj.

Az sem kizárt, vetik föl szinte egyhangúan a ma esti berlini lapok, hogy a szövetségesek nem csupán egy déli vagy délkeleti akcióra gondolnak, hanem máshol is

vannak terveik. Hogy hol, azt a lapok nem árulják el. Én viszont úgy sejtem, hogy talán Hollandiára gondolnak.

A náci sajtónak ebben az új felvetésében, amely, mint mondottam, nagyon hirtelen jött ma este, az a felvetés az igazán fontos, hogy a háború még tovább terjedhet, méghozzá hamarosan. A felelősséget, természetesen, Angliára hárítják. Hallgassák csak meg a ma esti berlini sajtó főcímeit – *Völkischer Beobachter:* MELYIK LESZ A KÖVETKEZŐ ORSZÁG, AMELYRE BAJT ZÚDÍT ANGLIA? Vagy itt van a *Deutsche Allgemeine Zeitung:* ANGLIA ÚJ AGRESSZÍV TERVEI. Vagy a *Börsen Zeitung:* HOL FOG MOST ANGLIA TÁMADNI?

A lényeg az, hogy a főcímek és egyebek azt sugallják, hogy az elkövetkező napokban vagy hetekben – vagy ha optimisták vagyunk, hónapokban – az európai háború könnyen elboríthatja az egész térképet. S ahogy egy rendőr kifejtette ma nekem, egy dolog vigasztalhat bennünket: ha a háború általánosan elterjed, akkor nem fog olyan sokáig elhúzódni.

Már említettem, hogy még itt is a lapok belső oldalára került a német haditett, hogy kiverték az angolokat Dél-Norvégiából. Igen, de nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a katonai győzelem Norvégiában igencsak felfokozta a németek kedvét, és nem kétséges, hogy fokozta a vezetők elszántságát is, hogy megnyerjék a háborút – ha lehet, még addig, amíg jól mennek a dolgok. A német hadsereg először Lengyelországban, majd Norvégiában legyőzhetetlennek bizonyult, s ez fellelkesíti az embereket.

Más téma. A német légierő nyilvánvalóan igazolta Berlin bizalmát azzal, hogy megakadályozta a brit flotta hatékony működését Skandináviában. Ha a brit haditengerészet képes lett volna bejutni a Skagerrakba és elvágni az Oslóba tartó szállítmányok útját, akkor nem értek volna oda azok a tankok és ágyúk, amelyek sétagaloppá tették a Trondheim felé való előretörést.

A német rádió ma este azt jelentette Stockholmból, hogy a szövetségesek Namsosból is visszavonultak, de ezt a hírt a német főparancsnokság még nem erősítette meg.

Berlin, 1940. május 4., 14.00

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Tegnap este óta a német sajtó hirtelen témát váltott és csak egy dologgal foglalkozik: azzal, hogy a háború kiterjedhet Európa más területeire is. Nem azt akarom mondani, hogy a németek arról beszélnek, hogy szándékukban állna bemasírozni ebbe vagy abba az országba. A németek inkább arról beszélnek, hogy az angolok terveznek valahol valamilyen agressziót, s hogy bárhol következzék is be a dolog, Németország természetesen cselekedni fog, ahogy megtette Dánia és Norvégia esetében is. A németek hangsúlyozzák, hogy szándékaik szerint úgyis ők fognak előbb odaérni, bárhol is történjen bármi.

A német sajtó hirtelen feltárja, hogy a veszély jeleit látja a Földközi-tenger egész térségében és a Balkánon is. A hivatalos náci orgánum, a *Völkischer Beobachter* az ANGLIA ÚJ TÁMADÁSI TERVEI általános szalagcím alatt különböző fontos helyekről érkezett jelentéseket közöl az alábbi címekkel: RIASZTÓ ANGOL–FRANCIA HÍREK EGYIPTOMBÓL – SZÖVETSÉGES FLOTTÁT VEZÉNYELTEK ALEXANDRIÁBA – HÁBORÚS PÁNIK EGYIPTOMBAN – TÖRÖK CSAPATMOZDULATOK A DODEKÁNISZOSZ-SZIGETEKNÉL (a Dodekániszosz-szigeteket, mint tudjuk, Olaszország birtokolja). Más berlini lapok ilyen szalagcímekkel jelentek meg: IDEGESSÉG A BALKÁNON – ATHÉN NYUGTALANKODIK – PÁNIKHANGULAT SZALONIKIBEN – SZÓFIA MEGLEPETÉSSZERŰ HADMOZDULATOKRÓL BESZÉL ÉS NYUGTALAN – ALEXANDRIA SEGÉLYCSAPATOKAT VÁR – A SZÖVETSÉGESEK NYOMÁST GYAKOROLNAK OLASZORSZÁGRA. És így tovább. S mindez csupán tegnap este óta.

Az emberek azt találgatják, vajon hol lesz a következő csapás. Hiszen oly sok lehetőség van.

A német főparancsnokság épp most jelentette, hogy egy bombázó repülőszázad tegnap délután Namsosnál elsüllyesztett egy brit csatahajót. Elmondják, hogy zuhanóbombázókkal támadták a hadihajót, amelyet telibe talált egy nehézbomba a két elülső lövegtorony között. A német parancsnokság szerint fél perccel a bomba becsapódása után hatalmas, 500 méteres füstoszlop tört a magasba. S miután a füst eloszlott, szól a közlemény, hajót már nem lehetett látni a víz felszínén, csak némi törmeléket.

Bizonyára nehéz az amerikaiak számára kihámozni, hogy melyik félnek milyen haditengerészeti veszteségei voltak a norvégiai hadjáratban. A németek csak töredékét ismerik el azoknak a veszteségeknek, amelyeket az angolok szerint elszenvedtek, s az angolok távolról sem értenek egyet a németekkel az angol veszteségeket illetően.

Ha például megnézzük az angol haditengerészeti veszteségeket, ahogy azokat a német főparancsnokság jelentette az április 9-i reggel óta, amikor a nácik betörtek Norvégiába, akkor valóban meglepő szám jön ki, összesen 135 hajó, melyek közül a németek szerint 78 elsüllyedt vagy kiégett, 57 pedig súlyosan vagy könnyebben megrongálódott.

Ha a német számokat ellenőrizhetnénk és azok igaznak bizonyulnának, akkor az azt jelentené, hogy kiiktatták a brit haditengerészet csatahajóinak körülbelül a felét, cirkálóinak pedig körülbelül az egyharmadát. Nehéz megérteni, hogy az angolok hogyan tudnak nélkülözni ilyen sok hajót épp most a Földközi-tengeren.

Berlin, 1940. május 5., 01.02

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Ami Németországot illeti, a norvégiai hadjárat befejeződött. Az itt élő emberek természetesen nagyon elégedettek vele. A német hadsereg bő három hét alatt lerohanta Norvégia legfontosabb részét, és megfutamított egy szövetséges hadsereget – vagy ami abból ott állomásozott. A tisztogató hadműveletek vélhetően még eltartanak pár napig. Narviknál még erős nyomás nehezedik a német csapatokra, de a legfontosabb harcok véget értek.

Hogy ez hány emberéletbe került Herr Hitlernek, azt még nem tudjuk. Az emberveszteségek mértékéről egyelőre egy szó sem hangzott el. Berlin arról sem adott pontos tájékoztatást, hogy a két cirkálón és a Narviknál elsüllyesztett rombolókon kívül milyen veszteségeket szenvedett a német haditengerészet.

A rövid hadjárat tapasztalatait elemezve a németek azt mondják, hogy Norvégia meghódítása újabb stratégiai előnyhöz juttatta őket, egy másik ilyen előnyt pedig megerősített.

Az új stratégiai előny természetesen az, hogy olyan légitámaszpontokhoz és tengeralattjáró-bázisokhoz jutottak, amelyek a korábbiaknál sokkal közelebb vannak Scapa Flow-hoz és Skóciához. Északi szárnyuk most már védve van, mondják. Nagy-Britanniát pedig elvágták az értékes skandináv nyersanyagoktól, főként a fától és az ércektől.

A német főparancsnokság számára valószínűleg még ennél is fontosabb, hogy a norvégiai hadjárat, Berlin meglátása szerint, igazolt egy bizonyos stratégiai elméletet – nevezetesen azt, hogy az egykor korlátlan hatalmú brit hadiflotta hasznavehetetlen a német légierő hatósugarán belüli támadó hadműveletekben. Péntek óta, amikor is a németek szerint egyik zuhanóbombázójuk elsüllyesztett egy brit csatahajót, itt úgy látják, hogy a régi vita, hogy a csatahajó vagy a repülőgép erősebb-e, utóbbi javára dőlt el. Ha beigazolódik az a német állítás, hogy elsüllyesztettek egy brit csatahajót, a repülőgéppel szemben a nagy hajókat támogatók biztosan zavarba jönnek.

A német katonai köröket azonban leginkább az érdekli, hogy a Norvégia déli és középső területeiért folytatott harcot elsősorban Göring repülőgépei vitték győzelemre. Ezek a gépek négy létfontosságú feladatot hajtottak végre. Az Oslo felé vezető tengeri útvonaltól távol tartották az angol hadihajókat, lehetővé téve ezzel, hogy háborítatlanul ellássák a német főerőket emberrel, tüzérséggel és harckocsikkal. Nyilvánvalóan megakadályozták a brit haditengerészetet, hogy akár csak kísérletet tegyen a fontos kikötők, például Stavanger, Bergen és Trondheim támadására. A szövetségesek partraszállási kikötőinek szakadatlan bombázásával szinte lehetetlenné tették, hogy az angolok nehéztüzérséget és tankokat juttassanak partra, ahogy azt Mr. Chamberlain is elismerte. És végül, az ellenséges állások bombázásával és géppuskázásával jelentősen megkönnyítették a szárazföldi egységek számára a nehéz terepen való előnyomulást.

Messze az volt a legjelentősebb teljesítményük, hogy távol tartották a brit flottát a Skagerraktól és a fontos kikötőktől. Ezzel forradalmasították az Északi-tengeren folyó háborút.

Magát a háborút azonban természetesen nem döntötte el a norvégiai német győzelem. A Norvégiában tevékenykedő német katonák tényleges számaránya – saját becsléseim szerint – nem magasabb a mozgósítottak öt százalékánál. A német kato-

nák túlnyomó többsége még most is a nyugati fronton van, s ugyanez a helyzet a szövetségeseknél is. A legtöbb megfigyelő még mindig úgy véli, hogy ebben a háborúban, akárcsak a legutóbbiban, a végső döntést a nyugati fronton fogják kiharcolni.

Természetesen ezúttal is lehetnek a háborúnak a végső döntésben közrejátszó mellékszínterei – mint ahogy voltak ilyenek 1914–1918-ban is. A német sajtó az utóbbi három napban elárulta, hogy szövetséges támadások veszélyét látja több ponton is, például a Földközi-tenger vidékén és a Balkánon, ma este pedig újabb helyet fedezett föl – Spanyolországot. Azt mondják, hogy megélénkült az angolok érdeklődése a spanyol vasérc iránt, s arra a következtetésre jutnak, hogy ennek eredményeképpen Spanyolország is belekeveredhet a háborúba. Milyen feltűnően hasonlít mindez a hat héttel ezelőtti szövegekre, amikor is Angliát a Skandináviával, s főként a skandináv vasérccel kapcsolatos tervekkel vádolták!

Ma este egyébként a német rádió kiemelten foglalkozott egy Havas-jelentéssel, amely állítólag azt közölte, hogy a törökök csapatokat vontak össze a bolgár határon. Egy hírmagyarázó még hozzátette, hogy nem szabad alábecsülni ennek a hírnek a jelentőségét.

Berlin, 1940. május 6., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

A Wilhelmstrasse ma este bejelentette, hogy Németország és Svédország viszonyát, jövőbeli politikájukat illetően, a svéd király és Herr Hitler közötti levélváltással tisztázták pár nappal ezelőtt. Herr Hitler biztosította a királyt, hogy Németországnak nem áll szándékában Svédországba is bevonulni. Érdemes megjegyezni, hogy Svédország határainál száz év óta most először jelent meg egy nagy német hadsereg.

A német sajtó főcímeinek többsége továbbra is arra figyelmeztet, hogy az angolok agresszív lépésekkel ki akarják terjeszteni a háborút a mediterrán térségben, a Balkánon, sőt Spanyolországban is. Itteni megfigyelők egyre csak azt találgatják, hogy mi lehet a sajtókampány mögött, és emlékeznek arra, hogy nagyon hasonló kampány folyt Skandináviával kapcsolatban hat héttel ezelőtt. Érkezett ma este egy, még meg nem erősített jelentés is, amely szerint Göring valószínűleg Olaszországba utazik. A Vatikán tevékenységéről itt semmit sem jelentettek.

Herr Rust oktatási miniszter ma rádióbeszédet intézett Németország ifjúságához. Ezt mondta: „Az Isten a munka és a harc színhelyének teremtette a világot. Aki nem érti meg az élet küzdelmeinek törvényeit, azt kiszámolják, mint valami ökölvívóringben. A földön minden jó dolog győzelmi trófea. Az erősek elnyerik őket. A gyengék pedig elveszítik." Beszédét ezzel zárta: „A német nép Hitler vezetése alatt nem azért ragadott fegyvert, hogy betörjön más országokba és szolgájává tegyen más népeket. Azok az államok kényszerítették őt fegyvert ragadni, amelyek megakadályozták, hogy barátságban és egyetértésben éljen."

Az iskolás lányokat ma arra kérték, hogy a fésülködés után a fésűben maradt hajcsomókat adják le az iskolában. A begyűjtött hajból nemezt készítenek.

Berlin, 1940. május 8., 14.05

Jó reggelt. Itt Berlin.

Itt – de gondolom, a világ más részein is – mindenki feszülten várja a választ erre a kérdésre: Hol lesz a következő csapás?

Sok lehetőség van, elég csak rápillantani a térképre. Nyugaton Hollandia, Belgium, a Maginot-vonal és Svájc. Egyesek úgy vélik, hogy a következő hadműveletre valószínűleg itt, nyugaton kerül sor, bár Európa más részei gyakrabban szerepelnek a szóbeszédekben és beszélgetésekben. De ahogy egy német katonatiszt rámutatott ma reggel, a csapás iránya nem mindig esik egybe a leggyakrabban említett helyekkel.

A beszélgetésekben a mediterrán térség, a Balkán, s különösen Románia, Görögország és Törökország fordul elő a leggyakrabban.

Ami azt illeti, a német sajtó már egy hete elég egyöntetűen a háború kiterjedésének veszélyén rágódik. Egy egyhetes sajtókampány igencsak hosszú még ebben az országban is, és természetes módon bizonyos szorongást kelt az emberekben, ha egy héten keresztül mindennap azt sulykolták beléjük, hogy a háború kiterjedhet. Úgy vélem, ez az egész az általános idegháború része. De a jelentőségét nem szabad lebecsülni. Fontos eleme e furcsa háborúnak.

Mindenkinek megvan a maga elképzelése arról, hogy ki az agresszor. De az én feladatom részben az, hogy tájékoztassam önöket, hogy a németek hogyan látják a háborút, s ma reggel azt vettem észre, hogy a sajtó megkétszerezte erőfeszítéseit, hogy Angliát – nem annyira Franciaországot, mint inkább Angliát – bélyegezze agresszornak, amely ráadásul újabb támadásra készül, bosszúból a Norvégiában elszenvedett vereségért. Nézzük a berlini sajtó szalagcímeit. A *Börsen Zeitung am Mittag* ma ezzel a nagybetűs címmel jelent meg: MINDENÜTT VILÁGOSAN LÁTJÁK AZ ANGOL AGRESSZIÓT. A Mr. Chamberlain tegnapi beszédével foglalkozó egyik vezércikkben pedig „Európa első számú agresszorának" titulálják a brit miniszterelnököt. A *12-Uhr Blatt* hasonló vezércikkének ez a címe: AZ AGRESSZOR ÚJ ÁLDOZATOKAT KERES. Az agresszor ismét csak Mr. Chamberlain. Ugyanez a lap akként vélekedik, hogy a brit alsóház tegnapi vitája „megerősítette a háború kiterjesztésére irányuló angol szándékot".

Az agresszorok és a lehetséges újabb támadások emlegetése kapcsán azt hiszem, érdekelni fogja önöket, hogy miként állítják be a dolgokat ebben az országban.

A ma reggeli *Völkischer Beobachter* vezető híre azért érdemel figyelmet, mert arra céloz – ahogy az imént én is tettem –, hogy a következő katonai csapásra végül is középen kerülhet sor – vagyis nyugaton. Elég érdekes az is, hogy a hír forrásaként egy amerikai napilap, a *Christian Science Monitor* római tudósítóját jelölik meg. Ez a lap látta el ma reggel a legfontosabb címoldali hírrel a legfőbb náci újságot, amely a bostoni lap római tudósítóját idézi, aki állítólag azt mondta, hogy a szövetségesek-

nek az lehet a céljuk, hogy Németországot a bázisaitól távolra, Délkelet-Európába tereljék el, pontosan úgy, ahogy elvezették a németeket a távoli skandináv északra is – s hogy ez az egész csak elterelő hadművelet lehet egy középen, azaz nyugaton végrehajtott nagy katonai csapáshoz.

De ne feledjük, hogy mindkét fél hadseregének legnagyobb része nyugaton koncentrálódik.

Berlin, 1940. május 8., 24.47

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Úgy tűnik, most épp egy rövid, átmeneti szünethez értünk a háborúban, miután az angolok visszavonultak Közép-Norvégiából. De az idegek háborúja teljes erővel folytatódik, és a következő hadmozdulatról szóló rémhírek nagy bőségben és gyorsan terjengenek a világnak ezen a részén. Az egyik percben úgy néz ki, hogy a háború a Földközi-tenger vidékén tör ki, a következő percben úgy, hogy a Balkánon, és így tovább. Ma a német sajtó elég ingerülten reagál arra a felvetésre, hogy Hitler Hollandiába akar bevonulni. Szemrehányást tesznek az *Associated Press*nek azért a jelentésért, amely szerint két német hadsereg, egy brémai és egy düsseldorfi Hollandia felé masírozik. Berlin azt állítja, sikerült kideríteníe, hogy az *Associated Press,* amely a saját közlése szerint „nagyon megbízható forrásokból" szerezte értesülését, valójában a londoni tájékoztatási minisztériumból kapta a hírt. Berlin ezt a hollandiai vészjelzést csupán elterelő manővernek tartja, mellyel a szövetségesek balkáni agressziós szándékait akarják leplezni. Mindenesetre itt az a hír járja, immár egy hete, hogy a szövetségesek valamilyen támadásra készülnek.

Egy jól informált ember azonban arról biztosított ma engem, hogy a pünkösdi ünnepekig nem sok minden fog történni. Ez jövő keddig haladékot jelent számunkra.

Közben még mindig folynak a harcok Narvik körül, ahol a németek, saját jelentésük szerint, súlyos bombatámadásokat hajtottak végre – eltaláltak két brit cirkálót és géppuskázták a szárazföldi csapatokat.

Ezek a szárazföldi csapatok, vagy legalábbis azok, amelyekkel a németek ténylegesen harcoltak, a német parancsnokság szerint szinte kizárólag francia, norvég és lengyel egységek. A németek azt mondják, hogy Narvik körül eddig még alig találkoztak brit egységekkel.

Berlin, 1940. május 9., 24.46

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német lapok szalagcímeit ma este még nagyobb betűkkel nyomtatták, de ugyanazt közölték most is, amit már több mint egy hete állandóan ismételgetnek. Nevezetesen, hogy Anglia valahol nagy támadásra készül.

Ha itt az emberek elhiszik, amit az újságok írnak, akkor biztos, hogy egy bármelyik nap bekövetkezhető katonai csapásra számítanak a szövetségesek részéről, bár az nem igazán mondható el, hogy a szövetségesek oly sok végzetes csapást mértek volna eddig ebben a háborúban.

A ma esti sajtó kiemelten foglalkozik Lord Halifax egyik mondatával, amelyet a Lordok Házában tegnap elhangzott beszédéből emeltek ki. A német sajtó ezt idézi tőle: „Csökkentjük norvégiai veszteségeinket, hogy máshol indíthassunk hadműveleteket." Amit a *Börsen Zeitung* szalagcíme imigyen summáz: ANGLIA AGRESSZIÓS TERVEI NYILVÁNVALÓVÁ VÁLTAK.

Herr Hitler ma utasította norvégiai főparancsnokát, hogy engedje szabadon az összes norvég hadifoglyot, a hivatásos katonák kivételével. Ez utóbbiak szintén elnyerhetik szabadságukat, ha lemondanak a Németország elleni harcról, vagy ha, Hitler szavaival, „A korábbi norvég kormány visszavonja felhívását a Németország elleni harcra."

Parancsában a Führer képet ad arról is, hogy milyennek látja a norvégiai hadjáratot. A parancs így kezdődik, idézem: „A német nép és kormány akarata ellenére Håkon norvég király és vezérkara háborút folytatott Németország ellen."

Herr Hitler azt mondja, azért engedi szabadon a norvég foglyokat, mert azok a lengyelektől eltérően tisztességesen harcoltak.

Mr. Alexander Kirk amerikai ügyvivő ma este elhagyta Berlint. Olaszországba utazott, ahonnan a jövő héten hajón vagy repülőgépen Amerikába utazik. Azért megy haza, hogy jelentést tegyen Washingtonban a kialakult helyzetről. Nem tűnt túl optimistának, amikor ma este felszállt a vonatra. S minthogy nincs itt nagykövetünk, a követséget az egyik első titkár, Mr. Donald Heath fogja vezetni.

A berlini színházi élet nagy eseménye ma este a *Cavour* című új színdarab bemutatója volt, amely a híres itáliai államférfiúról szól. Csak azért említem meg a dolgot, mert a darab szerzőjét – vagy legalábbis társszerzőjét – történetesen úgy hívják, hogy Benito Mussolini. A Duce volt szíves tudomásunkra hozni, hogy a szerzői honorárium rá eső részét ma este a Német Vöröskereszt kapja. A továbbiakban pedig tiszteletdíjának a felét kapja a Vöröskereszt.

A ma esti lapokban egy kis közlemény jelent meg: „Mussolini és Forzano *Cavour* című színdarabjának német bemutatója. Minden jegy elkelt!"

Berlin, 1940. május 10., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Nyugaton megkezdődött a katonai csapás.

Miután a német sajtó egy héten át vádaskodott, hogy a szövetségesek agresszív lépésre készülnek, ma a németek magukhoz ragadták a kezdeményezést, és hadseregük hajnalban, nagy légiflotta támogatásával megindult Hollandia, Belgium és Luxemburg ellen.

Ahogy a német egységek átlépték e három kis semleges állam határát, a német repülőgépek légitámaszpontokat támadtak, a német főparancsnokság első jelentése szerint.

A hadműveletekről tulajdonképpen szinte semmi hírünk nincs itt Berlinben, tíz órával a német invázió megindulása után – most itt délután két óra van. Egyelőre nem tudjuk, hogy a hollandok és a belgák milyen ellenállást tanúsítottak. A főparancsnokság által kiadott közleményből az derült ki, hogy a légiflotta döntő szerepet játszott, akárcsak Lengyelországban és Norvégiában. Feltételezhető, hogy a háborúban először, komolyabb ellenállással is szembe találta magát.

Maga Hitler, a főparancsnokság közlése szerint a nyugati frontra ment, hogy irányítsa a német erők hadműveleteit.

A Führer döntése, hogy megindítja azt az akciót, amelyet a nyugati front német katonáihoz intézett felhívásában „a Németország jövőjét ezer évre meghatározó ütközetnek" nevezett, mint általában, most is teljes meglepetésként ért itt mindenkit. Mint egy-két napja említettem, mindannyian úgy éreztük, hogy a döntő csatára, mint a legutóbbi háborúban is, nyugaton fog sor kerülni, s ahogy mostanában igyekeztem jelezni, sokan sejtették, hogy hamarosan megkezdődik. De a mai napra senki sem gondolt. Diplomáciai ügyvivőnk, Mr. Kirk tegnap este utazott el Berlinből, hogy Amerikába menjen és beszámoljon Washingtonnak, hogy mire lehet számítani Németország részéről. Elutazása előtt megjegyezte nekem, hogy valószínűleg hamarabb fog visszatérni, mint ahogy azt várják. És valóban, ma reggel 8 órakor, ahogy a vonata befutott Münchenbe, feltartóztatták, s így Mr. Kirk most éppen repülőgépen utazik Berlin felé.

Berlinben senki sem lepődött meg annyira, mint éppen a holland és a belga nagykövet. A német memorandumot, amely elmagyarázza, hogy Németország miért ítélte szükségesnek a bevonulást országaikba, berlini idő szerint nem sokkal reggel 6 óra előtt nyújtották át nekik. A német csapatok akkor már javában masíroztak.

A memorandumban a német kormány felszólítja a két ország kormányát, hogy adjon ki rendeletet, amely megtiltja az ellenállást a német csapatokkal szemben. „Ha a német csapatok Belgiumban vagy Hollandiában ellenállásba ütköznek, akkor azt minden eszközzel le fogják törni. A következményekért és az elkerülhetetlen vérontásért minden felelősség a belga és a holland kormányt fogja terhelni", zárul a német memorandum.

Azt nem tudjuk, hogy a holland és a belga nagykövetnek volt-e ideje átadni kormányának ezt a memorandumot. De az világos, hogy kormányaiknak nem volt idejük foglalkozni vele, bár a Wilhelmstrassénak nyilván nincsenek kétségei, hogy mi lesz a válasz.

A külügyminisztériumba ma reggel 8 órára sietve összehívott sajtókonferencián Herr von Ribbentrop felolvasta nekünk a memorandumot, melyben Németország megmagyarázza, miért vonult be a két németalföldi országba. Az érv lényege, hogy Anglia és Franciaország e két kis országon keresztül akarta megtámadni Németországot, s ezért Németország szükségesnek ítélte, hogy csapatokat küldjön Belgium

és Hollandia semlegességének biztosítására. A memorandum hibáztatja a két országot, amiért nem tanúsítottak igazán semleges magatartást. Belgiumot például azzal vádolják, hogy erődítményeket épített Németország, nem pedig Franciaország ellen, bár úgy tűnik, ma reggel a belgák örülhetnek, hogy ezt tették.

Hitler a nyugati front katonáihoz intézett felhívásában hasonló magyarázattal szolgál. Kezdő mondata így hangzik: „Elérkezett a német nemzet jövőjéért vívott döntő ütközet órája."

Meg kell mondanom, a berliniek nagyon higgadtan fogadták a háború e döntő szakaszáról szóló híreket. Egy órával ezelőtt azt láttam, hogy a kancellária előtt nem gyűlt össze tömeg, ahogy az máskor a nagy események bekövetkezésekor szokásos volt. És csak kevesen gondoltak arra, hogy megvegyék a délutáni lapokat a friss hírekkel. A lapok különszámot nem jelentettek meg.

S eddig nem volt légiriadó sem.

Berlin, 1940. május 11., 14.05

Jó reggelt. Itt Berlin.

Még mindig nehéz észrevenni a berlini utcák hangulatán, hogy a háború döntő szakaszába érkezett azáltal, hogy Németország hatalmas hadserege betört Belgiumba és Hollandiába.

Úgy értem, tegnap és ma itt minden a normális módon zajlott. Az emberek a szokásos módon intézik az ügyeiket. Semmi lelkesedés a levegőben. Most, ahogy a stúdió felé jöttem, azt láttam, hogy az útjavítási munkák ugyanúgy folytatódnak, mint azelőtt. Az építkezéseken is szorgoskodtak a munkások. És semmi lelkesedés nem látszott rajtuk.

A reggeli lapok főcímei mind e döntő ütközet első napjának eredményeit ismertetik. Ezek pedig röviden a következők. Hollandiában a német elitegységek elérték az Yssel (IJssel)-vonalat, vagyis az első holland védvonalat. Délebbre az előretörő német erők több ponton is átkeltek a Maas (Meuse) folyón a holland határ közelében. Elfoglalták Maastricht városát, ami arra utal, hogy a Belgium és Németország között fekvő Limburg holland tartományt teljesen lerohanták már az első napon, és mostanában keltek át Maastrichttól nyugatra az Albert-csatornán.

Tavaly, nem sokkal befejezése után utazgattam az Albert-csatorna mentén. Ez Észak-Belgiumon fut keresztül Maastrichtig, és elég erős védvonalat képez. A csatorna partjain bunkereket láttam, a belgák úgy gondolták, hogy ezen a vízi úton nehéz lesz átkelni. Német haditudósítók azt jelentik, hogy a csatorna keleti végénél lévő első két vagy három bunkert főként bombázással vették be.

Hogy a németek teljes mértékben kihasználják légi fölényüket, az nem sokkal a tegnapi hadműveletek megindulása után nyilvánvalóvá vált. A légierőnél dolgozó több haditudósító is említette a bombázást és a géppuskázást, amit holland, belga és francia légitámaszpontok, valamint a front mögötti csapatok és hadtápvonalak ellen

hajtottak végre. Azt is jelentik, hogy az esetek többségében erős légvédelmi tűzzel találkoztak, de a katonák nem sok ellenállást tanúsítottak.

A hadmérnökök szintén kiemelkedő szerepet játszanak a német előretörésben, akárcsak a lengyel és a belga hadjáratban. A német tudósítók azt jelentik, hogy a visszavonuló hollandok és belgák sok hidat robbantottak föl, de a német mérnökök nagy sietve ideiglenes hidakat létesítenek. Ugyanezek a tudósítók azt is jelentik – és ez érdekes –, hogy tegnap az ellenséges repülőgépek biztosan nem támadták az előrenyomuló német egységeket.

A lapok némi élvezettel írnak a kelet-belgiumi Malmédy elfoglalásáról. Egy keskeny földsávról van itt szó, melyet Belgium a világháború után vett el Németországtól.

Berlin, 1940. május 12., 04.35

Jó estét. Itt Berlin.

A főparancsnokság által a Liège-t védő legerősebb erődítménynek nevezett Eben-Emanelt ma délután foglalta el a német hadsereg, a ma kora este kiadott hivatalos közlemény szerint. A belga parancsnok és 1000 katonája fogságba esett.

Ez a ma este Berlinben kiadott legfontosabb katonai hír, alig negyvennyolc órával azután, hogy a német hadsereg bevonult Hollandiába, Belgiumba és Luxemburgba.

Eben-Emanel erődjének nagy stratégiai jelentősége volt, mert ellenőrzése alatt tartotta az átkelést a Meuse folyó és az Albert-csatorna találkozásánál Liège-től északra, a németek által tegnap elfoglalt Maastricht holland város nyugati szomszédságában.

De ennek a jól megerődített hadállásnak az elfoglalása további jelentőséggel is bír, ugyanis a közleményben talányos utalás olvasható arról, hogy tegnap az erődöt és védőit – a német főparancsnokság szóhasználata szerint – „új támadási módszerrel" tették harcképtelenné.

Szívesen elmondanám önöknek, hogy mi ez az új módszer, de hát nem tehetem. Mert magam sem tudom. A német hadsereg pedig nem árulja el. S most eszembe jut, hogy a télen folyton szállongtak a hírek a nyugati front föld alatti erődítményeinek elfoglalására szolgáló új német módszerről, de akkor a legtöbben úgy gondoltuk, hogy ez csak amolyan híresztelés. Most viszont a német főparancsnokság beszélt róla, s a történet központjában egy Witzig nevezetű főhadnagy áll, akit tegnap Herr Hitler a legmagasabb katonai érdemrenddel tüntetett ki, pár órával az új hadjárat megindulása után. Egy tegnapi német közleményben az áll, hogy a légierő különítményei fontos szerepet játszottak egy belga erőd elleni támadásban. S hozzáteszik, hogy Witzig főhadnagy, Koch századossal együtt különleges merészséget és bátorságot tanúsított a hadművelet során.

A tegnap esti kommünikét olvasva csak találgatni tudjuk, hogy mit csinált a főhadnagy és a százados. Egy mai kommüniké elárulja, hogy mit tettek, de azt már nem, hogy hogyan.

Az áll benne, hogy az erődöt új támadási módszerrel tette harcképtelenné a légierő egyik, Witzig főhadnagy által vezetett különítménye. S hogy ez a módszer reménytelen helyzetbe hozta az erőd védőit. A mai kommüniké azzal zárul, hogy egy észak felől támadó német egység elkeseredett harcok után kapcsolatot tudott teremteni Witzig főhadnaggyal, és az erőd, melynek védői harcképtelenné váltak, megadták magukat. A közleményből így kitűnik, hogy a főhadnagy légikülönítménye a földön volt, de hogy valójában mit csináltak, azt továbbra is teljes homály fedi.

Erről eszünkbe jut 1914, amikor is Liège-nek ugyanezt az erődítményét, amely több külön erődből áll, tizenkét napos ellenállás után foglalta el a német hadsereg, amely már akkor is új támadási módszert alkalmazott, nevezetesen azt, hogy a katonai szakértők teljes meglepetésére 42 centiméteres tarackokat vetett be, s azok úgy morzsolták szét a belga erődöket, mintha fából építették volna őket.

A Hollandia, Belgium és Luxemburg más részein folyó harcokról ma este nem kaptunk újabb híreket. Semmi hír azóta, hogy a főparancsnokság jelentette, hogy tegnap éjjelre a német csapatok északon elérték az Yssel (IJssel) folyót, amely mentén az első holland védvonal is fut, s amely mögött elárasztott terület van, vagy legalábbis volt, amikor pár hónapja azon a vidéken jártam. Tegnap éjjelre a németek már Luxemburgot is lerohanták, s elfoglalták az Ardennek elején fekvő Malmédy városát, de hogy ma mi történt abban a szektorban, azt itt Berlinben nem közölték. És itt azt sem említették, hogy bármiféle harcérintkezés lett volna a francia vagy az angol csapatokkal.

Az Amsterdamból érkező jelentésekkel szemben, melyek szerint a hollandok visszafoglalták Hága és Rotterdam repülőterét, a német főparancsnokság ma este azt állította, hogy a légierő által tegnap elfoglalt repülőterek mindegyikét biztosan tartják a németek, s azokat nem foglalták vissza.

Tegnap délután hivatalosan bejelentették, hogy bombatámadás érte Freiburg német várost, és huszonnégy polgári személy meghalt. Huszonnégy órával később hivatalosan azt jelentették, hogy életét vesztette tizenhárom gyermek, akik békésen játszottak Freiburg egyik játszóterén a légitámadás megindulásakor.

Néhány perccel ezelőtt hallottam egy német rádiós kommentátort. A következőket mondta: „Ez a gyalázatos és szégyenletes cselekedet jól mutatja azt a brutalitást, amellyel Anglia és Franciaország vívja ezt a háborút. Németország tudja, hogyan büntesse meg őket ezért."

Hogy a másik oldalon is elestek volna polgári személyek, azt itt nem jelentették.

Berlin, 1940. május 13., 01.16

Jó estét. Itt Berlin.

A német hadsereg gőzhengere folytatja előnyomulását Hollandián és Belgiumon keresztül.

A német főparancsnokság közlése szerint a németek kétnapos harc árán elfoglalták Hollandia egész északkeleti részét Zuider-Zeetől keletre, áttörték az első és a má-

sodik holland védelmi vonalat az ország szívében, és átszakították a belga védelmi vonal keleti végét az Albert-csatorna mentén.

Minden harctéri jelentésben külön hangsúlyozzák azt a halálosztó szerepet, amelyet a német légierő játszik a történelem legnagyobb ütközetének ígérkező küzdelemben.

Pár perccel ezelőtt hallottam egy német rádióriportert, aki az Albert-csatorna közeléből egy német hadállásból jelentkezett. Őt leginkább az bűvölte el, ahogyan a német repülőgépek szétzúzták a belga védműveket. A riporter hangját az adásidő fele részében alig lehetett hallani a repülőgépek zúgása miatt. Ahogy ebből a harctéri jelentésből ki tudtuk venni, a német gépek csak mennek a maguk útján, s eddig nem nagyon molesztálták őket.

A német főparancsnokság ma este a következő képet festette a helyzetről: Hollandiában a németek, állításuk szerint, áttörték az első holland védelmi vonalat az Yssel (IJssel) folyó mögött. Ez a védvonal nagyjából a folyó Zuider-Zee-i torkolatától fut körülbelül 30 kilométer hosszan kelet felé Zwolle városáig, majd körülbelül 130 kilométeren át dél felé Arnheimig. Mögötte vízvonal húzódik, s hogy a németek hogyan jutottak át rajta, azt jó volna megtudni, de nekünk nem árulják el. Ettől az első védvonaltól nem egészen 60 kilométerre nyugatra kezdődik az úgynevezett Holland Erődöt alkotó két fő holland védelmi hadállás közül az első. Ezt az első fő vonalat Grebbe- vagy Árok-vonalnak is nevezik, és masszív erődítményekből és vízvonalból áll. A Zuider-Zee déli szomszédságában fekvő Amersfoorttól, a Rajna alsó szakaszától körülbelül 50 kilométerre délre lévő Rhenenig húzódik. Nagyon erős védelmi vonalnak tartották, de a német főparancsnokság ma este azt jelentette, hogy már át is törték.

Még ettől is délebbre a hollandok megerődítettek egy mocsár-vonalat, ez az úgynevezett Őrtorony-hadállás. A németek azt állítják, hogy már ezt a vonalat is áttörték.

A főparancsnokság természetesen nem árulja el, hogyan és milyen erőkkel törték át a védvonalakat, de ha nagy erőkkel kellett áttörni őket, akkor az nagy újság volna a hollandok számára.

Liège körül a németek erőteljesen támadnak. Tegnap elfoglalták Eben-Emael fontos erődjét, s így csapatokat tudtak átdobni Belgium első, északkeleti védelmi vonala, az Albert-csatorna keleti vége fölött. A főparancsnokság ma azt mondja, hogy Liège városa előtt – amely 1914-ben tizenkét napig állta a 42 centiméteres német tarackok tüzét – a Birodalom alakulatai mélyen behatoltak a belga erődök előtt elterülő senki földjére.

Mindebből pedig azt láthatjuk, hogy a németek széles ékben hatoltak be a Németalföldre Hollandia déli és Belgium északi részén.

A főparancsnokság nem tesz említést semmiféle mozgásról a Maginot-vonal mentén, de említést érdemel egy felülről sugallt, ma esti berlini kijelentés e vonal állítólagos sebezhetetlenségéről. Rámutatnak, hogy a belgák által a Maginot-vonal elve szerint megépített liège-i Eben-Emael erőd tegnapi elfoglalása más fényben tünteti fel „a Maginot-vonal állítólagos sebezhetetlenségét".

A német légierő ma este bejelentette, hogy elsüllyesztett egy 15 000 tonnás csapatszállító hajót a holland partok előtt, hat másikat pedig felgyújtott. Azt is jelentik, hogy egyik repülőgépük elsüllyesztett egy angol cirkálót az Északi-tengeren, egy másikat pedig megrongált egy norvég fjordban. A tegnapi légicsaták eredménye a német főparancsnokság szerint hatvannégy : harmincöt Németország javára.

A német rádió ma figyelmeztetett, hogy ha csúnyán bánnak Hollandiában a németekkel, akkor „bőven van lehetőség, hogy megtoroljuk a Németországban nagy számban élő holland nemzetiségűeken".

Berlin, 1940. május 13., 14.05

Jó reggelt. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

A német főparancsnokság napi közleményét még nem adták ki, de épp most tájékoztattak bennünket arról, hogy a német hadsereg szenzációs, bámulatos győzelmeket aratott hollandiai előnyomulása során és a belgiumi Liège környékén.

A németek nem is titkolják diadalmámorukat, hogy hadseregük tegnap milyen remek teljesítményt nyújtott a holland és belga erődítmények szétzúzásában.

A jelek szerint a német légierő megint nagy szerepet játszott a hadműveletekben. Az egyik jelentés szerint tömeges légitámadást hajtottak végre azon a holland partszakaszon, ahol az angolok partra szálltak. Azt mondják, hogy a német repülőgépek szétverték a deszantos dokkokat és sok hajót elsüllyesztettek.

Berlin már a harmadik napja állítja, hogy újabb 300 szövetséges repülőgépet lőttek le tegnap. Az egyik jelentés szerint a Messerschmittekkel való egyetlen összecsapásban huszonöt angol harci gépet, Gladiatorokat és Spitfire-öket lőttek le. További ötvenhatot pedig, állítják, a légvédelem szedett le.

A tegnapi hadi helyzet, a német főparancsnokság közlése szerint nagyon kedvező Herr Hitler hadserege számára. Azt mondják, elfoglalták Hollandia egész északkeleti, a Zuider-Zeetől keletre eső részét, áttörték az első és a második holland védvonalat, és elfoglalták a belga erődítményeket az Albert-csatorna keleti végénél.

Az itteni semleges megfigyelők még mindig várják a német áttörés részleteit. Az Yssel (IJssel) folyó mentén kiépült holland védvonalat igen erősnek gondolták, s mögötte még vízvonal is húzódik. Hogy a németek hol és hogyan törték át, azt még nem tudjuk, de egy német rádiójelentésben azt mondták, hogy a németek elfoglalták Arnheim városát, amely az Yssel (IJssel)-vonal déli végénél fekszik, ott, ahol a folyó a Rajna alsó szakaszával találkozik. Ez azt jelzi, hogy a németek átkaroló hadmozdulattal, dél felől törtek be. Ez igen valószínű lépésnek tűnik, minthogy egy német területsáv nyúlik be Hollandiába, éppen Arnheim felé, ezért a németeknek nem kellett nagyon messzire menniük az országhatártól sem.

Az itteni megfigyelőket meglepte a német főparancsnokságnak az a közleménye, hogy áttörték az Yssel (IJssel)-vonaltól körülbelül 60 kilométerre nyugatra húzódó Grebbe- vagy Árok-vonalat. Ez az Árok-vonal alkotja a Holland Erődként ismert

rendszer első vonalát, amely a négy legfontosabb holland várost, Utrechtet, Amsterdamot, Rotterdamot és Hágát védi. Ezt igen erősnek gondolták, ráadásul széles vízvonal is húzódik mögötte. A németek azt állítják, hogy valahol a Zuider-Zeetől délre fekvő Amersfoort városa és a körülbelül 50 kilométerre délre fekvő Rhenen között törtek át – márpedig az Árok-vonal ezt a két várost köti össze. Ha ez a hír igaz, akkor a hollandok tényleg nagyon súlyos helyzetbe kerültek. Mi pedig még mindig várjuk a híreket arról, hogy a németek milyen módszerrel küzdik le a holland vízmenti erődítményeket.

A német főparancsnokság súlyos harcokat jelez az Albert-csatorna keleti végénél és a kulcsfontosságú belga harcálláspontot Liège-nél védő különböző erődítmények előtti senki földjén.

A birodalmi hadseregnél dolgozó egyik német tudósító ma reggel egy kicsit föllebbentette a fátylat arról, hogy a németek hogyan is foglalták el az Albert-csatornán átvezető két fontos hidat. Azt mondja a tudósító, hogy a Herr Hitler által már a hadműveletek első napján kitüntetett Koch százados és Witzig főhadnagy és rohamosztagosaik repülőgéppel landoltak a csatorna túlsó partján lévő hídfőállások közelében. Ezután géppuskázással elfoglalták a robbantókamrákat, amelyekből a belgák a levegőbe akarták röpíteni a hidakat. Ezután ostrom alá vették és elfoglalták a hídfőket is. A német tudósító szerint az egész akciót a légi úton érkezett egységek hajtották végre. És sikerült egész délelőtt megtartaniuk a hídfőket. Délután pedig megérkeztek a szárazföldön előretörő német gyalogos egységek, amelyek épségben és német kezekben találták a hidakat.

Ilyen a modern hadviselés, ahogy Németország most háborúzik.

Berlin, 1940. május 13., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

LIÈGE ELESETT! A NÉMET SZÁRAZFÖLDI EGYSÉGEK ÁTTÖRNEK ÉS KAPCSOLATOT TEREMTENEK A LÉGIERŐ KATONÁIVAL ROTTERDAM KÖZELÉBEN!

Ezek voltak a berlini lapok ma délután, itteni idő szerint 5 óra körül megjelenő különkiadásainak szenzációs szalagcímei. Ma ünnep volt a fővárosban – pünkösdhétfő –, s az utcákon rengetegen sétáltak. Kapkodták a friss újságokat, mint a cukrot.

A német főparancsnokságnak a nagy előretörés negyedik napján kiadott közleménye, hogy elfoglalták Liège citadelláját, s hogy a németek – itteni kifejezéssel a „gyorshadtestek" – betörtek Hollandia egész déli részébe és kapcsolatba léptek a légierőnek a legelső nap óta a nyugati partvidéken, Rotterdamban és körülötte harcoló egységeivel, szinte mindenkit meglepett. Még német katonai körökben is mutatkozott némi meglepetés. Beismerték, hogy a rotterdami előretörés, ahogy egyikük fogalmazott, valahogy hamarabb következett be, mint ahogy számítottak rá.

Hogy mekkora erőket vetettek be a németek Hollandia legnagyobb kikötője ellen, azt nem árulták el. De hogy még egy kis gépesített egység is ilyen gyorsan tud áthatolni egy csatornákkal és folyókkal szabdalt területen – miközben a hollandoknak vélhetően volt idejük felrobbantani az összes hidat –, az elképesztette az itteni semleges katonai megfigyelőket.

A főparancsnokság közleménye tájékoztat, hogy ma délelőtt kitűzték a horogkeresztes zászlót a liège-i citadellára. Elismerik, hogy a város körül néhány erődítmény még tartja magát. Például a keleti részeken, ahol a belgák kézenfekvő módon a főcsapást várták.

Szóval, négynapi harc után, s jelentéseinket arra alapozva, amit a német főparancsnokság közleményeiből megtudunk – Berlinben más egyebet nem is tehetnénk –, végül mégiscsak kezd kirajzolódni a kép, hogy mi is történt péntek reggel óta.

A német előretörés lényege nem más, mint az átkaroló hadmozdulat, melyet természetesen Napóleon és Sherman, és a történelem összes többi sikeres generálisa alkalmazott.

Nézzük például Liège-t, amely 1914-ben tizenkét napig állta az ostromot. Ezúttal a jelek szerint egy átkaroló hadmozdulattal északnyugat felől vették be, ahonnan a belgák a legkevésbé számítottak a támadásra. A belgák fő védművei Liège-től keletre helyezkednek el. Ezek az erődök még mindig belga kézen vannak. De vajon meddig tudnak kitartani így, hogy mögöttük a várost már elfoglalták a németek?

Hollandiában pedig egy még nagyobb átkaroló hadműveletre került sor. A Zuider-Zeetől délkeletre, az Yssel (IJssel) folyó mentén lévő első holland erődök, ha a német főparancsnokság jelentését követjük, a déli szárny felé vannak fordítva. Nyugatabbra két erős holland vonal húzódik, ezek magukban foglalják a Holland Erődöt, és széles vízvonalak is védik őket. Ezek, ha a német főparancsnokság közleményét nézzük, szintén a déli szárny felé néznek. Ez az egyetlen magyarázat arra, hogy a németek hogyan tudtak olyan gyorsan előretörni Rotterdam irányába.

Egy ma esti közleményből ítélve, amely szerint, hogy stábjával együtt foglyul ejtettek egy holland tábornokot Tilburgnál, a német hadsereg nagy ívben vágott keresztül Hollandia déli részén, *kikerülve* a fő holland hadállásokat. Tilburg közel van a belga határhoz, és körülbelül 80 kilométerre délkeletre fekszik Rotterdamtól. Időközben kitartottak ott azok a német egységek, amelyek légi úton érkeztek Hágába és Rotterdamba. Az egyik berlini jelentés szerint uralmuk alatt tartanak egy nagyobb körzetet, amely Hágától Rotterdam mellett a tőle körülbelül 25 kilométerre délkeletre fekvő Moerdijkig húzódik.

Érdekesség, hogy a német főparancsnokság most említ először hadmozdulatot a Maginot-vonal mentén. Saarbrückentől délre és Zweibrückentől délkeletre a németek, közli a főparancsnokság, előretolták vonalaikat és hadifoglyokat ejtettek. Egy másik jelentés szerint a hadművelet során 600 francia esett fogságba.

Monsieur Reynaud bejelentésére, hogy a nem katonai uniformist viselő német ejtőernyősöket, ha elkapják őket, azonnal főbe fogják lőni, a német főparancsnokság azt válaszolta, hogy minden egyes lelőtt németért tíz francia hadifoglyot lőnek majd agyon. És tagadják, hogy a német ejtőernyősök nem viselnek katonaruhát.

Berlin, 1940. május 14., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

Ma este itt mindannyian szédülünk egy kicsit, ahogy megpróbáljuk követni a német hadsereg hollandiai és belgiumi villámháborújának legfrissebb híreit.

Jelenleg a német főparancsnokság által fölvázolt helyzet a következő:

Egy és egynegyed órával ezelőtt Berlin bejelentette, hogy a holland hadsereg beszüntette a küzdelmet és megadta magát. Egy órával ezelőtt a német főparancsnokság Rotterdam kapitulációjáról tájékoztatott bennünket. Én a hadsereg két közleményét ismertetem önökkel. A legutóbbiban ez áll: „Rotterdam kapitulációja után, és tekintettel a holland fővárost közvetlenül fenyegető veszélyre a holland hadsereg főparancsnoka felhagyott az ellenállással és megparancsolta katonáinak, hogy szüntessék be a tüzelést."

Így aztán az egész világ csodálkozására Hitler gőzhenger-hadserege alig öt nap alatt lerohanta Hollandiát, áthatolhatatlannak hitt vízvonalakkal védett nagy erődítményei ellenére.

Rotterdam elfoglalását ma este a következő hadijelentés közölte: „A német zuhanóbombázók támadásai által keltett rettenetes hatás, majd a német tankok azonnal következő támadása következtében Rotterdam városa kapitulált, s így megmenekült a lerombolástól."

Ez volt az első hír arról, hogy Rotterdamot bombázták, s hogy a várost a lerombolás fenyegette.

A holland partok előtt, teszi hozzá a főparancsnokság egy másik hadijelentésben, német bombázók elsüllyesztettek két cirkálót és megrongáltak egy másikat, továbbá megrongáltak és felgyújtottak egy 25 000 tonnás gőzöst és egy 8000 tonnás hajót.

Ezek ma este a legfontosabb hollandiai hírek, ahogy a német főparancsnokság közzétette őket.

Vannak belgiumi hírek is, ugyanabból a forrásból: Tankok és repülőgépek korábban sohasem látott mértékű bevetésével a németek erős tűzzel verették a belga, francia és angol egységeket, melyek az Antwerpentől Leuvenen keresztül Wavre-ig húzódó fő belga vonalat védték. Ez a Dyle folyó mentén futó úgynevezett Dyle-vonal.

Egy épp most kiadott közlemény szerint a németek Namurtól északnyugatra, Ligny városánál, valamint Brüsszeltől körülbelül 34 kilométerre délnyugatra áttörték ezt a védvonalat. Ligny egyébként az a városka, amelynél Napóleon, két nappal a waterlooi csata előtt még megverte Blücher porosz tábornokot.

A németek azt állítják, hogy a nap korábbi szakaszában hátranyomták az angol, a belga és a francia egységeket Namurtól északkeletre a Nethe folyónál. Itt került sor, mondják a németek, a háború első nagy tankcsatájára a németek és a franciák között. A németek azt állítják, hogy visszavetették a francia harckocsiszázadokat. És azt is mondják, hogy ehhez nagy segítséget kaptak a légierőtől, amely lecsapott és bombázta a francia tankokat.

A főparancsnokság állandóan hangsúlyozza, hogy a német bombázó-, romboló- és vadászgépek milyen fontos szerepet játszottak az eddigi hadműveletekben.

Délebbre, már Franciaországban, a főparancsnokság állítása szerint a német csapatok Charleville közelében átkeltek a Meuse folyón. Ebben az ütközetben, mondja a főparancsnokság, a bombázó- és a vadászgépek folyamatos támadásokkal nyújtottak segítséget a szárazföldi egységeknek. Azt mondják, a légierő megsemmisítő tevékenysége tette lehetővé az átkelést a Meuse-ön.

Dr. Ley, Herr Hitler egyik fő segédje ezt írja ma este az *Angriff*ban: „Hitler észre térítette Németországot és boldoggá tett bennünket. Meggyőződésünk, hogy most mi fogjuk észre téríteni Európát és boldoggá is tesszük. Ez az ő Istentől rendelt küldetése." *[Ezt az utolsó bekezdést a külügyminisztériumi cenzor kihúzta, mondván, hogy „megváltoztatja a cikk értelmét".]*

Berlin, 1940. május 15., 14.00

Jó reggelt. Itt Berlin.

Miután Németország az itteni és a más országokban élő emberek teljes elképedésére alig ötnapos villámháborúban lerohanta Hollandiát és kapitulációra kényszerítette hadseregét, a német gőzhenger-hadjárat fő erői a jelek szerint most az angol–belga–francia hadsereg ellen fordultak. Ez a hadsereg azon az erős védvonalon állomásozik, amely nagyjából Antwerpentől húzódik délkelet felé Leuven, Wavre és Namur előtt, majd a Meuse folyó mentén lefelé francia területre egy Verduntől körülbelül 65 kilométerre északra eső pontig.

Nagyon szeretném pontosítani az előbbi kijelentést és azt mondani, hogy ez a helyzet a legfrissebb értesüléseink szerint, de az események olyan gyorsan zajlanak, és a német hadsereg olyan iszonyatos erővel hajtja magát előre, hogy minden értesülésem ellenére már rég elavult lehet ez a hír is.

Tegnap este például csak üggyel-bajjal tudtuk követni a német főparancsnokság közleményeit. Már éppen be akartunk számolni önöknek a Rotterdam ellen megindult német támadásról, amikor befutott az újabb hír, hogy a város már meg is adta magát. Akkor nekiálltunk végiggondolni a következményeket, s kitalálni, hogy hol lesznek a végső ütközetek Amsterdamért és Utrechtért, de a német főparancsnokság hamarosan újabb, rövid közleményt adott ki, tájékoztatva bennünket, hogy a holland hadsereg kapitulált.

Ez volt a helyzet tegnap este. S közben egyre fokozódott a délebbre elhelyezkedő angol–belga–francia csapatokra nehezedő német katonai nyomás, és nem szüneteltek a német légierő, valamint a korábbi háborúkban még sosem látott mennyiségben felvonuló harckocsik masszív támadásai.

Ma reggel Berlin bejelentette, hogy a Namurt védő belga erődök közül kettő elesett. Keletebbre, a németek által vasárnap elfoglalt Liège-nél, a várostól keletre és délre fekvő két erődöt, Lantint és Loucient vették be, itteni jelentés szerint. Továb-

bá, Liège erődjét, Ancremont-Pepinstert nehéztüzérséggel harcképtelenné tették, mondják a németek.

Ez az első információnk itt Berlinben arról, hogy egy belga erődöt nehéztüzérséggel lőttek szét. Az első kulcsfontosságú erődöt Liège-nél egy maroknyi ejtőernyős rombolta le titokzatos, még nem tisztázott módon.

Nyilvánvaló továbbá, hogy egy nagyon is döntő jelentőségű csata folyik a Meuse mentén a belgiumi Namur és az észak-franciaországi Sedan között. A németek azt mondják, hogy tegnap estére elérték a folyó jobb partját az egész vonal mentén, és elfoglalták Namurtől délre Dinant városát, a még délebben, már francia területen fekvő Givet-t, és Sedant, ahol 1871-ben III. Napóleon megadta magát a németeknek. Így aztán ezen a vidéken 70 éven belül már a harmadik nagy háború zajlik.

Ezek a városok, érdemes megjegyezni, mind a Meuse folyó jobb partján fekszenek, a szövetségesek pedig igyekeznek határozott ellenállást tanúsítani a bal parton. Érkeznek olyan jelentések, hogy a németek már átjutottak a folyón, de ezeket még nem erősítették meg.

A Wilhelmstrasse ma reggel azt mondta, hogy tudomása szerint az egykori császár még mindig Doornban tartózkodik. Tegnap azt mondták nekünk, hogy amennyiben harcok lesznek a közelében s ő vissza kíván térni Németországba, akkor kérését nagylelkűen fogják elbírálni, és nyilvánvalóan engedélyt kap, hogy visszatérjen valamelyik itteni birtokára. De most, hogy nem fenyeget arrafelé a harcok veszélye, a Kaiser tervei egyelőre ismeretlenek.

A sajtó és rádió nem késlekedett rámutatni, hogy milyen nagy stratégiai lehetőségeket kínál Hollandia elfoglalása Németország számára egy Anglia elleni háborúhoz. Az újságokban térképek szemléltetik, hogy most már milyen kicsi a távolság a holland légitámaszpontok és az angol partok között, s arra is emlékeztetik az olvasót, hogy a gyors német bombázók ezt a távolságot nem egészen fél óra alatt teszik meg. Megindult a szóbeszéd, hogy küszöbön áll a légitámadás Anglia ellen az új holland repülőterekről.

Minden berlini újság, ahogy azt sejteni is lehetett, ma reggel ugyanazt hirdeti szalagcímeiben: HOLLANDIA KAPITULÁL – ÖT NAP UTÁN VÉGET ÉRT A REMÉNYTELEN ELLENÁLLÁS.

Berlin, 1940. május 15., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

A délelőtti lapok korai kiadásainak szalagcímei összefoglalják a ma esti híreket Németország félelmetes nyugati hadjáratának alakulásáról. Íme, néhány cím:

SEDANNÁL ÁTTÖRTÉK A MAGINOT-VONALAT – NAMURNÉL ÉS SEDANNÁL ÁTKELTEK A MEUSE FOLYÓN – KÉT ERŐD NAMURNÉL, HÁROM PEDIG LIÈGE-NÉL ELESETT.

Ezek voltak a német főparancsnokság által ma délután 2 órakor kiadott legfontosabb hírek, és a nagy offenzíva megindulása óta ma este először *nem* adtak ki különközleményt.

Ahogy Berlinből látjuk, most az a helyzet, hogy nagy csata zajlik a Meuse folyó mentén a Namurtől északra lévő területektől egészen Sedanig. S ez a csata még nem dőlt el. A ma esti *Völkischer Beobachter* felhívja olvasói figyelmét, hogy ez egy nagyon erős vonal és makacs ellenállásra kell számítani, nemcsak azért, mert keményen tartják, hanem azért is, mert a szövetségesek jól tudják, hogy elvesztésével veszélybe kerülnek a Csatorna menti belga és francia kikötők, s velük együtt a legfőbb összeköttetés Anglia és a kontinensen lévő szövetségesek között.

A német főparancsnokság azt mondja, hogy Belgiumban és Franciaországban több helyen is áttörték a vonalat és átkeltek a folyón, de azt nem állítják, hogy a vonalat szét is verték volna. Közölték, hogy főként a franciák próbálkoznak ellentámadással, de egyelőre sikertelenül, legalábbis a németek szerint.

Szóljunk pár szót e gigantikus ütközet általános stratégiájáról. A ma esti német sajtó megerősíti, hogy Hitler hadserege a régi híres Schlieffen-terv módosított formáját alkalmazza, amely – egy mondatban összefoglalva – „lengőajtó"-mozgást irányoz elő az alföldi terepen, s ennek a lengőajtónak a sarokvasa valahol Metz közelében van, a német jobb szárny pedig nagy, köríves mozgással haladna Antwerpen és Brüsszel mellett lefelé, hogy a végén Párizs és a Rajna között kerítse be a francia hadseregeket.

1914-ben a Schlieffen-terv csődöt mondott, bár nem sok hiányzott a sikerhez. A németek jobb szárnya ugyanis nem elég gyorsan és nem elég nagy erővel hajtotta végre az átkaroló hadműveletet. Halálos ágyán, 1913-ban Schlieffen utolsó szavai ezek voltak: „Tartsák ütőképes állapotban a jobb szárnyat." 1914-ben épp ezzel voltak bajok. S a német sajtó most hangsúlyozza, hogy ezt a hibát még egyszer nem fogják elkövetni. Hollandia elfoglalása biztosította a jobb szárnyat. S a hollandok kapitulációja elegendő német erőt szabadít fel ahhoz, hogy a jobb szárny megpróbálhassa Észak-Belgiumon keresztül az átkaroló hadműveletet.

A frontvonal most – ha ránézünk a térképre – elég egyenesen húzódik Antwerpentől lefelé Leuvenen és Namurön keresztül Sedanig. Most az várható, hogy ez, mint egy kerék küllője, elfordul – a felső rész, az antwerpeni frontvonal balra mozdul. Ez nemcsak az Antwerpen elleni támadással következhet be, amely a jelek szerint még nem indult meg, hanem az alsó végen kifejtett nyomással, amely tegnap valóban itt, Sedannál volt a legerősebb.

És ne felejtsük el azt sem, ha megpróbáljuk elképzelni az eseményeket, hogy itt nem egy hatalmas frontális támadás zajlik, mint a legutóbbi háborúban, hanem tankokkal és repülőgépekkel megindított, ék alakú csapásmérés a döntő pontokon.

Herr Hitler ma este proklamációban köszönte meg hollandiai csapatainak a bátor teljesítményt. Külön szólt az ejtőernyősök és a repülőgépekkel átdobott légideszantosok nagy hőstettéről, s arról, hogy ezek az egységek milyen nagy szerepet játszottak Hollandia öt nap alatt véghezvitt legyőzésében.

Berlin, 1940. május 16., 14.05

Jó reggelt. Itt Berlin.

Épp most jelent meg a német főparancsnokság napi közleménye. Ez megerősíti, hogy még mindig heves harcok folynak a Meuse mentén Namurtől Sedanig, s hogy a tegnapi nap fő eseményei a nehéz tankokkal végrehajtott francia ellentámadások voltak. A német főparancsnokság szerint ezeket visszaverték. S most idézek a hadijelentésből:

„Belgiumban az ellenség harcba bocsátkozott a Dyle-hadállások mentén – ezek Leuven körül vannak, és Brüsszelt védik –, valamint Namur erődnél. Namurtől délnyugatra hadosztályaink újabb sikereket értek el a Meuse nyugati partján és visszaverték az ismételt francia harckocsi-támadásokat. Sedantól délre visszaverték a nehéz páncélos egységekkel végrehajtott francia ellentámadásokat. Ennek során sok nehéz tankot semmisítettek meg. A Moselle (Mosel) és a Rajna között – folytatja a német közlemény – Saarlauterntől nyugatra és Lauterburg közelében hadállásainkat előretoltuk." Ez természetesen a fő Maginot-vonalon van, ahol a döntő ütközet még nem kezdődött el.

A légicsaták tegnapi eredményeit, lelőtt gépekben számolva, a német főparancsnokság 98:18-ban adja meg, a németek javára. S hozzáteszik, hogy sok ellenséges légibázist is bombáztak.

A német főparancsnokság még azt is közli, hogy az éjszaka folyamán ellenséges repülőgépek Németország nyugati részén hajtottak végre bombatámadásokat. Ezek a támadások azonban, állítja a főparancsnokság, tervszerűtlenek voltak, nem sok kárt okoztak, és nem találtak el egyetlen fontos katonai célpontot sem. Sok polgári személyt azonban megöltek és megsebesítettek, mondja a közlemény. S végül azt közlik, hogy a holland és a belga partok mentén sok szövetséges kereskedelmi és hadihajót bombáztak és találtak el.

A reggeli és a déli lapok sokat foglalkoznak a holland kapitulációval, valamint Herr Hitlernek a Hollandiát öt nap alatt térdre kényszerítő hadsereghez intézett gratulációjával. Kiemelt helyen közlik a főparancsnokságnak azt a tegnap esti figyelmeztetését is, hogy ha a belgák nem állítják le csapataik Brüsszelen keresztüli mozgatását és nem hagyják abba a város erődítését, akkor Brüsszelt bombázni fogják.

„A Német Főparancsnokság – szól a figyelmeztetés – nem tekintheti Brüsszelt védtelen városnak. Ha a belga kormány valóban meg akarja menteni Brüsszel városát a háború borzalmaitól, akkor azonnal szüntessen be minden csapatmozgást a fővároson keresztül és állítsa le az erődítési munkálatokat."

A berlini lap ezt utolsó figyelmeztetésnek nevezi, és emlékeztet, hogy mi történt Varsóval. A lengyel fővárost, mint tudjuk, lerombolták, miután a lengyelek úgy döntöttek, hogy megpróbálják megvédeni. „Varsó példája – írja a *Börsen Zeitung* – elgondolkoztathatná egy kicsit a belgákat."

Hogy a német vezetők milyennek látják a mostani, belgiumi hadjáratot, arról Herr Hitler sajtófőnökétől nyerhetünk némi képet. Dr. Diettrich a Führer főhadiszállásáról

a következőket írja: „Most a német kard beszél. Szent jogaik tudatában Németország fiai a plutokraták zsoldosai ellen menetelnek."

Dino Alfieri, Olaszország új berlini nagykövete ma reggel érkezett meg és szívélyes fogadtatásban részesült. Már évek óta a Harmadik Birodalom nagy barátja, s érkezése diplomáciai körökben természetesen felkeltette az érdeklődést, hogy mit fog tenni Olaszország. Csatlakozik-e szövetségeséhez? És ha igen, mikor?

Berlin, 1940. május 16., 24.45

Jó estét. Itt Berlin.

Nagy és döntő ütközet küszöbére érkeztünk ma este – lehet, hogy ez lesz a háború döntő ütközete.

A frontvonalak kialakultak, s a csatateret is elfogadta mindkét fél. Ez a csatatér – nagyjából ugyanaz, ahol Julius Caesar óta évszázadokon át folytak a harcok – körülbelül 200 kilométer hosszan húzódik az Antwerpen előtti térségtől lefelé Namurön keresztül valamivel Sedantól délre.

Ma estére összes gyilkos és pusztító fegyvereikkel együtt felsorakoztak a hadseregek – a belgák, az angolok és a franciák várva a csapást, a németek pedig készen a csapásmérésre. Hogy mikor indul a támadás, azt nem tudjuk. Talán holnap. Talán holnapután. Az időt a németek választják ki, mivel ők vannak támadásban. De persze minél előbb áll készen valaki a támadásra, annál jobbak az esélyei.

Itteni semleges katonai szakértők a következők szerint értékelik a történéseket. Az elmúlt hét napban annak lehettünk tanúi, amit ők egy nagy ütközet „kibontakozási stádiumának" neveznek. A németek ék alakú támadásokkal nyomultak előre, s ezt tegnapig vagy tegnapelőttig folytatták, amikor is az ékeik határozott és nagyon erős szövetséges ellenállásba ütköztek. Már nem volt lehetséges vagy tanácsos különböző pontokon indított beékelő csapásokkal előrenyomulni. Nagyon erős ellenséges védvonalba ütköztek, amelynek széles fronton mélysége is volt. Így most, mondják semleges katonai tanácsadóim, a konfliktus a „kibontakozási stádiumból" átfejlődik az „ütközet-stádiumba". Mindkét hadsereg tényleges erői felsorakoztak. Elérkezett az ideje az igazi csata kezdetének.

A ma esti *Lokal Anzeiger* címoldali vezércikke a csata kezdetéről beszél, nagyon komoly küzdelemről, és hangsúlyozza, hogy az ellenséget nem szabad lebecsülni.

Ma este nagy ágyúkkal tüzet nyitottak a Rajna mentén, azon a frontszakaszon, amelyet tavaly szeptember óta szinte havonta látogattam meg, s amely mostanáig oly nyugodt és csendes volt. Egy német hadijelentés szerint a franciák messzehordó lövegekkel támadták a Rajna menti német Rastatt városát. Megtorlásként a németek a Rajna túloldalán lévő francia Haguenau-t lőtték. A térkép mindkét várost vasúti csomópontnak tünteti fel.

Roosevelt elnök beszédét nagyon tisztán hallhattuk itt ma este a rövidhullámú rádión. Itteni idő szerint este 8 és 9 óra között szólt az adás, és ezzel kapcsolatban a né-

met hírügynökségnek még csak egy négysoros közlemény kiadására volt ideje, amelyben az áll, hogy az amerikai elnök kijelentette, az újabb fejlemények azt mutatják, hogy nincs bevehetetlen erőd. Egyelőre túl korai bármilyen reakciót is várni a beszédre, egyelőre nem is reagált senki.

A legutóbbi hadijelentésben az áll, hogy német gépek ma összesen 100 000 tonnányi szövetséges kereskedelmi és hadihajót bombáztak, s ennek körülbelül a felét megsemmisítették.

Berlin, 1940. május 17., 15.35

Jó napot, CBS! Itt Berlin.

Megkezdődött a nagy csata Belgiumban és Észak-Franciaországban, és a német főparancsnokság frissen megjelent napi közleménye hatalmas német sikerről beszél.

A közlemény szerint a német hadsereg körülbelül 100 kilométeres szakaszon áttörte a Maginot-vonalat a Párizs–Brüsszel vasúti fővonalon fekvő Maubeuge városától délre eső ponttól a Sedantól délkeletre lévő Carignanig. Ezzel a német hadsereg körülbelül 150 kilométerre közelítette meg Párizst.

Északabbra, mondja a német főparancsnokság ebben a közleményében, a német hadsereg Namur és Leuven között félúton, Wavre városától délre áttörte a Dyle-vonalat.

Ami magát Namurt illeti, a német főparancsnokság azt jelenti, hogy Namur erőd északkeleti frontját elfoglalták. A front többi része, úgy látszik, még tartja magát.

Így hát, a német főparancsnokság szerint a nagy szövetséges védvonalon, amely Antwerpentől fut dél felé Leuvenen és Namurön keresztül Sedanig, két komoly áttörés történt. Az egyik a középső szakaszon Wavre-nál, Leuven és Namur között, a másik, a jelentősebb pedig a francia–belga határ mentén futó Maginot-védvonalon. Ez az utóbbi, mondják a németek, körülbelül 100 kilométeres, tehát igen széles fronton zajlott. S ha megnézik a térképüket, láthatják, hogy Maubeuge, amely maga is egy komoly erőd, s amelytől délre a németek, saját állításuk szerint áttörtek, legalább 65 kilométerre nyugatra van a Meuse folyó védvonalától, amely Dinant és Givet városától fut dél felé Sedanig. Vagyis, ha a németeknek igazuk van, akkor ez a frontáttörés nagyon mély, és a német gőzhengert messze nyugatra juttatta a Meuse folyótól, amelynél, úgy tűnt, a szövetségesek erős hadállást építettek ki.

A főparancsnokság azt mondja, hogy Sedantól délre 12 000 hadifoglyot ejtettek, köztük két tábornokot is, és sok ágyút zsákmányoltak. A jelentés erős ellentámadásokat is említ a déli szárnyon Sedan közelében, de azt állítja, hogy a németek visszaverték ezeket, sőt előrébb tolták a vonalaikat.

S mint a főparancsnokság összes fontos hadijelentésében, a mostaniban is kiemelik azt a szerepet, amelyet Németország légi armadája és nagy harckocsi-serege játszott ebben az óriási hadjáratban. Dinant-tól nyugatra is volt egy tankcsata a francia-

ákkal. A németek azt mondják, hogy visszavetették a francia páncélozott egységeket. Sedantól délre szintén említik a német harckocsik tényked ését.

A légierő, szól a közlemény, tegnap egész nap az ellenséges csapatösszevonások, menetoszlopok, utak és vasutak bombázására koncentrált. Azt mondják, a bombázásokkal mindenféle hadoszlopot megsemmisítettek.

Sok stratégiai elemző meglepetésére a német főcsapás a német hadsereg középső részéről indult, Leuven és Sedan között, nem pedig Antwerpen körül, a híres-hírhedt jobb szárnyon, ahogy azok kalkuláltak, akik azt hitték, hogy a németek a Schlieffen-tervet alkalmazzák. De ha a németek folytatják az előrenyomulást Maubeuge felé, akkor a szövetségesek bal szárnya minden jel szerint tarthatatlanná válik, s ebben az esetben délnyugat felé kell visszavonni. Csakhogy ez megnyitja az utat a belga tengerpart felé, amelyhez a németek számára már nagyon közel vannak az angol partok.

Ezek a hírek, amelyeket most ismertettem önökkel, nemrég hangzottak el a német rádióban, fanfárok és hazafias dalok által körítve. A lapok különkiadásai pedig mindjárt kint lesznek a standokon.

Berlin, 1940. május 17., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

A félelmetes belgiumi és franciaországi offenzíváról a németek által ma este kiadott hírektől megint csak eláll az ember lélegzete.

A helyzet, amennyire én követni tudom a fejleményeket, a következő.

Ma este napnyugtakor, jelenti a német főparancsnokság, a német egységek behatoltak Brüsszelbe. A belga kormány már korábban Ostendébe menekült.

A belga főváros elesett, alig nyolc nappal azután, hogy Hitler megindította a nagy németalföldi offenzívát. Brüsszel elfoglalásának történetét ma este három rövid hadijelentés foglalja össze. Felolvasom őket.

Az első: „Bekerítő támadás során Leuven elesett."

A második: „Súlyos harcok után a német egységek Leuventől északra áttörték a Dyle-hadállásokat és elfoglalták Malines városát."

A harmadik: „A Leuventől délre lévő francia–angol hadállások összeomlása után a német egységek ma este bevonultak Brüsszelbe."

Ez volt a német főparancsnokság által ma bejelentett egyik áttörés, melynek lényege az, hogy Brüsszeltől keletre szétverték az úgynevezett Dyle-vonalat. S amikor ezt a vonalat áttörték, Brüsszel is elesett.

A másik, talán még jelentősebb áttörést itteni idő szerint délután 3 órakor jelentette be a főparancsnokság. E közlemény szerint a német hadsereg áttörte a Maginot-

vonalat egy körülbelül száz kilométeres szakaszon két francia határváros, Maubeuge és a Sedantól délkeletre fekvő Carignan között. S elég egy pillantást vetni a térképre, hogy feltételezzük, ez után az áttörés után a németek egyenesen Párizs felé fordítják hatalmas hadigépezetüket két, a világháborúból ismerős városon, Saint-Quentinen és a katedrálisáról híres Reimsen keresztül. A főparancsnokság nem árulta el, hogy az áttörés milyen mélységű, de az a benyomásunk, hogy messzire, nagyon messzire jutottak.

S végül, ma lendült mozgásba a legszélső német jobb szárny – amelynek, s ezért könyörgött még halálos ágyán is utódaihoz Berlinben a jó öreg von Schlieffen, erősnek kell lennie minden németalföldi összecsapásban, és ennek az összecsapásnak épp most lehetünk tanúi. Ahogy a Leuven körüli középpont és a Sedan környéki déli szárny betört, az Antwerpen körüli jobb szárny megkezdte a bekerítő hadmozdulatot. Ma este a német főparancsnokság azt jelentette, hogy Antwerpent északról bekerítették.

Elég nyilvánvalónak tűnik ugyanakkor, hogy az Antwerpent védő angol és belga egységeknek most sürgősen ki kell jutniuk onnan, mert különben elvágják őket a ma este Brüsszelbe bevonuló német csapatok.

Berlin, 1940. május 18., 14.05

Jó reggelt. Itt Berlin.

A német csapatok tegnapi bevonulása Brüsszelbe a legfontosabb hír a berlini lapokban, amelyek egyik győzelmet a másik után hirdetik szalagcímeikben, amióta Hitler egy hete pénteken megindította nyugaton a villámháborút. A németeknek alig nyolc napra volt szükségük, hogy eljussanak odáig. Utánanéztem: 1914-ben Brüsszel elfoglalásához a németeknek tizenhat napra, vagyis kétszer ennyi időre volt szükségük, mint most.

Brüsszel elestét már előre lehetett sejteni, amikor a rengeteg tankot és repülőgépet felvonultató német hadsereg nekirontott a belga, angol és francia katonák által erősen védett úgynevezett Dyle-vonalnak. A csata, ahogy az itteni jelentésekből tudjuk, heves volt, de rövid. A német hadigépezet Leuventől északra és délre is áttörte a szövetségesek védvonalát, s még a sötétség beállta előtt elérték Brüsszelt és a tőle északra fekvő Malines-t, és félúton voltak Antwerpen felé. A németek időközben észak, vagyis Hollandia felől is fokozott erővel nyomultak Antwerpen felé, és elkezdték bekeríteni a várost. Úgy tűnik, az Antwerpent védő angol és belga egységek csak abban az esetben menekülhetnek meg attól, hogy a Mechelen (Malines) és Brüsszel felől érkező német csapatok elszakítsák őket hadseregeiktől, ha visszavonulnak a tengerpartra – ha ugyan nem tették már meg.

Ez hát a német főparancsnokság által eddig felvázolt helyzetkép, de mert ez tegnapi állapotokat tükröz, a dolgok gyors változása miatt könnyen meglehet, hogy egészen más képet kapunk, amikor körülbelül egy óra múlva megjelenik a rendszeres közlemény.

Szinte hihetetlennek tűnik, hogy Németország egy hét és egy nap leforgása alatt képes volt lerohanni és megadásra kényszeríteni Hollandiát, s áttörni a három nagy védvonalat Belgiumban és Hollandiában. Észak-Belgiumban a Liège erődje által is védett Albert-csatorna-vonalat két nap alatt törték át. Az Antwerpentől Namurig húzódó Meuse- és Dyle-védvonal tegnap omlott össze. S végül ott az északkelet-franciaországi Maginot-vonal, amelyet a németek, saját állításuk szerint körülbelül száz kilométeres fronton szakítottak át.

Hogyan csinálják? – vetődik föl a kérdés. A német főparancsnokság nem bocsátkozik részletekbe, csupán annyit közöl, hogy itt repülőgépek és tankok olyan mértékű, tömeges bevetésére került sor, amit korábban elképzelni sem tudtak, nemhogy alkalmazni. A hadsereg tegnapi közleménye a szövetséges vonalak mögötti folyamatos bombázásról beszél; bombáztak ott mindent: utakat, vasutakat, gépkocsi-, tank- és gyalogos menetoszlopokat is. Alighanem ez lehet a magyarázat. Repülőgépek és tankok. És ezek mesteri alkalmazása.

Figyelemre méltó, hogy a tegnapi nagy áttörés után a német sajtó vezércikkei azonnal azt kezdték feszegetni, hogy vajon mi lehet az értelme a folytatódó belga ellenállásnak, hacsak az nem, hogy egy kicsit tovább védjék Angliát. A vezércikkek úgy vélik, hogy a három szövetséges ország céljai most már eltérőek, és Franciaország ezentúl nem a La Manche menti kikötők védelmére fog koncentrálni, hanem Párizs megmentésére. Nem kerülte el a sajtó figyelmét az sem, hogy ez milyen hatással lesz Angliára.

A ma reggeli *Börsen Zeitung* vezércikke itteni diplomáciai körökben némi izgalmakat keltett. Azt írják, hogy Olaszországnak a blokád miatt elfogyott a türelme a szövetségesekkel szemben, és hozzáteszik, hogy ha Olaszország most fellépne a blokád ellen, akkor igen jó társaságban találná magát. A Wilhelmstrasse ma délben megerősítette, hogy a vezércikk a berlini „jól informált körök" álláspontját tükrözi.

Berlin, 1940. május 18., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

Antwerpen elesett. A belga, francia és brit egységek a tengerpart felé vonulnak vissza, s német bombázók és tankok üldözik őket. Délebbre pedig repülőgépek és tankok végeláthatatlan tömegeinek csapásaival egy gépesített német hadsereg Északkelet-Franciaországon keresztül egyre csak nyomul előre Párizs felé.

Hitler nagy nyugati offenzívájának kilencedik napján így áll tehát a helyzet, legalábbis innen, Berlinből nézve.

Antwerpen ma esett el. Késő délután a német főparancsnokság az alábbi közleményt adta ki: „Antwerpen megerődített frontját gyors támadással áttörtük. A német egységek behatoltak a város szívébe. Német zászló leng az antwerpeni városházán."

Antwerpen eleste, mutatnak rá itt, már tegnap előre látható volt, miután a németek áttörtek Leuventől északra és délre, s Antwerpentől délre behatoltak Brüsszelbe

és Mechelenbe. Attól a pillanattól kezdve a szövetséges csapatokat az a veszély fenyegette, hogy bekerítik őket, akárcsak 1914-ben.

A német hadsereg hadijelentéseiből nehéz megállapítani, hogy a náci erők mennyit haladtak Párizs felé, miután tegnapelőtt Maubeuge és Montmédy között áttörték a Maginot-vonalat. A hadműveleteket csak tegnap estig követő főparancsnoksági közlemény szerint a német páncélos egységek a Sambre folyó felett az Oise folyó felső szakaszáig szorították vissza a franciákat. Ezek szerint valahol Saint-Quentin környékén lehetnek.

Egyébként berlini katonai körökben ma azt mondták nekünk, hogy a másik oldal szóhasználata, amely szerint több német tank*hadosztályt* vetettek be tegnapelőtt a Maginot-vonal áttörésénél, nem pontos. A németek azt mondják, hogy sokkal nagyobb egységekkel, *hadtestekkel* támadtak.

A németek tehát Antwerpentől és Brüsszeltől nyugatra a tengerpart felé szorítják a szövetségeseket, délebbre pedig nyomulnak előre Párizs felé. A legnagyobb, a döntő ütközet most Brüsszel és Párizs között fog kibontakozni, amely pontot Clausewitz, a nagy német stratéga valamikor Franciaország solar plexusának nevezte. Ezt a vidéket már így is súlyos katonai csapások érték, de az még nem derült ki, hogy a megsemmisítő csapás következik-e.

A ma esti *Börsen Zeitung* azt írja, hogy a jelenlegi helyzetben három lehetőség nyílt meg a német hadsereg előtt:

Támadás dél felé és a Maginot-vonal felszámolása a szárny felől, támadás nyugati irányban, Franciaország szíve felé, és támadás északi és északnyugati irányban a La Manche kikötői ellen, amelyekből tovább lehet lépni Anglia ellen, mutat rá az újság. Hogy a németek melyik lehetőséget választják, vagy hogy elég erősnek gondolják-e magukat két vagy akár mind a három lehetőség kihasználására, az természetesen a vezérkar titka.

Itteni katonai körök beszélgetéseiből, valamint egy, a frontról pár perccel ezelőtt érkezett rádiójelentésből ítélve tegnap nagyon kemény ellenállást tanúsítottak a franciák, a belgák és az angolok, de a német fém – főként a tankok és a repülőgépek – puszta mennyisége kisöpörte őket megerősített állásaikból. Rádióadásában a Leuven közeléből jelentkező német tudósító nagyon világosan kifejtette, hogy a német zuhanóbombázók halálos támadásai bénították meg teljesen az ellenséget. A tudósító megfigyelte, hogy miután a tüzérség és a zuhanóbombázók már megdolgozták a szövetséges csapatokat a Dyle folyó túlpartján, a német gyalogság szinte ellenállás nélkül mehetett előre. A németek tehát teljesen új hadviselési technikát alkalmaznak. A támadó él a bombázó, főként a zuhanóbombázó, és a tank. De kilenc hónappal ezelőtt ugyanezt alkalmazták Lengyelországban is, úgyhogy a szövetségeseket nem érhette meglepetésként a dolog. Holnap, úgy tervezem, kimegyek a frontra, ha lehet, hogy saját szememmel lássam, hogyan csinálják a németek.

Köln, 1940. május 21., 04.32

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik a németországi Kölnből.

Belgiumban egészen Brüsszelig követhettem a német hadsereget, s az éjszaka nagy részét autóban töltöttem idefelé, mert csak itt találtam mikrofont. Két vagy három dologról szeretnék beszámolni.

Először is néhány szót arról, hogy *hogyan* vívják ezt a blitzkrieget. Nézzünk szembe a rideg valósággal. A németek által eddig oly sikeresen alkalmazott taktika a következő: először zuhanóbombázókkal, majd tankokkal – s ha szükséges, tüzérséggel is – támadják a szövetséges állásokat, s a gépesített gyalogság méri a végső csapást. A lerombolt vasútállomásokból, csomópontokból és szétvert erődítményekből ítélve, melyeket a Brüsszel felé vezető úton láttunk, a zuhanóbombázók ugyanolyan pontosak, mint a tüzérség, de jóval nagyobb pusztítást végeznek. Valószínűleg ez a fő oka az elképesztően gyors német előretörésnek.

Az is a rideg valósághoz tartozik, hogy megfigyeléseink szerint a szövetséges légierő eddig nagyon keveset tett a közlekedés és hírközlés megnehezítésére a németek hátában. Ma tizennégy órát autóztunk menet- és hadtáposzlopokkal zsúfolt utakon, és egyetlen szövetséges repülőgépet sem láttunk. A Brüsszel felé vezető úton a szövetségesek lerombolták egy-két hidat – bár a többi épen maradt –, és az utat is felrobbantották két vagy három helyen. De ma már ott is zavartalanul robogtak előre a tankok és a teherautók.

Vannak persze éjszakai angol bombázások, s tegnap nekem is szerencsém volt átélni egyet. De nyomát sem láttam egyetlen bombatölcsérnek azon a sok úton, amelyen ma közlekedtünk. Nem állítom, hogy tudom, hogy Németország nyugati részén milyen károkat okoztak az éjszakai rajtaütések, de tegnap átutaztam a Ruhr-vidéken, s az ottani nagy kiterjedésű vasúthálózat, amely oly fontos a német hadviselés szempontjából, ahogy én láttam, nagyon jól működött. Láttam sok száz fontos gyárat is. Egyiket sem érte bombatalálat. Ma éjjel beszéltem hat angol hadifogollyal – ennyien maradtak életben egy egész századból. Azt mondták, egyszerűen eltaposták őket a zuhanóbombázók és a tankok.

– És a maguk bombázói és tankjai? – kérdeztem.

– Nem láttunk egyet sem – felelték.

Aachenből Limburg holland tartományon keresztül autóztunk Maastrichtba. Ebben a tartományban legalábbis a hollandok nem sokat harcoltak. Károkozásnak alig láttuk nyomát.

Más volt a helyzet a belgákkal. Ők úgy küzdöttek, mint az oroszlán. Tongres, St. Trond és Leuven romjai tanúsítják ezt, s azt is, hogy milyen büntetést kaptak érte.

Nézzük Leuvent. Ennek az ősi egyetemi városnak a nagy részét lerombolták. Belgák és angolok keményen harcoltak itt három napon át, míg a túlerő legyűrte őket. Háztömbök egész sora hever romokban. Akárcsak a híres egyetemi könyvtár, amelyet amerikai adományokból építettek újjá, miután 1914-ben leégett. A könyvtárnak csak a csupasz falai maradtak, s a romok még ma reggel is füstölögtek. Az összes

könyv a lángok martaléka lett. De az adakozók nevét őrző, kőbe vésett feliratokat még mindig el lehetett olvasni. Feljegyeztem néhányat: a pennsylvaniai Philadelphia középiskolái; a Rochesteri Egyetem; az Illinois-i Egyetem; a Finch School; az Amerikai Egyetemi Nőszövetség. Ezek az emléktáblák még mindig a helyükön vannak. Épen maradt a leuveni városháza, amely az angol hadsereg főhadiszállásaként szolgált; nem sérült meg a tér másik oldalán álló katedrális sem. De a város 41 000 lakosa nagy részének otthont adó háztömbök szörnyű látványt nyújtanak. Errefelé súlyos utcai harcok folytak, s gyakran többször is gazdát cserélt egy-egy utca. Amikor a szövetségesek visszavonulása után a német egységek végül bevonultak a városba, egyetlen civil sem volt már ott. Elmenekültek, de ma Brüsszel felé menet láttam őket visszaszivárogni. Az átélt eseményektől kábán, szomorúan és elkeseredetten vánszorogtak visszafelé a tűző napon, a hátukon vagy biciklin, vagy, a szerencsésebbek, kétkerekű kordén cipelték a holmijukat.

Brüsszel felé menet megálltunk Steenockerzeelben, Habsburg Ottó házánál. A ház mellett hatalmas bombatölcsér éktelenkedett, valamint a tető egy kisebb darabja. Habsburg Ottó dolgozószobájában észrevettem egy francia könyvet, amelynek ez volt a címe: *A közelgő háború.*

Brüsszelt sértetlen állapotban találtuk. Az utcák tele voltak emberekkel. Arcukon elkeseredettség, de méltósággal viselték sorsukat. A belgák azt is elmondták, hogy a német katonák rendesen viselkednek. Brüsszelben minden amerikai biztonságban van, s bár nem mentünk el az amerikai követségre, két amerikai bankár azt mondta nekem, hogy Cudahy nagykövet és munkatársai Brüsszelben maradtak. A hírközlési vonalak megszakadása miatt egyelőre el vannak vágva a külvilágtól. Az amerikaiak egy része csütörtök este megpróbált elutazni, de a fővárostól 32 kilométerre útjukat állta egy lebombázott híd, így kénytelenek voltak visszafordulni. Ha a közlekedés helyreáll, az amerikaiakat valószínűleg azonnal evakuálják Németországon keresztül.

A brüsszeli üzletek és kávéházak ma kinyitottak, és a német hadsereg parancsára egy német márkát tíz belga frank értékben számoltak el. A brüsszeli villamosok is közlekedtek, de magánautókat nem láttunk. A német katonák minden további nélkül elkeveredtek az utcán a civilek tömegében. Visszavonulásuk előtt az angolok az összes hidat felrobbantották a város körül. A belga nőket leginkább az aggasztja, hogy milyen híreket kapnak a hadseregben szolgáló rokonaikról.

Azt reméljük, hogy holnap valóban kijutunk a frontra is, és abban is bízom, hogy holnap este vagy holnapután visszaérek onnan egy újabb jelentéssel.

Berlin, 1940. május 23., 04.51

Jó estét. William L. Shirer jelentkezik Berlinből.

Pár órával ezelőtt érkeztem vissza a frontról, 720 kilométeres autózás után a belga határtól. Meg kell mondanom, Berlin elég csendesnek tűnik azután, hogy három napon át hallhattam az ágyúk dörgését és a nehéz bombák robbanását. Tegnap már

annyira hozzászoktunk a körülöttünk mindenfelé lövöldöző német nehéztüzérség pokoli zajához, hogy majdnem ugyanolyan folyamatosan tudtuk írni a jelentéseinket, mint azelőtt bármikor. De hogy le is adjuk őket, ahhoz már vissza kellett mennünk a belga–német határra, ahol a hírközlés normálisan működik. Tegnap este a három amerikai sajtótársaság tudósítói és jómagam is csak nehezen tudtuk elérni, hogy hallható legyen a telefonjelentésünk, mert a közelben óriási zajt csaptak az angol bombák és a német légelhárító ütegek.

Az angol bombázók ugyanis célba vettek egy fontos katonai objektumot a szállodánktól körülbelül 100 méterre. Nem tágítottak egész éjszaka, s a helyzet, hogy úgy mondjuk, meleg volt, de nem forró. A legközelebbi becsapódás négy-ötszáz méterre lehetett a szállodánktól, s bár a robbanások megremegtettek bennünket is, az ablakok nem törtek ki. Háromnapos kialvatlanság után elég fáradtak voltunk már, így az események nagy részét átszundikáltuk. Azok után, amiket Belgiumban láttam, arra a következtetésre jutottam, hogy ha egy bomba telibe találja a házat, amelyben tartózkodunk, akkor mindegy, hogy a legfelső emeleten vagyunk-e vagy a pincében, mert úgyis összerogy az egész épület.

Napközben, legalábbis a Brüsszeltől nyugatra eső belga fronton, ahol mi is voltunk, a szövetségesek egyáltalán nem bombáztak. Egyebek közt azon ámultam el a legjobban, ahogy a német hadsereg katonái, ágyúi és hadtápalakulatai tömött menetoszlopokban vonultak a front mögötti utakon hosszú kilométereken át anélkül, hogy a szövetséges légierő megzavarta volna őket. Meggyőződésem, hogy az eddigi német sikerek egyik fő oka az, hogy a német parancsnokság ilyen könnyen és ilyen hihetetlenül gyorsan tudott katonai utánpótlást, fegyvereket és muníciót szállítani. Úgy látom, hogy a másik oldalon nem ez a helyzet, méghozzá a német légierő által a szövetségesek vonalai mögött végzett pusztításnak köszönhetően. Ez az alaphelyzet óriási előnyhöz juttatja a németeket, még mielőtt a csata megkezdődne.

Tegnap volt alkalmam beszélni a német hadsereg belgiumi főparancsnokával. A parancsnok hangsúlyozta, hogy *a* döntő ütközet még várat magára, és készséggel elismerte, hogy nagyon is lehetséges, hogy a német előretörés esetleg lelassul, ha, mint fogalmazott, Weygand tábornok az elkeseredett ellenállás mellett dönt.

A német főparancsnokság mai közleménye is arra utal, hogy a német előretörés lelassult, s hogy az elmúlt huszonnégy órában keményebbé vált a szövetségesek ellenállása. A hadsereg mai közleményének egyik híre így hangzik: „Flandriában visszavonulásának fedezésére az ellenség még mindig makacs ellenállást fejt ki a Schelde folyónál."

Ez volt az az ütközet tegnap, amelyet volt szerencsém megfigyelni. Mögöttem körülbelül négyszáz méterrel dörögtek a német nehéztüzérség ütegei, előttem pedig úgy három-öt kilométerrel folytak a gyalogsági harcok. Az igazat megvallva, nem sokat láttam a harcok forgatagából. Egyrészt azért, mert a gyalogság erdős terepen mozgott a folyó partjai mentén. Másrészt pedig azért, mert a tüzérségi zárótűz mindkét oldalról gyakran borította el sűrű füsttel a vidéket. De azt azért láthattuk, ahogy a német tüzérség előretolta a zárótüzet és gránátokkal szórta meg az utakat a szövetségesek

háta mögött. Ez azt jelentette, hogy a tankok fedezetében nyomulhatott előre a német gyalogság. De nem volt könnyű ez az előrenyomulás, és amikor a német tüzérség visszahátrált korábbi állásaiba, akkor nem volt nehéz kitalálni, hogy ellentámadást indítottak a szövetségesek, és a németek kezdhetik elölről az egészet. Egész nap nagyjából így zajlottak a harcok, bár amikor szürkületkor elhagytuk a német tüzérséget, észrevettem, hogy a német tüzérség új álláspontokat foglalt el. Vagyis, az előrenyomulás, ha lassan is, de folytatódik.

A legnagyobb küzdelem azonban most abban az ékben folyik, amelyet a németek a Somme folyó mentén a tengerig nyomtak előre. A németek most szélesíteni igyekeznek ezt az éket a Somme-tól kiinduló, északnyugati irányú támadással. A szövetségesek ellenállása erős, és könnyen meglehet, hogy ez lesz majd a háború döntő csatája.

Berlin, 1940. május 23., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

A német csapatok, amelyek tegnapelőtt Abbeville közelében a tengerig törtek előre, a szövetségesek egymillió katonáját vágva el ezzel Belgiumban és Észak-Franciaországban, most északi irányban, Calais felé nyomulnak előre a francia tengerparton.

Ha elérik Calais-t és megvetik ott a lábukat, akkor Nagy-Britanniát elvágják Franciaországtól, aminek a szövetségeseket érintő következményeit nem szükséges külön hangsúlyozni.

Még nem közölték velünk, hogy a németek meddig jutottak a La Manche menti kikötők felé tartó, döntő jelentőségű északi előrenyomulás során. Azt az angol jelentést, hogy a harcok már Boulogne-ban és környékén folynak, Berlinben hivatalosan még nem erősítették meg, de a jelentés itt semmiféle meglepetést nem okozott. A német hadijelentések főként az előző napi eseményeket ismertetik. Tegnap a németek már Monteuil-nél voltak, körülbelül 50 kilométerre Boulogne-tól, és gépesített alakulataikkal gyorsan törtek előre észak felé.

A főparancsnokság szerint a német repülőgépek tegnap Dunkerque és Dover kikötői létesítményeit bombázták. A szövetséges élőerő és hadianyag jó részét eddig e két kikötőn keresztül szállították.

Most már egyértelmű, hogy a német főcsapás a tengerpartot elérő éktől északra, a La Manche kikötői felé fordul. A német előretörés fő célja, úgy tűnik, most már nem annyira Párizs, mint inkább Anglia.

Figyeljük meg azt is, hogy a németek egy újabb, eddig nem nagyon használt fegyvert is bevetettek: gyorsjáratú, torpedókkal felszerelt siklóhajókat. A német főparancsnokság mai közleménye szerint ezek a siklóhajók Dunkerque francia kikötő környékén tevékenykednek, s állítólag már elsüllyesztettek egy francia rombolót.

Talán hasznos lesz, ha most egy kis szünetet tartunk és megpróbáljuk áttekinteni a jelenlegi hadihelyzetet, már amennyire ez lehetséges ebben a gyors háborúban. Az

egyik német hírügynökség, a *Dienst Aus Deutschland* ma este arra a következtetésre jut, hogy ennek a minden eddiginél nagyobb ütközetnek az első szakasza tegnap a szövetséges hadseregek kettévágásával végződött. S az egész mindössze tizenkét napig tartott. A ma kezdődő második szakaszt pedig, amely a hírügynökség vélekedése szerint eldönti a háború kimenetelét, azt mondják, három tényező határozza meg:

1. A Flandria és Artois vidékén, a haderők mindkét szárnyán kibontakozó harcok eredménye. Az északi szárny Belgiumban, a Schelde folyó mentén folytatja a harcokat, melyeket a héten nekem is volt szerencsém megszemlélni. A déli szárny pedig Calais-tól délre harcol.

2. Annak a szövetséges próbálkozásnak az eredménye, amelynek célja a front középső részének áttörése és a kapcsolat helyreállítása Franciaország nagyobbik részével.

3. A francia–belga határon fekvő Montmédytől körülbelül Reimsig húzódó német korridortól délre elhelyezkedő francia hadseregek esetleges próbálkozásának az eredménye, amelynek célja az északi irányú áttörés, és ezzel a német csapatok elvágása a hátországtól.

Ez a három tényező bizonyult döntőnek a berlini hírügynökség szerint.

A németek valószínűleg egy délről, valahol a Meuse és a Somme között induló francia támadásra számítanak. Ezért is érdekes a főparancsnokságnak az a mai állítása, hogy az ebben a szektorban elhelyezkedő francia csapatok *védekezésre* vannak kényszerítve. S ameddig védekezésre tudják kényszeríteni őket, addig képtelenek lesznek támadni, és felmenteni a most elvágott szövetséges hadseregeket. A németek által kedvelt, ismerős taktika ez, amelyet a lengyel hadsereggel szemben is alkalmaztak Poznań körül. Német katonai körökben ma este a Kutno környéki lengyel csapatokéhoz hasonlították az elvágott szövetséges hadseregek helyzetét, bár azt elismerik, hogy a mostani helyzetben a szövetségesek ereje, fegyverzete és vezetése sokkal jobb, mint annak idején a lengyeleké volt. Az elkövetkező napok mindenesetre megmutatják, hogy egy újabb, nagyobb szabású Kutno következik-e. Bárhogy alakuljanak is a dolgok, a jelek szerint végső döntésre számíthatunk.

Berlin, 1940. május 24., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Éppen két hete annak, hogy Herr Hitler megindította nyugaton a rettenetes blitzkrieget. E rövid idő alatt lerohanták Hollandiát, elfoglalták Belgium négyötödét, Párizs felé szorították vissza a francia hadsereget, valamint elvágtak és bekerítettek egy valószínűleg egymilliós szövetséges hadsereget, benne a francia–brit erők elitalakulataival.

Látni kell működés közben – ahogy nekem volt szerencsém a héten – ezt a kolosszális gépezetet, a német hadsereget, hogy az ember a fentieket elhiggye. De a tények magukért beszélnek.

Német katonai körök ma ismét figyelmeztettek bennünket, hogy a háború még nem ért véget, s hogy a döntő hadművelet – amilyen a Napóleon sorsát Waterloonál eldöntő rövid, nyolcórás ütközet is volt – még csak most következik, és hogy sok kemény csatát kell még megvívni.

Közben pedig a német gőzhenger folytatja az előrenyomulást. A mai helyzetet, ahogy a német főparancsnokság felvázolta, három tényező jellemzi:

1. A szövetséges hadseregeket Flandriában és Artois vidékén bekerítő gyűrű tovább szűkült.

2. A németek által a tengerig előrenyomott ék tovább szélesedett.

3. A francia partvidéken előretörő német páncélos és gépesített egységek a jelek szerint közel vannak céljuk eléréséhez, ahhoz, hogy elfoglalják a La Manche menti kikötőket, s így elszakítsák egymástól Nagy-Britanniát és Franciaországot.

Ehhez hozzátehetünk egy negyedik pontot. A főparancsnokság ma azt mondja, hogy gyengülnek a német gyűrű áttörésére indított francia ellentámadások. Konkrétabban, azt mondják, hogy az Amiens környékéről észak felé irányuló előretörési kísérlet nem volt valami erős – vagyis, igazából gyönge volt –, és, teszi hozzá a főparancsnokság, vissza is verték.

A német főparancsnokság az utóbbi napokban valamilyen oknál fogva csak nagyon lassan jelentette a La Manche menti kikötőket bekerítő rohamcsapatok előrenyomulását. London például már elismerte Boulogne elestét – de a németek itt még nem jelentették, hogy elfoglalták volna. Ma este azt is hallhattuk, hogy a németek bevonultak Calais-ba, de a hírt még nem erősítették meg.

Mindenesetre a kulcsfontosságú közlekedési csomópont, a három francia kikötőtől, Boulogne-tól, Calais-tól és Dunkerque-től a szárazföld belseje felé körülbelül 40 kilométerre fekvő Saint-Omer már német kézen van. S elestével, úgy tűnik, gyorsan ugyanerre a sorsra jutnak a kikötővárosok is.

Német katonai körökben elmondták nekem, tévedés azt hinni, hogy a résen át a tenger felé előretörő csapatok csak kicsiny páncélos és gépesített különítmények volnának. Azt mondják, nagyon erős segédcsapatokat és utánpótlást tudtak küldeni a résen keresztül – és ezt igazolni látszik a gyors előrehaladás a La Manche menti kikötők felé.

Az ezen a héten a fronton tett látogatásom alapján elmondhatom, hogy kezdeti vélekedésemmel szemben ezeket a gyors német támadásokat valóban nem gyenge egységek hajtják végre és nem is csupán tankok és repülőgépek. Kedden, a Schelde folyó menti ütközetben volt alkalmam megfigyelni, hogyan csinálják a németek. Az igaz, hogy először a tankok indulnak meg, de közvetlenül mögöttük és ugyanolyan sebességgel mennek teherautón és motorkerékpáron az erős gyalogsági egységek, valamint a nagyon erős tüzérségi alakulatok is.

Amikor az ellenállást megtörik, meglepő gyorsasággal csatarendbe áll és azonnal akcióba lép a gyalogság és a tüzérség. Ha ezt szem előtt tartjuk, akkor, azt hiszem, nemcsak azt értjük meg, hogy a németek hogyan tudnak ilyen gyorsan előremenni, de azt is, hogy miképpen tudják megtartani, amit elértek.

Berlin, 1940. május 25., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

Német katonai körök véleménye szerint a Flandriában körülzárt nagy szövetséges hadsereg sorsa megpecsételődött. A németek úgy vélik, hogy ez a francia, az angol és a belga haderők színe-virágát magában foglaló, hadsereg most már nem tud elmenekülni.

Azt mondják, hogy ez egy újabb Kutno, ahol a lengyel hadsereg krémjének bekerítése tavaly szeptember második hetében Lengyelország végzetét jelentette. Ez persze egy sokkal nagyobb léptékű Kutno, és összehasonlíthatatlanul komolyabb következményei lesznek az európai háború kimenetelét illetően.

Maga a német főparancsnokság mind ez idáig vonakodott bármilyen előrejelzésekbe bocsátkozni a Flandriában és Északnyugat-Franciaországban a szövetséges hadsereg köré vont gyűrűt illetően. De ma délután kiadott napi közleményében már kereken kijelenti, idézem: „A belga hadsereg, az első, a hetedik és a kilencedik francia hadsereg egyes részei, valamint a brit expedíciós hadtest zöme köré vont gyűrűt tegnap jelentősen megerősítettük, s így végül bezártuk."

Ma este a német főparancsnokság felvázolta az általa kialakított általános helyzetképet, és kategorikusan kijelentette, hogy a Flandriában és Artois vidékén körülzárt szövetségeseknek immár semmi lehetőségük sincs, hogy kitörjenek a bekerítésből. Ahogy a főparancsnokság fogalmaz, idézem: „Az ellenség megsemmisülése itt küszöbön áll."

Vajon hány szövetséges katonát vágtak el? Azok a német tábornokok, akiknek a hét elején, a fronton föltettem ezt a kérdést, körülbelül egymillióról beszéltek. Jól informált berlini körök szerint ez a szám valamivel még magasabb is lehet. A körülzárt seregek létszámát durván a következőképpen becsülik: 400 000 belga, 500 000 francia és 200 000 brit katona.

Ráadásul a németek úgy vélik, hogy a szövetséges hadseregek legjavát kerítették be: a gépesített brit expedíciós haderő nagy részét és a francia hadsereg legjobb részét. Amennyire itt meg lehet állapítani, valószínűleg az történt, hogy a szövetséges parancsnokok azt hitték, megint a régi jó Schlieffen-tervvel állnak szemben, amelyet a németek 1914-ben is alkalmaztak, s ezért Belgiumba irányították legerősebb egységeiket a német jobb szárny legyőzésére, hiszen Schlieffen tervei szerint ennek a szárnynak kellett végrehajtania a főcsapást és visszaszorítania Párizs felé a szövetségeseket. Ezzel szemben az történt, hogy a németek, leporolva a Schlieffen-tervet, középen, Maubeuge környékén mérték a legsúlyosabb csapást, és ahelyett, hogy Párizs felé hajtottak volna végre egy átkaroló támadást, a La Manche menti kikötők felé indultak meg.

Tegnap pedig, ha a német hadijelentéseket követjük, és ez a legtöbb, amit tehetek, a német hadmozdulatok újabb szakasza kezdődött, hogy teljesen bekerítsék a Belgiumban és Északnyugat-Franciaországban elvágott szövetséges csapatokat. Ha vetnek egy pillantást a térképre, akkor láthatják, hogy a németek, miután Abbeville közelé-

ben a tengerpartig törtek előre, most északnak fordultak, s elfoglalták Boulogne-t és körbevették Calais-t. Tegnap az északi előrenyomulásban azon a frontvonalon álltak, amely nagyjából délkelet felé fut a Calais–Lens vasútvonal mentén, Arras északi szomszédságáig. Eközben pedig, mellékesen, megostromolták a híres Vimy-hegygerincet, amelyen a legutóbbi háborúban oly keményen küzdöttek a kanadaiak.

Ezen a frontvonalon a németek most északkelet felé fordultak, és hátulról közelednek a csapdába esett szövetséges hadseregekhez. A Maubeuge melletti áttörés óta egy teljes kört írtak le, és most tulajdonképpen ellentétes irányban haladnak azzal, amerre egy héttel ezelőtt tartottak. Időközben a franciák a német főparancsnokság szerint ellentámadást indítottak a Somme folyó mentén, vagyis a német rés déli oldalán, de Berlin azt állítja, hogy ezek a támadások nem túl erősek.

A főparancsnokság ma azt is közölte, hogy egy új titkos fegyver még további meglepetéseket okozhat. Elmondták nekünk, hogy egy ma még ismeretlen fegyverről van szó, amely, mint az egyik tiszt hangsúlyozta, nem egy új tarack, nem is tank, nem gáz és nem lángszóró, és nem is gyorsjáratú siklóhajó vagy valami ejtőernyős dolog, hanem egy teljesen új és nagyon hatásos megoldás. Azt mondták nekünk, hogy Hitler tudja, hogy ezzel az új fegyverrel meg fogja nyerni a háborút.

Én pedig ugyanúgy sötétben tapogatózom ebben az ügyben, mint önök, de hát csak azt adom tovább, amit nekem is mondtak. A fronton látottak alapján pedig elmondhatom, hogy a németek elég jól elboldogultak titkos fegyverek nélkül is.

Berlin, 1940. május 27., 01.01

Jó estét. Itt Berlin.

Calais elesett. A nagy francia kikötő, amelyet sok amerikai is ismerhet, aki Londonból Párizsba tartva itt kelt át a Csatornán, ma került német kézre súlyos harcok után – a német főparancsnokság ma késő este kiadott rendkívüli hadijelentése szerint.

A hadijelentésben ez áll: „Miután a német csapatok folytatták előrenyomulásukat Gravelines felé, Calais ma, súlyos harcok után, német kézre került."

Gravelines tengerparti kisváros félúton Calais és Dunkerque között. Dunkerque, a La Manche menti három nagy kikötő közül az utolsó, amely a jelek szerint még mindig francia kézen van, bár kikötői létesítményeit, mondják a németek, az utóbbi napokban megállás nélkül bombázták a Stukák.

Csakhogy Calais Franciaország kapuja volt Anglia felé: a kikötőn keresztül érkezett az ellátmány és a hadianyag legnagyobb része a Franciaországban állomásozó brit expedíciós hadsereghez. Elfoglalásával a németek gyakorlatilag teljesen elvágták Nagy-Britanniát a kontinensen lévő szövetségeseitől.

Ezenkívül Calais mindössze 40 kilométerre van a La Manche angol partján fekvő Dovertől. A masszív, gépesített német hadsereg olyan közel – negyven kilométerre – került tehát ma este Angliához, amilyen közel ellenséges hadsereg, ha nem tévedek, a napóleoni idők óta, vagyis több mint egy évszázada nem jutott. Berlini katonai körök nem is mulasztották el ezt kiemelni. Kissé vonakodtak ugyanakkor kimondani, hogy a német hadseregnek vannak olyan ágyúi, amelyekkel könnyedén át lehet lőni ezen a negyven kilométeres tengerszoroson. Amikor ma este föltettük a kérdést, ezt a választ kaptuk: „Hát, volt egy olyan ágyúnk a legutóbbi háborúban, amely negyven kilométernél messzebbre hordott – ezzel lőttük Párizst. És a tüzérség, akárcsak a többi fegyvernem, azóta csak fejlődött. Az persze csak egyetlen mintalöveg volt és nem döntött el semmit."

Akárhogyan is van, a német katonai körök biztosra veszik, hogy mozgékony nehéztüzérségük mostantól kezdve ellenőrzés alatt tartja a La Manche vizeit, vagyis azokon egyetlen szövetséges hajó sem fog tud átkelni.

Továbbá. Vajon megpróbálja-e Hitler – most, hogy megszerezte a La Manche kikötőit, s egy pillanatra feltételezve, hogy hadseregei megsemmisítik vagy megadásra kényszerítik a Flandriában bekerített egymillió szövetséges katonát –, szóval megpróbálja-e Hitler lerohanni és meghódítani Angliát, s ezzel végrehajtani azt a haditettet, amelyet majdnem 1000 éve, Hódító Vilmos és normannjai óta nem tudott megismételni senki?

Erre a kérdésre senki sem tudja a választ. De a német erők az Észak-Franciaországba való behatolás után nem Párizs felé folytatták útjukat, mint 1917-ben, hanem hirtelen északnyugatnak fordultak, a La Manche felé – s ezért néhányan úgy vélik, hogy Hitler meg fogja próbálni.

Most látom, hogy a hivatalos napilap, a *Völkischer Beobachter* ma délutáni különkiadása ezzel a rikító, piros tintával aláhúzott szalagcímmel jelent meg: BOMBÁK KELET- ÉS DÉLKELET-ANGLIÁRA. Ez a német főparancsnokság mai közleményének egyik mondatára utal, amely így hangzik: „Péntek este a légierő eredményesen támadott nagyszámú repülőteret Kelet- és Délkelet-Angliában."

Berlini katonai körök ma este emlékeztettek bennünket arra, hogy a Hollandia, Belgium és Franciaország elleni invázióban is a légitámaszpontok bombázása volt az első lépés.

Ugyanezek a katonai körök arra is rámutattak, hogy éppen ezekről a kelet- és délkelet-angliai repülőterekről szállnak fel azok a brit bombázók, amelyek minden éjszaka támadják Németország nyugati részét.

Ha pedig nem tesznek kísérletet Anglia inváziójára, akkor természetesen két másik lehetőség marad nyitva a németek előtt, *ha* és *amikor* megsemmisítik a körülzárt szövetséges hadsereget.

Az egyik a déli irányú támadás és kísérlet Párizs elfoglalására. A másik lehetőség pedig, hogy a Montmédy körüli támadó német sereg áttörjön Verdun és Metz felé, s hogy hátulról foglalja el a francia–német határ mentén húzódó jó öreg Maginot-vonalat. Amelyet nyilván sokkal könnyebb hátulról, mint elölről elfoglalni.

Időközben, a német főparancsnokság szerint, a Flandriában és Artois vidékén a szövetséges hadseregek köré vont gyűrű lassan, de biztosan szűkül, bár a németek elismerik, hogy ellenségeik nagyon makacs ellenállást fejtenek ki.

A németek ugyanakkor azt is állítják, hogy jobb szárnyuk már körülbelül 15 kilométerrel túljutott a Lys (Leie) folyón az Ostendébe vezető úton fekvő Izegem (Iseghem) felé tartó előretörésben. Délebbre a német csapatok tágítják a még mindig a szövetségesek kezén lévő Lille-től délebbre kialakult rést, és elérték a La Bassée-csatornát, amely mentén a világháborúban súlyos harcok folytak. A csatorna elérésével, mondják a németek, körülbelül 30 kilométerrel csökkentették a Lille felé tartó német hadseregek közötti távolságot.

Berlin, 1940. május 27., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Az offenzíva megindulása óta most hallottuk először Ypres (Ieper; Ypern), a híres világháborús csatatér nevét, ahol oly hősiesen harcoltak a kanadaiak.

A német főparancsnokság azt jelenti, hogy a német erők Flandriában, Menen (Menin) városától északra áttörték a szövetségesek vonalát, és nyugat felé majdnem Ypres-ig nyomultak előre. Menen a francia–belga határon fekszik, Lille francia iparvárostól északra. S ha a németek majdnem Ypres-ig nyomultak előre, az azt jelenti, hogy átjutottak a Lys folyón, vagyis az utolsó vízi védvonalon a Flandriában elvágott szövetséges hadseregek és a tengerpart között.

A német hadijelentésekből ítélve három különböző hadmozdulat zajlott a Flandriában elvágott szövetséges erők bekerítését és megadásra kényszerítését célzó általános hadműveleten belül. Az első, amelyet a németek, saját állításuk szerint, tulajdonképpen be is fejeztek Calais elfoglalásával – amit hivatalosan tegnap este jelentettek be –, arra irányult, hogy a La Manche menti kikötők elfoglalásával elvágják egymástól Angliát és Franciaországot. Ezzel gyakorlatilag azt is lehetetlenné tették, hogy az angolok az egyetlen, még nyitva maradt útvonalon visszavonják bekerített hadseregüket.

A második egy általános, kétoldalú átkaroló hadmozdulat volt, azzal a céllal, hogy fokozatosan bevonják a szövetséges hadsereget a Belgiumból délnyugat felé tartó egyik, és a réstől északkelet és a tenger felé tartó másik német haderő közé.

A harmadik pedig egy további átkaroló hadmozdulat volt a kétoldalú átkaroláson belül. Vagyis a Lille-t három oldalról közrefogó német erők igyekeznek bezárni a harapófogót e nagy város körül, még mielőtt befejeződik az egész elvágott szövetséges hadsereg bekerítését célzó nagyobb átkarolás.

Az utóbbi két napban jelentett harcok legnagyobb része Lille körül zajlik. Tegnap például azt jelentették, hogy a réstől északkelet felé előrenyomuló német hadsereg elfoglalta a Lille déli szomszédságában fekvő Béthune és Lens városát. Az ypres-i frontkiszögellés a mai hadijelentés szerint közel van Lille északi oldalához.

A német főparancsnokság ma egy francia ellentámadásról beszél, amelyet a gyarmati csapatok indítottak Lenstől északkeletre – vagyis Lens és Lille között. A németek azt állítják, hogy ezt az ellentámadást a gyarmati csapatoknak okozott súlyos veszteségekkel visszaverték. Napok óta most először hallunk arról, hogy a franciák déli irányú támadással próbálkoznak a német rés ellen. Ha egy itteni, déli irányú támadással sikerül áttörni a rést, akkor az természetesen kiszabadítja a bekerített szövetséges hadsereget, és elvágja a La Manche menti kikötőket megszállva tartó német erőket is.

Berlinben ma bejelentették, hogy többé nem részesítik különleges bánásmódban a szövetséges hadifoglyokat. A németek azt állítják, hogy a szövetségesek már nem jól bánnak a német hadifoglyokkal.

Vilmos porosz herceg, a koronaherceg legidősebb fia a második Hohenzollern, aki elesett ebben a háborúban. Bejelentették, hogy május 13-án, bevetés során vesztette életét. Unokatestvére, Oszkár herceg még a lengyel háborúban esett el.

Berlin, 1940. május 28., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

Berlin örömujjongással fogadta a hírt, hogy Lipót király utasítására a belga hadsereg feltétel nélkül kapitulált.

A harcterekről visszavonták azt a félmillió, keménykötésű belga katonát, akik három héten át oroszlánként küzdöttek – amit fronton tett látogatásom alapján magam is megerősíthetek.

Ráadásul bekerített területről is visszavonták őket Flandriában és Artois vidékén, ahol további félmillió angol és francia katonával együtt egy héten át elkeseredett küzdelmet folytattak, hogy kiszabaduljanak reménytelen helyzetükből: három oldalról a német hadsereg, a negyedikről pedig a tenger vette körül őket.

A belgák kapitulációja nyilvánvalóan szörnyű helyzetbe hozza a bekerített angol és francia erőket. A német főparancsnokság még ennél is erősebben fogalmaz. Azt mondják, hogy a belga kapituláció után a bekerített szövetséges erők helyzete immár „reménytelen".

Egyelőre azonban semmi kézzelfoghatót nem mondanak arról, hogy tulajdonképpen mi fog történni ebben a szektorban, ahol az angolok és a franciák köré vont német gyűrű egyre szűkül. Berlini katonai körök így nyilatkoznak: „Nem lehet megjósolni, hogy mikor dőlnek el a dolgok ezen a csatatéren. Az 1940. májusi nagy ütközet utolsó felvonása még csak most kezdődött."

A német főparancsnokság mai közleménye már egy-két részletet is elárul. Azt mondják, Valenciennes-től északra a német csapatok széles fronton áttörték a francia határvédelmet, Valenciennes-től nyugatra pedig átlépték a Schelde-csatornát. Német kézre került Douai, a Valenciennes-től nyugatra fekvő fontos francia város, mondja Berlin. Douai-tól északnyugatra további francia városokat foglaltak el, egyebek közt Hazebrouckot és Merville-t, állítják a németek, így fűzve még szorosabbra a hurkot a nagy iparváros, Lille körül.

Lille, Észak-Franciaország legfontosabb városa, és az általános vélekedés szerint a brit expedíciós seregek főhadiszállása, nyilvánvalóan a német gőzhenger egyik kö-

vetkező célállomása. Berlini katonai körök szerint a három oldalról közeledő német egységek délnyugaton már csak 25 kilométerre, keleten pedig csupán 15 kilométerre vannak a várostól.

De térjünk vissza egy pillanatra a belga kapitulációhoz. A német sajtó teljes mértékben helyesli Lipót király döntését. A német rádió ma este ezt mondta: „Katonaként és emberként cselekedett."

A berlini lapok nagy teret szentelnek annak a bejelentésnek, hogy a Führer parancsot adott, hogy a király és katonái méltó bánásmódban részesüljenek, mert bátor harcosként viselkedtek. A Führer főhadiszállásáról azt jelentették, hogy bár Lipót királynak nem voltak személyes kívánságai, egy belgiumi kastélyt a rendelkezésére bocsátanak, amíg végleges lakóhelyéről döntés nem születik.

Néhány órával ezelőtt a német rádió bejelentette, hogy Göring tábornagy, a német légierő főnöke megparancsolta, hogy megtorlásképpen ezentúl az elfogott francia pilótákat azonnal bilincseljék meg, s hadifogolyként a legszigorúbb bánásmódban részesítsék őket. Magyarázatként elmondták, ez a parancs azután született, hogy Göring hírét vette, hogy a franciák nem bánnak jól az elfogott német pilótákkal. Konkrétabban, a németek azt állítják, hogy egyik pilótájukat, a sebesülten fogságba esett Lackner ezredest bilincsbe verték a franciák.

Továbbá, Göring azt is kijelentette, hogy ha arról értesül, hogy a franciák agyonlőnek egy német pilótát, akkor öt francia pilóta kivégzésére fog parancsot adni. Ezenkívül még azt is mondta, hogy ha a franciák kényszerleszállás közben lőnek le egy német pilótát, akkor ötven francia hadifoglyot lövet agyon.

Göringnek ez a parancsa, tették hozzá, nem vonatkozik az angol pilótákra, csak a franciákra.

Berlin, 1940. május 29., 24.47

Jó estét. Itt Berlin.

Lille, Brugge (Bruges) és Ostende elesett! Ypres ostrom alatt áll! Dunkerque-et bombázzák! A bekerített szövetséges hadseregek sorsa megpecsételődött!

Megállás nélkül jelennek meg ma este a hihetetlen szalagcímek, amelyeken ugyanúgy elámulnak a németek, mint önök vagy én is.

És mégis, ma este – vagyis e gigantikus, az egész történelemben példa nélküli ütközet újabb fázisában – elérkezett az idő – legalábbis itt Berlinben – egy kis összegzésre.

Napi közleményének elején a német főparancsnokság a következő szavakkal jellemezte a helyzetet. Idézem: „Artois vidékén a francia hadsereg sorsa megpecsételődött. Lille-től délre az ellenállás összeomlott. A Dunkerque-től nyugatra, a Dixmunde, Armentières, Bailleul és Bergues körüli területre beszorított angol hadsereg is a megsemmisülés szélén áll koncentrikus támadásunk előtt."

A német főparancsnokság ma este azt is jelentette, hogy a brit hadsereg szétverésére irányuló gyors támadásokkal Ypres-t és Kemelt ostromolták.

Ha ránézünk a térképre, láthatjuk a bekerített szövetséges hadseregek súlyos helyzetét, ahogy azt ma elmagyarázta nekünk a német főparancsnokság. A helyzet úgy áll, mondják a németek, hogy tegnap elvágták egymástól a francia és az angol hadsereget, amelyek két kis katlanban rekedtek benn. A kisebbik katlan a Lille-től délre eső vidék és Douai között alakult ki, négyzet alakú, melynek oldalai körülbelül húsz kilométeresek. Erre a szűk területre szorult be három francia hadsereg, s ma éjjel a németek négy oldalról ágyúzzák őket.

A nagyobbik katlan nagyjából félkör alakban húzódik Dunkerque kikötőváros körül, s körülbelül negyven kilométerre nyúlik be a tengerparttól. Itt az angolok vannak bekerítve. A németek úgy vélik, az angolok megpróbálnak minél több embert, ágyút és tankot kimenteni tengeri úton Dunkerque-en keresztül, melyet ma lőtt a német tüzérség.

Szóval, így áll a helyzet, és Berlin úgy gondolja, hogy a hét végére végeznek is a szövetséges hadseregekkel Flandriában.

És vajon mi következik azután, ha a hét végére vége *lesz* a brit expedíciós haderőnek és az északi francia hadseregeknek?

Nos, akkor Anglia 1066 óta először lesz kénytelen szembenézni egy invázió lehetőségével. A kontinensen lévő támaszpontjainak, hacsak valami csoda nem történik az utolsó pillanatban, befellegzett. A Csatornára néző Németalföld, valamint a brit védelempolitikának mindig is kardinális részét alkotó Északi-tenger keskeny déli térsége az ellenség kezére került. És elvesztek azok a francia kikötők is, amelyek eddig összekötötték Angliát francia szövetségesével.

Azt persze nem tudjuk, hogy következő lépésként Hitler egy Anglia elleni invázióval próbálkozik-e. Nem szokta előre bejelenteni a lépéseit.

Egyesek úgy vélik, mielőtt megpróbálkoznának ezzel, a német főparancsnokság igyekszik még leszámolni Franciaországgal. A *Dienst Aus Deutschland* nevű német hírügynökség ma este rámutatott, hogy a Párizst védő francia vonalat – vagyis a Somme és az Aisne folyó mentén az Argonne-hegységig húzódó védvonalat –, idézem, „rögtönözve hozták létre és nem stratégiai megfontolások, hanem az előrenyomuló német hadsereg által a franciákra kényszerített feltételek szerint alakították ki".

A német főparancsnokság egyébként annak a véleményének is hangot adott ma este, hogy a belgák kapitulációja döntő módon nem befolyásolta Flandriában a szövetséges hadseregek sorsának alakulását. Azt mondják, ezek sorsa már azelőtt eldőlt, hogy Lipót király meghozta döntését. *[Ezt a bekezdést a cenzor kihúzta.]*

A mai német hadijelentés említést tesz a tegnapi döntő harcok egy bizarr vonásáról is. Elmondja, hogy a Casseltől keletre lévő francia hadállások elfoglalása során a franciák végül is *hátulról* voltak kénytelenek védelmezni a belga határ mentén kiépített erődítményeiket. A németek ugyanis délnyugatról, tehát a francia vonalak mögül támadtak. A védműveket természetesen szemből, vagyis a másik oldalról támadó ellenség ellen építették ki. *[Ezt a bekezdést a cenzor szintén kihúzta.]*

A nyugati fronton bevetés során elesett Vilmos porosz herceget ma katonai tiszteletadással temették el Potsdamban. A temetésen jelen voltak a szülei, az egykori

koronaherceg és -hercegnő, valamint von Mackensen tábornagy. Az egykori császár gyászkoszorút küldött.

Egy ma esti hivatalos berlini közlemény szerint pontos listát állítanak össze a Nyugat-Németország elleni éjszakai angol bombatámadások következtében meghalt német polgári személyekről és az anyagi károkról is. „Ha eljön az elszámolás órája – olvasható a közleményben –, minden angol bombáért többszörösen megfizetünk."

Berlin, 1940. május 30., 24.46

Jó estét. Itt Berlin.

A nagy flandriai csata, ahogy valószínűleg bevonul majd a történelembe, gyorsan közeledik a befejezéséhez, jelentette ki ma a német főparancsnokság.

A hadi helyzetet a német főparancsnokság napi jelentésének első néhány sora vázolja föl. Idézem: „Flandriában és Artois vidékén a nagy csata a végéhez közeledik, a még mindig harcban álló angol és francia hadseregek megsemmisülésével. A brit expedíciós haderő tegnap óta a teljes szétesettség állapotában van. Tömegével hagyva hátra a hadianyagot, a tenger felé menekül. Az ellenség kis csónakokon vagy úszva próbálja elérni a partok előtt várakozó angol hajókat, melyek ellen légierőnk megsemmisítő támadásokat indít. Bombáink több mint hatvan hajót találtak el, tizenhat csapatszállító és három hadihajó elsüllyedt, huszonegy kereskedelmi és tíz hadihajó pedig megrongálódott vagy kigyulladt." Így vázolja a hadi helyzetet a német főparancsnokság mai közleménye.

Ma valamivel korábban a német főparancsnokság különközleménye nagy, Dunkerque fölötti légi csatáról számolt be, amelyben a német légierő igyekezett megakadályozni, hogy az angolok kivonják és hajókon Angliába vigyék expedíciós haderejük maradékát. Erre, a még ebben a háborúban is példátlan méretű, gigantikus légitámadásra tegnap délután került sor, miután a német felderítőgépek felfedezték, hogy nagy angol csapatszállító flotta közeledik Dunkerque és Ostende között a francia–belga partok felé. A közlemény szerint a németek erős egységeket vetettek be két teljes légi hadtestből. Ez az első eset, amikor arról hallunk, hogy két légi hadtestet is bevetettek egyetlen hadműveletben. Nem tudjuk, hány német repülőgép vett részt a harcokban, de biztosan több száz lehetett a levegőben. Az angolok is nyilván több száz gépet küldtek, mert a németek azt állítják, hogy hatvannyolc brit gépet lőttek le ebben az egyetlen összecsapásban. A német gépeket Németország két legmagasabb rangú repülős tisztje, von Richthofen tábornok és Grauert tábornok irányította.

Föltehetik a kérdést, ahogy ma én is föltettem, hogy az angol hajók, amelyeket azért küldtek, hogy annyi brit katonát vegyenek föl, amennyit csak tudnak, miért várakoztak a partok előtt. Miért nem mentek be Dunkerque kikötőjébe, ahol sokkal könnyebben fölvehették volna rakományukat?

A németek azt mondják, hogy a német bombák és gránátok teljesen lerombolták a kikötői létesítményeket, köztük a dunkerque-i dokkokat is, így azok már használhatatlanok voltak a csapatok és a hadfelszerelés behajózására.

Dunkerque és Ostende között a francia–belga tengerpart főként hosszú, széles homoksávokból áll. A németek szerint ezeken a parti homoksávokon gyülekezik a brit hadsereg, hogy azután átvigyék az embereket a partoktól egy-két kilométerre várakozó szállítóhajókra.

A tegnapihoz képest egy vonatkozásban tér el a flandriai csata ma esti térképe. Tegnap este még két katlan volt ezen a térképen, egy Lille-től délre, ahol a német jelentés szerint a francia hadsereg zöme esett csapdába, és egy nagyobb, félkör alakú katlan Dunkerque körül. Ma este a német térképeken egy harmadik katlan is megjelent. A főparancsnokság hadijelentése szerint a Poperinghe–Cassel vonaltól délre a nyugati, déli és keleti irányból előrenyomuló német egységek találkoztak, s ezzel újabb, nagy létszámú ellenséges csapatokat vágtak el.

Berlin, 1940. május 31., 24.46

Itt Berlin.

A nagy flandriai csata már majdnem véget ért, s a német főparancsnokság ma hangsúlyozta, hogy csapatainak többsége már készen áll egyéb feladatok végrehajtására, mint mondják.

Hogy ez azt jelenti-e, hogy a német főparancsnokság Angliára mér majd csapást, vagy inkább a franciákat kergeti vissza Párizsig, azt nem tudjuk. Errefelé az amatőr stratégák legtöbbje úgy vélekedik, hogy az utóbbit fogják választani, s hogy a német gőzhenger most a Somme és az Aisne mentén Montmédyig húzódó vonalat védő francia hadsereg ellen fordul.

Itteni katonai körökben igencsak fölfigyeltek arra a tényre, hogy Weygand tábornok nem érezte elég erősnek magát a Somme-tól észak felé irányuló offenzíva megindítására, amely, ha sikeres, megmenthette volna a Flandriában rekedt francia–brit–belga hadseregeket. Az elgondolás szerint addig kell újabb csapást mérni a franciákra, amíg nem térnek magukhoz a megrázkódtatásból, hogy elvesztették három legjobb hadseregüket, s amíg nem marad idejük erős védvonalat kiépíteni a Somme és az Aisne mentén.

Ma még csak három hete annak, hogy Hitler komolyan hadba indult nyugaton. Német katonai körök ma megvonták a nagy offenzíva harmadik hetének mérlegét, s úgy értékelték, hogy az öt dolgot eredményezett. Felsorolom őket, úgy, ahogy nekünk is megadták:

1. A belga hadsereg kapitulált. A németek elfoglalták a belga tengerpartot.

2. Flandriában és Artois vidékén megsemmisítették az első, a hetedik és a kilencedik francia hadsereget. A Maginot-vonalnak Montmédytől Dunkerque-ig húzódó,

jó 300 kilométeres részét áttörték és elfoglalták. A német hadsereg most száz kilométerre van Párizstól.

3. A brit expedíciós hadtestet szintén megsemmisítették. Német kézre került a La Manche két kikötője, Calais és Boulogne. A német légierő és a haditengerészet értékes támaszpontokhoz jutott egy Anglia elleni támadáshoz.

4. Német kézre kerültek Belgium és Észak-Franciaország fontos útjai és vasútvonalai, ezért zavartalan lehet a német hadsereg északi szárnyának ellátása.

5. A németek birtokában vannak Észak-Franciaország és Belgium fontos szénbányái és ipari központjai.

Egyheti eredménynek ez tényleg imponáló. De, ahogy az itteni katonai szakértők is óvnak a túlzott optimizmustól, a háború még nem ért véget. Mint egyikük elmagyarázta ma nekem, a németek kétségtelenül látványos győzelmet arattak az első menetben, de knock out még nem volt. A harc folytatódik.

A főparancsnokság mai hadijelentésében nem sok újság volt. Azt mondják, hogy miközben Artois vidékén megsemmisült vagy fogságba esett a francia hadsereg zöme, elszórt csoportok itt-ott még mindig ellenállnak. A német főparancsnokság most először közölte, hogy az angoloknak Dunkerque mellett sikerült elárasztaniuk annak a régiónak a környékét, ahol csapataikat evakuálják. A főparancsnokság megjegyzi, hogy az angolok igyekeztek minél több embert kimenteni, de láthatóan nem próbálkoztak a fegyverek vagy a hadfelszerelés elszállításával. A német közlemény azt mondja, hogy tegnap rossz volt az idő a repülőgépek számára, és ez minden bizonnyal megkönnyítette az evakuálást. A németek közlik, hogy gépeik bombázták Dunkerque kikötőjét, de azt már nem említik, hogy támadták volna a brit csapatszállító hajókat is.

Katonai körökben azt mondták nekem, hogy az angolok még mindig tartanak egy körülbelül 50 kilométer hosszú, de mindössze 10 kilométer széles sávot a tengerparton Dunkerque és Nieuwport (Nieuport) között.

Herr Hitler ma fogadta signor Alfieri olasz nagykövetet, de egyelőre sejtéseink sincsenek Olaszország szándékai felől. Az első amerikai mentős sofőr, akit a németek elfogtak, Mr. Garibaldi Hill. A német hadsereg volt szíves őt azonnal szabadon engedni.

Berlin, 1940. június 1., 14.00

Itt Berlin.

Ebben a percben jelent meg a német főparancsnokság közleménye. Főbb pontjai a következők:

ÉSZAK-FRANCIAORSZÁGBAN MEGTÖRT A BEKERÍTETT FRANCIA HADSEREG UTOLSÓ RÉSZÉNEK ELLENÁLLÁSA IS. CSUPÁN LILLE-NÉL 26 000 KATONA ESETT FOGSÁGBA.

A BRIT EXPEDÍCIÓS HADERŐK MARADÉKAI ELLEN DUNKERQUE MINDKÉT OLDALÁN INDÍTOTT TÁMADÁS SIKERES VOLT A MAKACS ELLENÁLLÁS ÉS A NEHÉZ TEREPVISZONYOK ELLENÉRE IS.

A NÉMET LÉGIERŐ A KEDVEZŐTLEN IDŐJÁRÁS ELLENÉRE IS SIKERES TÁMADÁSOKAT HAJTOTT VÉGRE DUNKERQUE KÖRÜL. ÖT CSAPATSZÁLLÍTÓ HAJÓT ELSÜLLYESZTETTEK, S A BOMBÁK HÁROM CIRKÁLÓT VAGY ROMBOLÓT, VALAMINT TÍZ SZÁLLÍTÓHAJÓT RONGÁLTAK MEG.

EGY U-BOOT MEGTORPEDÓZOTT EGY ANGOL HADIHAJÓT OSTENDÉNÉL.

CASSELNÁL HATVANÖT ANGOL TANK SEMMISÜLT MEG. ABBEVILLE KÖZELÉBEN VISSZAVERTEK EGY ELLENSÉGES TANKTÁMADÁST.

Az itteni újságok mai szalagcímei, elég természetes módon, főként a flandriai nagy német győzelmet kürtölik világgá. A délben megjelenő *Börsen Zeitung Am Mittag* címei jellemzőek: KÜSZÖBÖN ÁLL PÁRIZS ÉS LONDON KATASZTRÓFÁJA – ÖT HADSEREG KERÜLT CSAPDÁBA ÉS SEMMISÜLT MEG – AZ ANGOL EXPEDÍCIÓS HADTEST TÖBBÉ NEM LÉTEZIK – MEGSEMMISÜLT AZ ELSŐ, A HETEDIK ÉS A KILENCEDIK FRANCIA HADSEREG. Ma nagyjából ilyen szalagcímekkel jelentek meg a berlini lapok.

Néhány lap arra helyezi a hangsúlyt, hogy mi jöhet még. A hadsereg tegnapi közleményéből indulnak ki, amely szerint a szövetséges haderőket Flandriában és a La Manche mentén megsemmisítő német hadsereg zöme most készen áll új feladatok végrehajtására.

A kérdés most ez: Mik lesznek az új feladatok? Úgy tűnik, két lehetőség áll nyitva a német főparancsnokság előtt. Támadást indítani Anglia ellen, vagy pedig a franciákra koncentrálni, újabb megsemmisítő csapást mérni rájuk, elfoglalni Párizst, és ezzel vélhetően kiiktatni Franciaországot a háborúból. Mint tegnap este már említettem, itteni amatőr stratégáink többsége úgy vélekedik, hogy ez utóbbit fogják választani, vagyis a mindent letaroló német szélvész a franciákra fog rárontani, akik most a Somme és az Aisne folyó mentén ásták be magukat. Amienstől Reims északi pereméig a németek már csak 100-110 kilométerre vannak Párizstól.

Weygand tábornoknak tíz nap állt rendelkezésére, hogy megerősítse ezt a hosszú védvonalat, de Berlin, miközben elismeri ezt, biztosra veszi, hogy a flandriai nagy győzelmektől diadalittas német hadseregek ezt is át fogják szakítani, és végül Párizsig törnek előre.

Itt egyre tisztábban kezdjük látni, mekkora árat fizet Anglia és Franciaország azért, hogy elhanyagolta légiereje fejlesztését, és mekkora előnyhöz jutott Németország azzal, hogy nem így tett.

A múlt héten három napot töltöttem a fronton, s ezalatt egyetlen szövetséges repülőgépet sem láttam az égen napközben, vagyis a pontos bombázáshoz legalkalmasabb időszakban. Csak éjszaka jöttek az angol bombázók. Persze nem láttam az egész frontot, és nem is akarom azt állítani, hogy más körzetekben a szövetséges légierő nem bombázta a német hadtápvonalakat. De az biztos, hogy intenzitásukban ezek a támadások össze sem hasonlíthatók a német bombázásokkal.

Az utóbbi napokban volt alkalmam beszélgetni a francia és az angol frontot megjárt más semleges megfigyelőkkel is, és mindannyian ugyanarról számoltak be. Ar-

ról, hogy milyen szörnyű pusztítást végeztek a német Stuka bombázók, s hogy a harcokban milyen kevés szövetséges gépet lehetett látni.

A Franciaország elleni sajtótámadás folytatódik. Az egyik német rádiókommentátor a következőket mondta: „Európában nem lehet béke mindaddig, amíg a plutokrata Reynaud elnégeresedett és elzsidósodott népségét egy éles kard meg nem tanítja, hogy egyetlen gaztett sem marad büntetlenül." Itt Berlinben sok hasonló kijelentés hangzik el mostanában.

Berlin, 1940. június 1., 24.46

Itt Berlin.

A változatosság kedvéért itt egy hír a tengeren folyó harcokról. Német katonai körökben ma este azt mondták nekünk, hogy megerősíthetik azt a külföldről származó jelentést, amely szerint elsüllyesztették a Brit Hazai Hajóhad zászlóshajóját, a *Nelson* csatahajót.

A németek szerint a hajóval együtt odaveszett 700 ember is az 1350 fős legénységből.

Ugyanez a forrás nem tájékoztat arról, hogy a hajót torpedó- vagy bombatalálat érte-e. Nem hivatalos források sejtetni engedik, hogy Stuka zuhanóbombázók süllyesztették el.

A németek este 10 órakor a rádióból értesültek a dologról, amikor az egyik hírolvasó egyszerűen idézte a New York-i Associated Presst, amely bejelentette, hogy a *Nelsont* elsüllyesztették.

A német rádióhallgatók már úgy hozzászoktak a szüntelenül sorjázó német győzelmi jelentésekhez, hogy nem hiszem, hogy ez a hír különösebb szenzációt keltett volna ma este a német családok többségében. A bemondó is csak egyetlen rövid mondatot szentelt az ügynek, azután pedig sorolta tovább a többi német győzelmet.

A legújabbat különközleményben ismertette ma este a német főparancsnokság. Idézem a szöveget: „Dunkerque környékén a szétvert brit expedíciós haderő maradéka ma a legkülönfélébb vízi járműveken próbált meg a partok előtt tartózkodó szállító- és hadihajókra menekülni. A német légierő a brit hajók elleni folyamatos, főként Junker zuhanóbombázókkal végrehajtott támadásokkal hátráltatta ezeket a próbálkozásokat. Az eddig beérkezett jelentések szerint három hadihajót és nyolc csapatszállító hajót, összesen 40 000 tonnányi hajóteret süllyesztettek el, továbbá négy hadihajót és tizennégy szállítóhajót gyújtottak föl és rongáltak meg. A hajókat védő angol vadászgépek közül negyvenet lőttek le. A támadás még most is folyik, úgyhogy újabb sikerekre számíthatunk." Német repülőgépek elvesztését nem említik.

Ami a flandriai csatát illeti, a német közleményben az áll, hogy Észak-Franciaországban megtörték az utolsó francia egységek ellenállását is. A Dunkerque körül még mindig harcoló angolok, a német főparancsnokság szerint még mindig makacs ellenállást fejtenek ki, ám ennek és a terület elárasztásának ellenére a németek sikeresen hatolnak előre. Német katonai körök nem titkolják, hogy csodálják azt a szívós ellenállást, amellyel az angolok fedezni próbálják expedíciós haderejük maradékainak evakuálását. Most már több mint egy hete annak, hogy a tengerparton előretörő németek elfoglalták Calais-t és Gravelines-t – s ez az utóbbi csupán 20 kilométerre van Dunkerque-től. Húsz kilométer azelőtt semmi sem volt a gyorsan mozgó, gépesített német hadsereg számára. Dunkerque az egyetlen kivétel ebben a tekintetben.

A főparancsnokság közleménye ma egy páncélosok által végrehajtott francia támadást említ a déli fronton, Abbeville-nél. A közlemény szerint ezt a támadást nemcsak visszaverték, a német ellentámadás még területi nyereséget is eredményezett. És van itt egy érdekesség is. Itteni katonai körökben azt beszélik, hogy ebben a támadásban a franciák nem alkalmaztak gyalogságot, csak tankokat. Ezt még elképzelni is nehéz.

Herr Hitler ma parancsot adott az elfogott holland katonák szabadon bocsátására. A foglyok felét azonnal elengedik, és Hitler parancsa szerint elsőként a mezőgazdasági munkások, a bányászok és az élemiszer-ipari dolgozók térhetnek haza. Az angol blokád által körülzárt holland ipart és mezőgazdaságot a lehető leggyorsabban igyekeznek bevonni a német gazdasági vérkeringésbe. A Führer ezenkívül azt is megparancsolta, hogy tetteikért vonják felelősségre mindazokat, akik Hollandiában német ejtőernyősöket tartóztattak le vagy szolgáltattak ki az angoloknak.

Az emberek itt egyre kíváncsiabban várják, hogy mit fog tenni Olaszország.

Berlin, 1940. június 2., 15.01

Itt Berlin.

Dunkerque-nél az angol közkatonák még mindig úgy harcolnak az előretörő németek ellen, mint a bulldog.

Forrásunk a német főparancsnokság napi hadijelentése, amelyet épp most adtak ki Berlinben. Ez így foglalja össze a tegnapi harctéri eseményeket:

„A Dunkerque két oldalán lévő parti sáv, melyet még tegnap is keményen védtek az angolok, súlyos harcok nyomán tovább szűkült. Nieuwport és az északkeletre eső partszakasz német kézre került. A Furnes-től nyugatra eső Adinkerke és a Dunkerque-től 10 kilométerre keletre fekvő Ghyvelde elesett." Tíz kilométer. Ez már nagyon közel van. A déli fronton, teszi hozzá a német közlemény, semmi különös nem történt.

De a levegőben a hatalmas német légiflotta, a német hadijelentés közlése szerint, tegnap egész nap egy percnyi nyugtot nem hagyott a brit expedíciós haderő evakuálásán fáradozó angoloknak. Elég rémisztő olvasmány ez a jelentés.

„Bombázóink négy hadihajót és tizenegy csapatszállító hajót, összesen 54 000 tonnányi hajóteret süllyesztettek el. Ezenkívül a bombák megrongáltak tizennégy hadihajót, köztük két cirkálót, két könnyű cirkálót, egy légelhárító cirkálót, 6 rombolót és két torpedónaszádot, valamint harmincnyolc szállítóhajót is, összesen 160 000

tonnányi hajótérrel. Számtalan kisebb vízi jármű, vontatóhajó és tutaj borult fel, és a bombák sikerrel támadták a part menti csapatösszevonásokat is."

A hadijelentésben még az is szerepel, hogy egy gyorsjáratú siklóhajó elsüllyesztett egy katonákkal teli, 4000 tonnás csapatszállító hajót.

Ma délelőtt a szokásosnál egy kicsivel több időm van, ezért szeretnék néhány percre eltérni a helyszíni tudósításoktól, amelyek mostanában az adásidő legnagyobb részét foglalták le, és áttekinteni néhány olyan dolgot, amelyekre eddig nem nagyon vagy egyáltalán nem jutott idő.

Hitler gőzhenger-hadserege három hét leforgása alatt lerohanta Hollandiát, Belgiumot és Észak-Franciaországot, több mint 300 kilométer széles fronton áttörte a Maginot-vonal nyugati szakaszát, és megsemmisítette Franciaország három legjobb hadseregét, valamint a brit expedíciós hadtest legnagyobb részét.

Vajon hogyan élik meg a németek odahaza ezt a világra szóló győzelmet?

Egyetlen megfigyelő nyilvánvalóan nem tudja megállapítani, hogy mit érezhet, bármivel kapcsolatban is, több millió ember. De aki itt él, az mégiscsak szerezhet némi benyomást. Egészében véve, azt hiszem, elmondható, hogy a német népet fellelkesítette a győzelem. Egyrészt úgy látják, hogy most már nem veszíthetik el a háborút – s ezzel el is van oszlatva az újabb vereség rémálma, amely vereség, ahogy vezetőik magyarázták nekik, rosszabb volna még Versailles-nál is. Ez jó érzéssel tölti el az embereket. Akik azt is gondolják, hogy a döntő csatát megnyerték, s hogy a háború biztosan befejeződik a nyár végére. Ez is jó érzéssel tölti el őket. Sok némettel beszéltem, aki úgy képzeli, hogy a háború eredményeképpen valamiféle egyesült Európa jön majd létre – természetesen német vezetéssel –, s hogy ez jó lesz. Azt mondják, ez tartós békét hoz majd, és valószínűleg jólétet is.

Másrészt pedig sok német, aki panaszkodott a nélkülözésre – a vaj-, a gyümölcs-, a kávé- vagy a szénhiányra, hogy csak néhányat említsünk –, amelyet azóta volt kénytelen elviselni, amióta Hitler öt évvel ezelőtt komolyan nekilátott a hadsereg kiépítéséhez, most, az utóbbi három hét győzelmei után úgy érzi, hogy az áldozat nem volt hiábavaló. A Berlinben hallható egyik tipikus megjegyzés így szól: „Az angolok és a franciák talán most már bánják, hogy több vajuk volt, mint ágyújuk."

Ami Hollandia és Belgium megszállását illeti, a legtöbb német, akivel találkoztam, elhiszi a kormány és a hadsereg által adott igazoló magyarázatot – nevezetesen azt, hogy a szövetségesek Belgiumon és Hollandián keresztül támadták volna meg Németországot, ha a németek nem verték volna meg ott őket. A német hadmozdulatokat mindig „ellentámadásként" tálalja a sajtó. Pontosan ugyanezt a magyarázatot adták a norvég hadjáratra is, és úgy tűnik, hogy a nép nagy többsége el is fogadta. Ne feledjük, hogy amikor tavaly szeptemberben Németország bevonult Lengyelországba, a hivatalos közleményekben azt az akciót is „ellentámadásnak" minősítették.

A háború egyik legmeglepőbb jelensége maga Berlin városa, ahonnan én is beszélek. Amióta megindult a döntő offenzíva – amely Herr Hitler bejelentése szerint ezer esztendőre meg fogja határozni a történelem menetét –, Berlin tulajdonképpen mit sem változott. Ha az ember nem olvassa az újságokat és nem hallgatja a rádiót, akkor aligha érzékeli, hogy nagy és szörnyű háború folyik pár száz kilométerre innen. Az emberek ugyanúgy mennek a dolgaik után, mint azelőtt. Tegnap besötétedés előtt végigsétáltam Berlin főutcáján, a Kurfürsterdammon. Tele volt gondtalan sétálókkal. A sugárút széles járdáira kitelepült kávéházak asztalainál ezrek üldögéltek és beszélgettek, békésen eszegetve fagylaltjukat vagy kavargatva *pót*kávéjukat. S az utcán általában csinosan öltözött nőket lehetett látni.

Az élet békésen megy tovább. A város minden színháza nyitva van és telt házakkal üzemel. Ma, minthogy vasárnap van, emberek tízezrei kirándultak, többnyire családostul a fővárost övező erdők és tavak vidékére. A Tiergarten – Berlin Central Parkja, ahol ma délelőtt magam is sétáltam – tele volt emberekkel. És mindenkit eltöltött az édes semmittevés egyfajta ellazult, nemtörődöm, vasárnap délelőtti érzése.

Ennek a helyzetnek, úgy vélem, az az egyik oka, hogy a háború ténye még nem igazán jutott el a főváros lakosságának tudatáig. Olvasnak róla, vagy a rádióban hallják még az ágyúdörgést is. És ennyi az egész. Párizs vagy London nyilván veszélyben érzi magát. Berlin nem. Az utolsó légiriadó, amelyre emlékszem, tavaly szeptember végén volt. És akkor sem történt semmi.

Berlin, 1940. június 2., 01.01

Itt Berlin.

A mai háborús hírek többsége légi harcokkal kapcsolatos.

A német főparancsnokság szerint az utóbbi huszonnégy órában Göring légiereje két nagy támadást hajtott végre, egyet a Dunkerque-ből a brit hadsereget evakuálni igyekvő angol csapatszállító és hadihajók ellen, a másikat pedig – és ez fordulatot jelez a háborúban – Marseilles és az onnan a nagy francia iparvárosba, Lyonba vezető vasútvonal ellen.

A német rádió ma este „gyáva megfutamodásnak" minősítette az angolok tevékenységét Dunkerque-nél, ám a *Völkischer Beobachter* német tudósítója a Nieuwportért vívott harcok kapcsán azt írja, hogy az angolok ott kőkeményen harcoltak minden négyzetméterért.

A tudósító elmondja, hogy csapataival a Dél-Lancashire-i Ezred állt szemben. „El kell ismernünk – írja –, hogy ellenségünk szokatlan kitartással küzdött keményen támadó gyalogságunk ellen." Ő az első olyan német tudósító is, aki az általam ismert sajtóban a brit légierő erős tevékenységéről számol be. Mint már korábban említettem, mi, a belgiumi frontot megjárt tudósítók egyetlen szövetséges repülőgépet sem láttunk a front fölött. Ez a tudósító azonban a következőket jelentette Dunkerque-ből: „Az ellenség nagyon élénk tevékenységet fejtett ki a levegőben. Az egyik percben ellenséges gépek vannak az égen, a következőben pedig már a mi gépeink. Brit gépek támadják a megfigyelőállásainkat, de nem találnak. Mi pedig csak figyeljük ezt az ide-oda hullámzó légicsatát." Így látta a Dunkerque körüli harcokat az egyik német haditudósító.

Marseilles bombázása kapcsán felvetődik a nagy kérdés, hogy milyen követelései vannak Olaszországnak a mediterrán térségben. Ideérkezett egy olasz – és egy spanyol – katonai küldöttség, és majd ellátogatnak a frontra, hogy lássák, mit csináltak a németek Belgiumban és Franciaországban. Tegnapelőtt a berlini olasz nagykövet ellátogatott a Führer főhadiszállására és tanácskozott Hitlerrel. Az embernek az az érzése, hogy Olaszország nagy elhatározásra készül.

A rádió ma felhívással fordult Németország ifjúságához, hogy jelentkezzenek a légierőnél. Pilóták, rádiósok, géppuskások és ejtőernyősök lehetnek – vagyis hivatást választhatnak maguknak. Megadták a legközelebbi toborzóirodák címét. S hozzátették, hogy aki csatlakozik a légierőhöz, azt felmentik az egyéves kötelező munkaszolgálat alól.

Ma este Lengyelország is szerepelt a hírekben. Egy poseni (Poznań) német bíróság halálra ítélt kilenc lengyelt. Gyilkossággal vádolták őket. A hírt közlő német rádió hozzátette: „Franciaország szadistái ugyanilyen kemény, de igazságos büntetést fognak kapni azért, ahogyan az ártatlan német hadifoglyokkal bánnak."

Berlin, 1940. június 4., 24.46

Itt Berlin.

Flandriában és Artois vidékén a nagy csata véget ért.

Egy végső, elkeseredett ütközet után a német hadsereg ma bevonult Dunkerque-be, és az életben maradt szövetséges katonák – mintegy 40 000 fő – megadták magukat. Az újabb fejleményekről ma este rövid közleményt adott ki a német főparancsnokság. Idézem:

„Súlyos harcok után elfoglaltuk Dunkerque erődöt. 40 000 hadifoglyot ejtettünk, és egyelőre felmérhetetlen mennyiségű hadizsákmányt szereztünk. Ezzel a La Manche belga és francia partját egészen a Somme torkolatáig a német egységek foglalták el."

Alig egy órával ezelőtt pedig közreadták az összegzést a nagy ütközetről, amely a főparancsnokság szerint minden idők legpusztítóbb csatájaként fog bevonulni a történelembe.

Ez a számvetés végigköveti a hadjáratot, amely a szövetséges hadseregek flandriai és Artois-vidéki bekerítéséhez, majd a végső győzelemhez vezetett.

Itt van néhány, a német főparancsnokság által közölt számadat. Német veszteségek – ha jól értem, ez az egész offenzívára vonatkozik a harcok kezdete óta –, szóval, a német veszteségek: Halott: 10 252. Eltűnt: 8467. Sebesült: 42 523. Figyeljük meg, hogy a halottak száma ugyanannyi, mint a hasonló ideig tartó lengyel hadjáratban. A sebesültek és az eltűntek száma valamivel magasabb, de nem sokkal.

Repülőgépveszteség: 432. A német haditengerészet állítása szerint egyetlen hajót sem vesztettek.

A szövetséges hadifoglyok számát a hollandokkal és a belgákkal együtt 1 200 000-ben adják meg. A szövetséges halottak számát nem becsülték meg, mondja a közlemény. Zsákmányul ejtették 75-80 hadosztály fegyverzetét és hadianyagát.

Felsorolják a szövetségesek által elveszített nagyszámú hadihajót, köztük az öt elsüllyesztett és tíz megrongált cirkálót.

A közlemény ezzel a mondattal zárul: „Minthogy az ellenség még mindig elutasítja a békét, háborút kap helyette, míg csak meg nem semmisül."

A berlini lapok ma egész nap azzal foglalkoztak, hogy mi történt tegnap Párizsban. Egy jellegzetes szalagcím a *Nachtausgabé*ból: HARCI PILÓTÁINK ÚJABB DIADALA – BOMBÁK A PÁRIZSI LÉGITÁMASZPONTOKRA – 300-400 REPÜLŐGÉP PUSZTULT EL A KIFUTÓPÁLYÁN.

A német sajtó tájékoztatja olvasóit, hogy csakis katonai célpontokat támadtak. A *Börsen Zeitung* azt írja, hogy maguk a franciák is beismerik, hogy a német pilóták kizárólag katonai objektumokat vettek célba. „Hogy aztán el is találták-e őket, az már más kérdés."

A német sajtó nem említi, hogy voltak-e polgári áldozatai a Párizs elleni támadásnak.

S miközben természetesen azt hangsúlyozzák, hogy a németek Párizsban és környékén kizárólag a nagyszámú repülőteret támadták, a német sajtó és rádió amerikai véleményeket idéz annak bizonyításaképpen, hogy Párizs tulajdonképpen jogos célpontja lehet a német bombáknak, minthogy nem nyitott város, és nem is védtelen.

A félhivatalos *Dienst Aus Deutschland* hírügynökség például ezt írja: „Amerikai körökben is elismerik, hogy Párizs nem nyitott város, és még a franciák sem tekintik védtelen városnak... Ennélfogva a nemzetközi jog értelmében nem lehet kétséges a német támadás jogszerűsége."

Bullitt nagykövetet – akit gyakran és durván támadnak, mint a Harmadik Birodalom ősellenségét – most megint össztűz alá veszi a német rádió és sajtó a tegnapi bombázásokról szóló jelentése miatt.

A német rádió például azt mondta ma este, hogy a tegnapi bombázás „lehetőséget adott Mr. Bullitt számára, hogy egy nevetséges és átlátszó szenzáció középpontjába kerüljön". És azt a vádat is felhozta ellene, hogy különféle, ellentmondásos jelentéseket küldött Washingtonba a bombázásokról.

A franciák egyébként nem álltak bosszút azért, ami Párizzsal történt – legalábbis egyelőre. Tegnap éjszaka sem jöttek ide. És most sincs semmi hír róluk, pedig már majdnem éjjel 1 óra van. Eddig az éjszaka csendes volt.

Berlin, 1940. június 5., 24.47

Itt Berlin.

Ma egész Németországban zúgtak a harangok és lobogott a sok millió zászló.

De alighogy kitűzték a horogkeresztes zászlókat – Hitler parancsára, hogy megünnepeljék, az ő személyes véleménye szerint, minden idők legnagyobb katonai győzelmét, amely tegnap született meg Dunkerque romjain –, a német nép máris arról értesülhetett, hogy új offenzíva indult meg a nyugati fronton.

Hitler maga tette az első nyilvános célzást ma reggel, ugyanabban a felhívásában, amelyben megparancsolta a harangok megszólaltatását és a zászlók kitűzését. A felhívás ugyanis ezekkel a szavakkal zárult: „Ma reggel a német hadosztályok ismét elkezdték a harcot népünk szabadságáért és jövőjéért."

Valamikor délután a német főparancsnokság szűkszavúan jelentette be egy új, a háború második, döntő szakaszába átvezető offenzíva kezdetét: „Ma kora reggel új támadó hadműveletek kezdődtek a védekező frontvonalon Franciaországban." Ennyi volt az egész. És egész álló nap semmi hírt nem kaptunk arról, hogy hol és milyen sikerrel támadott a német hadsereg.

Három órával ezelőtt a német rádió ismertette az első hadijelentést az új offenzíva alakulásáról. Idézem: „Hadseregünk ma reggel széles fronton támadást indított Franciaország hadserege ellen. Kikényszerítettük az átkelést a Somme folyón a torkolat és Ham és az Oise–Aisne-csatorna között, és sok helyen átszakadt az úgynevezett Weygand-vonal, amely a másik oldalon még a kiépítés stádiumában volt."

A mai német támadás egyébként a szövetségesek bal szárnya ellen irányult, a tengerpart közelében lévő Abbeville-től a Párizstól körülbelül 100 kilométerre északkeletre fekvő Soissons-ig. Más szóval, a támadást a német jobb szárny hajtotta végre, s így most egyes semleges katonai megfigyelők úgy látják, hogy a németek visszatértek a régi jó Schlieffen-tervhez, amelyet a francia hadvezetés meglepetésére ejtettek a két héttel ezelőtti támadás során, és inkább középen, Maubeuge-nél törtek át.

Ha a németek most egy módosított Schlieffen-tervet követnek, akkor valószínű, hogy a Soissons körül felfejlődött jobb szárnyuk lefelé fog végrehajtani széles átkaroló hadmozdulatot, északnyugatról keríti be Párizst, majd tovább halad kelet felé, hogy hátulról próbálja meg bevenni a jó öreg Maginot-vonalat. De a német stratégiát illetően legutóbb is alaposan mellétrafáltunk, úgyhogy most nem is szeretnék erről többet mondani.

Az itteni sajtó ma este megjegyzi, hogy a németek most már a „totális győzelemre" törekszenek. És idézi a flandriai győzelem főparancsnoksági összegzésének egyik mondatát, amely szerint a harc az ellenség teljes megsemmisítéséig folytatódik. „S ez – fűzi hozzá a *Lokal Anzeiger* – nem üres beszéd."

Göring tábornagy ma napiparancsot adott ki a légierő számára. Ez áll benne: „Eljött az idő, hogy fejünkbe húzzuk a sisakot és készenlétben álljunk. Ellenfelünket szörnyű csapás érte, és ez előkészítette arra, hogy a szívébe döfjük kardunkat. A légierő a német kard hegye, amely lesújt majd, és kivívja a győzelmet."

Berlin, 1940. június 6., 24.46

Itt Berlin.

Holnap lesz négy hete, hogy megindult a nagy német támadás. Ma először fordult elő, hogy a német főparancsnokság napi hadijelentése a szokásosnál sokkal később jött ki.

Túl késő volt már ahhoz, hogy belekerüljön az esti lapoknak akár a legutolsó kiadásába is, így aztán a német sajtóban csak holnap reggel fog megjelenni.

Ez a jelentés nagyon röviden szólt a tegnap a Somme folyónál megindult offenzíváról. Csak annyit közölt, hogy „a Franciaországban tegnap megindult hadműveletek a terv szerint folytatódnak, s csapataink délnyugati irányban mindenfelé területeket foglaltak el".

Mint önök is emlékezhetnek rá, a német főparancsnokság tegnap azt jelentette, hogy az új támadás során több helyen is áttörték a Somme déli oldalán húzódó úgynevezett Weygand-vonalat. De hogy milyen mélyen törték át és hol, azt nem árulták el.

A főparancsnokság szerint tegnap is Göring nagy légiereje tevékenykedett. A hadsereggel együttműködve bombázta és géppuskázta a szövetséges egységeket a Somme mentén, Közép-Franciaországban pedig a repülőtereket. Tegnap éjjel, tették hozzá, brit repülőtereket támadtak Anglia keleti és délkeleti részén.

A németek azt mondják, hogy ezeket a repülőtereket használja most a Somme környéki harcokban részt vevő brit légierő, és ezekről szállnak fel a Nyugat-Németországot éjszakánként támadó gépek is.

Az éjszakai támadások folytatódnak. Sőt újabban mintha még meg is szaporodtak volna. A támadások helyét errefelé ritkán említik, de ma a német főparancsnokság azt közölte, hogy az éjszaka Hamburg fölött lőttek le két brit gépet az úgynevezett „éjszakai vadászok". Még csak mostanában kezdünk hallani ezekről az éjszakai vadászgépekről. Korábban a német városok védelmét főként a légvédelmi ütegek látták el, de újabban éjszakai vadászgépek felszállásáról is beszélnek. Most nem világít a hold sem, úgyhogy ezek a gépek biztosan földi jelzőfények segítségével tájékozódnak. Eddig csak kevés szövetséges gépet tudtak lelőni, s német katonai körökben ezt azzal magyarázzák, hogy a szövetségesek éjszaka sohasem küldenek egyszerre nagyobb számú bombázót – mindig csak egy-egy gép jön, s bombázgat itt-ott.

A Somme-nál járt egyik német tudósító azt írja, hogy tegnap színes bőrű, francia gyarmati katonákkal találkoztak. A tudósító érezhetően nem kedveli őket, egyebek közt azért nem, mert hosszú, görbe késekkel harcolnak. De hát lángszórókkal, tankokkal és géppuskákkal szemben milyen esélyei lehetnek egy hosszú görbe késsel felszerelt harcosnak?

Berlin, 1940. június 7., 24.46

Itt Berlin.

Ma este nagyon gyéren érkeznek a hírek a Somme-nál indított német offenzíva előrehaladásáról.

Csak a német főparancsnokság ma kora délután kiadott napi közleménye van a kezünkben. Ez röviden csak annyit mond, hogy a Somme folyótól és az Aisne–Oise-csatornától délre húzódó úgynevezett Weygand-vonalat az egész fronton áttörték.

A német főparancsnokság még hozzáteszi, hogy az offenzíva sikeresen és a tervnek megfelelően zajlott.

Nem említenek egyetlen helységnevet sem. És semmi egyéb utalást sem tesznek, amiből világosabb képet kaphatnánk arról, hogy tulajdonképpen mi is történik.

Hitler nagy nyugati offenzívája pontosan négy héttel ezelőtt indult meg, de azóta még sohasem voltak ennyire szűkszavúak a katonai körök, és még sohasem kaptunk ennyire kevés hírt a hadműveletek alakulásáról.

Hiányoznak azok a különközlemények, amelyek a nagy támadás megindulása óta szinte minden este valami lelkesednivalót hoztak az emberek életébe odahaza. Azt hiszem, még nem beszéltem arról, hogy miként közvetíti a rádió ezeket a közleményeket. Nos, minden esetben olyanformán adták őket, amit mi otthon leginkább „reklámblokknak" szoktunk nevezni. Nem egyszerűen beolvasták őket két műsor között vagy a műsort megszakítva. Nem. Pár pillanatnyi szünet következett, majd hirtelen hangos trombitaszó harsant a rádióban. Pár nap múlva már tudtuk, hogy ilyenkor rendkívüli hadijelentés következik, valószínűleg egy döntő áttörésről szóló hír. Az emberek elkezdtek hát odafigyelni a trombitaszóra. S amikor az felharsant, otthagytak csapot-papot és a rádió köré gyülekeztek. A trombitaszó elhallgatása után a bemondó lassan beolvasta a rendkívüli hadijelentést. Azután pedig, még a reklámblokk részeként, egy katonazenekar eljátszotta a legnépszerűbb háborús dalt, a fülbemászó dallamú *Menetelünk Anglia ellen*t. Amikor a rezesbanda befejezte, egy kórus zendített rá. Újabban egy másik, Franciaországról szóló slágert is lejátszanak. A hadijelentés felolvasására néha elég volt harminc másodperc is, de az egész műsor hosszú percekig tartott. Azt hiszem, nagy hatással volt a németek többségére.

Az utóbbi hónapban majdnem minden este elhangzott ez a hírblokk, ám az új offenzíva megindulása óta egyszer sem hallottuk.

A nagy csatával kapcsolatos hírek hiányát maguk a német újságok is szóba hozzák. A *Lokal Anzeiger* például ezt írja: „Óvatosnak kell lennünk. Az új hadműveletek még csak most kezdődtek." A hivatalosabbnak tekinthető *Völkischer Beobachter* pedig megjegyzi, hogy a főparancsnokság nem említ helységneveket a közleményeiben, s ez is mutatja, következtet a lap, a most folyó hadműveletek fontosságát.

A legtöbb német szerkesztő ma este arra is rámutat, hogy a franciák mindig azzal számoltak, hogy egy legalább harminc hadosztályból álló brit hadsereg van a bal szárnyukon. S hogy ebben a csatában a franciák, a brit expedíciós haderőnek a kontinensről való kiverése után, már csak egyedül harcolnak.

A németek is indítanak éjszakai bombázásokat. Ma este Berlinben bejelentették, hogy német gépek a múlt éjszaka egy sor repülőteret bombáztak Franciaország keleti és középső vidékén, valamint Angliában is. Cherbourgot is bombázták. S hozzáteszik még, hogy a kikötőben tűz ütött ki és robbanások voltak. A németek nyilván azt gyanítják, hogy most főként Cherbourgon keresztül érkezik Angliából Franciaországba a katonai utánpótlás.

Berlin, 1940. június 8., 24.46

Itt Berlin.

Ma este ne várjanak tőlem meglepő híreket a Somme mentén folyó ütközetről. A német főparancsnokság egyszerűen semmit sem közölt. S mi itt a főparancsnokságtól kapjuk a híreket.

Ez a nagy és döntő ütközet immár negyedik napja tart. A főparancsnokság közleményei mindig az előző napi eseményekre vonatkoznak, így az új offenzívának csak az első három napjáról adtak hírt. Eddig ennyit közöltek velünk:

Első nap – a németek átkeltek a Somme folyón. Második nap – a németek a Somme-tól délre és az Oise–Aisne-csatornától délnyugatra a front teljes hosszában áttörték az úgynevezett Weygand-vonalat. Harmadik nap – vagyis a ma kapott jelentés. Felolvasom: „Hadműveleteink sikerrel folytatódnak a Somme-tól és az Oise–Aisne-csatornától délre. A Somme alsó szakaszától szintén délre az ellenséget visszaszorítottuk."

Ennyi az egész. Egyébként pedig az a szép kis helyzet alakult ki, hogy a német sajtó ma már szövetséges jelentéseket volt kénytelen idézni a csatáról. A berlini rádió pedig az offenzívát kommentálva ma este kifejtette, hogy a főparancsnokság közleménye mindig szűkszavú és rövid, ha olyan nagy kiterjedésű hadműveletek zajlanak, amelyek kimenetelét még nem lehet előre látni.

A ma esti *Deutsche Allgemeine Zeitung* pedig elmagyarázza, hogy a mostani ütközet sok tekintetben különbözik a flandriaitól. „Az itteni német sikereket – írja a lap – nyilvánvalóan nem lehet olyan nagy területfoglalásokkal mérni, mint Flandriában."

S ha egy kicsit visszagondolunk, akkor emlékezhetünk, hogy Belgiumban és Észak-Franciaországban azok közül a nagy, erődített védvonalak közül egy sem tartott ki négy napig vagy ehhez hasonló ideig.

A berlini lapokba író német katonai szakértők most szintén visszafogottak. Ma főként azt emelték ki, hogy a Somme-tól délre húzódó Weygand-erődítmények elfoglalásával lehetővé vált a – németek által igen kedvelt – nyílt előretöréses hadviselés.

A fronton lévő német haditudósítók még mindig sokat írnak a franciák színes bőrű gyarmati csapatairól. Az egyik riporter ma azt táviratozta, hogy ebben a Somme menti csatában a színes bőrű katonák hihetetlen kitartással harcoltak. S hogy a franciák pincékben és erdőkben elrejtett osztagokat hagynak hátra közülük, akik aztán hátulról támadják meg a német csapatokat. „Embereinket – teszi hozzá – felbőszítették a hátbatámadások."

A nagy offenzíva megindulása óta a Führer sok tisztet és közkatonát tüntetett ki rendkívüli bátorságáért a Vaskereszt Lovagkeresztjével. Ma pedig bejelentette, hogy akik már elnyerték a Vaskereszt Lovagkeresztjét, azok egy új kitüntetést fognak kapni. Ezt úgy hívják, hogy a Vaskereszt Lovagkeresztjének Tölgylevelei.

A német sajtó azt írja, hogy Németországban megélénkült az érdeklődés az idegen nyelvek, különösen az angol és a francia tanulása iránt. Az egyik hírügynökség azt jelenti, hogy csupán Berlinben 350 angol- és franciatanfolyam indult, és hozzá-

teszi, hogy sok embernek az a meggyőződése, hogy a háború alakulása új lehetőségeket kínál a nyelvismerettel rendelkezőknek.

Újabb amerikai posta érkezett ma Berlinbe. Az enyémben volt egy karácsonyi üdvözlőlap is. A postai bélyegző szerint New Orleansban adták föl, december 7-én.

Berlin, 1940. június 9., 01.01

Itt Berlin.

A német főparancsnokság végre megtörte a hallgatást a háború második nagy offenzívájával kapcsolatban. Mint önök is emlékezhetnek rá, négy napon át gyakorlatilag semmi hírünk nem volt arról, hogy hol tart a támadás. A ma esti sajtókommentárokból úgy látom, hogy még a németek között is akadtak, akik azt gondolták, hogy a hírek hiánya rosszat jelent.

Szóval... ma délután 2 órakor a német főparancsnokság fellebbentette – vagy inkább letépte – a fátylat a titokról.

Szokásos napi közleményében tájékoztatta a német népet, hogy kudarcot vallott a franciáknak az a próbálkozása, hogy minden áron megállítsák a német támadást; hogy a németek megverték és visszavonulásra kényszerítették az erős ellenséget; hogy a nyugati szárnyon a német gőzhenger most a Szajna felé nyomul előre; s hogy keletebbre, Soissons két oldalán kikényszerítette az átkelést az Aisne folyón.

S mintha még ez sem volna elég, azt is bejelentették, hogy ma hajnalban a front egy távolabbi részén újabb offenzíva indult.

S a jelentést annak nyilvánosságra hozásával koronázták meg, hogy Németország két csatahajója, a *Gneisenau* és a *Scharnhorst* elindult Narvik felmentésére, s hogy tényked esüket a környéken azzal kezdték, hogy elsüllyesztették a 22 500 tonnás brit *Glorious* repülőgép-hordozót, valamint egy brit rombolót.

A német haditengerészet, vonták le a következtetést, ismét meglepetést okozott a sokkal erősebb brit flottának. Hogyan tudott két ilyen nagy hajó egészen Narvikig eljutni, anélkül hogy a brit flotta észrevette volna? – ezen kissé elcsodálkoztak az itteni semleges megfigyelők, mint ahogy mindannyian csak ámulunk a körülöttünk zajló legújabb események gyorsaságán és kiterjedésén.

De Narvik, amely valamikor oly fontosnak tűnt, most csak mellékes színtér lehet. Az érdeklődés a nyugati frontra irányul, ahol a Franciaország elleni csata döntő szakaszába érkezett, és olyan méretekben bontakozott ki, amilyeneket eddig elképzelni sem tudott senki, leszámítva persze a német vezérkar egy maroknyi tábornokát. A csata, amely, úgy tűnik, ma éri el tetőfokát a tenger és Argonne közötti, bő 300 kilométeres fronton, minden vonatkozásban elhomályosítja a világháború legnagyobb ütközeteit is. Mert az biztos, hogy a legutóbbi háborúban nem fordult elő 300 kilométeres frontszélességű offenzíva.

A német főparancsnokság pedig, miközben korrekt módon felvilágosítást ad a támadás menetéről, más dolgokról még mindig hallgat. Figyeljük csak meg: bejelenti, hogy új támadás indult, idézem, „a front egy távolabbi részén", de azt már nem árulja el, hogy hol. Valószínűleg ez az, amit a mai francia hadijelentés is említ, Soissons-tól keletre, Rethel közelében.

A német közleményből tehát az derül ki, hogy jelenleg három különálló német támadás zajlik. Az egyik a német jobb szárnyon a Szajna alsó szakasza felé. A főparancsnokság szerint ebben a szektorban áttörték a francia védvonal hátsó részét, és rengeteg hadianyagot zsákmányoltak. Ez valószínűleg azokra a harckocsi-alakulatokra vonatkozik, amelyek a másik oldal jelentése szerint áttörtek Forges-les-Eaux irányában, amely a Rouenba vezető út mentén félúton van a Somme és a Szajna között. Az egyik német újság úgy véli, ennek a támadásnak az a célja, hogy elfoglalják Rouent és Le Havre-t, s így újabb, Angliával összeköttetést teremtő kikötőtől vágják el Párizst.

Ugyanez az újság azt is állítja, hogy a Soissons közelében indított támadás célpontja maga Párizs. Soissons mindössze 88 kilométerre van Párizstól. A mai német közlemény szerint a német egységek Soissons mindkét oldalán ki tudták erőszakolni az átkelést az Aisne folyón.

A keletebbre megindult harmadik német támadás célja a jelek szerint a jó öreg Maginot-vonal hátulról való áttörése. Vagyis a most dél felé nyomuló német egységek, ha sikerrel járnak, keletnek fordulnak majd, egyenesen a Maginot védelmi rendszer hátának. Ehhez azonban túl kell jutniuk Verdun és Metz városán.

A németek nem adják meg, hogy hány embert vagy hány tankot vetettek be ebben a gigantikus ütközetben. A főparancsnokság ugyanakkor hangsúlyozza, hogy szorosan együttműködik a gyalogság, a páncélos hadosztályok és a légierő.

Időközben itteni semleges diplomáciai körök azt találgatják, hogy Olaszország meghozza-e döntését ezen a héten.

Maga Berlin pedig elképesztően messzire esik a Párizs előtt folyó sorsdöntő harcoktól. Valóban különös jelenség ez a város. Ma vasárnap van, szép napos, meleg idő, és aki Berlinben maradt, az most mintha mind kiment volna a várost övező erdőkbe és tavak mellé. A hangulat oly békés és nyugodt volt! A Wannsee strandját fürdőzők ezrei lepték el. A Havelen vitorlás és evezős csónakok ezrei siklottak. A fák alatt családok piknikeztek.

És eddig, néhány újabb jelentés ellenére, itt még légiriadó sem volt.

Berlin, 1940. június 10., 24.46

Itt Berlin.

A mi időnk szerint ma este 6 órakor, amint az emberek bekapcsolták a rádiójukat, hogy meghallgassák a német hadsereg Párizs elleni támadásának legújabb híreit, a bemondó ezt közölte: „Egy óra múlva a Duce beszédet intéz az olasz néphez és a világhoz. Beszédét minden német rádióállomás közvetíti."

Egy órával később közvetítették is – egy, a Piazza Venezián éppen kéznél lévő német rádiókommentátorral, aki beszámolt a csődületről is. Németország így szerzett tudomást Mussolini elhatározásáról, hogy belép a háborúba.

Berlin, összességében véve, higgadtan fogadta a hírt, mint ahogy eddig az egész háborút is. A legtöbb ember, akivel ma este itt beszélgettem – pincérek, rendőrök, üzletemberek –, arra az álláspontra helyezkedett, hogy Olaszország hadba lépése meggyorsítja a béke eljövetelét. És ez a béke persze az ő győzelmükkel jön majd el.

Berlin utcái most is ugyanolyan nyugodtak voltak, mint máskor, egy kivétel azonban akadt. Az olasz nagykövetség előtt, a Tiergartenből kifelé vezető kis utcában két-három ezer, Berlinben élő olasz fasiszta és egy maroknyi német náci demonstrációt rendezett, mely, azt hiszem, halvány utánzata volt annak, ami Rómában a Piazza Venezián lezajlott. Ezek itt rekedtre üvöltötték magukat, és éltették a Ducét és a Führert.

Ezen a demonstráción részt vett a német külügyminiszter, Herr von Ribbentrop is. A frontról, Hitler főhadiszállásáról sietett haza, dél körül érkezett ide, s akkor a Wilhelmstrasse már nyilván tudta, hogy mi fog történni.

Az olasz nagykövetségnél Herr von Ribbentrop az új olasz nagykövettel, Signor Alfierivel állt kint az erkélyen. Mindketten megköszönték az éljenzést, és mindketten rövid beszédet mondtak. Herr von Ribbentrop ezt mondta: „Németország és Olaszország együtt fog harcolni, és nem teszi le a fegyvert mindaddig, amíg meg nem veri a közös ellenséget."

A német külügyminiszter, mielőtt elment volna erre a kis német–olasz demonstrációra, összehívott bennünket a Wilhelmstrasséra, ahol felolvasta nekünk a német kormány formális deklarációját, melyben az állt, hogy a kormány és a német nép mélységesen meg van hatódva a Duce által az imént bejelentett elhatározástól.

Alig halt el Mussolini éles hangja a Piazza Venezián, amikor friss táviratváltásra került sor a két ország vezetői között. Ezeket a táviratokat azonnal nyilvánosságra hozták.

Az olasz király ezt írta Herr Hitlernek: „A Mindenható azt akarta, hogy szándékaink ellenére Anglia és Franciaország elleni harcban legyünk kénytelenek megvédeni népeink szabadságát és jövőjét." Válaszában a Führer a legszívélyesebb üdvözletét küldte a királynak, és kifejezte meggyőződését, hogy a két szövetséges meg fogja nyerni a háborút. Mussolini szintén táviratozott a Führernek, aki azt válaszolta, hogy mélyen meghatotta őt a „világtörténelmi döntés", és hogy ettől kezdve együtt menetel előre a fasiszta és a náci forradalom.

Berlin, 1940. június 11., 04.30

Itt Berlin.

Berlin, egészében véve, nagyon higgadtan fogadta Olaszország hadba lépését.

Berlini katonai körök ma este rendkívül visszafogottan nyilatkoztak Olaszország hadba lépésének katonai vonatkozásairól most, hogy a német hadsereg már szinte Párizs kapui előtt áll, és a jelek szerint elég jól boldogul egymaga is. Megpróbáltunk némi információt kiszedni belőlük azzal kapcsolatban, hogy Olaszország egyáltalán hol fog támadni, de a német katonatisztek bosszantóan hallgatagok tudnak lenni. És ma este is azok voltak.

Természetesen tudtuk, hogy a háború kezdete, tavaly szeptember óta olasz katonai küldöttségek jártak itt, és egy újabb delegáció alig két hete érkezett. A két ország vezérkarai nyilván kidolgozták terveiket. Néhány napig azonban még várnunk kell, mire megtudjuk, hogy mik ezek a tervek. Itteni semleges megfigyelők meglepődtek, hogy Mussolini nem tekinti hadműveleti terepnek Egyiptomot, mivel azt hitték, hogy ezt az országot az elsők között fogja lerohanni.

Közben folytatódik a Párizs elleni német támadás. A német főparancsnokság ma azt jelentette, hogy hadseregei most a Szajna és a Marne irányában támadnak, s hogy minden hadművelet úgy zajlott le, ahogy tervezték – és ahogy várták. Egyes helyeken, állítják a németek, a csata fejvesztett menekülésbe csapott át. „Nagy győzelmeket arattunk már, és még nagyobb győzelmek vannak készülőben", így fogalmazott a mai hadijelentés.

Katonai körökben ma este azt mondták nekünk, hogy a német hadsereg egyes helyeken 90 kilométert is előrenyomult, hogy Párizstól északnyugatra erős páncélos alakulatok és gépesített egységek érték el a Szajnát, elvágva ezzel a francia fővárost létfontosságú kikötőjétől, Le Havre-tól. Keletebbre pedig azok a hadseregek, amelyek Soissons mindkét oldalán átlépték az Aisne folyót, most Marne felé közelednek, oda, ahol 1914-ben és 1918-ban megállították a németeket.

Roosevelt elnök beszédét remekül lehetett itt hallani, a mi időnk szerint éjjel 1 óra 15 perckor. Hivatalos reagálásokat még korai volna várni, de az általam hallott első nem hivatalos vélemény az volt, hogy német szempontból a beszéd biztosan nem volt keményebb, mint amilyenre számítottak.

Németországban az az uralkodó vélemény, hogy a háborút meg fogják nyerni, mielőtt Amerika hatékonyan meg tudná segíteni a szövetségeseket.

Berlin, 1940. június 11–12., 24.46

Itt Berlin.

Németországban egyelőre nincs hír semmiféle olasz katonai lépésről azóta, hogy Olaszország körülbelül huszonnégy órája hadba lépett a szövetségesek ellen. Berlinben még nem közöltek semmilyen olasz hadijelentést.

A berlini sajtó szalagcímeiben másfajta olasz hírek szerepelnek. Viktor Emmánuel király kiáltványt intézett a fegyveres erőkhöz; a király kinevezte Mussolinit a hadsereg főparancsnokává; a Duce napiparancsa; és így tovább. A *Völkischer Beobachter* pedig „Olaszország géniusza" címmel közölt vezércikket.

Egyébként a németek érdeklődése ma ismét a nagy franciaországi csata felé fordult. Itteni felelős körök ugyanis nem titkolják azt a meggyőződésüket, hogy e

döntő ütközet kimenetelétől függ Franciaország sorsa, és a szövetségesek jövője is.

Akárhogyan is lesz, a német főparancsnokság mai közleménye alapján az a határozott benyomásunk alakul ki, hogy a hadiszerencse megfordult – a németek javára. Igaz, hogy a közlemény azzal kezdődik, hogy a tengerpart és a Meuse folyó közötti nagy csata még javában tart. De aztán hozzáteszi: „A jobb szárnyunkon és középen a megvert francia hadseregek üldözése megállás nélkül folytatódik."

Keletebbre, teszi hozzá a német főparancsnokság, kissé eltérő a helyzet. Reims és az Argonne-hegység között, mondják, még mindig elkeseredett, bár sikeres harcok folynak.

Azután kiemel két dolgot. Az egyik az, hogy az ellenséges erőket több ponton is felbomlasztották, bekerítették, s most, ahogy fogalmaznak, folyik a megsemmisítésük. A másik pedig az, hogy a német főparancsnokság szerint, idézem, „a súlyos emberveszteségek, valamint a nagyszámú fogságba esés és a nagy anyagi veszteségek következtében az ellenség ellenállása láthatóan gyengül".

És most térjünk vissza a berlini katonai körökhöz. Kaptam némi kiegészítő információt a Párizs előtti helyzetről, ahogyan azt ők látják.

Először is, azt mondták nekem, hogy a németek most már csak 60 kilométerre lehetnek Párizstól, északnyugaton és északkeleten is. Északnyugaton a német jobb szárny, északkeleten pedig a közép helyezkedik el.

Ráadásul ezek a német katonai körök még azt is ki merték jelenteni ma este, hogy két teljes francia hadsereget semmisítettek meg a tengerpart és Champagne körzet között – ez utóbbi valahol Reims közelében van. A németek a *zerschlagen* szót használták, ami azt jelenti, hogy „tönkreverni" vagy „szétverni".

Más szóval, a németek úgy gondolják, hogy nagyon erős jobb szárnyuk a front nyugati szélén már kivívta a maga győzelmét. Az itteni katonai körök ma este azt is holtbiztosra veszik, hogy a főparancsnokság mai jelentése szerint felbomlasztott és bekerített francia erőket most már napokon belül megsemmisítik.

Állításaik igazolására a németek azokat a jelentéseket idézik, melyek szerint elhagyták Párizst a kormányhivatalok és a diplomaták többsége is. A ma esti német sajtó arról tájékoztatja olvasóit, hogy a francia kormány, élén Monsieur Reynaud-val, elmenekült Párizsból. Hazugságnak minősítik azt a távirati jelentést, hogy a francia miniszterelnök a frontra ment.

Most tehát a németek körülbelül olyan közel vannak Párizshoz, mint ameddig 1914. szeptember 1-jén jutottak. Katonai körök ebből az alkalomból arra hívták föl a figyelmünket, hogy a németek most sokkal jobb helyzetben vannak, mint akkor voltak. Először is azért, mert a jobb szárnyuk erősebb, és ezúttal Párizstól *nyugatra* nyomult előre, míg 1914-ben Párizstól *keletre* próbálkozott. Másodszor azért, mert valójában nem létezik olyan brit hadsereg, amely segíthetne a franciáknak. Harmadszor pedig azért, mert most nincs keleti front, s így 1914-től eltérően az egész német hadsereg rávetheti magát Párizsra.

Roosevelt elnök tegnapi beszédét a német sajtó és a német rádió nem ismertette.

A Wilhelmstrasse természetesen kapott róla jelentést, és a félhivatalos reagálás szerint Berlint nem lepte meg, hogy az amerikai elnök sürgős hadianyag-szállítmányokat ígért a szövetségeseknek. Mint tegnap este már említettem, Berlin egyelőre úgy látja, hogy az amerikai segítség túl későn érkezik.

Berlin, 1940. június 12., 24.47

Itt Berlin.

A front ma esti híre az, hogy a németek már csak 20 kilométerre vannak Párizstól, vagyis – ahogy katonai körökben mondják – tüzérségi lőtávolságon belülre kerültek. Most tehát közelebb vannak, mint ameddig 1914-ben eljutottak. A német hadsereg, 1870 óta most először, a szó szoros értelmében Párizs kapui előtt áll.

A németek által elért, Párizshoz legközelebb eső pont, azt mondják, a várostól északnyugatra, az Oise folyónál van. A németek azt állítják, hogy a fővárostól északra ott vannak Senlis mindkét oldalán, s itt elérték magának Párizsnak is az első védvonalait. Keletebbre pedig a Marne folyónál vannak.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a német főparancsnokság jelentései mindig az előző napi helyzetet tükrözik. Hogy tehát ma hol tart a német hadsereg, azt csak holnap fogjuk megtudni.

Nos, még ettől is keletebbre, ahol a németeknek állítólag nehezebb dolguk volt, jelentésük szerint elfoglalták Reims városát és átkeltek a Suippe folyón. Míg a Párizs környéki harcoknál inkább a képzeletünkre vagyunk utalva, nézzük csak meg ezt a frontot Reimstől keletre. Itt ugyanis a németek célja nyilvánvalóan az, hogy hátulról foglalják el a Franciaországot északkeletről védelmező Maginot-vonalat.

Ami a nyugati frontszakaszt illeti, a főparancsnokság ma azt jelentette, hogy pár nappal ezelőtt elfoglalták Rouent, s hogy a Szajnán most már több ponton is átkeltek. Mellesleg, a német főparancsnokság Compiègne elfoglalásáról szólva megjegyzi, hogy 1918-ban itt írták alá a németekre kényszerített szégyenletes fegyverszünetet.

Egy ma esti rendkívüli hadijelentés szerint megadta magát St. Valéry közelében egy bekerített francia hadsereg. Fogságba esett egy francia hadtestparancsnok, négy francia tábornok, egy angol tábornok és 20 000 katona.

Berlin, 1940. június 13., 24.46

Itt Berlin.

Bár a német főparancsnokság mai közleménye nem tesz említést a Párizs környéki harcokról, ma este nyilvánvalóvá vált, hogy a német hadsereg a francia főváros kapui előtt áll.

Berlinben ma este ezt a kérdést tették föl: Mi lesz Párizzsal, Európa legszebb városával?

Jól informált német körökben ma este ezt a választ adták: Hogy mi történik Párizzsal, az a franciáktól függ.

A német külügyminisztériumhoz általában nagyon közel álló *Dienst Aus Deutschland* nevű német hírszolgálati iroda megpróbálja kissé világosabbá tenni ezt a választ. Kifejti, hogy Párizs sorsa attól függ, hogy a francia frontvonal részének tekintett főváros védekezni fog-e vagy sem.

Ez nyilván azt jelenti, hogy Párizsnak, ha el akarja kerülni a bombázást, ki kell iktatódnia a Franciaországon végighúzódó francia védvonalból. Vagyis a francia hadseregnek vissza kell vonulnia a várostól délre, hogy azt se frontként, se pedig a csapatmozgatás bázisaként ne használhassa.

Bizonyára önök is emlékeznek még rá, hogy a múlt hónapban a németek bombázással fenyegették meg Brüsszelt, amiért a belgák, állítólag, a városon keresztül szállították a csapatokat.

Bizonyos itteni körök ma este úgy vélekedtek, hogy a németek egyszerűen a város feltétel nélküli kapitulációját fogják követelni – különben baj lesz. Itt nem hozták nyilvánosságra a Washingtonból származó hírt, miszerint Bullitt nagykövet lépéseket tesz, hogy értesítse a németeket, hogy Párizs nyitott város. Itteni idő szerint éjfélig, vagyis egy órával ezelőttig még nem tudtuk egyértelműen megállapítani, hogy az értesítés eljutott-e a német kormányhoz.

Ebben a pillanatban kaptam a hírt, hogy a németek nyitott városnak fogják elismerni Párizst.

A német főparancsnokság mai hivatalos közleményének legfontosabb híre az volt, hogy elfoglalták Châlons-sur-Marne-t. Tegnap este említettem, hogy bár hajlamosak vagyunk főként Párizs sorsának alakulására koncentrálni, jó lesz odafigyelni a keleti frontra is. Itt folytak ugyanis, az összes beszámoló szerint, a legsúlyosabb harcok. S hogy miért? Azért, mert ebben a szektorban a németek azt a Maginot-vonalat támadják, amely még mindig védi a francia–német határt – s ráadásul hátulról támadják.

A német hadijelentésekből ítélve valamiféle áttörés lehetett a champagne-i szektorban, ahol egyébként sok amerikai katona is harcolt 1918-ban. Tegnap a németek Reims elfoglalását jelentették. Ma viszont azt mondják, hogy már Châlons-ban vannak, délkeleti irányban 40 kilométerrel távolabb, ami szép távolság egy nap alatt, ha ugyan egyetlen nap alatt tették meg.

Még ennél is keletebbre, az Argonne-hegység – ezt sem fogják elfelejteni azok, akik annak idején az amerikai expedíciós haderőkben harcoltak – és a Meuse között, a főparancsnokság szerint a német támadások némi területnyerést hoztak, de hogy mennyit, azt nem közlik. Ha sokat, akkor a németek hamarosan Verdun alá érkeznek, melynek erődítményeit modernizálták az előző háború nagy ostroma után.

Teljesen természetes, hogy az olyan nevek, mint Verdun és Marne, rossz emlékeket ébresztenek a németekben. Észrevettem, hogy a ma esti *Lokal Anzeiger* szalagcíme azt emeli ki, hogy a német hadsereg már *túljutott* a Marne folyón, melyen a német főparancsnokság szerint több ponton is átkeltek. A második ütközetben ejtett hadifoglyok száma eléri a 100 000-et, jelentették be ma a németek.

Dr. Goebbels ma este beszédet intézett a német nőkhöz. Ezt mondta: „A német politikát most német karddal művelik. A politikát megtárgyalni most fölösleges."

Berlin, 1940. június 14., 24.46

Itt Berlin.

Ma megint hallhattuk zúgni a harangokat – azt hirdetik, hogy a német csapatok bevonultak Párizsba.

És ma este Adolf Hitler Harmadik Birodalmának horogkesztes zászlója leng az Eiffel-tornyon ott a Szajna mellett Párizsban, amelyet oly sokan ismerünk, vagy reméltünk megismerni, vagy legalább egyszer látni életünkben.

Ott most csukaszürke egyenruhás német katonák menetelnek az utcákon, a Champs Elysées-n, a Grand Boulevard-on, az Avenue de l'Opérán és a Place de la Concorde-on – ugyanazok a katonák, akik alig öt hete törtek át Hollandia, Belgium és Luxemburg határán, minden idők legnagyobb offenzívájának első óráiban.

Ma kora reggel elérték céljukat. Berlin azt mondja, hogy tegnap este elestek a Párizst védő utolsó erődök is, és a város nyitva állt a németek előtt. A Wilhelmstrasse ma erősen hangsúlyozta, hogy a francia főváros átadását a német és a francia katonai hatóságok közvetlen tárgyalásaival bonyolították le, és némi sajnálkozását is kifejezte, hogy erre nem amerikai közvetítéssel került sor.

Akárhogyan is van, ma nem sokkal déli tizenkettő után hangos trombitaszó harsant fel Németország-szerte sok millió rádióban, majd egy hang közölte, hogy fontos bejelentés következik. Az pedig 1 órakor következett. A legfelső hadvezetés hadijelentése volt. Idézem: „Az egész francia front teljes összeomlása a La Manche-tól a Montmédynél lévő Maginot-vonalig meghiúsította a francia vezetők eredeti szándékát, hogy megvédelmezzék Franciaország fővárosát. Párizst czért nyitott várossá nyilvánították. A győzedelmes német csapatok épp most kezdik meg a bevonulást Párizsba."

Szállodám udvarán ebédeltem. A vendégek többsége a hangszóró köré gyülekezett, hogy hallja a híreket. Aztán arcukon széles mosollyal tértek vissza asztalukhoz, de túlzott lelkesedés nem volt, és mindenki folytatta az ebédet.

Berlin ugyanolyan egykedvűen vette tudomásul Párizs elfoglalását, amilyen egykedvűen fogadott minden mást is ebben a háborúban. Délután valamivel később kimentem egy népszerű tóparti strandra. Tele volt emberekkel, de sehol nem hallottam, hogy a legújabb hírről beszélgettek volna, és 500 emberből csak hárman vették a lapok különkiadását.

De azért tévedés volna azt hinni, hogy Párizs elfoglalása nem dobogtatta meg a németek többségének szívét. „A németek elfoglalták Párizst!" Varázserejű szavak ezek oly sok ember számára errefelé, már csak azért is, mert segítenek elfeledtetni 1918 keserű emlékeit, amelyek oly hosszú ideig – huszonkét évig – nehezedtek a német lélekre.

A *Völkischer Beobachter* ma esti vezércikke nem szépítgeti a szavait. Párizs, írja, a frivolság és a züllöttség, a demokrácia és a kapitalizmus, a zsidók és a négerek, valamint a franciák városa volt. Ez a Párizs, írja a *Völkischer Beobachter*, soha többé nem fog felemelkedni mostani bukásából. Katonai körök ma este azt mondták, hogy „mindannak a rossznak ellenére, amit Párizs tett a német néppel, a német katonák kerülni fognak minden felesleges rombolást, és viselkedésükkel és fegyelmezettségükkel a francia népnek olyan képet fognak mutatni a német hadseregről, amely nagyon is különbözik attól, amit a francia hadsereg mutatott a Rajnánál".

A német főparancsnokság ma bejelentette, hogy Párizs elfoglalásával a hadjárat második szakasza befejeződött. A harmadik szakasz, mondták, az ellenség üldözése és végső megsemmisítése lesz.

A főparancsnokság ezzel egy időben bejelenti, hogy ma a Saar-vidéken megkezdődött a közvetlen támadás a Maginot-vonal ellen. Az elképesztő német támadás egyéb nagy sikerei a következők voltak: a németek szerint a Maginot-vonal sarokkövének tekinthető Montmédy elfoglalása; Le Havre bevétele; a Verduntól északkeletre lévő 304. számú hegy ostroma; és a Marne-tól és Párizstól keletre fekvő Vitry-le-François elérése.

Itteni katonai körökben ma este ezt mondták: A francia front összeomlott. Az egész francia hadsereg visszavonulóban van. Küszöbön áll Franciaország totális veresége.

Párizs, 1940. június 17.

Jó napot, CBS! Itt Párizs.

A párizsiak – legalábbis az ötmillióból az a kétmillió, aki nem menekült el – még mindig úgy járkálnak, mint akit fejbe vertek. Mert fejbe verte őket a hihetetlen tény, hogy fővárosukba pénteken bevonultak a csukaszürke egyenruhás német csapatok.

Ma – miután két napot és két éjszakát autóztam Berlinből idáig – úgy látom, még mindig le vannak sújtva. De nem azoknak a német csapatoknak a látványától, amelyek végtelen teherautó-oszlopokban dübörögnek végig a büszke Champs Elysées-n a déli front felé. Ehhez a látványhoz már hozzászoktak – és filozofikus beletörődéssel viselik –, és eddig jó hatással volt a német tisztek és közkatonák barátságos magatartása és korrekt viselkedése is.

Nem. Ma valami, számukra sokkal fontosabb dologtól voltak lesújtva. Új miniszterelnökük, Pétain marsall – „Verdun megmentője" – rádióbeszédétől, amelyből megtudták, hogy a francia hadsereg nem tud tovább kitartani, s hogy ő, Pétain marsall fegyverszünetet kért a német hódítóktól.

A hírek rádión jutnak el hozzájuk – főként a németek által a főútvonalakon és a nagyobb tereken felállított hangszórós kocsikból. Én magam is ott tolongtam az összeverődött franciák között a Place de la Concorde-on, amikor megérkezett a hír. Az emberek úgy álltak ott, mint akiket leforráztak. Előttünk a Hotel Crillon, ahol

Woodrow Wilson is megszállt a békekonferencia idején, amikor megszabták a feltételeket Németország számára. Most ez a német hadsereg főhadiszállása. Kocsik futottak be magas rangú tisztekkel, más kocsik, más tisztekkel elszáguldottak – s az egész jelenetsor azzal a rideg hatékonysággal játszódott le, ami jellemző a német hadseregre. De az emberek ott a téren – azon a téren, amelynek nincs párja Európában, ahonnan egyetlen helyről lehet látni a Madeleine-t, a Louvre-t, távolabb a Notre-Dame-ot, a Képviselőházat, a Napóleon sírját őrző Invalidusok Templomának arany kupoláját, aztán az Eiffel-tornyot, rajta a horogkeresztes zászlóval, s végül a Diadalívet –, szóval, az emberek ott a téren semmit sem láttak ebből, meg a Crillonba települt német főhadiszállás előtti nagy jövés-menésből sem – az emberek a földre néztek, azután pedig egymásra. És hallottam, ahogy ezt mormolják – „Pétain felajánlotta a kapitulációt! Mit jelent ez?" És senkinek sem volt bátorsága kimondani a választ.

Egy különös, szomorú és tragikus Párizst láttam, amikor ma délben megérkeztem, miután végigautóztam Belgium és Észak-Franciaország rommá lőtt városain. Hosszú évekig éltem és dolgoztam itt a háború utáni boldog és örömteli években. Olyannak szerettem meg ezt a várost, és nem is ismertem másmilyen arcát. Nekem Párizs a ragyogó kirakatokat és a nyüzsgő utcákat jelentette, az őrülten száguldozó taxikat, a széles és árnyas sugárutakat, a kávéházak teraszait, ahol ezer vendég üldögélt, gazdag, szegény egyaránt.

De ma, ahogy behajtottunk, a legtöbb üzlet redőnye le volt engedve, de a legfurcsább és legszomorúbb az volt az egész látványban, hogy az utcák csaknem kihaltak voltak. Csak néhány ember – főként azok, akiknek mindig, békében és háborúban egyaránt az utca az otthona – álldogált a járda szélén, s nézte egykedvűen az eldübörgő német hadsereget. Bebarangoltam a középosztály lakta lakónegyedeket. Az ablakredőnyök mind le voltak eresztve. Megkérdeztem a házfelügyelőket, hogy miért. Mindegyik azt válaszolta, hogy „elmentek, monsieur, elmenekültek". Ez a helyzet a középosztály és a gazdagok legnagyobb részével. Elmenekültek – sokan teljes pánikban.

Ma este Párizsra alig lehet ráismerni. 9 órától, tehát még világosban érvénybe lép a kijárási tilalom. A katonai hatóságok parancsára a civil lakosoknak ilyenkor már otthonaikban kell tartózkodniuk. Az utcák ma este sötétek és kihaltak. A tarka fények, a nevetés és a zene Párizsából nem maradt semmi.

Ugyanakkor az is tény, hogy mind ez idáig nem volt súrlódás a német katonák és a párizsiak között. Sőt – ha jól látom –, elkezdődött a megbékélés. A tereken és a bulvárokon ma azt láttam, hogy beszélgetnek egymással; a németek keresnek vagy kérdeznek valamit, a párizsiak pedig udvariasan válaszolnak. Az utcákon a legtöbb német katona úgy viselkedik, mintha turista volna. Igazán furcsa, de minden német katona nyakában ott lóg a fényképezőgép. Ezrével lehet látni őket, ahogy a Notre-Dame-ot, a Diadalívet és a többi nevezetességet fényképezik. Ezrével mentek el az Ismeretlen katona sírjához is, ahol, a Diadalív alatt még mindig ég a láng. Levették a sapkájukat, és csak álltak és bámészkodtak ott.

Két újság jelent meg ma, az ismerős párizsi napilap, a *Le Matin,* és a *La Victoire,* vagyis „A Győzelem", amelynek most kétségtelenül ironikusan hangzik a címe, de hát ez volt a címe korábban is, és úgy látszik, a német katonai hatóságokat nem zavarja. A *Le Matin* felszólította a párizsiakat, hogy többé ne illessék a németeket a *boche* gúnynévvel. A lap szalagcíme így hangzik: „A fájdalom és a gyász napjai". Vezércikke ezzel a két mondattal zárul: „Vive Paris! Vive la France!" Bármi történjék hát, és most igazán elég sok minden történt, a franciák, mint látják, franciák maradtak.

Compiègne, 1940. június 21.

Halló, Amerika! Halló, NBC! Halló, CBS! William C. Kerker és William L. Shirer hívja az NBC-t és a CBS-t New Yorkban. Hívjuk az NBC-t és a CBS-t a franciaországi Compiègne-ből.

William L. Shirer, a CBS tudósítója jelentkezik. Itt van velem William C. Kerker, az NBC munkatársa, aki mindjárt beszélni fog önökhöz a CBS és az NBC közös adásában. Mikrofonunk egy kis tisztás szélén van a Compiègne-i-erdőben, körülbelül 6 kilométerre északra Compiègne városától és körülbelül 65 kilométerre északra Párizstól. Itt írták alá 1918-ban a fegyverszünetet. Most újabb fegyverszünetet írnak itt alá, ugyanabban az öreg vasúti szalonkocsiban. Halló CBS! Halló NBC! Reméljük, hallanak bennünket, mert amióta nincs visszajelzés, ezt csak remélni tudjuk. Akárhogy is van, mi még modulálunk másfél percig, azután pedig megkezdjük adásunkat a franciaországi Compiègne-ből, ahol aláírják a fegyverszüneti megállapodást.

(Ismétlés) Most 30 másodperc szünet következik, azután kezdjük.

Jó napot, Amerika! Jó napot, NBC! Jó napot, CBS! William L. Shirer, a CBS tudósítója jelentkezik, és itt van William C. Kerker, az NBC munkatársa is. Egy kis tisztás széléről beszélünk a Compiègne-i-erdőben, körülbelül 6 kilométerre északra Compiègne városától, amely körülbelül 65 kilométerre északra van Párizstól.

Néhány méterre tőlünk, ugyanabban az öreg vasúti szalonkocsiban, amelyben azon a csípős hajnalon, 1918. november 11-én 5 órakor aláírták a fegyverszünetet, ma délután a német nyári időszámítás szerint 15 óra 30 perckor újabb fegyverszüneti tárgyalások kezdődtek a Franciaország és Németország közötti háború befejezésére.

Micsoda visszafordítása ez az idő kerekének, micsoda visszafordulása a történelemnek, ami a szemünk előtt játszódik le most itt a csodálatos Compiègne-i-erdőben! Micsoda ellentéte annak a huszonkét évvel ezelőtti drámának! De még az időjárásnak is, mert most épp olyan kellemes, meleg júniusi nap van, amilyen Franciaországnak ezen a Párizshoz közeli vidékén ebben az évszakban lenni szokott.

A vasúti kocsi – Foch marsall privát szalonkocsija – néhány méterre van tőlünk, pontosan ugyanazon a helyen, ahol huszonkét évvel ezelőtt állt azon a borongós hajnalon.

Csak – és micsoda „csak" ez is! – most Adolf Hitler ül Foch marsall karosszékében. Az a Hitler, aki akkoriban még csak egy ismeretlen káplár volt a német hadseregben.

És most, miközben beszélek önökhöz, egy újabb fegyverszüneti egyezményt dolgoznak ki ebben a furcsa és régies, az előző háborúból itt maradt szalonkocsiban. Olyan fegyverszünetet, amely az itt aláírt előzőhöz hasonlóan véget akar vetni a fegyveres konfliktusnak a két ősellenség, Németország és Franciaország között.

Csak éppen minden fordítva van most – *minden,* amit csak láthatunk ma délután itt a Compiègne-i-erdőben. Legutóbb Franciaország képviselői diktálták a fegyverszüneti feltételeket ebben a vagonban. Ma délután bepillantottunk a vagon ablakain, és láttuk Hitlert, amint előadja a feltételeit. Így fordul hát meg a történelem, de az ritkán fordul elő, ami ma, hogy ugyanazon a helyszínen forduljon meg.

A német vezető a feltételek preambulumában, amelyet Keitel vezértábornagy, a német haderő főparancsnokságának vezérkari főnöke olvasott fel a francia küldötteknek, tudatta a franciákkal, hogy nem bosszúból választotta a Compiègne-i helyszínt, hanem csupán azért, hogy kijavítson egy régi hibát.

A mi időnk szerint 3 óra 15 perckor kezdődtek a fegyverszüneti tárgyalások itt, a Compiègne-i-erdőben ugyanazon a helyen, ahol a legutóbbi fegyverszüneti egyezményt is aláírták 1918-ban. A meleg júniusi napsütésben kellemes árnyékot vetettek a fasorokra a hatalmas szilfák és fenyők, amikor megjelent Herr Hitler, oldalán a német teljhatalmú meghatalmazottakkal. Autójából az elzász-lotaringiai francia emlékmű előtt szállt ki, amely egy sugárút végén emelkedik, körülbelül 200 méterre az előttünk elterülő tisztástól, ahol a fegyverszüneti vagon áll.

A híres elzász-lotaringiai emlékművet német háborús zászlók borítják el, úgyhogy nem lehet látni a szoborkompozíciót, és nem lehet elolvasni a feliratot sem. De én már láttam ezt többször is a háború utáni években. Bizonyára önök közül is sokan látták már a szövetségesek kardját jelképező nagy kardot, amelynek hegyc a régi német császári birodalmat jelképező nagy, elerőtlenedett sasmadárba döf bele. Alatta pedig a francia felirat: FRANCIAORSZÁG HŐS KATONÁINAK... AZ ORSZÁG ÉS A JOG VÉDELMEZŐINEK... ELZÁSZ-LOTARINGIA DICSŐSÉGES FELSZABADÍTÓINAK.

Távcsöveinken keresztül láttuk, ahogy a Führer megáll, egy pillantást vet az emlékműre, és megszemléli a birodalmi zászlókat, középen a nagy horogkereszttel. Azután kimért léptekkel megindult felénk, a kis tisztás felé, ahol a híres fegyverszüneti vagon áll. Megjelenése és arckifejezése ünnepélyes komolyságot tükrözött, de volt valami ruganyosság is a lépteiben, ahogy első alkalommal közeledett ahhoz a helyhez, ahol 1918-ban, azon a novemberi napon Németország sorsa megpecsételődött – és ebben a sorsban most, az ő tetteinek eredményeként, radikális változás fog beállni.

És most – ha az elkövetkező fél órában áttekinthetem percről percre készített feljegyzéseimet –, szóval, most Hitler elérte a kis tisztást a Compiègne-i-erdőben, ahol a régi fegyverszünetet aláírták, és ahol az újabbat készítik elő. Megáll és lassan körülnéz. A parkszerű tisztás kör alakú, átmérője körülbelül 200 méter. Ciprusfák sze-

gélyezik, azok mögött pedig az erdő tölgy- és szilfái magasodnak. Ez volt huszonkét évig Franciaország egyik nemzeti emlékhelye.

Hitler megáll és lassan körülnéz. Közvetlenül mögötte a német hatalmasságok csoportja – Göring tábornagy, a légierő kék uniformisában, egyik kezében a marsallbottal. A németek mind egyenruhában vannak. Hitler kétsoros, szürke uniformisban, bal mellzsebén ott lóg a Vaskereszt. Göring mellett a hadsereg két főnöke – Keitel vezértábornagy, a haderő főparancsnokságának vezérkari főnöke és von Brauchitsch vezértábornagy, a német hadsereg főparancsnoka. Mindkettő hatvan felé jár, de fiatalabbnak néz ki, főként Keitel tábornok, aki kifejezetten elegáns a kissé félrecsapott tányérsapkájával.

Itt van azután Erich Raeder, a német flotta vezértengernagya, kék tengerészegyenruhában a tengerésztisztek felfelé álló merev gallérjával. Van két nem katonai személy is Hitler díszkíséretében – Joachim von Ribbentrop külügyminiszter, a minisztérium csukaszürke egyenruhájában, és Rudolf Hess, Hitler helyettese, szürke pártuniformisban.

Az idő ekkor – belepillantok jegyzeteimbe – délután 3 óra 18 perc a Compiègne-i erdőben. Hitler saját zászlója fel van húzva egy kis zászlórúdra a kör alakú erdei tisztás közepén.

Szintén ott középen van egy nagy gránittömb is, amely körülbelül egy méterre magasodik a talaj fölé. Hitler a többiek kíséretében lassan odamegy, fellép rá, és elkezdi olvasni a belevésett nagybetűs feliratot. Önök közül bizonyára sokan emlékeznek erre a feliratra. A Führer lassan olvassa a szavakat: ITT, 1918. NOVEMBER 11-ÉN MEGTÖRT A NÉMET BIRODALOM BŰNÖS GŐGÖSSÉGE... AZOK A SZABAD EMBEREK GYŐZTÉK LE, AKIKET MEGPRÓBÁLT RABSÁGBA DÖNTENI.

Olvassa Hitler a feliratot, és olvassa Göring is. Mindannyian olvassák, némán állva ott a júniusi napsütésben. Figyeljük Hitler arckifejezését. De nem látunk semmi változást. Hitler végül továbbvezeti a csoportot egy másik, kisebb gránittömbhöz, amely körülbelől 50 méterre oldalt látható. Ezen a helyen állt 1918. november 8-tól 11-ig az a vasúti kocsi, amelyben a német teljhatalmú meghatalmazottak laktak az előző fegyverszüneti tárgyalások idején. Hitler lefelé néz és olvassa a feliratot, amely mindössze ennyiből áll: „A német teljhatalmú megbízottak". Magát a követ, észrevettem, két régi, rozsdás vasúti sín közé helyezték, amelyek huszonkét évvel ezelőtt is ott voltak.

Most délután 3 óra 23 perc van, és a német vezetők átvonulnak a fegyverszüneti vagonhoz. Ez a vagon tegnap természetesen még nem itt állt. Hanem körülbelül hetven méterrel arrébb ezen a rozsdás sínen, a befogadására szolgáló kis múzeum védelmében, amelyet egy amerikai állampolgár épített, Mr. Arthur Henry Fleming a kaliforniai Pasadenából. A vagont tegnap német műszaki katonák kihúzták a múzeumból, és visszatolták arra a hetven méterrel arrébb lévő helyre, ahol 1918. november 11-e hajnalán is állt.

A németek megállnak a vagon előtt és beszélgetnek a napsütésben. Ez eltart vagy két percig. Azután Hitler felkapaszkodik a vagonba, s nyomában Göring és a többiek is. Figyeljük őket, ahogy belépnek Foch marsall vasúti kocsijának szalonjába. Mindent jól lehet látni az ablakokon keresztül. Hitler lép be elsőnek, és elfoglalja azt a helyet, ahol Foch marsall ült az előző fegyverszünet aláírásakor. Mellette Göring és Keitel. Azután az egyik oldalán von Brauchitsch tábornagy és Herr Hess, a másik oldalon pedig Raeder vezértengernagy és Herr von Ribbentrop.

Az asztal másik oldalán egyelőre nem ül senki. Négy üres szék sorakozik ott. A franciák még nem érkeztek meg. De nem várunk sokáig. Pontosan 3 óra 30 perckor kilépnek egy kocsiból. Bordeaux-ból érkeztek egy közeli repülőtérre, onnan pedig autón jöttek idáig. Odanéznek a horogkeresztekkel bevont elzász-lotaringiai emlékműre, de csak rövid pillantást vetnek rá. Azután végigsétálnak a fasoron, melynek szélén három német katonatiszt áll. Látjuk, ahogy beérnek a napsütötte tisztásra – Huntziger tábornok, kifakult khaki uniformisban, Bergeret repülőtábornok, és Le Luc altengernagy, mindketten haderőnemük sötétkék egyenruhájában. És végül, szinte elveszve a sok egyenruhás között, az esemény egyetlen civil résztvevője, Monsieur Noël, aki Franciaország varsói nagykövete volt a háború kitörésekor. A francia meghatalmazottak elhaladnak a tisztás bejáratánál felsorakozott díszőrség előtt. Az őrség haptákba vágja magát, de fegyverrel nem tiszteleg.

A franciák mereven maguk elé néznek. Nehéz óra ez Franciaország életében, s a meghatalmazottak arcán és testtartásán is látszik, hogy mekkora terhet cipelnek a vállukon. Arcuk komoly és elgyötört, de van bennük valami tragikus méltóság is.

Merev léptekkel mennek oda a vagonhoz, ahol két német tiszt, Tippelskirch altábornagy, vezérlő hadbiztos, valamint Thomas ezredes, a Führer főhadiszállásának főnöke fogadja őket. A németek tisztelegnek. A franciák is tisztelegnek. A légkör, ahogy az európaiak mondják, „korrekt". De el tudják képzelni a hangulatot, ha hozzáteszem, hogy nem fogtak kezet. Ilyen alkalmakkor nem szokás.

Közeledik a történelmi pillanat. Az én órámon 3 óra 32 perc van. A franciák belépnek Foch marsall pullmankocsijába, amely tőlünk pár méterre áll a compiègne-i erdőben.

Amit most látunk, azt ennek a történelmi, öreg szalonkocsinak a poros ablakain keresztül látjuk. Hitler és a többi német vezető feláll, ahogy a franciák belépnek a szalonba. Hitler náci karlendítéssel tiszteleg. A német tisztek katona módra tisztelegnek. A franciák szintén. Nem látom Monsieur Noëlt, hogy ő tiszteleg-e vagy mit csinál.

Hitler, amennyire kivesszük az előttünk lévő ablakokon keresztül, egyelőre nem mond semmit. Most bólintott a mellette ülő Keitel tábornagynak. Látjuk, hogy Keitel tábornagy a papírjait rendezgeti. Azután elkezd olvasni. Felolvassa a német fegyverszüneti feltételek preambulumát. A franciák ott ülnek, dermedt arccal és feszülten figyelnek. Hitler és Göring a zöld asztallapot nézik.

E történelmi aktusnak ez a része csak néhány percig tart. Délután 3 óra 42 perckor – vagyis tizenkét perccel a franciák megérkezése után – azt látjuk, hogy Hitler feláll és merev karlendítéssel tiszteleg. Azután pedig Göring, von Brauchitsch tábornagy, Raeder vezértengernagy, Herr Hess és Herr von Ribbentrop kíséretében távo-

zik. A franciák ott maradnak a zöld asztal mellett az öreg pullmankocsiban. Keitel tábornagy marad velük. Folytatja a fegyverszünet részletes feltételeinek felolvasását. Hitler, Göring és a többiek ezt már nem várják végig. Visszasétálnak a fasoron az elzász-lotaringiai emlékmű felé. Ahogy elhaladnak a díszőrség előtt, a német katonazenekar rázendít a két nemzeti himnuszra, a *Deutschland Über Alles*ra és a *Horst Wessel*re.

A tárgyalások folytatódnak. Folynak a megbeszélések. Biztosan eltartanak egy jó ideig. De egyelőre többet mondani nem tudunk. William C. Kerker és William L. Shirer visszaadja a szót az amerikai stúdiónak.

Compiègne, 1940. június 22.

[Ez az anyag Shirer egész pályafutásának egyik legszenzációsabb tudósítása volt. Az összes többi német és külföldi tudósítót visszarendelték Berlinbe, ahol Hitler készült bejelenteni a fegyverszünetet. Shirer és az NBC munkatársa, William Kerker viszont a helyszínen akart lenni, ezért ott maradt, bár nem sok kilátásuk volt arra, hogy le tudják adni az anyagot. Közös tudósításuk telefonvonalon jutott el Berlinbe, onnan pedig rövidhullámú rádióközvetítéssel New Yorkba, anélkül hogy a Compiègne-i német katonai mérnökök vagy a berlini cenzorok észrevették volna, hogy mi történik.]

Halló, Amerika! Halló, NBC! Halló, CBS! William C. Kerker és William L. Shirer hívja az NBC-t és a CBS-t. Itt William L. Shirer beszél önökhöz Franciaországból, a Compiègne-i-erdőből.

Aláírták a fegyverszüneti megállapodást. A Franciaország és a Németország közötti fegyverszüneti megállapodást a német nyári időszámítás szerint pontosan délután 6 óra 50 perckor írták alá, vagyis egy órával és huszonöt perccel ezelőtt.

Ugyanabban az öreg vasúti szalonkocsiban történt ez itt a Compiègne-i-erdő közepén, amelyben annak idején az 1918. november 11-i fegyverszüneti megállapodást is aláírták.

Most körülbelül harminc méterre állok attól a történelmi vasúti kocsitól. Azóta figyeljük az eseményeket, amióta Adolf Hitler tegnap délután 3 óra 30 perckor megnyitotta a fegyverszüneti tárgyalásokat. A tárgyalások nagyon gyorsan haladtak, gyorsabban, mint 1918-ban, amikor is három napra volt szükség ahhoz, hogy a németek végre aláírják a Foch marsall által kínált fegyverszüneti feltételeket.

A fegyverszünetet a pontozott vonalak fölött aláírták a franciák és a németek is, az egyezmény azonban egyelőre nem lép életbe.

Arról tájékoztattak bennünket, hogy a francia delegáció, amely nemrég aláírta a fegyverszünetet a németekkel itt a Compiègne-i-erdőben, különgéppel Olaszországba repül. Ma délután kell megérkezniük. Azután Olaszország terjeszti elő a maga fegyverszüneti feltételeit, hogy befejezze a *maga* háborúját Franciaországgal.

Volt még egy megható jelenet is a híres öreg fegyverszüneti vagonban, amely itt áll előttünk. Miután a franciák és a németek is túl voltak az aláíráson, Keitel tábornagy, ez a jóvágású férfi, aki sokkal fiatalabbnak néz ki majdnem hatvan éves koránál, felállt és rövid beszédet mondott, s kifejezte tiszteletét a most befejeződő háborúnak mind a német, mind pedig a francia halottai iránt. Német körökben úgy értékelték ezt, mint az első megbékélési gesztust *(Versöhnung)* a német hatóságok részéről. A francia meghatalmazottak – a vagon ablakain keresztül figyeltük őket – láthatóan mélyen meg voltak hatódva, hogy a német tábornagy fejet hajtott mindkét ország halottai előtt.

A meghatalmazottak azután lejöttek az öreg pullmankocsi lépcsőin, tisztelgések következtek, s a közeli bokrok mögött diszkréten meghúzódó fényképészek készítettek néhány felvételt. A franciák azután kocsiba szálltak és siettek a repülőgéphez, hogy Olaszországban végigcsinálják ugyanezt az olaszokkal.

Az ég kissé felhős volt, de a nap időnként előbújt, és különös meseországgá változtatta Compiègne gyönyörű erdejét. Egy-két kilométerrel lejjeb az úton, az egyik fasoron keresztül láthattuk a menekülteket, ahogy hosszú sorban lassan, kimerülten vánszorogtak – gyalog vagy biciklit tolva, néhányan lovas kocsin, még kevesebben pedig teherautón. Nagyon fáradtak voltak, fásultan vánszorogtak – és még nem tudták, hogy megszületett a fegyverszüneti megállapodás, és a harcoknak hamarosan vége lesz. De szomorú, és az éhezéstől is elgyötört arckifejezésükből ítélve bizonyára várták már.

Önök természetesen kíváncsiak, hogy milyen feltételeket diktált Németország ebben a fegyverszüneti megállapodásban. Azokat azonban még nem ismerjük, s mint mondták, nem is fogjuk, míg alá nem írják a francia–olasz fegyverszüneti egyezményt is.

Párizs, 1940. június 24.

Itt Párizs. Nem Berlin.

Én mondom. És ez tény. Ahonnan most beszélek, az Párizs.

De annak, aki ismeri a régi Párizst, nehéz ezt elhinni. Természetesen ez egy nagyon más Párizs, mint amelyikből kollégám, Eric Severaid beszélt önökhöz valamelyik este, közvetlenül azelőtt, hogy a francia kormánnyal együtt elutazott volna délre.

Én csak dörgölöm a szemem, és próbálom kiismerni magam, de nem sok sikerrel. Az események számunkra túl gyorsan zajlanak. És túl gyors a változás is.

Előveszem például a *Le Matin*, egy régi párizsi napilap esti kiadását. Tele van heves támadásokkal Mr. Churchill, a tegnapi szövetséges ellen *[Churchill május 10-én miniszterelnök lett]*. A *Le Matin* címoldali vezércikkében ezt olvasom: „Mr. Churchill úgy látja, hogy még nincs annyi francia és német halott, hogy neki is elég legyen. Föl kell tennünk a kérdést, hogy a brit miniszterelnök elvesztette-e a józan

eszét. Ha igen, milyen kár, hogy minisztereink ezt nem korábban vették észre." Ezt a párizsi *Le Matin*ből olvastam. Címoldali hírhasábjainak nagy részét Pétain marsall Churchillhez intézett válasza tölti ki, melyben az agg marsall tagadja, hogy bárkinek is a foglya volna. Egy másik szerkesztőségi cikk pedig azzal vádolja Mr. Churchillt, hogy lázadást készít elő a Francia Birodalomban. További epés megjegyzéseket olvashatunk a Londonban tartózkodó De Gaulle tábornokról, akit, mint önök is tudják, a francia kormány megfosztott rangjától.

Ez hát a mai Párizs. Az a Párizs, amelyre ma gyönyörűen ragyogott a júniusi napsütés, ahogy az évnek ebben a szakában szokott. Napfényben úsztak a fákkal szegélyezett utcák és a széles sugárutak, amelyeken nagyrészt csukaszürke egyenruhás német katonák járkáltak a párizsiak helyett, akiknek többsége elmenekült a német megszállás elől, és akik most, többnyire az éhhalál szélén tántorognak valahol a napsütéses délre vezető végtelen országutakon.

És van itt még valami, amivel szembe kell néznünk. Talán nehezen fogják elhinni, de önök már elég jól ismernek engem ahhoz, hogy tudják, hogy nem terjesztem senki propagandáját. Az a helyzet ugyanis, hogy miközben a párizsiak nem szeretik az idegen megszállást, és legkevésbé a németet, Párizs lakosságát kellemes meglepetésként érte a német tisztek és közkatonák udvarias viselkedése. Sőt az itteni amerikai tudósítók arra figyeltek föl, hogy egyre terjed a katonák és a lakosság közötti barátkozás. Magam is láttam ennek példáját ma egy kis étteremben. Egy német őrnagynak, aki elég jól beszélt franciául, nagyon tetszett a szomszéd asztalnál ülő francia vendégek kutyája. Szóba is hozta a dolgot, s így megindult a beszélgetés úgy általában és konkrétan is a kutyákról. Nem sok idő telt bele, és a német a kutyája, aztán a háza, s a végén már a családja fényképeit mutogatta a franciáknak. Az eleinte hűvösen viselkedő franciák felengedtek, s a társalgás a kutyákról áttért a családokra, a gyerekekre, s végül a békére, és azzal fejeződött be, hogy mindannyian emelték poharukat a békére. Ezt a saját szememmel láttam.

Az utcákon a katonák elvegyülnek a párizsiakkal, és beszélgetésbe elegyednek velük a járdák kávéházi teraszain, s amennyire én tudom, eddig nem voltak incidensek. Elég különös, de úgy tűnik, mintha a német katonák többsége beszélne franciául.

Párizsban azonban alig kapunk híreket. A *Le Matin*nek napi két kiadása van, s ma megjelent a *Paris-Soir* is. Ezek felszólítják az embereket, hogy ne essenek kétségbe, és készüljenek föl az elkövetkező nehéz időszakra.

A francia rádió, amely nyilvánvalóan még a délre menekült kormány ellenőrzése alatt áll, ma este bejelentette, azt reméli, hogy a harcok holnap reggel négy órakor befejeződnek. Az itteni németektől épp most tudtam meg, hogy a harcok már éjjel 1 óra 35 perckor befejeződnek, vagyis mostantól számítva egy bő fél órán belül. De a párizsiak ezt még nem hallották. A Compiègne-ben történtek után azt várták, hogy Olaszországgal gyorsan létrejön a fegyverszüneti egyezmény, és még nem tudnak arról, hogy ezt az egyezményt már alá is írták. Itt Párizsban egyelőre semmit sem tudunk egyik fegyverszünet feltételeiről sem.

Közben pedig a párizsiak többsége, már akivel van alkalmunk beszélgetni, csak egy dologban reménykedik – abban, hogy a fegyverszünet megmenti annak a tízmillió menekültnek az életét, akiket az éhhalál fenyeget a Párizs és Bordeaux közötti utakon. Néhányan ma visszaszállingóztak Párizsba, és szívszorító látványt nyújtottak – lesoványodva, kiéhezve és kimerülten vonszolták magukat, és átkozták a hatóságokat, hogy miért nem gondoskodtak róluk, vagy miért nem adtak legalább jobb tanácsokat.

Az amerikai nagykövetségen mindenki biztonságban és jól van. Beszéltem Bullitt nagykövettel, Robert Murphy követségi tanácsossal, Fuller ezredessel, Mr. Barnesszal és másokkal – mindenki jól van és folytatja munkáját. Az Amerikai Vöröskereszt Wayne Taylor vezetésével minden tőle telhetőt megtesz a menekültek megsegítésére, ám adni gyakorlatilag már nem tud semmit, mindene elfogyott. Az Amerikai Kórház annyi francia sebesültet ápol, amennyit csak be tudott zsúfolni az intézménybe.

Berlin, 1940. június 27., 24.46

Itt Berlin.

Most megint egy „vihar előtti csendet" van alkalmunk itt átélni. Volt már ilyen Lengyelország után. Aztán Norvégia után. És most megint ez van Hollandia, Belgium és Franciaország után.

A nagy csaták feszültsége és lelkesedése elcsitul. A katonák – s tegyük hozzá, a riporterek – végre kialhatják magukat. Az otthoniak elmennek kirándulni ahelyett, hogy a rádió előtt ülnének. Az újságok pedig elkezdenek cikkeket publikálni a hírek helyett.

A helyzet az, hogy míg itt Németországban az emberek a Nagy-Britannia elleni következő hadmozdulatot várják, addig a német újságokban nem más kerül a címoldalakra, mint az amerikai republikánus konvenció. Azért emelem ki ezt a „nem mást", mert ezer német közül egy sem tudná megmondani, hogy mi a különbség a republikánusok és a demokraták között, vagy hogy miről van éppen szó az amerikai belpolitikában.

Ennek ellenére Berlinben ma címoldalas hír a republikánusok philadelphiai konvenciója. Ennek pedig az az oka, hogy a pártprogramban szerepel egy ígéret – legalábbis ezt így közölték itt –, amely szerint az Egyesült Államok távol tartja magát a háborútól. Mondanom sem kell, hogy egy ilyen ígéretről szívesen olvasnak ebben az országban. Németország mindig is abban reménykedett, hogy mi kimaradunk a háborúból, mert illúziói azért nincsenek, hogy általában melyik oldallal szimpatizálunk.

Az az igazság, hogy a szövetséges hadseregek flandriai katasztrofális veresége óta Berlin – ahogy azt állandóan jelentettem innen – úgy látja, hogy az amerikai intervenció túl későn fog érkezni ahhoz, hogy bármit is eldöntsön. Mindazonáltal az embernek az a benyomása, hogy üdvözlik a Republikánus Pártnak azt az álláspontját, hogy maradjunk ki a háborúból.

Szerkesztőségi szinten a német sajtó természetesen tartózkodik az amerikai politika kommentálásától. Vezércikkek egyáltalán nem jelennek meg ebben a témában. Álláspontjukról legföljebb az árulkodik, ahogyan a híreket válogatják. A *Deutsche Allgemeine Zeitung* például több mint egy hasábot szentel az első oldalon a konvenció híreinek. És a pártprogramról elég tisztességes összefoglalót kínál. A többi berlini újsághoz hasonlóan sokat foglalkoznak Mr. Hoover beszédével, s különösen azzal a résszel, amelyben azt fejtegeti, hogy a hivatalos személyek – a korábbi elnök szavaival és a német jelentések szerint – „provokatív beszédeket" tartanak.

A hivatalos pártlap, a *Völkischer Beobachter* a Pittman amerikai szenátor egyik kijelentéséről szóló távirati jelentést érdemesítette szalagcímre. A szalagcím a következő: „Pittman szenátor azt tanácsolja Angliának, hogy adja fel a harcot."

A *Nachtausgabe* New York-i tudósítója ma este azt jelentette, hogy egyre terjed Amerikában az a vélemény, hogy „az angliai játszma", mint fogalmaz, „elveszett".

Ami az aktuális híreket illeti, a német főparancsnokság ma azt jelentette, hogy csapatai a fegyverszüneti megállapodás feltételeinek megfelelően elérték Bordeaux-tól keletre Dordogne vidékét. Most, hogy a harcok véget értek, a németek a jelek szerint nem kapkodják el a dolgokat. Egy vagy két nap múlva azonban így is elérik a spanyol határt. Mellesleg, ha egy német hadsereg eléri a spanyol határt, az azt jelenti, hogy a németek vasúton hozzájuthatnak a számukra oly fontos spanyol vasérchez. A főparancsnokság közleménye ezenkívül még az Anglia elleni éjszakai légitámadásokkal foglalkozik. Tegnap éjjel, mint mondják, kikötői létesítményekre és fontos repülőgépgyárakra mértek légicsapást. A főparancsnokság azt is jelenti, hogy brit gépek tegnap éjjel ismét berepültek Németország fölé, de határozottan állítja, hogy katonai objektumokban nem tettek kárt, viszont meghalt vagy megsebesült több polgári személy.

[*A következő bekezdést a német külügyminisztérium cenzorai kihúzták:* Berlinben sem a sajtóban, sem a rádióban nem esett szó Szovjet-Oroszországnak arról az ultimátumáról, amelyben Besszarábiát, Bukovinát és Constanţa kikötőjét követeli Romániától. A Wilhelmstrasse nem hajlandó kommentálni az ügyet. Biztosan csak azt tudjuk, hogy Berlin a szovjetek legutóbbi, balti államokbeli fellépése után nagy figyelemmel kíséri a balkáni fejleményeket. Figyelme azonban legfőképpen most nyugat felé irányul, arra a támadásra, amely a lapok szerint hamarosan megindul Anglia ellen. Oroszország jól időzítette legutóbbi akcióját.]

Holnap lesz a 21. évfordulója, hogy aláírták a versailles-i szerződést – amely ma már igazán értéktelen papírdarab. Azt még nem közölték velünk, hogy a németek miképpen fognak megemlékezni erről a napról.

Berlin, 1940. június 28., 24.46

Itt Berlin.

Ma volt a versailles-i szerződés aláírásának 21. évfordulója. S az a világ, amely azt összehozta, valószínűleg ma énekelte el hattyúdalát, ahogy a német csapatok elérték a spanyol határt, a szovjet csapatok pedig bevonultak Besszarábiába és Bukovinába.

Mint önök is sejthetik, Németországban nem ejtettek könnyet, amikor majdnem kész ténnyé vált, hogy a háború utáni versailles-i világot elérte végzete. Valójában meglepően kevés figyelmet fordítottak Németországban erre az évfordulóra.

A legtöbben azt gondoltuk, látván, ami történt, hogy a németek nagy ünneplést csapnak, monstre díszszemlét tartanak Versailles-ban vagy Párizsban, de akár itt is, hogy így ünnepeljék meg a versailles-i korszak lezárulását. De – nem először – rosszul tippeltünk. Jósnak mostanában nem válunk be.

Nem volt parádé. Nem voltak beszédek. A parádé és a beszédek biztosan elkövetkeznek – csak majd később. Mindössze annyi történt, hogy néhány újság vezércikkben idézte fel mindazt, amit a németek mindig is a békeszerződés igazságtalanságainak tartottak. A német szerzők kivétel nélkül úgy vélekednek, hogy a következő békeszerződés nem lesz olyan bosszúálló jellegű, amilyen szerintük a versailles-i volt. De azt persze csak Hitler és néhány bizalmasa tudja, hogy milyen fajta békét szánnak Európának, ha Nagy-Britanniát megverik. Mi csak találgatni tudunk.

Itt mindenki arra számít, hogy most már bármikor megindulhat az Anglia elleni hadjárat. Egyelőre azonban nincs hír az időpontról. És nem is lesz. Hitler, mint tudjuk, nem szokta előre bejelenteni a csapásait... Úgy értesültem, hogy szó esett egy Angliával esetleg kötendő békéről, de a Wilhelmstrasse cáfolja, hogy ilyesmiről tudomása volna. Ott még mindig az az álláspont uralkodik, hogy „Beszéljenek most az ágyúk." Valószínűleg pontosabb volna úgy fogalmazni, hogy „Beszéljenek most a Stuka bombázók."

A mai német sajtó nem sok figyelmet szentel annak, hogy a szovjet-oroszok bevonultak két román tartományba, Bukovinába és Besszarábiába. A délutáni lapokban például semmit nem találok erről az ügyről. Ma este a német rádió röviden ismertette a szovjet követeléseket, valamint azt is, hogy a románok hogyan fogadták azokat, s hogy az orosz csapatok hogyan kezdték meg ma délután a bevonulást.

A német hivatalos reakciót jól foglalja össze a rádiójelentés egyik mondata, amely így hangzott: „Románia az ésszerű megoldást választotta."

Egyébként Berlinben az embernek az a benyomása, hogy Moszkva lépése itt semmiféle meglepetést nem okozott, s hogy a szovjetek által a Balkánon előretolt új határvonalakról Berlin és Moszkva többé-kevésbé megegyezett, amikor megállapodtak a balti államokról és a lengyelországi demarkációs vonalról.

Itt senki sem számít arra, hogy Magyarország vagy Bulgária visszakapja a Romániához csatolt területeit. Ezek olyan ügyek, amelyeket a győztes nagyhatalmak fognak elrendezni.

Mr. Willkie jelölése *[Wendell Willkie az 1940-es amerikai elnökválasztás republikánus elnökjelöltje volt]* három sort kapott a ma esti német lapokban. A német sajtó egyébként „főigazgatóként" vagy „vezérigazgatóként" emlegeti őt, amely titulust a németek megszokásból aggatják az üzletemberekre. Szóval, a rádió ma bejelentette, hogy „elnöknek jelölték Willkie főigazgatót". De több figyelmet szentelt annak a

New York-i távirati jelentésnek, amely szerint a republikánus pártprogram határozottan kiállt amellett, hogy az Egyesült Államokat távol kell tartani a háborútól. Mr. Willkie külpolitikai álláspontja nem jutott el idáig, sem a sajtóba, sem a rádióba.

[Július első hetét Shirer Genfben töltötte feleségével, Tess-szel, aki azt tervezte, hogy csecsemőkorú kislányával visszatér az Egyesült Államokba. Shirer a svájci tartózkodást és a náci cenzorok hiányát kihasználva levelet írt New Yorkba Paul White-nak, a CBS közügyekkel foglalkozó igazgatójának.]

1940. július 5.

Kedves Paul!

Néhány sor Genfből, ahol nyaralok egy kicsit és lassanként (remélem) helyrerázódom szellemileg is.

Hálás köszönetem, hogy megpróbálnak segíteni Tessnek, hogy el tudjon menni innen. Már mindent összekészített, hogy Genovából elhajózzon a *Washington*on, de a hajó nem jelent meg a kikötőben. Azután már úgy volt, hogy indulhat Bordeauxba, ahonnan Lisszabonba szeretett volna menni és felszállni a *Clipper*re. Szerencsére az utolsó pillanatban mégsem ment el, aminek nagyon örülök, mert belekeveredett volna annak a tízmillió franciának az áradatába, akiknek egy részét én is láttam étlen-szomjan vánszorogni a francia országutakon. Már láttam egy-két dolgot az életemben, de ilyen tragikus jeleneteket még soha. Tess most azt tervezi, hogy a nyarat még itt tölti, aztán szeptemberben felszáll a *Clipper*re, ha a háború addigra nem fejeződik be. Ha az angolok kitartanak és fenn tudják tartani a blokádot is, akkor a kontinensen az élelmiszer-ellátás novemberben már kritikussá válik. A németek azonban nagyon bíznak abban, hogy ennek a hónapnak a végére leszámolnak az angolokkal. Személy szerint én kételkedem, de hát ugyanígy voltam annak idején Norvégiával, Belgiummal és Franciaországgal kapcsolatban is!

Időnként (ha hosszabb szabadságot veszek ki) majd írok önnek Franciaországról. Amit Párizsban láttam, az a francia társadalom tökéletes szétesése volt.

Ami Russell Hillt *[a CBS egyik berlini riporterét]* illeti, őt a miatt a cikk miatt rúgták ki, amelyet Ralph Barnes írt a *Herald Tribune* számára az orosz–német viszony elhidegüléséről, ami természetesen tény. Hill kiutasításának semmi köze nincsen rádiós munkájához. A főparancsnokság tulajdonképpen még küzdött is érte, de a legfőbb vezetést nem tudta meggyőzni. Lehet, hogy később még visszaszerzem őt. Remélem, addig is hasznát veszik a Balkánon. Az én helyzetem sem valami stabil, mivel elég sok nagyember nem tudja nekem megbocsátani, hogy objektivitásra törekszem.

Mint ön is bizonyára tudja, Mary Marvin Breckinridge férjhez ment Jeff Pattersonhoz, a berlini amerikai nagykövetség első titkárához, akinek a National Cash Register révén sok millió dollár van a zsebében. Azt hiszem, Mary többé nem fog rádióriportokat készíteni.

Örülök, hogy tetszett önnek a fegyverszüneti tudósításunk. Mint minden szenzációs hír, ez is a szerencse, a kemény munka és az előrelátás kombinációja volt. A Press Assoc.-tól a három srác, áldja meg őket az Isten, egy nappal előbb érkezett Compiègne-be, és a fegyverszünet aláírásának napján visszarepült Berlinbe, azt gondolva, hogy ott fogja majd elsőként megkapni. Így kettőnkön kívül nem is maradt ott más külföldi tudósító! Sem a *DNB*, sem a német rádió nem örült túlságosan a szenzációnknak. Kissé nevetségessé tette őket. Mi pedig nem is tudtuk, hogy ezzel a sztorival egy kicsit megelőztük az egész világot, erről csak másnap értesültünk, amikor egy párizsi barátom elmondta nekünk, hogy mit hallott előző este az amerikai rövidhullámon...

Berlin, 1940. július 8., 24.46

Itt Berlin.

Az események itt gyorsan követik egymást, nem győzzük dörgölni a szemünket.

Franciaország, amelyet pár héttel ezelőtt még a demokrácia utolsó védelmezőjeként tiszteltek a kontinensen, holnap levedli a demokratikus rendet, és beáll a totalitárius államok sorába.

Ezt ma tudtam meg a német újságokból, miután visszatértem Svájcból. Bizonyára érdekli önöket, hogy a jellemes svájciak, miközben belenyugodtak abba, hogy alkalmazkodniuk kell az európai új rendhez, még nem adták fel a reményt, hogy meg tudják őrizni demokráciájukat is és szabadságukat is. Hogy ez miképpen sikerül három totalitárius állam által minden oldalról körülvett csodálatos hegyeik között, azt majd meglátjuk. Még maguk sem tudják. De azért reménykednek.

Hogy Franciaországban miképpen temetik el a demokráciát, azt kissé részletesebben is leírják a ma esti berlini lapokban olvasható távirati jelentések.

E német jelentések szerint holnap reggel Vichyben összeül a Francia Képviselőház. Délután a Francia Szenátus tart ülést. Következő nap – szerdán – azután a két ház Francia Nemzetgyűléssé nyilvánítja magát. Ez a testület fog aztán leszámolni az egész demokráciával, már ami Franciaországot illeti.

A német sajtó szerint a Nemzetgyűlés bizalmat szavaz majd Pétain marsallnak. Ez a szavazás felhatalmazza a marsallt és kormányát, hogy megalkosson egy tekintélyelvű, nem demokratikus alkotmányt, melynek alapja a berlini lapok szerint az a jelszó lesz, hogy „Munka, család, haza". Vélhetően ez fogja majd helyettesíteni a „Szabadság, egyenlőség, testvériség" önök által is ismert híres jelszavát, amely a francia forradalom idején született, és ma ott olvasható minden francia középületen.

A *Deutsche Allgemeine Zeitung* azt írja, hogy az új francia alkotmány alapjai a következők lesznek, idézem: „Tekintély, Felelősség, Rend, Fegyelem és Stabilitás".

A franciaországi változásokkal tehát megtettek egy nagy lépést Európa új irányelvek szerinti átalakításában. Valószínűleg más lépéseket is terveznek még itt Berlinben az elkövetkező napokban, amikor is Ciano gróf visszatér, hogy folytassa tárgyalásait Hitler kancellárral.

Ma megérkezett Berlinbe Foch marsall történelmi szalonkocsija, amelyben két ennyire különböző fegyverszünetet is aláírtak a Compiègne-i-erdőben. A végső döntésig Anhalter teherpályaudvarára tolják be. Később biztosan egy berlini múzeumba kerül. S mintha csak tegnap történt volna, ahogy ott álltam a Compiègne-i-erdőben és figyeltem, ahogy a német hadsereg műszaki katonái lebontják egy másik múzeum falát, hogy ki tudják tolni a vagont a háborút lezáró fegyverszüneti tárgyalásokhoz.

Göring tábornagy ma este elrendelte, hogy többé ne fújjanak légiriadót, ha csupán egyetlen gép repül be a német városok fölé. Elmagyarázták, hogy azért hozták ezt a rendeletet, hogy a szükségesnél nagyobb mértékben ne zavarják a gazdaság működését.

Berlin, 1940. július 9., 24.46

Itt Berlin.

Ha Franciaország azt gondolta, hogy elkerülheti a katonai megszállás következményeit, ha elkezd versengeni német hódítóival a totalitáriussá válásban, nos, akkor a német vezércikkírók ma este gyorsan közbeléptek ennek a gondolkodásnak a korrigálására.

„Túl késő" – mondta kórusban a német sajtó, Monsieur Laval *[Pierre Laval, a Pétain-kormány nácibarát vezetője]* sietős vichyi intézkedéseit kommentálva, melyekkel félrelökte a demokráciát a totalitarizmus francia változata kedvéért. A német sajtó és a német rádió tényleg elég világossá tette, hogy a vichyi kormánynak az a lépése, mellyel a győztes tengelyhatalmakéhoz hasonló kormányzást vezetett be, egy jottányit sem módosítja a békét, amelyet végül Berlin és Róma szándékozik megszabni, és nem befolyásolja azt a bánásmódot sem, amelyben végül a győztesek fogják részesíteni Franciaországot.

Hadd idézzek néhány kijelentést ezzel kapcsolatban. A Wilhelmstrasséhoz közismerten közel álló *Dienst Aus Deutschland* német hírügynökség megjegyzi, hogy a Vichyben bejelentett változtatásokat „hűvös tartózkodással" fogadták Berlinben. Aztán rátér a dolog lényegére, ami Németországot illeti: „Nem várható, hogy a korábbi francia rezsim áttérése egy autoritárius kormányzási formára bármilyen módon is befolyásolja a háború politikai befejezését. A helyzet az, hogy Németország még nem tekinti lezártnak a francia–német elszámolást. Ezeket később rendezik, történelmi realizmussal."

Ez a tekintélyes német orgánum némi képet ad arról is, hogy mit kell érteni „történelmi realizmuson". A német tervek, mondja, én pedig idézem: „abból az elképzelésből indulnak ki, hogy az új Európát népei természetes súlyának megfelelően fogják kialakítani. Természetes, hogy a dolgok ilyen elrendezése során a Birodalom speciális politikai, gazdasági és katonai pozíciója kifejezésre fog jutni az új világban. A Németország és Franciaország közötti viszonyt nemcsak a Versailles óta eltelt két évtized alapján fogják felülvizsgálni, hanem sokkal korábbi időszakokat is mérlegelni fognak."

És végül a német álláspontnak ez az orgánuma szóba hoz valamit, ami meglepte az itteni tudósítókat, nevezetesen azt, hogy a német sajtó ma nagy terjedelemben közölt olyan beszámolókat, melyek szerint a franciák rosszul bántak a német hadifoglyokkal. „Ez – jegyzi meg a *Dienst Aus Deutschland* – a két ország közötti feszültség fokáról árulkodik."

A *Deutsche Allgemeine Zeitung*, Franciaország totalitáriussá válását kommentálva már nem helyesel. Ezt írja: „Vichyben egyetlen új név sem bukkant elő. Ezek mind a régi demokraták, akik most autoritárius rezsimet akarnak kreálni Franciaországban. De ez a próbálkozás már túl későn jön az európai új rend számára. A fegyverek eldöntötték, hogy az új Európának nem a Németország és Franciaország közötti egyenlő részesedés lesz a formája... A régiből egy új Franciaország jön létre, amely egy másik, számára kijelölt helyet fog találni az új Európában."

Ennyit a Franciaország totalitáriussá válásával kapcsolatos német reakciókról.

Ma este dr. Rosenberg intézett hozzánk beszédet. Kifejtette néhány elképzelését az európai ügyek elkövetkező állapotáról. Az északi helyzetre szorítkozva egy olyan Skandináviát vázolt fel, amelynek nagy térségeit a jövőben germán népek fogják benépesíteni – közéjük sorolta természetesen a skandinávokat is –, méghozzá a Német Birodalom védelme alatt. Svédországot is belevette az új Skandináviába, melyet a Német Birodalom fog védelmezni. Berlinben hangsúlyozták, hogy ezek nem a német kormány, hanem dr. Rosenberg saját filozófiai elképzelései.

Előfordulhat, hogy Európa balkáni területeinek a jövőjét részben itt Németországban fogják eldönteni az elkövetkező napokban. Holnap Münchenbe érkezik és találkozni fog Herr Hitlerrel és Herr von Ribbentroppal Teleki gróf magyar miniszterelnök és külügyminisztere, Csáky gróf. A csatatereken tett látogatásáról visszatérő Ciano gróf várhatóan szintén részt vesz a megbeszéléseken. Ezek témája valószínűleg az új balkáni rend lesz.

Itteni jelentések szerint Laval miniszterelnök belevette az új francia alkotmányba, amelyen most dolgozik, az összes hagyományos francia párt betiltását és egyetlen, totalitárius elveken nyugvó politikai párt létrehozását.

A német hadsereg által elfoglalt területeken a katonai parancsnokok elrendelték mindenfajta mezőgazdasági termék teljes elkobzását. Ennek hivatalosan az a célja, hogy igazságosabb legyen az elosztás a megszállt területeken. Ugyanezeken a területeken katonai parancs köt minden dolgozót a munkájához. Tilos a munkahelyet elhagyni vagy sztrájkolni. Továbbá minden árat a jelenlegi szinten rögzítettek, s azoktól eltérni csak külön engedéllyel lehet. Ez azt jelenti, hogy nem akarják engedni, hogy az áruhiány áremelkedéshez vezessen – ugyanez volt a helyzet itt Németországban is a háború egész ideje alatt. A kereslet és kínálat régi közgazdasági törvényszerűségét hivatalos rendelettel hatályon kívül helyezték.

Időközben megérkezett Ciano gróf, a német sajtó szerint azzal a céllal, hogy tisztázzák a német–olasz együttműködés minden kérdését, amely a fegyverszünetből és

az Anglia elleni háború folytatásából fakad. Hogy mik ezek a kérdések, azt valószínűleg mindnyájan tudni szeretnénk. A várakozás feszültsége fokozódik. A mediterrán térség következik, vagy Anglia? És mikor? A mai rövid hadijelentés nem nagyon világítja meg ezeket a kérdéseket. A német főparancsnokság azt mondja, hogy német gépek az Anglia délnyugati partján lévő Falmouth-t bombázták, s hogy megrongálták a kikötői létesítményeket és lángba borítottak egy teherhajót. Azt is állítják, hogy egy másik bombázószázad az Északi-tengeren megtámadott egy brit hajórajt, súlyosan megrongált egy 10 000 tonnás cirkálót és két rombolót. Ami azt is jelenti, hogy a nagy hírre még mindig várnunk kell.

Berlin, 1940. július 10., 24.46

Itt Berlin.

Magyarország, amely Németországhoz hasonlóan területet veszített a legutóbbi háborúban, ma, hogy úgy mondjuk, bemutatkozó látogatást tett az udvarnál. Hogy milyen eredménnyel, azt még nem tudjuk.

Csak azt tudjuk, hogy ma kora reggel Münchenbe érkezett Teleki gróf magyar miniszterelnök és Csáky gróf magyar külügyminiszter. Akárcsak Ciano gróf olasz külügyminiszter, aki korábban ellátogatott a nyugati front újabb csatatereire.

A magyar és az olasz küldöttséget is teljes katonai pompával fogadták, s a vasútállomáson a német külügyminiszter üdvözölte őket. Herr von Ribbentrop ma délelőtt elkísérte őket Herr Hitlerhez, ahol többórás beszélgetést folytattak.

Amikor ez véget ért, hivatalos tájékoztatást kaptunk, mely szerint a Führer von Ribbentrop és Ciano külügyminiszterek társaságában fogadta Teleki és Csáky urakat. „A beszélgetés – fejeződik be a közlemény – a három nemzet közötti hagyományos barátság szellemében zajlott."

Ennél többet nem mondtak nekünk. Magyarországtól, mint tudjuk, a legutóbbi háborút követően Romániához csatolták a gazdag erdélyi területeket, melyeket Magyarország természetesen vissza akar kapni, ahogy Oroszország is vissza akarta kapni – és vissza is szerezte – Besszarábiát. De ma Németország dönt az ilyen ügyekben, és hozza létre azt, amit az egész kontinentális sajtó manapság „új európai rendnek" nevez. Az emberek többsége azonban úgy véli, hogy Európa új térképét csak a békekonferencia után rajzolják majd meg, és az olyan államoknak, mint Magyarország, Románia és Bulgária mindenképpen várniuk kell, míg kiderül, hogy miképpen alakul a jövőjük.

A békekonferenciára azonban addig nem kerülhet sor, amíg így vagy úgy el nem rendeződik a kérdés Nagy-Britanniával is. Hogy Németország meg akarja-e támadni Nagy-Britanniát és mikor, az itt még mindig a legfőbb társalgási téma. A választ azonban senki sem ismeri. A német légierő időközben mindennap próbára teszi Anglia védelmi képességeit, igyekszik bombázni hadianyaggyárait és olajtárolóit, és megpróbálja kipuhatolni, hogy milyen erős a brit légierő.

Emlékszem, a nagy német offenzíva megindulásakor Reichenau tábornok az akkor Brüsszel nyugati határában húzódó frontvonal mögött lévő főhadiszállásán azt mondta nekem, hogy az angolok a hadjárat első napjaiban biztosan nem vetették be légierejük nagy részét. És nyilvánvalóan nem vetették be a Franciaország összeomlását követő harcokban sem. Itt azt gondolják, hogy az angolok Anglia védelmére tartalékolják a légierejüket.

Ezt a védelmet tesztelik most a németek. Tegnap például, a főparancsnokság ma kiadott közleménye szerint német gépek bombázták Pembroke és Ipswich repülőtereinek olajtartályait. Bombázták még, mondja a német kommüniké, Norwich, Leeds, Tilbury és Swansea hadianyaggyárait is. Az elmúlt éjjel, mint minden éjjel, megint jöttek az angol gépek és bombáztak Hollandiában, valamint Németország északi és nyugati részén. S mint minden éjjel a Németország elleni brit bombatámadások megindulása óta, a főparancsnokság közlése szerint most sem találtak el katonai célpontokat.

Egy ma esti különközlemény szerint német vadászgépek lelőtték mind a hét brit bombázót, amelyek ma megpróbáltak támadást intézni egy Amiens közelében lévő német repülőtér ellen.

Egy Berlinben ma este kiadott másik különközlemény arról tudósít, hogy német bombázók a Doveri-szorosban elsüllyesztettek egy brit cirkálót és négy kereskedelmi hajót, továbbá megrongáltak egy másik cirkálót és még három teherhajót. Ebben a csatában tíz brit vadászgépet lőttek le, mondják a németek, akik elismerik, hogy ők is elveszítettek négy gépet.

Mellesleg Németországban két percről egy percre rövidítették a légiriadó jelzésének időtartamát. Ez gondot okoz a hozzám hasonló mélyen alvóknak. Engem általában a kétperces szirénavijjogás sem ébreszt föl. A hadsereg viszont azt mondja, hogy katonai okokból rövidítették le a jelzést, és felkéri a lakosokat, hogy ébresszék fel maguktól nem ébredő, túl mélyen alvó honfitársaikat.

Berlin, 1940. július 11., 24.46

Itt Berlin.

A szélcsend még tart. De senki – legalábbis egyetlen riporter – sem tudja megmondani, hogy meddig.

A magyar miniszterelnök és külügyminisztere visszautaztak Budapestre, miután Münchenben fogadta őket Herr Hitler. Nyilvánvalónak tűnik, hogy a magyarok nem fogják megtámadni Romániát Erdély visszaszerzése céljából. Itt úgy vélik, hogy az ilyen ügyek megvárhatják a békekonferenciát. Ami pedig Magyarországot illeti, béke lesz a Balkánon.

Itt még mindig semmi sem utal arra, hogy mikor indul meg a Nagy-Britannia elleni, sokat emlegetett támadás. Közben pedig, a főparancsnokság szerint, folytatódnak az Anglia elleni mindennapos bombatámadások. A német főparancsnokság mai közleményében az áll, hogy tegnap a dél- és délnyugat-angliai partvidék kikötőit és

hadianyaggyárait bombázták. A közlemény tudatja, hogy a támadás nyomán tűzvészt és robbanásokat lehetett megfigyelni Pembroke lőszerraktárainál, valamint Plymouth és Swansea kikötőiben. Azt is jelentik, hogy Pembroke-nál és Portlandnál kigyulladtak az olajtartályok.

Mellesleg, talán érdekesnek fogják találni önök is, a nyugati német offenzíva csaknem két hónappal ezelőtti megindulása óta – ha jól emlékszem – ma először jelentette a főparancsnokság, hogy az elmúlt éjjel nem repültek be angol gépek Németország fölé. Hogy ma éjjel visszatértek-e, azt nem tudom megmondani. Itt Berlinben most éjjel 1 óra van, s eddig nem hallottam légiriadót. De az Berlinben egyébként is ritkán fordul elő.

A főparancsnokság ma azt is jelentette, hogy az utóbbi hat hétben, az U-Bootok számára most már elérhető kedvező támaszpontoknak köszönhetően 669 000 tonnányi ellenséges hajót süllyesztettek el, vagyis körülbelül 100 000 tonnát hetenként. Ezek valóban nagy számok, de még mindig messze elmaradnak az 1917-es rekordoktól.

A német újságok egyébként arról tájékoztatják olvasóikat, hogy az angolokat nagyon idegesítik a német légitámadások. A ma esti *Nachtausgabe* szalagcíme például így hangzik: ANGLIA ÉJJEL-NAPPAL RETTEGÉSBEN ÉL A NÉMET BOMBÁZÓK MIATT.

Arról értesültünk, hogy a német hatóságok érdekes letartóztatásokat foganatosítottak. Azt jelentették, hogy épp most tartóztatták le dr. Klepka prágai polgármestert. Azzal vádolják, hogy aktívan támogatott egy felforgató szervezetet.

A most német megszállás alatt lévő Brüsszelben pedig, a berlini lapok jelentése szerint két embert tartóztattak le: van der Meersch ezredest, a brüsszeli belga katonai törvényszék egykori vezetőjét, és Monsieur De Foy-t, a belga titkosrendőrség egykori főnökét. Őket a vád szerint felelősség terheli azért, mert rosszul bántak német és olasz állampolgárokkal, mielőtt a német hadsereg elérte volna a belga fővárost.

A holland hadsereg főparancsnokát, Winkelmann tábornokot eltávolították posztjáról és hadifogságra vetették a hollandiai német katonai hatóságok, amelyek figyelmeztették a hollandokat, hogy ne segítsék éjszaka az angol repülőket és semmiképpen ne akadályozzák a megszálló hadsereg ténykedését.

A német sajtó ma este fölveti azt a kérdést is, hogy mi legyen Håkon norvég királlyal. A királyt egyébként itt dezertőrnek nevezik. A *Lokal Anzeiger* szerint a norvég parlament még július vége előtt döntést hoz az uralkodó ügyében. Hogy mi lesz a döntés és miféle kormányzatot terveznek a megszállt Norvégia számára, azt nem árulták el nekünk.

Berlin, 1940. július 12., 24.46

Itt Berlin.

A német főparancsnokság ma újabb légitámadásokat jelentett Nagy-Britannia ellen. A német közlemény szerint dél- és közép-angliai kikötői létesítmények és fegyvergyárak voltak a fő szárazföldi célpontok, de támadtak hajókat is Anglia keleti és déli partjainál.

Konkrétabban, a németek azt állítják, hogy sikerült eltalálniuk Plymouth és Lowestoft kikötői létesítményeit. Plymouth-ban és a Burton-upont-Trent körüli iparvidéken, mondják, nagy tűz keletkezett a bombarobbanások után.

A főparancsnokság szerint a Csatornában bombákkal elsüllyesztettek egy nagy tankert és négy nagyobb kereskedelmi hajót, kilenc másik hajót pedig megrongáltak.

Nyilvánvaló, hogy miközben az Anglia elleni mindennapos légitámadások csak előjátékai annak, ami majd akkor következik el, ha a németek rászánják magukat a Brit-szigetek inváziójára, ezeknek a támadásoknak igenis vannak bizonyos céljai is: demoralizálni akarják Anglia lakosságát, akadályozni az angol repülőgép- és fegyvergyártást, és mindenekelőtt blokádot kényszeríteni Angliára.

Hogy ezeket a célokat milyen mértékben érik el, azt Mr. Murrow sokkal jobban el tudja mondani, mint én. A ma esti német sajtó sokat foglalkozik a *New York Times*nak küldött washingtoni távirati jelentéssel, amely szerint jól tájékozott washingtoni körök úgy vélik, hogy az Anglia elleni német légitámadások sokkal eredményesebbek, mint ahogy azt London elismeri.

A főparancsnokság készített ma egy kis összegzést, és arra az eredményre jutott, hogy a háború kezdete óta 4 329 213 tonnányi ellenséges hajót süllyesztettek el. Ennek majdnem a felét, nem egészen kétmillió tonnát a tengeralattjárók és a tengeri aknák. Felszínen úszó hajók és – a németek kifejezésével – az „egyéb tenger-harcászati eszközök" 1 300 000 tonnát, a repülőgépek pedig valamivel több mint egymillió tonnát.

Hirtelen a német újságok belső oldalaira száműzték azokat a híreket, amelyek arról számolnak be, hogy Franciaország sietősen áttért a totalitárius kormányzásra, miközben a német sajtó folytatja a franciák támadását, hol ilyen, hol olyan okból. De a Wilhelmstrasse nem csinál titkot abból, hogy nagy figyelemmel kíséri a franciaországi eseményeket, és ma este kijelentették, hogy nem kerülte el Berlin figyelmét Weygand tábornoknak az a hazatérő katonáknak címzett megjegyzése, hogy szerepük még nem ért véget.

A külügyminisztériumhoz közel álló *Dienst Aus Deutschland* nevű hírforrás ma este kereken közli: „Németország Franciaországgal szembeni viszonyulásának lényege az, hogy a Birodalom azt követeli, hogy Franciaország önként ismerje el Németország vezető szerepét Európában, és mondjon le a bosszúval vagy az erurópai hegemónia megszerzésével kapcsolatos elképzeléseiről. Jelenleg... az a fontos, hogy Németország teljes körű garanciát kapjon, hogy többé nem éled újjá Franciaország birodalomellenes politikája."

A német rádió ma este ezt így fogalmazta meg: „Azt várjuk Franciaországtól, ismerje el, hogy Németország feladata az európai új rend megteremtése."

A német kormány felhívást intézett gyarmati tisztviselők toborzására. „Németország végső győzelme – áll a felhívásban – szükségessé teszi, hogy azonnal elkezdjék tisztviselők toborzását a gyarmati szolgálat számára."

A német rádió ma este ismét figyelmeztette hallgatóit, hogy ne próbáljanak ráállni külföldi rádióállomásokra. „A háború még nem ért véget" – szól a figyelmeztetés, amely hangsúlyozza, hogy súlyos büntetések várnak a „rádiós bűnözőkre", tudniillik a külföldi adók hallgatóira. – „A németek csak német híreket hallgatnak. Csak ezek mondják el az igazságot" – teszik még hozzá.

Berlin, 1940. július 14., 01.01

Itt Berlin.

A berlini lapok „csaták közötti szünetnek" nevezik azt a nyugalmi időszakot, amelyben most is élünk. Állandóan utalnak az „Anglia ellen hamarosan meginduló támadásra", amelyről Németországban az utca embere úgy gondolja, hogy pár héten belül valóban elkezdődik.

Egyébként pedig Berlinben ma az utca embere – és családja – nem túl sokat gondolt a háborúra, talán még annál is kevesebbet, ahogy feltételeznénk. Inkább arra gondolt, hogy milyen tökéletes nap is ez a mai – és tényleg az volt –, és uzsonnás csomagot pakolt magának, és családostul kiruccant a Berlint övező erdőkben lévő tavak mellé. Soha életemben még nem láttam Berlinben ennyi vasárnapi kirándulót. Soha életemben nem láttam még annyi vitorlást a Wannseén, mint ma. A tóparti strandokon alig fért el a tömeg. A hangulatos sörkertek – s ezekből több száz van – zsúfolásig megteltek, pedig a háborús sör nem olyan minőségű, amilyet Németországban megszoktak. A háború – a háborúnak mindaz a szörnyűsége, amit néhányan láthattunk Belgiumban és Franciaországban – ma nagyon távolinak tűnt. Itt ma meleg napsütés volt, meg a tavak hűs vize, meg az erdők szép zöldje.

Napnyugta körül visszatérve a városba az emberek megvették a hétfői lapok korai kiadásait. Az én újságomban ez a szalagcím virít: LÉGI GYŐZELEM A CSATORNA FÖLÖTT – LEGYŐZVE AZ ELLENSÉGES TÚLERŐ – BOMBÁK A BRIT KONVOJRA. Ez hozza haza a maga módján a háborút az emberekhez. A szalagcímek összefoglalják a főparancsnokság mai közleményét, amely hosszú napok óta most először nem tesz említést Anglia belterületi célpontjainak bombázásáról. A vasárnapi kirándulók elolvashatják még a hadsereg közleményében a napi rövid hírt a Németország északi és nyugati területei ellen végrehajtott angol éjszakai bombázásokról, amelyek, mondja a főparancsnokság, nem sok kárt okoztak és nem találtak el egyetlen katonai célpontot sem.

S ha a polgárok este bekapcsolják a rádiót, akkor képet kaphatnak az Angliában uralkodó riadalomról, sőt pánikról.

Az angol hajógyárakban, tudatta a bemondó, komoly szabotázs volt, amely hosszú hetekig hátráltatta a hadihajókon végzett munkát. Az angol fegyvergyárakban pedig, mondta a német rádió, jelentősen csökkent a termelés a munkásoknak jutó élelmiszer-fejadagok állandó csökkentése miatt.

A bemondó azután a *Washington Post*ot idézte, amely azt írta, hogy az Anglia elleni német légitámadások miatt reménytelen helyzet állt elő a Brit-szigeteken. „Az amerikai segítségbe vetett angol remény csupán illúzió – folytatta a bemondó. – Az angolok helyzete kilátástalan."

A bemondó végül egy stockholmi újság londoni tudósítóját idézte, aki arról írt, hogy miként került az elmúlt pénteken német légitámadásba az angol uralkodó. „A király – olvasta a német bemondó – gyorsan a földre vetette magát. A körülötte lévőkön általános pánik lett úrrá."

Ha a berliniek nem lettek volna túl fáradtak a vasárnapi kirándulás után, akkor a ma reggeli lapokban komolyabb vezércikkeket is olvashattak volna, s ezekből újabb részleteket tudhattak volna meg az új Európáról, amelyet, ahogy a mai *Börsen Zeitung* kifejti, Németország és Olaszország hív életre. Oroszországot valamilyen oknál fogva nem említik ebben az összefüggésben.

A mai újságcikkekből és berlini rádiókommentárokból kitűnik, hogy most a németek egy – gazdasági, politikai és katonai – vezetésük alatt álló, egyesített Európát képzelnek el. A mai *Frankfurter Zeitung* ezt dióhéjban foglalja össze. „Össze kell fognunk az egész kontinenst, mint egy központból szervezett politikai egységet, olyan egységet, amely nem az idejétmúlt rivalizáláson alapul, hanem a vezetés elvén és a népek szükségletein. A lényeg nem a határok revíziója, hanem a kontinens egységesítése német és olasz vezetés alatt."

Egy berlini rádiókommentátor ma este úgy vélekedett, hogy a kis államok kezdik felismerni, hogy nem csorbítja a méltóságukat, ha nagy birodalmak védelme alá helyezik magukat.

Berlin, 1940. július 15., 24.46

Itt Berlin.

Nagyon szeretném most átélni annak a hangulatát, amire ma este önök közül valószínűleg a legtöbben gondolnak – a demokrata párt chicagói konvenciójára –, és elmondani önöknek, hogy a németek hogyan vélekednek róla.

De nem tehetem – mert a németek semmit sem gondolnak róla. Feltételezem, hogy a Wilhelmstrasse tisztviselői persze figyelemmel kísérik az eseményt. Berlin számára fontos kérdés, hogy újra jelölik-e az elnököt, s hogy a demokrata pártban miként vélekednek a háborúról és a szövetségeseknek nyújtandó segítségről.

De nem hinném, hogy Berlinben egy maroknyi embernél többen tudnának arról, hogy egyáltalán összeült az elnökjelölő pártgyűlés. A *Deutsche Allgemeine Zeitung* most szombaton közölt egy kis hírt, melyet New York-i tudósítója, Paul Schaeffer küldött. De tegnap és ma egyetlen sort sem találtam róla a berlini lapokban. A republikánusok kaptak pár sort, amikor megtartották Philadelphiában a maguk konvencióját, s talán a demokraták is bekerülhetnek a német lapokba, ha a konvenció igazán beindul.

Ma este az itteni sajtó a háborúra koncentrál, s szalagcímei a német légierő által az angolok felett aratott újabb győzelmeket hirdetik. A főparancsnokság ma elég rö-

vid közleményt adott ki. Brit hajók elleni újabb támadásokról beszél, s azt állítja, hogy három hajót elsüllyesztettek, négyet megrongáltak, de eltaláltak még egy rombolót és egy segédcirkálót is. Szól az angol kikötők, repülőterek és lőszergyárak elleni éjszakai bombatámadásokról. És nem marad el a napi rövid hír a Németország északi és nyugati területei elleni éjszakai angol légitámadásokról sem. A főparancsnokság kijelentette, hogy a kár csekély, s hogy a brit gépek közül hármat lelőttek. Az Anglia feletti légicsaták eredménye a közlemény szerint négy : kettő a németek javára.

A német újságok egyébként ma arra emlékeztették előfizetőiket, hogy végül is eddig nem indult igazán nagy légitámadás Anglia ellen. Ami az utóbbi napokban folyt, az még nem az igazi. S ezeknek a kisebb támadásoknak kettős céljuk van, magyarázták a lapok. Egyrészt a blokád szorosabbra vonása Anglia körül, másrészt pedig Anglia katonai erejének megtépázása a kikötők, a repülőterek, a laktanyák és a hadianyaggyárak bombázásával.

A mai német sajtó arról is informálja olvasóit, hogy a német katonák most már az összes fegyvernemnél készen állnak Anglia megtámadására. A támadás időpontját, teszik hozzá, egyedül a Führer határozza meg. De a támadás bázisai Norvégiától a francia atlanti partokig teljesen fel vannak készítve a feladat végrehajtására. A katonák pedig teljesen kipihenték magukat a megfeszített tempójú franciaországi bevonulás után. Mindent egybevetve a német újságok úgy látják, hogy biztosra vehető egy gyors győzelem Anglia felett.

A német népet ma délután a sajtó tájékoztatta Mr. Churchill beszédéről, méghozzá különféle vezércikkekben, amelyek nyíltan támadják ezt a beszédet. A sajtó is és a rádió is új gúnynévvel illeti Mr. Churchillt. „A Plutokrácia Legfőbb Hadurának" nevezik. A beszéd szerintük „ostoba és kriminális".

A német vezércikkek szerzői Mr. Churchillnek különösen azt az ígéretét tartották érdekesnek, hogy Londont a végsőkig fogják védelmezni. Nyomban figyelmeztetik is őt arra, hogy mi történt Varsóval és Rotterdammal. Az *Allgemeine Zeitung* ezt írja: „Varsó gátlástalan vezetői is csak akkor tértek belátásra, amikor fővárosuk már romokban hevert. Más holland városoktól eltérően Rotterdamban sem született meg időben a döntés, amit Párizsban is csak az utolsó pillanatban hoztak meg."

Egyvalami azonban bizonyosnak látszik. A német sajtó és rádió ma este szó szerint értelmezte Mr. Churchillnek azt a kijelentését, hogy el van szánva a háború folytatására.

Nem tudom, előjele-e ez bárminek is, de van a ma esti berlini sajtóban egy hírecske, amelynek az égvilágon semmi köze nincs a háborúhoz. Münchenből jelentették, hogy egy Franz Friedl nevezetű mesterhorgász egy méter hosszú és 14 kilós tengeri pisztrángot fogott a Boden-tóban. Ez volt ma Németországban a hír, s ettől valahogy jobb lett a kedvem.

Berlin, 1940. július 16., 24.46

Itt Berlin.

A chicagói demokrata konvenció ma végre bekerült a berlini újságokba.

A fő hír a németek számára, nagyon is érthető módon, az a chicagói jelentés, amely szerint az utolsó pillanatban megváltoztatták a házelnök Bankhead beszédét. A Nagy-Britannia iránti együttérzésről és az országnak nyújtandó segítségről szóló bekezdést, amelyet a jelentés szerint az utolsó pillanatban húztak ki Mr. Bankhead beszédéből, teljes terjedelmében közlik a német újságok.

Szerkesztőségi kommentár nincs a német sajtóban, de a jelentés hangsúlyozza, hogy a beszédből az Angliának nyújtandó amerikai segítségre való utalást vágták ki. Németországban természetesen jó jelnek tekintik, hogy ezek a szavak nem hangzottak el.

A chicagói jelentés, amelyet a ma esti *Deutsche Allgemeine Zeitung* közöl, arról is tájékoztatja német olvasóit, hogy Wheeler szenátor, az egyik legesélyesebb alelnökjelölt, azt mondta pártjának a konvenció előtti estén, hogy a demokrata párti programnak garantálnia kell az amerikai nép távol tartását az európai háborútól. „A szenátor – szól a német hírügynökség chicagói jelentése – bírálta Rooseveltet és kijelentette, nem elég azt mondani, hogy Amerika nem fog katonákat küldeni az európai háborúba. Az Egyesült Államoknak világossá kell tennie, hogy semmilyen módon nem vesz részt a háborúban."

Az ilyen dolgokat szívesen olvassák itt Berlinben, de a német kormánynak természetesen nincsenek illúziói és tudja, hogy az Egyesült Államok anyagi segítséget nyújtott a szövetségeseknek, s hogy egyre nagyobb támogatásban fogja részesíteni Nagy-Britanniát, ha az nagyon sokáig kitart. Ugyanakkor azt is meg kell mondanunk, hogy a németek kezdettől fogva úgy vélekedtek, hogy az amerikai támogatás túl későn fog érkezni és már nem segít a szövetségeseken. Ez igaz volt Franciaország esetében, és a németek úgy vélik, hogy igaz lesz Anglia esetében is.

Itt Berlinben a hadijelentések egyre rövidebbek, ami természetes is a háború mostani, szélcsendes időszakában.

A főparancsnokság mai közleménye is csak az angol hajók elleni tengeralattjáró- és légitámadásokról, az Anglia elleni újabb bombatámadásokról, valamint a Németország elleni brit légitámadásokról szól.

Az Anglia ellen tegnap fényes nappal végrehajtott támadás során a német légierő, saját állítása szerint, repülőtereket bombázott Pembroke, St. Athan, Plymouth és Bicester mellett, kikötői létesítményeket Cardiffban és Brightonban, s egy repülőgépgyárat Yeovilban.

A német közlemény azzal záródik, hogy az elmúlt éjjel brit gépek ismét bombázták Németország északi és nyugati vidékét, s megint azt állítja, hogy nem okoztak károkat.

Ma este a német rádió azt tanácsolta hallgatóinak, hogy szereljék föl házukat tűzoltó készülékekkel, amelyek a rádió szerint el tudják oltani az ellenséges repülők által okozott tüzek többségét. A hallgatókat emlékeztették, hogy minden háztulajdo-

nosnak a törvény szerint is kötelessége ilyen készüléket tartani. „Ne várják meg – fejezte be a felhívást a bemondó –, míg a rendőrség kötelezi magukat a készülék beszerzésére, vagy amíg leég a házuk."

A német rádió ma este azt közölte, hogy az Emden ellen július 14-én végrehajtott brit légitámadás öt polgári személyt megölt és tizenhatot megsebesített. A városra negyven bomba hullott, de a németek cáfolják, hogy találatot kaptak volna az olajtárolók, a dokkok vagy az üzemek.

Berlin, 1940. július 17., 24.46

Itt Berlin.

Már majdnem egy hónap telt el azóta, hogy Franciaország feladta a küzdelmet és letette a fegyvert. És ma sem tudunk többet, mint amennyit egy hónapja tudtunk arról, hogy megindul-e, s ha igen, mikor a Nagy-Britannia elleni német támadás.

Közben pedig a német sajtó olvasói mindennap újabb beszámolókat kapnak a kétségbeejtőnek nevezett angliai állapotokról. Hogy önöknek is legyen erről némi elképzelésük, tessék, itt van a ma esti *Nachtausgabe* szalagcíme: PÁNIKHANGULAT ANGLIÁBAN – NYUGTALANSÁG A DÖNTÉS ELŐTT – CHURCHILL NÖVELNI AKARJA DIKTÁTORI HATALMÁT. S a cím alatti cikk, amely két hasábot foglal el a címlapon, a következő bekezdéssel indul: „Angliában nem várt sebességgel zajlik az átmenet a normális kormányzati irányítás felől az intézkedések és lépések káoszába. Az angolok, ahogy az a londoni újságokból is kiderül, a valóban katasztrofális szorongás tüneteit mutatják, annyira rettegnek a várható katonai és politikai eseményektől. Az angolok tömegei arra a következtetésre jutottak, hogy a Németországgal szembeni katonai és politikai ellenállás lehetősége végtelenül csekély."

A ma esti *Börsen Zeitung* vezető cikke így kezdődik a címlapon: „Nyílt titok az egész világ előtt, hogy az Angliában most uralkodó közhangulat leginkább a reményvesztett kétségbeesésre emlékeztet." A *Deutsche Allgemeine Zeitung* vezércikke ezzel a mondattal nyit: „A félelem a támadástól Angliában napról napra nő." Az átlagolvasónak itt már valóban csak az lehet az elképzelése, hogy Anglia az összeomlás szélén áll. Szeretném hallani, hogy mit mond erről Mr. Murrow.

A főparancsnokságnak ma nem sok jelentenivalója akad, főként azért, mert tegnap nem volt repülésre alkalmas az idő. Ezért a német légierő tevékenysége, mondja a főparancsnokság, igen korlátozott volt. Nagy-Britannia ellen csak Skóciában hajtottak végre légitámadásokat, melyek során, a közlemény szerint, Thurso kikötőjét bombázták és egy hajót felgyújtottak.

Délkelet-Európában már csak két olyan állam van, amely nem játszik össze többé-kevésbé nyíltan Németországgal: Jugoszlávia és Törökország. A német sajtó tegnap felszólította Jugoszláviát, hogy adjon magyarázatot arra, hogy miért engedi meg németellenes pamfletek publikálását, és arra is, hogy miért vettek részt magas rangú jugoszláv tisztek a francia követség július tizennegyedikei ünnepségén.

A mai *Börsen Zeitung* szemrehányást tesz Törökországnak azért, hogy még mindig szövetségesbarát politikát folytat. „A nyugati hatalmakhoz való kötődéssel – figyelmeztet a *Börsen Zeitung* – a török politikáért felelős személyek értelmetlen módon az önpusztítás folyamatát indították meg."

Egyetlen berlini újság akad, a *Deutsche Allgemeine Zeitung*, amely továbbra is tájékoztatja olvasóit a chicagói demokrata konvencióról. Tudósítója, Paul Schaeffer ma azt jelenti Chicagóból, hogy az idei demokrata konvenció a legnyugodtabb és legkevésbé karneváli jellegű rendezvény, amit a demokraták valaha is szerveztek. Azt is mondja, hogy a pártvezetők jelszava a „Méltóság", vagyis meg kell érteni az idők komolyságát.

Schaeffer megjegyzi, hogy a republikánus konvenciótól eltérően a chicagói demokrata összejövetelnek van – az ő szóhasználatával – „egy ura, egy főnöke". És Mr. Schaeffer megmagyarázza, hogy az illető a Fehér Házban ül.

Berlinben háromszáz német kezdte el tanulni a szuahéli nyelvet. A szuahéli az egykori német gyarmat afféle lingua francája Német-Kelet-Afrikában.

Berlin, 1940. július 18., 24.46

Itt Berlin.

Német csapatok 1871 óta először masíroztak át diadalmenetben a történelmi Brandenburgi kapu alatt ma Berlinben.

Egy Berlinben besorozott katonákból álló hadosztály vonult föl, s majdnem az egész város kitódult, hogy üdvözölje a hazatérőket. Napbarnította, marcona kinézetű legények voltak, akik először Lengyelországban szolgáltak, majd pedig a Maginot-vonal ostromában vettek részt a háború utolsó napjaiban. Most azonban díszlépésben vonultak át a híres kapu ívei alatt, majd a díszszemle-tribün előtt a Parisienplatzon, vagyis a Párizs téren, aztán végig a fákkal szegélyezett, széles Unter den Lindenen – azzal az önbizalommal, amely akkor tölti el az embert, ha egyik hadsereget a másik után verte szét.

A tömeg, s főként a nők és a gyerekek virágot dobáltak a masírozó katonák lába elé, és csak kiabáltak és kiabáltak, amíg be nem rekedtek. Rezesbandák dübörögtek tova, és zúgtak a harangok a harcedzett katonák és a helybéli lakosság számára is – egészében véve nagyon szép volt ez a délután.

A katonák között láthatóan ott volt a világháború néhány veteránja is. És az is biztos, hogy közülük – és a tömegben boldogan éljenzők közül is – néhányan emlékeztek arra a gyászos és hideg, 1918. december 10-i napra, amikor a porosz gárdisták érkeztek meg és masíroztak végig ugyanezen a sugárúton. A ma esti német újságok szintén felidézik azt a napot, kiemelve az akkori vereség és a mostani győzelem napja közötti nagy különbséget.

Egyébként a diadalmenetet megszemlélő Fromm tábornok tájékoztatta a katonákat, hogy azonnal leszerelik azokat, akik már a világháborúban is harcoltak. A főpa-

rancsnokság nyilván úgy véli, hogy most már nem lesz szüksége az idősebb katonákra.

Herr Hitler nem volt jelen a parádén, és nem volt ott Göring tábornagy sem. Az üdvözlő beszédet berlini párt-gauleiteri *[kerületvezetői]* minőségében dr. Goebbels mondta.

Dr. Goebbels ezt mondta: „A háborúnak még nincs vége. Az utolsó szakaszt még meg kell nyerni. Azután eljön a béke, s mi egy nagyobb Birodalmat és egy jobb Európát fogunk felépíteni."

A háború tanulságait illetően pedig ezt: „Franciaországot, amely meg akart semmisíteni bennünket, szétvertük. Azokat, akik a Német Birodalom méltósága és szabadsága ellen támadnak, ugyanúgy szét fogjuk verni, mint Franciaországot."

A *Deutsche Allgemeine Zeitung*, amely nagyobb teret szentel az amerikai híreknek, mint a többi berlini napilap, nem túlságosan elégedett a chicagói demokrata konvenció állásfoglalásával. Az állásfoglalás egyik bekezdése szerint felszámolják a demokratikus intézményeket, akik erőszakhoz folyamodnak; ezt kommentálva a lap a következőket írja: „A tények sivár nyelvére lefordítva ez a bombasztikus kijelentés annak egyszerű beismerését jelenti, hogy az évszázad forradalma detronizálta a világon az idejétmúlt demokráciát." Az „évszázad forradalma" alatt természetesen a totalitárius forradalmat kell érteni.

Ez a német vezércikk megemlíti, hogy a demokrata állásfoglalásban szó esik „anyagi segítségről" is, de nem mondja meg, hogy azt kinek szánják. Egészében véve a lap úgy látja, hogy az amerikai demokrácia egyszerűen nem képes fölfogni az Európában és Ázsiában végbemenő nagy változásokat. Ami a háborút illeti, a berlini lap elismeri: „Az amerikai demokrácia végre megértette, hogy Európában a döntés nélküle fog megszületni." Más szóval, hogy mi már túlságosan is elkéstünk ahhoz, hogy bármit is tegyünk Európáért.

A meg nem szállt Franciaországból ma este érkezett jelentések szerint a Pétain-kormányzat erősen neheztel az angolokra, akiket Franciaország azzal vádol, hogy lefoglaltak 260 000 tonna élelmiszert, amelyre az újabb blokádintézkedések miatt nagyon nagy szükség volna. A franciák számára ez az élelmiszer, áll a jelentésben, létfontosságú volna. Az Amerikai Vöröskereszt tisztviselői egyébként elmondták nekem, hogy a franciáknak szánt első amerikai élelmiszer-szállítmányokat most osztják ki Franciaország megszállt és meg nem szállt területein is.

Berlin, 1940. július 19., 24.46

Itt Berlin.

„Ebben az órában lelkiismereti kötelességemnek érzem, hogy még egyszer az értelemhez és a józan észhez forduljak – Nagy-Britanniában is és másutt is... Nem látom az okát, hogy miért kell a háborúnak folytatódnia."

Alig több mint négy órája még ott ültem a Kroll Operaházban, ebben a nagy, hodályszerű építményben a Königsplatz másik oldalán a Reichstag régi épületével szemben, hallgattam Adolf Hitler szavait, és éreztem a feszültséget a teremben.

Nem volt taps, nem volt éljenzés, és még a nehéz csizmák sem dobogtak a padlón, ahogy azt számtalanszor láthattam már ugyanebben az épületben, amikor Hitler elérkezett Reichstag-beszédeinek csúcspontjára. Most feszült csend honolt a teremben. Mert ez volt a válasz, amelyre a Ház és tulajdonképpen az egész német nép várt – válasz arra a kérdésre, hogy mi lesz most... Támadás Anglia ellen? Vagy békekötés Angliával?

Halálos csönd volt, és Hitler folytatta: „Fájdalommal gondolok arra, hogy ez milyen áldozatokkal fog járni. Szeretném elhárítani őket, az én népem számára is." Németek milliói, jelentette ki Hitler, égnek a vágytól, hogy rendezzék a számlát Angliával, de... de... „Azt is tudom – folytatta –, hogy odahaza sok nő és anya van, akik valóban készek feláldozni, ami a legdrágább nekik az életben, mégis tudom, hogy teljes szívükkel ragaszkodnak hozzá."

Más szóval, Hitler békét kínál Angliának. Hogy milyen feltételekkel, azt nem mondta meg. Egy dolog azonban világos. A német nép most úgy fogja követni Hitlert, ahogy még soha, mert elmondhatják: Lám, ő békét ajánlott Angliának, és nem kötötte feltételekhez. Azt mondta, nem látja értelmét a háború folytatásának. Ha a háború mégis folytatódik, akkor az Anglia hibája lesz. Ezt fogják mondani a németek. És Ciano gróf mai jelenléte a Reichstagban Olaszországot is felsorakoztatja Hitler deklarációja mögé.

Maga Hitler elég szkeptikus volt, hogy Mr. Churchill, akit élesen támadott, egyáltalán reagál-e arra, amit mondott. Hitler ezzel zárta a beszédét: „Mr. Churchill valószínűleg megint azzal fogja félresöpörni a bejelentésemet, hogy azt csak a félelem szülte, és a kételkedés végső győzelmünkben. Ebben az esetben az én lelkiismeretem tiszta mindazokkal kapcsolatban, ami elkövetkezik." A Führer tett némi homályos célzást az elkövetkező szörnyű dolgokra, ha Anglia folytatja a háborút.

Sok vonatkozásban ez volt a legszínesebb Reichstag-gyűlés, amelyen valaha részt vettem. Az biztos, hogy ennyi aranypaszományos tábornok és admirális még sohasem gyűlt össze egy fedél alatt. Szünetet tartva beszédében Hitler nem kevesebb mint tizenkettőt közülük tábornaggyá nevezett ki. Mindegyiknek tisztelgett, s a tábornokok, akik az erkélyen gyűltek össze, felálltak és viszonozták a tisztelgést, ahogy Hitler a nevüket említette. Tizenkét tábornagy egy háború után – ez rekord Németország történetében. Hitler egy új rangot is kreált Göring tábornagy számára. Birodalmi marsallá léptette elő, s ezzel Göring Németország legmagasabb rangú katonája lett. A Reichstagban és aztán odakint az utcán felzengő éljenzésből ítélve Göring ráadásul az ország második legnépszerűbb figurája Hitler után. Halder tábornok, a kiváló képességű vezérkari főnök vezérezredesi rangot kapott, és több más, győztesen hazatért tábornokot is előléptettek. Dietl tábornok, Narvik védője kapta a legnagyobb éljenzést, amikor Hitler bejelentette, hogy a legmagasabb német kitüntetést, a Vaskereszt Lovagkeresztjének Tölgylevelét adományozza neki.

Ciano gróf, aki nem sokkal a Reichstag ülésének megnyitása előtt érkezett Berlinbe, a diplomatapáholy díszhelyét foglalta el. Aztán többször is felállt és fasiszta karlendítéssel tisztelgett, amikor Hitler baráti utalásokat tett Olaszországra. Hitler egyszer szünetet tartott beszédében, hogy üdvözölje Cianót, aki erre megint felpattant, hogy viszonozza az üdvözlést. Amikor Hitler a felsorolásban Göring birodalmi marsall nevéhez ért, megszakította beszédét, odalépett az elnöki pulpitushoz és felnyújtotta a jelvényt Göringnek, aki azt széles mosollyal fogadta. És ez így ment tovább, egészen rendkívüli látvány volt. Észrevettem dr. Schachtot is, magas keménygallérjában a nagykövetek padján – Göringhez hasonlóan ő is csupa mosoly volt. A diplomatapáholy hátsó sorában pedig Mr. Alexander Kirk ült, az amerikai ügyvivő.

Berlin, 1940. július 20., 24.46

Itt Berlin.

Úgy látom, némi meglepetést okozott Berlinben az a gyorsaság, amellyel az angolok Herr Hitlernek tegnap a Reichstagban elmondott beszédére reagáltak. Alig jöttem ki a Reichstag épületéből, amikor már hallottam, hogy az angol rádió kereken visszautasítja a beszédet. De a német sajtó sem vesztegette az időt, hogy közölje a hírt olvasóival. A ma esti berlini újságok nemcsak azt mondták el őszintén, hogy a brit rádió és sajtó elutasította és becsmérelte Hitler nyilatkozatát, hanem azt is, hogy a brit sajtó hangsúlyozta, hogy a háború a végsőkig fog folytatódni.

Nem hiszem, hogy a németek ilyen választ vártak és ilyen gyorsan. De az alapján, amit tegnap erről Hitler mondott nekik, szerintem biztos, hogy ebben az országban az emberek nagy tömegei Angliát teszik felelőssé, ha a háború folytatódik.

Ciano gróf, aki tegnap részt vett a Reichstag gyűlésén, ma hosszas megbeszélést folytatott Herr Hitlerrel, majd késő este elutazott Rómába. Valószínűleg a háború következő lépését beszélték meg. Találkozójuk idején Berlinben már ismerték London határozott „nem" válaszát a békejavaslatra.

Mellesleg, a német hírügynökség szerint Amerika így reagált Hitler beszédére: Amerika úgy véli, hogy az Angliának tett hitleri ajánlat „logikus német lépés" volt, de Anglia el fogja utasítani.

A német sajtó hosszú oldalakon keresztül ismerteti Hitler beszédét, de azért nem maradt teljesen észrevétlen itt – s főként nem a Wilhelmstrassén – egy másik beszéd sem: Roosevelt elnöké. A német külügyminisztérium kiadványa, a *Diplomatic Correspondence* megjegyzi, hogy Roosevelt elnök programja, ahogy azt a chicagói konvención elmondott beszédében kifejtette, „elejétől a végéig az újjászületett Nyugat makacs ellenzésén alapul". Az „újjászületett Nyugat", ha jól értem, azt az új Európát jelenti, amelyet Németország és Olaszország remélnek felépíteni.

Ami Mr. Roosevelt újrajelölését illeti, egy Washingtonból érkezett *DNB*-jelentés azt állítja, hogy „az összes szemtanú élesen elítélte" azokat a módszereket, amelyekkel elérték újrajelölését.

Berlin, 1940. július 22., 24.46

Itt Berlin.

Ma este bejelentették, hogy Herr Hitler különleges ajándékot küldött Signor Mussolininek.

Ez egy légelhárító páncélvonat, a legújabb német modell, s tizenhat nagy tűzerejű légelhárító löveg van rászerelve. A Ducénak a Führer nevében von Pohl tábornok adta át az ajándékot, s az itteni beszámolók szerint azt javasolta, hogy ez a páncélvonat kísérje el Mussolinit utazásaira, hogy védje az életét, amely, teszik hozzá, oly értékes az olasz és a német nép számára.

Lord Halifax kurtán visszautasította Herr Hitler reichstagbeli ajánlatát, hogy tekintsék elintézettnek az ügyet, és ez nem okozott meglepetést a Wilhelmstrassén ma este. A német sajtó viszont teljes megrökönyödéssel fogadta a brit reakciót. A ma esti lapokban például ilyen és ehhez hasonló megfogalmazásokkal lehet találkozni: „Mégis mit gondolnak az angolok? Az eddig hallott véleménynyilvánítások nem tűnnek őszintének."

A ma esti *Deutsche Allgemeine Zeitung*ban van egy igen érdekes cikk, amely talán némi fényt vet arra, hogy mi állhat az Anglia-ellenes német magatartás mögött. Ez az újság elárulja, hogy Hitler kezdettől fogva valamiféle funkciómegosztást képzelt el a két birodalom, a tengeri birodalom Anglia és a kontinentális birodalom Németország között. Egy nagy kontinens, jelenti ki az újság, elképzelhetetlen megfelelő tengeri hatalom nélkül. Németország elégedett volna azzal, folytatja a lap, ha Nagy-Britannia hozzájárulna az európai kontinens tengeri hatalmának kiépítéséhez. Az Egyesült Államoknak azt az elhatározását, hogy két óceánon működő haditengerészetet épít ki harmincöt csatahajóval, szintén figyelembe kell venni a berlini újság szerint, amely arra a következtetésre jut, hogy Anglia egymaga sohasem lesz képes felvenni a versenyt az Egyesült Államokkal. Csak a Németországgal való munkamegosztás alapján, teszi hozzá, adhatná meg Európának a szükséges haditengerészeti erőt.

Így tehát Németország azon az alapon szeretne békét, hogy a kontinens Németországnak jutna, Angliának pedig a hét tenger és egy nagy hadiflotta.

A *Deutsche Allgemeine Zeitung* egy olyan érvet hoz fel, amelyet eddig még soha nem említett a német sajtó. A lap fölfedezte, hogy Anglia most valószínűleg azért nem akarja leállítani a háborút, mert bízik abban, hogy hadiflottája meg tudja védeni a német inváziótól, és ki tudja erőszakolni Németország és a német ellenőrzés alatt álló területek blokádját. Ez idáig a német sajtóban nem tekintették a brit haditengerészetet olyan tényezőnek, amely szerepet játszhat Anglia sokat emlegetett inváziójában. A lap azért kifejti, természetesen, hogy a légierő győzedelmeskedhet a brit flotta fölött, és feltehetően ezzel is számolnak itt a jövőbeni eseményekkel kapcsolatban.

A Wilhelmstrasse ma azt közölte, hogy a német kormány nagy figyelemmel kíséri a havannai konferenciát. Hivatalosan elég nagy tartózkodással kezelik a dolgot, de egyes sajtócikkekből ítélve Berlinnek nem tetszik az az amerikai terv, hogy egy nagy kartellt hozzanak létre a dél-amerikai termékek eladására. Egyszerűen arról van szó,

hogy a háború után Németország szeretné felújítani külkereskedelmét Dél-Amerikával.

Egy chemnitzi hölgy tegnap kapott egy levelet, amelyet Dél-Afrikában adtak föl – a postai bélyegző szerint 1914. szeptember 3-án. A jelek szerint a levél 1914-ben már eljutott Franciaországig, ott kivárta a háború végét, aztán még huszonkét békeévig ott hevert a régi küldemények halmazában egy Maubeuge melletti kis falu postahivatalában. Végül német katonák találtak rá és kötelességtudóan bedobták a postaládába. Aztán már a rendes úton jutott el a címzetthez.

Berlin, 1940. július 24., 24.46

Itt Berlin.

Németország ma figyelmeztetést adott ki, hogy az Angliában most alakuló polgárőrség tagjait gerilláknak fogja tekinteni. A német rövidhullámú rádióadó pedig a következő figyelmeztetést sugározta angol nyelven: „Német hivatalos körök még egyszer figyelmeztetik a félrevezetett angol embereket és emlékeztetik őket a lengyel gerillák és gyilkos bandák sorsára. Azok a polgári személyek, akik fegyverrel támadnak német katonára, a nemzetközi jog szerint közönséges gyilkosok, legyenek akár papok, akár banktisztviselők. Angolok, jó volna, ha eszetekbe vésnétek ezt a figyelmeztetést."

Ezt közölte a német rövidhullámú rádióállomás.

Minthogy Angliában nem tilos a külföldi rádióállomások hallgatása, feltételezem, hogy elég sok angol hallotta a német figyelmeztetést. Érdekes volna megtudakolni Mr. Murrow-tól valamikor, hogy hogyan reagáltak rá.

A német sajtó most már befejezett tényként kezeli Lord Halifax „nem"-jét Hitler békenyilatkozatára. A brit külügyminisztert, továbbá Mr. Churchillt és kollégáit pedig ma bűnözőknek nyilvánította, amiért nem kötnek békét Németországgal. Most, hogy a németek tudják, hogy Anglia nem adja fel a harcot, mindenkiben fölvetődik a kérdés: Mikor indul meg a támadás? És hogyan? A németek természetesen nem árulják el előre a dátumot, ha egyáltalán van ilyen. De itt semmi jelét nem látom annak, hogy bármennyire is elsietnék a dolgot, és mielőbb elkezdenék a háború utolsó és legnehezebb feladatának végrehajtását. Herr Hitler tegnap Bayreuthban volt, és meghallgatta Wagner felkavaró operáját, a *Götterdämmerung*ot. Herr von Ribbentrop a hét hátralévő részét Salzburgban tölti, ahol Románia és Bulgária miniszterelnökeivel és külügyminisztereivel, valamint Szlovákia elnökével és külügyminiszterével tárgyal. Az embernek itt már-már az a benyomása támad, hogy nem is oly sürgős ölre menni az angolokkal, átjuttatni egy hadsereget a Nagy-Britanniát a kontinenstől elválasztó tengersávon, s hogy talán – és ez lehetséges – időközben majd csak történik valami, ami végül elhozza a békét.

Időközben a német légierő a közeli franciaországi támaszpontokról le-lecsap Angliára és az angol hajókra. Egy délutáni különközlemény szerint ma reggel megsemmisítettek öt, konvojban haladó brit teherhajót, a hatodikat pedig lángba borították a német bombák. A főparancsnokság közleménye azt állítja, hogy a német bombázók egy brit tengeralattjárót és három kisebb hajót süllyesztettek el. Tegnap éjjel a brit bombázók is meglátogatták Németországot. A főparancsnokság szerint azonban nagyobb károkat nem okoztak.

Mint önök is tudják, a németek rengeteg hadifoglyot ejtettek a háborúban. Egy mai tudósításból kiderül, hogy többségüket már munkára is fogták, ezzel enyhítve a németországi munkaerőhiányt. Csupán a falusi gazdaságokban 700 000 lengyel dolgozik. Két hónappal a nyugati háború kezdete után negyedmillió belga, brit és francia hadifoglyot vezényeltek munkára a német kereskedelemben és iparban. És mindennap további ezreket küldenek fizikai munkát végezni.

Ma megint kivégeztek két németet azért, mert háború idején veszélyeztették a nép érdekeit. Azzal vádolták őket, hogy loptak az elsötétítés alatt.

Berlin, 1940. július 27., 14.00

Itt Berlin.

Tovább tart a furcsa szélcsend ebben a háborúban. Az emberek egyre csak azt találgatják, mikor indul már meg az Anglia elleni támadás. De senki sem tudja. Viszont a legtöbb német, akivel beszéltem, halál biztosra veszi, hogy a háború még a tél beállta előtt befejeződik. Azok után, ami Franciaországgal történt, bizakodva tekintenek a háború újabb szakasza elé.

A lapok igyekeznek minél többet foglalkozni az Anglia, és főként a Csatornán közlekedő angol hajók elleni légitámadásokkal. Tegnap, a változatosság kedvéért német motoros torpedócsónakok [motor = torpedo boats] támadtak angol hajókat Brighton közelében. A tegnap este kiadott rendkívüli hadijelentés szerint 34 000 tonnányi hajóteret süllyesztettek el ezek a gyorsjáratú siklóhajók. A ma reggeli *Völkischer Beobachter* azt állítja, hogy a németek csak az utóbbi két napban 100 000 tonnányi ellenséges hajót süllyesztettek el.

De mindez persze csak afféle csetepaté. Érezzük, hogy az igazi háború Angliával még nem kezdődött el. Valószínűleg várnunk kell még tíz napot – vagy tán többet is.

Németország közben erősíti balkáni pozícióit, s kezdi sejtetni a délkelet-európai kormányokkal, hogy milyen is lesz az az „Új Rend", amelyet Németország akar a háború után megteremteni. Nemrég a magyar miniszterelnök és a külügyminiszter utazott Münchenbe, hogy tanácskozzon Herr Hitlerrel a dologról. Magyarország természetesen szeretné visszakapni Erdélyt Romániától. De a német álláspont az, hogy az ilyen ügyek várhatnak, míg a háború befejeződik.

Tegnap a románokon volt a sor, akik Franciaország összeomlása után gyors fordulattal a német táborhoz csatlakoztak. Tegnap Salzburgba érkezett a román miniszterelnök és a külügyminiszter, tárgyaltak Herr Hitlerrel és Herr von Ribbentroppal az Új Rendről, este pedig elutaztak Rómába, hogy meghallgassák Mussolini elképzelé-

seit ugyanebben a tárgykörben. A német sajtó ma a román nagykövetet idézi, aki kijelentette, hogy országának külpolitikája új fordulatot vett. Bukarest Angliával szembeni alapállását jól mutatják azok a mai jelentések, amelyek szerint a románok elkoboztak tizennyolc angol vontatóhajót a Dunán – megtorlásul azért, mert az angolok Port Saidnál lefoglaltak három román hajót. Románia szembefordul korábbi szövetségesével, Franciaországgal is. Olyan hírek érkeznek, hogy épp most utasították ki Romániából a francia–román olajtársaságok több francia szakértőjét és igazgatóját.

A románokat a bolgárok követték, akik ma érkeztek, hogy Herr Hitlerrel és Herr von Ribbentroppal tárgyaljanak. Holnap a szlovákok jönnek, dr. Tiso államelnök és dr. Tuka külügyminiszter képviseli őket. A kontinensen most minden út Berlinbe vezet, vagy oda, ahol Herr Hitler és külügyminisztere éppen tartózkodik, Németország pedig természetesen kihasználja annak az új pozíciónak az előnyeit, hogy most ő a kontinens domináns hatalma. Mellesleg, észrevettem a fényképeken, hogy a román államférfiak, akárcsak a németek és az olaszok, uniformisban voltak, amikor tegnap megérkeztek Salzburgba. Úgy látszik, most ez az új divat Európában a civil politikusok számára. A szlovákok szintén egyenruhában feszítettek az állami szintű látogatáson.

Míg a háborús lépések késlekednek, az itteni sajtó nagy teret szentel a Münchenben évenként megrendezett Német Művészeti Kiállítás mai megnyitásának. A rendezvény alkalmából ma reggel rádióbeszédet tartott dr. Goebbels. „Csak egy ellenség maradt – mondta a propagandaminiszter –, és senki sem kételkedik abban, hogy a végén ki fog győzni. A német nép – folytatta – teljes egészében harcos nemzet." Herr Hess a kiállítást a Führer nevében nyitotta meg, s ezt mondta: „Köszöntöm őt, mint a német kultúra védelmezőjét."

A német művészetnek ezen a kiállításán a háborús téma az uralkodó. Szörnyű képeket lehet látni, ahogy a német nehéztüzérség Varsót lövi, és fölfedeztem egy festményt, amelynek az a címe, hogy *A Westerplatte lövetése*. A német *Schleswig Holstein* csatahajó látható rajta, ahogy közvetlen közelről lövi ezt a Danzig melletti kis szigetet, ahol a lengyelek oly hősiesen védekeztek a sokszoros túlerővel szemben. A lengyel háborút ábrázoló festmények egy egész termet kaptak, a nyugati háború képei pedig hármat.

Berlinben ma bejelentették, hogy a titkosrendőrség főnökének, Herr Himmlernek a parancsára felakasztottak egy lengyel mezőgazdasági munkást. Az volt ellene a vád, hogy erkölcstelenül viselkedett.

Berlin, 1940. július 28., 01.06

Itt Berlin.

A német tengeralattjárók, amelyekről az utóbbi hónapokban nem sokat hallottunk, lassanként visszaszivárognak a főparancsnokság közleményeibe és az újságok szalagcímeibe.

A német főparancsnokság ma délutáni rendkívüli közleménye szerint egy U-Boot öt felfegyverzett teherhajót lőtt ki egy konvojból, összesen 48 000 tonna űrtartalommal. Azt állítják, hogy a hajók között egy 18 000 tonnás segédcirkáló is volt, és hogy ugyanez a tengeralattjáró egy más alkalommal elsüllyesztett egy 6000 tonnás hajót is.

Most már könnyebb helyzetben vannak a német tengeralattjárók, mint amikor az északi-tengeri német támaszpontokról kellett kiindulniuk. Ha ki akartak jutni az Atlanti-óceánra, veszélyes utat kellett megtenniük az angol őrjáratok pásztázta Északi-tengeren, Skócia és Írország körül, s aztán dél felé haladni az atlanti hajóutak közelébe. Az út hosszú volt és veszélyes.

Ma viszont, ahogy az itteni sajtó nem mulasztja el hangsúlyozni, a német tengeralattjárók norvég, holland, belga s főként francia támaszpontokat használhatnak. Nézzük csak meg a térképen. Figyeljük meg, hogy Brest, Cherbourg és Le Havre milyen közel van Anglia délkeleti csücskéhez és az atlanti kereskedelmi útvonalakhoz. Így már sokkal könnyebb dolguk van az U-Boot-parancsnokoknak.

A német repülőgépek a főparancsnokság mai közleménye szerint tegnap elsüllyesztettek egy 7000 tonnás segédcirkálót, két rombolót és egy kereskedelmi hajót. Hozzáteszik még, hogy súlyosan megrongáltak egy rombolót és két teherhajót. A szárazföldön, állítja a német közlemény, Swansea kikötői létesítményeit és Cornwall repülőtereit bombázták. A Csatorna fölötti tegnapi légi csaták eredménye a németek szerint öt : kettő volt a németek javára. Fogadni mernék, hogy Mr. Murrow más eredményt mond. Tegnap éjjel megint berepültek Németország fölé a brit gépek, s a főparancsnokság megint kijelentette, hogy kárt nem okoztak.

Mindezek a dolgok harsány szalagcímekben köszönnek vissza a német újságokban, de nem nagyon segítik megválaszolni a mindenki által föltett kérdést: „Mikor kezdődik az Anglia elleni nagy támadás?" Abból a kevésből ítélve, amit tudhatunk, nem túl hamar. Még mindig találkozom olyan emberekkel, akik elmagyarázzák, hogy tulajdonképpen azért van ez az elhúzódó szélcsend, mert fennáll a lehetősége a tárgyalásos békének. De Európában hamarosan beköszönt az ősz, s vele az eső és a köd, ami lehetetlenné teszi a nagyszabású hadműveleteket, úgyhogy nem sokáig lehet halogatni bármilyen döntés meghozatalát.

Herr Hitler azonban, ha várakozik is, semmiképpen sem tétlenkedik. Az utóbbi három napban a Balkánnal erősítgette kapcsolatait, ahol, finoman fogalmazva, az államok vezetői az új idők hívójeleire hegyezik fülüket. Pénteken a románok jöttek Salzburgba, ahol Herr Hitler és külügyminisztere fogadta őket. A Bukarestből azóta érkező jelentések arról tájékoztatnak bennünket, hogy a román sajtó tele van olyan cikkekkel, amelyek Románia és Németország erősödő barátságát ecsetelik, és azt, hogy ez az ország mennyire szeretne beilleszkedni a Németország által tervezett új európai rendbe. Tegnap a bolgárok voltak itt, akiknek természetesen van némi igényük Romániával szemben. Őket – a miniszterelnököt és a külügyminisztert – szintén fogadta Herr Hitler és külügyminisztere. Ma a szlovákok érkeztek, dr. Tiso államelnök és dr. Tuka külügyminiszter, s őket is fogadta a Führer és Herr von Ribbentrop. A ma-

gyarok is tiszteletüket tették Münchenben, így most már csak Jugoszlávia és Görögország van hátra. Hogy eljönnek-e ők is a közeljövőben, azt nem tudom. De azt sejtem, hogy országaik be vannak rajzolva az európai Új Rend berlini térképére.

Itt van az olasz Volpi gróf is. Ma délután összefutottam vele a szállodám liftjében. Gazdasági ügyeket megtárgyalni jött ide. Ami azt illeti, Németországban ma mindenfelé az új gazdasági világrendről vitatkoznak, melynek tervein, mint dr. Funk néhány nappal ezelőtt elmondta nekünk, Németország már dolgozik.

A régi állapotokat, a régi világrendet juttatja eszünkbe a mai sajtónak az a kis cikke, hogy visszavonul Monsieur Avenol, a Népszövetség főtitkára. Gondoljunk csak bele, milyen régóta volt már Genf a központja annak az új világrendnek, melynek felépítésén oly sok ember munkálkodott. Nemrég jártam Genfben. Nem több mint huszonöt-harminc tisztviselő maradt már csak a Népszövetség tóra néző, hatalmas, új márványépületében, amely nagyon sok ember számára jelentette a reményt. Az épület ma is ott áll a tó fölött a kéklő Jura-hegyekkel szemben, gyönyörű, de kihalt és elcsendesedett épületként, és mintha az eszme, az is meghalt volna ezen a kontinensen, beleveszett a múltba.

Berlin, 1940. július 29., 24.45

Itt Berlin.

Ma este nagyon kevés katonai hírem van. Ami a Csatorna fölött tegnap este lezajlott légi csatát illeti, a főparancsnokság azt közli, hogy hat ellenséges gépet lőttek le és csak egy német veszett oda, valamint hogy Németország északi és nyugati részén tegnap éjjel az angolok csak kevés bombát dobtak le, s azok semmi kárt nem okoztak, Hamburgot kivéve, ahol viszont a lakónegyedre hullottak a bombák.

Igazán érdekes, ahogy a németek és az angolok még mindig tiszteletben tartják egymás fővárosát. Nem hallottam arról, hogy egyetlen német bombázó is támadta volna Londont, és nem láttam és nem hallottam egyetlen angol gépet sem Berlin fölött. Az az igazság, hogy Berlin most annyira nyugalmas hely, hogy ma este az Adlon Hotelban az amerikai tudósítók arról panaszkodtak, hogy már nincs is miről írniuk. Talán a szokásos vihar előtti csend ez.

Azt látom az itteni lapokban, hogy Herr Hitler születésnapi táviratot küldött Signor Mussolininek, s hogy a Führer és Viktor Emmánuel király táviratot váltott az utóbbi trónra lépésének negyvenedik évfordulóján. Mind a hárman kifejezték meggyőződésüket, hogy övék lesz a végső győzelem. Azt is olvasom, hogy a Duna torkolatát elaknásították – az angolok ellen, állítják a németek. A román miniszterelnök és a külügyminiszter pedig hazatérve azt mondta, hogy nagyon elégedettek németországi látogatásukkal, s hogy a Birodalommal való együttműködésben nagy távlatok nyíltak meg országuk előtt.

A szlovákok szintén elégedettek voltak látogatásukkal. Salzburgból Bratislavába hazatérve ma ezt mondta Sano Mach szlovák propagandaminiszter: „Hálásak vagyunk és boldogan várjuk, hogy a Führer elképzeléseinek megvalósulása egy szebb holnapot hozzon a szlovák népnek. Az új Európa nagy megteremtőjéhez való hűségünkben és lojalitásunkban mi is szeretnénk hozzájárulni e munka elvégzéséhez. Mostanáig csodálattal figyeltem a német nép Hitler iránti odaadását – folytatta dr. Mach –, ma már azonban tökéletesen meg is értem őket, hiszen engem is úgy elbűvölt a Führer személyisége, hogy érzéseimet nem is tudom szavakba foglalni." Ezeket mondotta Sano Mach, a szlovákok propagandaminisztere.

Dr. Seyss-Inquart, Hollandia német komisszárja érdekes beszédet tartott Hágában. Először is, megmagyarázza, hogy miért tiltotta meg a hollandoknak, hogy részt vegyenek a királynő vagy az Orániai-ház tiszteletére rendezett bármilyen ünnepségen. Ennek az az oka, mondja dr. Seyss-Inquart, hogy a királynő tekintélyével támogatta a Németországhoz intézett hadüzenetet, hogy ő maga is Németország ellenségének bizonyult, most pedig ellenséges területen tartózkodik. A komisszár ugyanakkor megígéri a hollandoknak, hogy végül majd szabadon választhatják meg saját kormányformájukat, és maguk rendezhetik viszonyukat az Orániai-házzal. Arról is biztosítja őket, hogy Németország nem akarja megfosztani Hollandiát a függetlenségétől és gyarmataitól.

A német komisszár azután megjegyzi, hogy történnek bizonyos dolgok Hollandiában, amelyek bajt hozhatnak a hollandokra. Ő például azt látja, hogy kiközösítik az országban élő német polgári lakosságot. Figyelmezteti továbbá a hollandokat, hogy ne sértsék meg a német népet, annak zászlóját, és mindenekelőtt Führerét. Minden ilyen sértésre, teszi hozzá, a legkeményebb módon fogunk reagálni. „És külön is szeretném figyelmeztetni azokat – mondja dr. Seyss-Inquart –, akik a zavarosban próbálnak halászni és azt hiszik, hogy bizonyíthatják bátorságukat a német hadsereg háta mögött. Minden zavarkeltési kísérlet kíméletlen büntetést von maga után... S ugyanígy, az ellenségnek nyújtott legkisebb segítségért is halálbüntetés jár."

Berlin, 1940. július 30., 24.46

Itt Berlin.

Ma este moziban voltam. Két dolgot érdemes megemlíteni. Az egyik az a híradófelvétel, amely bemutatja, hogyan robbantották föl a német műszaki katonák a compiègne-i francia fegyverszüneti emlékműveket. Sohasem felejtem el azt a június 21-i délutánt Compiègne-ben, amikor láttam Herr Hitlert és Göring tábornagyot, ahogy mereven nézik az emlékművet ott a tisztáson, s rajta a híres feliratot: „Itt, 1918. november 11-én megtört a német birodalom bűnös gőgössége. Azok a szabad emberek győzték le, akiket megpróbált rabságba dönteni." Hitler és a németek nemzeti érzéseik megsértésének tartották ezt a szöveget. A ma esti filmen láthattam, amint a robbanás darabokra tépi. Levegőbe repült az a kis múzeum is, amelyet egy amerikai, a kaliforniai Arthur Henry Fleming épített, és amelyben a fegyverszüneti vasúti kocsi kapott helyet.

A második említésre méltó valami egy kis propagandakomédia volt – ezeket a filmecskéket hetenként mutatják be a német filmszínházakban. Mindig csak két szereplőjük van, egy népszerű berlini komikuspár – egy vén csirkefogó és egy ifjú titán. A vén csirkefogó ezt mondja: „A franciák kedves emberek és csodálatos kultúrájuk van. Sajnálom őket. Segítenünk kéne nekik talpra állni." Az ifjú titán nem ért ezzel egyet. Így válaszol: „Persze, állítsuk őket talpra, hogy újabb huszonkét év múlva háborút indíthassanak ellenünk és bosszút állhassanak. Nagyon okos megoldás volna."

Ezeknek a kis propagandafilmeknek mindig van valami megszívlelendőnek szánt tanulságuk. A mostani, azt hiszem, elég egyértelmű.

A ma reggeli német sajtó nagy terjedelemben ismerteti a római *Tevere* című újság Amerika-ellenes cikkét. Az írás címe, a „Hívatlan vendég", az USA-t jelenti. Egyebek közt azt olvassuk benne, hogy semmilyen közös vonás nincsen az amerikai üzletemberek „zsidó kapzsiságában" és az európai morális és autentikus kultúra évezredes tanításában. Az amerikaiak foglalkozzanak csak a maguk dolgaival és ne avatkozzanak Európa ügyeibe, írja az olasz lap – és véleménye teljes helyeslésre talál Berlinben.

A rossz idő – már egy hete esik az eső és hideg van – korlátozza a német légierő tevékenységét, tudatja a főparancsnokság mai közleményében. A korlátozott repülési lehetőségek ellenére azonban a német éjszakai bombázók tegnap bombáztak egy filtoni repülőgépgyárat, valamint Swansea és Plymouth kikötőit. A brit éjszakai bombázók is berepültek Németország fölé, de ezúttal kevesen jöttek, a német főparancsnokság szerint.

Itteni német katonai körök, igyekezvén válaszolni a tudósítók kérdésére, hogy mikor kezdődik az Anglia elleni háború, ma azt közölték velünk, hogy már megkezdődött. Az ő álláspontjuk szerint a tengeralattjárók, a motoros torpedócsónakok és a repülőgépek mindennapos támadásai már komoly kezdetet jelentenek. A párbajban az első kardcsapáshoz hasonlították a dolgot. Ezek a katonák arra kértek bennünket, vegyük figyelembe, hogy az angliai repülőgépgyárak, hadianyaggyárak és kikötők bombázásán kívül a német légierő és haditengerészet június 25-e óta megsemmisített 1 200 000 tonna űrtartalmú brit hajót. De hogy mikor indul meg a nagy támadás vagy megindule egyáltalán, azt a titkot nem árulták el nekünk. És nem is valószínű, hogy elárulják.

Berlin, 1940. augusztus 1., 14.05

Itt Berlin.

Nem kevésbé tekintélyes semleges forrásokat idézett ma a német rádió, mint Hull *[amerikai]* külügyminisztert és Stimson hadügyminisztert, annak a német vélekedésnek az alátámasztására, hogy az angoloknak nincs esélyük a győzelemre a Birodalommal való összeütközésben.

A mai amerikai kormányzat tagjait senki sem vádolja a Németország iránti túlzott részrehajlással – és ez ad súlyt szavaiknak az itt élő emberek szemében.

A német rádió először foglalkozik Mr. Hull havannai beszédével. Mr. Hull felhívta amerikai képviselőtársai figyelmét arra, hogy a háború után olyan európai piacokkal kell számolniuk, amelyeket autoritárius rezsimek tartanak uralmuk alatt. A német rádió ráveti magát erre a megjegyzésre, és levonja a következtetést: „Ez azt mutatja, hogy az Egyesült Államokban Anglia vereségére számítanak."

A német rádió szerint Stimson hadügyminiszter az egyik kongresszusi bizottság előtt beszélve szintén nem sok reményt látott az angolok győzelmére. A német rádió így idézi őt: „Angliát rövid időn belül legyőzik, és a brit hadiflotta az ellenség kezére kerül." „Az amerikai hadügyminiszternek ez a megjegyzése – kommentálja a helyi rádió – újabb jele annak, hogy az Egyesült Államokban úgy látják, hogy Angliának már nincs esélye."

Nagy-Britannia bejelentésén, hogy mostantól fogva blokád alá helyezik az egész kontinenst, Berlinben csak gúnyolódnak – legalábbis a vezércikkek szerzői. Kétlik, hogy az angoloknak van erre a feladatra alkalmas flottájuk. Azt gondolják, hogy sok rés lesz a blokádon. Üdvözölték Berlinben azokat a washingtoni jelentéseket is, amelyek szerint Roosevelt elnök ragaszkodik ahhoz, hogy az amerikai hajók működtessék az Európával összekötő utolsó hidat a portugáliai és spanyolországi járatok fenntartásával.

Moszkvában ma összeül a Szovjet Legfelső Tanácsa, hogy megtárgyalja, hogy beolvasszák-e a balti államokat a Szovjetunióba. A Szovjet döntése felől nem sok kétségünk lehet. A német rádió ma már azt jelentette, hogy a tengeren tartózkodó összes litván hajót orosz kikötőkbe rendelték vissza.

Most már majdnem mindennap akad olyan német újság, amelyik némi képet ad az Új Európáról, amelyet a Harmadik Birodalom tervez a kontinens számára a háború utáni időkre. Ma a *Börsen Zeitung*ban dr. Ernst Timm újabb részletekbe enged bepillantást.

Az európai nacionalizmus utolsó eredménye az volt, írja dr. Timm, hogy az összes német egy nemzetté egyesült. A következő fázis szerinte és az ő kifejezésével az „Európai Felelősség" lesz, egy olyan felelősség, teszi hozzá, amelyet Németország vállalt magára. Dr. Timm három lényeges pontot vél fölfedezni ebben az új Európa-koncepcióban.

1. Az újjáépítésben csak olyan európai nemzet vehet részt, amely tudatában van európai felelősségének. Az olyan népeknek, mint a francia, amely dr. Timm szerint négerekkel és zsidókkal keveredett, nincs joguk vezető szerepet vállalni Európában.

2. Csak a nagyságuknál és életerejüknél fogva önálló európai alkotásra is képes népeknek van joguk saját felelősségükre cselekedni.

3. Dr. Timm kifejezésével, az európai vezér-népek nemcsak a saját nemzeti létükért felelősek, hanem *Lebensraum*jukban, vagyis életterükben elhelyezkedő kisebb népek nemzeti létéért is.

Dr. Timm arra a következtetésre jut, hogy Németország és Olaszország az a két nemzet, amelynek vállalnia kell a felelősséget. És azt is mondja, hogy ez lesz az *utolsó* európai háború. Az európai háborúk évszázadai vagy tán évezredei után sok

ember számára igazán megnyugtató érzés megtudni, hogy ez az utolsó európai háború.

A napokban említettem azt a német sajtóhírt, mely szerint a titkosrendőrség főnöke, Herr Himmler parancsára erkölcstelen viselkedésért felakasztottak egy lengyel mezőgazdasági munkást. A *Dienst Aus Deutschland* ma azt jelenti, hogy ez az eset mindenféle szóbeszédekhez vezetett, amelyek szerint Herr Himmlert törvényileg felhatalmazták akasztások elrendelésére. Ez nem így van, állítja a német hírügynökség. A bűnözők büntetése azoknak a körzeteknek a törvényeihez igazodik, amelyekben a bűntettet elkövetik.

Berlin, 1940. augusztus 2., 14.05

Itt Berlin.

A németek ma reggel kaptak hírt először az Atlanti-óceán déli térségében lezajlott összecsapásról az *Alcantara* brit segédcirkáló és egy német rajtaütő hajó között. A németek további részleteket nem árulnak el, még a hajó nevét sem. A Wilhelmstrasse ma azt közölte, hogy nagyon elégedett Mr. Molotov tegnapi beszédével. Berlinben ma közreadták a holland hadsereg veszteségeinek végső adatait. 2890 ember meghalt, 7000 megsebesült, 29 pedig eltűnt.

Az emberek gyakran kérdezik, hogy mi lesz az olyan országokkal, mint Belgium és Hollandia, ha a németek nyerik a háborút. A mai *Völkischer Beobachter* azt sejteti, hogy a Németalföld legalábbis szorosan fog kapcsolódni a német Birodalomhoz. „Német vezető körök – írja a lap – nagyon jól tudják, hogy a hollandok az alnémet rasszhoz tartoznak, amelyet a történelem során kiszakítottak a Birodalomból." A lap ezután amellett érvel, hogy a hollandok európai pozícióját helyre kell állítani. Elismeri ugyanakkor, hogy a hollandok többsége ezt még nem érti meg, sőt még mindig korábbi pozíciója visszaállításában reménykedik. Ezzel kapcsolatos fényképet fedeztem föl a mai *Börsen Zeitung*ban. A képen holland munkások takarítják egy lebombázott holland város romjait. A berlini lapban ez olvasható a kép alatt: „A hollandok eltakarítják, ami a saját hibájukból vált rommá."

Berlin, 1940. augusztus 4., 01.01

Itt Berlin.

A mai nap nagyon úgy nézett ki, mint egy augusztusi londoni hétvége. Az újságokban semmi érdekes, a város kihalt, és akinek volt pénze viteldíjra, az elment valahova vidékre.

A város persze nem volt teljesen kihalt. Vidékiek és szabadságos katonák ezrei ruccantak föl Berlinbe bámészkodni. A szállodám mellől néztem őket, ahogy a Brandenburgi kaput és a Reichstagot nézik, és kattogtatják a fényképezőgépüket. A németek, meggyőződésem szerint, a világ legnagyobb fényképezőgép-bolondjai. Még nem találkoztam olyan emberrel az utcán, akinek ne lógott volna a nyakában a gép.

De mi van a háborúval, a totális háborúval? – tűnődik az ember. Az utcákon és a parkokban a sokaság, a Wannseén fürdőző vagy vitorlázó tízezrek, és a várost övező Grünewald erdeiben piknikezők nem nagyon gondolnak a háborúra. És azok sem, akiket a Tiergartenen átvezető rövid sétámon láttam: elmentem vagy hat embercsoport mellett is – mindegyikben negyvenen-ötvenen verődtek össze –, ezek egy-egy mókus körül gyülekeztek, s a kis állatot egy jó lélek etetgette. Szerettem volna megszólítani ezeket a szelíd mókusetetőket, és megkérdezni tőlük: „Ti vagytok azok, akik meghódítottátok Lengyelországot, Norvégiát, Hollandiát, Belgiumot és Franciaországot?" De nem kérdeztem meg, mert ők voltak azok.

Néhányan úgy gondolják, hogy hamarosan indul a nagy támadás Anglia ellen. Mások szerint viszont nem. Én pedig tényleg nem tudom. És azt sem tudom, hogy eddig miért nem került rá sor. Vagy hogy mi az akadálya. Az egyik vasárnapi lap, a *Lokal Anzeiger* ma reggel azt írja, hogy a brit hadsereg nem valami jó, és az összes újság azt állítja, hogy a brit légierő sokkal gyengébb, mint a német. Hát akkor? – kérdezhetjük, de nincs válasz a kérdésre, hogy miért nem tettek kísérletet Anglia megszállására. Ma egy jól értesült illető elmagyarázta nekem, hogy a légierőnek előbb ki kell fárasztania az angolokat, lerombolni a kikötőiket, olajtárolóikat, nagy laktanyáikat és hajóparkjukat. Ha már a gépek eléggé szétbombázták Angliát, akkor jöhet az invázió.

Az mikor következik be? – kérdeztem az illetőt. Azt mondta, nem tudja. De az itteni újságok azt írják, hogy az igazi légitámadások még nem kezdődtek meg. A mostani légitevékenység csak afféle előkészítés.

Másfelől a ma reggeli *Börsen Zeitung* nagy szalagcímben közli, hogy ANGLIA HELYZETE REMÉNYTELEN. A cikk pedig ismerteti a brit hajók ellen a héten folytatott légi és tengeri hadviselés eredményeit, és áttekinti a németek stratégiai légi fölényét, amely nemcsak a jobb repülőgépeknek köszönhető, hanem annak is, hogy a német légitámaszpontokról pár perc alatt elérhetők az angol célpontok.

Az előttünk álló hét legfontosabb eseménye most Bukarestben várható – leszámítva persze egy meglepetésszerű támadást Anglia ellen, ami nem nagyon valószínű. Holnap bolgár delegáció érkezik ide, hogy kipuhatolja, hajlandó-e Románia visszaadni Dobrudzsát, amelyet a legutóbbi háború után vett el a kevésbé szerencsés Bulgáriától. Berlinben ma este általában úgy vélik, hogy Románia különösebb viták nélkül engedni fog Bulgáriának, és ezzel békés úton tovább csökkenti területét és népességét, ahogy tette már Besszarábia és Bukovina esetében is.

A bolgárok után a magyarok jönnek, akik egy sokkal nagyobb területdarabot, Erdélyt kérik vissza, amelyet szintén a legutóbbi háború után csatoltak Romániához. Ez már komolyabb ügy Románia számára, és valószínűleg nehezebben is születik meg a döntés, mivel nagy területről van szó, amelyen nagyon sok román él. Berlin úgy véli, hogy valamiféle kompromisszum születik majd, s Romániának sikerül megtartania egy kis darabot. Mindezek az alkudozások azoknak a megbeszéléseknek

az eredményei, amelyeket a három érintett ország vezetői folytattak nemrég Herr Hitlerrel.

Értesülésünk szerint Salzburgban azt mondták a románoknak, hogy bele kell egyezniük Magyarország és Bulgária revizionista igényeinek békés kielégítésébe – s hogy ennek megbeszélése nem várhat a háború végéig. Berlin minél gyorsabban szeretné elrendezni a Balkán ügyeit, hogy ezek az országok elfoglalhassák helyüket a tengelyhatalmak új gazdasági rendjében.

Ami a háborús híreket illeti, a főparancsnokság ma azt jelenti, hogy német bombázók tegnap éjjel olajtartályokat gyújtottak föl Liverpool közelében. A brit gépek is ellátogattak tegnap éjjel Németországba. A főparancsnokság azt állítja, hogy több bombát dobtak le, mint az elmúlt napokban, de kevesebb kárt okoztak.

Berlin, 1940. augusztus 5., 14.05

Itt Berlin.

A ma déli *Börsen Zeitung am Mittag* azt írja, hogy ezt a hetet az egész világsajtó döntőnek tartja. Ez azt akarja jelenteni, ha jól értem, hogy még a hét vége előtt megindulhat a rég várt támadás Anglia ellen. Hát, lehet. Mindannyian megtapasztaltuk, hogy Németország elég jól tudja titkolni a nagy csapások előre kitűzött időpontját.

De meg kell mondanom, hogy Berlinben semmi jele annak, hogy ez döntő hét lesz. A skandináv hadjárat vagy a nagy nyugati offenzíva előtt érezhető feszültség volt Berlinben. Most viszont nem érezzük a feszültséget. Rengeteg ember ment szabadságra ezen a héten.

Egyesek itt úgy vélik, hogy a német légierőnek még alaposan meg kell dolgoznia Angliát, és csak azután vetődhet fel egyáltalán a kérdés, hogy megkíséreljék-e az inváziót egy nagy szárazföldi hadsereggel. Vagyis először elég rendesen meg kell ritkítani az angol kikötői létesítményeket, olajtárolókat, repülőtereket és légelhárító ütegeket, és csak azután lehet végrehajtani a támadást a tankokkal és gyalogsággal. Az is nyilvánvaló, hogy Angliában ezt a munkát még nem végezték el. Senki sem állítja, hogy elvégezték volna.

Ezt a stratégiát a tegnapi *Völkischer Beobachter* egyik cikke magyarázta el. Szerzőjeként „Arminius" van feltüntetve, ami az errefelé nagyon elterjedt „Hermann" keresztnév latin megfelelője. A szerző kifejtette, hogy a légierőnek az a legelső feladata, hogy kivívja a teljes légifölényt az ellenség repülőtereinek, hangárainak, repülőgépeinek, olajtárolóinak és légelhárító-állásainak megsemmisítésével. Ha ezzel végeztek, akkor kezdődik a második fázis, amelyben a légierő fő feladata a szárazföldi egységek támogatása. Ezt a stratégiát alkalmazták Lengyelországban és Nyugaton is. Feltételezhetően ez lesz a stratégia Angliában is. Az egyetlen kérdés már csak ez: Miért nem indított nagyobb támadásokat a *Luftwaffe* Anglia ellen, amikor köztudott, hogy számbeli fölényben van?

Maga a német sajtó azt írja, hogy amit eddig az angolok kaptak, az csupán ízelítő volt abból, ami majd akkor következik, ha a háború tényleg komolyra fordul.

A *12-Uhr Blatt* a címoldalán hozza azt a mai washingtoni távirati jelentést, mely szerint Lundeen szenátor egy harmadik pártot készül alapítani, amely harcolni fog a két nagy amerikai párt úgynevezett intervencionista politikája ellen. A jelentést kommentár nélkül közlik, de már az is érdekes, hogy a címoldalon kapott helyet. A német újságokban megjelenő washingtoni jelentések komoly figyelmet szentelnek a kötelező katonai szolgálat egyesült államokbeli ellenzésének. Olyan téma ez, amely érdekli azt az országot, amely kötelező sorozással a világ legjobb hadseregét építette ki.

Berlin, 1940. augusztus 6., 24.40

Itt Berlin.

A német főparancsnokság ma arról tájékoztatta a német népet, hogy nem kevesebb mint ötmillió tonna – hogy egészen pontosak legyünk, 4 986 860 tonna – ellenséges hajóteret süllyesztett el a német haditengerészet és a légierő a háború első tizenegy hónapjában. ÖTMILLIÓ TONNA TIZENEGY HÓNAP ALATT – ezzel a szalagcímmel jelentek meg Berlinben a holnap reggeli lapok korai kiadásai.

Nagy szalagcím ez és nagy az összeg is, én pedig fogadni mernék, hogy Mr. Murrow más számadatokat közöl majd önökkel.

És az ötmillió még nem is a végösszeg, mint megtudhattuk itt Berlinben. A főparancsnokság hozzátesz ehhez még egy tekintélyes számot. Másfél millió tonnát, amelyet állításuk szerint a német légierő a háború kezdete óta megrongált, de nem süllyesztett el.

Ha elfogadjuk ezt az ötmillió tonnás német adatot, amely szinte teljes mértékben az angolokra vonatkozik, akkor azt kell látnunk, hogy Nagy-Britannia a háború tizenegy hónapja alatt a tavaly szeptemberben még tizenhétmillió tonnányit kitevő hajóállományának csaknem egyharmadát elveszítette.

A főparancsnokság lebontja az adatokat, hogy megmutassa: a német haditengerészet kétszer annyi hajóteret süllyesztett el, mint a légierő, jóllehet igaz, amit az utóbbi megsemmisítő fölényéről, valamint arról hallhattunk, hogy egyedül is képes blokád alá vonni Angliát. A közölt adatok szerint a haditengerészet 3 725 000 tonnát süllyesztett el, a légierő pedig 1 260 000 tonnát.

A beszámolóból kiderül, hogy a haditengerészet által elsüllyesztett hajók túlnyomó többségével a tengeralattjárók végeztek. A főparancsnokság által július utolsó három hetére – vagyis a július 9-től 31-ig tartó időszakra – vonatkozó adatok valóban elképesztőek: 679 324 tonna – vagyis több mint 200 000 tonna hetenként.

Majdnem elfelejtettem megemlíteni, hogy a főparancsnokság szerint mindebben nincsenek benne az aknák által elsüllyesztett vagy megrongált ellenséges hajók.

Ami az Anglia fölött tegnap lezajlott légi csatákat illeti, eredményt nem tudok közölni önökkel, mert a főparancsnokság csak az angol veszteségeket adja meg – szerintük ez nyolc gép volt. Német veszteségekről nem szólnak.

Az önök tudósítója mostanában ideje legnagyobb részében semleges repülésügyi szakembereket faggatott arról, hogy várhatóan miképpen alakul majd a Németország és Anglia közötti légiháború. Azt kérdezgettem például, hogy hány repülőgépük van a németeknek és hány az angoloknak. De az az igazság, hogy ezt egyetlen semleges szakértő sem tudja. Többségük viszont egyetért abban – és én úgy továbbítom az információt, ahogy magam is kaptam –, hogy Németországnak: (1) több repülőgépe van, mint Angliának; (2) nagyobb és pusztítóbb erejű bombái vannak; (3) stratégiai előnye van, minthogy közel helyezkednek el németalföldi és franciaországi légitámaszpontjai.

Nem kerülte el az ittcniek figyelmét Pershing tábornoknak *[az amerikai expedíciós haderő első világháborús parancsnokának]* az a javaslata, hogy adjanak el Angliának nagyszámú rombolót. A *Lokal Anzeiger* a címoldalán hozza a hírt. S a Pittman szenátornak tulajdonított felvetést kommentálva, mely szerint Anglia cserébe adjon nekünk néhány csatahajót, a lap erre a következtetésre jut: „Öreg, elavult rombolók használható csatahajókért – barátság ide vagy oda, nem rossz üzlet."

Berlin, 1940. augusztus 7., 24.46

Itt Berlin.

Ma este minden berlini újság ugyanazt a hírt közli az első oldalon. Ez nem háborús hír. Nem az angolok feletti újabb győzelemről szól. Hanem arról az emberről, akit ebben az országban dr. Krupp von Bohlen und Halbach néven ismernek. Önök ezt az embert Kruppként, a németországi nagy fegyvergyár, a Krupp-művek vezetőjeként ismerik, amely nélkül Németország sem a múltkori, sem a mostani háborút nem harcolhatta volna végig.

De vajon miért hódította el ma dr. Krupp a német sajtó szalagcímeit a háborútól és a győzelmektől? – kérdezhetik önök.

Nos, azért, mert ma van a születésnapja. Hetvenéves, és nem kisebb személyiség, mint Adolf Hitler hagyta félbe berlini munkáját, hogy megtegye a hosszú utat Essenig, és születésnapján gratuláljon a fegyverkirálynak, és átnyújtsa neki a Birodalom egyik legmagasabb kitüntetését.

Az esseni Krupp-villába ellátogató Herr Hitler személyesen adta át születésnapi jókívánságait, azután pedig átnyújtotta a nemzetiszocialista párt arany Dicsőség-Emblémáját. A Führer nem egyedül érkezett. Vele volt dr. Funk gazdasági miniszter is, aki a fegyverkirályt a kormány nevében a Birodalom Sas-Pajzsával tüntette ki, amelyre ezeket a szavakat vésték: „A Német Gazdasági Führernek". Születésnapi ajándékokkal kedveskedett dr. Kruppnak több más szervezet is. Essenből való elutazása előtt Herr Hitler meglátogatta a hatalmas fegyvergyárat.

Talán önök is felfigyeltek rá, hogy Elzász-Lotaringiát, amelyen évszázadok óta vitatkozik Németország és Franciaország, formálisan még nem csatolták a Birodalomhoz. Berlin azonban nem vár a formalitásokra. Ma a Führer parancsára a két tartományban a közigazgatást kivették a katonaság kezéből és átadták a német polgári közigazgatásnak.

Bürckel gauleiter, aki Ausztriát kormányozta, most Lotaringia civil közigazgatásának vezetője lesz. Wagner gauleiter Elzászban veszi át az irányítást. Simon gauleitert Luxemburg vezetőjévé tették meg.

Strasbourg németek által kinevezett polgármestere tegnap a Franciaországból jött elzászi menekültek üdvözlésekor ezt mondta: „Ha önök az otthonaik helyén nem pusztaságot találnak, akkor azért a Führernek és a német hadseregnek tartoznak köszönettel."

Egyébként Baldur von Schirachot, a Hitlerjugend vezetőjét kinevezték Ausztria kormányzójává. Schirach harmincéves.

A német sajtó nagy figyelemmel kíséri az Egyesült Államokban folyó vitát a kötelező katonai szolgálatról. Szerkesztőségi kommentárok nincsenek, de a Washingtonból érkező távirati jelentések mind a besorozást ellenzőkkel foglalkoznak. Az AFL és a CIO *[két nagy amerikai szakszervezeti szövetség – A ford.]*, valamint az amerikai vasutas-szakszervezet negatív hozzáállását részletesen ismerteti a sajtó. A CIO tengerész-szakszervezetének az a határozata, amely rabszolgaságnak minősíti a kötelező sorkatonai szolgálatot, szintén nagy figyelmet kap a német sajtóban.

Hollandiában bevezették az élelmiszerjegyeket a kutyák és a macskák számára. A kutyák havonta, testmérettől függően 3–11 kilogramm kutyaeledelt kaphatnak. A macskák rosszabbul jártak – nekik havonta másfél kiló sem jut.

Berlin, 1940. augusztus 8., 24.46

Itt Berlin.

A brit hajók ellen motoros torpedócsónakokkal és bombázókkal ma végrehajtott támadások német verzióját ma este rendkívüli hadijelentésben ismertették. Ebben az áll, hogy huszonnégy óra leforgása alatt tizenöt darab, összesen 72 000 tonnányi brit hajót süllyesztettek el, továbbá ma reggel harmincnégy angol repülőgépet lőttek le, de a németek csak három gépet veszítettek.

A német siklóhajók az elmúlt éjszaka hajtották végre a támadást. Egy erős védelem alatt álló konvojból három hajót – egy 8000 tonnás tankert és két, összesen 12 000 tonnás teherhajót – torpedózott meg és süllyesztett el egy kisebb német egység, melynek minden tagja sértetlenül tért vissza támaszpontjára a főparancsnokság szerint.

A német légierő még nagyobb diadalról számolt be. A rendkívüli hadijelentés szerint német gépek ma reggel a Csatornán megtámadtak egy brit konvojt. A németek azt állítják, hogy bombázóik nem kevesebb mint tizenkét, összesen 55 000 tonnányi brit hajót süllyesztettek el, öt másikat pedig megrongáltak.

Azt is mondták nekünk, hogy a bombázás során légi csata bontakozott ki, amelyben öt angol bombázót lelőttek. Egy német gép eltűnt, tették még hozzá.

A délelőtt folyamán lezajlott további légi csaták során, fejeződik be a rendkívüli közlemény, még huszonkilenc brit vadászgépet lőttek le, és csak két német gép veszett el. Ezek a német adatok, és bizonyára erősítik itt a légierőbe vetett bizalmat. Mr. Murrow adatai azonban valószínűleg nem egyeznek meg az általam közöltekkel.

Valamivel korábban a legfelső parancsnokság azt is jelentette, hogy német gépek az éjszaka folyamán aknákat dobtak le több angol kikötő elé. Ezért aztán a délutáni lapok, például a *Nachtausgabe* ilyen szalagcímekkel jelentek meg: A LÉGIERŐ AKNÁKKAL ZÁRT EL TÖBB ANGOL KIKÖTŐT. A főparancsnokság közleménye szerint a németek bombatámadást intéztek még a leylandi autógyár, a chesteri Vickers Armstrong-művek, a plymouth-i gyárak, valamint a manchesteri, a cardiffi, a dorchesteri és a plymouth-i légvédelmi és fényszórós állások ellen.

Angol bombázók az éjjel ismét berepültek Németország északi és nyugati része fölé, és a főparancsnokság ismét azt jelentette, hogy semmi komoly kárt nem okoztak. Ellátogattak Essenbe is, ahol a nagy Krupp-fegyvergyár van. Nem sokkal azután érkezhettek, hogy tegnap este Herr Hitler elhagyta azt a várost.

Szóval, mindezekből a német közleményekből úgy tűnik, hogy Anglia ellen lassan megindul legalábbis a *légi* háború. A mai eseményeket itt néhányan jelzésként értékelték, de lehet, hogy ezzel kicsit messzire mennek.

Berlin, 1940. augusztus 9., 24.45

Itt Berlin.

Tegnap a német és a brit légierő fegyverekkel harcolt egymás ellen. Ma az összecsapás csupán propagandával, szavakkal folytatódik.

Tegnap este ugyanebben az időben azt jelentettem, hogy a németek, saját állításuk szerint lelőttek harmincnégy brit gépet, s ők maguk csupán hármat veszítettek. Ma délben, a végső összeszámlálás után, a főparancsnokság napi közleménye negyvenkilencre teszi a lelőtt brit repülőgépek számát, és tizenkettőre a németek által elvesztett gépekét.

A ma esti német sajtó azon bosszankodik, hogy az angolok ötvenhárom lelőtt német gépről beszélnek. HITVÁNY VESZTESEK – ez a főcíme a *Börsen Zeitung* címoldali vezércikkének. ŐK HAZUDNAK, MI GYŐZÜNK – hirdeti a *Deutsche Allgemeine Zeitung* szintén a címoldalon. CHURCHILL TÜNDÉRMESÉKET AD ELŐ – olvassuk a *Lokal Anzeiger*ben.

A német adatokat igazolva a német légierő egyik szóvivője a mai sajtókonferencián kifejtette nekünk, hogy egy ellenséges gép lelövését két szemtanúnak kell igazolnia. Azt mondta, hogy a német számadatok pontosabbak, mint az angolok, mert a németeknek sokkal centralizáltabb rendszerük van. Az angolok viszont polgári

szemtanúkra vannak utalva, magyarázta a szóvivő. Emlékszem, tavaly Schumacher őrnagy, aki a parti vadászgépeket vezette az Északi-tengeren, elmondta nekünk, hogy alakulatában minden repülőgép-lelövésnek három szemtanúja kell hogy legyen, vagyis kettő olyan, aki nem ül a támadó gépen.

A légierő szóvivője ma azt mondta, hogy pontos és részletes adatokkal tud szolgálni mindkét oldal tegnapi veszteségeiről. Az angolok vesztesége: harminchárom Spitfire, kilenc Hurricane, három Blenheim-Bristol bombázó, egy Hampton és három ismeretlen típus. A német oldalon: hét Junkers–87-es, három Messerschmitt–109-es. A kényszerleszállást végrehajtó két német gép közül az egyik Messerschmitt–109-es, a másik pedig Messerschmitt–110-es volt. Egyikük személyzete leszállás közben életét vesztette.

Berlin, 1940. augusztus 11–12., 01.01

Itt Berlin.

Úgy néz ki, hogy komolyra fordul, legalábbis a levegőben az Anglia elleni háború. Ma, a német jelentésekből ítélve a háború legnagyobb légi csatája zajlott le – az angol partok mentén –, amely valószínűleg minden idők legnagyobb ilyen ütközete volt.

Tisztában vagyok azzal, hogy önök mindkét oldalt meg fogják hallgatni a mai angliai légi csatáról. Én Berlinből beszélek, és a német beszámolókat közvetítem önöknek, ahogy azok ma délután és este megjelentek a főparancsnokság különféle rendkívüli hadijelentéseiben.

Mindenekelőtt az eredmény. Pontosabban az eredmények, mert azok folyamatosan érkeznek egész délután és este. A ma kora délután kiadott rendkívüli hadijelentés szerint hetvenhárom brit gépet lőttek le, és csupán tizennégy németet veszítettek. De a csata még nem ért véget, amikor a németek közzétették ezeket az adatokat. A hadijelentés ezzel zárult: „A Csatorna fölött folytatódik az ütközet." Később a lelőtt brit gépek számát hetvenkilencre emelték. A német veszteségek, vagyis a közlemény szóhasználatával „a még vissza nem tért gépek" száma maradt tizennégy. Amikor elkészítettem jegyzeteimet ehhez az adáshoz, az összecsapás állása a berlini jelentések szerint hetvenkilenc : tizennégy volt Németország javára.

Néhány órával ezelőtt a dolgozószobámban a rádió hirtelen félbeszakította a zene közvetítését, és beolvasta a főparancsnokság újabb különközleményét. A Portland fölötti nagy légi csata mellett két újabb ütközetre került sor, s a legújabb számok szerint nyolcvankilenc brit és tizenhét német gépet lőttek le. Ezek minden idők legmagasabb ilyen számadatai.

A német közlemény szerint ma három különböző légi csata zajlott le.

A legnagyobb a portlandi brit haditengerészeti támaszpont fölött, körülbelül félúton Southhampton és Plymouth között Anglia déli partján; a második Dover fölött; a harmadik pedig Harwichtől keletre.

Az első és legnagyobb légi csata akkor kezdődött, amikor a Messerschmitt vadászgépek által védett német repülőszázadok elkezdték bombázni Portlandot. Szóljunk pár szót magáról a bombatámadásról, mert az ember figyelmét annyira elvonják a légi csaták, hogy elfeledkezik a berepülés fő céljáról, ami pedig nem volt más, mint a portlandi haditengerészeti támaszpont bombázása. A német főparancsnokság szerint ez utóbbit nagyon sikeresen hajtották végre. Azt mondja, hogy a jól célzott bombák fontos kikötői létesítményeket romboltak le és olajtartályokat lobbantottak lángra. A német rádió további részletekkel szolgál. Kereken kijelenti például, hogy a kikötőben tartózkodó hajók többsége teljesen megsemmisült. A rádió szerint a tenger felőli rakpartokat keményen bombázták, és sok robbanást figyeltek meg a szárazföld felé vezető mólón is. Továbbá, közli a német rádió, a Castletown melletti rakodókikötőben a támadás után több nagy krátert lehetett látni, és égtek a raktárak is. Azt mondják, hogy mindezt német felderítőgépek figyelték meg, amelyek rádión afféle helyszíni közvetítést adtak a támaszpontra.

Ez volna hát a Portland elleni támadás német verziója. A parton 240 kilométerre keletre a német gépek a Dovert védő léggömbzárat támadták. A német beszámoló szerint nyolc léggömböt lelőttek. Dovernél a levegőbe emelkedtek az angol gépek, hogy megmérkőzzenek a németekkel. Ezek közül hetet lelőttek, állítja a német közlemény. Dovernál német veszteséget külön nem említenek.

A harmadik légi csata Harwichtól keletre zajlott le, Anglia keleti partján. A németek azt mondják, hogy itt egy hajókonvojt támadtak, ebből három hajót, összesen 17 000 tonnányit a tenger fenekére küldtek, egy rombolót pedig közvetlen találattal megrongáltak. A konvoj, a németek szerint, hetven teherhajóból állt, melyeket tizennégy hadihajó kísért. Itt is megjelentek a brit vadászgépek, melyek közül tizenhetet lőttek le, állítja a német közlemény. És itt sem említenek különösebb német veszteséget. A közlemény azzal zárul, hogy másutt még további nyolc angol gépet lőttek le.

Ez tehát a történelem eddigi legnagyobb, egy nap alatt lezajlott légi csatájának a német verziója. Igazán érdekes volna összevetni a londoni jelentésekkel. Az itteni semleges megfigyelők többségének az a teóriája, mely szerint Németország először légitámadásokkal igyekszik megpuhítani Angliát, s csak majd azután próbálkozik más akciókkal, a jelek szerint megvalósulni látszik. Úgy látom, mostantól a Csatorna fölötti légi háború komoly méreteket ölt. Németország pedig úgy látja, hogy ezt a háborút meg fogja nyerni, mert több repülőgépe van, és mert offenzívában is van. De hogy a szárazföldi erők mikor próbálják megvetni a lábukat az angol partokon, azt senki sem tudja. Én úgy tippelem, hogy erre még várni kell. És persze ez egy sor tényezőtől függ. Ráadásul a katonai kockázatokon kívül van itt még egy nagy kérdés is: Németországnak mi a célja?

Rudolf Kircher, a *Frankfurter Zeitung* főszerkesztője ma délelőtt azt írta, hogy Németország feladata most az angolok megtörése, hogy ne akarják mindenáron folytatni a háborút. S ehhez meg kell fosztani őket a további ellenállás fizikai lehetőségeitől. Dr. Kircher meg van győződve arról, hogy Németország rendelkezik a cél eléréséhez szükséges eszközökkel. Vajon ez azt jelenti, hogy az általános várakozásoknak megfelelően a légierő egyedül is képes lesz elvégezni a feladatot? A főszerkesztő nem árulja el nekünk, és én magam sem tudom a választ.

Dr. Kircher úgy véli, hogy nagyon nem jól van ez így, hiszen szerinte Németországnak nem célja Anglia lerombolása. Németország csak arra akarja rávenni Londont, hogy a neki megfelelő szerepet játssza egy nem-európai hatalomként.

Dr. Kircher még azt is elárulja nekünk, hogy Anglia milyen árat fog fizetni, ha nem fogadja el a német ajánlatot. A számlán ilyen tételek szerepelnek: a német gyarmatok visszaadása; Olaszország kiengedése a mediterrán elzártságból; és a világ nyersanyagainak elérhetővé tétele Németország és Olaszország számára. Az angolok, sajnálkozik dr. Kircher, túl magasnak találják ezt az árat.

Dr. Walter Funk gazdasági miniszter és a Reichsbank elnöke a Königsbergi Vásár ma délelőtti megnyitóján az egész német néphez intézett beszédében kijelentette, hogy egyetért a híres amerikai pilótával, Lindbergh ezredessel, aki nemrég azt mondta, hogy „Ha a gazdagok túlságosan meggazdagodnak és a szegények túlságosan elszegényednek, akkor valamit tenni kell."

„Új kor kezdetén állunk – mondotta dr. Funk –, és ez a meggyőződés lendületet ad az egész világnak." Dr. Funk azután utalt a Lindbergh ezredessel való egyetértésére, hogy valamit tenni kell.

A német rádió ezzel a felhívással zárta ma esti hírműsorát: „Bajtársak, tanúsítsanak fegyelmezettséget az éjszakai légitámadások során. Ha a veszély már nyilvánvaló, haladéktalanul menjenek le az óvóhelyekre."

Berlin, 1940. augusztus 13–14., 24.46

Itt Berlin.

Ma már harmadik napja folytatódik a masszív német légitámadás Anglia ellen, s a német jelentésekből ítélve megállás nélkül.

Ezúttal nem volt koncentrált támadás valamilyen konkrét angol támaszpont ellen – mint az elmúlt két napban, amikor elsősorban Portland és Portsmouth volt a célpont. A német közlemény főként az angol repülőterek, légelhárító ütegek, hajók és léggömbzárak elleni bombatámadásokról beszél. Az angol bombázók ma nappali támadásokkal vágtak vissza. Úgy tűnik, hogy a levegőben elszánt küzdelem folyik a végsőkig, s mindkét fél győztesnek hirdeti magát.

A mai légi csaták legfrissebb eredménye a berlini közlések szerint hatvankilenc brit és tizenhárom lelőtt német gép. Ezek az itteni hivatalos számadatok. A németek részletezik is a számokat, s azt állítják, hogy harmincnyolc brit gépet lőttek le a levegőben Anglia fölött, illetve partjai körül, tizenötöt semmisítettek meg a földön, és tizenhat brit bombázót szedtek le a németek által elfoglalt Ålborg dán légitámaszpont elleni nappali rajtaütés során.

Ma az egyik legnagyobb német támadás az eastchurch-i angol repülőtér ellen irányult, ahol a németek, saját állításuk szerint megsemmisítettek hat hangárt, tíz Spit-

fire-t a földön, és felgyújtották az üzemanyagtartályokat. Az angol hajók elleni támadások ma nem hoztak látványos eredményeket. Berlin két kereskedelmi hajó megrongálását és két őrhajó elsüllyesztését jelentette. A német vadászgépek ismét támadtak egy léggömbzárat Anglia délkeleti partjainál – valószínűleg Dovernál –, és állítólag tizenkét léggömböt szétlőttek.

A német főparancsnokság szerint tegnap éjszaka brit bombázógépek repültek be Németország északi és nyugati részei fölé. Nem sok kárt okoztak, mondja a főparancsnokság, és négy bombázót le is lőttek közülük. A tegnapi összecsapások lelőtt repülőgépekben mért végeredménye a főparancsnokság mai közleménye szerint kilencvenkét angol és huszonnégy német gép.

Berlin most kezdi felismerni azt a tényt, hogy a légi veszteségekről itt közölt számadatok még csak nem is emlékeztetnek a londoni adatokra. Ezért aztán elkezdtek odafigyelni a külföldi jelentésekre. Ma a német rádió a *New York Times*t idézte, amely azt hangsúlyozta, hogy a levegőben gyengül az angolok ellenállása.

Azt tervezem, hogy holnap elrepülök a Csatornához, hátha hozzájutok valamilyen információhoz.

Berlin, 1940. augusztus 18., 01.01

Itt Berlin.

Ma este, a La Manche-nál tett rövid látogatásomról visszatérve felfigyeltem a német főparancsnokság hadijelentésének egy kisebb bekezdésére. Azt közölték, hogy Brüsszelben az éjszaka négy ember meghalt és huszonkettő megsebesült, amikor angol bombák hullottak a belga fővárosra.

Az elmúlt éjszaka történetesen Brüsszelben voltam. Éjfél körül az egyik szálloda halljában ültem két másik amerikai tudósítóval. Épp arról beszélgettünk, hogy milyen nyugalom van az előző éjszakához képest, amikor szinte egész idő alatt dörögtek a német légelhárító ütegek, vagy az azt megelőző éjszakához képest, amikor Calais-ban egész éjszaka nem hagytak aludni az angol bombázókra lövöldöző német légvédelmi ágyúk.

S akkor, minden figyelmeztetés nélkül – nem szólaltak meg sem a szirénák, sem a légelhárító ütegek – egyszer csak jött az a tompa puffanás, méghozzá egész közelről. Az angol bombázó nyilván nagy magasságból bukott alá, leállított motorokkal, s úgy oldotta ki a bombáit. Később kimentünk, hogy megnézzük az okozott kárt, de a rendőrkordon miatt nem tudtuk közelebbről megszemlélni a helyszínt.

Szeretnék pár szót szólni arról, hogy a Calais környéki sziklákról hogyan néz ki az Anglia elleni légi háború. De előbb lássuk a ma esti híreket.

A néhány órával ezelőtt kiadott rendkívüli hadijelentés szerint ma ismét aktívak voltak Anglia fölött a német bombázó- és vadászgépek. S bár a német rádió kora este még azt idézte a légierő főparancsnokságától, hogy a mai hadműveleteket korlátozta az időjárás, a harcok eredménye a késő esti berlini jelentések szerint újabb re-

kordot ígér. A németek azt mondják, hogy 138 brit gépet lőttek le, s hogy ők maguk harmincnégyet veszítettek. S még hozzáteszik, hogy huszonhárom angol gépet a földön semmisítettek meg.

Ma a németek fő célpontjai a jelek szerint angol repülőterek voltak London körül, valamint Kentben és Hampshire-ben. Ez arra utal, hogy a németek egyre nagyobb erőfeszítéssel igyekeznek a földön tönkreverni a brit légierőt. Ezt a taktikát nagyon sikeresen alkalmazták annak idején Lengyelországban. Én azonban ki merem jelenteni, hogy ha az angolok csak annyira álcázzák a repülőtereiket, amennyire a németek álcázták azokat, amelyeket én Belgiumban és Franciaországban láttam, akkor elég nehéz lesz a földön megsemmisíteni a repülőgépeket. Előfordult, hogy német pilótánk Belgiumban hosszú percekig nem találta meg a leszállópályát, mert az a magasból épp úgy nézett ki, mint a környékbeli szántóföldek. Franciaországban autózva folyton elmegyek leszállópályák mellett, anélkül hogy fölismerném őket, míg valamelyik tiszt el nem kezdi számolni az elrejtett bombázókat vagy vadászgépeket... Na, de katonai titkokat árulnék el, ha erről még többet beszélnék.

A német jelentések szerint a ma támadott brit repülőterek között volt a London melletti Croydon és Sutton, ahol állítólag huszonegy gépet semmisítettek meg a földön. A német rádió elismeri, hogy angol vadászgépek megpróbálták feltartóztatni a német bombázókat, de kudarcot vallottak, s e próbálkozás során huszonöt angol gép veszett el.

Ennyit a mai légi háborúról, amelynek lelőtt gépekben számolt eredménye a németek szerint 138:34 a németek javára. Csütörtökön és pénteken Calais és Boulogne között bóklásztam a Csatorna menti sziklákon, és figyeltem, ahogy a német bombázó- és vadászgépek elindulnak a 34 kilométerre lévő Anglia elleni bevetéseikre. És azt is el kell ismernem, hogy a Csatorna rossz oldalán álltam, mert innen nem láthattam az odaát kialakult tűzijátékot. Ott Ed Murrow előnyösebb helyzetben van, mint én. Én ugyanis egyetlen angol gépet sem láttam a La Manche francia oldalán töltött két nap alatt. A németek azt mondták, hogy csütörtökön, a London elleni nagy támadás napján átjött néhány Spitfire, és le is lőttek közülük hármat, de mi, amerikai tudósítók nem láttuk őket. Az éjszaka persze már egy másik történet ebben a régióban, az általam hallott német légelhárító ágyúk hangjából ítélve.

Nappal azonban a német légierő uralta a La Manche francia oldalát. Több órát is eltöltöttünk a Gris Nez-foknál és a Blanc Nez-foknál, a Dovertől mindössze 34 kilométerre lévő francia partszakaszon, ahol olyan Csatorna-átúszók szoktak előfordulni, mint Gertrude Ederle. A vízen egész nap német torpedóhajók cirkáltak, egy-két kilométerre a parttól, és sohasem láttuk, hogy megzavarták volna őket.

Egyébként csütörtök délután olyan tiszta volt az idő, hogy láthattuk Dover sziklái-t, és egész jól hallhattuk az angol légelhárító ágyúk dörgését meg a bombarobbanások hangját.

Néha elcsodálkozunk a gépek repülési magasságán. Gyakran lehet hallani például a Csatorna fölött Anglia felé tartó német bombázók zúgását, de szabad szemmel a gépeket már nem lehet látni, olyan nagy magasságban repülnek. Csak erős katonai

távcsővel tudtuk követni őket. Amikor a szikláknál elszálltak felettünk, a német bombázók 3-4 ezer méteres magasságban haladhattak, az őket védő Messerschmittek pedig még magasabban, gyakran távcsővel is kivehetetlenül. Csütörtökön becslésünk szerint a németek körülbelül 200 bombázót és 300 vadászgépet vetettek be London ellen. Láthattuk, ahogy kötelékben repül körülbelül huszonöt bombázó és kétszer annyi, őket védő Messerschmitt. Aznap nem láttam Stuka zuhanóbombázókat. A németek kizárólag vízszintesen repülő bombázókat alkalmaztak, főként nagy Heinkeleket. A német bombázók és a vadászgépek gyakran egyenként, nem alakzatban tértek vissza. A veszteségeket viszont abszolút képtelenség volt megítélni. A U. P. tudósítója, Fred Oechsner és én ötvenhárom kifelé menő bombázót számoltunk össze, s ennél kevesebb jött vissza, de hát könnyen meglehet, hogy az általunk nem látott gépek más repülőterekre tértek vissza, amelyekből most már igazán elég sok van. Amelyeket mi láttunk, azok a rögtönzött, szinte láthatatlan repülőtereken szálltak fel és le, amelyek az álcázás igazi mesterművei. A közelben egy francia paraszt hajtotta kaszálógép elé fogott két lovát és aratta a búzát. Nem messze tehenek legeltek, rá sem hederítve a rombolás dübörgő légi szörnyetegeire.

Ott nem volt alkalmunk az angliai rajtaütésből visszatérő német pilótákkal beszélni. De tegnap Brüsszelben beszélhettem egy olyan Messerchmitt-pilótával, aki egész héten bevetésen volt. Ez a pilóta teljesen bizonyosra vette, hogy a háború még a tél beállta előtt véget ér. A német pilóták egyébként úgy vélik, hogy a Spitfire ugyanolyan jó gép, mint a Messerschmitt, de a Hurricane-ok és a Defiantok sokkal gyatrábbak.

Igyekeztem nyitva tartani a szemem és észrevenni a rég várt német invázióra utaló jeleket. Láttam néhány érdekes dolgot, melyeket most nem részletezhetek, de egészében véve nagyon kevés olyan dolgot mutattak nekünk, ami azt jelezné, hogy küszöbön áll az invázió. Lehet, hogy voltak ilyen dolgok, csak éppen nem vettük észre őket. De hát nem ez volt a benyomásunk a tengerparton megtett bő 300 kilométeres autóút után. Inkább az az érzésünk, hogy először a levegőben fogják megvívni ezt a háborút.

Berlin, 1940. augusztus 19., 24.46

Itt Berlin.

Ma egy kis szélcsend állt be az Anglia elleni német légi háborúban. A ma esti és a holnap reggeli lapok korai kiadásai is a tegnapi légitámadás eseményeivel foglalkoznak. És mindegyikben a következő szalagcímek olvashatók, a főparancsnokság mai adatközlése szerint: 147 angol gépet lőttek le, harminchat német gép eltűnt.

Az utóbbi nyolc napban összesen lelőtt angol gépek számát Berlinben 732-ben adták meg. Angol gépek az éjszaka ismét ellátogattak Németországba, a nyugati és a déli vidékekre is, de a főparancsnokság azt állítja, hogy különösebb kárt nem okoztak. Ha az ember egész éjszaka hallja a német légelhárító ágyúk hangját, ahogy én is

hallhattam két éjszaka is a múlt héten Calais-ban és Brüsszelben, akkor eltűnődik, hogy vajon mit csinálhatnak ezek a brit gépek, ha a jelentések szerint soha semmiféle nagyobb kárt nem okoztak.

Hollandia német katonai parancsnoka, Christiansen tábornok újabb figyelmeztetést intézett a hollandokhoz a szabotázzsal kapcsolatban. A tábornok rámutatott, hogy a július 6-án kiadott első figyelmeztetés ellenére újabb szabotázsakciót követtek el. Ha ez még egyszer előfordul, jelenti ki a tábornok, akkor nemcsak a bűnösöket büntetik meg, hanem azokat a közösségeket is, ahol a szabotázs előfordult, sőt még azt a várost is, ahol a szabotőr lakik. A közösségekre bírságot vetnek ki és túszokat is szednek. *[Az utolsó mondatot a cenzor kihúzta.]*

Christiansen tábornok azt sem tanácsolja a hollandoknak, hogy ne jelentsék, ha ellenséges gépek landolnak holland területen. Azok a hollandok pedig, mondja a tábornok, akik ellenségcs katonáknak menedéket nyújtanak, súlyos büntetésre, akár halálbüntetésre is számíthatnak.

Berlin, 1940. augusztus 20., 14.00

Itt Berlin.

Az elmúlt éjszaka légiriadó volt, de ahogy én tudom, semmi kellemetlenség nem történt.

A szirénák pontosan negyvenöt másodperccel azelőtt szólaltak meg, hogy tegnap éjszaka belekezdtem volna az esti rádiótudósításba. Még a stúdió hangszigetelt ajtóin keresztül is behallatszottak a szirénák, s valaki bejött és közölte, hogy riadó van. De a műszakiak mind kitartottak a helyükön, s így minden baj nélkül folytathattuk az adást. *[Ezt a bekezdést a cenzor kihúzta.]*

Azután kimentem, hogy megnézzem a felfordulást, de semmi ilyesmit nem láttam. A távolban néhány légvédelmi ágyú dörgött, egy-két keresőfény is cikázott az éjszakában, de ez volt minden. Később elmondták, hogy két bombázó jött, tettek egy kört az egyik külváros fölött, de bombát nem dobtak le. Később, állítják a németek, az egyik repülőgépet Brunswicknál megtalálták a reflektorok. A gép találatot kapott és lángolva zuhant le.

Ma még – itt Berlinben most délután 2 óra van – nem kaptunk hírt Anglia fölötti légi tevékenységről. Tegnap szintén nyugalom volt a légi háborúban. A németek azt jelentették, hogy tevékenységüket felderítő repülésekre korlátozták, s hogy csak kevés légi összecsapás fordult elő. A németek azt mondják, hogy tegnap öt angol gépet lőttek le, s ők maguk kettőt veszítettek.

A Csatorna és Anglia fölötti tiszta időjárás szezonja lassanként véget ér, de a meteorológusok elmondták, hogy még legalább két-három hétig jó időre lehet számítani, s csak azután jön a felhős-ködös ősz. Hogy a németek szerint ez elég lesz-e ahhoz, hogy légierejük leszámoljon az angolokkal, azt nem tudom. A London elleni csütörtöki támadás után egy Messerschmitt-pilóta azt mondta nekem, hogy szerinte

körülbelül kétheti jó idő alatt végezni tudnának az angol légierővel. De hát ez csak az ő személyes véleménye volt.

A német sajtó egyre csak az amerikai lapokat idézi, annak bizonygatására, hogy milyen nagy károkat okoztak Angliában a német légitámadások. A mai *12-Uhr Blatt* a *New York Times*t idézi, amely azt írta, hogy London elővárosaiban és a croydoni repülőtéren nagy pusztítást végeztek a német bombák.

Mint az várható volt, a ma reggeli német sajtó tele van az angolok szomáliföldi úgymond győzedelmes kivonulása fölötti ironizálással. A német lapok ezt a háború negyedik győzedelmes angol visszavonulásának nevezik – a korábbi három helyszíne Åndalsnes, Namsos és Dunkerque volt. Herr Hitler, amint megkapta az angolok szomáliföldi kivonulásáról szóló híreket, azonnal gratuláló táviratot küldött Mussolininek. A ma reggeli német lapok dicsőítik a bátor olaszokat, akik kiverték az angolokat az afrikai gyarmatból. Bármik legyenek is a tények, hogy mi vagy miért történt ott, az olasz győzelem még tovább növelte Európában a tengelyhatalmak presztízsét, és megerősítette az itteni emberek hitét a gyors és végső győzelemben.

Egyébként pár nappal ezelőtt megálltam Dunkerque-nél, és elcsodálkoztam, hogy milyen sok romot és törmeléket eltakarítottak. A város rettenetes állapotban volt, de az utcák nagy része most már tiszta. Az is meglepett, hogy milyen sok francia él még most is ott. A lerombolt városokban élő civileknek jó adag bátorságra van szükségük. Beszéltem Calais-ban egy francia pincérnővel, aki egyáltalán nem volt elkeseredve. Azt mondta, hálás a sorsnak, hogy sikerült megmentenie az életét, s hogy megint van munkája.

Azt is észrevettem Belgiumban és Észak-Franciaországban, hogy megkezdődött az aratás. Ez javítani fogja az élelmiszer-ellátást.

Berlin, 1940. augusztus 22., 24.46

Itt Berlin.

A háború kitörése óta ma először fordult elő, hogy a német főparancsnokság az ellenség veszteségeivel majdnem azonos mértékű német légi veszteségeket tett közzé. A tegnapi légi csatákról szólva a főparancsnokság azt jelentette, hogy az angolok hét repülőgépet veszítettek, a németek pedig hatot.

Ezek persze alacsony számok. És alacsony számokat közölnek immár negyedik napja, amióta a német légi offenzíva, az elmúlt vasárnapi nagy támadás után veszített lendületéből. Hogy ez mennyi ideig lesz így, azt itt senki sem árulja el. S hogy az offenzíva miért veszített lendületéből, én nem tudom. Egyesek úgy vélik, az időjárás miatt. De a német hadijelentések nem említik az időjárást. Mások szerint a németek most a nagy megsemmisítő csapásra készülnek fel, s ezért van a szélcsend. Szerintem pedig egyszerűen várnunk kell, és majd meglátjuk.

Tegnap éjjel az angol bombázók a német főparancsnokság szerint megelégedtek Németország északi vidékeinek bombázásával, és nem okoztak súlyosabb kárt. A német sajtó ma azon háborgott, hogy egy angol bomba Bismarck sírjától alig 200 méterre csapódott be. A berlini lapok Mr. Churchillt vádolják, hogy szándékosan igyekszik lerombolni Németország nemzeti szentélyeit. „Az egész kulturált világ megdöbben ettől a gaztettől" – írja a *Lokal Anzeiger*.

Berlin, 1940. augusztus 23., 24.46

Itt Berlin.

Közleményeiben a német főparancsnokság immár ötödik napja használja a „fegyveres felderítés" kifejezést a német repülőgépek angliai akcióinak leírására. A főparancsnokság szerint a tegnapi fegyveres felderítés két angol konvoj elleni támadást jelentett, egyet Berwick, egyet pedig Downs közelében, s állítólag megrongáltak négy hajót. Az éjszaka a német bombázók Cornwallban és Walesben repülőtereket támadtak, Readingben egy repülőgépgyárat, Rochesterben pedig egy gépgyárat. Azt mondják, sokfelé tűz keletkezett.

A *DNB* szerint az éjjel egy német bombázó Moray Firth-nél megtámadott és négy közvetlen találattal elsüllyesztett egy 15 000 tonnás hajót.

A múlt heti óriási légicsaták után ezek persze nem nagy ügyek. Néhányan itt azt vártuk, hogy tegnap vagy ma éjjel az angol sógorok is ellátogatnak Berlinbe, hogy megtorolják azt, amit jelentéseik szerint a németek tettek Londonnal. Tegnap azonban elmaradt a vizit, és ma sem történt még semmi, pedig itt már majdnem éjjel 1 óra van.

Egyébként Göring marsall kiadott egy rendeletet, amellyel megkönnyíti a berliniek életét: a rendeletben az áll, hogy a lakosoknak a légvédelmi szirénák megszólalásakor nem feltétlenül kell levonulniuk a légópincékbe. Göring azt mondja, várhatnak, amíg meghallják a légelhárító ágyúk tüzét vagy meglátják felvillanni a keresőfényeket. Ennek az engedménynek nagyon sokan fognak örülni, mert az embert ki tudja borítani, ha az éjszaka kellős közepén a szirénák felzúgásakor ki kell másznia az ágyból, s aztán egy hideg és nyirkos pincében gubbasztani, miközben odafönt semmi komoly dolog nem történik.

Berlin, 1940. augusztus 24., 14.00

Itt Berlin.

Ezek a napok nagyon emlékeztetnek engem a tavalyi télre. Hideg és borús az idő, és a háborúban megint szélcsend állt be. Könnyen meglehet, hogy ez a vihar előtti csend. S ha az, akkor hamarosan meglátjuk.

Időközben a német sajtó, amely nem tud új győzelmekről beszámolni, felmelegíti a régieket. Az olyan lapok, mint a délután megjelenő *Börsen Zeitung* is, ma ismét elmesélik, hogy milyen borzasztóan hatékonyak voltak az angliai német bombázá-

sok. E lap szerint a déli partvidék angol városainak lakói elhagyják otthonaikat és északra költöznek, hogy megmeneküljenek a bombázásoktól. Nem bírják a szakadatlan német támadások miatti feszültséget, meg azt sem, hogy éjjel-nappal az óvóhelyeken kell gubbasztaniuk. Ilyen képet tárnak olvasóik elé a német újságok.

Az Anglia elleni német légitámadások hatékonyságának további bizonyítékaként a ma reggeli lapok bemutatják néhány bombázott repülőtér fényképét. Sajnos én amatőr vagyok a légifelvételek értékelésében, s így nem látom rajtuk azt, amit a szakemberek. De azért érdekesek ezek a képek. A *Völkischer Beobachter* címoldalán az angliai Maidstone melletti repülőteret mutatja. A képmező egyik sarkában néhány épületből felszálló füstöt lehet látni. A német képaláírás szerint ez a közvetlen találat eredménye. Egy másik képen egy St. Margaret melletti, bombázott vasúti ágyúállást látunk. A harmadikon füst gomolyog egy, a német képaláírás szerint egy Londontól délkeletre lévő repülőtér szélén álló épületekből. Londontól délkeletre Croyden van. Az aláírás elmagyarázza, hogy éppen egy Stuka bombázás eredményét látjuk a képen. Két épület, úgy néz ki, lángokban áll.

Egyébként ez a szokatlan augusztusi időjárás itt az utóbbi három hétben nemcsak a légi tevékenységet akadályozza, hanem a termésre is hatással van. A kárról nincsenek elérhető adataink, de aligha kétséges, hogy nemcsak az Európában ezen a télen oly fontos gabonának, hanem az egyéb terményeknek, például a burgonyának is ártott a hideg, nyirkos idő.

A német lapok ma némi figyelmet szentelnek Albániának. Egy albán újságot idéznek, amely azt írja, hogy újabb albán hazafit öltek meg, bár kiderül, hogy a gyilkosság még májusban történt, és nem említik külön, hogy a görögök követték volna el. Ugyanakkor szemrehányást tesznek a görögöknek, amiért gyakorlatilag lezárták a határt Albánia és Görögország között. És ez, írják, súlyos gond az albánok számára. Rákérdeztünk ma az Olaszország és Görögország közötti viszonyra, s a Wilhelmstrasse úgy tájékoztatott bennünket, hogy a helyzet nem kritikus. Nem adtak ki ultimátumot, mutattak rá.

A német nőknek, mint önök is tudják, semmiféle kapcsolatuk nem lehet a lengyel hadifoglyokkal. Ma azt olvasom a lapokban, hogy két német nőt háromévi börtönre ítéltek, mert lengyelekkel volt kapcsolatuk. A bíróság azt mondta róluk, hogy elveszítették a női becsületüket.

És itt egy kis cikk a hivatalos német teniszújságból. A lap kigúnyolja azokat a németeket, akik még mindig angol szavakat használnak teniszezés közben. Mert egy német ne mondja például azt, hogy az eredmény „fifteen-thirty". A számokat mondják csak németül. És azt se mondják, hogy „deuce", vagy „game", vagy „set point". Az újság meg is adja a német megfelelőjét körülbelül harminc olyan angol teniszszakszónak, amelyeket eddig a német játékosok többsége használt. A „lob" helyett *„Hochball"*-t kell mondani, ami szó szerint „magas labdát" jelent. A „smash" helyett a *„Schmetterball"* használandó. „Backhand" helyett *„Rückhand"*. És így tovább. Egy darabig, azt hiszem, teniszezés közben egyesek egy kicsit meg lesznek zavarodva.

Berlin, 1940. augusztus 25., 01.07

Itt Berlin.

Most éppen légiriadó van itt. A szirénák valamivel korábban, éjfél körül szólaltak meg, s azután elkezdtek dörögni a nagy légelhárító ágyúk, s az égen fénycsóvák keresik az angol gépeket. További részletek egyelőre nem ismeretesek.

Nagyon szórványosan érkeznek ma este ide Berlinbe a hírek az Anglia fölötti mai összecsapásokról is. A hétfő reggeli lapok korai kiadásai megelégszenek azzal, hogy szalagcímekkel lássák el a német hadijelentéseket, melyek szerint tegnap nagy légi győzelmeket arattak.

64 ELLENSÉGES GÉP MEGSEMMISÜLT – NAGY KITERJEDÉSŰ ROMBOLÁS AZ ANGLIA ELLENI RAJTAÜTÉS NYOMÁN – LÁNGOKBAN ÁLL A PORTSMOUTH-I HADITENGERÉSZETI TÁMASZPONT. Ezek a jellemző szalagcímek itt Berlinben. És a tegnapi eseményekre vonatkoznak. A német repülők, ahogy itt elmagyarázták, kihasználva a felhők által nyújtott védelmet, meglepetésszerűen támadtak az angolokra. A német hadijelentés szerint lángba borították a portsmouth-i hadihajó-építő gyártelepet. Nappali rajtaütést hajtottak végre Northwood, Hornchurch, Manston, Canterbury, Ramsgate és Great Yarmouth ellen. Egy Dover melletti nagy kaszárnya, állítják itt, hetven bombát kapott, s a német gépek bemenekültek a felhők közé, mielőtt az angolok bármit is tehettek volna.

Berlinben nincs hír azokról az angliai jelentésekről, amelyek szerint német bombák hullottak magára Londonra is. A német sajtóban erről semmit sem találok. Sőt, a *DNB* cáfolatot adott ki, hogy az elmúlt pénteken és szombaton a németek London elővárosait bombázták volna. Kifejti, hogy csak a brit fővároson kívüli katonai célpontokat támadtak, majd azzal folytatja, hogy a britek voltak az elsők, akik egy főváros peremkerületeit bombázták, amikor a Berlin és Potsdam között félúton fekvő Babelsberget támadták. Erről később talán még hallunk részleteket.

Mindenesetre, ha jól tudom, ennél közelebb még nem hullottak angol bombák, és Berlin városhatárain belülre sem jutott még belőlük – legalábbis mostanáig nem. De még nem ismerjük a most is folyó támadás eredményeit.

Berlin, 1940. augusztus 26., 24.46

Itt Berlin.

Itt most megint légitámadás van, vagy legalábbis légiriadó.

A tegnap éjjeli tűzijáték – amely több millió berlini lakost kényszerített három órára a pincékbe és komoly légvédelmi ágyúzással is járt –, hatsoros hírként szerepel a ma esti berlini sajtóban. A kis hírből csak annyit tudunk meg, hogy tegnap éjjel több ellenséges gép is berepült a főváros fölé, és két külvárosra gyújtóbombákat dobtak. Egy leégett kerti lakon kívül, írja az újság, más kár nem esett. Továbbá, egy hazafelé tartó angol gépet lelőttek. Ez minden, amit közöltek velünk.

S bár az újságok csak hatsornyi helyet találtak az elmúlt éjjeli légitámadásra, a város lakói számára ez ma a legfőbb beszédtéma. Végül is ez volt az első igazi légitámadás Berlin ellen, az első alkalom, amikor az emberek egyáltalán hallhatták dörögni a városban mindenfelé látható légelhárító ágyúkat, és az első alkalom, amikor elvesztettek háromórányi alvásidőt a légópincékben. És erről már volt mit beszélni. Szinte mindenki, akivel csak összefutottam, tudott mutatni egy marék repeszdarabot, melyeket a támadás után az utcákon vagy a kertekben szedett össze. *[Az utolsó mondatot a cenzor kihúzta.]*

Legalább három utcát vettek körül kötélkordonnal úgy, hogy nem lehetett elég közel menni ahhoz, hogy az ember lássa, miért van elzárva. A város néhány részére röplapokat szórtak, melyekben arra kérik a berlinieket, hogy ébredjenek föl, és figyelmeztetik őket, hogy „a Hitler által elkezdett háború folytatódik", s hogy „addig lesz háború, amíg Hitler is lesz".

De, mint mondom, a mai berlini sajtóban a nagy hír nem az elmúlt éjszakai felfordulás, hanem az Anglia elleni német légitámadások sikere. Ezen van a hangsúly. Íme egy jellemző szalagcím a *Börsen Zeitung*ban: ÚJABB SÚLYOS CSAPÁS ANGLIÁRA. És a helyi lapok tele vannak a London elleni német légitámadások által okozott szörnyű pusztítást ecsetelő beszámolókkal.

Mint tegnap este említettem, itt tagadták, hogy az elmúlt pénteken és szombaton magát Londont is bombázta volna a német légierő, s hogy a német lapokban semmi utalás nem volt olvasható arról, hogy a bombák a városra is hullhattak. A mai berlini újságok azonban már szemtanúk, Londonban dolgozó svéd tudósítók beszámolóit közlik egy német támadásnak köszönhető nagy tűzvészről London szívében.

Ma este a német rövidhullámú rádió a Columbia rövidhullámú állomását, a WCBS-t idézte, amely azt mondta, hogy az amerikai jelentések szerint a német bombázások eredményeképpen London körzetének egyötöde romhalmazzá vált.

Berlin, 1940. augusztus 28., 24.46

Itt Berlin.

Olvasom az esti lapokban, hogy ma reggel itt légiriadó volt. Úgy látszik, átaludtam, bár ahogy az újság írja, egyébként is téves riasztás volt, a szirénák műszaki hibája miatt.

A jelek szerint a németek egyre több éjszakai bombázást hajtanak végre. A múlt éjszakai angliai rajtaütés a német hadijelentésből ítélve nagyszabású lehetett, s a németek kikötőket, gyárakat és repülőgépgyárakat bombáztak Southampton, Aberdeen, Dundee, Leeds, Hull, Derby, Birmingham és Chatham körzetében. A német rádió azt állítja, hogy a Birmingham melletti Spitfire repülőgépgyár épületeiben nagy károk keletkeztek.

A német szalagcímek még mindig arra a szörnyű pusztításra koncentrálnak, amelyet a német támadások eredményeztek Angliában. TÜZEK SKÓCIÁTÓL SOUTHAMPTONIG – hirdeti a ma esti *Börsen Zeitung* főcíme. A mai német hadijelentés ismét arról tájékoztat bennünket, hogy alig okoztak károkat a tegnap éjjeli angol légitámadások. Kielben, Németország legnagyobb haditengerészeti támaszpontján néhány ház megrongálódott, mondja a közlemény.

A német lapok ma tele vannak vezércikkekkel, amelyek azt fejtegetik, hogy míg a német repülőgépek csak katonai célpontokat bombáznak, addig az angol gépek szándékosan civileket támadnak. Nagyon veszélyes játék ez, figyelmeztet a *Völkischer Beobachter*. Én magam gyakorlatilag semmit sem tudok arról, hogy mi folyik Angliában, de az itteni újságokban semmi olyasmit nem lehet találni, ami arra utalna, hogy a német bombázóknak polgári áldozatai is volnának Angliában.

Holnap este ilyen idő tájban már valószínűleg fogjuk tudni, hogy miképpen alakul Erdély, s vele együtt a nagy balkáni állam, Románia sorsa.

Ma este Herr von Ribbentrop német külügyminiszter Ciano gróf olasz külügyminiszter társaságában elrepült Bécsbe, ahol holnap találkoznak Románia és Magyarország külügyminiszterével. Ahogy az itteni közlemény fogalmaz, ők négyen majd megvitatják a közös érdeklődésre számot tartó kérdéseket.

Salzburgból való elutazásuk előtt Ciano gróf és Herr von Ribbentrop Herr Hitlerrel ebédelt Obersalzburgban. Délután a két külügyminiszter megbeszélést tartott a Führerrel. Vélhetően egyetértésre jutottak a holnap követendő irányelveket illetően. A Wilhelmstrasse ma cáfolta, hogy Németország döntőbíróként fog fellépni. Mint kifejtették, Németország csupán jószolgálatait ajánlja föl a két ország közötti szerencsétlen konfliktusban.

A Wilhelmstrassén egyesek a holnapi bécsi találkozót Magyarországnak és Csehszlovákiának ahhoz, az ugyanott szűk két esztendeje megrendezett találkozójához hasonlították, amelybe Németország és Olaszország is bekapcsolódott és rendezte az országhatárral kapcsolatos, egymással ellentétes igényeket. Érdemes odafigyelni erre az összehasonlításra.

Berlin, 1940. augusztus 29., 14.05

Itt Berlin.

Az egyik berlini délutáni napilap, a *Börsen Zeitung* első oldalán ez a szalagcím olvasható: BOMBÁZÓINK SZAKADATLANUL DÖNGETIK A BRIT-SZIGETEKET – ÁLLANDÓAN TÁMADJÁK A FONTOS KATONAI CÉLPONTOKAT. És az első oldal legnagyobb részét az Anglia elleni német légitámadásokról szóló jelentések foglalják el.

Az elmúlt éjszakai légiriadóról a *Börsen Zeitung* ötödik oldalán található egy bekezdésnyi beszámoló. Felolvasom: „Tegnap éjjel 0 óra 24 perctől 3 óra 17 percig légiriadó volt Berlinben. Rövid időközönként néhány angol gép jelent meg Nagy-Berlin fölött, s gyújtó- és nagy robbanóerejű bombákat dobtak lakónegyedekre és elővárosokra. Katonai célpontokat nem támadtak."

A bekezdés így folytatódik: „Az okozott kár jelentéktelen. A város központjában több helyen kigyulladtak a háztetők, de a tüzet gyorsan eloltotta a légoltalmi szolgálat. Tíz ember meghalt, huszonnyolc megsebesült. Az áldozattá vált emberek közül egy sem ment le az óvóhelyre."

Ez a hivatalos közlemény az elmúlt éjszakai légitámadásról. Én magam személyes tapasztalatok alapján nem sokat tudok mondani a támadásról, mert bár az a legutóbbi rádióadásom előtt kezdődött és majdnem három órán át tartott, csak öt percig engedélyezték, hogy egy ablakból figyeljem az eseményeket. Annak a három órának a legnagyobb részében, amikor angol gépek mozogtak Berlin fölött, nem engedtek kinézni a helyszínre. Azt mondták, túl veszélyes volna, és a rendőrség szigorúan felszólított mindenkit, hogy menjen le az óvóhelyre. Egy kis ideig azonban mégiscsak láttam, hogy a reflektorok miképpen igyekeznek megtalálni a gépeket a sötét égbolton. Most mintha kevesebbet tüzeltek volna a légelhárító ágyúk, mint vasárnap éjjel, bár néhány kerületben elég nagy zajt csaptak. Az angolok néha az egész eget fénybe borító világítóbombákat is ledobtak. *[Ezt a bekezdést a cenzor kihúzta.]*

A támadás után körülbelül egy órával a propagandaminisztérium körbevitte a külföldi tudósítókat a városon, hogy szemrevételezhessék a károkat. A Kottbusserstrassén, körülbelül egy kilométerre a Berlin délkeleti részén lévő egyik vasútállomástól, két darab 50 kilós bomba csapódott be az úttesten, letépte egy, a háza bejáratánál álló légvédelmi felügyelő egyik lábát, és megölt négy férfit és két nőt, akik elég meggondolatlan módon a kapualjba húzódtak.

A propagandaminisztérium elvitte az újságírókat a tempelhofi repülőtérre, a Klingenberg elektromos művekbe és a fegyvereket gyártó Siemens-gyárba is, ahol semmi problémát nem láttunk. Az elmúlt éjszakai harci események, úgy tűnik, a várostól nyugatra és északnyugatra zajlottak.

Egy épp most kiadott itteni közlemény szerint német gépek keményen bombázták Liverpoolt, s főként az ottani dokkokat, valamint a Mersey folyó túlsó partján lévő Birkenheadet. Német bombák hullottak még Middlesbrough-ra, Thameshavenre és Chathamre. Ezekkel az éjszakai légitámadásokkal kapcsolatos további részletek később várhatók.

Berlin, 1940. szeptember 1., 01.09

Itt Berlin.

Ma egy éve indult meg Lengyelország ellen a nagy német ellentámadás – ahogy azt itt hivatalosan nevezték.

Nem egyhamar fogom elfelejteni azt a borús őszi napot – Hitler a Reichstagban bejelenti egy európai korszak végét, érkeznek az első német győzelmi jelentések, mindannyiunkra ránehezedik a kimerültség, amelyet a kialvatlanság és annak tudatosulása okozott, hogy itt a háború. De volt valami fellélegzés is, hogy az Európát napok, sőt hetek és hónapok óta fojtogató szörnyű feszültség végre, végre feloldódott. Mindenki tudta, hol áll, legalábbis azt hitte, hogy tudja.

Aztán az az este – az elsötétítés éjszakája, a botladozás a koromsötét utcákon a rádióstúdió felé –, majd később, már éjszaka az első légiriadónk, ahogy vártuk, kikészített gázálarcokkal, hogy majd jönnek a lengyelek. De nem jöttek. A lengyelek sohasem jöttek ide – hogy miért, azt nem tudom. Talán azért, mert nagyon jó volt a berlini légvédelem.

Senki sem jött ide majdnem egy álló esztendeig, mígnem aztán a múlt vasárnap, körülbelül ilyen idő tájban az angolok megtették első nagy látogatásukat, amelyet azóta is majdnem minden éjjel megismételnek. A múlt éjjel is itt jártak, de a hivatalos jelentés szerint a német légvédelem megakadályozta, hogy magát a várost bombázzák, és arra kényszerítette őket, hogy bombáikat a városon kívül dobják le. Az éjjel hallottam néhány bombarobbanást nagyon közel a szállodámhoz, amely nem messze található a Tiergartentől – és tényleg, a ma este kiadott hivatalos közleményben azt látom, hogy a kertészek több bombatölcsért is találtak Tiergartenben, vagyis Berlin kellős közepén. Az esetleg fel nem robbant vagy időzített bombáktól tartva a rendőrség lezárta a park egy részét.

Ami az Anglia elleni légi háború mai eseményeit illeti, Berlinben nincsenek újabb hírek, csak annyit mondtak, hogy a német légitámadások nagy erőkkel folytatódtak. Részleteket nem közöltek.

A tegnapi légi eseményekkel kapcsolatban a német főparancsnokság ma azt közölte, hogy 133 angol gépet semmisítettek meg, s ebből 116-ot a levegőben. Ezzel szemben a németek, mint mondják, csupán harminckét gépet veszítettek. A német hadijelentés még hetvennégy brit léggömb lelövését is említi. A német főparancsnokság közleménye szerint egy német U-Boot megtorpedózta a 15 000 tonnás brit *Dunvegan Castle* segédcirkálót.

Az újságok szalagcímeiben ezek az események köszönnek vissza. Valamint a Kettes Számú Világháború kitörésének első évfordulója. Vajon hogyan érzik magukat a németek ma, egyévi háború után? – kérdezhetnénk.

Nos, az olyan, vezető napilapok címoldali vezércikkeiből ítélve, mint a mai *Völkischer Beobachter*, a *Frankfurter Zeitung* és a *Deutsche Allgemeine Zeitung*, a németek tiszta lelkiismerettel vallják, hogy a háborút Anglia kényszerítette rájuk, hogy ők jogos ügyért harcolnak, hogy a háború egy éve alatt nagy sikereket értek el, s hogy a győzelem már nincsen messze. Ez persze a hivatalos álláspont, de tévedés volna azt hinni, hogy nem ugyanez a véleménye a német nép nagy tömegeinek is.

Tényleg az a helyzet, hogy az utca embere, akivel csak beszélgettem, azt reméli, hogy a háború még a tél beállta előtt befejeződik, sőt erről meg is van győződve. De most, a háború kitörésének első évfordulóján a német nép azt is észreveszi, hogy már nincs esély a megegyezésre – hogy vagy nekik, vagy az angoloknak győzniük kell, s hogy aki veszít, arra nehéz idők várnak, hogy finoman fogalmazunk.

Ami pedig a harcokban részt vevő németeket illeti – nemrég a La Manche-nál jártam, s beszélgettem katonákkal, tengerészekkel és pilótákkal –, ők holtbiztosnak tartják, hogy a háború még a tél beállta előtt véget ér.

Szóval, hogyan élnek a németek egyévi háború után? – tehetjük föl a kérdést. Nézzük az élelmiszert. Most egészében véve jobb az ellátás, mint egy évvel ezelőtt. Segített a Dániából behozott vaj, sonka és tojás, és a Hollandiából behozott zöldség. Németország saját élelmiszerkészletei, úgy hallom, igen tekintélyesek. Németország ezen a télen nem fog éhezni.

A megszállt Hollandiában, Belgiumban és Franciaországban már nem ilyen rózsás a helyzet. Nem tudom, hogy az idei télen honnan jutnak élelmiszerekhez. A hivatalos német álláspont szerint, ha szenvednek, akkor azt a brit blokádnak köszönhetik.

Ami a ruhaneműt illeti, valamivel jobbak a kilátások. Ebben az évben a németek 150 pontot kapnak ruhavásárlásra, szemben a tavalyi 100-zal. A helyzet javulásához hozzájárult a nagy mennyiségű lengyel textilipari nyersanyag.

Az emberek hangulata a fantasztikus győzelmek egy éve után pont olyan, amilyenre számítani lehetett. Személyes megfigyeléseim alapján pedig azt mondhatom, hogy az éjszakai légitámadások – s az ország nyugati és északnyugati részén lakók már három hónapja szinte minden éjjel átélhetik ezeket – nem törték meg az embereket. A bombázások nem hagyják az embereket aludni, és elkeserítik őket. De azt hiszem, hogy ugyanez lehet a helyzet minden országban. Csodálatos, hogy az emberek mi mindent képesek elviselni.

Ami a sokat emlegetett angliai inváziót illeti, még mindig sötétben tapogatózunk, de ha nem ez volna a helyzet, akkor sem tudnánk semmi fontosat elárulni az angoloknak.

Berlin, 1940. szeptember 2., 24.41

Itt Berlin.

Tavasszal, amikor nyugaton megindult a nagy offenzíva, a propagandaminisztérium hatalmas, kivilágított térképet készített a nyugati frontról. Egy német katonatiszt, mutatópálcával a kezében naponta segített nekünk követni, hogy éppen mit csinál a német hadsereg odakint a frontokon.

Ma azt a térképet levették, és egy ugyanolyan méretű másikat raktak a helyére. Anglia térképét. Így aztán most azon tűnődünk, hogy a napokban már egy új hadjárat eseményeit fogjuk-e követni ezen a nagyszerű térképen.

Tegnap dr. Goebbels, arra a kérdésre, hogy mikor következik Anglia, ezt mondta: „A Führer majd lép, ha elérkezik az idő." Ebből egyesek arra következtettek, hogy még nem tartják elérkezettnek az időt az Anglia elleni inváziót.

A német légierő mindenesetre ma megint komoly támadást intézett Anglia ellen. A német légierő főparancsnoksága által ma este kiadott rendkívüli közlemény szerint a bombatámadások célpontjai a délkelet-angliai repülőterek voltak. A támadás során kialakult légicsatákban, mondják, nyolcvanhat angol gépet lőttek le. S hozzáteszik még, hogy huszonhárom német repülőgép eltűnt.

Figyeljük meg a négy : egy arányt a német légierő javára. A napokban egy német rádiókommentátor mutatott rá, hogy a nagy légi háború kezdete óta állandó a négy : egy arány a német jelentésekben. Az augusztus 6. és szeptember 1. között lelőtt repülőgépekre vonatkozó német adatok például így néznek ki: 1627 angol gép, 415 némettel szemben. Majdnem pontosan négy : egy arány.

Ami a mai német rajtaütések által okozott károkat illeti, a német közlemény szerint hangárok és más repülőtéri épületek kaptak bombatalálatot az angol repülőtereken.

Az angol légierő által az elmúlt éjjel Németország, s főként Berlin ellen intézett támadások hivatalos verziója a következőképpen hangzik: „Ellenséges repülőgépek az elmúlt éjszaka ismét támadást kíséreltek meg Berlin és más városok ellen. Az erős légvédelemnek köszönhetően az ellenség nem tudta bombázni Nagy-Berlin területét. Németország más vidékein károk keletkeztek a lakóházakban, de katonai létesítményekben nem."

Berlin, 1940. szeptember 3., 24.46

Itt Berlin.

Az a hír, hogy az Egyesült Államok, a nyugati féltekén brit kézen lévő haditengerészeti és légi támaszpontokért cserébe ötven, oly égetően szükséges rombolót készül adni Nagy-Britanniának a Németország elleni háborúhoz, nos, ez a hír ma túl későn érkezett meg Berlinbe ahhoz, hogy a német sajtó reagálni tudott volna rá. Az itteniek többsége a Columbia rövidhullámú rádióadásában hallotta a hírt, itteni idő szerint ma késő délután.

A Wilhelmstrasse első reakciója az volt, hogy nem kell a dolgot túl komolyan venni. A hivatalos vélekedés a jelek szerint az, hogy az ötven romboló túl későn érkezett ahhoz, hogy megmentse az angolokat, és egyébként is, ezeknek a rombolóknak a többsége elavult világháborús bárka, túl sok hasznukat tehát nem veszik.

Mindenesetre, a német politikai körök első reakcióiból ítélve nyilvánvalónak tűnik, hogy Berlin ebből nem fog ügyet csinálni az Egyesült Államokkal. Velünk szemben mindig is ilyen volt a német politika, és most sincsen semmi jele, hogy változás következne be. Mint már gyakran említettem, Berlin meg van győződve arról, hogy meg tudja verni az angolokat, még mielőtt az amerikai segítség valóban hatékonnyá válna. És ez a repülőgépekre éppúgy érvényes, mint a hadihajókra.

Ma egyébként a légi offenzíváról alig van hírünk. A Berlinben délután ötkor, vagyis hét órával ezelőtt kiadott közleményben az áll, hogy a német bombázók ma Dél-Angliában és Londontól északra támadták a katonai célpontokat. A német ada-

tok szerint a légi összecsapásokban harminckilenc angol gépet lőttek le, további tizenötöt pedig a támadások során a földön semmisítettek meg. Tizenkét német repülőgép eltűnt, mondja a közlemény. Figyeljük meg ismét a német jelentésekben mutatkozó négy : egyes arányt.

Mint sejthető, ezekből a jelentésekből szép számú szalagcím lett a német újságokban. Az egyik, jellemző cím a *Börsen Zeitung* címoldalán a következőképpen hangzik: REPÜLŐTEREK SZÉTBOMBÁZVA, KIKÖTŐK LÁNGTENGERBEN. NÉMET BOMBÁZÁSOK ÉJJEL-NAPPAL. S több német is ezt mondta ma nekem: „Ezzel a szörnyű rombolással az angolok már biztosan nem húzzák sokáig." Úgy látom, az embereknek itt ez a véleményük.

Ma eltemették azt a tíz polgári személyt, akik a csütörtök éjjeli angol bombatámadásban vesztették életüket. Az itteni újságok az esetet kommentálva azt írják, hogy az angolok gyáva gaztettet hajtottak végre.

Berlin, 1940. szeptember 3–4., 04.34

Itt Berlin.

A mai német sajtóban aligha találunk egy sort is arról, hogy épp egy éve lépett be a háborúba Nagy-Britannia és Franciaország, Kettes Számú Világháborúvá változtatva azt, amit Németország addig egy rövid lengyelországi hadjáratnak gondolt.

Azon a napon, jól emlékszem, Herr Hitler egy sor felhívással fordult hadseregéhez, pártjához és népéhez. S mindegyik felhívásának az volt a refrénje, hogy a fő ellenség Nagy-Britannia. Franciaországot még csak nem is említette. Anglia az ősellenség, amelyet le kell győzni, ha a német nemzet élni akar, mondta Hitler a német népnek.

Anglia az igazi ellenség! Most, hogy letelt az európai történelem egyik legfantasztikusabb éve, ez a kijelentés még mindig érvényes. Csakis Anglia áll Németország útjában, hogy elérje azt a totális győzelmet, amelyet oly magabiztosan vár szinte mindenki ebben az országban.

Így hát a német sajtó, amely elmulaszja megemlíteni, hogy mi is történt egy évvel ezelőtt, most az Anglia elleni nagy légi offenzívára koncentrál. Nekünk itt Berlinben szörnyű képet festenek a tömeges német bombázások által a Brit-szigeteken mindenfelé okozott pusztításról. A ma esti újságját elolvasó német polgár biztosan eltűnődik: Vajon meddig viselik még el az angolok mindazt, amit a légierőnk éjjel-nappal művel velük?

Ma például a németek azt jelentették, hogy bombázóik Dél-Angliában és Londontól északra támadtak célpontokat. Azt állítják, hogy ötvennégy angol gépet lőttek le, tizenkét német gép pedig elveszett. A tegnapi légi összecsapásokban a főparancsnokság szerint kilencvenhárom angol repülőgépet semmisítettek meg és huszonhárom német gép eltűnt. A közleményben még az áll, hogy nagy kárt tettek az angol repülőterekben, repülőgépgyárakban, hadiüzemekben és kikötőkben.

Ma éjjel az angolok ismét ellátogattak ide Berlinbe. A nemrég kiadott hivatalos jelentés szerint a fővárost nem bombázták, s az angol gépek többségét elűzte a városról nyugatra, az Elba mentén működő légvédelem.

Egy évvel ezelőtt az a végzetes szeptember 3-a derűs és meleg nap volt itt Berlinben. A Wilhelmstrassén rettenetes volt a feszültség, ahogy közeledett délelőtt 11 óra, a brit ultimátumban megszabott határidő. Az államférfiak, a diplomaták és a tudósítók szeme vörös volt a kialvatlanságtól.

De, jól emlékszem, a berliniek nem így voltak ezzel. Furcsán közönyösek voltak és maradtak is a háború egész idején. Ma elnéztem őket, ahogy munkába igyekeztek, és arra gondoltam, hogy húszból jó ha egynek eszébe jutott, hogy ma van az újabb világháború kitörésének első évfordulója. Ma a nap folyamán két-három tucat némettel is beszélgettem erről-arról. Egyetlenegy se hozta szóba az évfordulót.

Berlin, 1940. szeptember 4., 24.54

Itt Berlin.

Adolf Hitler ma itt beszédet mondott. A beszéd figyelmeztetést tartalmaz. Hitler azt mondta, hogy ha az angolok két vagy három tonna bombát dobnak Németországra, akkor a német légierő tízszer, ötvenszer vagy akár százszor annyit fog ledobni Angliára. S ha az angolok német városokat támadnak, akkor Anglia városait letörlik a föld színéről.

Meglepetésszerű beszéd volt ez. Előzetesen semmit nem tudott róla a nagyközönség, de még az újságírók sem. A délután 4 órai sajtókonferenciára érkező tudósítókat autóbuszokba terelték, és meg sem álltak velük a Sportpalotáig. Ott pedig a mi időnk szerint nem sokkal 5 óra után Herr Hitler megnyitotta a második háborús téli közsegélyezési kampányt.

Egy magabiztos, már-már hetyke Führert láttunk ma, a második háborús év küszöbén. Az angolokra vonatkozó ironikus megjegyzéseinek és azt kísérő gesztusainak hatására a tömeg rázkódott a nevetéstől. Időnként persze közbeszúrt fenyegetőbb megjegyzéseket is, beszéde elején például ezt: „Bármi jöjjön is, Anglia pusztulni fog!" Erre a kijelentésre tapsvihar tört ki.

Azután ismét ironikus hangnemre váltott, amikor rátért az Anglia elleni támadás sokat boncolgatott témájára.

„Az angolok szeretnék tudni, hogy mikor kezdődik a támadás. Az angolok ezt kérdezgetik: »Miért nem jönnek már?« – Hitler ekkor hátralépett, felemelte a kezét és így folytatta. – Csak nyugalom, nyugalom. Majd jönnek, jönnek. Nem kell úgy kíváncsiskodni." Ettől az egész ház nevetésben tört ki.

Azután az a rész következett, hogy a földdel teszik egyenlővé az angol városokat, ha az angolok folytatják Németország bombázását. Hitler ezt mondta: „Az angolok három hónapon át éjszakai bombázókat küldtek ránk. Azt hittem, Herr Churchill végül föladja. De most a német légierő fog válaszolni éjszakáról éjszakára. S ha az angolok

két vagy három tonna bombát dobnak le, akkor a német repülők ötven, száz vagy kétszáz tonnával fognak válaszolni, amíg Anglia városai a földdel nem válnak egyenlővé, s amíg az éjszakai kalózokat rá nem kényszerítjük, hogy felhagyjanak a támadással."

Befejezésül Hitler ezt mondta: „Eljön az óra, amikor az egyik ország térdre bukik. És az nem Németország lesz."

A főparancsnokság mai közleménye szerint az Angliát támadó német repülők az elmúlt éjszaka Liverpool, Avonmouth, Bristol, Portland, Poole, Rochester és Middlesbrough kikötőit és fegyvergyárait támadták. A nappali támadások az angol repülőterekre korlátozódtak.

Ma délután felújították az Anglia elleni német légitámadásokat. Az erről szóló berlini közlemény szerint a németek célpontjai ezúttal dél-angliai repülőgépgyárak voltak, s ezek a gyárak több bombatalálatot is kaptak. A légi összecsapások Berlin által megadott végeredménye: huszonnyolc angol repülőgépet lelőttek, hat német gép még nem tért vissza.

Berlin, 1940. szeptember 5., 24.46

Itt Berlin.

Az Anglia elleni háború berlini hadijelentéseiben a német haditengerészet ma elhódította a fő figyelmet a légierőtől. Tegnap egyébként Herr Hitler arról biztosította honfitársait, hogy ez a háború Anglia bukásával fog végződni.

Nem mintha megpihent volna bármelyik fél légiereje. Berlin továbbra is arról tájékoztat bennünket, hogy folytatódnak a pusztító erejű légitámadások Anglia ellen. S az elmúlt éjjel megint idelátogattak az angolok. Az éjszakai légitámadásról szóló hivatalos közlemény elismeri, hogy az angolok eltaláltak egy katonai célpontot, egy elővárosi hadtáp-raktárat a főváros északnyugati peremén, de hozzáteszi, hogy nagy kár nem keletkezett.

Ami a haditengerészetet illeti, a német főparancsnokság hivatalos közleménye szerint az utóbbi napokban öt brit rombolót süllyesztettek el. S a főparancsnokság ma délután megjelent különközleménye ehhez még hozzáteszi, hogy az elmúlt éjszaka német motoros torpedócsónakok még egyet elsüllyesztettek, így a végső szám hatra emelkedett. Ha ezeket a jelentéseket később az angolok is megerősítik, akkor önök is láthatják, hogy az Egyesült Államok által átadott ötven romboló most ugyancsak jól jön az angoloknak.

A főparancsnokság megadja három elsüllyesztett brit romboló nevét is: *Express*, *Esk* és *Ivanhoe*. Nekem úgy rémlik, hogy az *Ivanhoe* a narviki harcok idején szerepelt az újságok főcímeiben.

A torpedócsónakos ütközet, amelyben a rombolót állítólag elsüllyesztették, az elmúlt éjjel zajlott le, Anglia keleti partjainak közelében. A német jelentés szerint elsüllyesztettek még öt kereskedelmi hajót, köztük egy 12 000 tonnás tankert, egyet pedig megrongáltak.

Egy ma délután itt kiadott közleményben az áll, hogy a légiháborúban a német bombázórajok ma dél-angliai repülőtereket bombáztak. A mai légicsaták német összegzése a következő: lelőttek húsz angol repülőgépet, eltűnt öt német gép. Figyeljük meg itt is a négy : egyes arányt. Az változatlan mindennap.

A német rádió ma este röviden foglalkozott Mr. Churchill mai beszédével. A brit polgári áldozatok általa említett számát nem ismertették. A német rádiójelentés megjegyzi, hogy a parlament ülését légiriadó miatt félbe kellett szakítani. „Csak a kényszerszünet után – mondta a kommentátor, idézem – tudta elkezdeni beszédét a háborús bűnös Churchill." Mr. Churchillnek azzal a figyelmeztetésével kapcsolatban, hogy még intenzívebb légicsapások várhatók, a német rádió ezt mondta: „A brit miniszterelnök így elismeri, hogy két héttel ezelőtt hazudott, amikor a rádión és a sajtón keresztül bejelentette, hogy a veszély már elmúlt."

Herr Hitler beszédét kommentálva az itteni rádió ma este ezt mondta: „A brit plutokratáknak pusztulásukkal kell megfizetniük háborús gaztetteikért."

Minthogy az elmúlt éjszaka az itt folyó lövöldözéssel foglalkoztam, elfelejtettem megemlíteni egy fontos dolgot. Tegnapi beszédében Herr Hitler megjegyezte, hogy bár ő maga nem iszik kávét, jól tudja, hogy sok német szereti, és nevetséges, hogy az angolok képesek legyenek megfosztani a németeket a kávétól. Bejelentette, hogy azok a 18 éven felüli felnőttek, akik gyakran bombázott városokban élnek, mostantól kezdve havi 75 gramm valódi kávét kapnak. Azok a németek pedig, akiknek éjszakánként nem kell levonulniuk a pincébe, októbertől kezdve havonta 50 grammot kapnak.

Berlin, 1940. szeptember 7., 24.51

Itt Berlin.

A főparancsnokság épp most közölte egy rendkívüli hadijelentésben, hogy ma első ízben bombázták Londont, a *legnagyobb* erők bevetésével. Azt mondják, ez megtorlás azért, mert a brit Királyi Légierő mostanában fokozott erővel bombázza Németországot.

A német parancsnokság szerint a német támadás következtében ma este egyetlen nagy füstfelhő húzódik London közepétől a Temze torkolatáig.

Ez idáig, mondja épp most kiadott rendkívüli jelentésében a főparancsnokság, a napi légi harcok során hetvenöt angol repülőgépet lőttek le. A németek a jelentés szerint huszonhat gépet veszítettek – huszonkét vadászgépet és négy bombázót. Ez az utóbbi adat elég meglepő, mert az ember azt hinné, hogy a bombázók védtelenebbek a vadászgépek támadásával szemben, mint maguk a vadászgépek.

A közlemény azt állítja, hogy nagy károk keletkeztek Kelet-London ipari negyedében és a kikötőkben. A jelentés így folytatódik: „Londonnak ezekben a negyedeiben az utcák fel vannak szaggatva, sok épület összedőlt. A földalatti vasút néhány szakasza is beomlott. Két gázgyár felrobbant és sok raktár romba dőlt."

Nem hivatalos jelentések arról szólnak, hogy a mai támadásban ezer német repülőgépet vetettek be, s egy félhivatalos jelentés szerint ebben a rajtaütésben „több millió kilogramm vasat" dobtak Londonra. „A Führer visszavágott" – záródik a közlemény.

Tegnap éjjel mindenki véleménye szerint a háború legnagyobb légitámadását éltük át itt Berlinben. Ilyen erős légelhárító tüzelést még sohasem hallottam, leszámítva egy nem régi calais-i éjszakát, amikor az angolok ott támadtak. Amikor a légiriadó lefújása után, hajnali 3 órakor hazafelé mentem, Észak-Berlin középső része fölött két nagy tűz lángnyelvei világították meg az eget. Égett a Lehrter vasútállomás teheráruraktára. Azt mondták, hogy egy másik bomba egy vasútállomást talált el a Schussendorfstrassén. A harmadik egy nevezetes börtönre zuhant, megölt egy rabot és egy őrt, s másokat pedig megsebesített. Azt mondják, több polgári személy meghalt, illetve megsebesült, de most először fordult elő, hogy hivatalos veszteséglistát itt nem adtak ki. Szóval, ez történt tegnap éjjel. A város polgárainak elég mozgalmas éjszakájuk volt.

Napi hadijelentésében a főparancsnokság ma kora délután ezt közölte: „Múlt éjjel az ellenség ismét támadta a német fővárost, és ez a támadás némi emberi és anyagi veszteséget okozott, mivel válogatás nélkül bombázták a város közepén a nem katonai célpontokat."

„A német légierő – folytatódik a közlemény, még mindig idézem – ezért szintén nagy erőkkel kezdte támadni Londont." A tegnap éjjeli berlini bombázással kapcsolatos egyik hivatalos nyilatkozat szerint pedig csak kevés angol gép repült be a főváros fölé.

Ma este tehát, mint egy perccel ezelőtt említettem, megkaptuk a főparancsnokság rendkívüli közleményét, amely szerint az angol támadások megtorlásaként Londont ma első alkalommal igen nagy erőkkel támadták.

Hogy pontosan érzékeltessem az itteni közhangulatot, szeretném felolvasni önöknek, mit ír ma este olvasóinak címoldalán egy berlini újság, a *Börsen Zeitung:* „Miközben fokozódik a német légierő támadása az angliai, tisztán katonai célpontok ellen – és ezt a tényt a brit sajtó és rádió is elismeri –, a brit Királyi Légierő semmi okosabbat nem tud tenni, mint hogy folyamatosan támadja Németország nem katonai célpontjait. Ennek egyik tökéletes példája volt a Berlin központja ellen a múlt éjjel végrehajtott bűnös támadás. Ebben a támadásban csak bérházakat ért találat, a katonai célpontok közül egyet sem."

Elég sok némettel beszélgettem ma. Többségük őszintén hisz abban, hogy a német repülőgépek kizárólag katonai célpontokat támadnak, a brit Királyi Légierő pedig kizárólag nem katonai célpontokat.

Von Schroeder tábornok, a német légoltalmi szövetség elnöke ma azt tanácsolta a berlinieknek, hogy feküdjenek le korábban, s így tudnak egy kicsit aludni még a támadók érkezése előtt. A berlinieknek egy időre le kell mondaniuk arról a szokásukról, hogy esténként kimaradoznak, mondja von Schroeder. S minthogy a támadók általában pontosan éjfél után érkeznek, a tábornok még azt is javasolja az embereknek, hogy húzzák fel éjfélre az ébresztőórájukat, s így nem lesznek annyira álmosak, amikor futni kell a pincébe.

Berlin, 1940. szeptember 8., 01.10

Itt Berlin.

A vezércikkekből ítélve az itteni sajtó elégedett a London ellen tegnap végrehajtott nagyszabású légitámadás eredményeivel. És még nagyobb támadások következnek, mondták nekünk, hacsak az angolok nem hagynak fel azzal, amit a német sajtó a brit Királyi Légierő Németország elleni bűnös éjszakai támadásainak nevez.

Németországban minden újság, ami a kezembe került, szalagcímeiben és vezércikkeiben közli, hogy London tegnapi bombázása megtorlás volt – ahogy ők mondják – a németországi nem katonai célpontok angol bombázásáért, és főként Berlin péntek éjszakai bombázásáért, amelyet a hivatalos német közlemény szerint nagyon kevés angol gép hajtott végre.

A német sajtó és rádió ma kiemeli, hogy milyen szörnyű rombolást vittek véghez tegnap Londonban a német bombázók. A főparancsnokság mai hivatalos közleményében az olvasható, hogy a német bombázók katonai és gazdasági jelentőségű célpontokat támadtak. És ma este legalább a német rádió – mert a sajtóban eddig még nem láttam ilyen utalásokat – tájékoztatja hallgatóit a polgári áldozatokra vonatkozó angol becslésekről, melyek szerint életét vesztette 400, és súlyosan megsebesült 1300-1400 polgári személy.

Egy másik rádiójelentés a tegnapi londoni állapotokat lefestve ezzel a mondattal záródik: „Mindez együtt egy lángoló, szörnyűséges pokol benyomását kelti, felülmúl minden képzeletet."

Egy ma délután kiadott *DNB*-jelentésből megtudjuk, hogy ma délelőtt London fölött még mindig olyan sűrű füst gomolygott, hogy a város fölött keringő német felderítőgépek a feladatuk teljesítése nélkül voltak kénytelenek visszatérni támaszpontjukra. Mint mondják, a pilóták azt jelentették, hogy a füst miatt egyszerűen nem látták a várost.

Ez azonban nem tántorította el a németeket attól, hogy ma felújítsák támadásukat London ellen. Egy itteni hivatalos közleményben ez áll: „Ma délelőtt újabb megtorló támadások indultak London ellen." Egy másik jelentés szerint pedig a füst zavarta a brit repülőgépeket, viszont segítette a német gépeket.

A német rádió ma este arra a következtetésre jutott, hogy az angolok valójában képtelenek megvédeni Londont a légitámadásoktól. Ezt mondta: „Az angol embereket heteken keresztül azzal áltatták, hogy a London elleni német támadásokat visszaverték. Pedig ilyen támadások akkor még nem is voltak. Csak tegnap kezdődtek."

A legfrissebb német közlemény azt állítja, hogy a mai német légitámadások fő célpontjai Woolwih és London délkeleti peremkerületei voltak. A mai összecsapások Berlin által közzétett eredménye tizenkét lelőtt angol és négy elveszett német repülőgép. A németek azt is mondják, hogy ma délután hirtelen három angol gép bukkant elő a felhők közül és zuhanórepüléssel bombázni kezdte Ostende kikötői létesítményeit. A három közül az egyiket lelőtték, állítják a németek.

Az itteni legújabb jelentések szerint este is folytatódtak a London elleni német légitámadások.

Hány repülőgépet vetettek be tegnap London ellen? A német főparancsnokság ezt nem árulta el. Nem hivatalos értesüléseim szerint azonban legalább ezret. Azt azonban elárulta a főparancsnokság, hogy több mint egymillió kilogrammnyi, mindenféle kaliberű bombát szórtak le. Vagyis több mint ezer tonnát.

A főparancsnokság azt is közli, hogy Göring marsall Észak-Franciaországba utazott, hogy személyesen irányítsa az Anglia elleni légitámadásokat. Ez arra utaló jel, ha ugyan szüksége volt rá bárkinek is, hogy a nagy német offenzíva most már tényleg közeleg. Az itteni semleges katonai megfigyelők többsége arra számít, hogy még e hónap, vagyis szeptember vége előtt sor kerül a leszámolásra. A mai *Frankfurter Zeitung* figyelmezteti olvasóit, ne higgyék, hogy Anglia könnyű ellenfél lesz. „Churchill elkeseredett energiáit – írja a lap – nem szabad lebecsülni. Kemény és nehéz küzdelem lesz."

Jó pár napja az elmúlt éjjel fordult elő először, hogy a brit légierő nem látogatta meg Berlint. Az emberek többsége, azt hiszem, fölkelt éjfélkor, abban a hitben, hogy jönnek majd az angolok. De azok nem jöttek. Így aztán a berliniek végre kialhatták magukat.

Berlin, 1940. szeptember 9., 24.50

Itt Berlin.

Van itt valami érdekesség. Miközben a német légierő a szombaton és vasárnap elért mértékig fokozza bombatámadásait London ellen, a brit légierő szünetelteti berlini látogatásait.

Katonai okokból nem árulhatom el, hogy ebben a pillanatban van-e itt légitámadás vagy nincs. De az biztos, hogy tegnap nem volt, és nem volt tegnapelőtt sem. Vajon miért?

A hivatalos magyarázat tegnap is és ma is az volt, hogy a Berlin felé tartó angol bombázók megkíséreltek ugyan behatolni, de mindkét éjszaka visszaverte őket a német védelem, s különösen a német légvédelmi tüzérség. Azt nem lehet tudni, hogy hirtelen mivel erősítették meg annyira a német légvédelmet, hogy az angolok – akik pedig két héten át szinte minden éjjel eljöttek ide, és az erős légvédelmi tűz ellenére sem veszítettek Berlin fölött egyetlen gépet sem – most képtelenek voltak eljutni a városig.

Mindenesetre Hamburgot, és nem Berlint, súlyos bombatámadás érte az éjszaka, s a német sajtó úgy minősíti a dolgot, hogy ez egy bűnös támadás volt, terrorakció a német polgári lakosság ellen.

A *Nachtausgabe* azt írja, hogy Mr. Churchill az elmúlt éjszaka is arra utasította pilótáit, hogy Berlin polgári lakosságát bombázzák, de az angol repülőgépek nem tudtak behatolni az ország belsejébe.

A mai német újságok tele vannak beszámolókkal, hogy milyen szörnyű károkat okoztak Londonban a szombati és vasárnapi német légitámadások. A lapok egyöntetűen vallják, hogy London bombázása jogos megtorlás volt mindazért, amit három hónapja művelnek Németországban az angol repülők. A német rádió ma este azt mondja, hogy London most aztán sajnáltatja magát a világgal. „Az angoloknak ezt, a közvélemény megtévesztésére irányuló bűnös igyekezetét – vélekedik a rádió – határozottan le kell leplezni."

Itt még csak kísérletet sem tesznek arra – ez az egyetlen helyes megfogalmazás –, hogy távol tartsák az emberektől a Londonban véghezvitt szörnyűséges rombolás részleteit. Közzéteszik az angolok veszteséglistáit, és részletesen beszámolnak az anyagi károkról is. És minden hivatalos közlemény hangsúlyozza, hogy a német repülők csakis katonai célpontokat támadtak Londonban. Sok angol, jegyzi meg a ma esti *Deutsche Allgemeine Zeitung*, valószínűleg nem is tudta, milyen sok katonai célpont van elrejtve Londonban, így a német bombázók most elárultak nekik valamit erről is.

A német rádió ma a *New York Times*t idézi annak a német kijelentésnek a bizonyítására, hogy csakis katonai célpontokat támadtak. „Jelentésében a *New York Times* elismeri – mondja a rádió, és én is idézem –, hogy a német gépek ismét kizárólag katonai célpontokat támadtak."

A New York-i sajtót szintén idézik, hogy érzékeltessék a Londonban okozott károk jellegét. Mr. Halfeld, a *Lokal Anzeiger* New York-i tudósítója ma este azt táviratozta lapjának, hogy a Londonban dolgozó amerikai tudósítók a különösen megszigorított brit cenzúra ellenére is ki tudtak juttatni részleteket a német támadásról, melyek az amerikai sajtókommentárokkal együtt arra a belátásra juttatják az embert, hogy London nem lesz képes elviselni sok ilyen bombázást.

Itt bejelentették, hogy ma délután 4 órakor ismét megindultak a német légitámadások London ellen. „A német bombázók – szól egy *DNB*-jelentés – iszonyatos pontossággal dobják le pusztító terhüket Londonra. Ismét nagy tüzeket és robbanásokat figyeltek meg."

Egy később kiadott itteni közlemény azt állítja, hogy több mint háromszáz német bombázó támadta a Temze menti célpontokat, a folyótól északra és délre fekvő kikötőket és gyárakat. A támadásokat, mondja a közlemény, ma este felújították.

A legfrissebb berlini jelentések szerint ma negyven angol repülőgépet lőttek le és tizenhat német gép tűnt el.

És épp most futott be egy újabb jelentés. Azt írják, hogy az angol bombázók ma éjszaka a Bréma melletti Wesermünde német kikötőt támadták. A támadókat, teszik hozzá, erős légvédelmi tűz fogadta, s a bombák többsége a mezőre hullott.

Egy ma esti német jelentés beszámol arról a német repülőszázadról, amely kétszázadik győzelmét aratta Anglia felett. Azt írják, a német pilóták úgy ünnepelték meg az eseményt, hogy mindegyikük megivott egy üveg pezsgőt a Csatorna fölött, majd az üres üveget a Buckingham-palotára dobta.

A német rádió ma este bejelentette, hogy az utóbbi két hétben katonai okokból már megrövidített adásait az elkövetkező napokban tovább rövidíti. S hozzáteszi, hogy most nem alkalmas az időpont, hogy további magyarázatokat adjanak az okokról.

Berlin, 1940. szeptember 10., 24.46

Itt Berlin.

A berlini sajtó ma rendkívül bosszús azért, mert az éjjel néhány angol gép berepült Berlin fölé és ledobott pár bombát a német fővárosra.

Senki sem halt meg, közölték velünk. Sebesültek sincsenek. Több ház megrongálódott, s az egyik bérházból az éjszaka százötven embert evakuálni kellett, mert néhány bomba a közelben csapódott be, de nem robbant föl, ám a rendőrség attól tart, hogy ezek időzített bombák.

Tegnap este arról az érdekes tényről beszéltem, hogy már két napja nem volt légitámadás. Nos, alig értem az adásszöveg végére, amikor a várostól északra dörögve megszólaltak a légvédelmi ágyúk. A szirénák csak valamivel később kezdtek vijjogni. S akkor az önök tudósítóját leterelték egy légoltalmi pincébe, így most nem tud szemtanúként beszámolni a történtekről. A ma délutáni lapokban az olvasható, hogy a törvény szerint mindenki köteles lemenni a pincébe, így hát zúgolódva bár, de én is leballagtam.

A támadásról szóló, minden lapban leközölt *DNB*-beszámolóban az áll, hogy egyetlen katonai célpontot sem ért találat, s hogy az angolok szándékosan a polgári lakosságot támadták. Ez, a mértékadónak tekinthető *DNB*-beszámoló így fejeződik be: „Berlin lakossága ezt az erőszaktételt annak tudatában viseli el, hogy mostantól fogva minden egyes ledobott bombáért ezerszeres lesz a megtorlás."

Berlin múlt éjjeli bombázását kommentálva a *Lokal Anzeiger* ezt írja: „Ő Brit Felsége repülői arcul csapták a tisztességes és férfias hadviselés törvényeit."

A hadviselésről szólva Berlin ma azzal vádolta a brit légierőt, hogy – a *DNB* által adott leírás szerint – egy különösen aljas és becstelen harci eszközt alkalmaz, egy újfajta gyújtófegyvert.

Egy ideje már hallottam suttogni erről az új titkos brit fegyverről, de a német katonai hatóságok csak most kezdtek róla beszélni. Ma esti sajtókonferenciánkon be is mutattak nekünk vagy fél tucatot ebből az újdonságból, amelyet a németek elmondása szerint augusztus 11-e óta dobtak le Németországra.

Nos, ez a valami úgy néz ki, mint egy sima vizitkártya, csak éppen négyzet alakú, az oldalai körülbelül öt centiméteresek. Valamilyen, a vizitkártya kemény papírjára emlékeztető celluloidanyagból készült. Két ilyen celluloidlapocskát összeragasztanak, foszfortablettát helyezve közéjük. Az angolok megnedvesített állapotban dobják le őket. Amikor aztán kiszáradnak, lángra lobbannak és két-három percig égnek. Pár percnyi napsütés vagy tíz percnyi száraz nappali légáramlat elég a begyulladásukhoz. A sajtókonferencia után tartott bemutatón láttam néhányat lángra lobbanni. A németek azt mondják, ez az eszköz katonai célpontok ellen nem sokat ér, viszont fel lehet vele gyújtani az érett gabonatáblákat, a szénakazlakat és az erdőket. Megtalálni nehéz, de úgy tűnik, hogy a németek különleges intézkedéseket foganatosítottak összeszedésükre és hatástalanításukra. Ma egy német hivatalos személy elmondta nekem, hogy egy repülőgép 200 000 ilyen lapocskát tud szállítani.

A ma este Berlinben kiadott tájékoztatás szerint a német légierő ma nem bombázta Londont. Egy ma esti közlemény azt állítja, hogy a német gépek egymás után repültek el London fölött, hogy megfigyeljék a korábbi német támadások eredményeit, de bombát nem dobtak le. A nap folyamán, teszi hozzá a közlemény, a londoniaknak mégis négyszer kellett lemenekülniük az óvóhelyekre.

Amennyire én vissza tudok emlékezni, a német főparancsnokság ma említi először azokat a nagy lőtávolságú ágyúkat, amelyekkel a francia partról lőni tudják Dovert.

És elmagyarázzák, hogy az este azért lőttek, mert el akartak találni egy Doverből induló brit konvojt. A főparancsnokság szerint a konvojt feloszlatták, négy hajó Doverbe, kettő pedig Dealbe tért vissza. A német ágyúk 8 óra 40 perckor a sötétség beállta miatt beszüntették a tüzelést, amelyet azonban az éjszaka újra kezdtek, amikor a nagy lőtávolságú angol ágyúk tüzet nyitottak rájuk. A jelentésben az áll, hogy a tüzérségi párbaj két órán keresztül folyt a két part között, végül aztán, mondja a főparancsnokság, az angol ütegeket elnémították.

A német rádió ma este felszólította hallgatóit, hogy azonnal menjenek le a pincébe, amint meghallják a légvédelmi ágyúk hangját, és ne várjanak a légiriadót jelző szirénák megszólalására.

Berlin, 1940. szeptember 11., 24.56

Itt Berlin.

Amikor két héttel ezelőtt először hullottak angol bombák Berlinre, az itteni lapok egy bekezdésnyi terjedelmet szántak az esetre valamelyik belső oldalon.

Az elmúlt éjszakai bombázás viszont, amely valószínűleg a legsúlyosabb volt, amit Berlinnek eddig el kellett viselnie, a lapok címoldalait tölti meg. És a sajtó nagyon fel van háborodva. A *Börsen Zeitung* egyik szalagcíme „barbároknak" nevezi az angol pilótákat, s ugyanennek a lapnak a címoldalán a következő főcím is olvasható: AZ ANGOLOK GAZTETTE BERLIN ELLEN. Minden újság „bűnözőnek" nevezi az angolokat azért, amit az elmúlt éjszaka Berlinnel tettek.

És vajon mit tettek? Ledobtak néhány gyújtóbombát a Reichstagra, a Brandenburgi kapura, a Hadfelszerelési Minisztérium szomszédságában lévő Művészeti Akadémiára, egy katolikus kórházra, egy zsidó kórházra és sok magánházra. Ahogy én tudom, komoly tűz sehol sem keletkezett. A többi épületre ledobott robbanóbombák megöltek öt embert; a sebesültek számát nem közölték.

A jelek szerint minden másnál jobban felingerelte a berlini sajtót, hogy az egyik nemzeti emlékművet, a Brandenburgi kaput eltalálta egy gyújtóbomba, bár sok kárt

nem tett benne, minthogy a kapu kőből épült. Egy másik nemzeti emlékművet, a Tiergarten szívében álló Győzelem Oszlopát viszont nem találta el az a bomba, amely tőle majdnem egy kilométerre csapódott be, az új kelet–nyugati autóút kellős közepén. Az önök tudósítója pedig majdnem az általa vájt bombatölcsérben lelte szomorú halálát. Jó hatvan kilométeres sebességgel hajtottam hazafelé a légiveszély lefújása után. A sötétben nem lehetett látni a bombatölcsért – amelyet még a rendőrség sem fedezett föl –, így aztán alig hat méterrel, de eltévesztettem, és csak a törmelék dobott rajtam egy jó nagyot.

Az újságok azzal vádolják az angolokat, hogy szándékosan vették célba az olyan szent helyeket, mint a Brandenburgi kapu. Ha ez igaz, akkor az angolok valóban jól céloztak, hiszen ez a kapu nagyon kis célpont egy hatalmas városban.

Követségünk kertjére öt gyújtóbomba hullott. Három azonnal felrobbant. Kettő belefúródott a talajba, s eleinte azt gondolták róluk, hogy talán időzített bombák. De amikor a rendőrség, néhány amerikai katonai attasé segítségével kiásta őket, kiderült, hogy egyszerű gyújtóbombák. Annak a bombának az egyik repesze viszont, amelynek tölcsérébe a múlt éjszaka majdnem beleborultam, körülbelül 200 méterrel arrébb berepült követségi első titkárunk, Mr. Donald Heath irodájának kettős üvegablakán, s végül tíz centiméter mélyen az egyik falban állapodott meg. Mr. Heath éppen nem tartózkodott az irodájában.

A legfrissebb berlini jelentések arról szólnak, hogy német bombázók ma nappali támadást intéztek London ellen. Állításuk szerint újabb gyárakat és kikötőket ért bombatalálat, és Port Victoriában, a Temze torkolatánál kigyulladt egy olajkikötő. Bombázták ma délután a southamptoni Spitfire repülőgépgyárat, s a németek azt mondják, hogy megrongáltak több hangárt. Az ezeket a bombázásokat követő légi csatákban berlini közlés szerint lelőttek negyvennégy brit repülőgépet, és elveszítettek tizennyolc német gépet.

Egy nemrég kiadott közleményben az áll, hogy alkonyatkor ismét megindultak a német támadások Anglia ellen. Azt is közölték, hogy a messzehordó német ágyúk ma délután Dovert lőtték.

[Shirer szeptember 12-én a CBS New York-i irodájának kérésére Genfbe utazott, hogy telefonon megbeszélhesse Paul White-tal a cenzorokkal kapcsolatos problémáit. Megbeszélésük eredményét az alábbi levél összegzi, melyet Shirer közvetlenül a Berlinbe való visszatérése előtt küldött el White-nak:

Kedves Paul!

Íme az összefoglalása mindannak, amit a héten telefonon igyekeztem elmondani. Nagyon megköszönném, ha megmutatná Mr. Klaubernek *[a CBS News vezetőjének]* is.

Amikor az elmúlt évben az események kritikus szakaszba érkeztek, a cenzúra mindannyiszor szigorúbb lett velünk szemben. De három héttel ezelőttig, amikor is megindultak a nagy légitámadások London és Berlin ellen, mindig úgy éreztem, hogy elég szabadságunk van még ahhoz, hogy érdemes legyen itt maradnunk. Az utóbbi három hétben azonban már nem ez volt a helyzet. Most már végképp arra kényszerítenek bennünket, hogy az abszurd náci propaganda szócsövei legyünk. Ezentúl képtelenség valamennyire is objektív jelentéseket leadni. Az én álláspontom a következő:

1. Meg sem próbálhatom leírni a valóságnak megfelelően a Berlin elleni légitámadásokat. Még azt sem engedik, hogy végig*nézzem* őket. 24 óra 46 perckor kezdődő rádióadásomig megengedik, hogy fent maradjak az épületben, de az ablakaimon a rolók és a sötétítőfüggönyök le vannak húzva. Amint befejeztem a tudósítást, máris szaladnak velem a légópincébe. Hivatalos kérvényt intéztem a főparancsnoksághoz, hogy a magam kockázatára és felelősségére fent maradhassak megfigyelni a légitámadásokat. A kérvényt elutasították.

2. Ezenkívül arra kényszerítenek, hogy a légitámadásokról szóló hivatalos beszámolókat továbbítsam, pedig tudom, hogy azok hiányosak, sőt elég gyakran hamisak. Azt kívánják tőlem, hogy higgyem el és adjam tovább azt az abszurd hivatalos irányvonalat, hogy a németek csak katonai célpontokat bombáznak, az angolok pedig csak nem katonai célpontokat. Minden olyan anyagot, ami megkérdőjelezi ezt a hivatalos álláspontot, száműznek a kéziratainból.

3. Cenzoraim most azt az elvet követik, hogy kéziratainból semmi olyasmi nem mehet adásba, ami náci szempontból kedvezőtlen benyomást kelthet az Egyesült Államokban. Mondanom sem kell, hogy ez sok területet érint. Óvatos fogalmazással persze néha meg tudom ezt kerülni. Úgy vélem azonban, hogy ez olyan korlátozás, amelyen önnek, aki meghatározza az amerikai rádió politikáját, komolyan el kell gondolkodnia, mielőtt elfogadná. Láttam demokráciákat, ahogy egymás után roppantak meg, mert elfogadták ezt a dolgot.

4. A cenzorok néha arra hivatkozva húznak ki anyagokat, hogy a BBC átveszi és Németország elleni propagandacélokra használja fel azokat. A németek szempontjából persze bizonyos mértékig igazolható ez a hozzáállás. De a mi szempontunkból ez túl sok területet érint, mert a BBC újabban szinte teljes egészében átveszi és idézi adásainkból azt a kevés hírt, amelyek nem hivatalos állítások.

5. Mint nemrég megtáviratoztam önnek, amikor a minap tiltakoztam a cenzúra szigorítása ellen, az RRG *[Reichs Rundfunk Gesellschaft]* közölte, hogy ezen nem lehet változtatni, és azt javasolta, hogy ha ez nekünk nem tetszik, akkor vonjuk le a konzekvenciákat. Szintén említettem, én személy szerint úgy látom, hogy le is kell vonnunk.

Tisztában vagyok azzal, hogy az elkövetkező néhány hét eldöntheti a háborút, s hogy nem ez a legmegfelelőbb pillanat azzal fenyegetőzni, hogy a cenzúra miatt elhúzunk innen. Ha a németek győznek, ön természetesen igényt tart az eseményekről szóló tudósításra, hogy figyelemmel kísérje azt a győzelmet – de ez a tudósítás nagyrészt a németektől jön majd. Mindezért visszamegyek, hogy tegyek még egy kísérletet a munkára. De hogyha háborús patthelyzet alakul ki a télen, és a cenzúra nem enyhül, akkor én személy szerint, mint már írtam önnek, nem tudok ott maradni és a ná-

ci propagandát terjeszteni. Ön, Paul, azt mondta a telefonban, hogy szüksége van valakire ott Berlinben, még akkor is, ha a tudósítókat arra kényszerítik, hogy a hivatalos közleményeket és csakis azokat olvassák be, semmi mást. De ebben az esetben fel tudok fogadni egy nácibarát amerikai diákot, hogy heti 50 dollárért végezze el ezt a munkát, és még költségek sem lesznek. És abban az esetben, azt is gondolom, hogy máshol több hasznomat vehetik.

Mire megkapja ezt a levelet, Hitler már vagy megindította az Anglia elleni inváziót, vagy elhalasztotta legalább tavaszig. Így aztán nem reszkírozok meg semmilyen előrejelzést. Pillanatnyilag az a helyzet, hogy Hitler úgy véli, sikerülni fog, de néhány szakértője túl kockázatosnak tartja a dolgot. Ők már az Anschlusst, főként pedig Norvégia meghódításának szédületes tervét is túl kockázatosnak tartották. És egy szép napon talán igazuk is lesz.

A napokban átnézegettem a Csatorna fölött Calais és a Gris Nez-fok környékén, és nekem úgy tűnt, hogy ez a keskeny vízsáv nagyon is széles és nagyon is vizes egy inváziós hadsereg számára. Az ott összevont és általunk is látott uszályok és pontonok csak nagyon szélcsendes időben volnának használhatók.

Épp egy hónapja jártam ott, s akkoriban a német repülősök úgy vélték, hogy két hét alatt szétverik a brit Királyi Légierőt. Úgy látszik, elszámították magukat...]

Berlin, 1940. szeptember 18., 24.46

Itt Berlin.

Hatnapos svájci távollét után visszatérve Berlinbe észrevettem egy változást az itteni embereken. Most nem foglalkoztatják őket annyira a légitámadások. Az ok egyszerű. Kevés a légitámadás.

Az elmúlt hat nap során az angol repülők csak egyetlen éjszakán látogatták meg Berlint. Az emberek ma azzal fogadtak, hogy ismét normálisan tudnak aludni. És egy cseppet sem lesz rosszabb a hangulatuk, ha egy végigaludt éjszaka után azt olvassák, például ma is, hogy Londont tegnap ismét tíz órán keresztül bombázták.

Nem mintha az angolok teljesen felhagytak volna Németország bombázásával. Tegnap éjjel valahol Németország nyugati részén egy pullman-hálókocsiban arra ébredtem, hogy a távolban légelhárító ágyúk dörögnek. S az esti lapokban azt látom, hogy nagy a felháborodás Hamburg múlt éjszakai angol bombázása miatt. Mint minden angol bombázás esetében, amelyekről csak olvastam a német sajtóban, most is azt állítják, hogy Hamburgot az éjszaka csak úgy vaktában bombázták meg. *[Az utóbbi mondatot a cenzor kihúzta.]* Azt mondták, négy bérház összedőlt és sok megrongálódott, úgyhogy több mint száz polgári személyt sürgősen ki kellett lakoltatni. Az itteni rádió ma este azt mondja, hogy Hamburg múlt éjszakai bombázásánál Mr. Churchill gyilkolásra adott parancsot a pilótáinak, s a rádió még hozzáteszi, hogy ezért bosszút fognak állni Anglián.

Ma azt látom, hogy a német sajtó és a rádió is kommentár nélkül közli azokat a híreket, melyek szerint tegnap bombatalálatok érték London West Endjét, s hogy károk keletkeztek az Oxford Street nagy áruházaiban és a városközpont irodaházaiban.

Az itteni beszámolókban nem említik azokat a katonai objektumokat, amelyeket a németek ezekben a városnegyedekben célba vettek.

Ami a légi háború mai híreit illeti, a németek azt mondják, hogy az időjárás megint kedvezőtlen volt. Ma délelőtt, egy itt kiadott közlemény szerint, a német bombázók Tilbury dokkjait támadták, és több létesítményt is telibe találtak. Bombáztak egy közeli rendező pályaudvart is, és a német jelentés szerint ott is súlyos károkat okoztak.

Az egyik repülőraj, mint tájékoztattak bennünket, a Temze alsó szakaszán, Port Victoriánál nagy olajtartályokat támadott, s hármat lángba is borított közülük. Egy éppen olajat rakodó tankert, mondják a németek, elsüllyesztettek.

Ezt a támadást, mondja Berlin, legalább két komolyabb, de nem túl nagyszabású légi összecsapás követte, az egyik Kent grófság, a másik pedig a Temze alsó szakasza fölött. Az összecsapások berlini összegzése a következő: tizenöt brit vadászgépet lelőttek, három német gép eltűnt. A mai harci cselekményekről egyelőre ezek a hírek érkeztek ide.

A politikai fronton itt ma az a nagy hír, hogy Herr von Ribbentrop elutazott Rómába. Az itteni sajtókommentárok nem nagyon segítenek kideríteni, hogy mi az utazás célja. Csupán sejtetik, hogy a dolog összefüggésben lehet az Anglia elleni német légi offenzívával és az Egyiptom elleni olasz támadással, itteni politikai körökben pedig értésünkre adták, hogy ez nem egy kéjutazás, és a várakozások szerint valami konkrét dolog fog kijönni belőle.

Egyesek azt mondják, hogy Ribbentrop utazása kapcsolatban áll azzal, hogy ideérkezett Franco tábornok sógora, Señor Suñer belügyminiszter, akivel mindenhol összefutok, ma este éppen a szállodám liftjében. Señor Suñer azt mondta, hogy Spanyolország szeretné megkapni Gibraltárt, de gondosan azt is hozzátette, hogy csak az európai Új Rend megteremtése után. Ami azt illeti, Gibraltár a Földközi-tenger egyik kulcsa, és bizonyos jelek arra mutatnak, hogy ezen a télen a háború súlypontja a világnak éppen arra a részére fog áttevődni. Az időjárás ott mindenképpen alkalmasabb a téli háborúzásra.

Berlin, 1940. szeptember 19., 24.52

Itt Berlin.

A háború kezdete óta a német sajtó még soha nem volt ennyire dühös az angolokra, mint ma.

Az elmúlt éjszaka, mint önök valószínűleg tudják, angol repülőgépek bombát dobtak egyebek közt Németország nyugati részén a jól ismert betheli gyermekkórházra. Egy *DNB*-jelentés szerint a kórház három épülete romba dőlt, kilenc gyermek meghalt, tizenkettő pedig megsebesült.

A ma esti német sajtó azt írja, hogy ez hidegvérű gyilkosság volt, melyet szándékosan hajtottak végre, ami azt bizonyítja, hogy a brit Királyi Légierő csupán a német nők és gyermekek ellen folytat háborút, s hogy ezt a gaztettet sokszorosan meg kell bosszulni.

És valóban, ma este már több helyről is hallottam, hogy a *Luftwaffe* most teljes erőbedobással készül London ellen. Ahogy néhány berlini újság kifejtette, most nemcsak a német nép, hanem az egész civilizált világ érdekében fognak bosszút állni. A civilizált világ, vonják le a végkövetkeztetést, áldását adja minden olyan lépésre, amelyet a német légierő jónak lát megtenni.

De fel kell olvasnom önöknek néhány első oldalas szalagcímet.

Börsen Zeitung – AZ ORGYILKOSSÁG MÁR NEM HÁBORÚ, HERR WINSTON CHURCHILL – A GYILKOSOK BRIT SZIGETÉNEK VISELNIE KELL GONOSZ BOMBÁZÁSAIKNAK KÖVETKEZMÉNYEIT. *Nachtausgabe* – AZ ANGOLOK ÉJSZAKAI GAZTETTE HUSZONEGY NÉMET GYERMEK ELLEN – EZ A VÉRES TETT BOSSZÚÉRT KIÁLT. *Deutsche Allgemeine Zeitung* – GYERMEKGYILKOSSÁG BETHELBEN – ÉGBEKIÁLTÓ GAZTETT. *Börsen Zeitung* – NÉMETORSZÁG KEMÉNYEN VISSZAVÁG – ANGOL BŰNCSELEKMÉNY – BETHELBEN GYERMEKEKET GYILKOLTAK BOMBÁKKAL.

Hasonló jellegűek a szerkesztőségi kommentárok is.

A *Börsen Zeitung* azt írja, hogy az angolok minden kétséget kizáróan tudták, hogy mit bombáznak. Idézek a cikkből: „Churchill parancsára egyszerűen gyilkolni akartak." Ugyanebben a lapban azt is olvashatjuk, hogy Albion „vérszomjas bestiaként mutatkozott be, melyet a német kard el fog pusztítani, nemcsak a német nép, hanem az egész civilizált világ érdekében is". A cikk így fejeződik be: „A gyűlölet angol apostolainak szadista fenyegetéseit saját városaik füstje fojtja majd el."

A *Deutsche Allgemeine Zeitung* azt írja, hogy most már rettenetes leszámolás következik Angliával. A cikk melletti hasáb egyik főcíme szerint a német bombázók egyenesen London központjáig hatoltak.

A *Nachtausgabe* azt fejtegeti, hogy az angolok immár olyan sok bűnt követtek el, hogy mostantól kezdve semmiféle kíméletet nem érdemelnek. A lap elmondja olvasóinak, hogy amit a *Luftwaffe* most fog tenni az angolokkal, annak semmi köze nem lesz a tiszta hadviseléshez, amelyhez a németek mostanáig tartották magukat, amikor csak katonai célpontokat bombáztak Londonban. A lap befejezésül még hozzáteszi, hogy az ilyen megtorlás büntetés lesz, melyet „az emberiség erkölcsi törvényei szerint hajtanak végre".

Ezzel kapcsolatban a külügyminisztérium orgánuma, a *Diplomatic Correspondence* ma ezt írja: „Az tény, hogy Németország tiszta fegyverekkel és lovagias módon folytatja a háborút."

Nem tudom, hogy a német embereknek van-e fogalmuk arról, hogy a német bombázók sok angol gyermeket öltek és sebesítettek meg. *[Ezt a mondatot a cenzor kihúzta.]*

Most este nagyon kevés hírünk van arról, hogy mi történt ma a levegőben. A délután kiadott közlemény szerint rossz volt az idő, de azért a támadások „ma is folytatódtak a Londonban lévő katonai és háborús jelentőségű célpontok ellen". Részleteket nem közöltek.

Elmondhatom, hogy az éjjel nem volt légiriadónk, úgyhogy itt Berlinben mindenki szépen végigaludhatta az éjszakát. Ma délután kimentem Berlin egyik legnagyobb gyárához, abba a kerületbe, ahonnan az elmúlt éjszakákon a leghevesebb légelhárító-tüzelést lehetett hallani. Elnéztem a kifelé jövő munkások ezreit, és azt kell mondanom, hogy nagyon egészségesek és fittek voltak. Hát, ami azt illeti, vasárnap este óta nem kellett az óvóhelyre vonulással megszakítaniuk éjszakai pihenőjüket.

Berlinben egyelőre nincsenek hírek arról, hogy konkrétan miről tárgyalt ma Rómában Herr von Ribbentrop és a Duce. A német rádió azonban ma este mégiscsak kiszivárogtat valami érdekeset a megbeszélésekről. Azt mondja, hogy a tengelyhatalmakat támogatja küzdelmükben az ébredő népek szimpátiája. S a rádió hozzáteszi: „Különösen érvényes ez Spanyolországra, amely kimutatja szolidaritását a tengelyhatalmak politikájával." Ez az első alkalom, hogy itteni hivatalos körök részéről ilyen kijelentést hallok Spanyolországgal kapcsolatban. Señor Suñer, Franco belügyminisztere és sógora még mindig itt van Berlinben.

Berlin, 1940. szeptember 20., 24.46

Itt Berlin.

A német főparancsnokság mai hadijelentése, amely a tegnapi hadműveleteket ismerteti, nagyon rövid. Egyik híre bizonyára meglep néhány embert. Azt közlik ugyanis, hogy tegnap egyetlen brit gépet lőttek le. Három német gép pedig eltűnt. Ez három : egy az angolok javára, és az első alkalom, ameddig csak vissza tudok emlékezni, hogy egy berlini összegzésben az angolok állnak az élen.

De a ma esti német jelentések helyrebillentik a mérleget. Azt közlik, hogy a London fölött ma kialakult légi harcokban a németek tizenkét brit gépet lőttek le és csak egyet veszítettek.

A Csatorna fölött ma jobb lett az idő, közlik a németek, s a német bombázók, vadászgépek kíséretében, ma reggel ismét elindultak London felé. A kapott tájékoztatás szerint a mai hadműveletek fő célpontja Londonnak a Temze nagy kanyarulatától nyugatra fekvő körzete volt, s azon belül is főként a vasútvonalak. Berlin állítása szerint a Newcross Gate, a South Bermondsey és a Queen's Road állomások között telitalálatok érték a vasúti létesítményeket.

Berlin azt mondja, hogy a London fölötti hadműveletek során bontakoztak ki azok a légi csaták, amelyekről az imént beszéltem.

Köztudott, jegyzi meg a ma reggeli *12-Uhr Blatt,* hogy sok a háborús jelentőségű célpont a londoni West End bevásárlónegyedben. Ezt írja a lap: „A londoni West End bevásárlónegyedet, ahol, mint jól tudjuk, sok a háborús jelentőségű célpont, állandóan támadják a bombázók. Az egyik bomba átszakította egy nyugat-londoni szálloda több emeletét is."

Az elmúlt éjszaka sem volt légiriadó itt Berlinben, de a főparancsnokság szűkszavú közleménye szerint Németország nyugati és délnyugati területei fölé az éjszaka berepült néhány angol gép és lakónegyedeket bombázott. A főparancsnokság ennél többet nem közölt, de a német rádió ma este bemondta, hogy négy ember meghalt és nyolc súlyosan megsebesült, többségük Heidelbergben.

Heidelberg bombázása, a kilenc gyermek halálát okozó tegnapelőtti betheli támadás után friss felháborodást váltott ki a ma esti német sajtóban. A *Lokal Anzeiger* címoldalon „éjszakai gyilkosoknak" nevezi az angol pilótákat. És így folytatja: „Ez a szadizmusnak egy egészen különleges válfaja, melyet más népek nem, csak az angolok tudnak mutatni."

A németek ma is folytatták az éjszakai támadásokat, adja tudtul egy pár perccel ezelőtt megjelent közlemény. Az éjszakai német rajtaütések fő célpontja, azt mondják, megint London volt, s azon belül is a Temze mentén sorakozó dokkok és East End katonai objektumai. A német közlemény szerint Londonnál ma éjszaka erős volt a légvédelmi tűz és igen sok keresőfény is pásztázta az eget, de a bombázást így is sikeresen végre tudták hajtani. Az éjszaka tiszta volt London fölött, teszi hozzá a közlemény, s így a megfigyelők ellenőrizhették az eredményeket.

A német rádió pedig ezt mondta ma este: „Gyilkolni és gyilkolni! – ez az angol háborús uszítók jelszava. Churchill a német nők és gyermekek ellen küldi repülőit... A Churchill által Németországban kiontott vér, a német nők és anyák könnye kíméletlen bosszúért kiált."

Mellesleg Berlinben valaki kiszámolta, hogy mennyi időt töltöttek a légoltalmi pincékben a londoniak és a berliniek a nagy légi háború első nyolc napjában. Az összehasonlító adatok szerint a londoniak összesen több mint három teljes napot töltöttek a pincékben, míg a berliniek csupán nyolc óra tizenöt percet. Hát tényleg, a körülbelül nyolc órányi idő, ha nyolc napra oszlik el, már nem is olyan elviselhetetlen.

Azt látom ma este, hogy a német sajtó sokat foglalkozik azokkal a New York-i jelentésekkel, melyek szerint a brit cenzor megtiltotta a Londonban dolgozó külföldi tudósítóknak, hogy az éppen folyó légitámadásról említést tegyenek. *[Ezt a bekezdést a cenzor kihúzta.]*

Berlin, 1940. szeptember 22., 01.11

Itt Berlin.

Szeptember utolsó hetébe lépünk, s itt Berlinben még mindig nem tudunk többet Anglia inváziójáról, mint egy vagy két hónapja. Sor kerül rá még az ősszel? Vagy elhalasztják? Nem tudjuk. Egy dolgot biztosan el lehet mondani a totalitárius államokról – jól tudják őrizni a titkaikat.

Öt héttel ezelőtt pár napig Ostende, Calais és Boulogne környékén lézengtem, arra várva, hogy valami történni fog. Egyesek úgy vélték, hogy az invázió bármelyik

nap megkezdődhet. Azt kell mondanom, ott és akkor nem sok jelét láttuk annak, hogy a német hadsereg a Csatornán való nehéz átkelés megreszkírozására készül. Ez persze még semmit sem bizonyít, hiszen a modern hadseregek nagyon jól el tudnak rejtőzni a kíváncsi tekintetek elől. Egyébként meg a német főparancsnokság is van annyira intelligens, hogy ne engedjen amerikai tudósítókat olyan dolgok körül szaglászni, amelyek létezéséről a külvilágnak semmit sem szabad tudnia. Ezek ellenére olyan benyomással tértem vissza az utazásról, hogy az invázió nincsen fenyegető közelségben. És tényleg nem is volt.

De ez nem azt jelenti, hogy lemondtak volna róla. A hadsereg ott van, ugrásra készen a partok mentén. És nem árt emlékezni arra sem, hogy az utolsó ember, aki 900 esztendővel ezelőtt partra szállt Britanniában és meghódította, Hódító Vilmos október közepén vágott bele a dologba.

Közben folytatódik az Anglia elleni légi offenzíva, s ma itt Berlinben emlékeztettek bennünket arra, hogy az elmúlt éjjel London már a tizenötödik egymást követő bombázásos éjszakát élte át. A mai német sajtó Londonban dolgozó amerikai és svéd tudósítókat idéz, akik felteszik a kérdést: Meddig bírja még a Londonban összezsúfolódott több millió ember elviselni ezt? Hány álmatlan éjszakát tud elviselni egy férfi, egy nő és egy kisgyermek?

A válasz nyilván ez: Nagyon sokat.

A bombázásról a németek maguk is szerezhettek némi tapasztalatot. Németország egyes nyugati városait immár negyedik hónapja látogatja a brit Királyi Légierő – nem minden, de majdnem minden éjszaka. Az is igaz, hogy az angol légitámadások nem tartanak estétől reggelig, de ha egyszer az embert fölverik az éjszaka kellős közepén, hogy aztán magára kapkodott ruhákkal lerohanjon a pincébe és ott várakozzon egy-két órát, hallgatva a légelhárító ágyúk dörgését és a bombák robbanását, akkor már nem sok nyugodt alvásban lesz része. Néhány nappal ezelőtt Németország nyugati részén jártam, s meg kell mondanom, magam is meglepődtem azon, ahogy az emberek felfogják a dolgot. Úgy látom, zavarja őket, de nem túlságosan.

Itt Berlinben az emberek szeptember első két hetében nem sokat aludtak, de az angolok most már egy hete nem látogatták meg a német fővárost, úgyhogy mindenki pótolhatta a kimaradt alvást. Ez tehát egyelőre nem jelent problémát.

Herr von Ribbentrop német külügyminiszter éppen úton van hazafelé Rómából, s lehet, hogy a megfelelő időben többet is megtudunk e háború várható hadműveleteiről. Berlin eddig nagyon is visszafogottan nyilatkozott arról, hogy miről tárgyaltak vagy mit döntöttek el Rómában.

A külügyminiszterüket Rómába elkísérő német tudósítók ma végre elmondták, hogy döntés született arról, amit a tengelyhatalmak most az Angliával folyó háború befejező szakaszának tartanak. S hozzáteszik, hogy ez a szakasz biztosan meghozza a győzelmet. Ezenkívül a Duce és Ribbentrop az Afrikával kapcsolatos terveket is áttekintette.

Rudolf Kircher, a valószínűleg a legjobban informált német szerkesztő, ma Ró-

mából azt írta a *Frankfurter Zeitung*ba, hogy a katonai helyzet olyannyira rózsás a tengelyhatalmak számára, hogy a megbeszélések előterében már az „Új Rend" problémái állhattak. A német tudósításokat olvasva az a benyomásunk támad, hogy a mediterrán térség és Afrika mind nagyobb jelentőségűvé válik Róma és Berlin terveiben.

A kiküldött német tudósítók egy új, s mint mondják, Rómában szintén megbeszélt problémát is megemlítettek. Ez pedig Görögország problémája. Róma, mint mondják, nem örül bizonyos görögországi fejleményeknek. A görögöket azzal vádolják, hogy nem tanúsítanak semleges magatartást, és eszközeivé váltak a brit intrikának. A *Montag* azt írja, hogy a brit admiralitás beleavatkozik a görög kikötők dolgaiba, ahogyan azt korábban Norvégiában is tette.

A római megbeszéléseken nemcsak Görögország, hanem Spanyolország is szóba került. Az itteni sajtó melegen üdvözli Spanyolország új keletű szolidaritását a tengelyhatalmak törekvéseivel, de hogy ezen pontosan mit értenek, az számomra nem egészen világos. Mindenesetre Franco belügyminisztere, Señor Suñer a várakozások szerint holnap visszatér Berlinbe, hogy személyesen hallgassa meg Ribbentroptól, hogy miről is tárgyaltak Rómában.

Ma bejelentették, hogy harmincezer Kelet-Lengyelországban, Lublin környékén élő német parasztot át fognak telepíteni Posen (Poznań) körzetébe. A most Posen körzetében a földjeiken gazdálkodó lengyel parasztok közül pedig ugyanennyit Kelet-Lengyelországba telepítenek át.

Berlin, 1940. szeptember 23., 24.52

Itt Berlin.

A német jelentések figyelmes átolvasásából világossá válik, hogy Németország Anglia elleni nagy légitámadásai – az egy hónappal ezelőttiektől eltérően – most már többnyire éjszaka zajlanak. Ma a főparancsnokság a nappali repüléseket „fegyveres felderítésnek" nevezte, az éjszakaiakat pedig „megtorló támadásnak".

Ma újabb fegyveres felderítésekre került sor. Egy ma esti közlemény szerint Heinkel bombázók erős alakzata ma délelőtt fegyveres felderítést végzett Dél-Anglia fölött. Fényképeket készítettek, mondják, és bombákat is ledobtak. A közlemény tudatja, hogy több légi összecsapás is kialakult, és az eredmény a németek számításai szerint huszonegy lelőtt angol repülőgép, és öt eltűnt német gép.

A tegnapi légi csaták veszteségei egyébként szinte a legalacsonyabbak a háború kezdete óta. A főparancsnokság azt jelenti, hogy tegnap nem figyelték meg egyetlen ellenséges repülőgép lelövését sem, viszont egy német gép eltűnt. Szerintem ez azt jelenti, hogy az elmúlt éjszaka a Németország, s benne Berlin fölé berepült angol gépek baj nélkül tértek haza.

Az itt ma kiadott tájékoztatás szerint a múlt éjszakai London elleni támadásokban a németek több mint 150 repülőgépet vetettek be. A német jelentésben az áll, hogy

nagy tüzeket figyeltek meg a kereskedelmi dokkoknál, a Picadilly Circus környékén és a Regent Street közelében.

A napokban beszélgettem egy német pilótával, aki rendszeresen repül London fölé. Azt mondta, hogy minden éjszaka meglepődik azon, hogy a szörnyűséges mennyiségű robbanóanyag ledobása után a város nagy része még mindig áll. „Borzasztó nagy ez a város" – kiáltott fel a pilóta.

Ma némi fogalmat kaphattunk arról, hogy a nagy légi offenzíva megindulása óta mennyi robbanóanyagot dobtak le Angliára. A németek azt mondják, hogy az utóbbi hat hétben 22 000 tonna robbanóbombát szórtak Angliára. A kikötők ellen intézett 200 légitámadás során 8000 tonnát dobtak le. 700 támadásban pedig 14 000 tonna bombát zúdítottak az iparművekre és a repülőterekre.

Mint már említettem, egy hét nyugalom után az angolok az elmúlt éjjel visszatértek Berlin fölé, és két óra húsz percre a pincébe kényszerítették a lakosságot. A főparancsnokság hadijelentése szerint néhány magányos gépnek sikerült eljutnia Berlinig, anélkül hogy bármi kárt okoztak volna. A *DNB* ezt jelenti a múlt éjjeli berlini légitámadásról: „A brit légierő ismét támadásokat hajtott végre német területeken, s főként a fővárosban, és ismét azzal a céllal, hogy lakónegyedeket bombázzon. Légelhárító ágyúk és éjjeli vadászgépek bevetésével sikerült megakadályozni, hogy az ellenség nagyobb károkat okozzon."

Később azt mondták, hogy a bombák egy külvárosra zuhantak, de hivatalosan azt állították, hogy katonai célpontokat nem ért találat.

A tegnap éjszakai légitámadások miatt ismét nagy a német sajtó felháborodása. Íme egy jellemző szalagcím a *Nachtausgabe* első oldaláról: A LÉGIKALÓZOK ÚJABB ÉJSZAKAI AKCIÓJA – KUDARCBA FULLADT A BERLIN ELLENI TÁMADÁS. Ugyanennek a lapnak a vezércikkében ez olvasható: „Winston Churchill tegnap délután ismét parancsot adott repülőinek, hogy bombáikat a német polgári lakosságra dobják le, s így folytassák a férfiak, nők és gyermekek gyilkolását."

A *Börsen Zeitung* pedig azt írja, hogy az elmúlt éjjel „Churchill folytatta a német civil lakosság elleni galád támadások sorozatát. Őszintén szólva Churchill a bűnözőknek ahhoz a kategóriájához tartozik, akik a maguk stupid brutalitásában már taníthatatlanok."

Ma az itteni sajtóból és rádióból szereztünk tudomást azokról az angol jelentésekről, melyek szerint az Atlanti-óceán középső térségében elsüllyesztettek egy hajót; odaveszett 293 ember, köztük 83 brit gyermek. A hírrel a címoldalon foglalkozik néhány ma esti német újság, és mindannyian kizárólag Mr. Churchillt tartják felelősnek azért, ami a gyerekekkel történt. A brit miniszterelnök tudta, hogy a halálba küldi a gyermekeket, amikor engedte őket veszélyes vizeken hajózni. Sok berlini lap azt állítja, hogy a hajó aknára futott. A berlini rádió pedig így kommentálta ma este a tragédiát: „A világ átlát a brit agitáción, és elborzadva tekint a gyilkos Churchill eltorzult arcára, aki újabb gaztettel gyarapította eddigi bűnei sorát."

Herr von Ribbentrop ma este Rómából visszaérkezett Berlinbe, és egyenesen a kancelláriára hajtatott, hogy beszámoljon Herr Hitlernek a Ducéval folytatott tárgyalásairól.

Serrano Suñer, Franco itteni különkövete ma visszatért Berlinbe a nyugati fronton tett látogatásáról. Ma délelőtt találkozik a német külügyminiszterrel, hogy első kézből informálódjon a római tárgyalások eredményeiről.

Itt egyre többet beszélnek arról, hogy a mediterrán térség a háború nagyon fontos tényezőjévé válik, s a berlini sajtó nem mulasztja el hangsúlyozottan emlegetni Spanyolország úgynevezett új szolidaritását a tengelyhatalmakkal.

Berlin, 1940. szeptember 24., 24.50

Itt Berlin.

A főváros az elmúlt éjjel a háború legsúlyosabb bombatámadását élte át. Tizenegy ember meghalt, tizennégy megsebesült, és több száz ember volt kénytelen elhagyni otthonát.

A berlini sajtó megint rendkívül ingerült a tegnapi bombázás miatt, amit újabb gaztettnek nevez, a brit pilótákat pedig a Mr. Churchill gyilkos parancsait teljesítő „gyilkosoknak". A sajtó megtorlást követel.

Napi jelentésében a főparancsnokság ma este azt közli, hogy a régi egyetemi város, Heidelberg angol bombázása miatt megtorlásként a *Luftwaffe* az elmúlt éjjel az angliai Cambridge városát bombázta.

A német rádió ma este kijelentette, maguk az angolok is elismerik, hogy Londonban mindenfelé oly sok katonai objektum van, elszórva a sűrűn lakott negyedekben, hogy egészében véve Nagy-Londonnak kiemelt katonai jelentősége van. S ha a londoni lakosság szenved, mondta a rádió, akkor azért a brit hatóságok a felelősek, akik megengedték, hogy a város katonai központtá váljon.

A tegnap éjjeli bombázások után a berlini rádió ma este figyelmeztette hallgatóit, hogy gondosabban sötétítsék el házaikat. A rádió ismét hangsúlyozta, hogy a légiriadó megszólalásakor mindenkinek azonnal el kell hagynia az utcákat és le kell mennie a pincébe, és nem szabad beállni a kapualjba vagy az ablak mellé.

Az Anglia elleni német légitámadás legfrissebb híreit két közlemény tartalmazza, melyeket ma este adtak ki itt Berlinben.

Az egyik azt mondja, hogy a *Luftwaffe* ma délután folytatta Dél-Anglia elleni támadásait. Keményen bombáztak egy southamptoni repülőgépgyárat, s azt állítják, hogy sok telitalálatot figyeltek meg. Az ezt követő légi összecsapásban a németek szerint lelőttek tizennyolc angol repülőgépet, és csupán egy német gép tűnt el. Ez az eddig hallott egyik legnagyobb arányú brit vereség.

A másik közlemény arról tájékoztat, hogy német gépek ma reggel London körzetét támadták. Találatok érték a Waterloo pályaudvart és az India-dokkokat. Azt állítják, hogy tüzek lobbantak fel Newcastle-ban, Great Yarmouth-ban pedig kigyulladt egy lőszerraktár.

Megbízható helyről úgy értesültem – bár a dolgot hivatalosan még nem jelentették be –, hogy csütörtökön Berlinbe érkezik Ciano gróf, hogy folytassa a múlt héten Rómában megkezdett tárgyalásokat. Serrano Suñer, Franco itteni különkövete, aki egyébként a múlt éjszaka először élhette át Berlin bombázását, péntekig marad a német fővárosban. Valószínűnek tűnik, hogy háromoldalú tárgyalások kezdődnek – a spanyol is ott ül majd a két külügyminiszter, Ribbentrop és Ciano mellett. Señor Suñer a tervek szerint pénteken utazik el Berlinből, hogy jelentést tegyen Franco tábornoknak.

A római tárgyalásokkal kapcsolatban itt még mindig teljes a titkolózás, de a semleges megfigyelők elég biztosra veszik, hogy Berlin és Róma most teljes erejével Afrikára készül rávetni magát. A tengelyhatalmak úgy vélik, hogy Spanyolországnak is jutna szerep. Mindenesetre sokan úgy gondolják, hogy a Brit Birodalom sorsát ezen a télen Egyiptomban dönthetik el, s nem a viharos Csatorna partjain.

Az orosz nagykövet ma Herr von Ribbentroppal tanácskozott. Ezzel kapcsolatban itt sokan úgy vélik, hogy tévedtek, akik Oroszország és Németország távolodására számítottak.

Berlin, 1940. szeptember 26., 24.05

Itt Berlin.

A főváros az elmúlt éjjel a háború leghosszabb légiriadóját élte át. Hogy a bombázás a legkiterjedtebb volt-e, azt nem tudom megállapítani nagyon mély és jól védett pincémből, ahová azonnal lekísértek, amint befejeztem rádiótudósításomat. *[Ennek a mondatnak a második felét a cenzor kihúzta.]*

Barátaim, akiknek sikerült kikukucskálniuk, elmondták, hogy a város központja felett alig volt légi tevékenység, s a támadás elsősorban a főváros peremére koncentrálódott. Egy hivatalos közlemény tudatja, hogy néhány házat és viskót leromboltak, másokat pedig megrongáltak.

Az elmúlt éjszaka az angolok a vártnál korábban érkeztek. Berlinben este 11 órakor bezár minden kávéház, night-club és étterem, abból a megfontolásból, hogy az emberek 11 óra 30 percre, még az ellenséges repülőgépek megérkezése előtt hazajussanak. Ezúttal azonban az angolok nagyon sok embert házon kívül leptek meg. Pontosan este 11-kor bukkantak fel – sokkal-sokkal korábban, mint a bombázások megindulása óta bármikor. A földalattin, a buszokon és a villamosokon hazafelé tartó emberek ezrei voltak még, ők kénytelenek voltak a nyilvános óvóhelyeken menedéket keresni.

A légiveszély pontosan öt órán át tartott, ami bő egy órával hosszabb, mint az előző rekord, a hétfő éjjeli légitámadás. A pincében töltött öt óra azt jelentette, hogy majdnem mindenkit megfosztottak az alvásidő több mint a felétől. Tegnap éjjel azt vettem észre a pincében, hogy sokan takarót és párnát hoztak le magukkal, s igyekeztek aludni egy kicsit. A légiveszélyt hajnali 4 órakor fújták le, s ekkor már a munkásoknak nem sok idejük maradt a munkába indulás előtt.

Egyébként elmondták nekem, hogy Herr Hitlernek a Kancellária alatt lévő légoltalmi pincéjét minden éjjel megnyitják körülbelül 500 gyermek és 100 várandós anya számára. Azt is jelentették, hogy a múlt éjjel a bombázások közben két gyerek született ott.

Az újságok most is bűncselekménynek minősítik a bombázást és bosszúért kiáltanak. A ma déli *Börsen Zeitung* a következő, egész oldalas szalagcímmel jelent meg: A NÉMET FŐVÁROST ISMÉT MEGTÁMADTÁK A KALÓZOK – LEROMBOLT HÁZAK – HULLJON EZÉRT BOMBAZÁPOR LONDONRA, AMÍG ANGLIA TÉRDRE NEM BUKIK. A lap így kezdi a beszámolóját a bombázásokról. „Minden idők legnagyobb háborús uszítója, Winston Churchill az éjszaka ismét Berlinbe küldte gyilkosait..."

Terboven gauleiter, Norvégia német helytartója hivatalosan bejelentette, hogy a norvég király soha többé nem tér vissza a trónra. Terboven ezenkívül feloszlatta Nygårdsvold miniszterelnök kormányát, a németek által átmeneti időszakra létrehozott ideiglenes kormányzó bizottságot, továbbá az összes norvég politikai pártot, és a kormányzati feladatok végrehajtására kinevezett egy helytartótanácsot.

Erről a drasztikus lépésről a *DNB* ma reggeli norvégiai jelentéséből szerezhettünk tudomást. Az amerikai tudósítók által ma délelőtt a Wilhelmstrassén feltett kérdésekre – hogy mi ennek az egésznek a lényege, például be akarják-e olvasztani Norvégiát a Birodalomba – nem kaptunk az ország jövőjét feltáró válaszokat. Az volt a benyomásunk, hogy Hollandia és Belgium jövőjéhez hasonlóan ennek az ügynek is meg kell várnia a háború végét.

Berlin, 1940. szeptember 27., 14.01

Itt Berlin.

A tengelyhatalmaknak megint sikerült meglepniük a világot. Németország, Olaszország és Japán aláírt egy paktumot – itt Berlinben, Hitler kancelláriáján, pontosan egy órával ezelőtt –, amely értelmében a felek elismerik egymás vezető szerepét Európában, illetve Ázsiában, és készek kölcsönösen támogatni egymást az úgynevezett „Új Rend" megteremtésében az európai és a kelet-ázsiai kontinensen.

Sőt – és ennek életbevágó jelentősége van az Egyesült Államok számára – a három hatalom még abban is megegyezett, hogy katonai, gazdasági és politikai segítséget nyújtanak egymásnak abban az esetben, ha bármelyiküket megtámadja egy olyan hatalom, amely még nem vesz részt az európai, illetve a kínai–japán háborúban.

Ez a hatalom nyilvánvalóan csakis az Egyesült Államok lehet.

Persze, azt gondolhatnánk, lehetne Oroszország is. De nem. Oroszországot külön cikkelyben említi a háromhatalmi katonai egyezmény. Az ötödik cikkely kimondja, hogy a jelen szövetség semmiféle módon nem érinti a három aláíró ország és a Szovjetunió közötti politikai státust. Azt hallottam, hogy Oroszországot néhány nappal ezelőtt tájékoztatták erről az új szövetségről.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 6.

Szóval, ez az a paktum, amelyet itt Berlinben egy órával ezelőtt aláírt Németország, Olaszország és Japán. Az egyezményt német részről Herr von Ribbentrop, olasz részről a repülőgépen csupán egy órával az esemény előtt megérkezett Ciano gróf, japán részről pedig Japán berlini nagykövete, Mr. Kurusu írta alá. A politikai jósok, akik úgy gondolták, hogy Ciano gróf ideérkezése azt jelenti, hogy Spanyolország is belép a háborúba, jól eltájolták magukat – és nem először.

A háromoldalú szövetségnek, ahogy a preambulum megfogalmazza, az a célja, hogy képessé tegye a három hatalom mindegyikét, hogy együttműködve új rendet alakítson ki a maga érdekszférájában. Kelet-Ázsia a Japánoké, Európa a tengelyhatalmaké. Semleges megfigyelők szerint a paktum egyértelműen az Egyesült Államok ellen irányul, el akarja rettenteni Amerikát az európai vagy a kínai háborúba való beavatkozástól, és közös frontot kíván felvonultatni ellenünk, ha mégis megtennénk.

A paktum egyébként ma lép érvénybe és tízéves időtartamra köttetett.

A meglepetést egyébként azzal a tehetséggel készítették elő, amelynek a tengelyhatalmak már korábban is tanújelét adták. Először is, Ciano grófot, aki utazásának utolsó szakaszát repülőgépen tette meg, szívélyes fogadtatásban részesítették, amikor déli tizenkét óra előtt nem sokkal leszállt a tempelhofi repülőtéren. A rádió és a sajtó tegnap este és ma reggel ismertette a nagyközönséggel a külügyminiszter pontos útvonalát, úgyhogy az utcákat tekintélyes tömeg szegélyezte. Többségük iskolás gyermeknek nézett ki. Mi akkor kezdtük sejteni, hogy valami várható, amikor észrevettük, hogy a gyerekek nemcsak német és olasz, hanem japán zászlókat is lengetnek. Spanyol zászlókra számítottunk, de japán zászlók jelentek meg.

Ciano gróf, Ribbentrop kíséretében végighajtatott az SS-őrökkel és embertömegekkel szegélyezett utcákon a Bellevue várhoz, majd délben a Kancelláriára ment, ahol Herr Hitler fogadta. Időközben az olasz és a japán nagykövetség teljes állománya összegyűlt a Kancellária nagyköveti termében. A külföldi sajtót szintén odahívták. Ebbe a terembe lépett be pár perccel 1 óra előtt Herr von Ribbentrop, Ciano gróf és a japán nagykövet. Felgyúltak a jupiterlámpák, és a fotográfusok munkához láttak. A helyszínről különböző, köztük japán nyelvű rádiótudósításokat közvetítettek. Herr Hitler a ceremónián később jelent meg.

Ma délelőtt nemcsak a német közvéleményt, hanem az egész világot felkészítették arra, hogy valami lesz, amikor is minden rádióállomás, a közép- és a rövidhullámúak is bemondták, hogy délután 1 órakor a német kormány fontos bejelentést tesz.

Hogy mi lett a spanyol problémával, nem tudom. A lényeg az, hogy Németország, Olaszország és Japán közölte a világgal, hogy most egy saját belátásuk szerinti Új Rend megteremtésén fog munkálkodni Európában és Kelet-Ázsiában. Minden olyan hatalmat, amely beavatkozik, mindhárom állam ellenségnek fogja tekinteni.

Egy épp most kiadott közlemény szerint a német gépek ma reggel ismét támadták Angliát. Részleteket nem ismerünk. Berlin azt mondja, hogy Anglia és főként London a háború eddigi legsúlyosabb bombázását élte át az elmúlt éjszaka. Azt állítják itt, hogy több mint 400 tonnányi, mindenféle kaliberű bombát szórtak le Angliára. A *DNB*-jelentés szerint ennek legnagyobb részét, majdnem 300 tonnát, London kap-

ta. A németek azt mondják, hogy egyebek közt Liverpoolt, Birkenheadet és Southamptont támadták még.

Állításuk szerint Londonban a Temze partján sorakozó épületeket, valamint a West India-dokkokat érték bombatalálatok.

Berlint tegnap éjjel nem bombázták. Négy egymást követő bombázásos éjszaka után az emberek többsége, azt hiszem, már föl volt készülve az újabb támadásra, és több barátom is elmondta, hogy éjszaka fölkelt és várta a szirénákat. De azok nem szólaltak meg.

Berlin, 1940. szeptember 27., 24.52

Itt Berlin.

Jól tájékozott itteni körökben ma este kísérletet sem tesznek annak a ténynek az elleplezésére, hogy a Berlinben ma Németország, Olaszország és Japán által aláírt katonai szövetséget egy nagy országra gondolva kötötték meg. És ez az ország az Egyesült Államok.

Ennek a Herr Hitler kancelláriáján berlini idő szerint délután 1 órakor jupiterlámpák és villanófények keresztтüzében aláírt háromoldalú paktumnak a lényege a III. cikkely, amely így hangzik: „Németország, Olaszország és Japán kötelezi magát, hogy minden politikai, gazdasági és katonai eszközzel segítséget nyújt egymásnak abban az esetben, ha a három szerződő fél valamelyikét megtámadja egy olyan hatalom, amely jelenleg nem vesz részt az európai háborúban vagy a kínai–japán konfliktusban."

Két olyan nagyhatalom van, amely nem vesz részt az említett háborúkban: Oroszország és az Egyesült Államok. De a III. cikkely nem vonatkozik Oroszországra. Oroszországgal, névcn nevezve, az V. cikkelyben találkozunk. Ez így hangzik: „Németország, Olaszország és Japán leszögezik, hogy a fent részletezett feltételek semmiképpen sem érintik a három szerződő fél és Szovjet-Oroszország között jelenleg fennálló politikai státust."

A Szovjetunió tehát kizárva. Így tehát csak az Egyesült Államok marad. A német álláspont természetesen az, hogy Amerikára csak abban az esetben vonatkozik a dolog, ha hadba lépünk Japán vagy a tengelyhatalmak ellen. A Wilhelmstrassénak ma este ezzel kapcsolatban volt mondanivalója.

Felhívták a figyelmünket Herr von Ribbentrop beszédének egyik passzusára. A paktum aláírása után Ribbentrop egyebek közt ezt mondta: „A szerződés nem irányul egyetlen ország ellen sem, hanem kizárólag azon felelőtlen elemek és háborús uszítók ellen, akik szeretnék meghosszabbítani vagy kiterjeszteni ezt a háborút... Ha bármelyik állam – folytatta Ribbentrop – megpróbál beavatkozni az európai vagy a kelet-ázsiai problémák megoldásának végső szakaszában, és megtámadja e szerződés aláíróinak valamelyikét, akkor annak az összesen 250 milliós lélekszámú három ország egyesített erőivel kell majd szembenéznie."

Ma esti sajtókonferenciánkon az egyik amerikai újságíró megkérdezte a Wilhelmstrasse szóvivőjét, hogy Berlin egyetért-e a római *Giornale d'Italia* című napilapban kifejtett felfogással. A római lap azt írta, hogy a háromhatalmi paktumot figyelmeztetésnek szánták bizonyos háborús uszító csoportoknak a Mr. Roosevelt által vezetett Egyesült Államokban.

A szóvivő, miután felhívta figyelmünket Herr von Ribbentrop beszédére, a következő választ adta: „Nem a tengelyhatalmak dolga az Egyesült Államok politikáját kommentálni. De vannak bizonyos körök az Egyesült Államokban, amelyek folyamatosan és egyre erősebben tevékenykednek a háromoldalú szerződést motiváló szellemiség ellen. S ha beszéde egy részében a külügyminiszter bizonyos nemzetközi háborús uszítókat említ, akkor az említettek nagy részét kétségtelenül az Egyesült Államokban találjuk meg."

Beszéde egy részében a német külügyminiszter „a zsidó-kapitalista demokráciák szervezett háborús uszítóit" említette. Azt mondta, ezek hozták ránk a háborút.

A ma aláírt paktum értelmében Japán elismeri Németország és Olaszország vezető szerepét „az európai Új Rend megteremtésében". Németország és Olaszország ugyanezt ismeri el Japán esetében az úgynevezett „Nagy-Kelet-Ázsia" szférájában. A szövetségesi viszony tíz évig áll fönn, méghozzá a mai naptól kezdve.

Itteni semleges megfigyelők különösen érdekesnek találták a szerződés preambulumának egyik cikkelyét, amely azt mondja ki, hogy a három kormány szeretné kiterjeszteni az együttműködést a világ más területein is olyan országokra, amelyek hajlandók az irányelveiknek megfelelő nagy vállalkozásokba belekezdeni. Néhány megfigyelő úgy véli, hogy a szerződésnek ez az egyik legfontosabb része.

A mai meglepetést olyan ügyességgel készítették elő, amilyet a tengelyhatalmaktól már eddig is többször tapasztalhattunk. Ciano gróf repülőgéppel, szinte az utolsó pillanatban érkezett. Ahogy a Kancelláriára hajtatott, az utcákon végig tömegek üdvözölték és éljenezték, főként iskolás gyermekek. A Kancellária fogadótermében, a legkülönfélébb uniformisok színes gyűrűjében, a fényképészek elkezdték kattogtatni villanófényeiket, amikor pontosan 1 órakor belépett a két külügyminiszter és a japán nagykövet. A paktum szövegét három nyelven felolvasták, majd az aláírás következett. Ennél a pillanatnál három hangos koppanás hallatszott az ajtó felől. Az ajtó kinyílt, belépett Herr Hitler, és helyet foglalt középen. Herr von Ribbentrop hivatalos formában tájékoztatta őt a szerződés aláírásáról. Azután a három aláíró rövid beszédet mondott, melyeket rádión az egész világon közvetítettek. Később általános táviratváltásra került sor a három ország vezetői között.

A háborús hírek ma lekerültek a berlini lapok címoldaláról. A lényeg röviden a következő. Berlin négy, egymást követő éjszakai bombázása után az angolok tegnap éjszaka nem látogatták meg a német fővárost.

Ma a németek nagy légi győzelemről beszélnek. Az Anglia elleni, mai nagyszabású bombatámadások során Berlin állítása szerint hetvenöt angol repülőgépet lőttek le, míg ők maguk huszonhárom gépet veszítettek. A Berlin szerint keményen bombázott Londonon kívül támadást intéztek még Derby, Birmingham, Manchester és

Bristol ellen is. A németek azt jelentették, hogy ma az angol vadászgépek részéről gyenge volt az ellenállás, s a felbukkanó angol üldöző vadászgépek többsége régi típus volt.

Berlin, 1940. szeptember 29., 02.08

Itt Berlin.

Tegnap éjjel kétszer volt légiriadó itt, de amennyire meg tudom ítélni, nem volt valami nagy tűzijáték. Azok között az előkelő látogatók között, akiknek vélhetően ugyanúgy le kellett vonulniuk a pincébe, mint mindenki másnak, ott volt Ciano gróf olasz külügyminiszter és Señor Suñer spanyol belügyminiszter. Egyébként ma reggel mindketten elhagyták Berlint, és egy-egy különvonattal Rómába utaztak.

Azt olvasom a *Montag* című lapban, hogy tegnap éjjel az első légiveszély lefújása közben műszaki hiba történt. Ennek a hibának a következtében a szirénák újabb légiriadót jeleztek a „légiveszély elmúlt" jelzés helyett. Ez nem nagyon számított, mert pár perccel a lefújás után valóban jött a következő légiriadó.

Ma Berlin központjától nem messze egy lakóházas városrészben sétáltam, és láttam két olyan házat, amelyet csúnyán megrongált a legutóbbi bombázás. Az emberek körbeállták és úgy bámulták őket, mint valami ritka látványosságot. Hát, mégiscsak Berlinben van ez. A városban nagyon kevés házat ért bombatalálat. Tegnap éjjel Kölnben négy ember meghalt és tizenkettő megsebesült egy angol légitámadás során.

Egy ma este kiadott közlemény szerint a *Luftwaffe* több hullámban támadta Angliát. Londonban négyszer volt légiriadó. Londonon kívül, állítja a német kommüniké, más célpontokat is támadtak Anglia déli és keleti partvidékén. A Temze alsó szakaszán a dokkokat szintén bombázták. Német pilóták kezdődő tűzvészt jelentettek Tilbury dokkjainál. Azt is állítják itt, hogy a partok előtt a bombázók megtámadtak és szétszórtak egy konvojt. A később kialakuló különböző légi csatákban a németek, állításuk szerint, tíz angol gépet lőttek le, anélkül hogy ők maguk egyetlenegyet is elveszítettek volna. Egy másik berlini jelentés szerint a von Butler hadnagy által vezetett zuhanóbombázó nem egészen 50 méterre ereszkedett a Rolls Royce gépgyár fölé, és néhány üzemére nagy bombákat dobott.

A mai *Völkischer Beobachter* azt írja, hogy a legvadabb rémhírek keringenek Berlinben, hogy miféle riasztójelzés szólal majd meg akkor, ha gázbombákat dobnak a városra. A lap szerint gáztámadás esetén semmiféle riasztójelzés nem lesz, de a hatóságok meg fogják találni a módját, hogy gyorsan értesítsék a lakosságot.

A Wilhelmstrasse nagy figyelemmel kíséri az Egyesült Államok reakcióját a Japán, Németország és Olaszország által pénteken megkötött katonai szövetségre. Jól informált berlini körökben senki sem fáradozott azon, hogy eltitkolja, ki ellen is irányul ez a paktum – ezért a nagy érdeklődés Amerika reagálása iránt. Ezzel kapcsolatban a *Völkischer Beobachter* megjegyzi: „Megértették a zsidókkal összeszövetkezett és a háborút kiterjeszteni óhajtó felelőtlen elemeknek szóló világos figyelmeztetést." A *Der Montag* azt írja a New York-i újságokról, hogy azok a „háborúpárti plutokrácia és a zsidók" kiszolgálói. A *Deutsche Allgemeine Zeitung* elmondja nekünk, hogy az amerikai sajtó nem közölte *[a brit nagykövet]* Lord Lothiannak az amerikai elnökkel való szombati találkozója után a washingtoni tudósítók előtt tett megjegyzését, hogy Angliának mindenből többre és gyorsabban van szüksége.

A semleges megfigyelők által föltett egyik kérdés így hangzik: Vajon megkötötték volna-e a paktumot, ha, mint itt sokan gondolják, a háború nagy valószínűséggel befejeződött volna a tél beállta előtt? Ha a válasz „Nem", akkor könnyű megérteni, hogy miért az Egyesült Államok ellen irányul a paktum. Ha ugyanis a háború tavaszig folytatódik, akkor az Angliának nyújtott amerikai támogatás olyan tényezővé válik, amelyet mindenkinek figyelembe kell vennie. *[Ezt a bekezdést a cenzor kihúzta.]*

Spanyolország pozíciója még nem világos. Señor Suñer most Rómába megy, és csak azután tér haza Madridba. De a tapasztalt megfigyelők egyelőre nagyon is rajta tartják a szemüket Spanyolországon.

Dr. Goebbels ma beszédet tartott a Hitlerjugendnek. Egyebek közt érintette a légitámadás veszélyét és az ifjúsági mozgalomra gyakorolt hatását. A légitámadásoknak kitett sok körzetben, mondta dr. Goebbels, a Hitlerjugend számára lehetetlenné vált a szükséges munka elvégzése.

A napokban említettem, hogy a norvégiai német gauleiter bejelentette, hogy a király soha nem tér vissza, feloszlatta a norvégiai politikai pártokat, és elrendelte a hadbiztosi kormányzás bevezetését.

Tegnap este egy másik német gauleiter Luxemburgban kijelentette: „Luxemburg német. És Németország megvalósítja az Új Rendet Luxemburgban."

Luxemburgnak a Harmadik Birodalomhoz csatolásával a semleges Svájc és Svédország kivételével immár egész Nyugat-Európa a náci Németország vagy a spanyolországi és olaszországi fasiszta rezsimek uralma alá került. Az év végén a német hadierő már Jugoszlávia és Görögország megszállására készül, és bár Hitler szeptemberben titokban elhalasztja a Seelöwe-hadműveletet – Anglia invázióját –, hamarosan kiadja 21. számú Utasítását: „A német fegyveres erőknek készen kell állniuk Szovjet-Oroszország szétzúzására egy gyors hadjáratban még az Anglia elleni háború befejezése előtt..."

Akkorra azonban Shirer már végleg elhagyta Berlint. Felesége és kislánya októberben hazautazott Amerikába, és Shirer természetesen már alig várta, hogy újra velük lehessen. Már majdnem tizenhat éve élt távol a hazájától, az egészsége is megrendült, egyik szemére nem látott, és közeledett a középkorúság felé. Ha szükség lett volna rá, még maradt volna Európában, de úgy érezte, hogy hírmagyarázóként nagyobb hasznát veszi megszerzett tudásának és tapasztalatainak; és valóban ezt a munkát végezte az elkövetkező néhány évben, majd pályát váltott és íróként dolgozott tovább.

Nem sokkal hazatérése után, 1940 decemberében Shirer találkozott Ed Klauberrel, a CBS News főnökével, hogy megbeszéljék további megbízatását. A találkozó után Shirer az alábbiakban foglalta össze, amit elmondott:

Már semmi hasznosat nem tehetek Németországban. Amivel eddig operáltam, a célozgatást, az amerikanizmusokat és az amerikai szlenget most már oly mértékben jelzik vissza az itteni német ügynökök és a német nagykövetség, hogy ezzel a lehetőséggel többé nem élhetek. Amikor felolvasom a kéziratot, ott áll mellettem egy új cenzor, és figyel még a hanghordozásra is, az iróniára, a szünetekre és minden egyébre. A végén oda jutottam, hogy vagy a hivatalos hazugságokat mondom, vagy semmit.

A németek nemrégiben elhatározták, hogy megszabadulnak a berlini független tudósítóktól vagy befogják a szájukat. Az amerikaiak között öt ilyen van: Tolischus a *New York Times*tól, Barnes a *Herald Tribune*-tól, Deuel a *Chicago Daily News*tól, Sigris Schultz a *Chicago Tribune*-tól és jómagam.

Barnest júliusban kiutasították, s most halott.

Tolischust a *Times* és a nácik közötti megegyezés eredményeképpen küldték el Németországból. Úgy volt, hogy csak hat hétre távozik, de a németek többé nem adtak neki vízumot.

Deuel velem együtt jött el, érezvén, hogy semmi hasznosat nem tud tenni. De figyelmeztetést is kapott, hogy okosabban teszi, ha elmegy, amíg még elmehet.

Miss Schultz ebben a hónapban jön haza. Ő lesz az utolsó független tudósító.

Egyéb szempontok: Saját kapcsolatom a Wilhelmstrasséval „korrekt", a német rádióval és a német hadsereggel baráti. De már hosszú ideje gyanakodva tekint rám a Gestapo, amely a valódi hatalom birtokosa ebben az országban, és felülbírálja a minisztériumokat és a rádiót is, amikor csak akarja. A német külügyminisztérium például három hónapig érvényes visszatérési vízumot akart nekem szerezni. A Gestapo azonban visszadobta a kérvényt. Gyanús nekik, hogy gyakran utazom Svájcba, ahol sohasem sikerül találkoznom vagy beszélnem az angolokkal, de kárpótolhatom magam barátommal, Leland Harrison berni követünkkel. A Gestapo azzal vádol, hogy az amerikai hírszerző szolgálatnak dolgozom...

Mindezek alapján úgy döntöttem, hogy nem megyek vissza Berlinbe.

Marad még a kontinens többi része, és ha az utóbbi pár hónapban nem változott volna meg teljesen a helyzet, biztosan visszamennék oda, és megpróbálnám folytatni. De Európa többi részét ma teljesen Németország uralja. Most már semmi lehetőség nincsen csak egy kicsit is objektív rádiótudósításokra a néhány megmaradt szabad területről, például Svájcból. Ed [Murrow] és én azt láttuk Portugáliában, hogy még az ártalmatlan adásokat sem engedélyezik. Ugyanez a helyzet Vichyben, Genfben, Budapesten és Stockholmban. Szintén képtelenség közlekedni – káosz van az utakon, a vonatok nem közlekednek, vagy át kell utazni Németországon vagy a németek által ellenőrzött országokon, például Spanyolországon, Magyarországon stb.

Így aztán nem létezik többé az az európai kontinens, ahová vissza lehetne térni az olyan fajta tudósítások kedvéért, amilyeneket én is készítek.

TÁJÉKOZTATÓ KRONOLÓGIA*

1938
március 12. – Anschluss
szeptember – A Szudéta-vidéket Németországhoz csatolják
október 2. – Csehszlovákia megszállása

1939
március – Csehország és Morvaország elfoglalása
május 7. – Milánóban Olaszország és Németország katonai szövetséget köt
augusztus 25. – A Szovjetunió és Németország szövetséget köt
augusztus vége – Háborús előkészületek Lengyelországban, a jegyrendszer bevezetése Németországban
szeptember 1. – Lengyelország megtámadása, Anglia hadat üzen Németországnak
szeptember – Lengyelország elfoglalása
szeptember 27. – Varsó kapitulál
október 5. – Hitler békeajánlata
október vége – Harcok az Északi-tengeren
november 8. – Hitler ellen merényletet követnek el Münchenben
november – A Szovjetunió megtámadja Finnországot
december – Finnországi harcok

1940
január – Német támadások a skót partoknál
január közepe – Mozgósítás Belgiumban és Hollandiában
február 1. – A téli olimpia helyett téli játékokat rendeznek Németországban Csehország és Morvaország Protektorátusa, Jugoszlávia, Magyarország, Németország, Olaszország, Románia és Szlovákia részvételével
március eleje – Orosz–finn béketárgyalások, békekötés
március 16. – Német támadás Scapa-Flow-nál
március 18. – Hitler és Mussolini találkozója a Brenner-hágón
április – Dánia és Norvégia elfoglalása

* A kronológia csupán a tudósításokban említett eseményeket öleli fel. Shirer tudósításait dokumentumoknak tekintjük, ezért a szövegben előforduló tévedéseket nem javítottuk.

május – Háború Norvégiában
május – Kisebb harcok a Földközi-tengeren és Egyiptomban
május – Belgium, Hollandia és Luxemburg elfoglalása
május – Harcok Franciaországban
június 10. – Olaszország hadba lép a szövetségesek ellen
június 14. – Bevonulás Párizsba
június 21–22. – Németország és Franciaország fegyverszünetet köt Compiègne-ben
július 10. – Teleki Pál miniszterelnök és Csáky István külügyminiszter Münchenben tárgyal
július – Mindennapos légi támadások Anglia ellen
július 26. – Román–német tárgyalások Salzburgban
augusztus – Mindennapos légi támadások Anglia ellen
augusztus 29. – Németország, Románia és Magyaroszág külügyminiszterei Bécsben tárgyalnak
szeptember 7-től – A német légierő nagy erőkkel bombázza Londont
szeptember – Németország és Anglia bombázza egymás városait
szeptember 27. – Német–olasz–japán paktum

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 6.

B 180909

„Itt Berlin”
B 180909
VH2
S54
B 180909

„Itt Berlin”

WILLIAM L. SHIRER

RÁDIÓTUDÓSÍTÁSOK A NÁCI NÉMETORSZÁGBÓL

MAGVETŐ